

Opština Štrpce

OPŠTINSKI RAZVOJNI PLAN ŠTRPCE

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Cooperation Office Kosovo

HELVETAS
Swiss Intercooperation

KOSOVO

PROFIL PROSTORNOG RAZVOJA I ANALIZA STANJA	7
<i>SADRŽAJNE INFORMACIJE O GEOGRAFSKOJ, FIZIČKOJ, PROSTORNOJ I SOCIO-EKONOMSKOJ SITUACIJI U OPŠTINI ŠTRPCE</i>	7
<i>ISTORIJAT OPŠTINE</i>	7
OSNOVNI PODACI	10
OKOLINA I KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA	12
KULTURNO I PRIRODNO NASLEĐE	53
ELEMENTARNE I DRUGE NEPOGODE	77
<i>SOCIJALNI SLUČAJEVI</i>	93
STRUKTURA TRAŽIOCA POSLA U OPŠTINI ŠTRPCE	96
STANOVANJE, PROSTIRANJE LOKALITETA	97
OBRAZOVANJE U OPŠTINI ŠTRPCE	102
<i>EKONOMSKI RAZVOJ</i>	106
TURIZAM	106
POLJOPRIVREDA	106
INDUSTRIJA	111
TRGOVINA	111
ZANATSTVO	113
ENERGETIKA	115
INFRASTRUKTURA	115
TELEKOMUNIKACIJA	118
<i>ENERGETSKA INFRASTRUKTURA</i>	122
HIDRO INFRASTRUKTURA	126
GROBLJA	130
UPRAVLJANJE OTPADOM	132
<i>POLOŽAJ, ZNAČAJ I SPECIFIČNA PITANJA ZA TERITORIJU OPŠTINE ŠTRPCE U KONTEKSTU PPK (PROSTORNOG PLANA KOSOVA)</i>	134
Glavni ciljevi za region gde učestvuje i opština Štrpce su:	136
<i>KLJUČNA PITANJA U ŠIREM PROSTORNOM KONTEKSTU KOJA UKLJUČUJU UPUTSTVA O PLANIRANJU I OBAVEZE KOJE PROISTIČU IZ PROSTORNIH DOKUMENATA I PLANOVA SA ŠIRE REGIJE A KOJE DOTIČU OPŠTINU ŠTRPCE</i>	139
STANOVANJE	139
STRATEŠKE LOKACIJE I OSNOVE EKONOMSKOG RAZVOJA	139
KONCEPT GRADOVA-GENERATORA EKONOMSKOG RAZVOJA	141
ZONE SA VISOKIM POLIOPRIVREDNIM VREDNOSTIMA	142
KONZERVACIJA I RAZVOJ NASLEĐA-ZAŠTITA POSTOJEĆIH VREDNOSTI	143
ENERGETSKE ZONE I RUDNICI	146
TRENUTNO STANJE DEPONIIJA I TRETIRANJE OTPADAKA-ZONE INDUSTRIJESKIH OTPADAKA	146
ANALIZA KOJA POKAZUJE PREDNOSTI, NEDOSTATKE, MOGUĆNOSTI I PRETNJE	147
ANALIZA POVEZANOSTI IZMEĐU PITANJA, POLITIKA I PROGRAMA	165
PROCENA INVESTICIONIH OPŠTINSKIH I URBANIH KAPACITETA	169
2 VIZIJA, PRINCIPI I CILJEVI	175
VIZIJA ZA BUDUĆNOST OPŠTINE	175
OPŠTA NAČELA ZA RAZVOJ/ZAŠTITU	175

<i>CILJEVI RAZVOJA OPŠTINE</i> -----	177
<i>Demografija i socijalna pitanja</i> -----	179
<i>Ekonomski razvoj</i> -----	179
<i>Infrastrukura</i> -----	180
<i>DUGOROČNI RAZVOJNI CILJEVI</i> -----	180
<i>OSNOVNI PRAVCI RAZVOJA OPŠTINE</i> -----	180
<i>STRATEŠKI PRIORITETI</i> -----	182
<i>OKVIR OPŠTINSKOG PROSTORNOG RAZVOJA</i> -----	183
<i>GLAVNI KONCEPTI PROSTORNOG RAZVOJA</i> -----	183
STRUKTURA I PROSTORNE LOKACIJE -----	186
<i>EKONOMSKI RAZVOJ</i> -----	187
TURIZAM-----	187
UGOSTITELJSTVO-----	190
POLJOPRIVREDA-----	190
Šumarstvo-----	201
INDUSTRIJA-----	206
Prerađivačka industrija-----	208
ENERGIJA-----	212
Voda-----	213
ZANATSTVO-----	213
TRGOVINA-----	213
BANKARSKI SISTEM-----	214
GRAĐEVINARSTVO-----	214
<i>INFRASTRUKTURA-OPŠTINSKI TRANSPORT, KOMUNIKACIJE</i> -----	215
INFRASTRUKTURA KAO SISTEM ZA FUNKCIONALNO ORGANIZOVANJE PROSTORA-----	215
OPŠTINSKI TRANSPORT-----	215
Razvoj motorizacije-----	217
Vazdušni saobraćaj-----	220
Železnički saobraćaj-----	220
TELEKOMUNIKCIJE-----	221
<i>ENERGETSKA INFRASTRUKURA</i> -----	223
Energetska mreža-----	223
GAS I NAFTA-----	226
INFRASTRUKURA HIDROPRIVREDE-----	227
MREŽA KANALIZACIJE OTPADNIH I ATMOSFERSKIH VODA-----	229
MREŽA ATMOSFERSKE KANALIZACIJE-----	230
INFRASTRUKURA ZA ZAŠTITU VODA I DEPONIJA-----	231
<i>DEMOGRAFIJA I SOCIJALNA PITANJA</i> -----	233
PROJEKCIJE-----	233
OBRAZOVANJE-----	242
Kultura, omladina i sport-----	243
ZDRAVSTVO-----	246
KULTURNO NASLEĐE-----	248

<i>Spomen kompleks na BREZOVICI</i>	249
Naselje VRBEŠTICA	250
Naselje BREZOVICA	250
Naselje ŠTRPCE	250
Arheološki lokalitet GRADINA	251
Naselje GORNJA BITINJA	251
Naselje DONJA BITINJA	251
Naselje GOTOVUŠA	251
Naselje DRAJKOVCE	252
<i>KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA</i>	253
VAZDUH	254
VODA	254
BIODIVERSITET	256
ZEMLJA	258
UPRAVLJANJE OTPACIMA	259
RADIOAKTIVNOST (JONIZIRAJUĆA I NEJONIZIRAJUĆA)	260
KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA-NAMENA POVRŠINA	261
ZONE SA POSEBNOM NAMENOM NA OPŠTINSKOM NIVOU (NASELJENA MESTA, PRIRODNE I OSTALE ZONE)	262
RURALNO-URBANISTIČKI KONTEKST	263
PRIRODNO NASLEĐE	264
PEJZAŽI	265
PRIRODNE I DRUGE NEPOGODE	266
GRAD	267
<i>URBANIZOVANJE NASELJA</i>	269
Velika ruralna naseljena mesta	275
Naselje Sevce	275
Naselje Firaja	279
Naselje Brod	282
Naselje Brezovica	285
Naselje Brevce	288
Naselje Gotovuša	291
Naselje Vrbeštica	296
Naselje Jažince	299
Naselje Donja Bitinja	304
Naselje Gornja Bitinja	308
<i>Mala ruralna naseljena mesta</i>	311
Selo Drajkovce	312
Selo Viča	315
Selo Sušiče	318
Selo Ižance	321
Selo Koštanjevo	325
<i>STRATEŠKI PROJEKTI OBELEŽAVANJE</i>	328
PROCENA SOCIO EKONOMSKOG UTICAJA NA OKOLINU PREDLOŽENOG OKVIRA	328
UTICAJ GLAVNIH KONCEPATA NA EKONOMIJU	329
UTICAJ GLAVNIH KONCEPATA NA ZAPOSEDANJE ZEMLJIŠTA	329
UTICAJ GLAVNIH KONCEPATA U ASPEKTU OKOLINE	329
UTICAJ GLAVNIH KONCEPATA U SOCIJALNOM ASPEKTU	329

<i>OBLAST EKONOMSKOG RAZVOJA</i>	330
<i>STRATEGIJE I AKTIVNOSTI ZA SPROVOĐENJE</i>	333
POLJOPRIVREDA	336
INDUSTRIJA	338
GRAĐEVINARSTVO	338
ZANATSTVO	339
TRGOVINA	339
UGOSTITELJSTVO	339
TRANSPORT, TELEKOMUNIKACIJE, PREVOZ I MOBILNOST	340
Mreža i sistem infrastrukture putnog saobraćaja	340
SAOBRAĆAJ TELEKOMUNIKACIJA PTK-A I PRIVATNIH OPERATERA	340
ENERGIJA	341
BANKARSKI SISTEM	342
MALA I SREDNJA PREDUZEĆA	342
<i>STRATEGIJE I AKTIVNOSTI ZA TEHNIČKU INFRASTRUKTURU</i>	342
PUTNA INFRASTRUKTURA	342
ŽELEZNIČKA INFRASTRUKTURA	344
INFRASTRUKTURA VODOSNABDEVANJA	344
SISTEM KANALIZACIJE I DEPONIJE	346
FUNKCIONALIZACIJA SNABDEVANJA ELEKTRIČNOM ENERGIJOM I JAČANJE MREŽE TELEKOMUNIKACIJA	347
<i>TEMATSKA OBLAST DEMOGRAFIJA I SOCIJALNA PITANJA</i>	349
<i>STRATEGIJE I AKTIVNOSTI ZA SOCIJALNU INFRASTRUKTURU</i>	349
OBRAZOVANJE	351
ZDRAVSTVO	352
KULTURA	352
ADMINISTRACIJA I JAVNE INSTITUCVIJE	354
SPORT I REKREACIJA	354
OMLADINA	355
LOKALNI CENTRI ZA ZAJEDNICE	355
NEZAPOSLENOST I SIROMAŠTVO	355
TEMATSKA OBLAST KORIŠĆENJE ZAMLIŠTA I OKOLINE	356
<i>PROCENE STRATEGIJA PO OSNOVU KRITERIJUMA UTVRĐENIH NAČELIMA (VIDI ČL.2/2.2), POLITIKAMA I ZAKONIMA</i>	363
PROCENA STRATEGIJA ZA SPROVOĐENJE IZ OBLASTI EKONOMSKOG RAZVOJA	364
PROCENA STRATEGIJE ZA SPROVOĐENJE IZ OBLASTI DEMOGRAFIJE I SOCIJALNIH PITANJA	366
PROCENA STRATEGIJE ZA SPROVOĐENJE IZ OBLASTI INFRASTRUKTURE	367
PROCENA STRATEGIJA ZA SPROVOĐENJE IZ OBLASTI KORIŠĆENJA ZEMLJIŠTA I OKOLINE	369
ROKOVI, FINANSIJSKE IMPLIKACIJE, INSTITUCIONALNI OKVIRI	370
ODREDBE ZA SPROVOĐENJE	419
UPUTSTVA O PITANJIMA TUMAČENJA OPŠTINSKOG RAZVOJNOG PLANA TOKOM IZRADE REGULATIVNIH I DRUGIH PLANOVA	419
<i>USLOVI UTVRĐENI OD LOKALNIH VLASTI O ZNAČAJNIM PITANJIMA ZA RAZVOJ I KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA I OPŠTINI</i>	421
USLOVI ZA UTVRĐIVANJE NAMENE POVRŠINA NA TERITORIJI OPŠTINE	421
USLOVI ZA UREĐIVANJE POVRŠINA	422
OBJEKTI OD ZNAČAJA ZA OPŠTINU ŠTRPCE I KOSOVO	422

GRAĐEVINSKE ZONE NASELJA -----	422
STRUKTURE IZGRAĐENE VAN NASELJA-----	423
USLOVI RAZMEŠTAJA PRIVREDNIH DELATNOSTI -----	423
USLOVI ZA POSTAVLJANJE KORIDORA ILI TRASA KOMUNIKATIVNIH POVRŠINA I DRUGIH SISTEMA	
INFRASTRUKTURE -----	425

PROFIL PROSTORNOG RAZVOJA I ANALIZA STANJA

Teritorija opštine Štrpce (Siriničke župe) površinski je mala, ali se njen prirodni kompleks odlikuje izuzetnom raznovrsnošću i složenošću. Samim tim, ovo svojstvo se prenelo i na prirodne uslove sadržane u tim kompleksima, koji se mogu označiti jedinstvenim terminom **prirodni potencijal**. Na osnovu parcijalne analize pojedinih elemenata prirodnog kompleksa ukazaćemo na njihova bitna svojstva i aplikativnu vrednost.

SADRŽAJNE INFORMACIJE O GEOGRAFSKOJ, FIZIČKOJ, PROSTORNOJ I SOCIO-EKONOMSKOJ SITUACIJI U OPŠTINI ŠTRPCE

Opština Štrpce zahvata prostor od 247,36 km² i nalazi se u gornjem delu sliva reke Lepenac, zvanom Sirinička župa. Ima jasno određene administrativno - upravne i katastarske granice, i uokvirena je planinskim masivom Šare i njenih ogranaka: Ošljak, KodžaBalkan, Žar i Jezerska planina i obzirom na ove činjenice može se steći utisak njene prirodne izolovanosti. Broj stanovnika Opštine je oko 13.900.

ISTORIJAT OPŠTINE

Preliminarna arheološka istraživanja ukazuju da su u VI veku naše ere na putu koji je vodio kroz Siriničku župu izgrađena dva ili tri gradska utvrđenja, "Zidovnica" iznad sela Gotovuša i "Gradište" na istoimenoj kosi kod Brezovice. Predpostavlja se da je Župa bila naseljena i ranije, još od antičkog doba; ime sadašnjih sela Bitinje (Gornje i Donje) upućuje nas na mišljenje da je među antičkim stanovnicima bilo i pripadnika tračkog plemena Bitia.

Kao posebna Župa ova se oblast po prvi put pominje u doba srpske srednjovekovne države. Preko brojnih planinskih prevoja postojali su u to vreme karavanski putevi između Pologa (Tetova) na jugu i Kosova na severu. Iz ovog doba datiraju i prvi pisani dokumenti o Župi u poveljama cara Stefana Dušana. Pojedinačno se pominje naselje Selce (današnje Sevce) kao značajna stanica na delu karavanskog puta od Prizrena ka Kosovu. U turskom popisu iz 1455. pominje se Štrpce, Sevce i Gotovuša (sa brojem Srpskih kuća). Sva su seoska naselja (izuzev Brezovice) dosta stara; svako od njih je imalo barem jednu crkvu ili crkvinu, od kojih su mnoge sačuvane do danas. Veliki broj zapisa, natpisa (na crkvama i grobljima), toponima, kao i usmenih i pismenih porodičnih predanja svedoči o kontinuitetu življenja na prostoru Župe u ovo vreme i postojanju stalnih naselja na istim lokacijama često pod istim nazivom kao i danas.

U periodu turske vladavine, pa i kasnije, sve do pred kraj XIX veka (od 1880. do 1890. godine) naselja i privredni život Župe uglavnom stagniraju. Osnovna orijentacija na stočarstvo i poljoprivredu nije imala značajniji tržišni karakter. U tom periodu jedino se Štrpce preobrazilo u lokalni trgovačko-zanatski centar, dok su ostala naselja zadržala ruralni karakter.

Organizovana eksploatacija hromita, početkom ovog veka, imala je za posledicu preobražaj Brezovice od sezonske stočarske naseobine u rudarsko naselje. Nastanak rudarskih kolonija promenio je izgled i uticao na razvoj i drugih naselja u Župi, a pre svega

Vrbeštice i Štrpca. Brezovica je definitivno formirana kao specijalizovano rudarsko naselje (sa adekvatnom opremljenošću i pratećim sadržajima) za vreme nemačke okupacije tokom drugog svetskog rata. Gašenjem rudarskih radova šezdesetih godina ovog veka dolazi do izvesne stagnacije u privrednom životu ovog kraja, što se odrazilo i na razvoj naselja.

Razvoj turizma koji je pokrenut pedesetih godina dobija zamah tek izgradnjom značajnijih hotelskih kapaciteta osamdesetih godina, što dovodi do transformacije Brezovice u turističko-rekreativni centar sa vikend zonom. Ovaj proces podstakao je razvoj većine naselja u Župi, a najpre Štrpca kao lokalnog središta.

Poseban značaj, kao što je ranije istaknuto, na razvoj centralnog naselja Župe (Štrpca) imale su i administrativno – teritorijalne promene u posleratnom periodu. Izmeštanje opštinske uprave u Uroševac je u značajnoj meri usporilo razvoj kako Štrpca, tako i ostalih naselja u Župi.

Prema tome, konstatovane su sledeće faze u razvoju mreže naselja:

- Do oslobođenja od Turaka – *faza izrazite dominacije poljoprivredne delatnosti u strukturi privređivanja bez izrazitih centara,*
- Razvoj rudarstva – *faza preobražaja naselja* (pogotovo Brezovice i Vrbeštice) uz formiranje lokalnog tržišnog centra (Štrpce),
- *Faza intenzivnijeg razvoja turizma* koju prati formiranje mreže naselja.

Drugo po veličini je selo Sevce. Ono je visoko ispod Ošljaka i Kodža Balkana. U njegovoj blizini nastaje reka Lepenac. To je jedino selo u Siriniću o kome su sačuvani dokumenti da je postojalo u srednjem veku, u vreme Nemanjića. Ostala sela se ne pominju u poveljama Nemanjića, ali su postojala, jer se pominje kraj Sirinik , a uvedena su prilikom turskog popisa 1455. godine.

Sevce je po turskom popisu iz 1455. godine pripadalo timaru Sagrakočilani Umuru, koji je imao nišan cara. On je lično bio buruma (vlasnik) koji je učestvovao u vojnim pohodima sa 13 džebelija (oklopnika) i jednim šatorom.

Jažince je selo koje se nalazi u trouglu Sevce – Vrbeštica , na ušću Suve reke u Lepenac. Suva reka izvire ispod Bistre, iz Jažinačkog jezera. Ponornica je, pa je zato tako i nazvana. Kao i Sevce, pripadalo je timaru Sagrakočilani Umuru i imalo 29 kuća muškaraca i dve udovičke kuće. Iz sela se 1762. pominju priložnici manastiru Deviču u Drenici.

U centralnom delu župe, u blizini Štrpca, na levoj obali Lepenca nalaze se sela Brevce i Gornja i Donja Bitinja. Godine 1455. nije postojalo Brevce. Ne postoji u defteru. Nema ni dve Bitinje, postojala je samo jedna sa 48 domaćinstava, od kojih jedno udovičko. Treba napomenuti da su u Bitinji tada postojala dva sveštenička domaćinstva. Bitinja je imala manje kuća od Vrbeštice ali veće poresko zaduženje. Zadužena je bila je sa 5.251 *akčom*. Tada je u Bitinji bilo vinograda, kojih više nema.

Iznad Gornje Bitinje, na putu za Jezerce, nalazi se kamena ploča dimenzija 2 x 2 metra, sa vrlo zanimljivim natpisom na staroslovenskom jeziku, koji u prevodu glasi: „*Ovu vodenicu i njivu u Mugoljku i livadu u Sulejmanovom potoku priložih hramu Svetoga Đorđija, Nikodije Pršusin, ako je ko otme od njega da je proklet od Gospoda, Svih svetih i Hrista*“. Od sabora u leto 1592. godine.

Nekoliko stotina metara nizvodno od Brevca grupisana je Donja Bitinja. U ovom selu postoji crkvice posvećena Sv. Teodoru. Izgrađena je, a verovatno samo obnovljena, u XVI veku. Za vreme Rimljana ovuda je prolazio put koji je povezivao Makedoniju, preko Kačanika, s Mušutištem. Možda je ovde postojao i neki logor legionara koji je imao i svoj hram. Inače, teško je objasniti kako je crkva posvećena Sv. Teodoru. Za pravoslavni hram to je velika retkost.

Nizvodno od Štrpca, zbijena uz Gotovušku reku, smeštena je Gotovuša. O prvom naseljavanju ovog sela takođe nema nikakvih dokumenata. Ima rodova "starosedeoča", kojim se u srednjem veku zna poreklo. Postoje i ostaci naselja Zidovica - jedina razvalina u Siriniću gde postoje tragovi koji pokazuju da je naselje imalo vodovod i kanalizaciju. Prema predanju, selo je ime dobilo po tome što su preci sadašnjih stanovnika došli na gotova razrađena polja, koja su napustili dotadašnji stanovnici. Okolina Gotovuše obiluje prirodnim lepotama. Odmah iznad sela su ogranci Šare. Na jugoistočnoj strani je planinski vrh Ljuboten, ispod koga su seoskisuvači. Uz padine Šare, nešto više od jednog sata hoda, uzdižu se Gavranik, Crni vrh i drugi visovi. Uz Gotovušku reku nekad je vodio karavanski put iz Tetova koji je izlazio na Demir Kapiju isilazio na Kosovo. U turskom katastarskom popisu iz 1455. godine bilo je i selo Gotovuša. Prema popisu selo je imalo šezdeset četiri kuće oženjenih i petnaest kuća neoženjenih muškaraca. I stanovnici Gotovuše plaćali su *ušur* na prihod od vinograda - trideset *čabara* vina.

Naselje Firaja je grupisano na Firajskom potoku, gde su iznad naselja velelepni Ljuboten i Ropotovački potok. U blizini Firaje nalazi se Brod, najjužnije selo Župe i s najnižom nadmorskom visinom od oko 600 metara. To je najrasturenije selo u Župi - nalazi se na terasi iznad Lepenca a ispod Ljubotena. Najveća mahala je Ogušaj. Jedna mahala – Carići, razmeštena je na levoj obali Lepenca. Kao i u Firaji, i ovde žive samo Albanci.

Ovim opisanim selima treba još dodati sela Vičagde sada žive i Srbi i Albanci, Ižance nastanjeno sada samo Albancima, Sušiče nastanjeno isto tako i Srbima i Albancima i Koštanjevo u kome nema Srba. Iz turskog katastarskog popisa 1455. godine naselje Viča brojilo je četrdeset i tri kuće. U popisu se nalaze imena dva sveštenika i oba su se zvala Nikola. I ovde je uveden *ušur* od vinograda. Selo Koštanjevo imalo je dvadeset šest kuća. U selu je postojala Crkva ali do sada nisu otkrivene zidine – ostaci crkve.

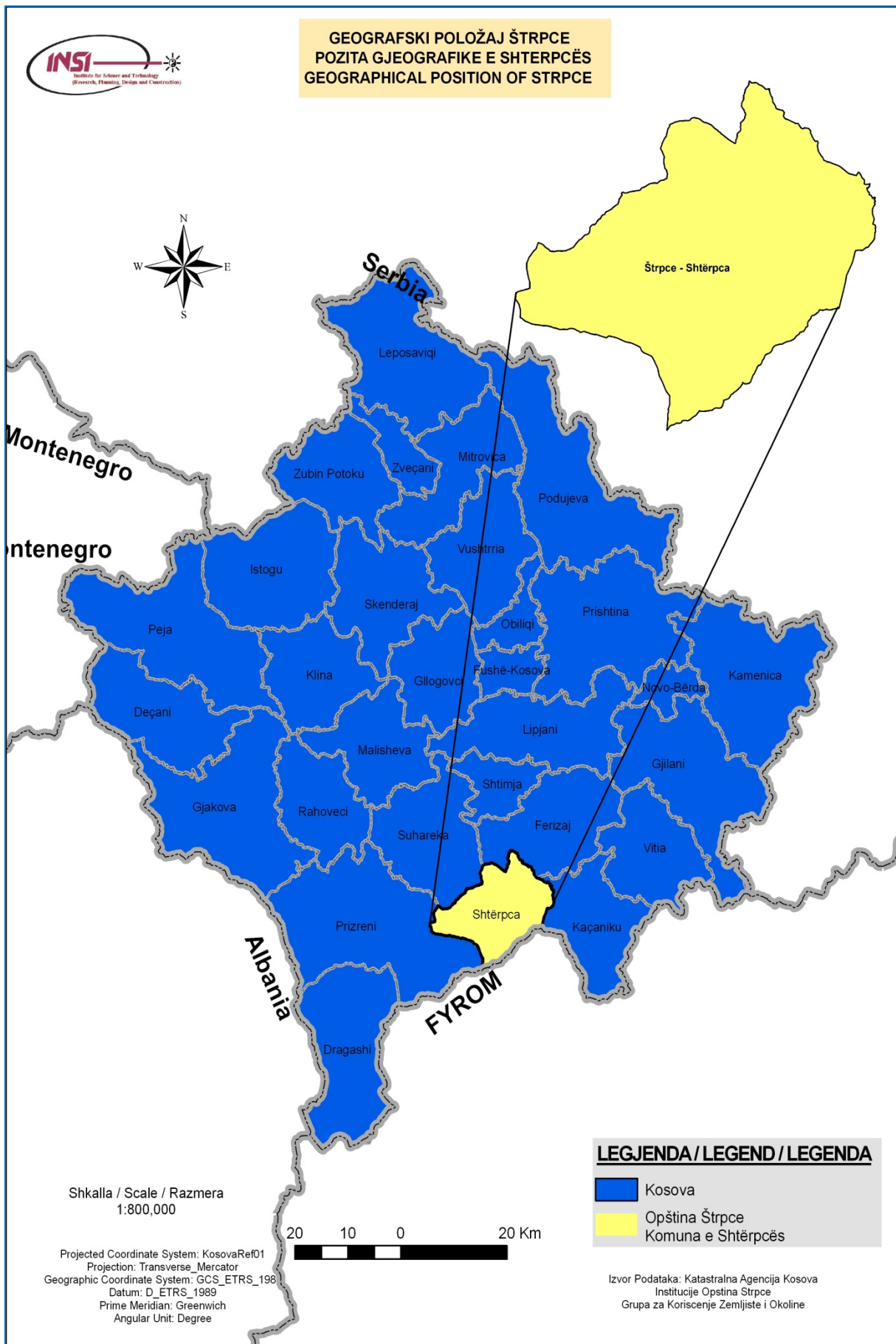
Turistički kompleks Brezovica leži u gornjem delu šarplaninske župe Sirinić. U prostorno funkcionalnom smislu pojam Brezovice obuhvata predele različitih prirodnih osobina (doline Lepenca, Muržice i Blateštice, planinske padine i planinsko bilo sa grebenom) i to sa nadmorskim visinama od 900 do 2.500 m. Donji deo turističkog kompleksa za koji se vezuje pojam naselja leži na nadmorskoj visini od 850 – 950 m i to na nagnutoj terasi u proširenom delu doline Lepenca. Na ovom delu je novoformirano naselje Brezovica sa primarnom turističkom funkcijom i u njemu hoteli, restorani, trgovine i stambeni objekti. Srednjedeo obuhvata dolinu Muržice, pritoku Lepenca, na nadmorskoj visini 900 – 1.300 m i predstavlja sponu sa gornjim delom
Taj prostor je zahvaćen vikend zonom, dečijim i radničkim odmaralištima. To da prolazi asfaltni put od naselja Brezovica do "Skicentra".

Gornji visokoplaninski deo je na visini preko 1.700 m, na strmo nagnutoj kosi koja se spušta od planinskog grebena ka dolini Muržice. Taj deo je poznatiji kao Stojkova kuća ili "Ski centar". Na donjem delu kose su hoteli, odmarališta i jedan mali broj, uspešno uklopljenih vikendica. Tu su i polazišta najvećeg broja žičara i ski liftova.

OSNOVNI PODACI

Opština Štrpce prostire se na južnom i jugo - istočnom delu Kosova oko 72 km južno od Prištine. Graniči se sa Opštinama Prizeren, Suva Reka, Uroševac, Kačanik i Makedonijom (mapa br. 1). Na površini od 247,36 km² prostire se 16 naselja s obe strane Lepenca, na nadmorskoj visini od 600 do 1.200 metara.

Kosovo, a sa njim i opština Štrpce zauzima centralni deo Balkanskog poluostrva, prostire se na raskršću puteva Istok-Zapad preko Crnog i Jadranskog mora, i u pravcu Istok-Jug preko središnje Evrope i Egejskog mora.

Mapa br.1- Geografski položaj opštine Štrpce na mapi Republike Kosovo

OKOLINA I KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA

RELJEF

Regionalne geomorfološke karakteristike terena

Složena geološka građa i učešće većeg broja geomorfoloških agenasa uticali su na stvaranje raznolikog reljefa. Njegove osnovne crte stvorene su radom endogenih sila, tako da reljef opštine Štrpce predstavlja usku tektonsku tvorevinu. Morfološki posmatrano, Šarplanina, dolina Lepenca i planine severno od nje čine tri osnovne celine u opštini Štrpce.

Šarplanina je tipično visokoplaninsko područje sa više vrhova preko 2500m visine i izrazitom glacijalnom morfologijom. Nasuprot njoj, dolina Lepenca ili bolje rečeno, međuplaninska tektonsko - erozivna depresija opštine Štrpce od 1200 do 1500 m je niža od grebena Šare. Severni i zapadni planinski obod je znatno niži i morfološki osetno različitiji u odnosu na Šarplaninu. Osnovne endogene crte reljefa su u velikoj meri modifikovane aktivnošću egzogenih procesa.

Fluvijalni reljef stvoren je morfološkom aktivnošću Lepenca i njegovih pritoka, koje su formirale rečne terase, fluvioglacijalnog karaktera.

Pojava kraškog reljefa vezana je za manje krečnjačke oaze, pretežno iznad 1500m nadmorske visine, tako da se kraški proces odvija u uslovima hladne klime. Površinski kraški oblici predstavljeni su škrapama, vrtačama i suvim dolinama. Podzemne oblike pretežno čine pećine, kojih ima devet i nekoliko jama. Najinteresatnija od njih je Govedarska pećina, koja je ponorskog tipa. Naime, bojenjem vode na ponoru kod ulaza u pećinu utvrđena je hidrološka veza sa vrelom Krk-bunar (Prizrenski vodovod), pa se zato javila opravdana pretpostavka da je postoji pećinski kanal, koji povezuje ove dve tačke, izuzetnih dimenzija. Dalja istraživanja treba da provere i eventualno dokažu ovu hipotezu.

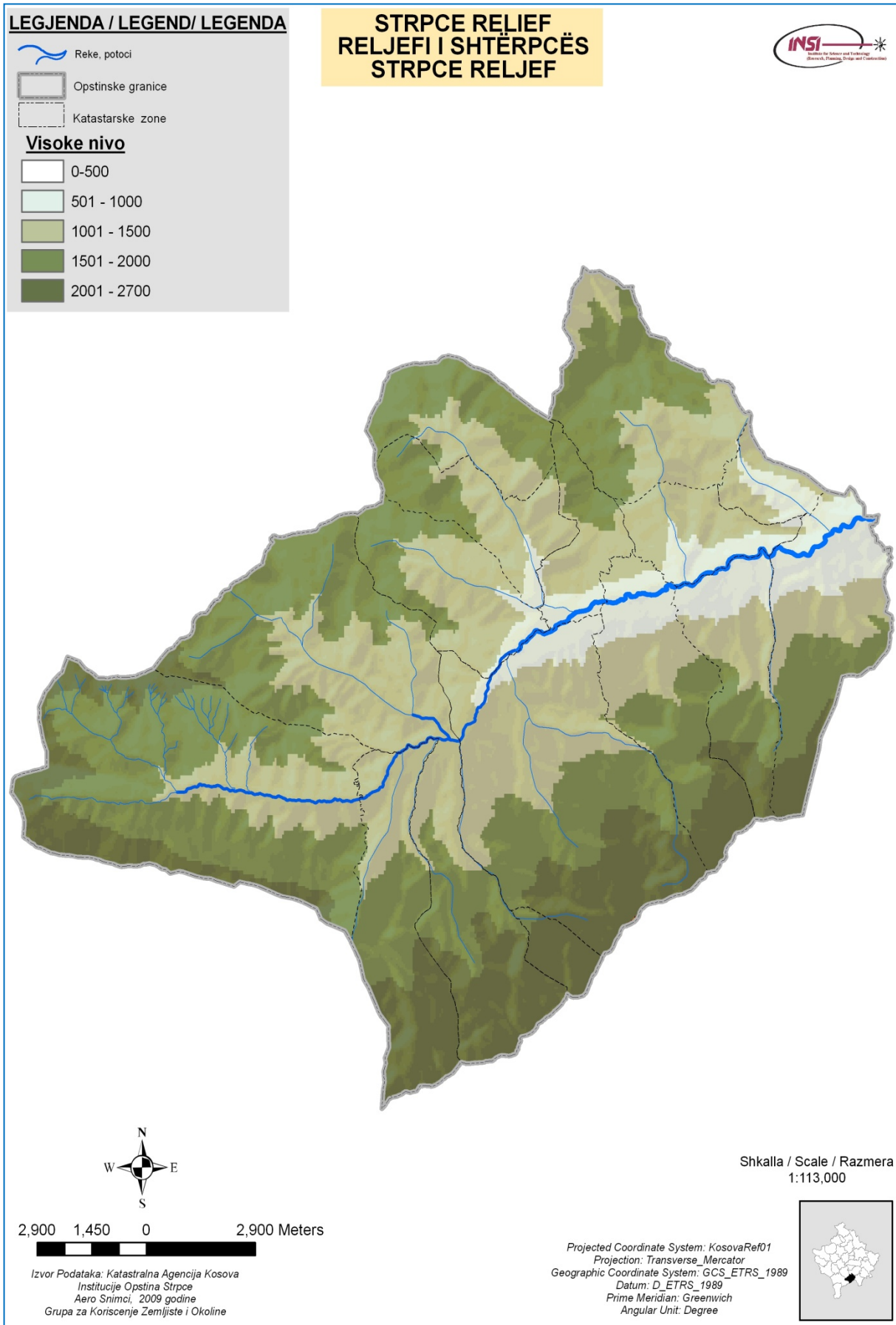
Na većim nadmorskim visinama stvara se periglacialni reljef, koga karakteriše formiranje kamenih lednika, struja kamenja i najčešće soliflukcije pod neposrednim delovanjem snega i negativnih temperatura. Za najviše delove Šarplanine karakterističan je glacijalni reljef, koji je najčešće predstavljen cirkovima i ledničkim dolinama. Možemo još da izdvojimo i neke oblike antropogenog reljefa od kojih su najznačajniji rudarski iskopi i majdani kamena.

Morfometrijske karakteristike reljefa

Jedna od morfometrijskih karakteristika je i ta da teritorija opštine Štrpce je planinskog karaktera, gde srednje planinski karakter čini 72,77% od ukupne površine, dok nisko planinsko područje do 1.000 metara, obuhvata 20,37% i visoko planinsko područje preko 2.000 metara, obuhvata 6,86% površine.

Druga od bitnih morfometrijskih karakteristika nagiba pokazuje da su za reljef karakteristični nagibi od 25% tako da na površine sa ovim nagibom otpada 94,77% od ukupne površine. Nagib od 5-25% učestvuje sa 3,88%, a nagib do 5% samo sa 1,35%. Srednji pad topografske površine iznosi 47,4%.

Treći od bitnih morfometrijskih karakteristika je i ekspozicija topografskih površina, gde dominantnu zastupljenost imaju severna i južna ekspozicija. Recentni procesi gde dominantnu ulogu ima vodena erozija neravnomerno su zastupljeni. Najjača je u srednjim i donjim delovima padina iznad rečnih dolina, a znatno slabija u višim delovima i grebenima. Erozija je posebno intezivna na južnim, jugoistočnim i jugozapadnim ekspozicijama. Planinski karakter i sva bitno navedena svojstva značajno deluju na ostale elemente prirodnog kompleksa, njihova svojstva, uzajamne veze i dinamičnost.

Mapa br. 2. Reljef Opštine Štrpce

Geološke karakteristike istraženog terena

Tereni opštine Štrpce odlikuju se veoma složenom geološkom građom – zastupljene su različite geološke formacije, a intenzivna magmatska aktivnost i snažni tektonski pokreti, tokom geološke evolucije prostora, uslovlili su i stvaranje veoma komplikovanog tektonskog sklopa. Stene koje izgrađuju ovaj prostor prema starosti pripadaju paleozoiku, permotrijasu, srednjem i gornjem trijasu, juri, gornjoj kredi, neogenu i kvartaru. Litološki to su: različiti metamorfiti, sedimentne klastične i organogene stene, kao i magmatske intruzivne i vulkanske stene.

Kartirane jedinice

Paleozoik - Najstarije tvorevine su regionalno metamorfisane stene paleozoika koje čine kompleks deo oko 1000 metara i koje su ujedno i najrasprostranjenije na terenu. Predstavljene su albit-hlorit-sericitskim škriljcima, kvarcitima, mermerima i kalkšistima i gnajsganitima. Izdvojeni su na grebenu Šare, od Ljubotena do Prevalca. Ima ih i severno od Lepenca, odvojenih od glavne mase permotrijaskim tvorevinama, kao i u području Jezerske planine. Preko njih, u normalnoj stratigrafskoj sukcesiji, leže permotrijske tvorevine, a srednje i gornje trijasko- transgresivno.

Permotrijas - Severozapadne i jugozapadne padine Jezerske planine i najveći deo Žar planine izgrađuju permotrijske tvorevine u čiji sastav ulaze: pelitsko-psamitski slabo metamorfisani sedimenti, konglomerati, kvarciti, kristalasti krečnjaci sa rožnacima i kvarc-porfiri. Granica prema paleozojskim metamorfizacijama u najvećem delu je nejasna zbog nedostatka faunističkih dokaza, tektonske poremećenosti i pokrivenosti terena. Smatra se da se permotrijaski metamorfiti postupno razvijaju iz paleozojskih škriljaca, međutim, na terenu, granica je u velikom delu tektonska.

Trijas - Mermerasti krečnjaci izgrađuju Ošljak, Ljuboten, javljaju se kao izolovane partije u predelu Gotovuše, uzane zone oko Lžanca i kaoolitoliti u olistostromskom melanžu Kodže Balkana. Izdvojeni krečnjaci svrstani su u neraščlanjeni srednji i gornji trijas. Prema starijim formacijama krečnjaci trijasa su transgresivni, mada su na terenu, prema škriljcima često u tektonskom odnosu.

Jura - Jurske tvorevine predstavljene su olistostromskim melanžom, ultramafitima i metamorfisanim stenama u podini ultramafita. Olistostromski melanž javlja se u vidu pojasa širine 6-8 km. između Ošljaka i Jezerske planine, izgrađujući planinsko područje Kodža Balkana. Sastoji se od matriksa melanža i od olistolita ili klasta uloženi u matriks.

Kreda - Sedimenti krede koji leže transgresivno preko ostalih starijih formacija, predstavljani su konglomeratima, peščarima i bankovitim i slojevitim krečnjacima. U pojasu slojevitih, sprudnih krečnjaka od Kurkulice do Broda, konstatovana je brojna i dobro očuvana fauna od hipurita, radiolarita i korala.

Neogen - Šljunkovito – peskovite gline izdvojene kod Bitinje i jugoistočno od Broda, pripadaju neogenu. Međutim, kako ovi sedimenti nisu i faunistički dokazani, njihovu starost treba prihvatiti uslovno.

Kvartar - Kvartarne tvorevine predstavljene su različitim genetskim tipovima od kojih su najznačajniji fluvijalni, deluvijalni i deluvijalno-proluvijalni kao savremeni ili delom nasleđeni i glacijalni koji više nije aktivan ali je jedan od najznačajnijih, zbog mnoštva oblika prisutnih u današnjem reljefu. U okviru kvartara izdvojeni su: morenski materijal, fluvijoglacijalni sedimenti, rečne terase, deluvijum, mora kamenja, sipari, proluvijum i aluvijum.

Tektonsko-strukturne karakteristike

Tvorevine paleozoika, permotrijasa i trijasa imaju sličnu geotektonsku istoriju-sedimentaciju, magmatizam, ubiranje i metamorfizam. Ubrane su ranoalpskim orogenim fazama, manje ili više regionalno su metamorfisane pri čemu je metamorfizam permotrijaskih stena slabijeg inteziteta. Sledeća etapa geotektonskog razvoja oblasti Šare vezana je za snažne tektonske pokrete alpske orogeneze, za starokimrijsku orogenu fazu. Stvaranje

olistostromskog melanža vezuje se za lijas, a smeštanje ultramafita za doger, posle čega su izvesni delovi terena izdignuti i ostali kopno do danas. Tektonski pokreti austrijske faze uzrokovali su transgresiju u cenomanu i stvaranje sedimenata koji su ubrani u kasnijoj, laramijskoj fazi. Posle stvaranja nabornih struktura tvorevina gornje krede, u postorogenoj fazi tokom paleogena, dolazi do blokovskog rasedanja i komadanja terena koji je ceo bio kopnena površina. Izdignuti tektonski blokovi su danjašni planinski venci, a spuštene - velike tektonske depresije kao što su kosovska i pološka. Svi ovi događaji, a naročito višestruko obnovljeni tektonski tangencijalni i radijalni pokreti, uslovili su veoma komplikovan tektonski sklop šire oblasti Šarplanine. Tektonske jedinice pomenutog prostora su: Šarplanina (granice ove tektonske strukture poklapaju se u celosti sa geografskim granicama Šarplanine), Koritnik sa Ošljakom (prema severu graniči se sa blokom Kodža Balkana, a prema jugu blokom Šarplanine), Kodža Balkan (je relativno spušten blok između Ošljaka na jugu i Jezerske planine na severu), Jezerska planina (je ograničena Kodža Balkanom, Vardarskom zonom i dolinom Lepenca) i Vardarska zona (kojoj pripada samo mali deo opštine Štrpce, odvaja celo strukturno područje Šarplanine od srpsko-makedonske mase).

Inženjersko-geološke karakteristike

Inženjersko-geološke karakteristike terena prikazane su sa aspekta ukupnih geomorfoloških odnosa, što znači da su izvršena izdvajanja prema ugroženosti savremenim egzodinamičkim i tehnogenim procesima i pojavama. Kroz prikaz geomorfoloških oblika nastalih kao posledica dejstva jednog ili više geomorfoloških procesa, određuju se istovremeno i uslovi pod kojima se odvija savremeni dinamički proces koji je u suštini i najveći faktor rizika nestabilnosti terena. Izdvojili smo četiri celine (područja) nestabilnosti terena i to: nestabilna područja, stabilna područja, uslovno stabilna područja i potencijalno stabilna područja.

Kao nestabilna područja izdvojeni su tereni sa očiglednim znacima recetnog kretanja (klizišta, tečenja i odroni). Klizišta i tecišta izdvojena su u slivovima Vrbeštice, Jažinačke i Sušičke reke, a javljaju se na padinama dolinskim stranama vodotoka. Uzroci nastanka klizenja terena vezuju se za hidrološki režim podzemnih voda u padinskom materijalu.

Potencijalno stabilni tereni izdvojeni na desnim dolinskim stranama Muržice i Bolovanske reke, predstavljaju u stvari starija, umerena klizišta.

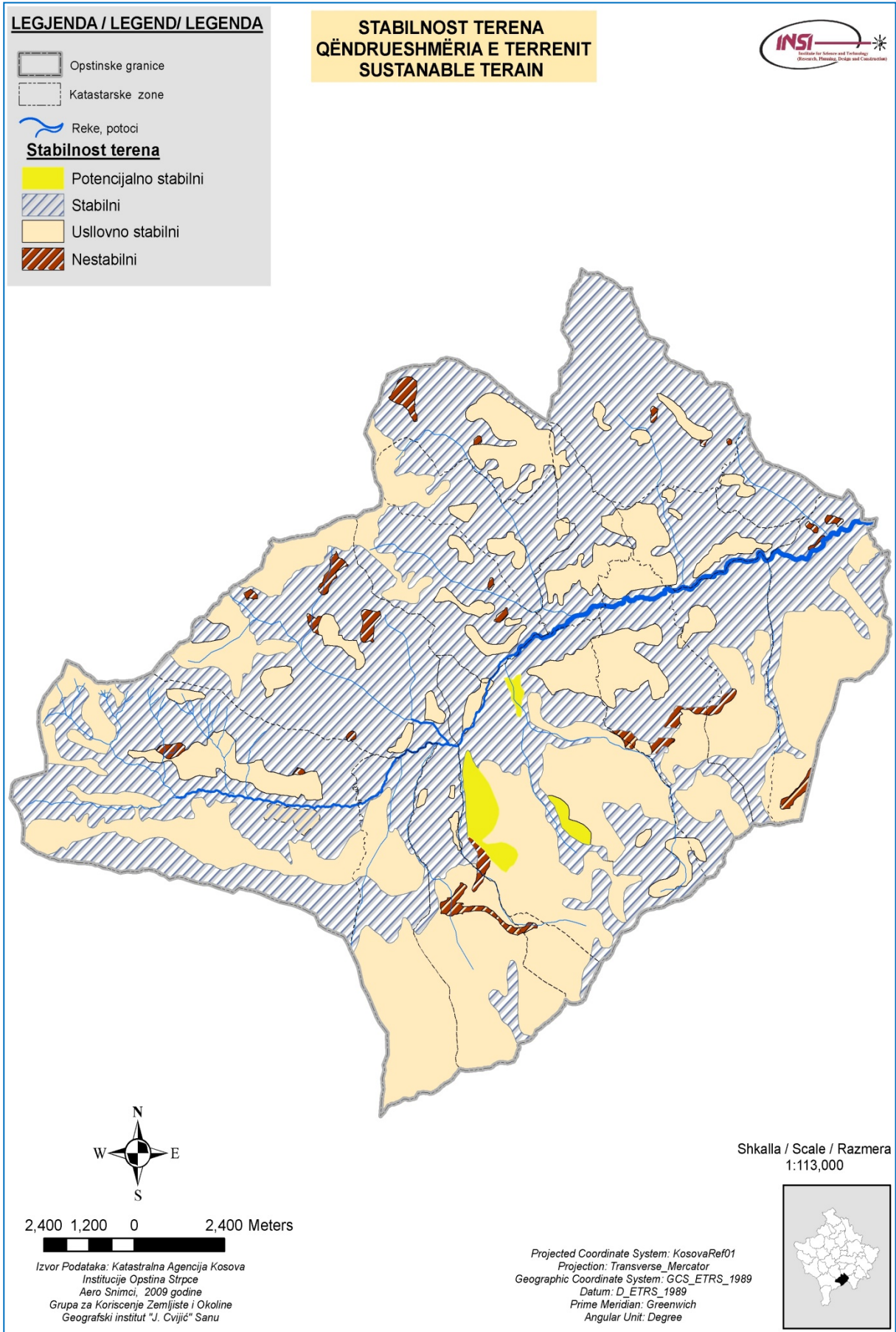
Uslovno stabilni tereni ili tereni bez vidljivih (većih) znakova kretanja su izdvojena područja jugozapadnih padina Šare (desna obala Lepenca) i severna padina Ošljaka.

Stabilni tereni izdvojeni su na padinama sa jugoistočnom ekspozicijom (leva obala Lepenca), i predstavljaju prostore gde erozija nije dozvolila akumuliranje velikih količina materijala na padinama.

Seizmičnost područja

U seizmološkom pogledu teritorija opštine Štrpce predstavlja seizmički aktivan teren u kome je moguća pojava i katastrofalnih zemljotresa. Samo područje najverovatnije nije ugroženo pojavom jačih autohtonih zemljotresa, ali je izloženo relativno jakim seizmičkim dejstvima zemljotresa čija se žarišta nalaze na većim ili manjim udaljenostima. Podaci o zemljotresima sa kojima se danas raspolaže, ukazuju da je pojava katastrofalnih zemljotresa bila registrovana još 1457. godine, kada se u okolini Prizrena desio zemljotres od 9⁰ MSS. U novije vreme evidentiran je zemljotres koji se dogodio avgusta 1921. godine u području Uroševac-Vitina, a koji je u opštini Štrpce registrovan intenzitetom od 8⁰ MSS. Pomenute dve lokalnosti imaju najznačajniji uticaj na seizmičke karakteristike terena opštine, jer predstavljaju dva najbliža i najjača seizmogena izvora. Pojave autohtonih zemljotresa registrovane su na teritoriji opštine u području Ostrovice, Štrpca i jugoistočno od Broda, međutim njihove magnitude (3-4) ukazuju da su od daleko većeg značaja za definisanje seizmičnosti područja seizmogenih izvora izvan atara opštine. Postojanje lokalnih zemljotresa, pa makar i slabih, trebalo bi da ukaže na opasnost od njihovog dejstva.

Mapa br.3. Stabilnost terena opštine Štrpce

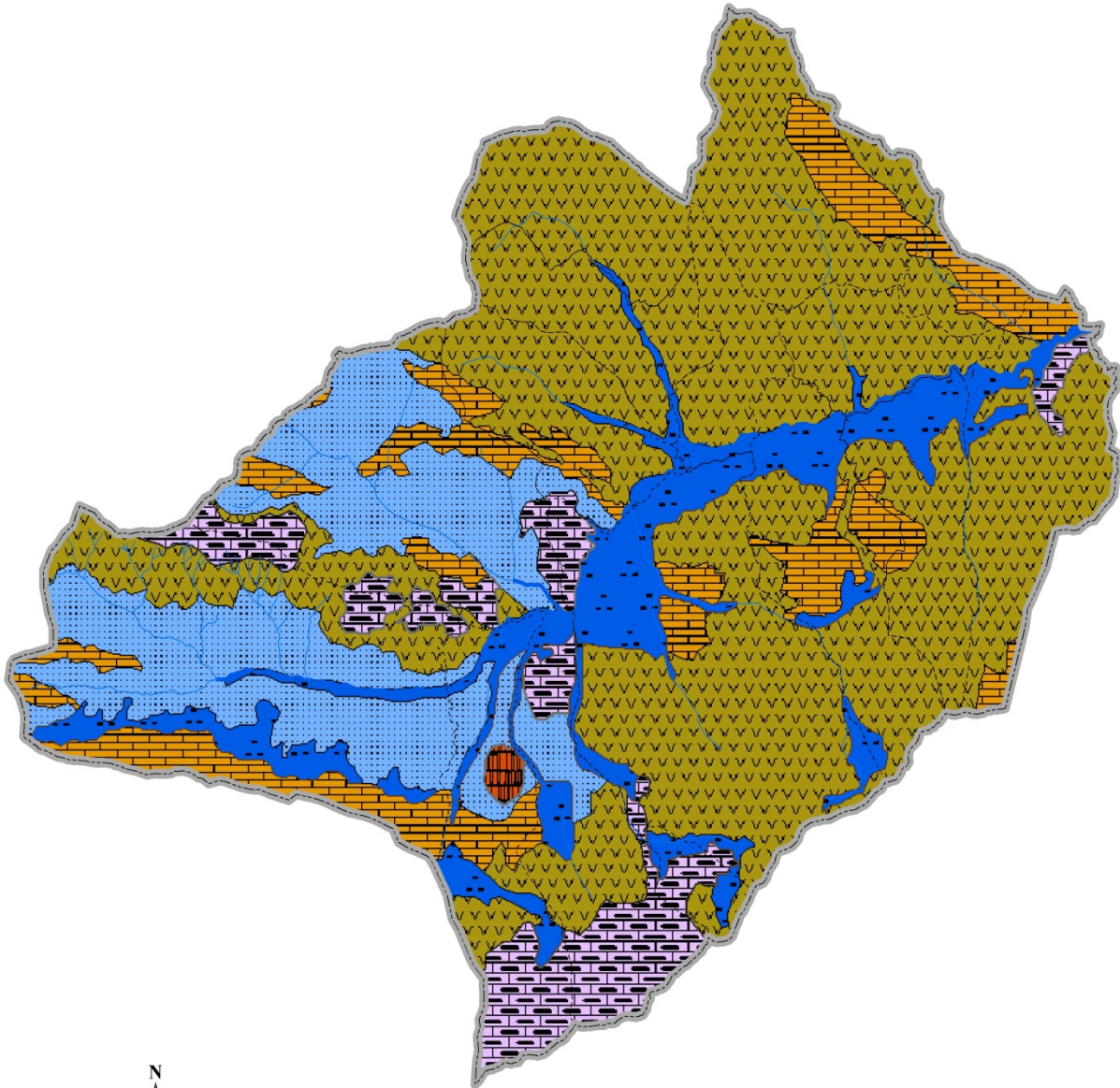

**GEOLOŠKA KARTA
HARTA GJEOLGIJKE
GEOLOGICAL MAP**

LEGJENDA / LEGEND/ LEGENDA

GEOLOGIA ŠTRPCE

Pesak	Vuljkanjskih stijene, nije odvojiva
Plutonske stijene, nije odvojiva	Krečnjak
Metamorfne stijene, nije odvojiva	Kamenje s bljatom + pijesak + Krečnjak/Marlstone
- Opštinske granice
 Katastarske zone
 Reke, potoci

2,300 1,150 0 2,300 Meters

Izvor: Agencija Kosova katastarski
Institucije Opštine Štrpce
Grupa korištenja zemljišta i zaštita okoliša
Nezavisna Komisija za Rudnike i Minerali

Shkalla / Scale / Razmera
1:113,000

Projected Coordinate System: KosovaRef01
Projection: Transverse_Mercator
Geographic Coordinate System: GCS_ETRS_1989
Datum: D_ETRS_1989
Prime Meridian: Greenwich
Angular Unit: Degree

Mapa br. 4. Geološka karta opštine Štrpce

Hidrografske karakteristike istraženog terena

Lepenac je leva pritoka Vardara u koju se uliva kod Skoplja na 253m nadmorske visine. Nastaje na istočnim padinama Kodža Balkana(2.035 m) od Tisove i Čerenačke reke, koje se sastaju kod sela Sevce na 1.120 m nadmorske visine. Lepenac je jedna od malobrojnih reka Kosova koja pripada slivu Egejskog mora.

Na svom toku, dugom 72 km, od čega je 62 km na Kosovu, Lepenac protiče naizmenično kroz klisure i kotline. Pravac toka mu je Z-I. Posle prijema najveće pritoke Nerodimke kod Kačanika, naglo skreće prema jugu, zadržavajući taj pravac do ulivanja u Vardar. Kao tipično planinska reka Lepenac od izvora do ušća savladava visinsku razliku od 1.680m. Sliv je nepravilnog oblika sa znatnim proširenjem na levoj strani, pa je izražena asimetričnost sliva. Površina sliva reke Lepenac je 770 km². Lepenac ima razgranatu izvorišnu *čelenku*. Od sastava Tisove i Čerenačke do ušća Suve reke, teče uskom dolinom sa strmim padinama. U nizvodnom, znatno širem, kotlinskom delu, javljaju se veća proširenja u kojima se stiču mnogobrojne pritoke. Maksimalna visina na izvoru Lepenca (Tisova reka) je 1.934 m. Najniža je u profilu Brod (630 m). Prosečni pad toka je 50 m/km. Srednja nadmorska visina sliva je 1.353m.

Lepenac prima brojne pritoke s leve i desne strane. Ukupan broj pritoka I reda je 41. Na svakih 1,56 km toka Lepenac primi prosečno po jednu pritoku. Najbrojnije su na delu toka kroz Brezovicu, gde se ulivaju Suva reka, Vrbeštica, Blateštica i Muržica. Nizvodno kod Štrpca prihvata Miljošticu koja je desna pritoka. Sušička reka sa Berevačkim potokom je veća leva pritoka. Poznate su još Vičanska reka, Ižanska reka i Ropotski potok. Sa izuzetkom Sušičke i Vrbeštičke reke koje imaju veće slivove, sve ostale reke imaju površinu sliva manju od 20 km². Isto tako svi vodotoci imaju malu dužinu koja se kreće od 3 do 8,5 km. Gustina rečne mreže je neravnomerna.

Suva reka je desna pritoka Lepenca. Izvire iz Jažinačkog jezera na visini 2.130 m. Na toku od samo 8,5 km, savladava visinsku razliku od 1.215 m. Srednja nadmorska visina sliva je 1.692 m. Jedna je od većih reka opštine koja u izrazito sušnim godinama presuši. To je više posledica geomorfoloških nego klimatskih faktora. Prema istraživanjima Rudarsko-geološkog fakulteta iz Beograda, Suva reka na delu toka oko 500 m uzvodno od puta Brezovica-Prizren, ponire po dnu i bokovima rečnog korita koje je izgrađeno od porozno-kavernozne krečnjačke stene trijasko starosti. Zapažena su tri velika ponora na levoj i desnoj strani reke. Bojenjem vode i posmatranjem njene pojave na okolnim izvorima, konstantovano je da se voda pojavila u Lepencu iznad Jažinca i Krk bunaru u neposrednoj blizini Prizrena, koji je od ponora u Suvoj reci u vazdušnoj liniji udaljen 18 km. Ne raspolaže se podacima koliko je proticaj Suve reke na ovaj način redukovano.

Hidrološke karakteristike istraženog terena

Teritorija Opštine Štrpce veoma je bogata vodom. To se ilustruje ne samo prisustvom velikog broja vodotoka, izvora i manjih jezera, već i njihovom izdašnošću, koja je za oko 4 do 5 puta veća od izdašnosti većih reka Kosova. Rezultat ovog su i veći proticaji Lepenca.

Hidrološka osmatranja na rekama u Opštini Štrpce vrše se samo na Lepencu u profilu Brod. Za ovu stanicu su publikovani uglavnom vodostaji. Prosečno oticanje Lepenca i njegovih pritoka, u radovima vezanim za ovu problematiku je određivano metodom analogije, pri čemu su za profil Brod korišćeni podaci iz postojećih projekata ili drugi objavljeni podaci. Reka Lepenac je veoma bogata vodom. Samo na delu toka od izvorišta do Broda, prosečni proticaj Lepenca je 5,63 m³/sek, ili 177,5 x 10⁶ m³ godišnje. To je približno polovina proticaja koji Lepenac unosi u Vardar, iako on do profila Brod čini samo 1/3 površine njegovog sliva. Raspored oticanja unutar godine je veoma povoljan. Sa tog aspekta, karakteristike režima vode Lepenca i njegovih pritoka zadovoljavaju sve kriterijume korišćenja u bilo koje svrhe. Pojave velikih voda teško je utvrditi. Velike poplave u slivu Lepenca zapažene su 1897., 1925., 1933., 1941., 1946., 1953., 1965., 1979. i 1981. godine. Pojava velikih voda u zakašnjenju je za jednu godinu u odnosu na sliv Drine. Naročito razorno dejstvo imale su

pojave velikih voda koje su se javile 1897., 1953. i 1979. godine. Te vode, odgovarale su proticajima blizu hiljadugodišnjih voda. Vode iz 1953. i 1979. godine izazvale su katastrofalne poplave u dolinama pritoka i reke Lepenac. Tada su poplavni talasi bujičnih tokova uništili bogati fond šarske divljači i plemenitu ribu, zasule i odnele delove saobraćajnih površina i kuća. Reke su valjale veliko kamenje, donosile i odnosile grubi materijal, razrušile pojedine delove obala i promenile biološki i vodeni režim.

VODE

Vode Siriničke župe javljaju se u tri vida i to kao: podzemne vode, vodeni tokovi i jezera.

Podzemne vode

Podzemne vode pretežno se javljaju u obliku freatske i pukotinske izdani, dok je pojava kraških podzemnih voda manje zastupljena, zahvaljujući znatnim rezervama podzemnih voda one su u stanju da hrane veliki broj izvora. Najčešće su to slabi izvori izdašnosti od 0,1 - 1 l/sek, a dosta je i onih sa izdašnošću od 1 - 5 l/sek. Vodom najbogatija su kraška vrela (dva vrela ispod Ljubotena, Tiha dolina, Crni kamen I i II i dr.), koja imaju i najveći vodoprivredni značaj.

Pojava podzemnih voda i jezera uslovljena je posebnim uslovima. Tereni Opštine Štrpce izgrađeni su od zelenih škriljaca, filita, crnokrednog fliša, krečnjaka i dolomita, serpetinita, dijabaz-rožnjačke formacije, šljunkova, peskova i glina. Samo područje karakteriše se vododržljivim stenama u kojima postoji razbijena izdan sa vodonepropustivim stenama preko kojih voda prelazi. Ovaj izdan hrani mnogobrojne izvore koji se javljaju u vrhovima brojnih čelenki od kojih se formira razvijena hidrografska mreža. Izvori su male izdašnosti od 0,10 l/sek do nekoliko l/sek. Temperatura vode iznosi od 3-10⁰ C. Izvori su većinom nekapirani i nalaze se na velikim visinama i ima ih na celom prostoru.

Raspodela resursa podzemnih voda veoma je različita. Prema geološkoj građi, značajni vodonosni slojevi nalaze se u Muržičkoj i Miljoštičkoj dolini a ima ih u svim dolinama reka, sa manjom moćnošću vodonosnih slojeva. Debljina morenskih nanosa kreće se od 2 - 5m pa i više u Muržičkoj i Miljoštičkoj dolini. Iako nisu vršeni istražni radovi, može se pretpostaviti da ima značajnih količina vode. Međutim, sa aspekta korišćenja najnepovoljnije su podzemne vode u reonu Vikend zone i Štrbačke doline, zbog zagađenja nastalog od urbanizacije. Korišćenje podzemnih voda uz pomoć kopanih bunara je veoma retka pojava, razumljivo zbog obilja pojava prirodnih izvora. No ipak gotovo u svakom selu ima poneki bunar. Izdašnost bunara se kreće između 1 i 3 l/sek, iz čega sledi zaključak da u podzemlju ima značajnih količina vode.

Površinske vode

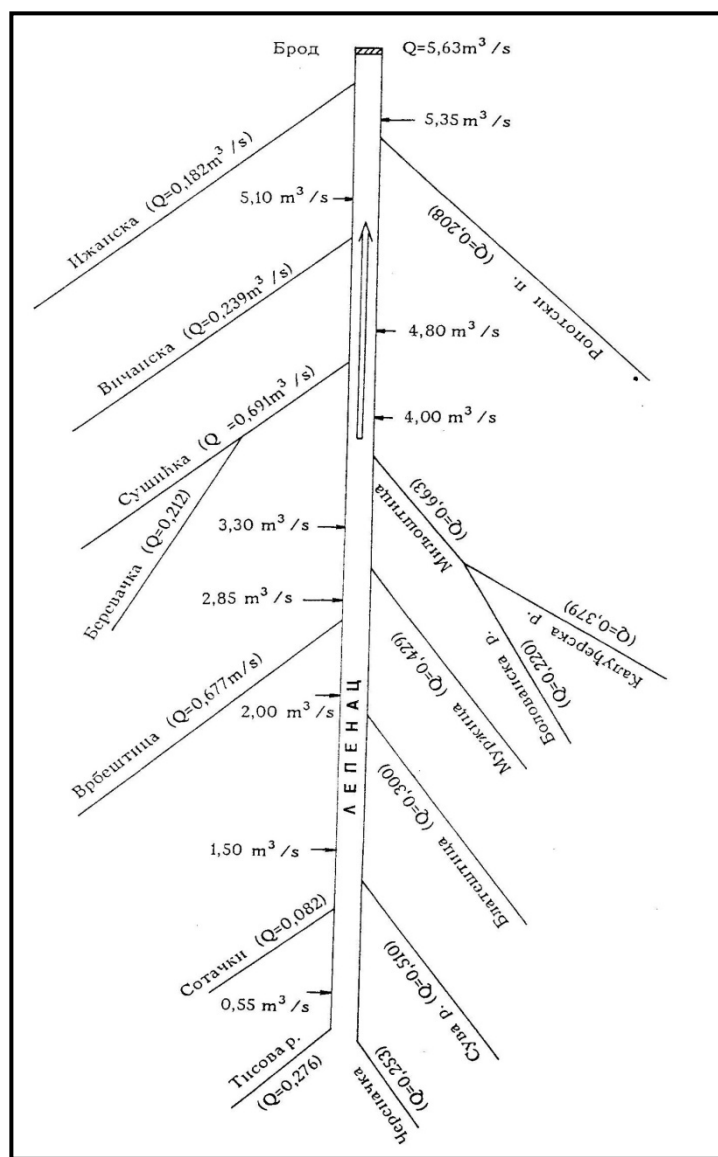
U površinske vode spadaju:

- Reke: Čerenačka, Tisova reka, Suva reka, Blateštica, Vrbeštica, Muržica, Miljoštica, Kaluđerka, Bolovanka, Sušička, Vičanska, Ižanska i Lepenac
- Jezera: Jažinačko i Livadičko kao stalna i veća, kao i sedam nestalnih manjih jezera.
- Potoci: Durlov, Savin, Vitački, Berevački, Ropotski itd.

Površinske vode na teritoriji Opštine Štrpce dostižu dužinu do 110.800,00 m i površinu od 587.240,00 m².

- Reke

Na karti opštine Štrpce (skica br. 1) površinsku hidrografsku mrežu čine Lepenac i njegove pritoke, od kojih se po značaju ističu: Vrbeštička, Suva reka, Blateštica, Miljoštica, Sušička reka. Gustina hidrografske mreže veoma je promenljiva i koleba se od 0,91 do 2,53 km/km².

Skica br. 1. Šema rasporeda pritoka i proticaja duž toka Lepenca u opštini Štrpce

Kao posledica povećanih padavina, velike energije reljefa i velikog iznosa oteklih padavina, prosečni koeficijent oticanja u slivu gornjeg Lepenca veći je od 60%, što je znatno više od većine rečnih slivova u regionu. Raspodela oticanja tokom godine na Lepencu i njegovim pritokama je takva da se od januara do maja kontinuirano njihov proticaj povećava, a zatim postepeno opada do septembra. Prema svojim osnovnim hidrološkim karakteristikama fluvijalni režim Lepenca pripada makedonskoj varijanti pluvionivalnog režima.

Reka Lepenac i njegove pritoke veoma su bogate vodom. Tako, prosečan proticaj Lepenca kod Broda iznosi 5,63 m³/sek dok na većim pritokama on ima sledeće vrednosti:

Sušićka reka 0,69 m³/sek, Vrbeštica 0,67 m³/sek, Miljoštica 0,63 m³/sek, Suva reka 0,51 m³/sek.

Priraštaj proticanja Lepenca od izvora do ušća kontinuirano se povećava, tako da kod sastava Tisove i Čerenačke reke iznosi 0,527 m³/sek. a kod Broda 5,60 m³/sek. Varijacije proticanja su male, tako da godišnji koeficijent iznosi 0,22.

Prostorni razmeštaj vode (oticanje) u Siriničkoj župi neravnomeran je, s tim što su viši delovi i slivovi desnih pritoka bogatiji vodom. Međutim, opšta ocena ukazuje na veliko vodno bogatstvo opštinskog atara, a tim i na mogućnosti za rešavanje mnogih vodoprivrednih problema.

Istovremeno, javljaju se i ozbiljna ograničenja u korišćenju površinskih voda, prvensteno uslovljena bujičarskim karakterom rečnog režima većine pritoka Lepenca. Ovim su uslovljene dosta česte pojave velikih voda koje dovode do poplava znatnih razmera. Posebno velike i razorne bile su poplave 1897., 1950. i 1979. godine, kada su proticaji gotovo dostigli nivo hiljadugodišnjih voda. Očigledno je da uzroke ovome treba tražiti u razvijenom procesu erozije zemljišta i slaboj zaštiti od voda tj. nesistematskom i sporadičnom sprovođenju sanacionih mera biološkog, biotehničkog i tehničkog karaktera.

Očigledno je da sa vodoprivrednim iskorišćavanjem voda simultano se moraju preduzimati i mere zaštite od voda, koje u opštini Štrpce kriju u sebi veliku latentnu razornu snagu.

Poseban hidrološki fenomen predstavljaju glacijalna cirusna jezera: Livadičko, Malo Jažinačko i Vrbeštičko. S obzirom na dimenzije, njihova osnovna vrednost estetskog je karaktera. Naime, njihovo prisustvo u visokoplaninskom pojasu Šare čini ovaj predeo turistički atraktivnijim i vrednijim.

- Jezer

Među prirodnim lepotama ovog područja posebno mesto zauzimaju planinska jezera u narodu poznata kao " gorske oči". Najpoznatija su:

- *Livadičko jezero ili Štrbačko jezero* u cirku Kaluđerske reke. Nalazi se na nadmorskoj visini od 2.173 m. Dužina jezera iznosi oko 230 m, širina 120 m, dubina oko 7 m.
- *Jažinačko jezero* na nadmorskoj visini od 2.170 m, u cirku izvorišta Suve reke, koje pri najvišem vodostaju ima dubinu oko 11 m. Dužina mu je oko 120 m, a širina oko 80 m.

Od manjih jezera poznata su:

- *Vrbeštičko jezero* na nadmorskoj visini od 2.075 m, nalazi se u cirku Blateštice
- *Malo Jažinačko* koje je na najvišoj nadmorskoj visini oko 2.200m, a nalazi se u cirku između izvorišta Blateštice i Suve reke. Sva jezera su glacijalno-akumulativnog porekla.

Korišćenje voda

Korišćenje voda na teritoriji opštine Štrpce može se reći da je minimalno, i ako ima veliki potencijal voda. Samo izvora na teritoriji opštine ima 247. Izvori su male izdašnosti od 0,10 l/s do nekoliko l/s. Izvori su većinom neaptirani i nalaze se na velikim visinama i ima ih na celom prostoru. Za snabdevanje vodom sela kaptirani su sledeći izvori:

- Vrelo „Skok 1“ korisne izdašnosti 2l/sek za snabdevanje vodom Sušića, temperature 7,5⁰ C;
- Veliko vrelo ispod „Popove Glave“, korisne izdašnosti 0,7 l/sek i Vrelo „Topolik“ izdašnosti 0,7 l/sek. Oba vrela imaju temperaturu vode 10⁰ C. Oba su kaptirana za potrebe snabdevanja vodom sela Viče;
- Vrelo „Bele vode 3“ izdašnosti 10 l/sek i temperature vode 8⁰ C. Kaptirano je za potrebe sela Gotovuša;
- Kaptirani izvor u dvorištu „Šaini Bafti“, korisne izdašnosti 2,5 l/sek, temperature 9⁰ C;
- Vrelo „Tiha dolina“, delimično kaptirano korisne izdašnosti 40 l/sek, temperature 3,2⁰C;
- Vrelo „Stojkova kuća 2“ kaptirano, korisne izdašnosti 13 l/sek, temperature 3,2⁰ C;
- Vrelo „Gobeljinac“ kaptirano, izdašnosti 1 l/sek, temperature 5⁰ C;
- Vrelo „Borovski potok“ kaptirano, izdašnosti 3 l/s, temperature 6⁰ C;
- Vrelo „Vlah“ kaptirano, izdašnosti 1,8 l/sek, temperature 7⁰ C;
- Vrelo „Prevadska reka“ kaptirano, izdašnosti 3 l/sek, temperature 7⁰ C;
- Vrelo „Berevačka čuka“ kaptirano itdašnosti 4 l/sek, temperature 8⁰ C;
- Vrelo „Blizumir“ kaptirano, izdašnosti 20 l/sek, temperature 8⁰ C;
- Vrelo „Obe reke“ kaptirano, izdašnosti 3 l/sek, temperature 8⁰ C;
- Vrelo „Vrelo“ kaptirano, izdašnosti 4 l/sek, temperature 8⁰ C;
- Vrelo „Firaja“ kaptirano, izdašnosti 1 l/sek, temperature 8⁰ C;

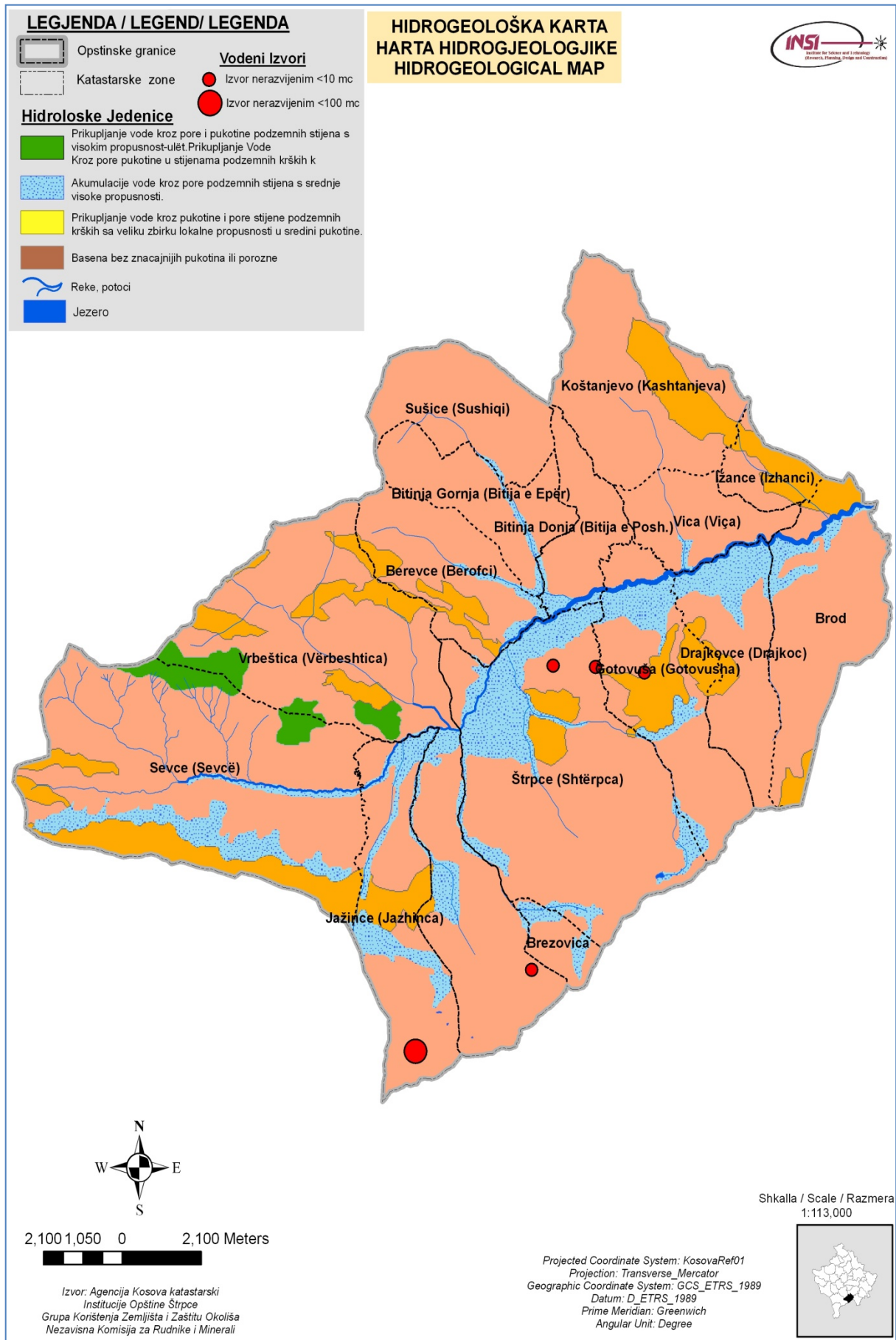
<i>Maksimalne verovatne vode</i>				
Reka	L km	F km ²	Q1 % m ³ /sek	q1 % m ³ /sek/km ²
Čerenačka	4.00	8.30	48.30	5.82
Tisova Reka	4.70	9.40	39.00	4.15
Suva Reka	8.50	19.40	103.00	5.31
Blateštica	8.50	10.70	57.00	5.33
Vrbeštica	8.50	29.00	87.00	3.00
Muržica	8.00	16.00	80.00	5.00
Miljoštica	1.50	27.00	136.00	5.04
Kaluđerska	7.00	15.70	65.70	4.15
Bolovanska	6.00	9.70	50.00	5.15
Sušićka	7.00	33.70	101.00	3.10
Vičanska	6.00	13.00	80.00	6.15
Ižanska	7.00	10.70	81.30	7.60
Lepenac	23.90	241.00	350.00	1.45
Berevački potok	5.20	10.20	40.00	3.92
Ropotski potok	5.00	9.64	52.90	5.48

Tabela br. 1. Maksimalne verovatne vode u opštini Štrpce

<i>Prosečno oticanje reka na teritoriji opštine Štrpce</i>							
Rreka	Profil	Pritoka	F (km²)	Q_o (m³/s)	q (l/s/km²)	C_m	W (m³)
Tisova reka	ušće	Lepenca	9.40	0.276	29.40	0.82	8,70*10 ⁶
Čerenačka	ušće	Lepenca	8.30	0.253	30.50	0.84	7,98*10 ⁶
Sotački potok	ušće	Lepenca	3.15	0.083	26.00	0.76	2,58*10 ⁶
Suva reka	ušće	Lepenca	19.40	0.510	26.30	0.77	16,10*10 ⁶
Blateštica	ušće	Lepenca	10.70	0.330	28.80	0.79	9,46*10 ⁶
Vrbeštica	ušće	Lepenca	29.00	0.677	23.30	0.70	21,30*10 ⁶
Muržica	ušće	Lepenca	16.00	0.429	26.80	0.77	13,50*10 ⁶
Kaluđerska	ušće	Miljoštice	15.70	0.379	24.10	0.71	12,00*10 ⁶
Bolovanska	ušće	Miljoštice	9.70	0.227	23.40	0.70	7,16*10 ⁶
Miljoštica	ušće	Lepenca	27.00	0.633	24.40	0.70	20,00*10 ⁶
Sušička	ušće	Lepenca	33.70	0.691	20.50	0.66	21,80*10 ⁶
Berevački potok	ušće	Sušičke	10.20	0.212	20.80	0.67	6,68*10 ⁶
Vičanska	ušće	Lepenca	13.00	0.239	18.40	0.63	7,54*10 ⁶
Rolotki potok	ušće	Lepenca	9.64	0.208	21.60	0.68	6,56*10 ⁶
Ižanska reka	ušće	Lepenca	10.70	0.182	17.00	0.60	5,74*10 ⁶
Lepenac	Brod	Vardara	241.00	5.630	23.40	0.72	177,50*10 ⁶

Tabela br. 2. Prosečno oticanje reka u opštini Štrpce

Mapa br. 5. Hidrološka mapa opštine Štrpce

KLIMATSKI USLOVI, KLIMATSKA VALORIZACIJA, KARAKTERISTIKE

U celoj Opštini, klima nije oštra iako je ovaj kraj na relativno velikoj nadmorskoj visini, nego blaga, dok samo nekoliko stotina metara iznad sela vlada prava planinska klima. To se može objasniti uticaju reke Lepenca, koja se uliva u reku Vardar, a ova pak dalje u Egejsko more i preko koje se oseća blagotvoran uticaj tople egejske klime.

Podneblje opštine Štrpce u velikoj meri je predodređeno planinskim reljefom i njegovom hipsometrijskom strukturom. Otuda svaki element klime menja svoju vrednost sa promenom nadmorske visine. Tako da je je vertikalnim diferenciranjem klime moguće izdvojiti četiri visinske i klimatske zone i to:

- I zona - *zona župne klime*, zastupljena do 1.000 metara nadmorske visine,
- II zona - *prelazna zona* od 1.000 do 1.200 metaranadmorske visine
- III zona - *subalpska zona* od 1.200 do 1.700 metaranadmorske visine
- IV zona - *zona alpske klime*, na većim visinama od 1.700 metara nadmorske visine.

Svaka od ovih visinskih zona poseduje određene pogodnosti i ograničenja za razvoj pojedinih privrednih delatnosti. Tako zonu župne klime, odlikuju dobri agroklimatski delovi za biljnu proizvodnju. U prelaznoj zoni smanjuju se mogućnosti biljne proizvodnje, dok se povećava predispozicija za stočarstvo i šumarstvo. U trećoj subalpskoj zoni, čija se gornja granica poklapa sa antropogenom gornjom granicom šuma, čini ovu zonu izvanrednom za šumarstvo i stočarstvo. Četvrtu zonu odlikuje sveže alpsko podneblje, bogato snežnim padavinama, koje se zadržavaju i do sedam meseci. Tokom zimskog perioda snežni pokrivač, mala oblačnost i značajna osunčanost predstavljaju idealne klimatske predispozicije za razvoj svih vidova zimskog planinskog turizma. Tokom leta kad nestane snežni pokrivač, ovi tereni postaju pogodni za razvoj pašnjačkog stočarstva, koje ovde ima bogatu tradiciju, ali nažalost, zamrlu skoro sasvim u poslednje vreme i kojoj se sigurno, u budućnosti, treba vratiti.

Opština Štrpce ukazuje na specifičnost klimata ovog kraja. Razume se, pojedini delovi ove teritorije, s obzirom na nadmorsku visinu, ekspoziciju padina, tj. njihovu izloženost suncu i uticaju dominantnih vetrova ili zaklonjenošću od istih, kao i zbog različitih osobina podloge (oranice, šume, livade, kamenjari), međusobom se, u klimatskom pogledu, značajno razlikuju.

Međutim, podneblje opštine Štrpce i pored značajne raznolikosti, ima jednu veoma izraženu zajedničku crtu. Ona proističe iz morfoloških karakteristika opštine Štrpce i činjenice što nad njom u većem delu godine preovlađuje anticiklonska vremenska situacija. Odnosno, pretežno stabilno vreme, bez jakih olujnih vetrova i nepogoda, a relativno topla leta i ne tako oštre zime bitne su karakteristike klime.

Na osnovu merenja insolacije u Brezovici može se zaključiti da je opština Štrpce, sa prosečnim godišnjim trajanjem sunčeva sjaja od nešto od preko 1.938 sati, inzvederečno osunčana.

Režim insolacije na Brezovici obrađen je za 5-to godišnji period (1984-1988. godine). Najduže trajanje sunčeva sjaja je u julu (285,4) i avgustu (269,6), a najkraće u januaru (72,6) i decembru (77,1). Duže osunčavanje od 200 sati imaju u proseku još septembar (222,4) i juni (210,1). Dakle, letnji meseci sa najdužom obdanicom i septembar mesec sa najmanjom oblačnošću, su najosunčaniji. Dok zimski meseci (januar i decembar), sa najkraćom i najvećom oblačnošću imaju najkraće trajanje sunčeva sjaja.

Temperaturni režim

Na teritoriji opštine Štrpce do 1984. godine nije postojala meteorološka stanica na kojoj bi se merile temperature vazduha. Međutim, od 1984. godine u Brezovici radi kompletna meteorološka stanica na kojoj se redovno osmatraju i registruju svi meteorološki elementi. Stanica se nalazi na nadmorskoj visini od 915 m, geografskoj širini $42^{\circ} 13'$ i geografskoj dužini $21^{\circ} 01'$. Temperaturni režim obrađen je na osnovu podataka sa meteorološke stanice Brezovica.

Brezovica ima dugu, ali ne tako oštru zimu. Odnosno, u njoj sva tri zimska meseca (decembar, januar i februar) imaju negativne prosečne temperature. Januar od $-1,4^{\circ} \text{C}$ a decembar tek $-0,3^{\circ} \text{C}$. Leto je u Brezovici, sudeći po prosečnim temperaturama sveže i prijatno. Temperatura najtoplijeg meseca jula, iznosi $18,0^{\circ} \text{C}$, avgusta $17,2^{\circ} \text{C}$, juna $15,3^{\circ} \text{C}$.

Kolebanja srednjih temperatura letnjih meseci znatno su manja u odnosu na zimskih meseci: juna tek $1,1^{\circ} \text{C}$, avgusta $2,8^{\circ} \text{C}$ prema $6,0^{\circ} \text{C}$ u januaru i $5,8^{\circ} \text{C}$ u februaru. Inače, najveću promenljivost prosečnih mesečnih temperatura ima novembar ($7,0^{\circ} \text{C}$).

Kada je opština Štrpce pod uticajem jugozapadnih i zapadnih vazdušnih masa, onda su temperature zimskih meseci visoke, a kada u nju prodire hladan kontinentalni vazduh sa istoka, tada su temperature zimskih meseci izrazito niske. Pojedinih dana u letnjim mesecima temperature vazduha mogu da budu izvanredno visoke. Ovo pokazuju maksimalne temperature registrovane u dotičnom mesecu.

Anliza srednjih mesečnih, maksimalnih i minimalnih mesečnih temperatura, kao i broja tzv. letnjih dana, pokazuje da su temperature vazduha u opštini Štrpce podložne velikoj promenljivosti. Odnosno, pri anticiklonskim vremenskim situacijama u višim delovima Šar planine vreme je vedro, sunčano i toplije, dok je u okolnim dolinama i kotlinama maglovito i hladnije. U februaru od dna opštine Štrpce do zone od 1.700m nadmorske visine dolazi do postepenog porasta temperature vazduha, ona iznosi $0,2^{\circ} \text{C}$ na 100 m, što ukazuje na inverziju temperatura u zimskim mesecima, pogotovo u februaru.

Oblačnost - Na osnovu prosečne godišnje oblačnosti, od 5,2 na Brezovici, može se zaključiti da opština Štrpce spada u delove Kosova, sa najmanjom oblačnošću. Prosečna oblačnost u Prizrenu i Peći iznosi 5,8, Uroševcu 5,7, Đakovici 5,4. Najveća oblačnost je u zimskim mesecima (januar, februar) i prvom prolećnom mesecu (mart), a najmanja u prvom jesenjem mesecu (septembar) i letnjim mesecima (juli, avgust). Veća oblačnost u zimskim mesecima ublažuje dnevna kolebanja temperature vazduha, a ukazuje i na česte prolaze zapadnih maritimnih vazdušnih masa, pa zime nisu suviše oštre. Najmanja oblačnost u septembru produžava leto, a malo oblaka u julu i avgustu čine ga dugim i prijatnim.

Padavine - Prema izohijetnoj karti hidrometeorološke službe, na teritoriji opštine Štrpce godišnje se u proseku izluči između 900mm padavine (u dolini Lepenca) i 1.250 mm (na najvišim delovima Šar planine). Dakle, izučavana teritorija obiluje padavinama. Na ovo ukazuje i njeno vodno bogatstvo: brojni vodotoci i česti izvori sa značajnim količinama vode. Pluviometrijski (kišni) režim obrađen je na osnovu podataka o padavinama sa kišomerih stanica u Jažincu i Štrpcu. Kišomerna stanica Jažince leži na nadmorskoj visini od 950m. Nalazi se u istoimenom selu u izvorištu reke Lepenac. Prosečna godišnja suma padavina (period 1931-1960 godina) na njoj iznosi 972mm. Međutim kako se za period 1959-1984.godine, a to je za neprekidni niz od 35 godina, raspoložuje pouzdanim podacima o visini padavina, isti je korišćen za obradu pluviometrijskog režima. Prosečna suma padavina u Jažincu (period 1950-1984. godina) iznosi 1.013mm. Dakle, navedeni period je nešto vlažniji (u proseku za 41mm ili 4,2 %) , u odnosu na period 1931-1960. Kišomerna stanica Štrpce

leži na nadmorskoj visini od 860 m. Padavine se na njoj uredno mere od 1960. godine. Prosečna suma padavina za period 1960-1984. godine iznosi 921 mm. Dakle, u odnosu na Jažince, Štrpce je siromašnija padavinama prosečno za 92mm ili 9%. Kako visinska razlika između Jažinca i Štrpca iznosi 90m, to vertikalni pluviometrijski gradijent (porast padavina na 100m visine), iznosi 102,2 mm. Godišnja suma padavina po mesecima i godišnjim dobima dosta je ravnomerno raspodeljena. U proseku najkišovitiji mesec maj dobija 1,7 puta veću količinu padavina od avgusta meseca sa minimumom padavina. Ravnomernost raspodele padavina posebno dolazi do izražaja kada se ona razmatra po godišnjim dobima, proleće sa najvećom sumom padavina, dobija samo 3,4% više padavina od leta u kome se prosečno izlučuje najmanja količina padavina.

Snežni pokrivač - Sneg je redovna zimska pojava u opštini Štrpce. Broj dana sa snežnim padavinama, dužina trajanja i debljina snežnog pokrivača povećava se sa porastom nadmorske visine. Srednji godišnji broj dana sa snegom kreće se, za period 1931.-1960. godine, od 40 u dolini Lepenca do 100 dana na najvišim delovima Šar-planine. U Štrpcu registrovan broj dana sa snežnim padavinama, za period 1960.-1984. godina iznosi u proseku 39, a u Jažincu za period 1959.-1985. godina 42 dana. Pod snežnim pokrivačem, kojim se smatra sloj snega debljine od najmanje 1cm, pojedini delovi su od 60 do 210 dana. Snežni pokrivač, zbog niskih temperatura vazduha, uvek ima duže trajanje od snegopadnih dana to jest dana u kojima se izlučuje sneg. Prema konkretnim merenjima za period 1960.-1984. godina prosečna dužina trajanja snežnog pokrivača u Štrpcu iznosi 66,5 dana, a u Jažincu 71,2 dana. Dakle, dužina snežnog pokrivača na potezu Štrpce-Jažince, povećava se na 100m na 5 dana. Na najvišim delovima Šar planine pod snežnim pokrivačem su delovi od 180 do 210 dana tj. 6 do 7 meseci. Inače, srednja maksimalna debljina snežnog pokrivača na visinama iznad 1.700m, kreće se od 150 do 200 cm, dok u nižim predelima je 70 cm.

Vetrovi - U opštini Štrpce najčešći su istočni vetrovi i zapadni, a to je očito da na pravac vetrova dominantno utiču oblici reljefa, tj. pravac doline Lepenca i okolnih planina. Zapadni vetar, u zimskoj polovini godine donosi obilne snežne padavine. On se u letnjim mesecima, u popodnevniom časovima, smenjuje sa jugoistočnim vetrom, koji prodire u opštinu Štrpce iz pravca Kačaničke klisure i preko nižih ogranaka Šare, istočno od Ljubotena. Međutim, na smučarskim terenima Brezovice u toku zime, dominantni su vetrovi iz severnog kvadranta. Oni duvaju sa Jezeračke planine, jaki su, hladni, donose mećavu i sitan sneg. Ali, osećaju se samo u višim delovima, iznad 1.200m nadmorske visine, dok se ispod toga javljaju kao slabi vetrovi. Kada razmatramo čestinu vetrova i tišina po godišnjim dobima, najviša tišina je u toku jeseni i zime, dok najveću čestinu vetrova imaju proleće i leto.

U poslednje vreme Brezovica, koja postaje veoma perspektivan ski centar i u evropskim razmerama i za koju su zainteresovani stvarni ljubitelji ekstremnih sportova širom Evrope i sveta ima svoj poseban sajt, gde se sa velikom preciznošću može da pročita veoma kvalitetna i precizna vremenska prognoza kako za sedmodnevni, tako i za dugotrajni vremenski period.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Godina
-1,4	-1,4	2,6	9,7	13,2	15,3	18,0	17,2	13,9	8,4	2,7	-0,3	8,1

Tabela br. 3. Srednje mesečne temperature vazduha u Brezovici, period 1984.-1988. Godina

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Godina
Maksimalne vrednosi												
111,1	104,4	116,2	219,9	211,8	248,8	338,6	317,1	247,8	171,5	132,2	115,6	2047,2
1988.	1987.	1988.	1986.	1986.	1987.	1988.	1986.	1987.	1986.	1986.	1985.	1985.
Minimalne vrednosti												
53,6	48,3	94,1	131,3	153,3	157,0	219,8	187,3	186,5	119,1	67,6	46,5	1916,4
1987.	1986.	1986.	1988.	1988.	1988.	1986.	1984.	1988.	1987.	1985.	1987.	1988.
Razlika												
57,5	56,1	22,1	86,6	58,5	81,8	118,8	129,8	61,3	52,4	64,6	69,1	130,8
Srednja vrednost												
72,6	89,8	107	167,7	189,7	210,1	285,4	269,6	222,4	148,0	99,0	77,1	1938,4

Tabela br. 4. Sume trajanja sisanja sunca u satima

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Godina
Maksimalne												
1,3	0,7	3,9	10,3	14,3	16,1	20,2	18,2	16,4	10,2	4,8	3,4	8,4
1988	1988	1986	1986	1985	1987	1988	1988	1987	1984	1987	1985	1987.
Minimalne												
-4,7	-5,1	0,5	7,1	11,5	15,0	15,9	15,4	12,8	17,5	-2,2	-2,0	8,0
1985	1985	1987	1987	1987	1985	1986	1984	1985	1985	1988	1986	1986
Razlike												
6,0	5,8	3,4	3,2	2,8	1,1	4,3	2,8	3,6	2,7	7,0	5,4	0,4

Tabela br. 5. Maksimalne i minimalne sarednje mesečne temperature u Brezovici

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
16,5	13,5	21,5	27,1	27,0	31,1	36,8	32,0	31,2	27,0	22,3	27,6
1988.	1988.	1987.	1985.	1988.	1987.	1987.	1985.	1987.	1984.	1985.	1985.

Tabela br. 6. Maksimalne mesečne temperature u °C

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Godina
Srednja vrednost												
0,0	0,0	0,0	0,3	7,3	6,2	16,0	18,0	9,0	0,2	0,0	0,0	57,0
Maksimalna vrednost												
0,0	0,0	0,0	1,0	25,0	11,0	23,0	23,0	18,0	1,0	0,0	0,0	
			1985.	1988.	1987.	1988.	1988.	1987.	1984.			
Minimalna vrednost												
0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,0	4,0	8,0	5,0	0,0	0,0	0,0	
			1988.	1987.	1986.	1986.	1988.	1988.	1988.			

Tabela br. 7. Broj dana sa maksimalnom temperaturom vazduha $\leq 25^{\circ}\text{C}$

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Godina
zona oko 900 m n.v.	-2,8	-2,5	2,2	8,1	12,3	16,1	18,0	18,1	14,0	6,4	4,0	-0,7	7,9
zona oko 1700 m n.v.	-4,6	-2,3	-0,7	3,3	9,0	11,8	14,8	15,3	11,2	6,8	2,2	-2,7	5,4
zona oko 2000 m n.v.	-5,4	-3,2	-2,2	1,4	7,2	9,9	13,0	13,7	9,6	5,6	1,1	-3,7	3,9
Tr 900/2000	0,24	0,06	0,40	0,01	0,46	0,56	0,45	0,40	0,40	0,25	0,26	0,27	0,36

Tabela br. 8. Prosečna mesečne i godišnje temperature vazduha, period 1931.-1960. godina

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Godina
6,4	6,3	6,8	5,8	6	5,4	3,3	3,3	3,2	4,8	5,4	5,6	5,2

Tabela br. 9. Srednja mesečna oblačnost u desetinama pokrivenosti neba u Brezovici, period 1984.-1988. Godina

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Godina
Štrpce, period 1960-1984. godina												
71	63	75	75	96	92	92	58	71	68	91	90	922
Jažince, period 1960-1984. godina												
87	73	80	81	111	91	81	65	72	82	97	94	1014

Tabela br. 10. Srednje mesečne i godišnje sume padavina u mm u Štrpcu i Jažincu

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Godina
Vedri dani	3,8	4,3	2,5	4,5	1,5	4,4	11,8	14,6	13,2	8,4	7,4	6	82,4
Tmurni dani	11,8	11	13,8	8	8	5	2,6	2,6	2,6	6,8	9,8	10,6	92,6

Tabela br. 11. Srednji broj vedrih i tmurnih dana u Brezovici, period 1984.-1988. godine

	Zima		Proleće		Leto		Jesen		Ukupno	
	mm	%	mm	%	mm	%	mm	%	mm	%
Štrpce	224	24,3	246	26,7	222	24,1	230	24,9	922	10
Jažince	254	25	272	26,8	237	23,4	251	24,8	1014	10

Tabela br. 12. Raspodela godišnje sume padavina po godišnjim dobima

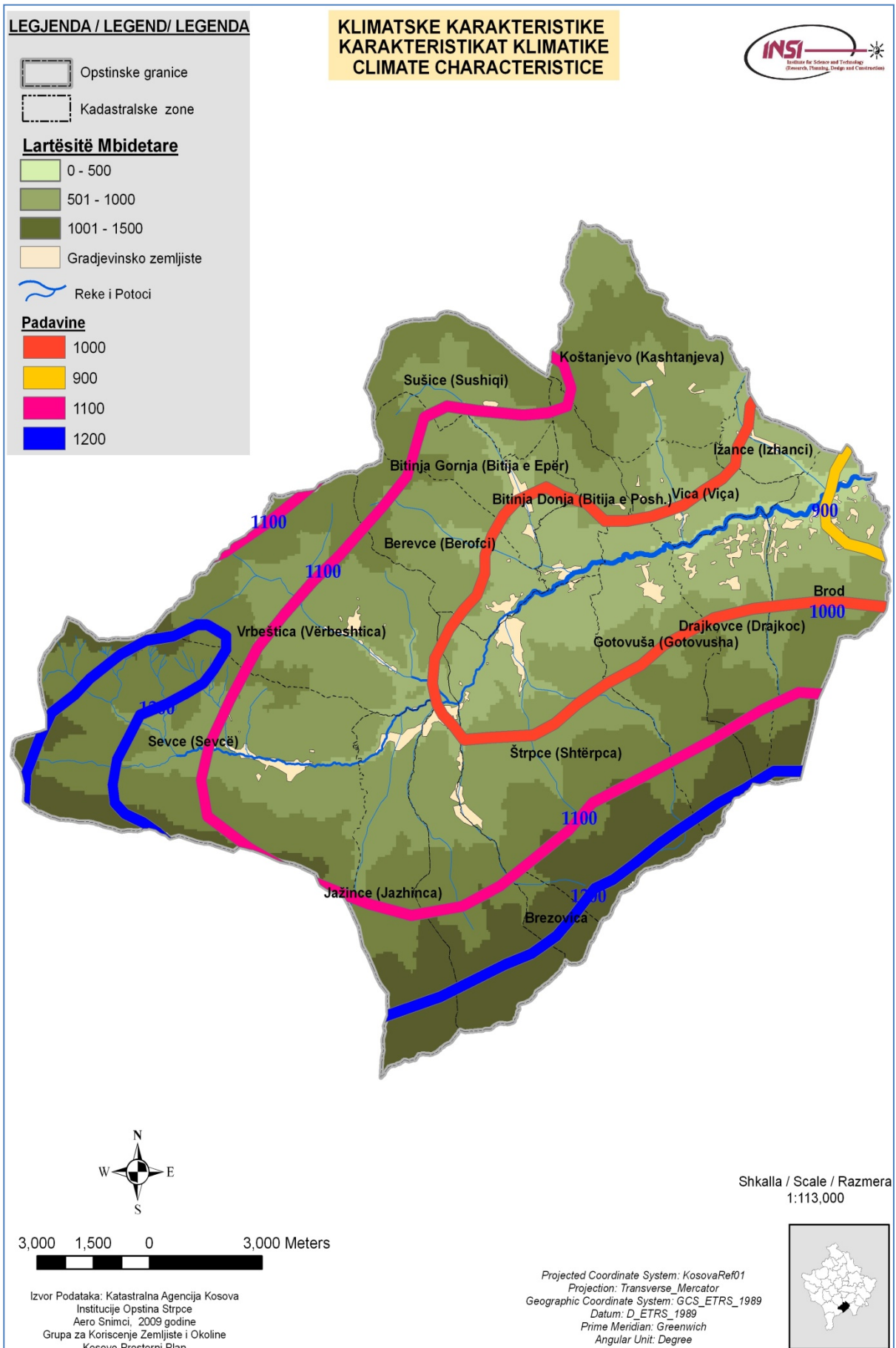
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Jažince												
max.	216	162	238	144	216	270	246	192	217	205	204	172
god.	1963.	1970.	1958.	1975.	1961.	1983.	1973.	1979.	1978.	1952.	1962.	1976.
min.	26	15	21	12	16	23	10	2	10	0	14	2
god.	1982.	1982.	1953.	1952.	1969.	1982.	1954.	52/62	1958.	1969.	1978.	1972.
Štrpce												
max.	158	118	208	136	189	310	209	168	223	177	209	161
god.	1963.	1970.	1982.	1966.	1974.	1983.	1970.	1979.	1978.	1975.	1981.	1962.
min.	16	22	17	29	14	23	15	7	16	1	26	1
god.	1964.	1982.	1976.	1980.	1969.	1982.	68/78	1978.	1965.	1969.	1978.	1972.

Tabela br. 13. Maksimalne i minimalne mesečne visine padavina u mm u Jažincu (period 1950.-1984.) u Štrpcu (period 1960.-1984.)

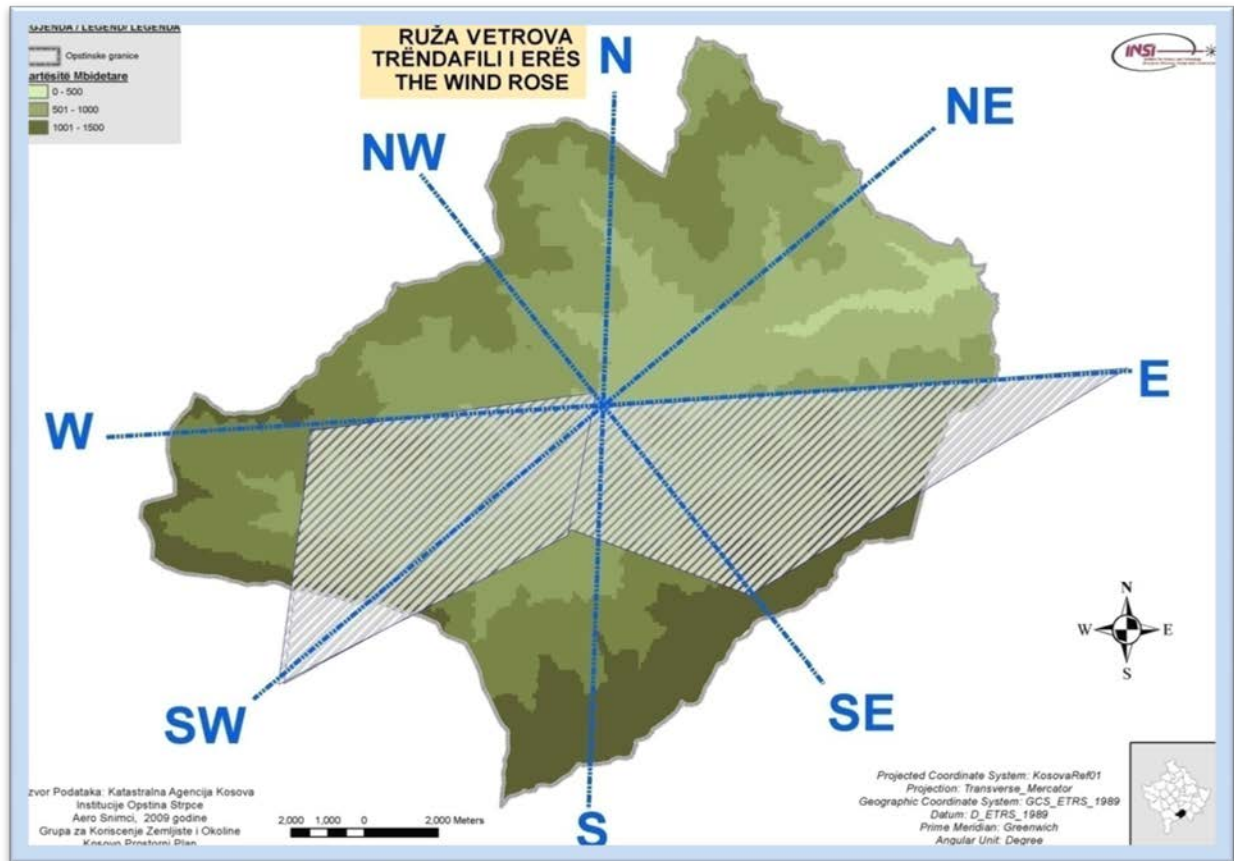
	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW	C
Zima	5	0	175	107	52	135	195	5	420
Proleće	10	0	197	118	66	166	141	14	288
Leto	7	0	185	132	39	132	107	15	382
Jesen	7	0	240	76	28	111	73	3	463
Prosečna godišnja	7	0	199	108	46	136	106	10	388

Tabela br. 14. Srednja godišnja i sezonska čestina vetrova i tišina u%u Brezovici, period 1984.-1988. godina

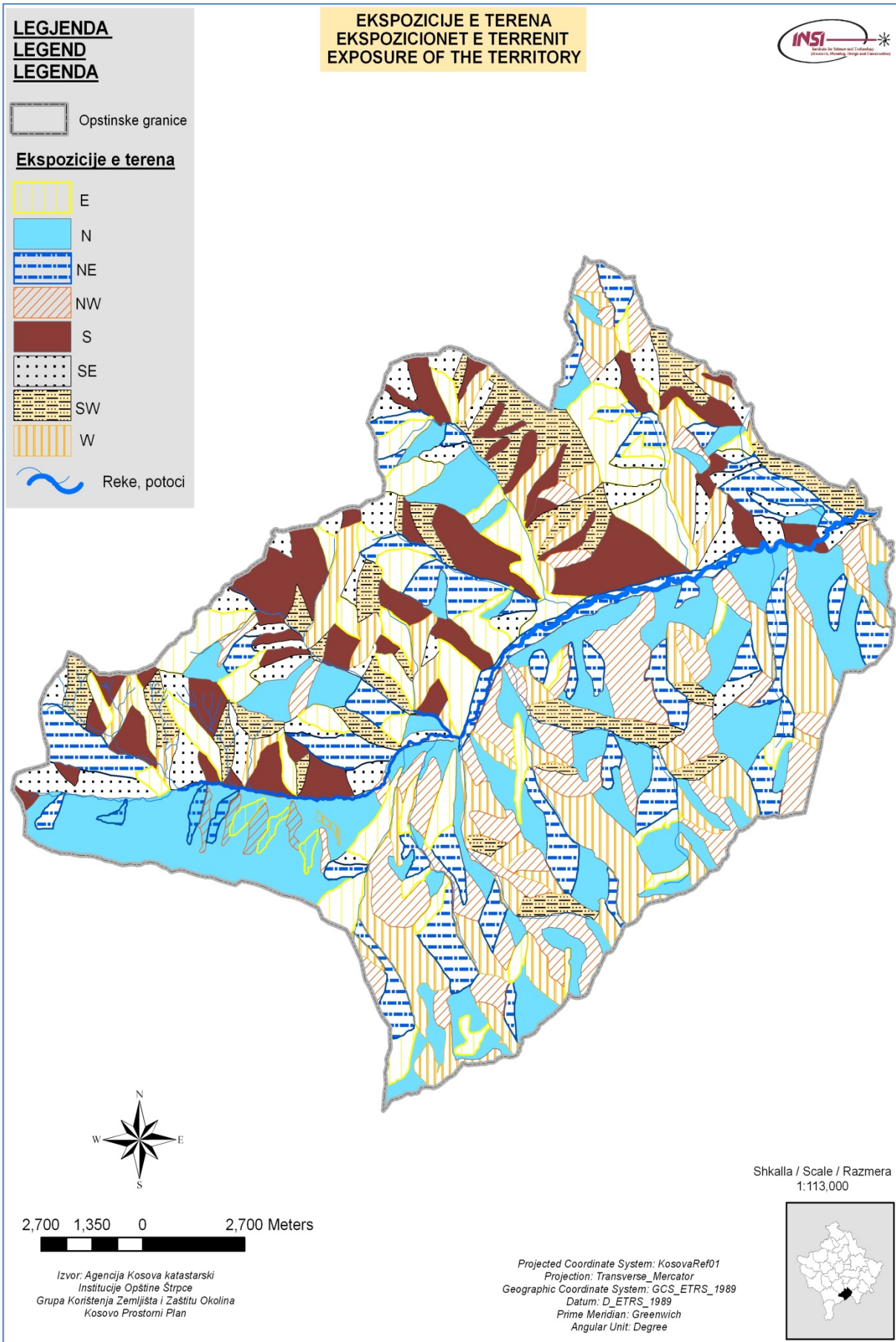

Mapa br. 6. Karta visinskih klimatskih zona u opštini Štrpce

Mapa br. 7. Ruža vetrova u opštini Štrpce

Mapa br. 8. Ekspozicije terenau opštiniŠtrpce

ZEMLJIŠTE

Korišćenje i kvalitet zemljišta

Ukupna površina teritorije opštine Štrpce je 24.762,1 ha. Na njemu, prema podacima sakupljenih od strane radnih grupa, trenutno živi oko 13.900 stanovnik u 16 naselja.

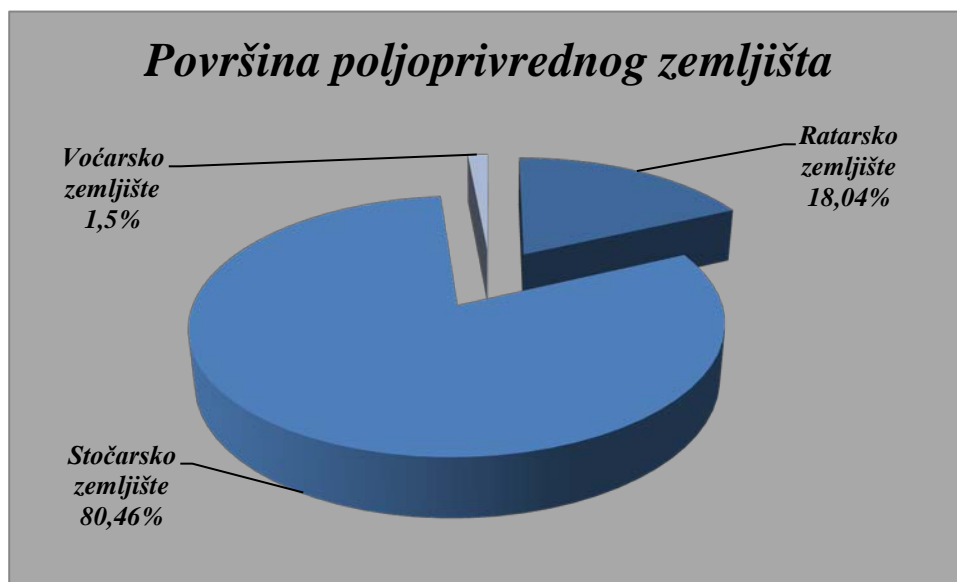
Korišćenje prostora za stalno stanovanje stanovništva i za razvoj sekundarnih i tercijarnih delatnosti (osim, delimično, turizma) osvraruje se, najvećim delom, u okviru 16 naselja (uključujući i turističko naselje Brezovica).

Planinski predeli su tradicionalno, pre svega, bili korišćeni za stočarsku, a u manjoj meri i za ratarsku proizvodnju. Ova konstatacija važi i za opštinu Štrpce s obzirom na to da se njena teritorija nalazi na visinama od oko 640 do 2.597 m i da na njoj ima i pašnjaka i livada kao i voćarskih i oraničnih, ratarskih površina.

Na osnovu ovih informacija moglo bi se zaključiti da u opštini Štrpce postoje povoljni prirodni uslovi za razvoj poljoprivrede. Do određene mere ovaj zaključak je logičan i to samo kad je reč o uslovima za razvoj ekstenzivne poljoprivredne proizvodnje. Ovde mislimo na proizvodnju uz učešće, pre svega, poljoprivrednih seoskih domaćinstava koja se ovom delatnošću bave u cilju zadovoljavanja svojih potreba i , eventualno, u cilju proizvodnje poljoprivrednih viškova namenjenih lokalnom tržištu. Za ovakav način poljoprivredne proizvodnje stanovništvo je koristilo sledeće površine:

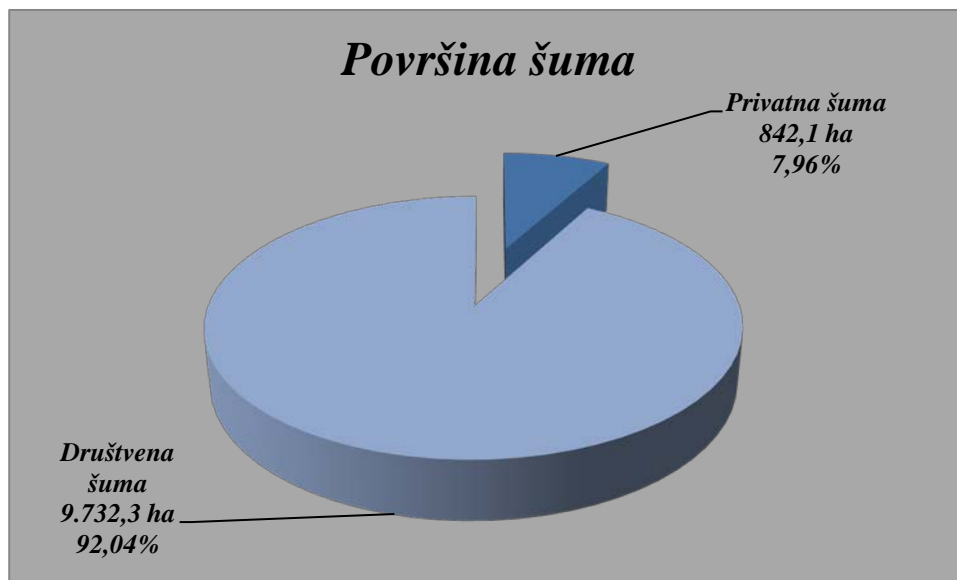
- Za stočarsku proizvodnju korišćeno je 10.985,2 ha (45,8 % od ukupnih plodnih površina, odnosno 44,4 % od ukupne površine Opštine).
- Za ratarsku proizvodnju korišćeno je 2.464,0 ha (10,3 % od ukupnih plodnih površina, odnosno 10,0 % od ukupne površine Opštine).
- Za voćarsku (i vinogradarsku) proizvodnju korišćeno je 203,5 ha (0,8 % od ukupnih plodnih površina, odnosno nešto manje od 0,8 % od ukupne površine Opštine).
-

Ukupna površina poljoprivrednog zemljišta je 13.652,7 ha, što predstavlja 55,15% od ukupne površine.

Grafik br. 1. Površina poljoprivrednog zemljišta u opštini Štrpce

Kada je reč o šumskim površinama, proizvodnja drvne mase, u biološkom smislu, ostvaruje se na ukupnoj površini od 10.574,4 ha, ili na 42,7 % teritorije opštine Štrpce. Od toga manji deo šumskih površina se nalazi u privatnom (842,1 ha ili 7,96 %), a veći deo u društvenom vlasništvu (9.732,3 ha, ili 92,04 %).

Grafik br. 2. Površine šuma u opštini Štrpce

Šumske površine se skoro u celini nalaze na prostorima koji nisu pogodni za ratarsku i stočarsku proizvodnju, a to znači na strmijim dolinskim stranama, obično eksponiranim ka severu i na geološkoj podlozi manje povoljnoj za formiranje kvalitetnijeg zemljišta. Šume se prostiru na visinama od 640 m na obalama Lepenca do oko 2.200 m na Ošljaku. Međutim, veći deo šuma se nalazi na visinama od 1.000 – 1.700 m na padinama Šare, Ošljaka i Jezerske planine. Tereni iznad 2.000 (2.200) m su bez šumskog pokrivača. U novije vreme (u poslednjih tridesetak godina) šume se postepeno šire i na prostore koji su pogodni za poljoprivrednu proizvodnju i to zbog toga što se u okviru opštine Štrpce ti prostori manje koriste u poljoprivredi. Jer, sve je manje poljoprivrednog stanovništva u Opštini i sve je manje stoke (posebno ovaca) na pašnjacima što „pozitivno“ utiče na „oslobađanje“ prostora za prirodno širenje šuma.

U odnosu na ukupnu, a pre svega građevinsku aktivnost rangirana je i vrednost terena, kao osnova za gradnju. Pri tom, stabilnost terena omogućava sve oblike gradnje, te bi ih trebalo i koristiti. U celini posmatrano 13.900 stanovnika opštine Štrpce stanuje, radi, razvija sekundarne i tercijalne delatnosti u okviru 16 naselja i koristi mrežu puteva za međusobno komuniciranje i prevoz robe. Ukupna površina pod naseljima, putevima i drugom infrastrukturom nije veća od 423,0 ha. Ovo je prostor koji u ukupno neplodnim površinama ima udeo od 36,4 %, a u površini Opštine ne više od 1,70 %.

Na osnovu ovih informacija može se zaključiti:

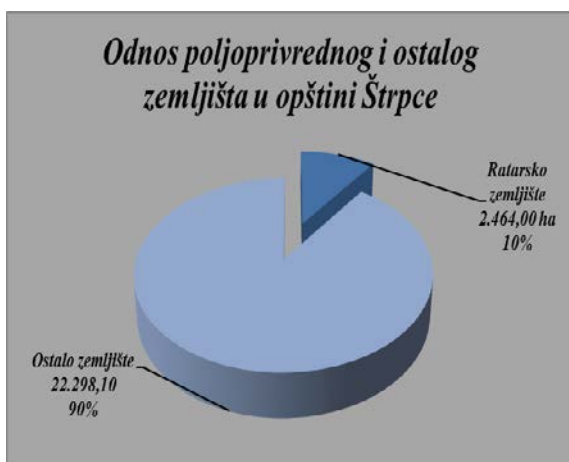
- da se za potrebe stanovanja i razvoja sekundarnih i tercijarnih delatnosti, uključujući i mrežu puteva, angažovala vrlo mala površina;
- da je korišćenje prostora u opštini Štrpce najintenzivnije na samo 1/90 ukupnog prostora Opštine;
- da je gustina stanovništva na navedenim površinama oko 44 stanovnika na jedan hektar.

Ovde bismo, sada, konstatovali da u opštini Štrpce ima dovoljno prostora za širenje naselja pod uslovom da se to ne čini po svaku cenu na najvrednijim oraničnim površinama oko naselja. Međutim, ako se javi potreba za izgradnjom većeg broja stambenih, infrastrukturnih, privrednih i objekata društvenog standarda onda se mora računati sa angažovanjem oko 2,5 ha na svakih 100 novih stanovnika što, s obzirom na dinamiku demografskih promena, ne može predstavljati veliko opterećenje za dalji i brži društveno-ekonomski razvoj opštine Štrpce.

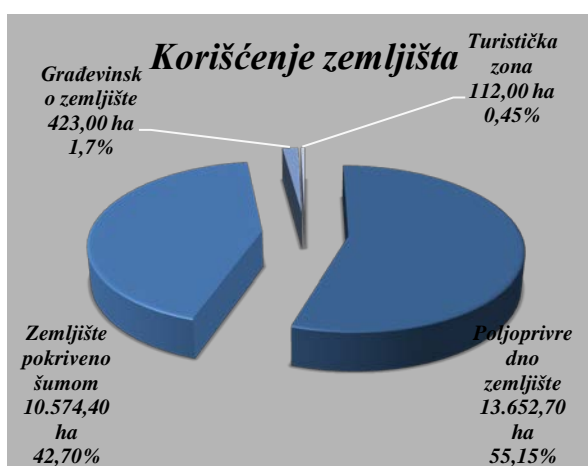
Zemljište teritorije opštine Štrpce se karakteriše veoma vrednim prirodnim uslovima za razvoj turizma. Šarplanina sa visinama do 2.600 m i izuzetno pogodnim severnim

padinama za razvoj zimskog, a i letnjeg turizma je vrednost koja se do sada vrlo malo koristila. Blage do atraktivno strme skijaške staze zimi i zelene padine pogodne za rekreaciju tokom leta sa turistički vrlo vrednim geomorfološkim (visoki vrhovi Šare, strmi odseci, doline glacijalnog porekla itd.) i hidrološkim (brojni izvori i potoci koji su aktivni i tokom leta) pojavama spadaju u red najvrednijih turističkih lokaliteta u regionu.

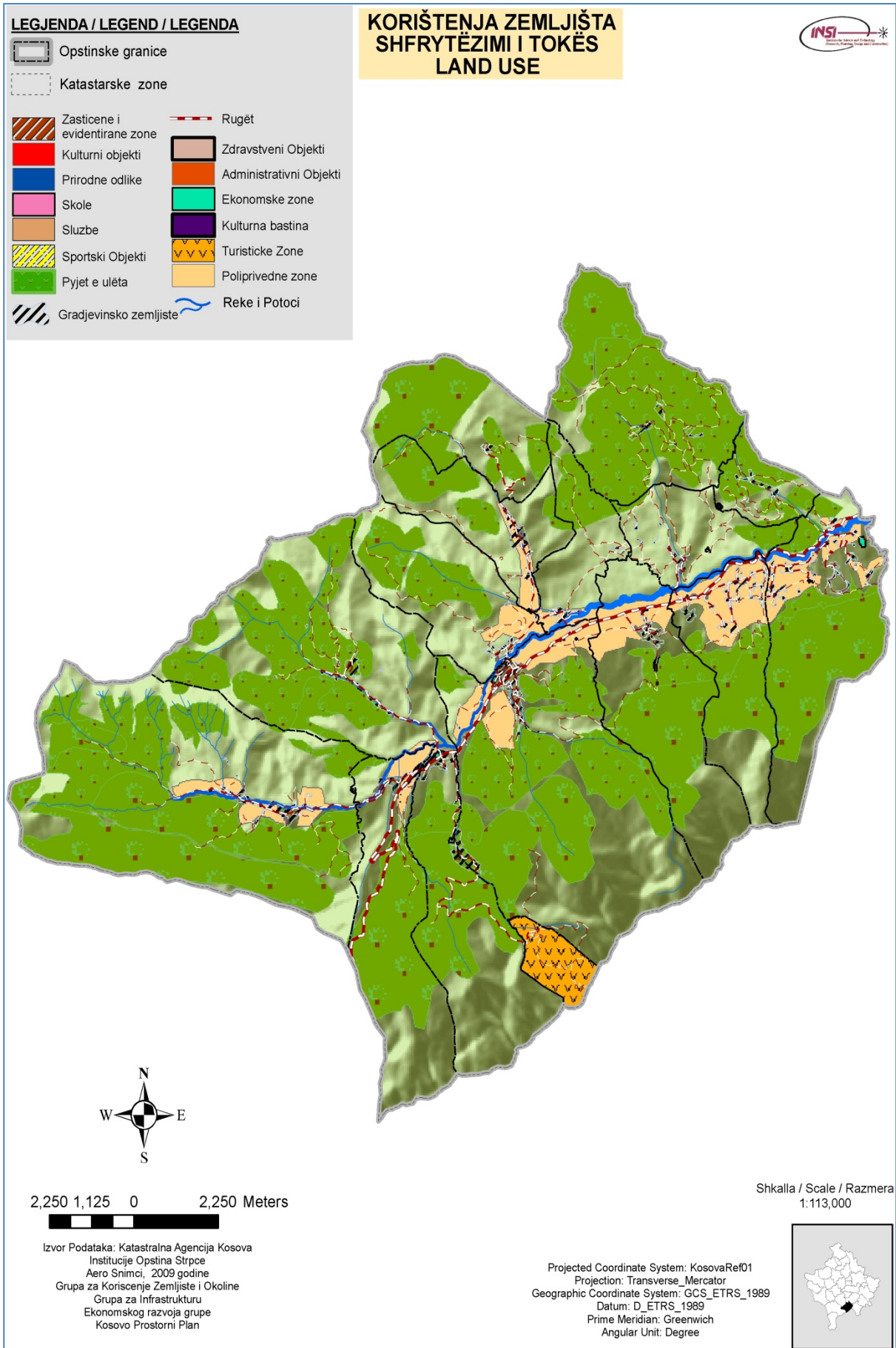
Danas se za potrebe turizma u opštini Štrpce koriste vrlo male površine zemljišta: hoteli „Narcis“, „Breza“ i „Molika“, restorani, odmarališta i prateći turistički objekti, uključujući i desetak kilometara asfaltnog puta od Brezovice do „Molike“, ne zauzimaju više od oko 15 ha. Osim ovih periodično se za potrebe rekreacije leti i posebno, zimi koriste šetne i skijaške staze ukupne površine od oko 97,0 ha. U ukupnoj površini Opštine udeo ovih prostora, dakle, kreće se samo oko 0,45 %. Navedene površine se, dakle, u budućnosti mogu proširivati i za 10 i više puta (jer takvih terena ima dovoljno) i to bez opasnosti od ugrožavanja razvoja nekih drugih privrednih delatnosti uključujući i šumarstvo i poljoprivredu (stočarstvo).

Grafik br. 3. Korišćenje zemljišta u opštini Štrpce

Grafik br. 4. Korišćenje zemljišta u opštini Štrpce

Mapa br. 9. Korištenja zemljišta u opštini Štrpce

Utvrđivanje klasa boniteta zemljišta u opštini Štrpce

Zahvaljujući raznolikim uslovima razvoja pedogenetskih procesa u strukturi pedološkog pokrivača opštine Štrpce formirano je 16 različitih zemljišta. To su:

1. Litosol na jedrom krečnjaku
2. Smeđe plitko zemljište na jedrom krečnjaku
3. Smeđe plitko zemljište na bazičnim stenama (diabaz, bazalt, i dr).
4. Litosol na škriljcima (gnajsi, mikašisti, filiti, argilošisti i dr.)
5. Smeđe plitko zemljište na škriljcima (mikašisti, filitit i dr).
6. Smeđe srednje duboko zemljište na škriljcima (mikašisti, filitit i dr).
7. Stenjak
8. Delovium flovasti
9. Alovijalno-deluvialno peskovito-ilovasto zemljište
10. Rendzina tipična na jedrom krečnjaku
11. Rendzina postmedena na jedrom krečnjaku
12. Rendzina tipična na serpentinu
13. Rendzina postmedena na serpentinu
14. Ranker tipičan na škriljcima
15. Ranker postmedeni na škriljcima (filit i dr.)
16. Crvenica posmedena na jedrom krečnjaku.

Sva navedena zemljišta grupisana su u četiri celine.

Najniži delovi terena koji uglavnom čine aluvijalne ravni rečnih dolina odlikuju se zemljištima boljih proizvodnih mogućnosti (fluvisoli, aluvijalno-deluvijalna zemljišta), ali ima i onih koja nisu pogodna za intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju (humoglej, hipoglej). Fluvioglacialne terase razvijene u više nivoa, gde su stvorena obradiva zemljišta pogodna za određene kulture. To su pseudogleji i luvisoli na nižim terasama i distrični kambisoli na višim terasama.

Planinski pojas između 800 i 1.800 m, prostorno je najveći i u njemu je raznovrsnost pedološkog pokrivača najizrazitija. Ovome doprinosi, kako raznorodna geološka podloga, tako i visinski diferencirani klimatski uslovi. Najčešće prisutni tipovi zemljišta ovde su: brunipodzol, rendzine i krečnjačke crnice.

Kao posebnu celinu čini pojas iznad gornje granice šuma gde su zastupljeni: distrični rankeri, litosoli i rendzine.

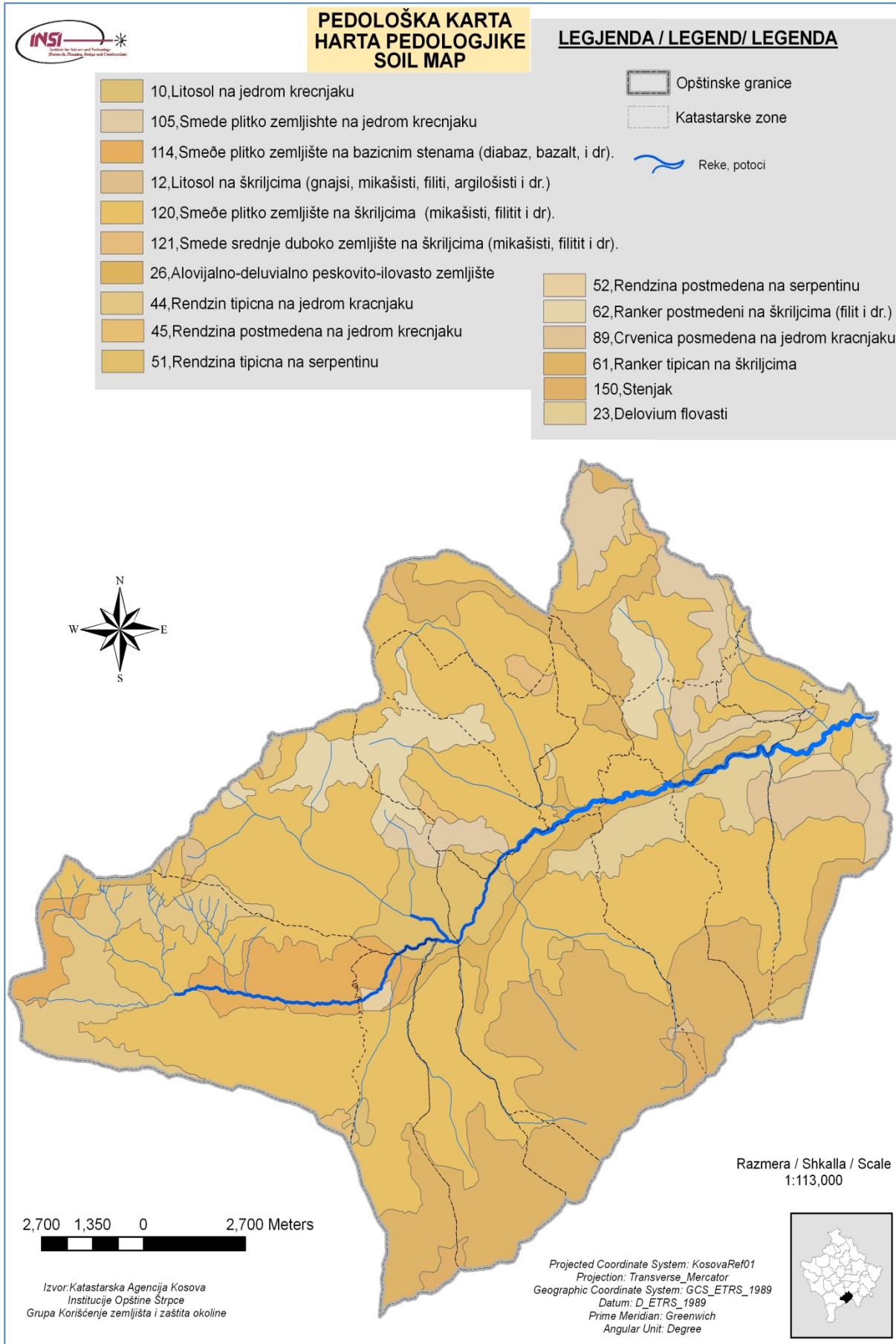
Od ove četiri grupe najzastupljenija zemljišta su humusno silikantna (rankeri), specifičan tip crnice na kiselim silikatnim stenama male dubine do 10 cm. A zatim nešto dublje smeđe plitka zemljišta na škriljcima.

Istovremeno sa prostornim razmeštanjem zapaža se i vertikalno zoniranje zemljišta, uslovljeno klimatskim promenama, ali i česta odstupanja u njemu pod uticajem matičnog substrata, gde imamo 31 tip i varijetet zemljišta. Prema karakteru i strukturi poljoprivredne proizvodnje moguće je izdvojiti 8 bonitetnih klasa u okviru obradivih i neobradivih zemljišta. Ovim je obuhvaćen dijapazon od najboljih, koja pripadaju proizvodno-zemljišnom reonu najobimnije ratarske proizvodnje u nižim delovima područja, do najslabijih koje obuhvataju neproaktivne površine. Kategorijom obradivih zemljišta obuhvaćene su prve četiri bonitetne klase, sa prelaznom četvrtom u koju su uvršćena uslovno obradiva zemljišta.

Zemljište tj. pedološki pokrivač je jedan od najvrednijih prirodnih izvora, na koji je moguće osloniti privredni razvoj opštine Štrpce. Zbog toga njegovo iskorišćavanje mora biti racionalno ostvareno uz maksimalnu primenu antidegradacionih mera, gde primaran značaj ima zaštita od erozije.

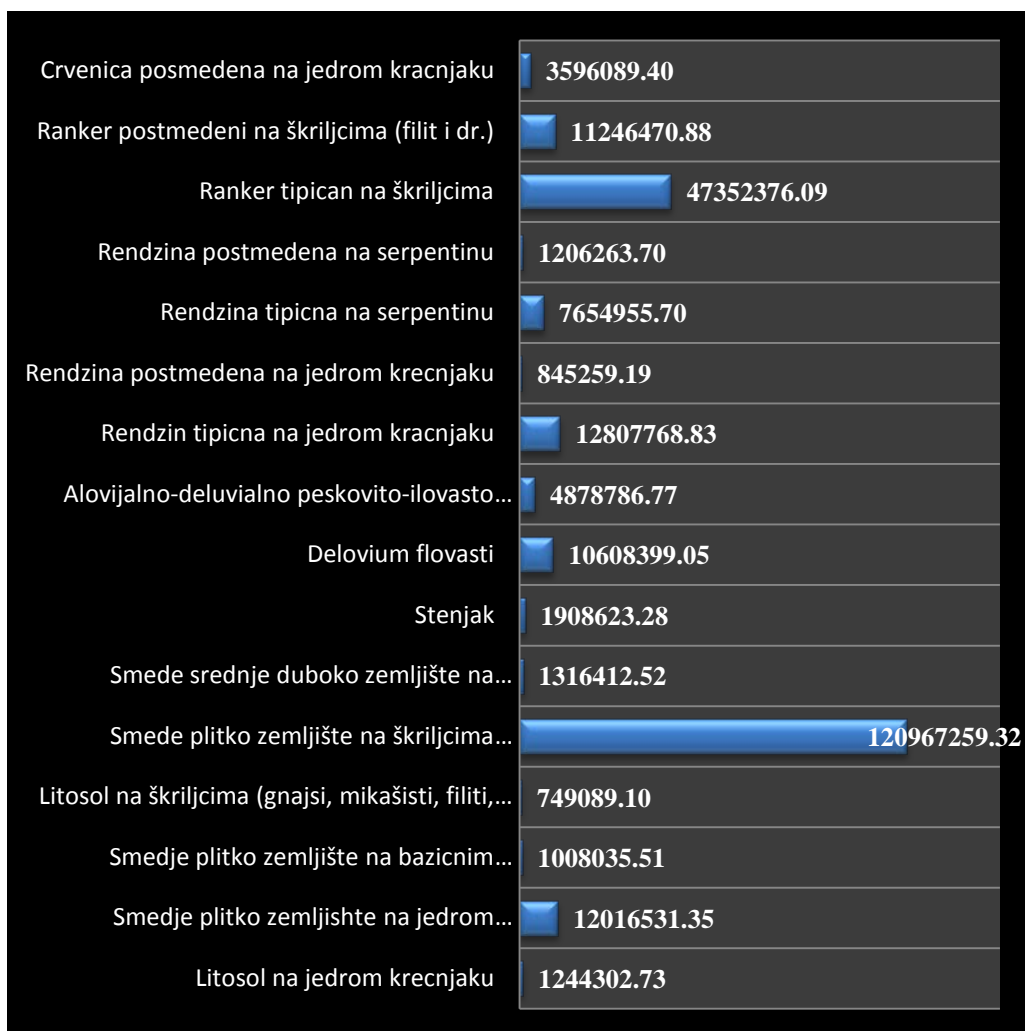

Mapa br. 10. Pedološka karta opštine Štrpce

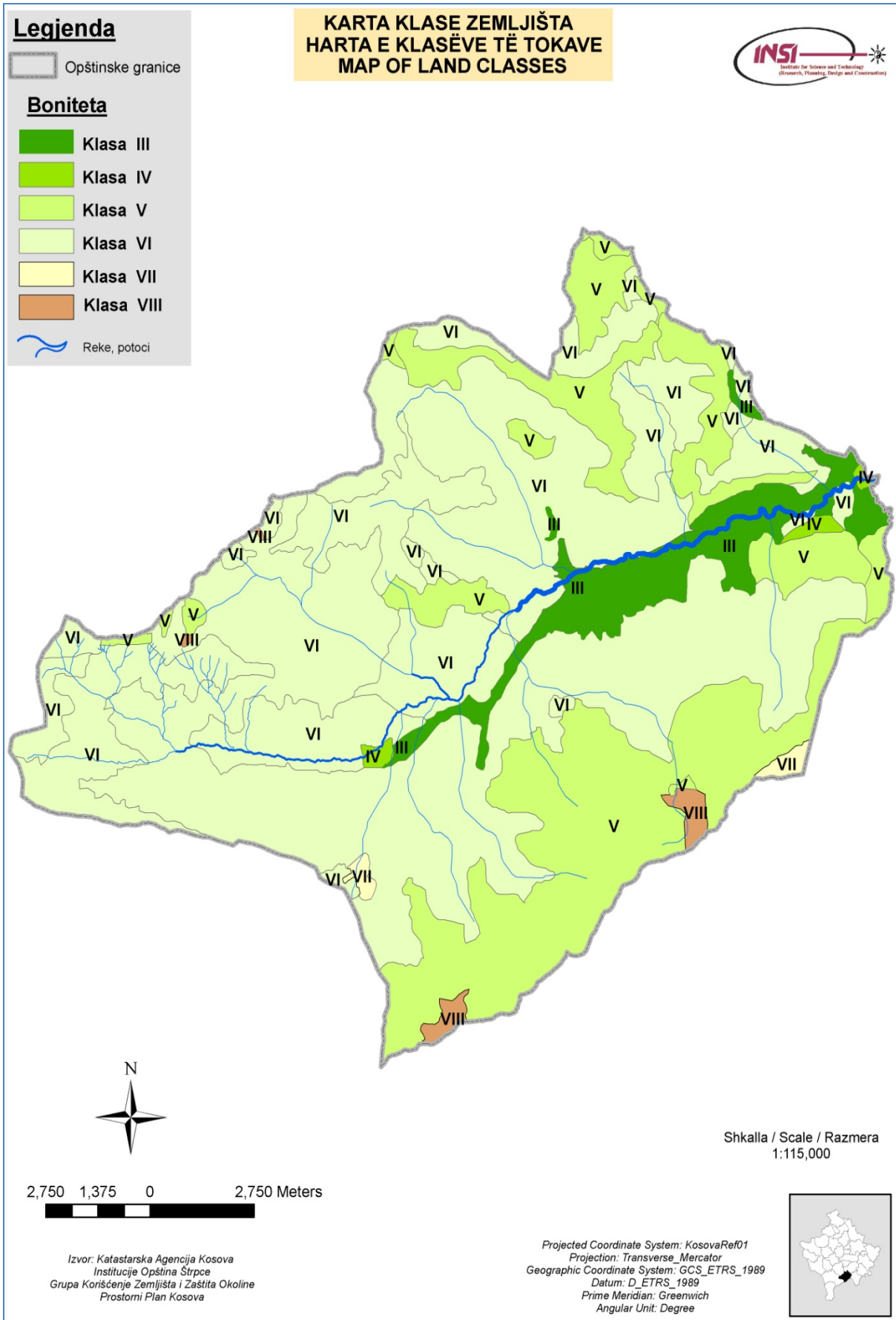

Pedološke Karakteristike zemljišta	Površina m ²
10,Litosol na jedrom krecnjaku	1.244.302,73
105,Smeđe plitko zemljište na jedrom krecnjaku	12.016.531,35
114,Smeđe plitko zemljište na bazicnim stenama (diabaz, bazalt, i dr).	10.08.035,51
12,Litosol na škriljcima (gnajsi, mikašisti, filiti, argilošisti i dr.)	749.089,10
120, Smeđe plitko zemljište na škriljcima (mikašisti, filitit i dr).	120.967.259,32
121, Smeđe srednje duboko zemljište na škriljcima (mikašisti, filitit i dr).	1.316.412,52
150,Stenjak	1.908.623,28
23,Delovium flovasti	10.608.399,05
26,Alovijalno-deluvialno peskovito-ilovasto zemljište	4.878.786,77
44,Rendzin tipicna na jedrom kracnjaku	12.807.768,83
45,Rendzina postmedena na jedrom krecnjaku	845.259,19
51,Rendzina tipicna na serpentinu	7.654.955,70
52,Rendzina postmedena na serpentinu	1,206.263,70
61,Ranker tipican na škriljcima	47.352.376,09
62,Ranker postmedeni na škriljcima (filit i dr.)	11.246.470,88
89,Crvenica posmedena na jedrom kracnjaku	3.596.089,40

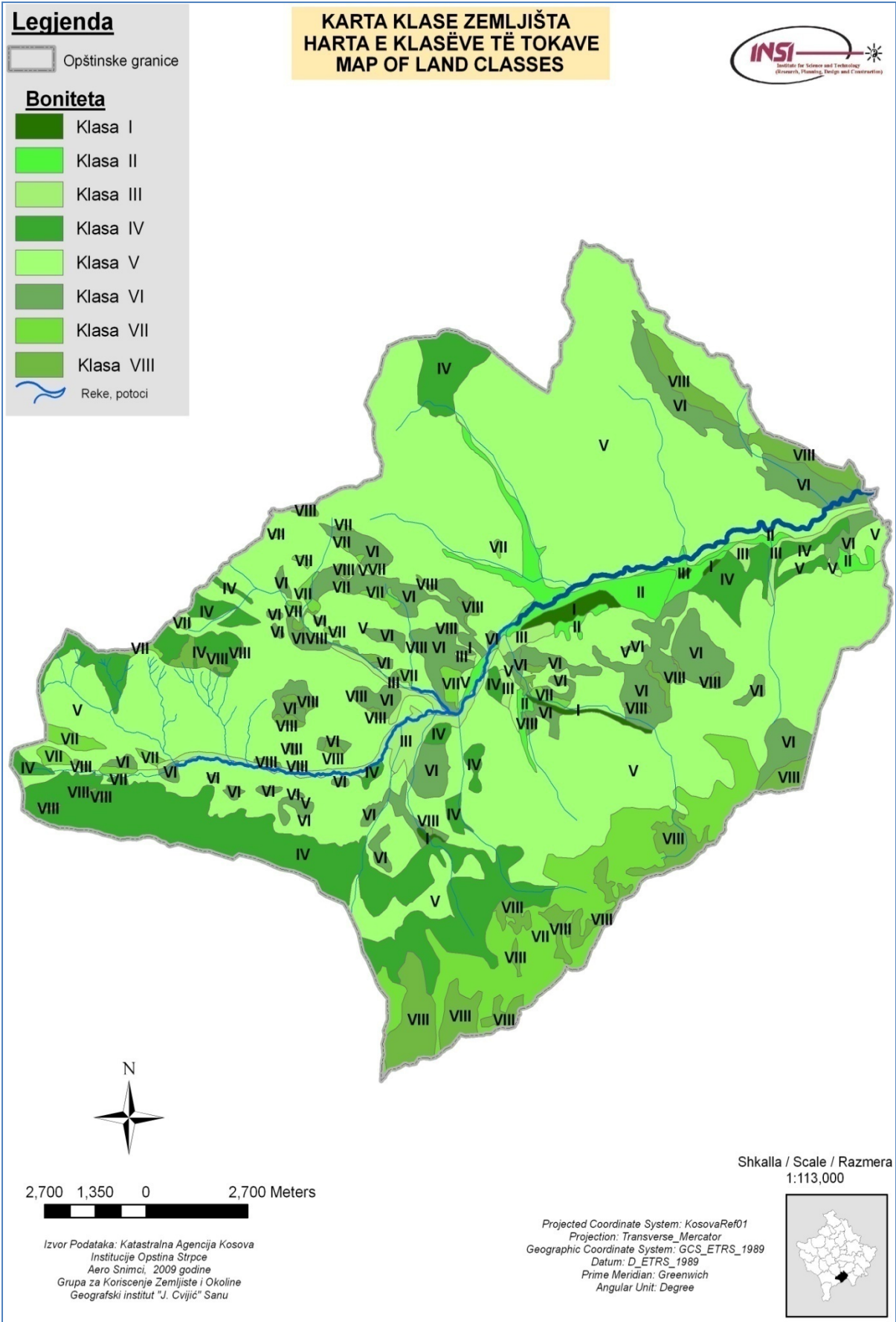
Tabela br. 15. Pedološke karakteristike zemljišta u opštini Štrpce

Grafik br. 2. Boniteta zemljišta u opštini Štrpce

Mapa br. 11. Klase zemljišta (Boniteti), FAO kriterijumi u opštini Štrpce

Mapa br. 12. Klasa zemljišta u opštini Štrpce (Boniteti), Geografski institut „J. Cvijić“

Na mapi br. 12. prikazan je stepen boniteta zemljišta u opštini Štrpce, površine u hektarima i u procentima. Klasa (I) 154,9 ha (1%), klasa (II) 652,5 ha (2%), klasa (III) 490,01 ha (2%), klasa (IV) 3.264,77 ha (12%), klasa (V) 15.295,57 ha (58%), klasa (VI) 2.391,41 ha (9%), klasa (VII) 2.558,24 ha (10%) i klasa (VIII) 1.467,58 ha (6%).

Klasa	Površina ha	%
I	154,9	1
II	652,5	2
III	490,01	2
IV	3.264,77	12
V	15.295,57	58
VI	2.391,41	9
VII	2.558,24	10
VIII	1.467,58	6

Tabela br.16. Klasa
Štrpce

zamljišta u opštini

Grafik br. 3. Podela zemljišta po bonitetu u hektarima (ha) u opštini Štrpce na osnovu upustava FAO (1976, 2007)

Vegetacioni pokrivač

Vegetaciju Šar planine grade brojne biljne zajednice različitog sastava, izgleda i ekoloških zahteva. Velika visina ovog masiva uticala je na pojavu određenih vegetacionih pojaseva. Najniži pojas u podnožju masiva grade toploljubive šume, šibljaci i šikare, a najviši pojas obrazuju žbunasta i zeljasta hladnoljubiva visokoplaninska vegetacija koja obrasta grebene i isturene vrhove. U samom podnožju i niskom pobrđu od metohijskog do kačaničkog dela šarskog masiva, kao i u njenim krečnjačkim klisurama kojima prodiru uticaji toplog Mediterana, najveće površine zauzimaju niske termofilne listopadne šume, šikare i šibljaci grabića, crnog graba, crnog jasena, Pančičevog klena, maklena, gloga, divlje kruške, divlje ruže, medveđe leske, obične leske, brekinje, hrasta cera, hrasta medunca i jorgovana.

Na pojas šibljaka nadovezuje se pojas takođe toploljubivih hrastovih šuma. U njima preovlađuju hrast sladun i hrast cer, ali im se često pridružuje i hrast medunac, hrast kitnjak, crni jasen, brekinja, belograbić, žešelj, dren, divlja kruška, kleka ili grabić. Na nešto većim visinama, na vlažnoj podlozi ili na severnim stranama klisura, ove izrazito toploljubive zajednice hrasta sladuna i cera, zamenjuju zajednice hrasta kitnjaka. Uz kitnjak se mogu naći cer, grab, lipa, glog, klen dren, divlja trešnja i mnoge druge zeljaste, žbunaste i drvenaste vrste.

Nakon hrastovog pojasa sledi bukov pojas koji se proteže na prosečnoj nadmorskoj visini 700 do 1.800 m. Bukva za svoj razvoj zahteva niže temperature i veću vlagu u podlozi, pa je bukov pojas nešto drugačijeg florističkog sastava, izgleda i ekoloških zahteva u odnosu na hrastov pojas. Pored bukve kao dominantne, u ovom pojasu su veoma zastupljene i druge drvenaste vrste: beli grab, kitnjak, javor, crni jasen, srebrna lipa, obična lipa, gorski javor, mleč, klen, brest, brekinja, beli glog, svib i dr. U gornjem delu bukovog pojasa javljaju se mešovite šume bukve i jela u kojima se nalazi i brest, smrča, javor, jarebika i planinski javor. Najviši pojas bukovih šuma na Šar planini grade brojne mešovite lišćarsko-četinarske zajednice u kojima bukvu prate planinski javor, munika, molika, smrča i jela.

Iznad prirodnog subalskog pojasa bukovih zajednica, na silikatnim delovima, nalazi se četinarski pojas u kojem dominira munika sa planinskom bukvom.

Prelaznu zonu između gornje granice i četinarskog šumskog pojasa i visoko planinske žbunaste i zeljaste vegetacije, je nekada gradio bor krivulj. Vegetacija krivulja bila je dobro razvijena ne samo na šarskim krečnjačkim i serpentinitskim ograncima, nego i na glavnom grebenu, posebno na njegovim retkim krečnjačkim prevlakama u visinskom rasponu od 1.800 do 2.200 m.

Pojas žbunaste visokoplaninske vegetacije smešten je iznad gornje granice šumskog pojasa. Izgrađen od velikog broja zajednica različitog florističkog sastava. Najčešće žbunaste vrste su sibirski kleka, borovnica, brusnica, gorska ruža i brukentalija. Interesantna je činjenica da su cirkovi Livadičkog i Jažinačkog jezera, kao i cirk u slivu Durlovog potoka, jedina staništa alpske gorske ruže na Balkanskom poluostrvu.

Poslednji, najviši vegetacioni pojas, predstavljen je zeljastom hladnoljubivom visokoplaninskom vegetacijom koja prekriva surov šarski greben i vrhove na njemu. Ovaj visokoplaninski pojas izgrađuju brojne zajednice rudina, livada, pašnjaka, kamenjara, točila, stena, visokoplaninskih treseva ili snežanika. Njihova osnovna odlika je da imaju mnogo starosedelačkih endemičnih vrsta biljaka koje žive pored artičko-alpskih vrsta pristiglih na Šar-planinu tokom Velikog ledenog doba. Na primer, često se sreću najrazličitije kamenike gladnice, zvončići, karanfilici, šafrani, hajdučke trave, ljubičice, čuvarkuće i mnoge druge vrste.

Pored zajednica koje grade određene visinske pojaseve, na Šar planini se razvijaju i druge specifične zajednice koje se mogu naći u većem broju navedenih pojaseva. Na primer, na obalama potoka i rečica nalaze se zajednice zečje stope, jablana, režuhe i dunjolepa ili zajednice poljskog jasena, crne i sive jove, bademaste, sive, bele i šleske vrbe.

ŠUME

Proizvodnja drvne mase, u biološkom smislu, ostvaruje se na ukupnoj površini od 10.574,4 ha, ili na 42,7 % teritorije opštine Štrpce. Od toga manji deo šumskih površina se nalazi u privatnom (842,1 ha ili 7,96 %), a veći deo u društvenom vlasništvu – 9.732,3 ha, ili 92,4 %. Šumske površine se skoro u celini nalaze na prostorima koji nisu pogodni za ratarsku i stočarsku proizvodnju, a to znači na strmijim dolinskim stranama, obično ekspanziranom ka severu i na geološkoj podlozi manje povoljnoj za formiranje kvalitetnijeg zemljišta. Šume se prostiru na visinama od 640 m na obalama Lepenca do oko 2.200 m na Ošljaku. Međutim, veći deo šuma se nalazi na visinama od 1.000 – 1.700 m na padinama Šare, Ošljaka i Jezerske planine. Tereni iznad 2.000 (2.200) m su bez šumskog pokrivača. U novije vreme (u poslednjih tridesetak godina) šume se postepeno proširuju i na prostore koji su pogodni za poljoprivrednu proizvodnju i to zbog toga što se u okviru opštine Štrpce ti prostori manje koriste u poljoprivredi. Jer, sve je manje poljoprivrednog stanovništva u Opštini i sve je manje stoke (posebno ovaca) na pašnjacima što „pozitivno” utiče na „oslobađanje” prostora za prirodno širenje šuma.

Proces prirodnog širenja šuma je nešto intenzivniji u delovima Opštine gde ima više srpskog stanovništva. Ovo zbog toga što je među ovim stanovnicima sve manje poljoprivrednika i što je proces njihovog odseljavanja stalan.

Kvalitet šuma u opštini Štrpce je takav da se obraslim šumskim površinama može smatrati samo 82,0 % svih šumskih površina. Ostalo su neobrasle i neplodne šumske površine. Dakle, za korišćenje je pogodno približno četiri petine šumskih površina. Međutim, kvalitetnim šumama se mogu tretirati samo visoke šume koje u opštini Štrpce zauzimaju samo oko 40,0 % obraslih šumskih površina. Udeo ovih površina na severnim padinama Šare je oko navedene vrednosti u zapadnom i oko 48,0 % u istočnom delu ove planine u okviru opštine Štrpce. U severnom delu Opštine visoke šume zauzimaju manji deo obraslih šumskih površina nego na Šari jer je udeo obraslih u ukupnim šumskim površinama samo 66,0 % (na Šari oko 95,0 %). Ukupna zapremina drvne mase u opštini Štrpce, na obraslim šumskim površinama, je oko 1,2 miliona m³ sa godišnjim prirastom nešto manje od 32.000 m³, ili prosečno 3,5 m³ po jednom ha. U okviru ukupnih obraslih šumskih površina u visokim šumama prosečan godišnji prirast se kreće oko 16.000 m³. Ovo je najvredniji deo drvne mase za plansku seču i korišćenje u industrijske svrhe.

Sve do 1995. godine gazdovanje šumama i obim i dinamika seče drvne mase bili su u nadležnosti Šumskog gazdinstva iz Uroševca. Osnivanjem opštine Štrpce preduzete su potrebne organizacione i druge mere kako bi se gazdovanje i korišćenje njenih šuma ostvarivalo od strane novog šumskog gazdinstva sa sedištem u ovoj Opštini. Novo šumsko gazdinstvo u Štrpcu je primilo i obavezu kompleksnog i planskog gazdovanja šumskim površinama; imajući u vidu interes društva da se maksimalno čuvaju šume i vrši racionalna seča drvne mase ovo šumsko gazdinstvo mora u budućnosti voditi više računa o šumama u ovoj Opštini.

Ovo naglašavamo zbog toga što se šumama u poslednjih 20 – 30 godina nije poklanjala dovoljna pažnja od strane nadležnog šumskog gazdinstva u Uroševcu. Dokaze za predhodnju tvrdnju vidimo u činjenici da se na osnovu podataka o seči drvne mase u periodu od 1971. – 1978. godine, može zaključiti da je sečom obuhvaćen, praktično, ne samo ceo godišnji prirast drveta već i više od toga – sečen je i deo osnovne mase ovog prirodnog bogatstva. Ovakav odnos prema šumama se u budućnosti ne sme dozvoliti ukoliko se želi podsticati planski razvoj opštine Štrpce. Ovde nije potrebno detaljnije ukazivati na negativne posledice i procese koji se dešavaju i koji će se dešavati u prostoru (erozija zemljišta,

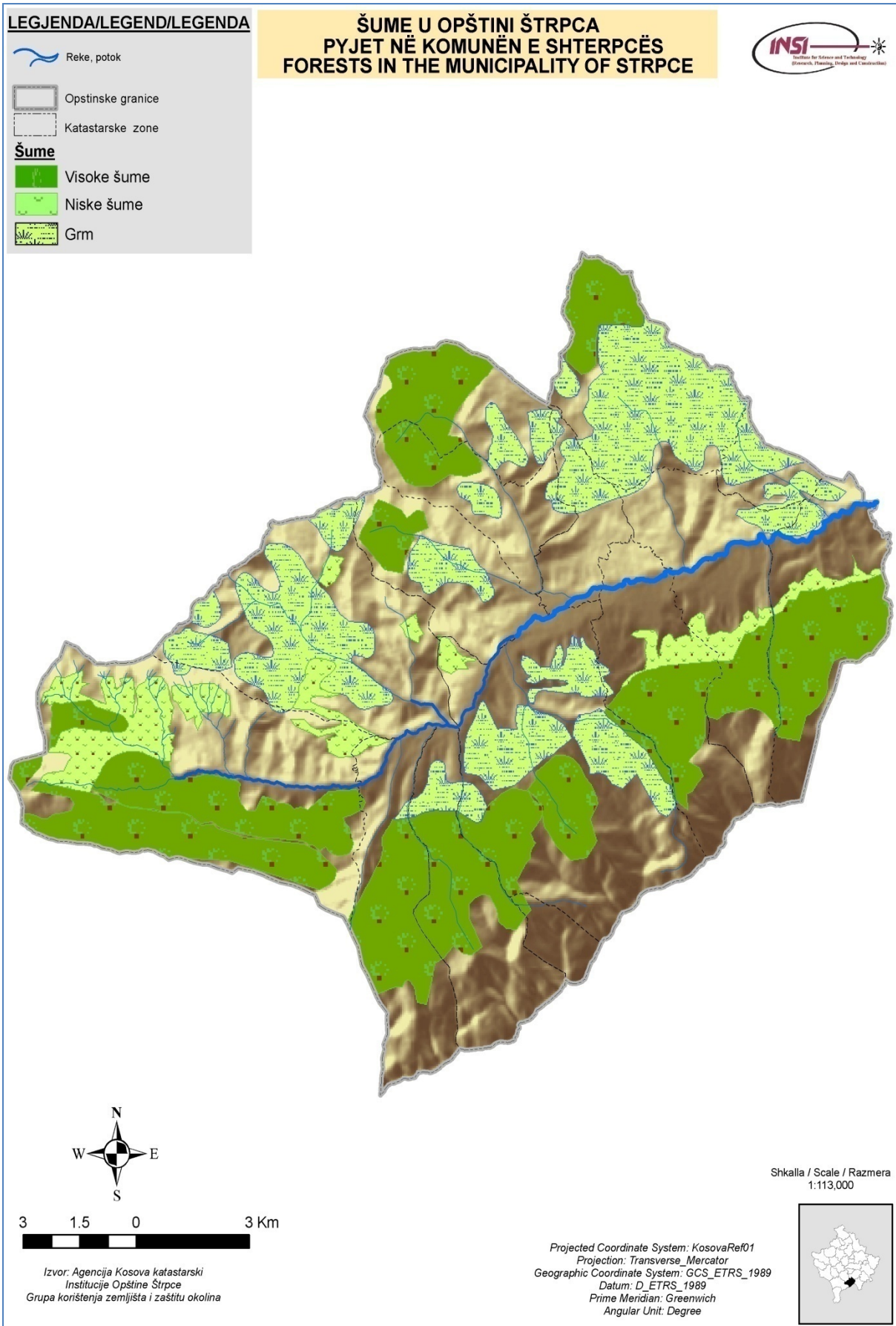

smanjivanje plodnosti zemljišta, uništavanje osnovne drvene mase kao uslova za njenu proizvodnju itd.). Plansko gazdovanje šumama podrazumeva seču drvene mase ispod nivoa godišnjeg prirasta ne samo svih šuma već, pre svega, ispod nivoa godišnjeg prirasta visokih šuma, uz obavezno proširivanje pošumljanih površina. Na ovakav zaključak upućuju podaci o dostignutom nivou društveno-ekonomskog razvoja opštine Štrpce (ova opština spada u grupu nerazvijenih opština).

Ubuduće u cilju podsticanja razvoja turizma, kao i poljoprivrede (prateća delatnost), šume se moraju tretirati, znatno više nego do sada, i kao turistički potencijal. O tome koliko, kada i gde treba seći drvo kao sirovinu za ogrev i industrijsku preradu ubuduće se može govoriti tek na osnovu usvojenih planova i programa razvoja turizma u opštini Štrpce, uključujući poljoprivredu i druge, za turizam, prateće delatnosti. Seču drveta neophodno je tretirati, pre svega, u okviru opštine Štrpce. Šume ne treba seći (kao do sada) za prodaju bez bilo kakve predhodne obrade (sirovina) jer to, dugoročno, nema većih ekonomskih efekata za ovu opštinu. U ovoj opštini postoje industrijski kapaciteti koji mogu da prerade oko 15,0 % ukupnog godišnjeg prirasta drvene mase iz visokih šuma, što ukazuje na sledeće:

- Do sada izgrađeni objekti za preradu drvene mase nisu dovoljni za preradu celog godišnjeg prirasta drvene mase iz visokih šuma. Ovo je povoljna okolnost sa stanovišta potrebe Opštine za proširavanjem kapaciteta drvne industrije u budućnosti.
- Kako prerada drvene mase nije veća od 40,0 % ukupnog godišnjeg prirasta onda to znači da se znatna količina drveta, predhodno neprerađena, kao sirovina prodaje na tržištu u ovoj ili drugim Opštinama.

U budućnosti korišćenje prostora opštine Štrpce za proizvodnju drvene mase mora biti organizovano u skladu sa potrebama, pre svega, lokalnih industrijskih pogona, a zatim i drugih lokalnih potreba. Sve ovo mora biti u skladu sa programom razvoja nacionalnog parka Šar planine.

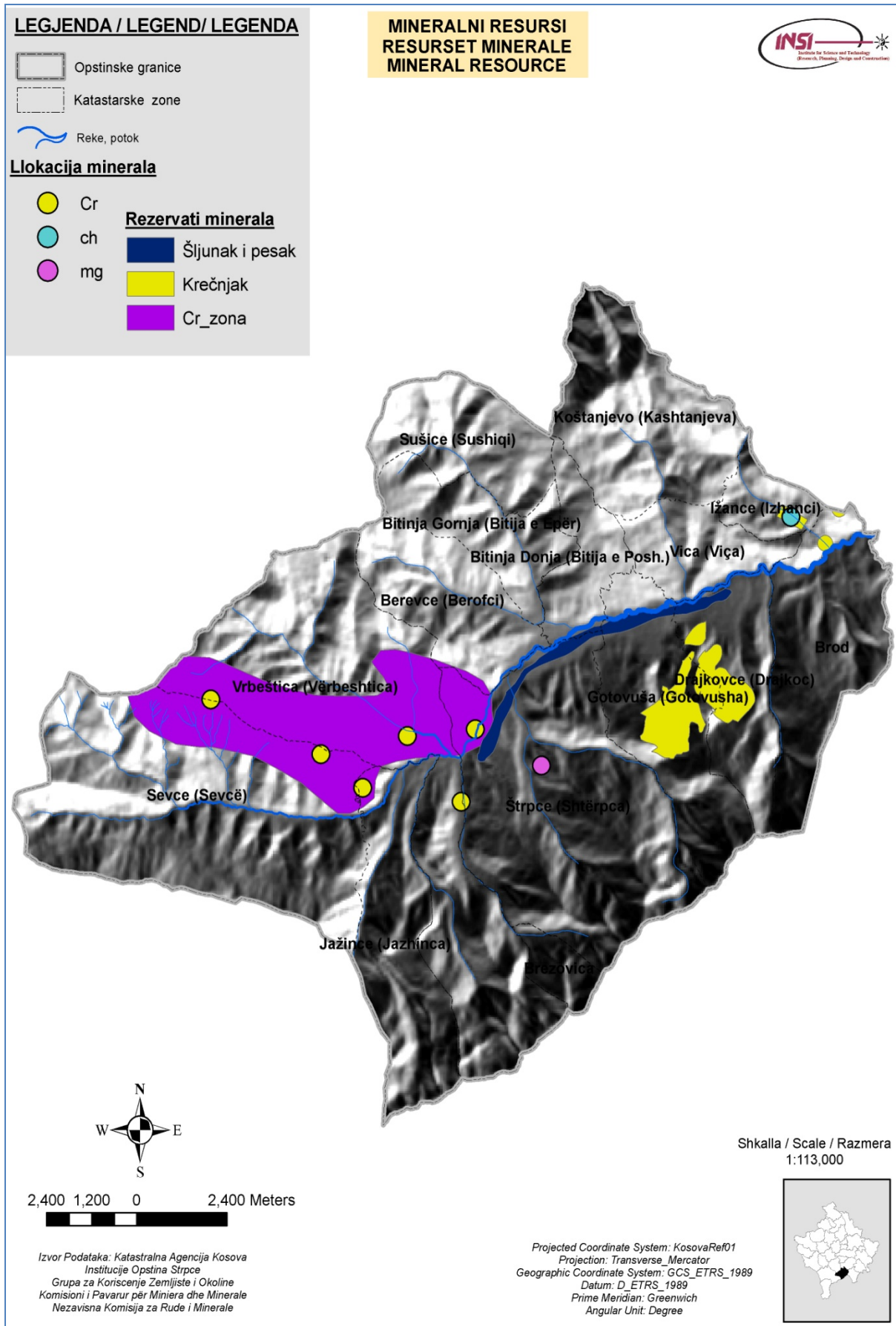

Mapa br. 13. Teritorija opštine Štrpce pod šumama

PODZEMNA BOGATSTVA

Geološki sastav zemljišta ukazuje na prisustvo raznovrsnih minerala. Smatra se da je teritorija opštine Štrpce geološki dovoljno istražena i da su utvrđene osnovne rezerve mineralnih sirovina. U pogledu eksploatacije rude hromita rudište Brezovica, sa nizom jamskih kopova specifične vrste, je među najstarijim u zemlji. Ekonomski isplative rezerve već su iscrpljene, pa je rudnik zatvoren sredinom pedesetih godina. Kasnije, nešto obimnija geološka istraživanja, ukazala su na prisustvo ruda što ima više teorijski nego praktičan značaj. Takođe, konstatovano je da na području Opštine ne postoje ekonomski rentabilne rezerve metaličnih sirovina. Od nemetalčnih sirovina valja pomenuti kamenolom kod Štrpce iz koga se vadio materijal za pravljenje kreča, ali je u međuvremenu zatvoren. Eksploatacija gline vršena je kod naselja Donja Bitinja za grnčarske radove, ali je napuštena gašenjem ove vrste zanata. Sporadična je i neorganozovana eksploatacija šljunka i peska iz korita reke Lepenac i uglavnom prepuštena privatnicima. Prema istraživanjima postoje povoljni uslovi za otvaranje majdana iznad Gotovuše na kosi Zmijanje ili u neposrednoj blizini lokaliteta Bele vode, zatim u naseljima Viča, Ižance i Brod.

Pomenuto je da na području Opštine nema značajnih metaličnih minerala sem hromita, koji se kao sirovina koristio za proizvodnju hroma sve do 1953. godine. Ipak, ostaje otvoreno pitanje da li u ovom području treba uopšte vršiti eksploataciju ruda i kakvim sistemom, budući da se javljaju konflikti u pogledu razvoja drugih privrednih aktivnosti koje imaju daleko izraženije komparativne prednosti. To se pre svega odnosi na turističku delatnost koja pored ostalog zahteva i zaštitu prirode, odnosno životne sredine. U tom pogledu rudarstvo ima niz pratećih pojava i procesa koji suštinski doprinose narušavanju životne sredine, a da bi se ona zaštitila nužno je ulagati dopunska sredstva sto sa ekonomskog stanovišta eksploataciju čine skupljom. No, i pored toga ne bi se u celini mogla odbaciti eksploatacija nekih minerala, pre svega nemetala.

Mapa br. 14. Mineralni resursi u opštini Štrpce

KULTURNO I PRIRODNO NASLEĐE

Kulturno nasleđe

Teritorija opštine Štrpce zahvata Siriničku župu sa obe strane Lepenca, kao i pobrđe na obroncima Šar planine. Kičma ovog područja, i u geo-privrednom i kulturološkom smislu, jeste dno doline Lepenca, a njegovo središte je naselje Štrpce, i u najnovije doba, turistički centar Brezovica.

Kontinuitet naseljavanja ovog područja može se pratiti od najstarijih vremena, a materijalni svedok najstarijeg naseljavanja je utvrđenje na lokalitetu Gradina, na levoj obali Lepenca, u blizini Brezovice. Arheološki nalazi sa ovog lokaliteta upućuju na zaključke o rimskom fortifikacijskom objektu (novac, keramika), stručna služba za zaštitu spomenika kulture smatra da na ovom lokalitetu postoje i „ostaci preistorijskih bedema“ što bi detaljnijim arheološkim analizama valjalo dokazati.

Najraniji pomeni o postojanju nacionalne kulture na ovom prostoru potiču iz XIII veka, kada se u tri zapisa na Srpskom jevanđelju, koje se danas čuva u pariskoj Nacionalnoj biblioteci, pominje i selo Štrpce. Po M. Ivanoviću, istraživaču kosovskih starina, poznato Prizrenko jevanđelje, koje je izgorelo u Narodnoj biblioteci u Beogradu u šestoaprilskom požaru 1941. god. Verovatno je pisano u crkvi Sv. Đorđa u Bitinju. U XIII i XIV veku, u selima Siriničke župe, postojalo je više crkava od kojih su danas ostali samo temelji ili toponimi „Crkvišta“ u Berevcu, iznad Gotovuše i Vrbešticu.

Većina postojećih crkava, na teritoriji opštine Štrpce, potiče iz doba posle obnavljanja Pečke patrijaršije, iz druge polovine XVI veka. Neke od ovih crkava podignute su na starim, građevinskim temeljima, druge su obnovljene, prezidane ili dograđivane u naše doba. Mada istoriografska istraživanja ovih crkava nisu dovršena, neki osnovni elementi za smeštaje ovih objekata u odgovarajući kulturni prostor i doba mogu se sa dovoljnom preciznošću odrediti.

Svi ovi objekti pripadaju siromašnom tipu jednobrodne građevine bez kubeta, sa skromnom dekoracijom iznad ulaza ili prozora i enterijerom koji često nije bio živopisan. Zidovi su građeni u kamenu, krov pokriven *ceramidom* ili, u novije doba, crepom. Crkve su građene bez zvonika ili zvonara, budući da je reč o periodu turske vladavine, ali nisu ukopavane, kao u ravničarskim predelima i većim mestima južnomoravskog regiona.

Među najstarijim crkvama u ovom kraju su crkva Sv. Ilije u Vrbešticu, Sv. Petke u Berevcu, Sv. Nikole u Gotovuši, Sv. Dimitrija u Donjoj Bitinji, Bogorodična crkva u Gotovuši potiču takođe iz druge polovine XVI veka, ali je temeljno obnovljena i prezidana 1886. godine. Vreme podizanja crkve Sv. Nikole u Sevcu nije do danas preciznije utvrđeno, dok je postojeći živopis nastao 1861. godine. Crkva Sv. Đorđe u Gornjoj Bitinji sagrađena je 1920. godine na ostacima stare crkve, posvećene istom Svecu.

Najznačajniji primeri crkvenih građevina na teritoriji opštine Štrpce su crkva Sv. Teodora Tirona u Donjoj Bitinji, podignuta pedesetih godina XVI veka, sa freskama i ikonama iz XVI i XVII veka, i crkva Sv. Nikole u Štrpceu, podignuta 1576. – 1577. godine, i dograđivana u dva maha, dobivši najpre pripratu, a potom u naše doba (godine 1952.) i zvonik.

Većina crkava na teritoriji opštine Štrpce opasana je seoskim grobljima. Ova groblja, zajedno sa nadgrobim spomenicima, integralni su deo kulturnog kompleksa koji mora dobiti punu zaštitu, naročito u onim seoskim naseljima u kojima je u novije doba promenjena demografska struktura.

Graditeljsko nasleđe profanog karaktera na teritoriji opštine Štrpce pojavljuje se u dva kulturna sloja: u obliku tradicionalne stambene porodične kuće, seoskog ili gradskog tipa, nasleđenog iz dalje prošlosti i neprilagodljivog savremenom načinu života, kao i u obliku savremeno koncipiranih građevina, privatnog ili javnog karaktera, uz čiju se pomoć značajno menjaju osobenosti ambijenta, kako prirodnog tako i artificijelnog.

Primeri tradicionalne porodične stambene zgrade, prizemne ili jednospratne, građene pretežno u drvetu ili kamenu, još uvek su snažnoprисutni, kako u seoskim naseljima, tako i u

samom Štrpcu. Razlozi za ovakvo retardirano stanje mogu se naći u ukupnoj nerazvijenosti Opštine.

Najbolji tradicionalno građeni primeri stambenih objekata gradskog tipa locirani su u ulici Milutina Nikolića u Štrpcu, kao i na Trgu oslobođenja, pa se ambijenti ove ulice i trga mogu smatrati bitnim nasleđenim prostornim vrednostima. Ovome treba dodati i zgradu nekadašnje osnovne škole na spoju ulice Milutina Nikolića i Trga oslobođenja koja, kako po funkciji, tako i po karaktrističnom izgledu međuratnih javnih objekata u malim mestima ima značajnog učešća u građenju osnovnih karakteristika ambijenta starog Štrpca.

U seoskim naseljima, čija je značajna transformacija u budućnosti neminovna, još uvek je u upotrebi veći broj stambenih objekata, građeni u kamenu i drvetu, pretežno krajem prošlog ili početkom ovog veka. Istraživanja arhitekata Zorana Petrovića i Božidara Petrovića iz 1989. godine rezultirala su studijom u kojoj su zabeleženi brojni primeri prizemne i spratne tradicionalne seoske kuće, visokih oblikovnih kvalliteta i značajne etnografske i, uopšte, kulturne vrednosti. Karakteristike ovih objekata jesu kameni okvir u obliku ćiriličnog slova „P (П)“ bondručni konstruktivni sistem unutrašnjeg sklopa, delimično otvoreno prizemlje i manji ili širi čardak na spratu do koga se dolazi strmim spoljnim drvenim stepeništem. Ovaj tip kuće je kanoničan, varijeteti sse međusobno neznatno razlikuju, pa otud već danas ima primera da se u neposrednoj blizini ovih objekata grade nove kuće, na savremen način, bez ikakvog odnosa prema tradicionalnom tipu kuće.

Svi dosadašnji pokušaji čuvanja pojedinih primera tradicionalne stambene arhitekture i ukazivanja na njene vrednosti, i funkcionalne i estetske prirode, saplitali su se na čitavom području Kosova pred naletom savremenih tipskih projekata, novih materija i načina građenja. Koristeći se ovim iskustvom, postojeće profano graditeljsko nasleđe, tamo gde se ne može prirodne sačuvati, mora biti predmet temeljnog studiranja najpre etnologa i arhitekata, a potom i moguća inspiracija za romantični pristup u građenju novih naselja ili delova naselja, najviše u oblasti zadovoljavanja turističkih potreba ili negovanja kontinuiteta kulture ovoga kraja. Među spomen obeležjima iz novijeg doba, događajima i ratnicima iz balkanskih, kao i prvog svetskog rata posvećen je samo jedan skroman obelisk, čije je postolje nekada bilo opasano lancima između niskih stubaca.

Lokacija ovog spomen – obeležja, ispred crkve Sv. Jovana, na periferiji Štrpca, ne odgovara dužnom pijetetu, naročito u poređenju sa spomen – kompleksom posvećenom partizanskim jedinicama koje su tokom drugog svetskog rata boravile i borile se na Šari. Ovaj spomen – kompleks, izgrađen pored magistralnog puta u blizini Brezovice, delo je vajara Svetislava Arsića –Basare, rodom iz Sevca, najpoznatijeg skulptora iz kosovske oblasti. Spomen – kompleks posvećen borcima šarplaninskog odreda bez sumnje je njegovo najznačajnije delo, nastalo pod vidnim uticajem memorijalnih rešenja Bogdana Bogdanovića.

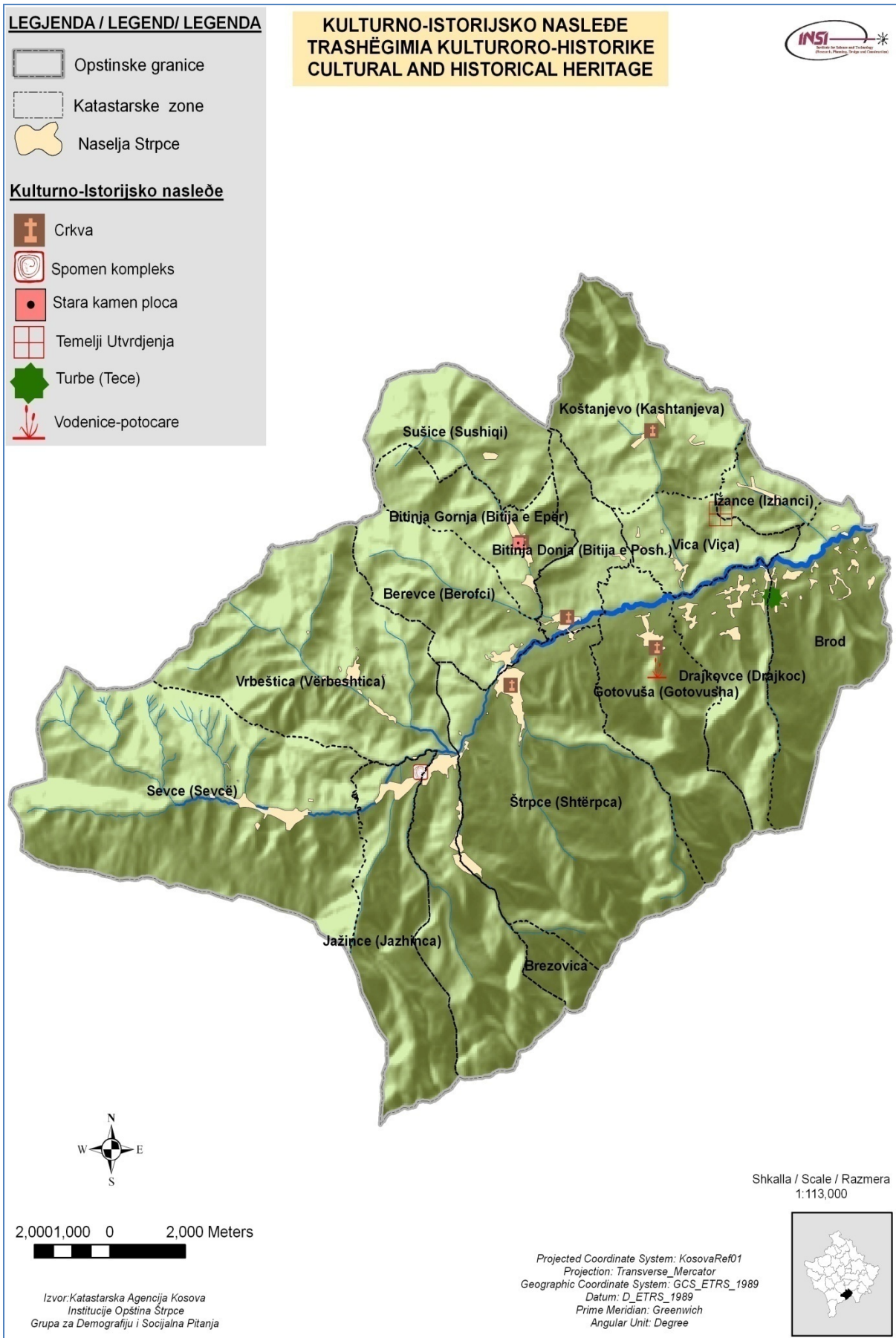
Pored ovog monumentalnog spomen – kompleksa, postoji još nekoliko skromnijih spomen obeležja posvećenih borcima ili žrtvama iz drugog svetskog rata: spomenik nad zajedničkom grobnicom boraca iz ovog kraja, lociran pored pomenutog obeliska u blizini crkve Sv. Jovana u Štrpcu, sličan spomenik nad grobnicom četrnaestorice palih iz sela Vrbeštica, lociran na putu, ispod crkve Sv. Ilije u Vrbeštici, kao i spomen – česma na putu između Štrpca i Brezovice.

Značajnija autorska dela savremenih arhitekata, nastala na teritoriji opštine Štrpce (hotel „Narcis“, zgrada opštine Štrpce i dograđeni Dom kulture, kao i javni objekti u Štrpcu, zgrada pošte, banke itd.) ne iskazuju bilo kakav odnos prema naseđenoj graditeljskoj kulturi koja je tokom nekoliko vekova uspevala da se odupre tuđim uticajima.

U planskom periodu, u procesu urbanizacije koja mora zahvatiti ovo nerazvijno područje, neophodno je fizički sačuvati i uzdići na odgovarajući nivo materijalna svedočanstva o duhovnoj moći srpskog naroda u teškim periodima njegove istorije, u vremenima turskih osvajanja ili svetskih ratova, i uključiti ih u savremeni život i savremeno oblikovani pejzaž.

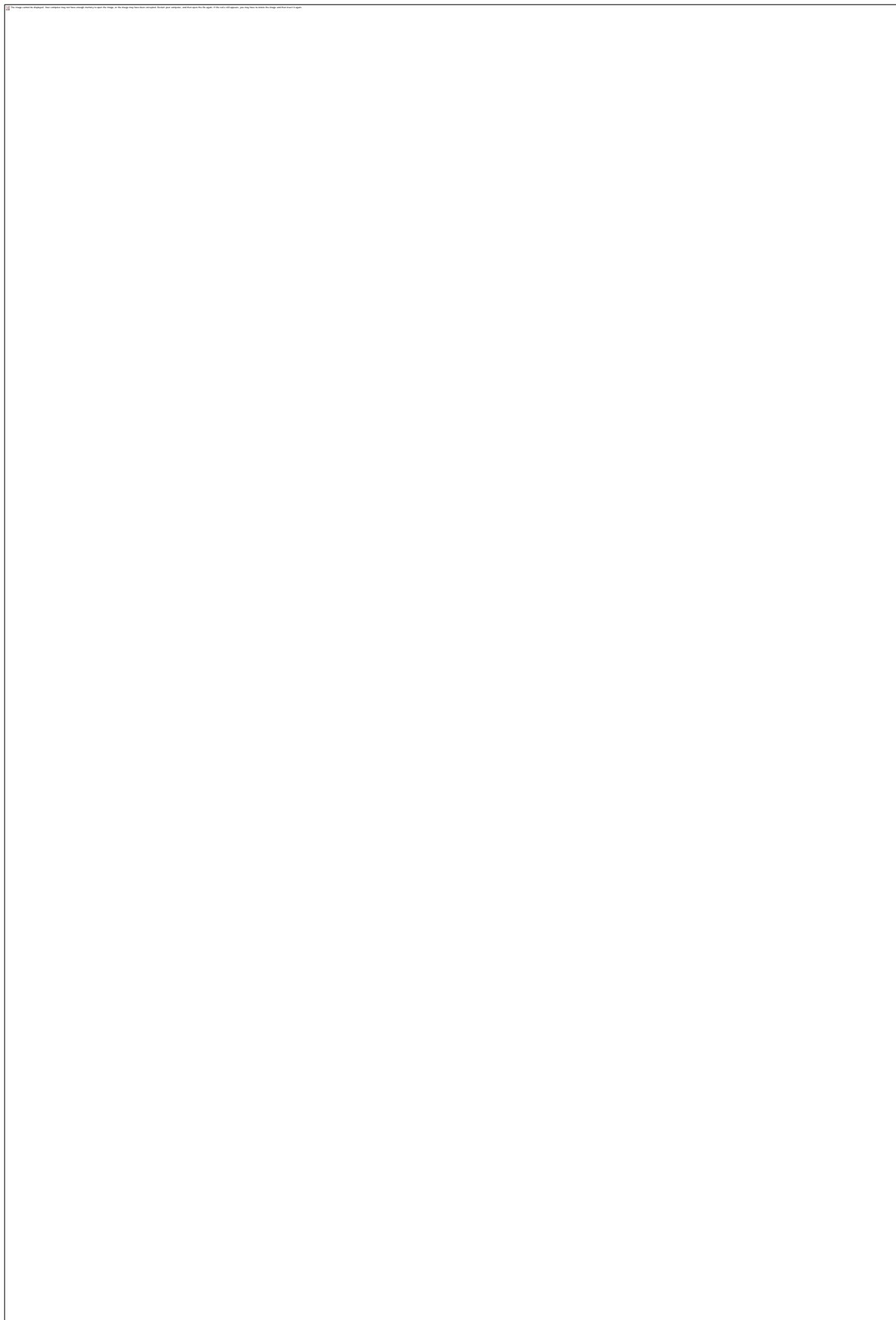
Spisak zaštićenih i evidentiranih kulturnih dobara:

- Kulturna dobra od izuzetnog značaja:
  - Tvrđava više Brezovice-Čajlije, Brezovica
  - Crkva Sv. Nikole iz XVI veka, Gotovuša
  - Crkva Sv. Nikole iz XVI veka, Štrpce

- Kulturna dobra od velikog značaja:
  - Kamena ploča sa grobljem kod crkve Sv. Đorđa, Gornja Bitinja
  - Crkva Sv. Teodora Tirona iz XVI veka, Donja Bitinja

- Evidentirana kulturna doobra:
  - Seosko groblje-potez „Crkviše“, Vrbeštica
  - Crkva Sv. Ilije, Vrbeštica
  - Crkva Sv. Arhangela iz XVI i XVII veka, Sevce
  - Crkva Sv. Nikole iz XVI veka, Sevce
  - Crkva Sv. Petke iz XVI veka, Jažince
  - Seoska dzamija, Gornja Bitinja
  - Crkva Sv. Petke, Berevce
  - Crkva Sv. Spasa starijeg, Gotovuša
  - Crkva Sv. Bogorodice, Gotovuša
  - Crkva Sv. Mladenci, Drajkovce
  - Kula Ibrahima mule iz XIX veka, Firaja

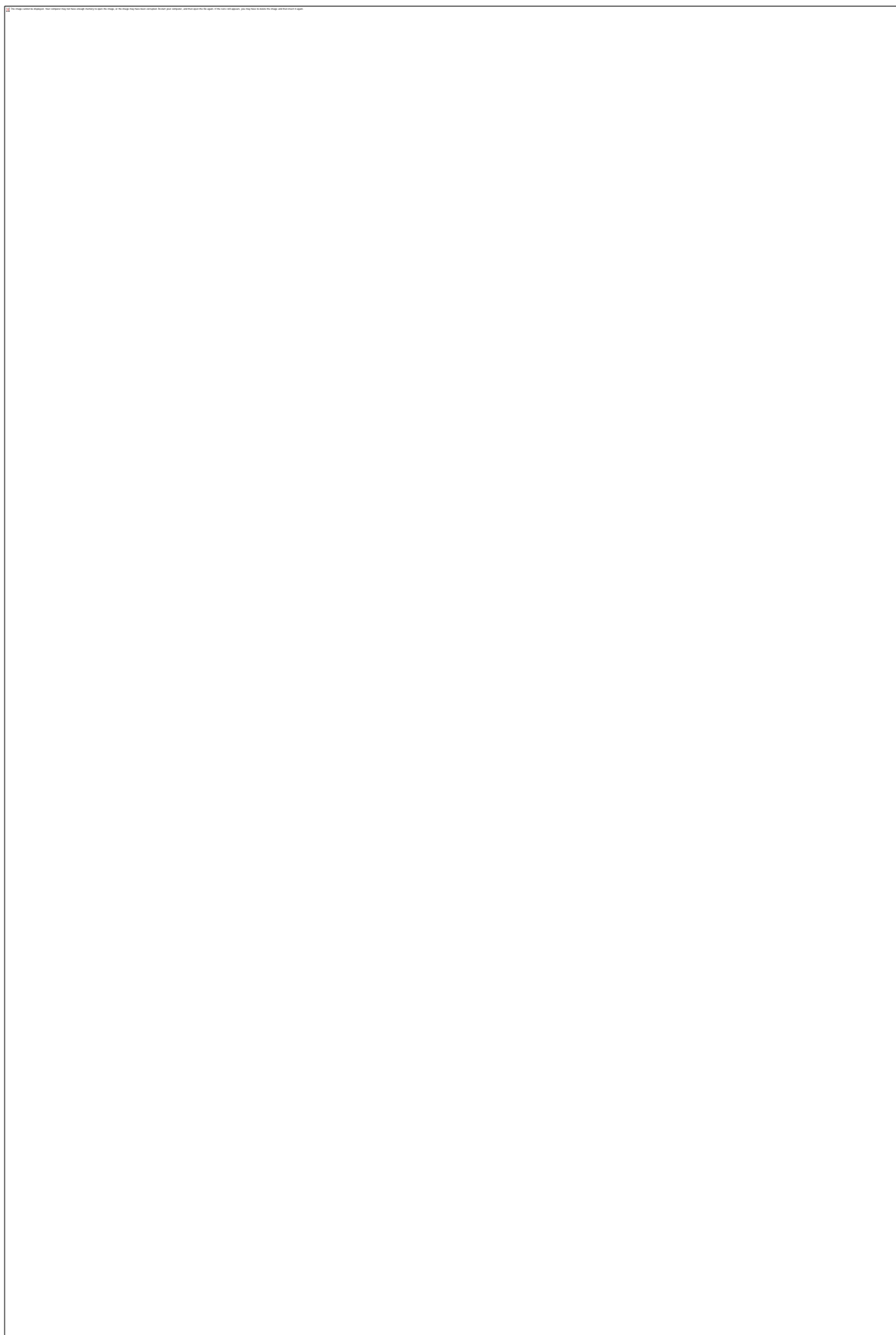

Mapa br. 15. Prirodno i kulturno nasleđe opštine Štrpce

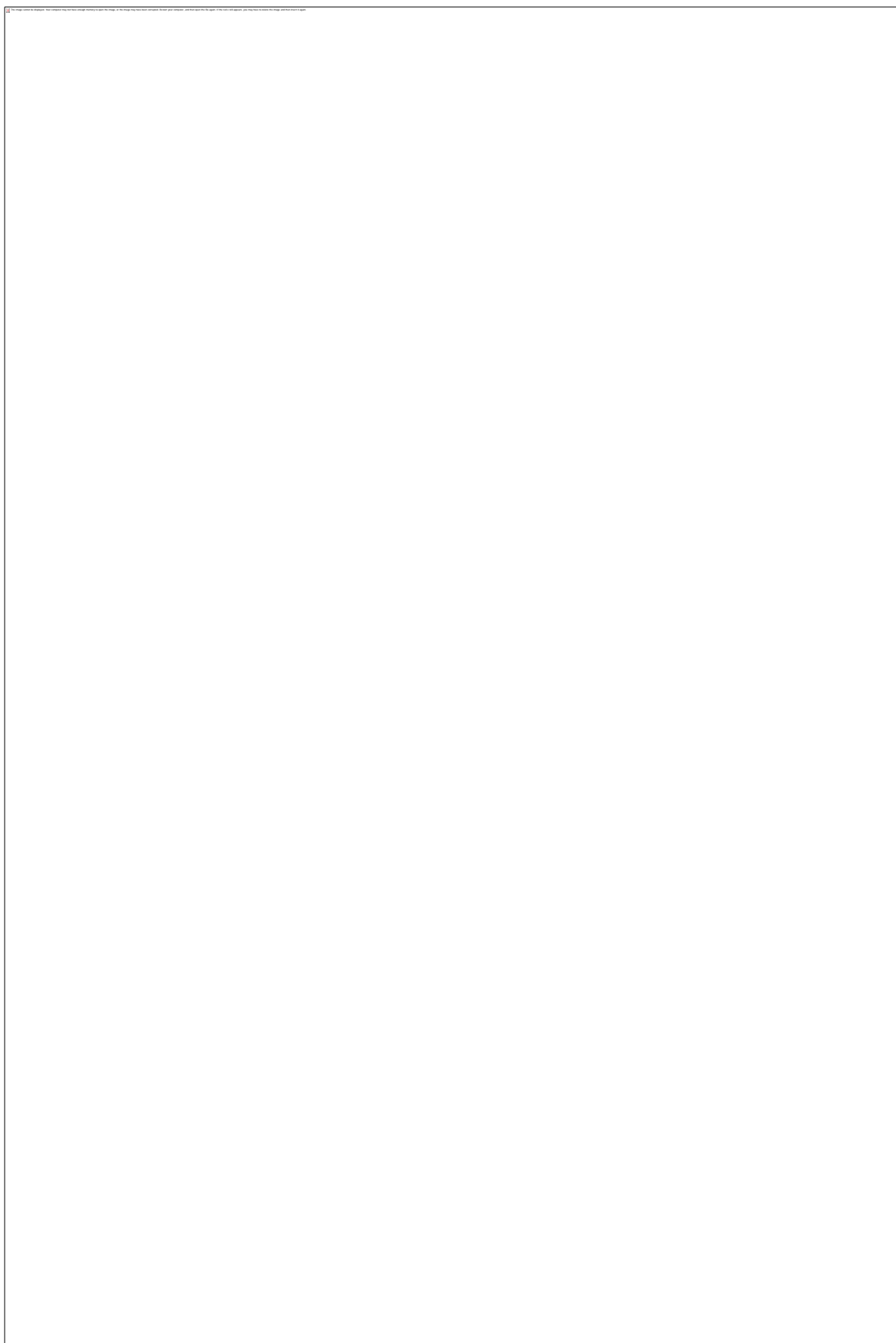

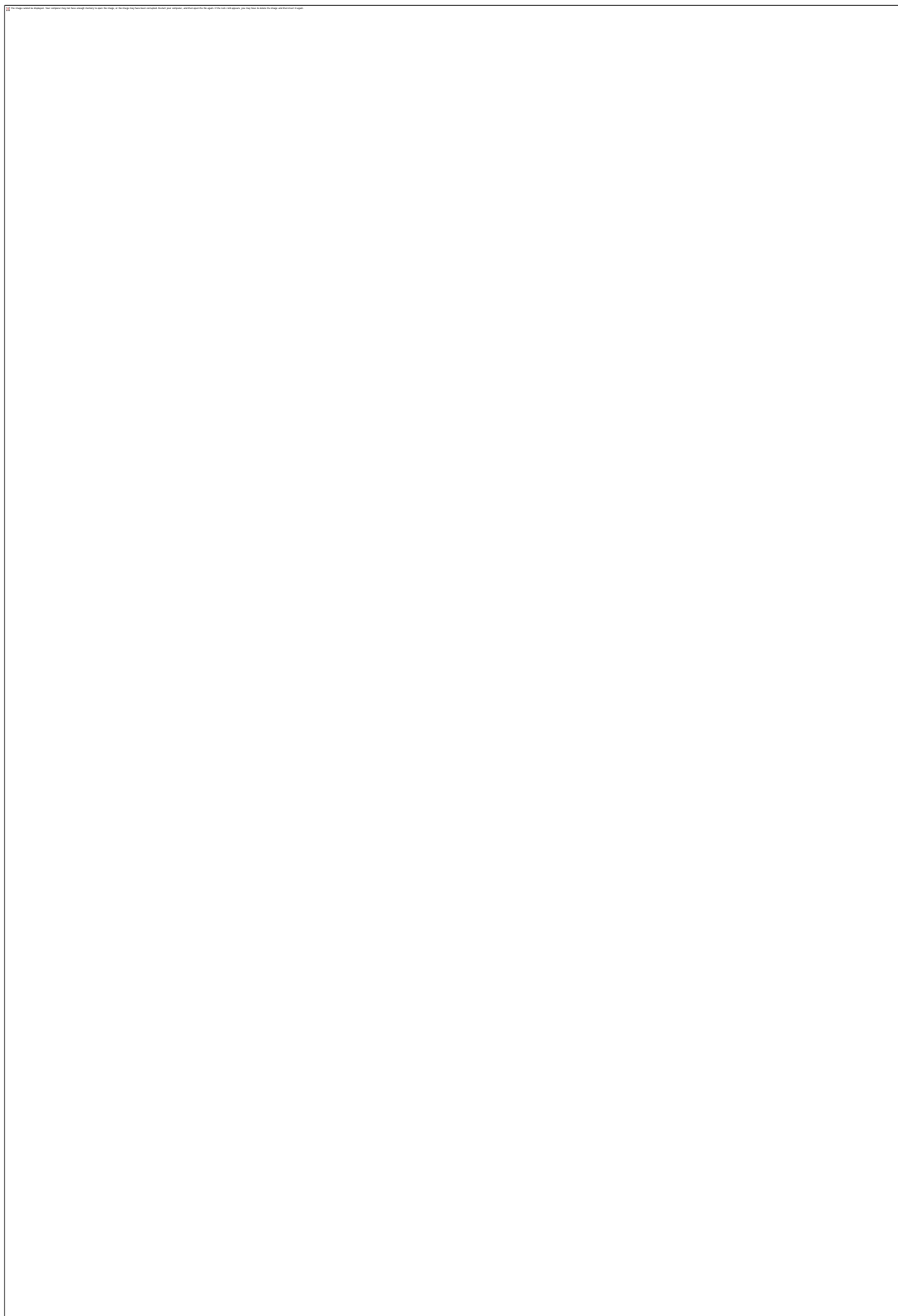
Slika 1. Ctkva Sv. Todora,Donja Bitinja,Zaštićena Zona

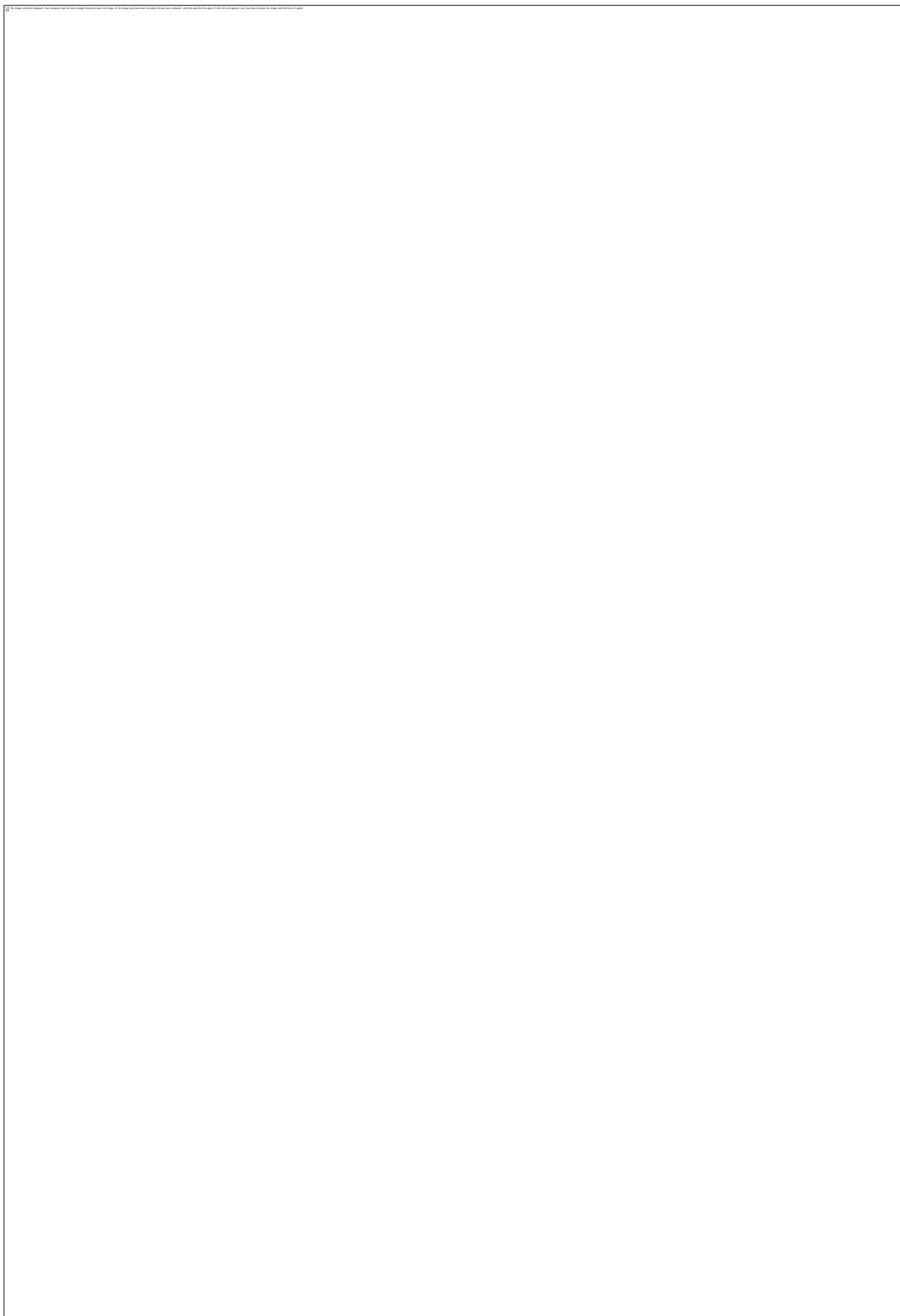
Slika 2. Ctkva Sv. Nikole, Štrpce, Zaštićena Zona

Slika 3. Ctkva Sv. Đorđa, Gornja Bitinja, Zaštićena Zona

Slika 4. Ctkva Sv. Nikole,Gotovuša,Zaštićena Zona

Slika 5. Bogorodičina crkva, Gotovuša, Zaštićena Zona
Prirodno nasleđe

Značaj i složenost biljnog sveta severnog dela Šarplanine i njenih ogranaka proističe iz nekoliko bitnih faktora: istorijski uslovi vezani s jedne strane za glacijalne pojave u visokim planinskim regionima, a s druge za refugijalni karakter masiva, u ledenom dobu, s obzirom na južni položaj Šare i mediteransko – submediteranske klimatske uticaje: karakter sadašnje klime, koja je uopšte uzev umereno – kontinentalnog karaktera, ali bitno izmenjena u smislu modifikovane mediteranske klime (pre svega režim padavina, kojih nema u letnjem periodu,) kao i modifikovane uticajem visokog planinskog masiva sa položajem na jugoistoku Balkanskog poluostrva: velike nadmorske visine i složen reljef; različita geološka podloga (krečnjak, serpentin). Posebno treba istaći submediteranski i mediteranski uticaj (klimatski, istorijski, biljnogeografski), koji se izražava u nizu mediteranskih i submediteranskih odlika šarske flore, specifičnostima vegetacije i karakterom ekoloških uslova.

S obzirom na južni položaj šarplaninskog masiva, uz to i pod uticajem submediteranske klime (dolinom Belog Drima i kroz Kačaničku klisuru), kao i na veliku nadmorsku visinu Šare, izražen je na njoj veliki broj visinskih pojaseva vegetacije; ovaj fenomen, koji se sve više ispoljava idući ekvatoru, na Šarplanini se najbolje ogleda u prisustvu izvanredno interesantne, složene i značajne vegetacije endimičnih i relaktnih balkanskih borova munike (*Pinus heldreichii*) i molike (*Pinus peuce*), koja čini poseban visinski pojas i izgrađuje prirodnu primarnu gornju šumsku granicu; složenost ove vegetacije uslovljena je i raznovrsnošću geološke podloge: munikove i molikove šume na silikatu, krečnjaku i serpentinu.

Šumska vegetacija severnog dela Šarplanine i njenih ogranaka veoma je razvijena, složena i značajna, i manifestovana je kroz nekoliko visinskih vegetacijskih pojaseva, pre svega klimatogeno uslovljenih i klimatskog karaktera: niži kserotermofilni pojas hrastovih šuma (*Quercus pubescens*, *Quercus conferta*, *Quercus cerris*, *Carpinus orientalis*), srednji prelazni termomezofilni pojas kitnjaka (*Quercus petrea*) i belog graba (*Carpinus betulis*), mezofilni bukovi pojas (čista bukova šuma – *Fagus moesiaca*, i mešovita bukova šuma sa jelom – *Abies alba*, u višim planinskim regionima), najviši frigorofilni pojas munike (*Pinus heldreichii*) i molke (*Pinus peuce*), koji čini i gornju šumsku granicu. Na nekim delovima ovih masiva prelaznu zonu između poslednjeg šumskog pojasa i visokoplaninske zeljaste vegetacije čini vegetacija visokoplaninskog bora krivulja (*Pinus mugo*).

Iznad gornje šumske granice, i prelazne zone planinskog bora krivulja, počinje složen, reznovrstan i izuzetno značajan pojas (ili bolje reći zona) visokoplaninskih zeljastih zajednica, tipa (izmenjenih) alpijskih livada. Međutim, pod uticajem čoveka ova vegetacija izmenjena je u planinske pašnjake. Na Šarplanini i njenim ograncima zauzimaju velike prostore, složenog su sastava u zavisnosti od geološke podloge, orografskih uslova i delatnosti čoveka (stepen ispaše pre svega), u okviru pašnjačke vegetacije je i vegetacija visokoplaninskih žbunova i žbunića.

Čitava Šarplanina, zajedno sa svojim ograncima, zaslužuje da bude tretirana na poseban, „zaštitnički“ način. To se odnosi kakao na vegetaciju u celini, tako i na pojedinačne njene ekosisteme (fitocenoze) i pojedinačne biljne i životinjske vrste. Naravno, zaštita Šarplanine i živog sveta podrazumeva aktivan odnos, ekološki način pristupa i stvaralaštva, što znači da treba misliti ne samo na zaštitu postojećeg (onoga vrednoga što je još ostalo), već pođedanako i na obnovu i unapređenje njenih staništa i njene vegetacije.

Šarplanina je u tolikoj meri degradirana i u lošem smislu izmenjena, da se postavlja ne samo pitanje njene zaštite već i njene obnove i unapređenje. To znači da se na Šarplanini moraju vršiti veliki radovi na obnovi i unapređenju, kako bi se njen živi svet (pre svega vegetacija) obnovio i unapredio. Zaštita se danas, odnosi samo na one vrednosti koje su se,

iz mnogobrojnih razloga, do sada održale. Zato je daleko oportunije da se na Šarplanini ustanovi nacionalni park sa nizom strogo zaštićenih rezervata, upravo sa tim značajnim ostacima prirode, koji bi bili i značajan rasadnik (za ostale prostore Šare) ugroženih, retkih i reliktno-endemičnih vrsta. Zato smatramo da treba zaštititi pre svega one vegetacijske komplekse u kojima edifikatorsku ulogu igraju upravo munika i molika. S druge strane, zaštićujući munikove i molikove šume zaštićujemo i čitav niz interesantnih i značajnih vrsta biljaka i njiva, a ne samo muniku i moliku (naravno, i čitav niz životinjskih vrsta). Osim munike i molike zakonom su zaštićene i brojne druge biljne vrste od kojih su posebno značajne u okviru opštine Štrpce:

- *Gentiana lutea* (lincura)
- *Pinus mughus* (bor krivelj)
- Sve vrste hrastova.

Životinjski svet Siriničke župe i njenih obodnih planinskih strana i visova karakteriše se velikim brojem vrsta i malim brojem primeraka pojedinih vrsta. Na ovim prostorima postoje povoljni prirodni uslovi za život brojnih životinjskih vrsta, ali je sve veći uticaj čoveka, vremenom, vrlo negativno uticao na smanjenje populacije pojedinih vrsta. Prema rezultatima dosadašnjih istraživanja na šarplaninskim prostorima žive srna, divokoza, divlja svinja, medved, jelen, ris, zatim vuk, divlja mačka, lisica, kuna zlatica, kuna belica, zec, veverica, jazavac, vidra, puh itd. Ornitofauna Šarplanine je, takođe, veoma bogata. Na ovim prostorima žive i veliki tetreb, vrana galica, vudga konopljarka, snežna zeba, planinska ševa, planinska trepetljika, jelova senica, svilorepa kugara, planinski drozd, crna žunja, suri orao, jastreb mišar, soko lastavičar i mnoge druge vrste. Od životinjskih vrsta poseban značaj imaju sve malobrojniji ris (u šumama oko Štrpca i Prevalca), planinski jelen (sa Piri brega), veliki tetreb (na Ormanu i Carevim livadama), mrki medved itd.

Većina životinjskih vrsta su zakonom zaštićene bilo u potpunosti (zabrana ubijanja i hvatanja), bilo delimično (sa periodičnom dozvolom za lov određenog broja primeraka pojedinih životinjskih vrsta). S obzirom na značaj životinjskog sveta za održavanje ekološke ravnoteže u okviru Siriničke župe i njenog planinskog oboda u planskom periodu sve zaštićene vrste će biti pod kontrolom odgovornih organizacija (lovačka društva) i pojedinaca. Pri tome, imajući u vidu i značaj životinjskih, posebno retkih, vrsta za podizanje ukupne turističke vrednosti Siriničke župe i Šar planine, Ošljaka, i Kodza Balkana u narednih dvadesetak godina će se planski i povećavati populacije pojedinih vrsta. Aktivnosti na povećavanju populacije pojedinih životinjskih vrsta su neophodne jer na šarplaninskim prostorima donedavno, na primer, nije bilo više od 135 srna, 467 divokoza, 32 medveda, 20 risova, 119 divljih svinja. Ako se zna da se opština Štrpce nalazi na manje od jedne četvrtine severnih padina i ogranaka Šar planine u okviru Kosova onda je jasno da se na ovim prostorima nalazi vrlo mali broj vrednijih (retkih) životinjskih vrsta. Planskom zaštitom i gajenjem pojedinih vrsta zaustaviće se proces nepovratnog nestanka pojedinih vrsta kako se to, skoro, već desilo sa jelenskom divljači za koju B.S. Naumov (1965. god.) kaže da „postoje indikacije da je na području Kosova i jelenska divljač bila autohotona“.

Zaštita biljnog i životinjskog sveta će se planski ostvarivati na osnovu konkretnih programa zaštite i uzgoja pojedinih vrsta, izrađenih od strane specijalizovanih naučnih i stručnih institucija. Realizacija i praćenje (kontrola) reallizacije tih programa će biti u nadležnosti odgovarajućih republičkih institucija kao i Javnog preduzeća „Nacionalni park Šar planina“ sa sedištem u Štrpcu.

Plan zaštite životne sredine u ovom Prostornom planu koncipiran je na osnovu sledećih istraživačkih studija i programa:

- Društvena opravdanost proglašenja dela Šar planine na Kosovu za nacionalni park, Pokrajinski zavod za zaštitu prirode, Priština, 1982. god.
- Opština Štrpce – Sirinička župa odlike prirodne sredine, Posebna izdanja, knjiga 37 / I Geografski institut „Jovan Cvijić,, SANU, Beograd, 1990. god.
- Opština Štrpce – Sirinička župa, Demografske odlike, Posebna izdanja knjiga 37 / II, Geografski institut „Jovan Cvijić,, SANU, Beograd, 1990. god.
- Opština Štrpce – Sirinička župa, Društveno-ekonomski razvoj, organizacija i korišćenje prostora, Posebna izdanja knjiga 37 / III, Geografski institut „Jovan Cvijić,, SANU, Beograd, 1991. god.
- Program razvoja turizma opštine Štrpce, Institut za arhitekturu i urbanizam , Beograd, 1991. god.

Navedene studije i program su deo dokumentacione osnove koja je sastavni deo ovog Prostornog plana opštine Štrpce. Osim toga, korišćena su do sada i urađena relevantna dokumenta koja se odnose na opštinu Štrpce i to:

- vodoprivredno rešenje Ibar-Lepenac,
- vodoprivredna osnova Kosova,
- šumsko privredne osnove šume u okviru opštine Štrpce.

Konačno, kao pravna – zakonska – osnova za koncipiranje plana zaštite životne sredine u ovom Prostornom planu posebno su korišćeni:

- Zakon o Nacionalnom parku Šara (1986. god.) i
- Zakoni o zaštiti viših delova Šar planine, Ošljaka Kodza Balkana i Žar planine, kao i o zaštiti nekoliko prirodnih rezervata.

Mapa br. 16. Zoodiversitetu opštini Štrpce.

Nacionalni park i prirodni rezervati

a) Kad je reč o višim delovima navedenih planina zakonom je proglašen „Nacionalni park Šara“. Ovim zakonom (iz 1986. god.) utvrđene su sledeće granice Nacionalnog parka: granica Nacionalnog parka u južnom i jugoistočnom delu poklapa se s administrativnim granicama između Republike Makedonije i Republike Kosova i ide preko kota, odnosno vrhova najviših planina Šare, počev od vrha Ljubotena (2.496 m), pa preko Kule (2.314 m), Livadice (2.491 m) i Jezeračke čuke (2.604 m) do granice sa opštinom Prizren. Odavde granica Nacionalnog parka je na granici između opštine Prizren i Republike Makedonije i to duž grebena Šar planine preko Bistre (2.640 m), Crnog vrha (2.491 m), Kobilices (2.526 m) do Kara Nikole (2.106 m). Granica se dalje nastavlja u pravcu jugozapada gde se spušta i međurepublička granica a zatim granica Nacionalnog parka skreće severozapadno do kote 1.626 m. Od ove kote granica skreće na istok iznad sela Manastirica i izbija na kotu 1.071 m odakle dalje ide do kote 1.310 m. Granica Parka zatim skreće na severoistok do kote 1.435 m (Javorovica), odatle skreće na istok do kote 1.765 m (Mlake), odatle nastavlja na severoistok preko Misove planine do kote 1.522 m. Zatim granica skreće na severozapad do kote 1.271 m, pružajući se iznad Gornjeg Sela, gde granicu Parka dalje čini put Prizren – Brezovica sve do Kraljevog dvora i kote 1.120 m.

Od ove kote granica se proteže na zapad iznad sela Sv. Bogorodica izohipsom 1.212 m do kote 1.130 m odakle na zapad preko kote 931 m izbija na kotu 1.507m. Od ove kote granica skreće na severoistok do kote 1.656 m obuhvativši Golem Bor sa zapadne strane i izbija na sever na kotu 1.509 m, a odatle se pruža na severoistok i izbija na kotu 1.598 m (Granizon) pa nastavlja dalje na sever do kote 1.931 m i dalje do kote 1.710 m, a odatle na severozapad do kote 1.456 m (Rusenica), dalje se granica spušta do kote 841 m obuhvativši manastir Sv. Trojica, pa granica skreće na istok na kotu 1.498 m iznad sela Delovce, pa se pruža severno do Bolovan kamena, obuhvativši Carevu vodu i Bukoška bačila na istoku do kote 1.654 m. Od sve kote granica se pruža u pravcu jugoistoka gde, ponovo, ulazi u opštinu Štrpce i izbija na kotu 1.441 m i iznad sela Gornja Bitinja, Popovce i Donja Bitinja. Odavde granica skreće na jug i izbija na kotu 1.276 m (Čuka), a potom se granica spušta iznad Orličeva pa izbija na kotu 1.150 m, pa pod pravim uglom na jug penje do kote 1.516 m (Malo Borče), a zatim skreće na zapad do kote 1.440 m (Svedske Livade), pa se zatim spušta na jug gde preseca reku Lepenac pa se penje na Begovu glavu do izohipse 1.600 m. Odatle granica skreće na istok iznad sela Sevce i izbija na kotu 1.312 m, a odavde dalje ide na severoistok i izbija na kotu presecajući put Brezovica – Prizren 1.232 m (burliji), zatim skreće na jugoistok do kote 1.453 m gde nastavlja dalje na severoistok do kote 1.485 m, i dalje istim pravcem do kote 1.541 m, pa dalje nastavlja na istok do Crnog vrha (1.562 m), i kote 1.712 m, obuhvativši Tupan, bačila, pa skreće na jugozapad do polazne tačke u opisu granice Ljuboten, gde se završava.

Granicama su, dakle, u okviru opštine Štrpce obuhvaćeni tereni iznad naselja Berevce, Vrbeštoica, Sevce, Jažince, Brezovica, Štrpce, Gotovuša, Drajkovce, Firaja i Brod, Ni jedan deo navedenih naselja nije obuhvaćen granicom Nacionalnog parka. Navedena granica „Nacionalnog parka Šar planina“, je utvrđena 1986. godine. Ovakav predlog je sasvim u saglasnosti sa rezultatima istraživanja do kojih se došlo u okviru naučnog projekta o Siriničkoj župi (opština Štrpce) tokom 1989.-1991. godine i u okviru naučnog projekta o Sredačkoj župi (deo opštine Prizren), Opolju (ranije u okviru opštine Dragaš) i Gori (ranije u okviru opštine Dragaš), čija je izrada planirana za period 1991.-1993. godina. Projektima, prethodno pomenutim, su obuhvaćeni svi delovi Šar planine. Na osnovu rezultata dosadašnjih istraživanja može se zaključiti da Zakonom o nacionalnom parku Šar planina iz

1986. godine nisu obuhvaćeni vrlo vredni prirodni objekti i lokaliteti i u okviru opštine Dragaš (danas Gora i Opolje) koji će se predložiti ka zaštitu na osnovu rezultata navedenih istraživanja. U pomenutom naučnom projektu o Siriničkoj župi utvrđeno je:

- da na teritoriji opštine Štrpce ima, osim zaštićenih, još nekoliko lokaliteta i objekata prirode koje bi bilo korisno zakonom zaštititi,
- da je okvirnu granicu Nacionalnog parka Šar planina u Siriničkoj župi (opština Štrpce) neophodno utvrditi detaljnije obzirom na to da je ta granica (1986. godine) određena na karti razmere 1:100.000 (eventualno 1:50.000) a to znači na karti manje detaljnosti;
- da je granica utvrđivana okvirno (od kote do kote ili po izohipsi itd.) bez uzimanja u obzir realnog stanja u prostoru;
- da je unutar granica Nacionalnog parka bio uključen i lokalitet Redzina Tršenja koji je prethodno već bio generalni urbanistički planom tretiran kao deo gradskog građevinskog reona.

Na osnovu prethodnih konstatacija u ovom Prostornom planu opštine Štrpce se usvaja, zakonom utvrđena, granica Nacionalnog parka Šar planina kao privremena sa naglašavanjem potrebe da se granica utvrdi na osnovu rezultata pomenutih naučnih istraživanja Šar planine iz 1993. godine.

Imajući prethodno u vidu ovim Prostornim planom opštine Štrpce se, takođe, privremeno usvajaju i granice zaštitne zone oko Nacionalnog parka Šar planina i to: od granice Nacionalnog parka na koti 1.443 m na Žar planini na jugoistok do kote 1.238 m na istoj planini, a zatim dalje istočno od zaseoka Čaturini i naselja Berevce i Štrpce do kote 1.037 m, pa kote 1.149 m i sve do kote 1.228 (Glava) i kote 1.531 m (Kokošinj) gde se spaja sa granicom Nacionalnog parka Šar planina (prikaz je sa karte razmere 1:25.000). Kada je reč o izdvajanju zona sa različitim stepenom zaštite unutar Nacionalnog parka Šar planina, ovim Prostornim planom opštine Štrpce je izvojila kriterijume i to:

- Prva zona zaštite je zona osnovnih prirodnih fenomena sa najvećim ograničenjima za korišćenje i najvećim stepenom zaštite. Ova zona obuhvata prostor izvornih sredina od posebnog interesa za područje Nacionalnog parka Šar planina. U sklopu ove zone su strogi prirodni rezervati koji su do sada zakonom zaštićeni (Popovo prase, Careve livade – Gini vode, Jažinačko jezero, Livadičko jezero, šumski rezervati kod Stojkove kuće), kao i rezervati koji se ovim Planom predlažu za zaštitu (hrastova šuma ispod Ošljaka, bukova šuma kod Prevalca, Munikova šuma iznad Gini voda, Molikova šuma iznad Gini voda, Ostrovica).
- Druga zona zaštite je zona usmerene zaštite koja se namenjuje za aktivni odmor i rekreaciju stanovništva (izletnički punktovi, šetne planinske staze), kao i za razvoj zimskih sportskih aktivnosti sa podsticanjem razvoja turističke delatnosti. Konkretno, u okviru druge zone zaštite u Nacionalnom parku Šar planina u ovom Prostornom planu opštine Štrpce usvajamo da se prostor koristi za sledeće aktivnosti i delatnosti:
  - uređenje šetne staze sa označenim punktovima za odmor turista,
  - uređeni vidikovci,
  - uređene staze za skijanje turista
  - organizovan sistem prevoza turista (posebno skijaša) sa nižih na više delove Šar planine, Ošljaka i drugih planina
  - organizovana i kontrolisana ispaša kretanje stoke, pre svega iz naselja čije su katastarske opštine u okviru Nacionalnog parka, a zatim i iz drugih naselja u skladu sa planom i programom korišćenja i zaštite pašnjačkih površina u ovoj zoni
  - organizovano i kontrolisano pošumljavanje sa korišćenjem drvne mase u skladu sa, prethodno usvojenim planovima i programima zaštite, kao i korišćenje šuma

- organizovano i kontrolisano korišćenje šumskih i pašnjačkih biljnih vrsta interesantnih za čovekovu ishranu i lečenje, biće definisano određenim planovima i programima korišćenja i zaštite tih biljaka u skladu sa zakonom o njihovoj zaštiti
- organizovan i kontrolisan uzgoj pojedinih životnjskih vrsta u skladu sa zakonom o njihovoj zaštiti i sa odgovarajućim planovima i programima
- u okviru ove zone zabranjena je gradnja stambenih i drugih objekata za stalno i privremeno stanovanje ili za stanovanje turista u vreme boravka u okviru Nacionalnog parka, kao i svih drugih objekata za razvoj privrednih delatnosti, osim sistema za prevoz turista sa nižih na veće visine.
- Treća zona zaštite, ili zona mešovite namene trećeg stepena zaštite obuhvata ostale prostore Nacionalnog parka Šar planina, a to znači prostore koji se u okviru opštine Štrpce karakterišu šumskim i poljoprivrednim (pre svega pešačkim) površinama.

U ovoj zoni korišćenje, uređenje i zaštita prostora su identični sa korišćenjem, uređenjem i zaštitom prostora u okviru druge zone zaštite s tim što je u trećoj zoni dozvoljeno sledeće:

- organizovano i kontrolisano korišćenje poljoprivrednog zemljišta u skladu sa potrebama stanovništva koje ima parcele u ovoj zoni zaštite u skladu sa planovima i programima zaštite i korišćenja zemljišta u okviru Nacionalnog parka
- organizovano i kontrolisano korišćenje drvene mase u skladu sa planom i programom zaštite i korišćenja prostora u ovoj zoni, kao i u skladu sa opravdanim potrebama stanovništva opštine Štrpce za drvnom masom, kao sirovinom za preradu ili za grejanje
- organizovan i kontrolisan lov na pojedine životinjske vrste ali samo na prostorima gde nije predviđeno kretanje turista
- plansko korišćenje pojedinih lokaliteta i zona za izgradnju objekata za potrebe razvoja turizma (hoteli, apartmani, vikend kuće za izdavanje turistima; ugostiteljski, sportski i drugi prateći objekti među kojima su i asfaltirane saobraćajnice, trafostanice i tome slično).

U trećoj zoni zaštite usvajamo intenzivniji razvoj turizma i rekreacije na lokacijama: Redžina Tršenja i Stojkova kuća do 2010. godine, kao i Paljenska livada posle toga. Za navedene lokalitete i zone utvrđuje se (ovim Prostornim planom) potreba za izradom detaljnih urbanističkih planova sa obavezanim uvažavanjem Zakona o nacionalnom parku, Zakona o zaštiti prirode i Prostornog plana opštine Štrpce.

Konačno, u zaštitnoj zoni oko Nacionalnog parka korišćenje, uređenje i zaštita prostora će u planskom periodu biti u skladu sa planskim odlukama i programima koji se odnose na ukupni prostor Nacionalnog parka Šar planina uz uvažavanje svih opravdanih potreba stanovništva za razvojem, obzirom na to da se u zaštitnoj zoni nalaze naselja Štrpce, Berevce, Brezovica, Vrbeštica, Jažince i Sevce, kao i delovi atara naselja Gotovuša, Drajkovce, Firaja i Brod. Za navedena naselja u okviru zaštitne zone oko Nacionalnog parka Šar planina usvaja se obaveza planskog usmeravanja njihovog razvoja i to na bazi:

- Generalnog urbanističkog plana za prostornu celinu Štrpce – Berevce – Brezovica – Jažince
- Urbanističke uređajne osnove za naselje Sevce
- Urbanističke uređajne osnove za naselje Vrbeštica.

Ova planska opredeljenja su u skladu sa preporukama iz dokumenta o „Društvenoj opravdanosti proglašavanja dela Šar planine na Kosovu za nacionalni park“ iz 1982. godine kojim se ukazuje na potrebu da „Razvojni planovi budućeg Nacionalnog parka Šar planina, prema naseljima u granicama parka, moraju uvažavati razvojne potrebe tih naselja, a

posebno potrebe za njihovim širenjem, urteđenjem i upotpunjavanjem odgovarajućom urbanom opremom“.

Kad je reč o privrednim delatnostim u istom dokumentu se naglašava da se u okviru nacionalnog parka, kao i u zoni zaštite oko parka, mogu i dalje razvijati (u skladu sa potrebama stanovništva) poljoprivreda, šumarstvo, mala privreda i turizam, kao i industrija, ali „industrijske kapacitete, po pravilu ne bi trebalo locirati u granicama nacionalnog parka. Izuzetak čine neki manji industrijski kapaciteti u okviru male privrede koji ne zagađuju sredinu, niti će svojim prisustvom uticati na ostvarivanje osnovnih ciljeva Nacionalnog parka Šar planina“.

Ovim Prostornim planom opština Štrpce ne planira izgradnju ni jednog industrijskog objekta u granicama Nacionalnog parka. Planira se samo zadržavanje manjih industrijskih kapaciteta u naselju Štrpce i izgradnja novih objekata ali za industriju koja ne emituje zagađenje vode, vazduha i druge vidove zagađenja. Takođe, u delu Nacionalnog parka planira se izgradnja novog ski centra koji je od velike važnosti ne samo za ekonomski razvoj same Opštine već i od velikog značaja za region (detaljno je opisan u planskom delu ovog dokumenta).

Kad je reč o regionalnoj saobraćajnici Doganović – Štrpce – Prevalac – Prizren usvaja se i ovim Planom njeno postojanje i modernizacija u planskom periodu do 2022. godine.

Konačno, kao zaključak, naglašava se da je ovaj Prostorni plan opštine Štrpce koji će u planskom periodu raditi za potrebe konstituisanja, organizovanja i funkcionisanja Nacionalnog parka Šar planina. U tom smislu Prostornim planom opštine Štrpce se planski definiše zaštita, uređenje i korišćenje prostora samo u istočnom delu Nacionalnog parka a u narednih godinu ili dve, „...neophodno će biti da se izradi razvojni program i Prostorni plan celog područja budućeg Nacionalnog parka“. U toku izrade Prostornog Plana opštine Štrpce, kao i Programa razvoja turizma u ovoj Opštini, zatim izrade Generalnog Urbanističkog plana Štrpce – Brevce – Brezovica – Jažince i detaljnih planova za turističke lokalitete Redžina Tršenja i Stojkova, kuća, subjekti korišćenja prostora ili prirodnih vrednosti na prostoru Nacionalnog parka i njegove zaštitne zone moraju biti angažovani u cilju usaglašavanja stavova i interesa o budućem korišćenju, uređenju i zaštiti prostora Nacionalnog parka.

Osim Nacionalnog parka zakonom su zaštićeni i delovi opštine Štrpce i to na nivou strogih prirodnih rezervata:

- Popovo prase na Ošljaku
- Careve livade – Gini vode podno Jezerske čuke na Šari i to od Prevalca do Jažinačkog jezera
- Šuma Pinus peuce – Rododendron ferrugineum kod Stojkove kuće
- Šuma Pinus peuce – Acer ledreichii kod Stojkove kuće
- Jažinačko jezero
- Livadičko jezero.

Osnovne karakteristike ovih strogih prirodnih rezervata navodimo u nastavku teksta.

Istočni deo Ošljaka – kompleks Popovo prase iznad Prevalca

Na južnim i jugoistočnim (istočnim) padinama Popovog praseta (krajnji istočni deo Ošljaka nalaze se dobro učuvane i dosta prostrane munikove šume (Pinus – heldelchii), raznovrsnog sastava. Na južno eksponiranim padinama su sastojine asocijacije Seslerio – Pinetum heldrelchii M. Janket i R. Bog., a na padinama eksponiranim istoku, nešto vlažnijim i senovitijim, sastojine asocijacije Luzulo maximae – Pinetum heldrelchii M. Jank. Prema tome, jasno je da se radi o ekološki i fitocenološki (vegetacijski) veoma interesantnom

šumskom kompleksu. Postojeće požarište munikove šume (padine prema istoku) pokazuju proces sukcesije u obnovi munikove šume, tako da je i ovo opožareno mesto sa posebnim naučnim i praktičnim interesom (u vezi sa prirodnim procesom obnove požarom uništenih šumskih kompleksa pri čemu je ovo posebno interesantan primer požarišta munikove šume).

Vegetacijsko – floristička raznovrsnost ovog kompleksa vidi se i iz florističkog sastava jedne sastojine munikove šume asocijacije *Seslerio – Pinetum heldreishii* odmah iznad Prevalca, na osnovu sledećih fitocenoloških snimaka:

Ošljak (Šarplanina)

Nadmorska visina 1.700 m

Južna ekspozicija.

Geološka podloga krečnjak.

Nagnutost terena 30%.

Munikova šuma (*Seslerio – Pinetum heldreishii*), gusta, sklop 80%, visina stabla do 20 m, prosečna debljina 40 cm – u prvom spratu; u drugom spratu sklop 60%, visina 10 m. Prosečna debljina 20 cm.

- I sprat drveća
  - *Pinus heldreishii* 4.4
- II sprat drveća
  - *Pinus heldreishii* 3.3
- III sprat žbunova (visina do 3 m, sklop oko 40%)
  - *Pinus heldreishii* 2.2
  - *Juniperus intermedia* 1.1
- IV sprat prizemnih biljaka (pokrovnost 90% - jako bujan, floristički dosta bogat) sa četrdesetak vrsta.

S obzirom na blizinu automobilske puta (koji prelazi preko Prevalca, idući od Prizrena), sve munikove šume mogu biti lako posećivane (pešačke ekskurzije, stručne ekskurzije, turisti), te bi ovaj rezervat imao zato i određen, ne mali, turistički i edukativni značaj. Većina munikovih šuma na Kosovu (a takođe i molikovih), teško je pristupačno, tako da izuzetno laka pristupačnost munikovih šuma lokaliteta Popovo prase predstavlja poseban kvallitet i izuzetnu pogodnost.

Šumski kompleks na Šarplanini istočno od Prevalca, od mesta Gini vode i Careve livade, pa sve do samog glavnog grebena Šarplanine (uključujući i Jažinačko jezero)

Ova teritorija po različitim šumskim zajednicama predstavlja, u ekološkom, vegetacijskom i fitocenološkom pogledu, jedan od najinteresantnijih i najznačajnijih delova Šarplanine. Istovremeno, to je i jedan od najinteresantnijih rezervata na ovoj planini.

Treba reći da je ovo jedini deo Šarplanine (u užem smislu), bez njenih ogranaka, gde se prvobitna šumska vegetacija, mada u uskom pojasu, očuvala gotovo do same prirodne šumske granice. Isto tako, i jedinstven deo na kome je izražen čitav niz različitih šumskih asocijacija. Pored kompleksa bukovih šuma, koje su i tu takođe prisutne ali ih ima lepo razvijenih po čitavoj Šarplanini, od izuzetnog su interesa različite čiste mešovite borove šume. Nigde više na Šarplanini i njenim ograncima nema toliko raznovrsnih borovih šuma, u kojima učestvuju sve tri planinske vrste roda Pinus: Pinus helderichii, P. Peuce i P. Silvestris. Srećna je okolnost da se na ovom potezu pored silikata javlja i krečnjak, istina lokalno, što je i omogućilo da se formiraju munikove sastojine klacifilnog tipa (Pinetum heldreichii calcicolum M. J a n k.), zastupljene asocijacijom Seslerio – Pinetum heldreichii M. J a n k. E t R. B o g. U stvari, ovaj potez i počinje jednim krečnjačkim masivom, negde na nivou puta od Prevalca prema Brezovici, i na tom masivu, posebno na jugu eksponiranim padinama, razvijena je munikova vegetacija klacifilnog tipa (pomenute asocijacije). Na krečnjak se, prema većim nadmorskim visinama, nastavlja silikat; ova krečnjačka glavica okružena je masom silikatnih stena. Potok koji teče prema ovom masivu gubi se ponirući na prelazu sa silikata na krečnjački teren (otuda „gine vode“).

Prisustvo površinske vode, odmah ispod krečnjačke glavice, uslovalo je stvaranje manje-više zamočvarenog terena, na kome je razvijena molikova šuma asocijacije Ajugo – Pinetum peucis M. J a n k e t R. Bog. (koja upravo i jeste krajnje higrofilna zajednica molikovih šuma). Već samo po sebi ova vlažnija varijanta molikovih šuma tipa Ajugo – Pinetum peucis geumetnosum coccinei, zaslužuju izuzetnu pažnju. Ali, ne samo to, ovde s obzirom na južnu eksponiranost i otvorenost terena, zastupljena je i munika (Pinus heldreichii), i to dosta brojnim, dobro razvijenim i visokim stablima, bez obzira na silikatnu i vlažnu podlogu. Ovo ima poseban ekološki značaj u vezi sa razumevanje ekologije i biologije ove naše izuzetno interesantne vrste visokoplaninskog endimičnog balkanskog bora munike, tercijarne starosti.

Međutim, s obzirom na otvorenost i zemljišnu zamočvarenost terena, ovde je prisutan beli bor (Pinus silvestris), koji u sklopu sa munikom i molikom izgrađuje izuzetno interesantne mešovite šumske zajednice (tipa Pino – Pinetum peucis mixtum M. J a n k.).

Ove higrofilne molikovo-munikovo-beloborove mešovite šume zauzimaju relativno male prostore. Nasuprot tome, tipična zajednica Ajugo – Pinetum piucis pruža se sve do gornje šumske granice, u pravcu Jažinačkog jezera.

Prema tome, pored uzanog, više-manje kompaktnog pojasa borovih šuma (pre svega munike i molike, ali delimično i belog bora), sa različitim asocijacijama i subasocijacijama na krečnjaku i silikatu, od krečnjaka glavice kraj puta pa sve do gornje šumske granice, u ovaj kompleksni rezervat treba uključiti i komplekse bukovih šuma (u nižim delovima, ispod munikovih i molikovih šuma: to su po svoj prilici sastojine asocijacija Fagetum montanum silicicolum, na pojedinim mestima možda ostaci sastojina asocijacije Abieto – Fagetum).

Dva manja kompleksa Molikovih šuma kod Stojkove kuće

Manji kompleksi molikovih šuma kod Stojkove kuće, na severnim padina Šarplanine, naspram Brezovice, predstavlja u stvari zajednicu Rhododendro – Pinetum peucis M. J a n k, e t R. B o g. Po mnogo čemu ova asocijacija je izuzetnog karaktera, posebno zato što se radi o fitocenološkoj kombinaciji dveju reliktnih i endimičnih vrsta: Pinus peuce i Rhododendron ferruginea. Poslednja vrsta je od posebnog interesa s obzirom na krajnju disjunktost planinskog areala ovog roda u Evropi i na njegovu veoma retku zastupljenost, kao i same vrste Rhododendron ferruginea, na Balkanskom poluostrvu.

Jažinačko jezero

Jažinačko jezero se nalazi na 2.128 metara apsolutne visine i to u cirku izvorišta Suve reke. Pri najvišem vodostaju dubina jezera je 11 metara, dužina oko 150 metara i širina oko 87 metara. Obalska linija je dugačka do 500 metara, a površina do 10.620 m². Zapremina jezera se kreće oko 45.100 m³, a temperatura vode tokom leta kreće se oko 1⁰ C. Providnost jezera je potpuna.

Livadičko jezero

Ovo je još jedan hidrološko, geomorfološko i glaciološki objekat formiran u cirku nakon otapanja ladnika. Dugačko je 220 metara, a široko 125 metara. Dužina obale je 683 metara, a najveća dubina 6,7 metara. Površina jezera je 20.580 m², a zapremina 74.715 m³. Voda je bistra, čista i zeleno-plave boje. U vrme najvišeg vodostaja iz jezera voda otiče površinski. Jezero se nalazi na 2.173 metar apsolutne visine i pripada izvorištu reke Kaluđerke. Osim navedenih i do sada zakonom zaštićenih prirodnih vrednosti na Šar planini postoji još nekoliko, takođe, vrednih lokaliteta čija se zaštita ovim Prostornim planom predlaže. Tako, u široj zoni zaštićenih prirodnih rezervata „Popovo prase“ i „Gini vode – Careve livade“ nalaze se, takođe, veoma vredne šume koje će, kad se zaštite, sa pomenutim predstavljati celovit prirodni kompleks u jugozapadnom delu opštine Štrpce. Navodimo fitocenološke snimke nekoliko vrednih šumskih sastojina:

Bukova šuma (*Fagetum montanum silicicolum*), kod Prevalca

Nadmorska visina 1.500 m.

Geološka podloga silikat.

Ekspozicija severozapadna.

Nagib terena 15 stepeni.

Gusta bukova šuma.

- I sprat, drveća (sklop 90%, visina stabla 25 do 30 m, prosečna debljina 40 do 50 cm)
  - *Fagus moesiaca* 3.3
- II spart, drveća (visina 10 do 15 m, prosečna debljina stabla 10 do 20 cm).
  - *Fagus moesiaca* 2.2
- III sprat, prizemnih biljaka (pokrovnost 50%) sa 26 vrsta.

Munikova šuma (Ovarijanta sa *Lonicera hxlosteum* i *Carum grecum*), krečnjački greben – glavica iznad doline mesta Gini vode.

Nadmorska visina 1.700 m.

Geološka podloga krečnjak.

Ekspozicija jugoistočna.

Nagib terena 45 stepeni.

Relativno dosta gusta munikova šuma.

- I sprat, drveća (sklop 80%, visina stabla do 20 m, prosečna debljina stabla 35 cm).
  - Pinus heldrelshii 4.4
- II sprat, žbunova (sklop 40%, visina do 3m).
  - Pinus heldreichii 2.2
  - Juniperus intermedia 1.1
- III sprat, prizmenih biljaka (pokrovnost 60%) sa 22 vrste.

Molikova šuma (Ajuo – *Pinetum pucis*), na grebenu iznad mesta Gini vode, iznad prethodne munikove šume.

Nadmorska visina 1.800 m.

Geološka podloga silikat.

Ekspozicija severozapad.

Nagib terena 25 stepeni.

Gusta molika,šuma.

- I sprat, drveće (sklop 90%, visina do 20 m, debljina 30 cm.)
- II sprat, žbunova (sklop oko 30%, visina do 2 m)
  - Juniperus intermedia +
  - Pinus peuce +
- III sprat, prizemnih biljaka (pokrivnost 70%) sa 19 vrsta.

Osim u zoni Prevalca vredna pažnje je i Ostrovica, gornja šumska zona iznad bukovih šuma sve do najviših vrhova.

Masiv Ostrovice posebno je interesantan jer se radi o serpentinskoj geološkoj podlozi. Pri tome treba naglasiti da se serpentinska geološka podloga pruža sve do najviših

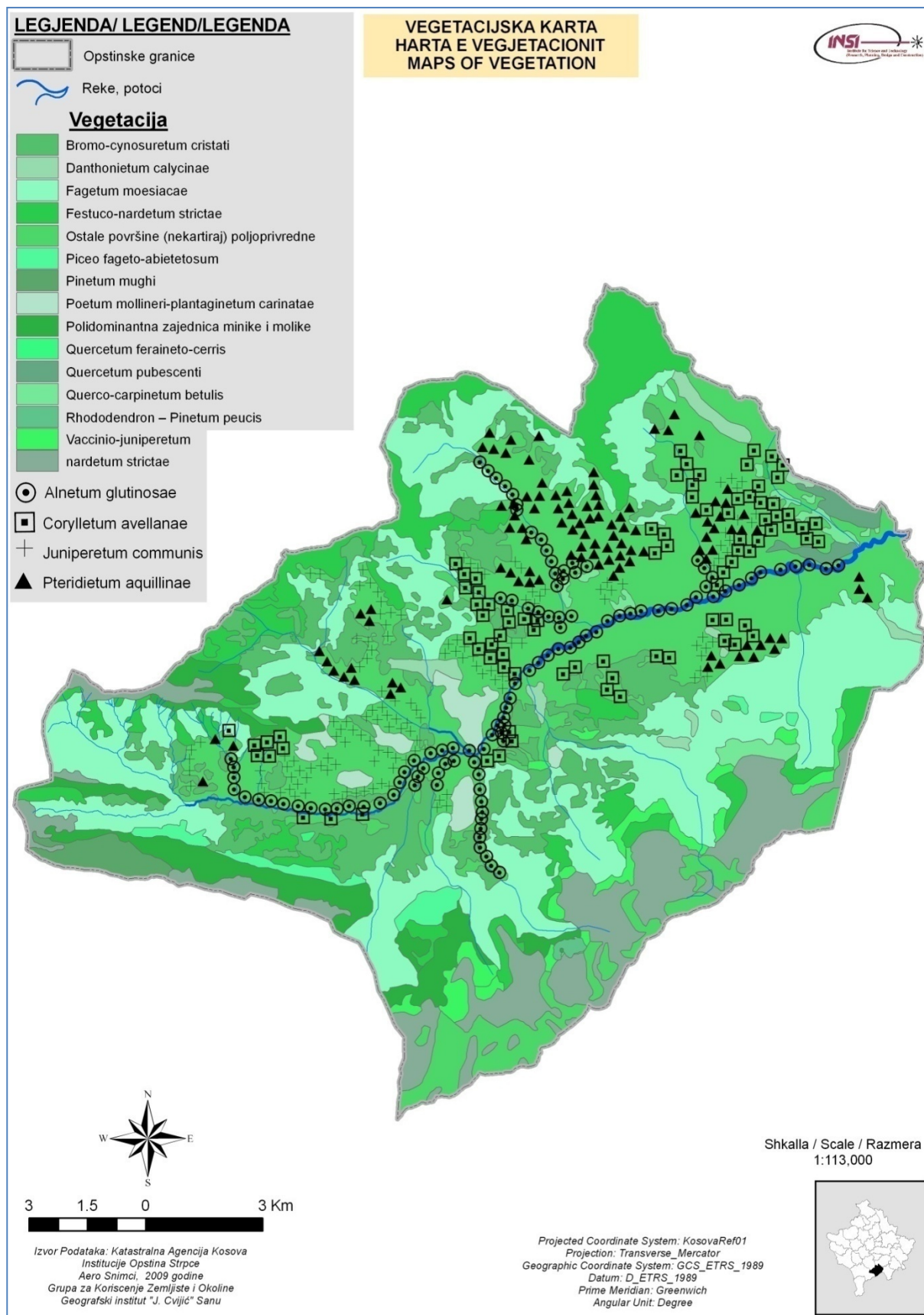
vrhova izgrađujući i njih, tako da je pružena mogućnost da se i visokoplaninska vegetacija razvija na serpentinu. Drugim rečima, na serpentinu je razvijena i vegetacija munikovih šuma (Pinetum heldreichii serpentinae colum M. J a n k.) koje pripadaju zajednici Ptilotricho – Bruckenthallo – Pinetum heldreichii M. J a n k. Munikove šume na serpentinu fenomen su od posebnog značaja, munikove šume na serpentinu Ostrovice jedinstven su slučaj u vegetaciji ne samo opštine Štrpce već i na čitavom Balkanskom polustrvu. Prema tome, jasno je da se radi o izdvajanju strogo zaštićenog rezervata od izuzetnog značaja. Međutim, ovde nije reč samo o munikovim šumama. Na serpentinu Ostrovice, u njenim najvišim delovima sve do najviših vrhova, nalazi se i specifična serpentinska vegetacija visokoplaninskog bora krivulja (Pinus mugo), koja pripada asocijaciji Ptilotricho – Bruckenthallo – Pinetum mughi M. J a n k, et R. B o g (ili grupi asocijacija Pinetum mughi serpenticolum M. J a n k.). Prema dosadašnjim istraživanjima bilo bi potrebno zaštititi i ove zajednice krivulja, koje su i u naučnom i u praktičnom pogledu od velikog značaja. Naime, i krivuljeve serpentinske zajednice prava su retkost na Balkanskom poluostrvu. Da bi se postigao puni efekat, ovde bi trebalo zaštititi čitav kompleks munikovih serpentinskih zajednica, serpentinske krivuljeve zajednice, kao i određene površine pašnjaka između njih. Isto tako, i neke komplekse bukovih šuma na serpentinu ispod pojasa munikovih šuma. Na taj način imali bi pod zaštitom čitav jedan vegetacijski kompleks serpentinske vegetacije sa vrlo raznovrsnim šumskim i visokoplaninskim asocijacijama (pašnjačkim i krivuljevim), raznovrsnog i značajnog fitocenološkog sastava. Zaštitom ovog vegetacijskog kompleksa zaštitili bi i niz serpentinskih i drugih značajnih vrsta, što je od posebne važnosti. Osim prethodno predloženih rezervata predložese da se zakonom zaštititi i drvo hrasta Lužnjaka u blizini naselja Ižance.

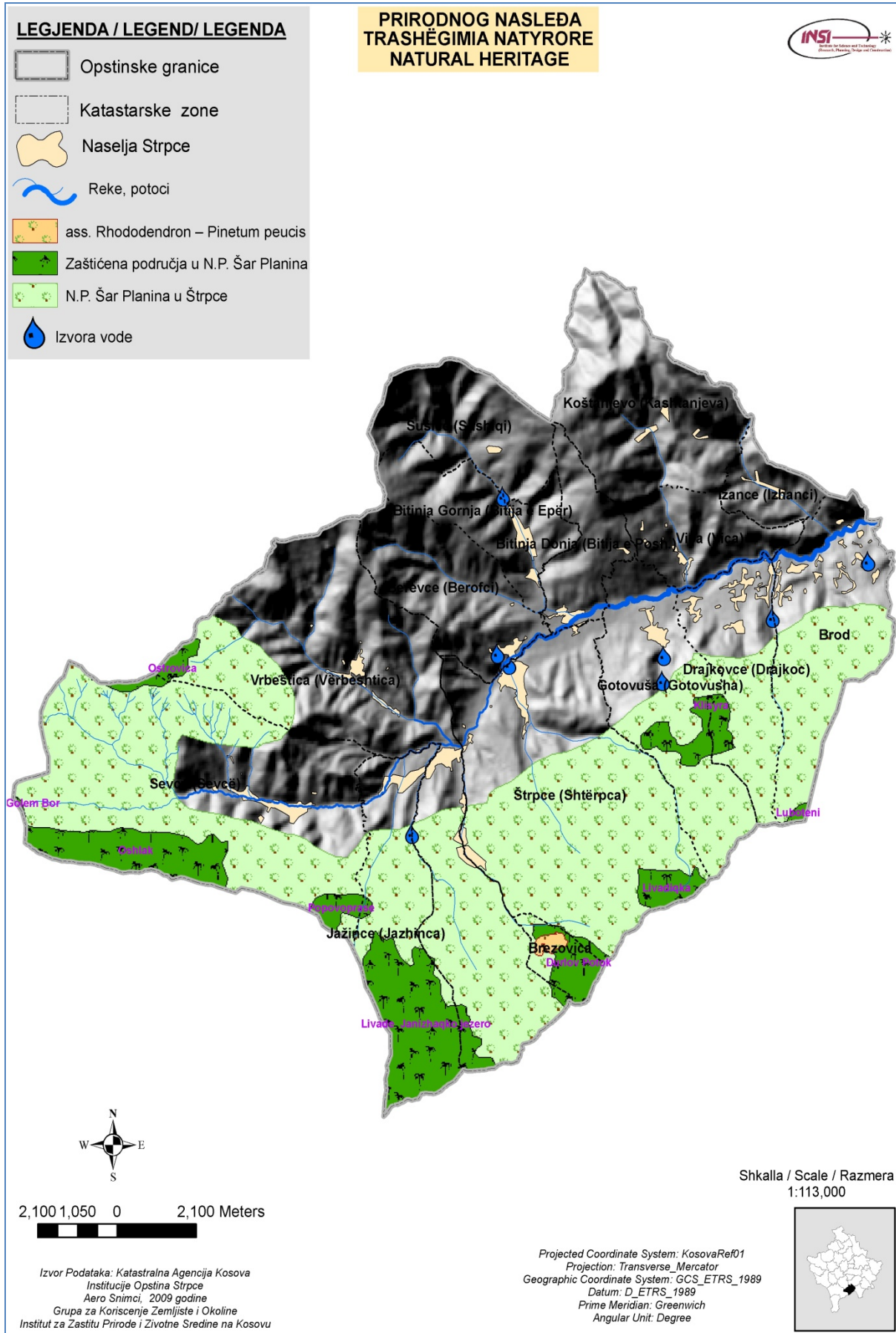
Za čitav prostor Siriničke župe karakteristično je da se kako uz Lepenac, tako i uz pritoke Lepenca u Župi javlja jova (Alnus glutinosa) i vrba (Salix spp.). Hrast lužnjak nije zapažen. Tim je veće iznenađenje da se donjem toku Ižanske reke na visini od 710 metara nalazi stablo lužnjaka (Quercus robur). Ono se nalazi sa leve strane, izdignuto za jedan metar iznad reke ili manjem vodostaju. Osobine staništa na kome se nalazi preostalo stablo lužnjaka bitno odstupaju od onoga što bi se moglo nazvati normalnim za pojavu ove vrste. Obala i korito reke je kamenito, puno oblutaka sa odsustvom sitnoga materijala. Na obalu reke se oslanjaju kamenite nagnute strane rečne doline. Aluvijalne ravni nema. Uočljiva je neposredna veza korenovog sistema lužnjaka sa krečnjačkom podlogom. Hrast lužnjak je gotovo u neposrednoj prostornoj vezi sa asocijacijom hrasta medunca i crnoga graba, koja obrasta jugozapadnu stranu Šutmana (974 m), čiji venac čini deo vododelnice sa leve strane sliva Ižanske reke. Nije poznato da je do sada utvrđeno prisustvo hrasta lužnjaka u ovako izrazitom termofilnom okruženju. Stablo je staro, prevršeno, sa nagorelom šupljinom, prsnog prečnika oko 80 cm, plodonosi.

Mišljenja smo da ovaj ostatak, koji ukazuje na nekadašnje prisustvo lužnjakovih šuma u Siriničkoj župi, ima pre svega naučnu vrednost kao indikator o nekadašnjem karakteru vegetacije. Stoga smo slobodni da preporučimo organima skupštine opštine Štrpce da uz saradnju sa šumskim gazdinstvom organizuje trajnu zaštitu ovog drveta.

Konačno, tokom naučnih istraživanja Siriničke župe došlo se do saznanja da se u istočnom podnožju Ošljaka nalazi lokalitet sa pećinskim otvorima za koje se pretpostavlja da su ulaz u pećinu čija će vrednost biti utvrđena tek nakon detaljnih speleoloških, hidroloških i drugih srodnih istraživanja. I ovaj objekat prirode neophodno je prethodno zaštititi do njegovog potpunog i detaljnog naučnog tretmana

Mapa br.17. Vegetacijska karta opštine Štrpce

Mapa br. 18. Prirodno nasleđe opštine Štrpce

ELEMENTARNE I DRUGE NEPOGODE

U elementarne nepogode spadaju: Poplave, snežni nanosi, veliki sneg, jak vetar, grad, led, suša, masovna pojava zaraznih bolesti kod ljudi, stoke i biljaka i druge nepogode koje izaziva priroda.

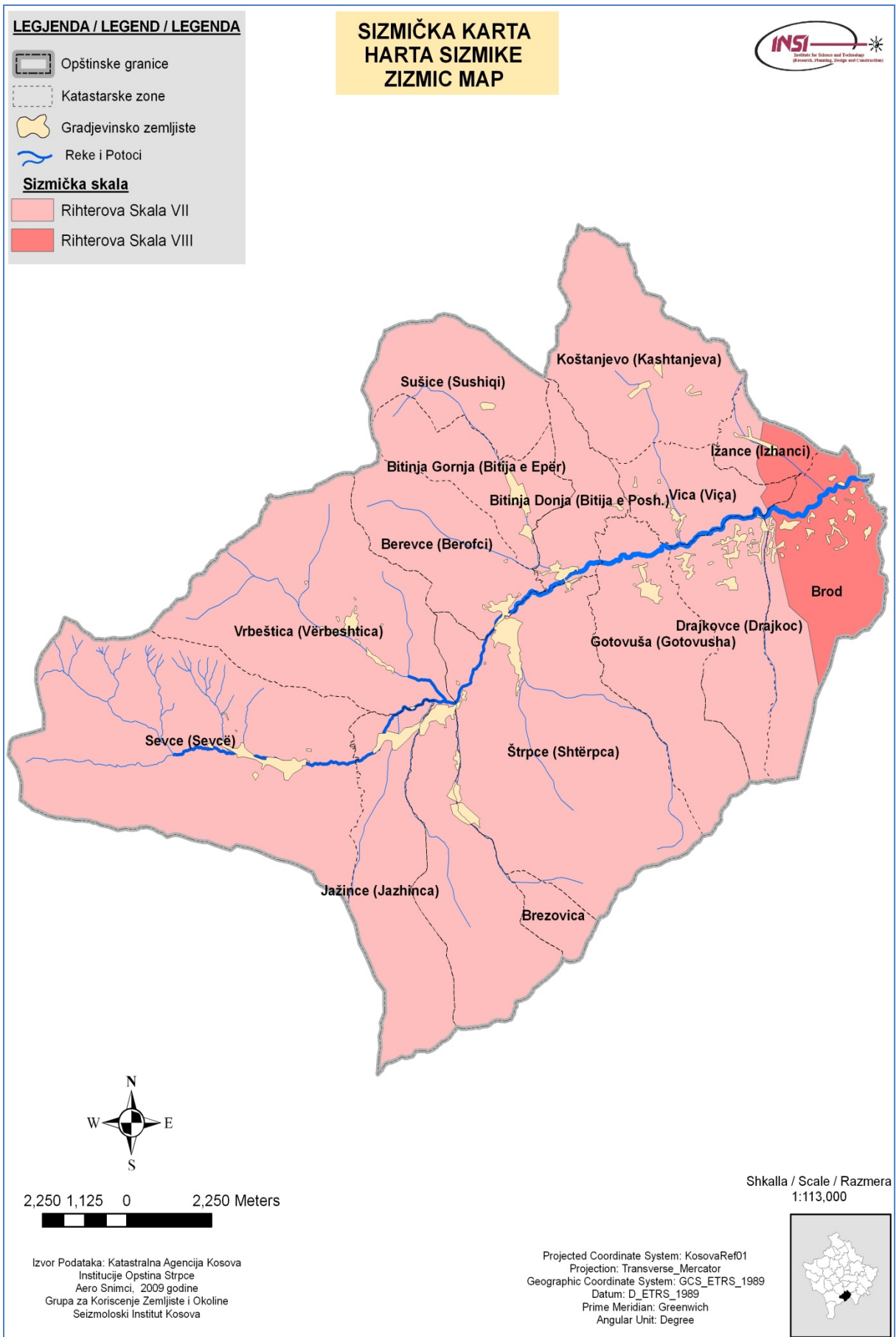
Pod ostalim nepogodma podrazumevaju se velike nesreće na drumskom, vazdušnom i železničkom saobraćaju, požari, nesreće u rudnicima, rušenje brana i ostale ekološke i industrijske nesreće koje izaziva čovek svojim radom iponašanjem, vanredno urgentno stanje, visoke temperature, tehnički kolaps energetske sistema snabdevanja električnom energijom, telekomunikacije i informacijske tehnologije, teroristički akti i ostali načini masovne ugroženosti. Teritorija opštine Štrpce stalno je suočena i može se suočiti sa elementarnim i drugim nepogodama tako da je Direkcija za javne usluge i civilnu urgenciju odgovorna za upravljanje ovim urgentnim situacijama kao što su:

- Požari,
- Poplave,
- Zemljotresi,
- Ostale elementarne nepogode.

Jedna od najizazovnijih elementarnih nepogoda je zemljotres.

Zemljotresi

U seizmološkom pogledu teritorija opštine Štrpce predstavlja seizmički aktivan teren u kome je moguća pojava i katastrofalnih zemljotresa. Samo područje najverovatnije nije ugroženo pojavom jačih autohtonih zemljotresa, ali je izloženo relativno jakim seizmičkim dejstvima zemljotresa čija se žarišta nalaze na većim ili manjim udaljenostima. Podaci o zemljotresima sa kojima se danas raspolože, ukazuju da je pojava katastrofalnih zemljotresa bila registrovana još 1457. godine, kada se u okolini Prizrena desio zemljotres od 9⁰ MS. U novije vreme evidentiran je zemljotres koji se dogodio avgusta 1921. godine u području Uroševac-Vitina, a koji je u opštini Štrpce registrovan intenzitetom od 8⁰ MS. Pomenute dve lokalnosti imaju najznačajniji uticaj na seizmičke karakteristike terena Opštine, jer predstavljaju dva najbliža i najjača seizmogeni izvora. Pojave autohtonih zemljotresa registrovane su na teritoriji Opštine u području Ostrovice, Štrpca i jugoistočno od Broda, međutim, njihove magnitude (3-4) ukazuju da su od daleko većeg značaja za definisanje seizmičnosti područja seizmogenih izvora izvan atara Opštine. Postojanje lokalnih zemljotresa, pa makar i slabih, trebalo bi da ukaže na opasnost od njihovog dejstva.

Mapa br. 19. Sizmička karta opštine Štrpce

Snežni nanosi

Sneg je redovna zimska pojava u opštini Štrpce. Broj dana sa snežnim padavinama, dužina trajanja i debljina snežnog pokrivača povećava se sa porastom nadmorske visine. Srednji godišnji broj dana sa snegom kreće se, za period 1931.-1960. godine, od 40 u dolini Lepenca do 100 dana na najvišim delovima Šar planine. U Štrpcu registrovan broj dana sa snežnim padavinama, za period 1960.-1984. godina iznosi u proseku 39, a u Jažincu za period 1959.-1985. godina 42 dana. Pod snežnim pokrivačem, kojim se smatra sloj snega debljine od najmanje 1cm, pojedini delovi su od 60 do 210 dana. Snežni pokrivač, zbog niskih temperatura vazduha, uvek ima duže trajanje od snegopadnih dana to jest dana snežnim padavinama. Prema konkretnim merenjima za period 1960.-1984. godina prosečna dužina trajanja snežnog pokrivača u Štrpcu iznosi 66,5 dana, a u Jažincu 71,2 dana. Dakle, dužina snežnog pokrivača na potezu Štrpce-Jažince, povećava se na 100m na 5 dana. Na najvišim delovima Šar planine pod snežnim pokrivačem su delovi od 180 do 210 dana tj. 6 do 7 meseci. Inače, srednja maksimalna debljina snežnog pokrivača na visinama iznad 1.700m, kreće se od 150 do 200 cm, dok u nižim predelima je 70 cm.

Jak vetar

U opštini Štrpce najčešći su istočni i zapadni vetrovi, a to je očito da na pravac vetrova dominantno utiču oblici reljefa, tj. pravac doline Lepenca i okolnih planina. Zapadni vetar, u zimskoj polovini godine donosi obilne snežne padavine. On se u letnjim mesecima, u popodnevnim časovima, smenjuje sa jugoistočnim vetrom, koji prodire u opštinu Štrpce iz pravca Kačaničke klisure i preko nižih ogranaka Šare, istočno od Ljubotena. Međutim, na smučarskim terenima Brezovice u toku zime, dominantni su vetrovi iz severnog kvadranta. Oni duvaju sa Jezeračke planine, jaki su, hladni, donose mećavu i sitan sneg. Ali, osećaju se samo u višim delovima, iznad 1.200m nadmorske visine, dok se ispod toga javljaju kao slabi vetrovi. Kada razmatramo čestinu vetrova i tišina po godišnjim dobima, najviša tišina je u toku jeseni i zime, dok najveću čestinu vetrova imaju proleće i leto.

Grad

Grad u opštine Štrpce često puta se može smatrati opasnim po ekonomiju imajući u vidu da je u prošlim godinama bilo gradskih oluja.

Led

Na teritoriji opštine Štrpce ledeni sneg zahvata samo visoke planinske zone tokom zimske sezone i ne predstavljaju neku opasnost po ekonomiju i poljoprivredu.

Suša

Suša se može smatrati kao opasnost po pojaloprivrednim kulturama tokom letnje sezone, uglavnom tokom jula i avgusta meseca kada su temperature visoke a padavine ređe.

Poplave

Poplave su elementarna nepogoda koja zahteva posebnu pažnju. Poplave se smatraju pojavama koje nastaju u određenim zonama koje su opasne po život ljudi i nanose znatene materijalne štete. Poplave se ne mogu sprečiti, međutim, njihove štete se mogu amortizovati i upravljati. Voda koja se nakupi od padavina ili otopanjem snega mora da pronađe put njegovog kretanja.

Pojave velikih voda teško je utvrditi. Velike poplave u slivu Lepenca zapažene su 1897., 1925., 1933., 1941., 1946., 1953., 1965., 1979. i 1981. godine. Naročito razorno dejstvo imale su pojave velikih voda koje su se javile 1897., 1953. i 1979. godine. Te vode, odgovarale su proticajima blizu hiljadugodišnjih voda. Vode iz 1953. i 1979. godine izazvale su katastrofalne poplave u dolinama pritoka i reke Lepenac. Tada su poplavni talasi bujičnih tokova uništili bogati fond šarske divljači i plemenitu ribu, zasule i odnele delove saobraćajnih površina i kuća. Reke su valjale veliko kamenje, donosile i odnosile grubi materijal, razrušile pojedine delove obala i promenile biološki i vodeni režim.

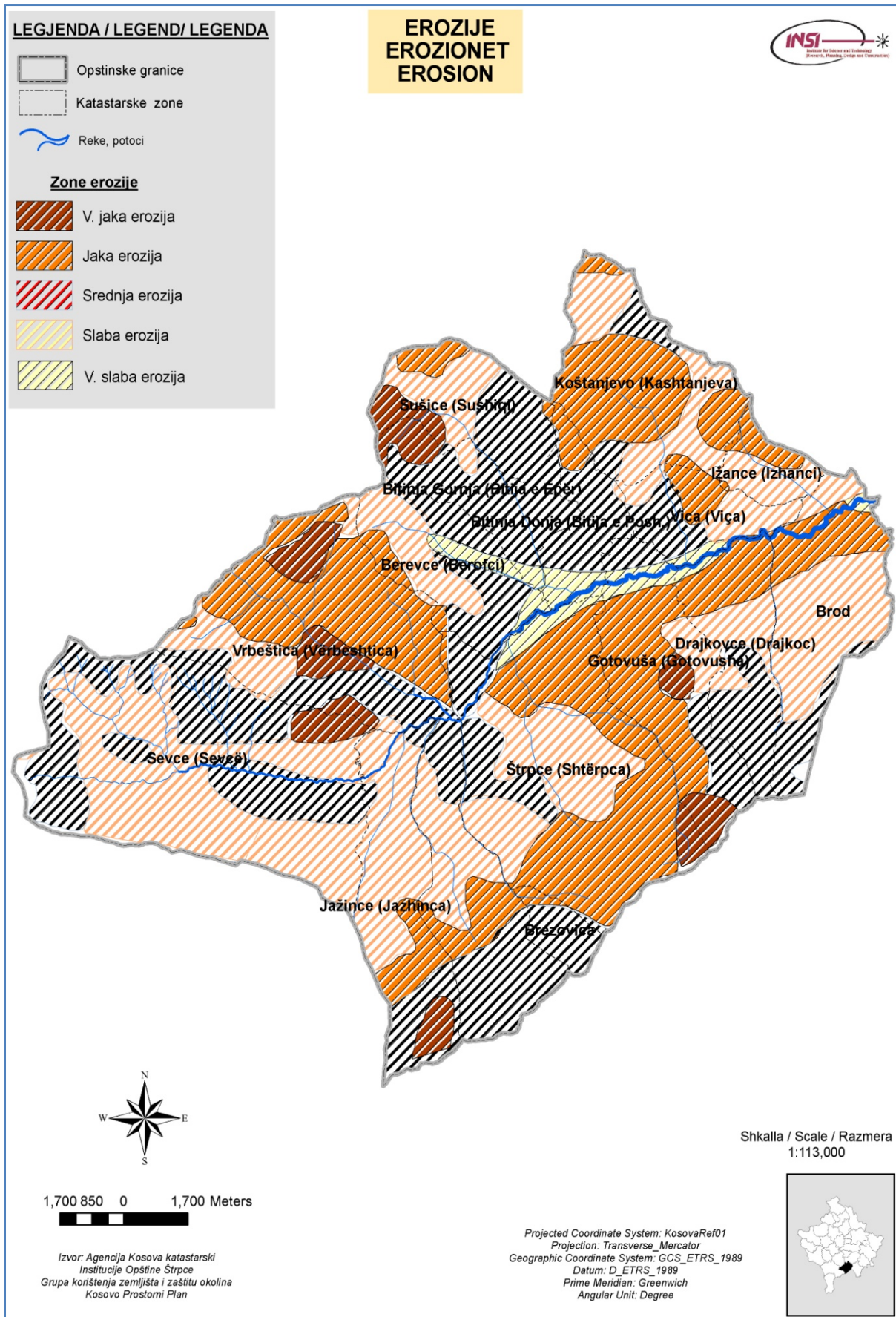
Erozija

Teritorija opštine Štrpce različitim intenzitetom erozije zahvaćeno je 246,30 km² ili 99,47 %, dok je akumulacija izražena na 1,32 km² ili 0,43% površine. Na osnovu koeficijenta erozije (0,29), ovo područje pripada IV kategoriji erozije. Jačim kategorijama erozije (I-III) zahvaćeno je 26,33 km² ili 10,63 % teritorije Opštine. Ukupna godišnja produkcija nanosa na teritoriji opštine Štrpce iznosi 102.874,35 m³. Specifična produkcija nanosa, odnosno količina nanosa koji se proizvede sa 1 km² za celo područje Opštine iznosi 417,68 m³/km²/god. Ako se navedena masa nanosa, koja se svake godine produkuje i etapno pokreće različitim erozivnim procesima, pretvori u ekvivalentne hektare, sa debljinom zemljišnog sloja od 20 cm, onda se na području opštine Štrpce godišnje pokreće i premešta 51,44 uslovnih hektara većinom najkvalitetnijeg dela zemljišta. Faktori koji utiču na površinske i linijske vodene erozije su : geološki sastav, reljef, klima i način korišćenja zemljišta.

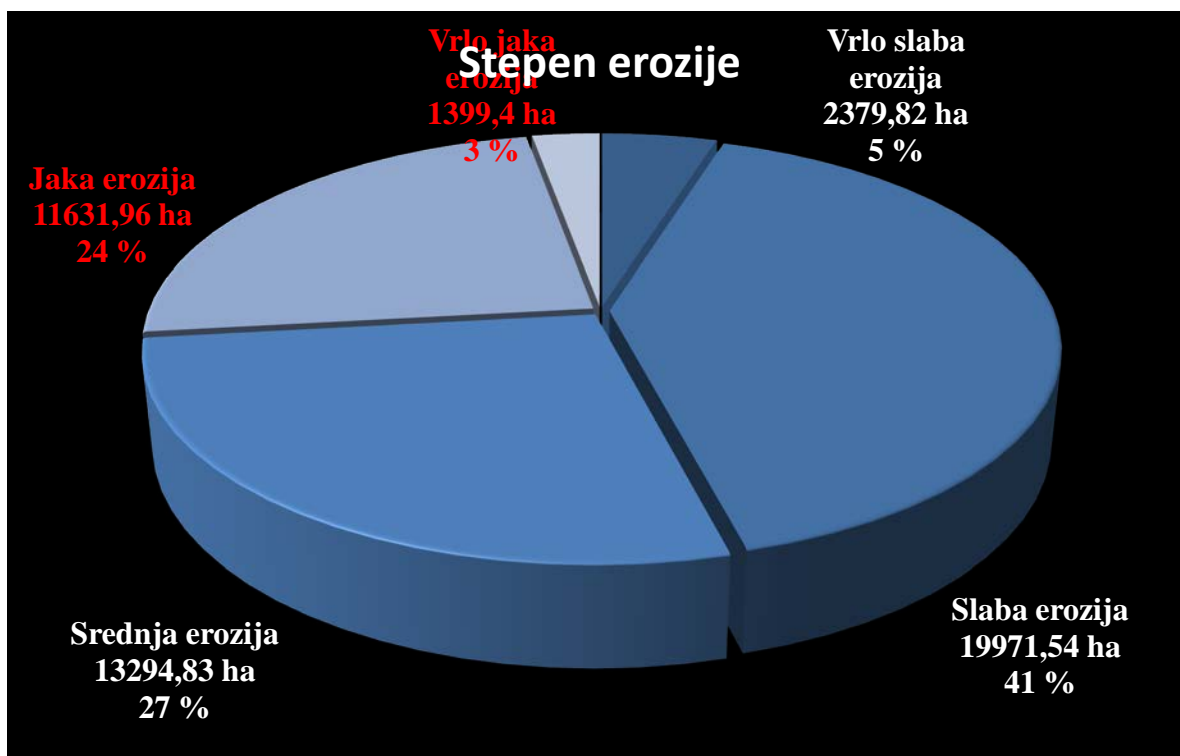

Stepen erozije

Teritorija opštine Štrpce karakteriše se po učešću erozivnih površina prema sledećim kategorijama: površine koje su izložene vrlo slaboj eroziji obuhvataju oko 2.379,82 ha, ili oko 5% teritorije, izložene slaboj eroziji obuhvataju oko 19.971,54 ha, ili oko 41% teritorije, srednja erozija deluje na površini od 13.294,83 ha, ili 27 % teritorija opštine, površine sa jakom erozijom obuhvataju 11.631,96 ha ili 24 % i vrlo jaka erozija prostire se na površini od 1.399,4 ha ili 3 %.

Mapa br. 20. Eroziije u opštini Štrpce

Grafik br. 4. Stepen erozije u opštini Štrpce

1.1.1. DEMOGRAFIJA I SOCIJALNI RAZVOJ

Polazeći od komponenti demografskih tokova, radna grupa za demografiju i socijalna pitanja analizirala je sadašnju situaciju i moguće buduće zahteve. Prema popisima iz vremenskog perioda 1981.-1989. godine postoje tačni podaci o broju stanovnika opštine Štrpce. Takođe, tokom profila i analize situacije korišćeni su i drugi izvori kao što su IMG, OSCE, UNHCR kao i profesionalne projekcije gde je radna grupa zaključila i uzela najrelevantnije podatke prikazane u priloženim tabelama. Od ukupnog broja stanovništva 36,7 % čine mladi uzrasta od 0-19 godina starosti, dok stanovništvo iznad 60 godina starosti ima malog učešća, oko 11,5 % ukupnog stanovništva.

Tabela br. Struktura

	Starost	Procenat
Starost	(0-19 god.)	36,7 %
Starost	(20-39 god.)	30,9 %
Starost	(39-59 god.)	20,9 %
Starost	(preko 60 god.)	11,5 %

17.

stanovništva prema uzrastu

	0-19	20-39	40-59	60 i više
1989.				
Ukupno	4.982	3.715	2.520	1.384
%	39,5	29,5	20,0	11,0
2011.				
Ukupno	5.100	4.300	2.900	1.600
%	36,7	30,9	20,9	11,5

Tabela br. 18. Starosna struktura stanovništva opštine Štrpce

	0-19		20-39		40-59		60 i više		ukupno	%
	ukupno	%	ukupno	%	ukupno	%	ukupno	%		
1989.										
Muško	2.643	53,1	2.014	54,2	1.237	49,1	672	48,5	6.568	52,1
Žensko	2.337	46,9	1.701	46,9	1.283	50,9	712	51,5	6.033	47,9
2011.										
Muško	2.700	52,9	2.300	53,5	1.400	48,3	700	43,7	7.100	51,1
Žensko	2.400	47,1	2.000	46,5	1.500	51,7	900	56,3	6.800	48,9

Tabela br. 19. Starosno-polna struktura stanovništva opštine Štrpce

	1989.		2011.	
	ukupno	%	ukupno	%
Deca do 7 godina	1.779	14,1	1.700	12,2
Deca do 7 do 14 godina	1.995	15,8	2.100	15,1
Omladina (15-27 godina)	2.884	22,9	3.100	22,3
	6.658	52,8	6.900	49,6

Tabela br. 20. Promene u veličini osnovnih kontingenata mladog stanovništva i omladine

	1989.		2011.	
	ukupno	%	ukupno	%
Muško	4.092	32,5	4.600	33,1

Naselje	1989.	1995.	2011.
Berevce	166	170	190
Brezovica	81	110	140
Brod	182	300	310

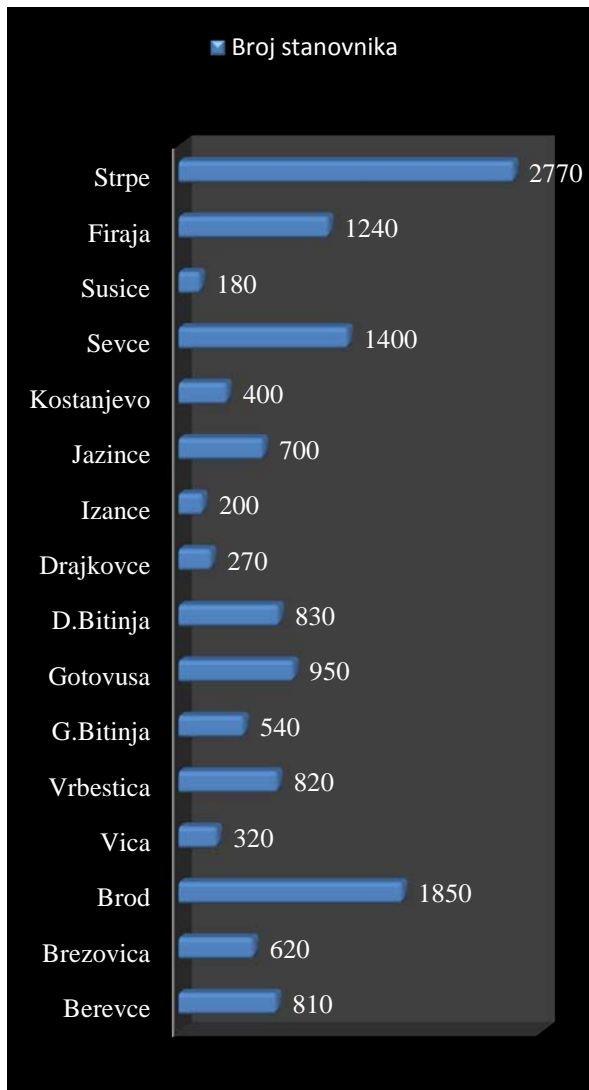
Žensko	3.548	28,2	4.100	29,5
	7.640	60,7	8.700	62,6

Viča	60	60	50
Vrbeštica	175	140	140
G. Bitinja	92	100	90
Gotovuša	200	160	160
D.Bitinja	126	140	140
Drajkovce	44	40	50
Ižance	27	30	30
Jažince	140	140	150
Koštanjevo	50	70	70
Sevce	249	230	240
Sušiče	33	30	30
Firaja	124	200	210
Štrpce	515	580	700
Ukupno	2.264	2.500	2.700

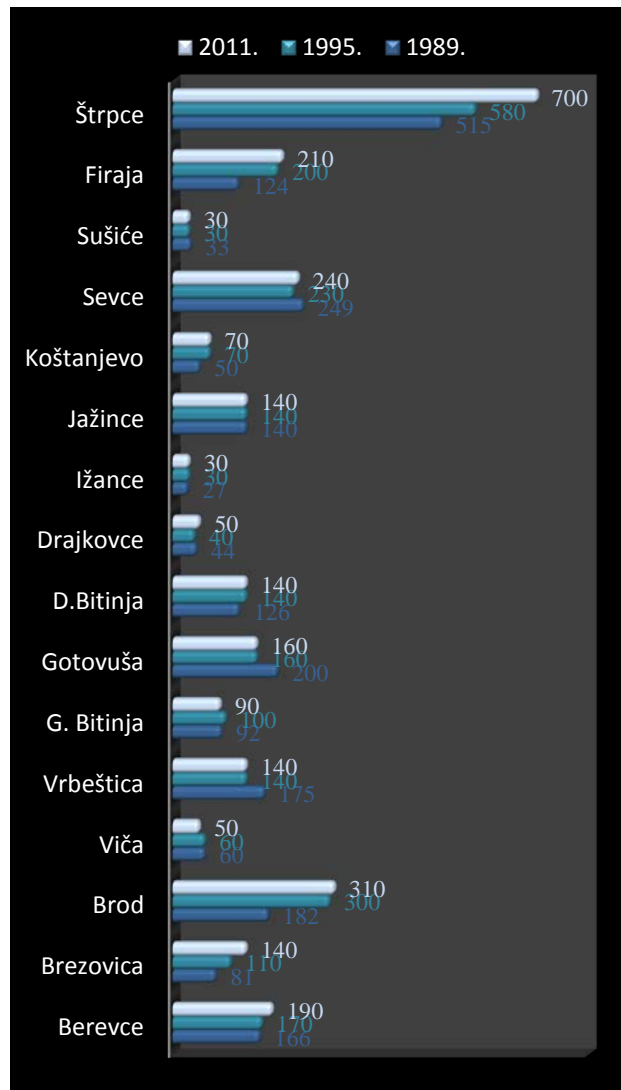
Tabela br. 21. Promene u veličini kontingenta radno-sposobnog kontingenta

Br. naselja	Naziv naselja	Br.stanovnika
1	Berevce	810
2	Brezovica	620
3	Brod	1.850
4	Vica	320
5	Vrbestica	820
6	G.Bitinja	540
7	Gotovusa	950
8	D.Bitinja	830
9	Drajkovce	270
10	Izance	200
11	Jazine	700
12	Kostanjevo	400
13	Sevce	1.400
14	Susice	180
15	Firaja	1.240
16	Strpe	2.770
Ukupno		13.900

Tabela br. 22. Popis broja stanovnika Tabela br. 23. Popos broja domaćinstva po po naseljima po naseljima

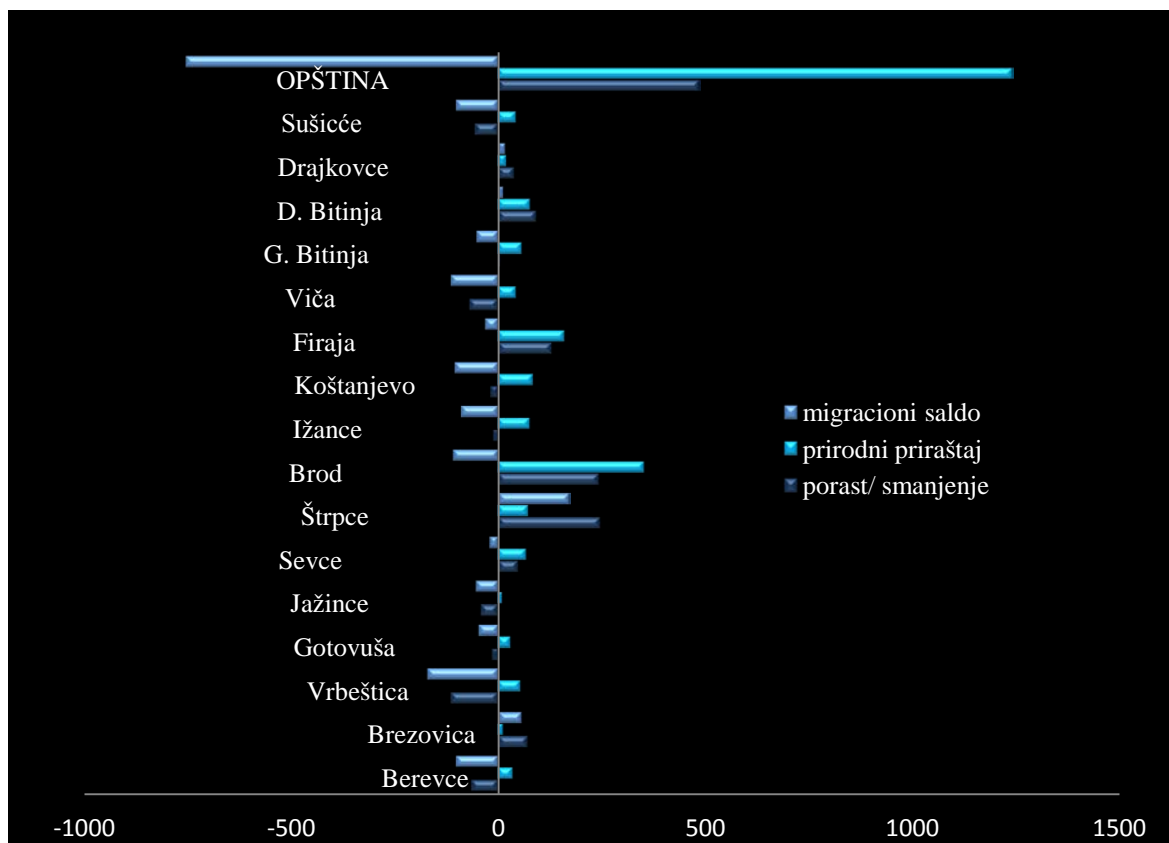
Grafik br. 5. Broj stanovnika u naseljima

Grafik br. 6. Broj domaćinstva u naseljima

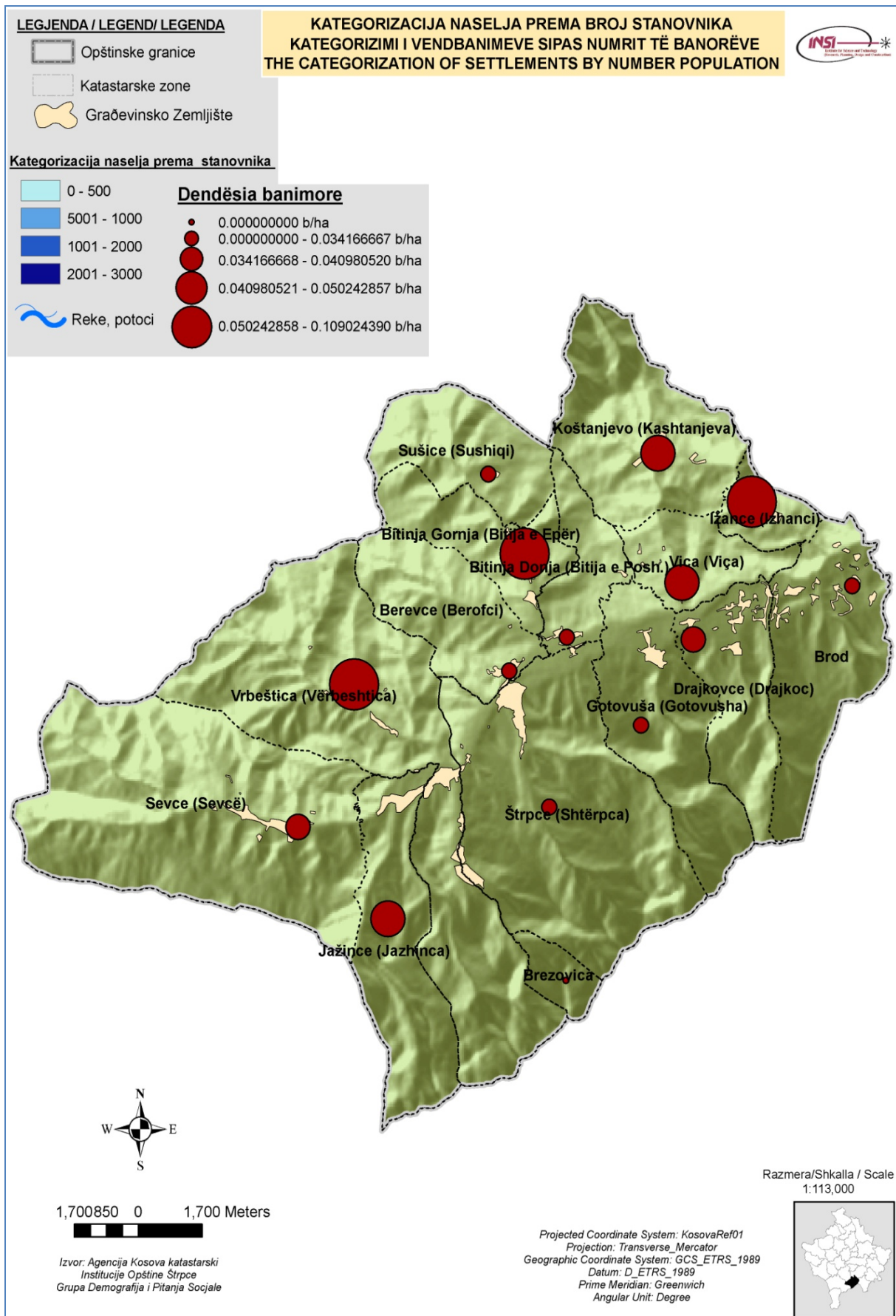
	Apsolutni brojevi			na 100 stanovnika sredinom		
	porast/ smanjenje	prirodni priraštaj	migracioni saldo	porast/ smanjenje	prirodni priraštaj	migracioni saldo
Berevce	-65	38	-103	-9,6	5,6	-15,3
Brezovica	72	15	57	24,7	5,2	19,6
Vrbeštica	-115	57	-172	-16,6	8,2	-24,8
Gotovuša	-15	33	-48	-1,9	4,2	-6,1
Jažince	-42	13	-55	-7,4	2,3	-9,7
Sevce	49	71	-22	4,9	7,1	-2,2
Štrpce	247	75	172	14,8	4,5	10,3
Brod	244	354	-110	20,7	30,1	-9,3
Ižance	-12	79	-91	-6,9	45,7	-52,7
Koštanjevo	-19	87	-106	-5,4	24,8	-30,2
Firaja	130	163	-33	16,4	20,6	-4,2
Viča	-70	46	-116	-21,8	14,3	-36,1
G. Bitinja	6	60	-54	1,3	13,1	-11,8
D. Bitinja	93	80	13	16,2	14	2,3
Drajkovce	40	23	17	24,8	14,2	10,5
Sušićće	-57	46	-103	-28,3	22,9	-51,2
OPŠTINA	486	1.240	-754	4,8	12,5	-7,8

Tabela br. 24. Prikaz migracionog salda u opštini Štrpce

Grafik br. 7. Prikaz migracionog salda u opštini Štrpce

Mapa br. 21. Kategorizacija naselja prema broju stanovnika u opštini Štrpce

UTICAJ PRIRODNE I MIGRACIONE KOMPONENTE NA KRETANJE STANOVNIŠTVA

Procesi u razvoju stanovništva opštine Štrpce rezultat su promena u prirodnom i migracionom kretanju stanovništva. Ostvareni porast stanovništva tokom poslednjih trideset godina rezultat je isključivo pozitivnog prirodnog priraštaja, jer se uticaj migracione komponente kretao u pravcu smanjivanja broja stanovnika.

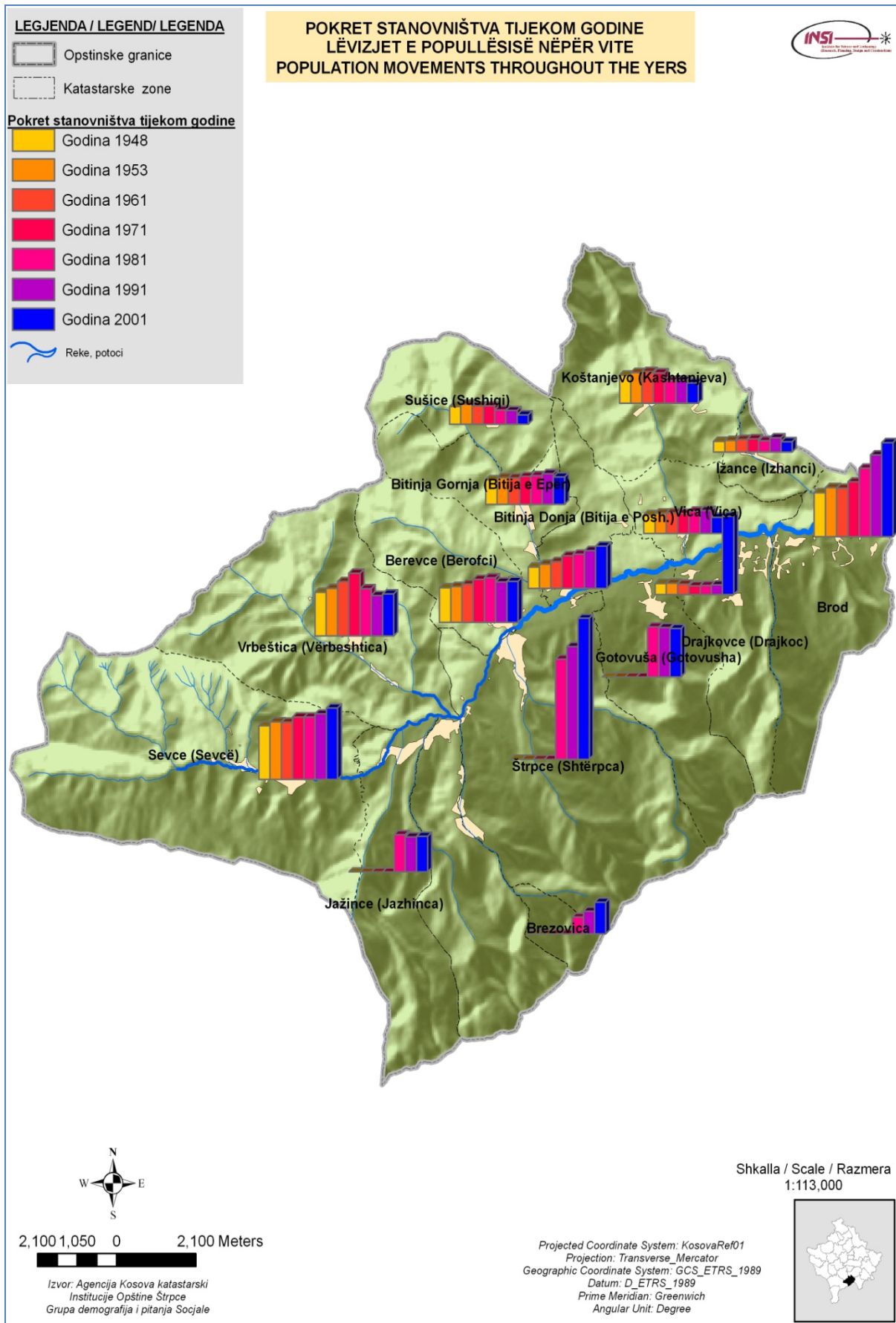
Između pojedinih naselja opštine Štrpce postoje krupne razlike u prirodnom kretanju i intenzitetu emigracije (Tabela br. 24.).

U periodu od 1961.-1971. godine prosečan prirodni priraštaj Opštine iznosio je 21,5‰, ali su razlike između naselja bile upadljive: naselja Brod, Firaja, Ižance i Koštanjevo imala su izuzetno visok prirodni priraštaj, koji se kretao od 26,5-37,4‰, zatim Vrbeštica 24,9‰ i Sevce 21,9‰, dok kod ostalih naselja je već bio izražen trend opadanja prirodnog priraštaja od relativno visokih u Berevcu, ka osrednjim vrednostima u Drajkovcu, Gotovuši, Jažincu i Štrpcu (od 16,6 – 9,4 ‰). U naseljima Viča, G. i D. Bitinja i Sušiče prirodni priraštaj je bio visok i njegove stope su se kretale između 29 – 21,7 ‰.

U datom periodu u Opštini bila je izražena pojava unutašnjih preseljavanja, uglavnom iz zabačenih planinskih naselja, ka središnjem delu Župe.

U periodu 1971. – 1981. godine prirodni priraštaj u naseljima Koštanjevo 34,1 ‰, Ižance 31,9 ‰, Brod 31,2 ‰, Firaja 28,2 ‰ bio je i dalje izrazito visok a u ostalim naseljima imao je visoke ili srednje vrednosti Viča 20,7‰, G. Bitinja 15,9‰, D. Bitinja 14,8‰, sa izuzetkom Sušiča gde je prirodni priraštaj bio u porastu. Trend opadanja prirodnog priraštaja nastavio se u naseljima Sevce 14,9 ‰, Vrbeštica 12,6‰, Berevce 11,6‰, Gotovuša 11,0‰, Drajkovce 10,1‰, Štrpce 8,3‰ i Jažince 14,9‰. Prosečni prirodni priraštaj za ukupnu populaciju Opštine se u ovom periodu osetno smanjio i iznosio je 16,6‰ (1961 – 1971. godine 21,5‰), u prvom redu zbog opadanja nataliteta i prirodnog priraštaja određenih naselja.

Razdoblje od 1981. – 2011. godine ispoljava ranije započetu polarizaciju demografskih trendova: prirodni priraštaj u naseljima Sevce, Vrbeštica, Gotovuša, Štrpce, Berevce i Jažince je u daljem izrazitom opadanju, dok je u naseljima Brod, Firaja, Ižance, Koštanjevo i Sušiče prirodni priraštaj u porastu, mada se i ovde ispoljava tendencija opadanja u odnosu na predhodne periode. Migracioni saldo za čitavu opštinu u ovom periodu je negativan, ali sa znatno nižim relativnim i apsolutnim vrednostima nego u prethodnom deseto – godišnjem periodu. Veoma značajna pojava je da se prvi put javljaju naselja sa pozitivnim vrednostima migracionog salda (Tabela br. 24.).

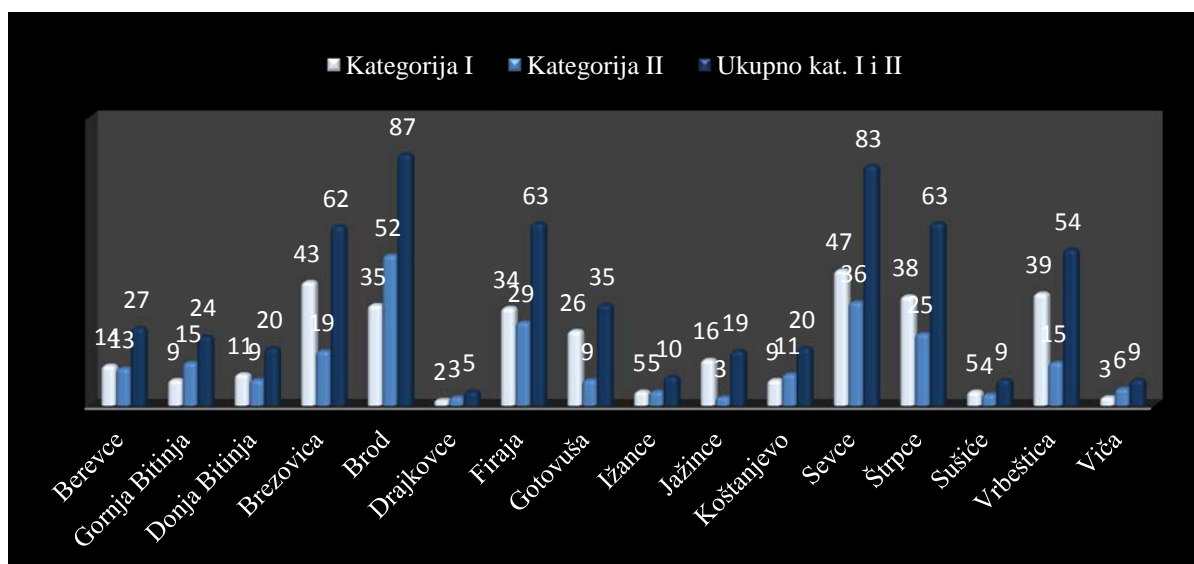
Mapa br. 22. Kretanje stanovništva tokom proteklih godina u opštini Štrpce

SOCIJALNI SLUČAJEVI

U opštini Štrpce kao i na celom Kosovu, problem stanovništva i socijalnog raslojavanja je veoma izražen. Oko 60% građana živi u siromaštvu, od čega 590 porodica sa oko 2.165 članova živi u krajnjem siromaštvu boriće se za opstanak, što iznosi 15,9% od ukupnog broja stanovništva. Ova kategorija građana osloncaza pomoć pronalazi u opštinskom Centru za Socijalni Rad kao i u organizaciji Crvenog Krsta Štrpca.

Broj domaćinstva koja koriste socijalnu pomoć			
Mesto	Kategorija I	Kategorija II	Ukupno kat. I i II
Berevce	14	13	27
Gornja Bitinja	9	15	24
Donja Bitinja	11	9	20
Brezovica	43	19	62
Brod	35	52	87
Drajkovce	2	3	5
Firaja	34	29	63
Gotovuša	26	9	35
Ižance	5	5	10
Jažince	16	3	19
Koštanjevo	9	11	20
Sevce	47	36	83
Štrpce	38	25	63
Sušiće	5	4	9
Vrbeštica	39	15	54
Viča	3	6	9
Ukupno	336	254	590
Br. članova porodica	1.090	1.075	2.165

Tabela br. 25. Korisnici socialne pomoci po kategorijama u opštini Štrpce

Grafik br. 8. Prikaz korisnika socijalne pomoći u opštini Štrpce

LEGJENDA / LEGEND/ LEGENDA

 Opštinske granice

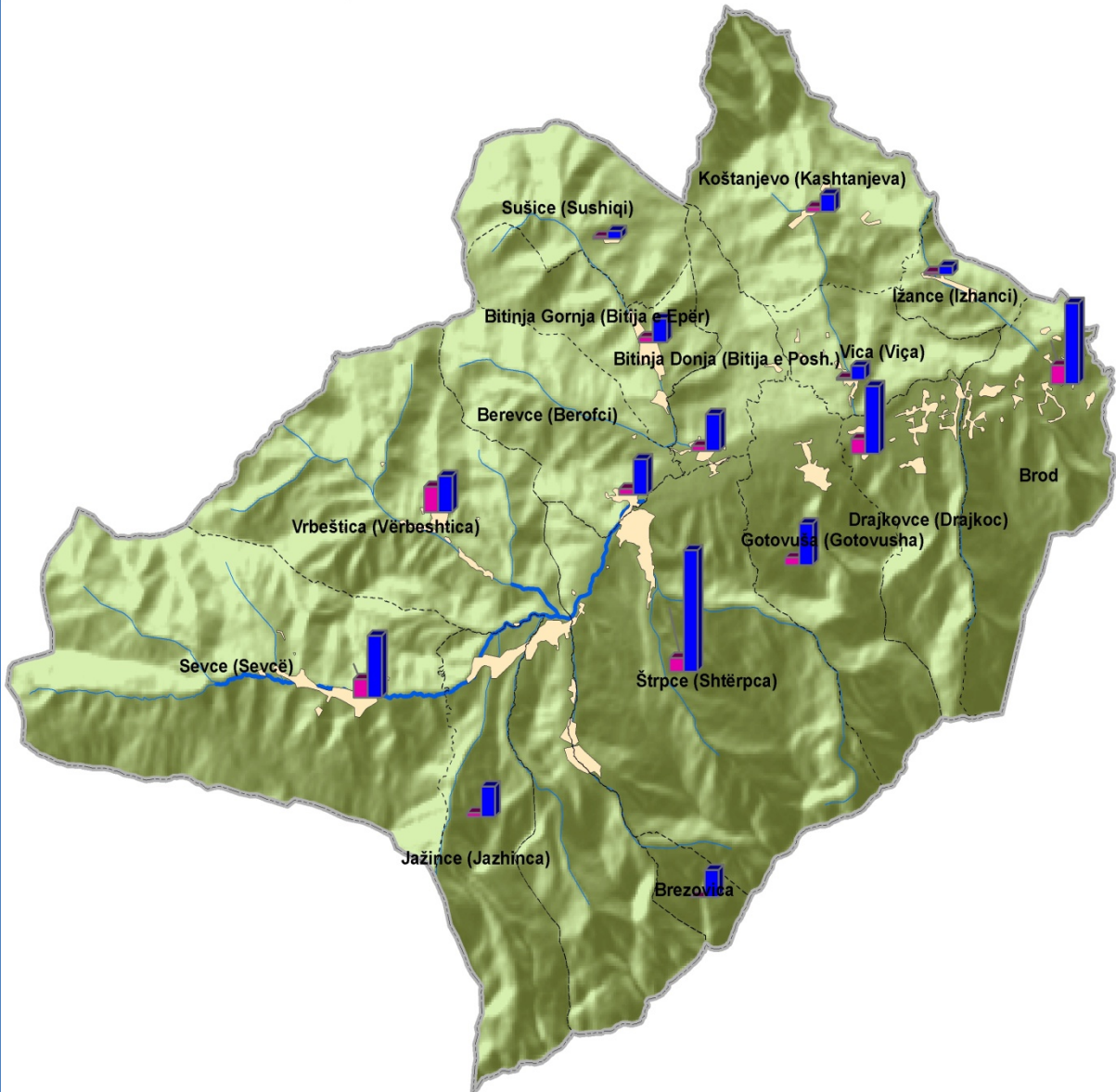
 Katastarske zone

Socialni slucajevi

 Broj stanovnika koji koriste socialnu pomoc

 Broj stanovnika

**SOCJALNI SLUCAJEVI
RASET SOCIALE
SOCIAL ISSUE**

2,100 1,050 0 2,100 Meters

Izvor: Agencija Kosova katastarski
Institucije Opštine Štrpce
Grupa demografija i pitanja Sociale

Shkalla / Scale / Razmera
1:113,000

Projected Coordinate System: KosovaRef01
Projection: Transverse_Mercator
Geographic Coordinate System: GCS_ETRS_1989
Datum: D_ETRS_1989
Prime Meridian: Greenwich
Angular Unit: Degree

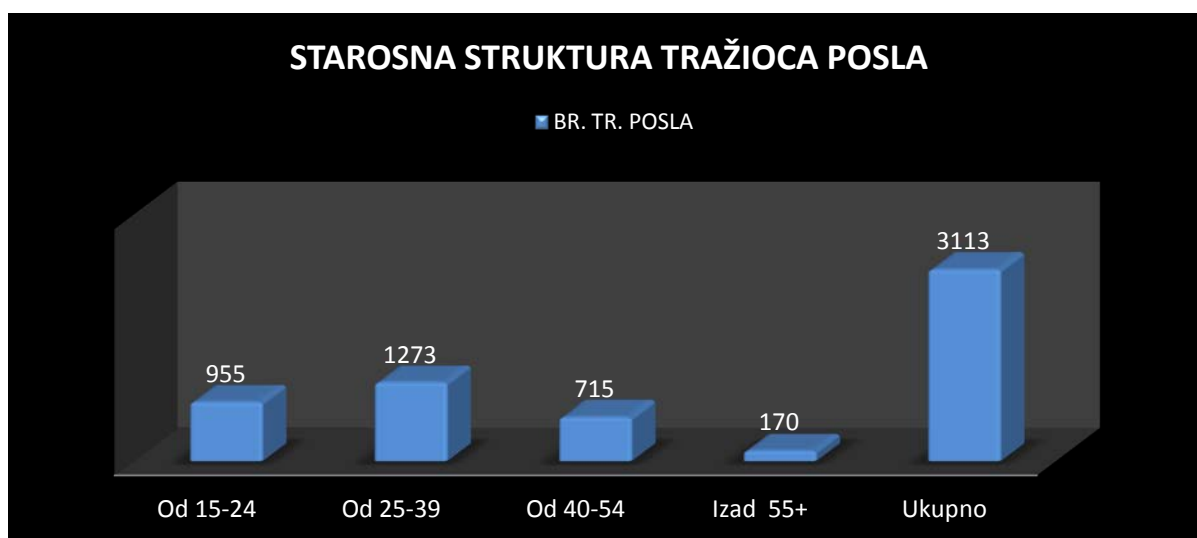
Mapa br. 23. Socijalni slucajevi u opštini Štrpce

STRUKTURA TRAŽIOCA POSLA U OPŠTINI ŠTRPCE

Opštinska kancelarija za zapošljavanje Štrpce u svojoj evidenciji ima preko 3.113 tražioaca posla. Što se tiče strukture tražioaca posla prema kvalifikaciji 944 su sa osnovnim obrazovanjem (žene 699, muškarci 245), polukvalifikovanih je 91 (žene 63, muškarci 28), kvalifikovanih je 10 (žene 9, muškarci 91), sa srednjim obrazovanjem je 1.890 (žene 914, muškarci 976), sa višom školom 59 (žene 22, muškarci 37), sa visokim obrazovanjem 29 (žene 5, muškarci 24). Kao što se vidi i iz mape nezaposlenosti – strukture tražioaca posla po naseljima koja imaju najviše tražioaca posla su: Brod, Sevce, Firaja i dr.

Starost	Ukupno	Procenat	Žene	Muškarci
Od 15-24	955	30.68%	487	468
Od 25-39	1.273	40.90%	674	599
Od 40-54	715	22.96%	441	274
Izad 55+	170	5.46%	110	60
Ukupno	3.113	100 %	1.712	1.401

Tabela br. 25. Struktura tražioaca posla prema starosti u Opštini Štrpce

Grafik br. 9. Starosna struktura tražioaca posla u opštini Štrpce

Nacionalna struktura	Ukupno	Muškarci	Žene
1 Srbi	2.789	1.216	1.573
2 Albanci	313	180	133
3 Aškalijske	6	4	2
4 Romi	5	2	3
Ukupno	3.113	1.402	1.711

Tabela br. 26. Tražiocci posla u opštini Štrpce

Tražioци posla pod socijalnom pomoći

Pod socijalnom pomoći su dve kategorije (I i II). U prvoj kategoriji spadaju radno nesposobna lica, a u drugoj kategoriji su tražioци posla koji nemaju nikakav dohodak i imaju decu ispod 5 godina.

Tražioци posla koji su korisnici socijalne pomoći druge kategorije obavezni su da podignu izjavu o nezaposlenosti namenjenoj za socijalnu pomoć koju popunjava, overava i vodi na evidenciju Opštinska kancelarija za zapošljavanje.

STANOVANJE, PROSTIRANJE LOKALITETA

Štrpce, zahvata prostor od 247,36 kvadratnih kilometara. Nalazi se u gornjem delu sliva reke Lepenac, zvanom Sirinička Župa. Od ukupno 16 naselja, 8 se nalazi na levoj strani sliva Lepenca, a 6 na desnoj strani. Naselja Jažince i Sevce su većim delom izgrađena na desnoj strani sliva ove reke, a manjim delom na levoj. Korišćenje prostora za stalno stanovanje stanovništva i za razvoj sekundarnih i tercijarnih delatnosti (osim, delimično, turizma) ostvaruje se u okviru 16 naselja (uključujući i turističko naselje Brezovica).

Tipologija naseljenih mesta prema veličini

Tretiranje naseljenih mesta u opštinskim razvojnim planovima je neophodno i ključno jer celokupna aktivnost i organizacija života ljudskog društva bile su i jesu povezani sa njima. Tipizacija naseljenih mesta prema veličini je jedna od najznačajnijih metoda za prikazivanje karakteristika sistema stanovništva na određenom prostoru kao i način i kvalitet života u naseljenim mestima ovog prostora jer, najveće naseljeno mesto podrazumeva način kvalitetnijeg života u mnogim aspektima, a najmanje naseljeno mesto obično pokazuje suprotno onog prvog. Upravo iz tog razloga, naseljena mesta se kategorizuju prema veličini stanovništva i na osnovu mnogih analiza ove problematike utvrđuju se strateške tačke za dalji razvoj Opštine ali i šire.

Naseljena mesta, prema demografskoj veličini i drugim uslovima u opštini Štrpce možemo kategorizovati na:

- **mala ruralna naseljena mesta,**
- **srednja ruralna naseljena mesta,**
- **velika ruralna naseljena mesta i**
- **naseljena mesta urbanog karaktera.**

Na osnovu poslednjih podataka radnih grupa za pripremu opštinskog razvojnog plana (grupa za demografiju i socijalna pitanja) u opštini Štrpce za 2010. – 2011. godinu, kategorizuju naseljenih mesta izvršena je na sledeći način:

U prvoj kategoriji naseljenih mesta (**mala ruralna naseljena mesta**) veličine od 0 – 500 stanovnika čine 5 naseljena mesta od ukupno 16 koliko ih je na teritoriji Opštine, a to su: Viča, Drajkovce, Ižance, Koštanjevo i Sušice.

U drugoj kategoriji naseljenih mesta (**srednja ruralna naseljena mesta**) veličine od 501 -1.000 stanovnika čine 7 naseljena mesta: Berevce, Brezovica, Vrbeštica, G. Bitinja, Gotovuša, D. Bitinja i Jažince.

U trećoj kategoriji naseljenih mesta (**velika ruralna naseljena mesta**) veličine od 1.001-2.000 stanovnika su 3 naseljena mesta: Brod, Sevce i Firaja.

U četvrtu kategoriju naseljenih mesta (**naseljena mesta urbanog karaktera**)sa preko 2001 stanovnika spada naselje Štrpce.

Na levoj strani sliva Lepenca 1961. godine živela su 4.502 , a na desnoj 6.295 stanovnika (ukupno 10.797 stanovnika), ili 41,7 % prema 58,3 %.

Godine 1999. na levoj strani sliva Lepenca živelo je 4.186, a na desnoj 8.415 stanovnika (ukupno 12.601 stanovnik), ili 33,2 %. Dakle, u poslednjih skoro 30 godina broj stanovnika se lagano smanjuje u naseljima na levoj strani Lepenca, dok se na desnoj strani stalno povećava – indeks 93,0 % prema 133,7 %.

Posmatrano po visinskim zonama u opštini Štrpce, 7 naselja se nalazi na visinama do 850 m, 6 na visinama od 850 – 1.000 m i 3 na visinama od 1.000 – 1.250 m. Od 1961. do 1989. godine broj stanovnika se u I visinskoj zoni povećava u svim naseljima osim u Viči (ukupno sa 4.374 na 5.782). U II visinskoj zoni broj stanovnika se takođe povećava, osim u naseljima Ižance i Vrbeštica (sa 4.317 na 4.896). U III visinskoj zoni broj stanovnika se ukupno smanjuje (sa 1.106 na 1.923), ali se povećava u naselju Sevce.

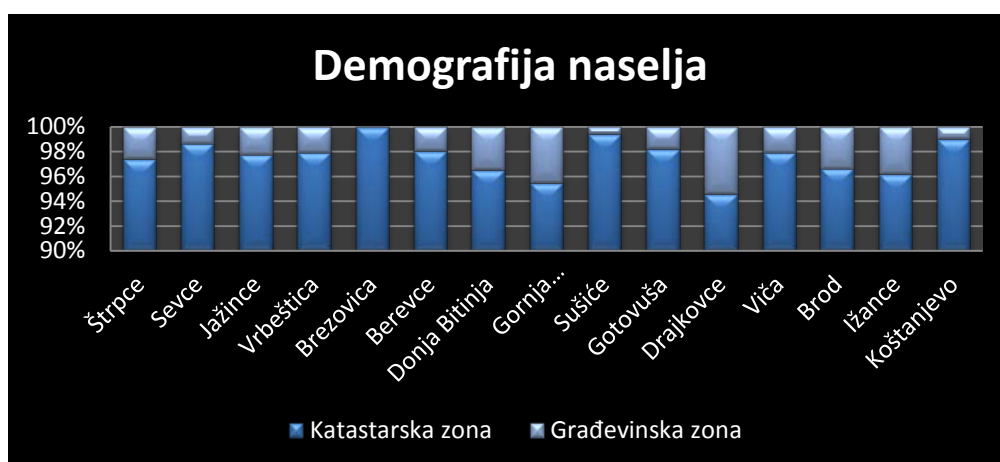
Konstatuje se da se sa povećanjem visine indeks promene broja stanovnika smanjuje (132,2 %, prema 113,4 % i 91,3 %).

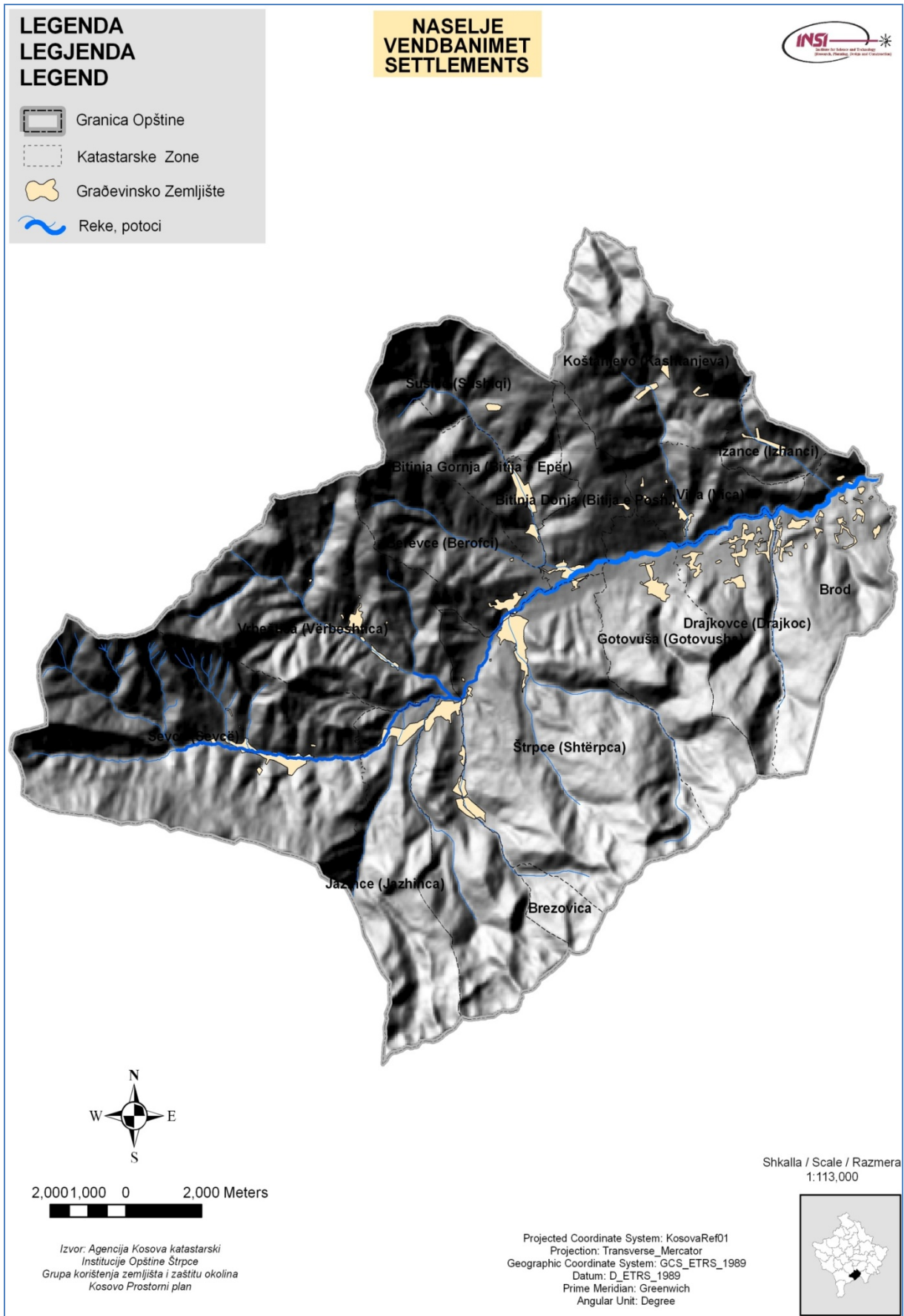
Ovakve tendencije promene broja stanovnika ukazuju na to da se do sada intenzitet korišćenja prostora lagano povećao u nižim delovima Siriničke župe, a smanjivao u višim.

Međutim, povećavanje broja stanovnika u Štrpcu i Brezovici (sa 1.812 na 2.613) pokazuje da se već osećaju i pozitivne promene u II visinskom pojasu zbog sve većeg korišćenja prostora u turističke svrhe. Navedene promene i tendencije promena ukazuju, dakle, na intenziviranje procesa porasta broja stanovnika u naseljima duž glavne opštinske saobraćajnice Uroševac – Prizren. Ovo je posledica određenih promena u razvoju sekundarnih i tercijarnih delatnosti u centralnim delovima Opštine, s'jedne strane, i nepostojanja povoljnih prirodnih i društvenih uslova za intenziviranje poljoprivredne proizvodnje u višim obodnim delovima Siriničke župe.

Demografija naselja						
Br	Naselja	Br. stanovnika	Zone u m^2		Prosek površine po glavi stanovnika u m^2	
			Katastarske	Građevinske	Za katast. zone	Za građ. zone
1	Štrpce	2770	35301439,7277 0	939364,590099	12744,20207	339,1207906
2	Sevce	1400	40963123,1512 0	561732,394942	29259,37368	401,237425
3	Jažince	700	15463348,6183 0	351754,653849	22090,49803	502,5066484
4	Vrbeštica	820	41819678,2428 0	894052,747294	50999,60761	1090,308228
5	Brezovica	620	2724587,95980	0,000000	4394,496709	0
6	Berevce	810	11844196,0702 0	232987,962727	14622,46428	287,6394602
7	D.Bitinja	830	6520517,36059	235878,966762	7856,045013	284,1915262
8	G. Bitinja	540	9341849,54929	440076,733276	17299,72139	814,9569135
9	Sušiče	180	10725611,7279 0	61517,886391	59586,73182	341,7660355
10	Gotovuša	950	16117616,6043 0	290283,106696	16965,91222	305,5611649
11	Drajkovce (Firaja)	1540	10940410,0488 0	631100,670288	7104,162369	409,8056301
12	Viča	320	7147175,20088	152849,391558	22334,92250	477,6543486
13	Brod	1850	16641942,0143 0	581789,881083	8995,644332	314,4810168
14	Ižance	200	3770693,85510	150140,384621	18853,46928	750,7019231
15	Koštanjevo	400	18280689,4790 0	182569,083355	45701,7237	456,4227084

Tabela br. 27. Podaci o demografiji i prostoru opštine Štrpce

Mapa 24. Karta naselja u opštini Štrpce

Mapa br. 25. Naseljapo dnadmorskoj visini u opštini Štrpce

OBRAZOVANJE U OPŠTINI ŠTRPCE

Vaspitno obrazovni proces u opštini Štrpce odvija se od predškolskog do srednjeg nivoa na srpskom i albanskom jeziku.

Obrazovne institucije:

- 12 predškolskih odeljenja sa 180 dece;
- 6 osnovne škole sa 1.865 učenika;
- 2 srednje škole sa 695 učenika;

U ovim institucijama, na svim nivoima obrazovanja zaposleno je 237 radnika¹. U opštini Štrpce postoji jedno obdanište gde je smešteno 55 dece i 26 radnika od čega je zaposleno 4 vaspitačica, 4 medicinskih sestara i 18 ostalih administrativnih i tehničkih radnika.

Infrastruktura

Zakonska infrastruktura i pravilnici poštuju se i primenjuju na striktan način. Obrazovanje od predškolskog do devetog razreda je obavezujuće i pohađaju ga svi učenici.

Broj lokacija i školskih objekata

U opštini Štrpce ima 8 matičnih škola i 10 isturenih fizičkih odeljenja obavezujućeg osnovnog i srednjeg obrazovanja na srpskom i albanskom jeziku kao i 1 dečje obdanište.

Osnovno obrazovanje

Broj škola	Broj učenika	Proporcija učenik-škola
A (6+10) isturenih odeljenja	1.865	103,61

Tabela br. 28. Broj osnovnih škola, učenika i proporcije učenik-škola u obavezujućem obrazovanju (predškolskog-devetog razreda), 2010/11

Nastavnici		Administrativno osoblje		Pomoćno osoblje		Ukupno nastavno osoblje	
Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
140	86,95	6	3,73	15	9,32	161	100

Tabela br. 29. Nastavno osoblje u obavezujućem obrazovanju prema poziciji (I-IX razreda), 2008/9

Srednje obrazovanje

Srednje obrazovanje obuhvata tri ili četiri godine školovanja za učenike uzrasta od 15 do 18 godina gde pohađaju nastavu u dve srednje škole sa 695 učenika.

¹ Podaci uzeti iz opštinskog Odeljenja za obrazovanje, kulturu, omladinu i sport školske 2010-2011

Brojškola	Brojučenika	Proporcija učenik/škola
A (2+0 istur. odeljenje)	698	349

Tabela br. 30. Broj osnovnih škola učenici i proporcija učenik-škola u srednjem obrazovanju (X-XIII razred), 2008/9

Nastavnici		Administrativno osoblje		Pomoćno osoblje		Ukupno nastavno osoblje	
Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
70	92,10	3	3,95	3	3,95	76	100

Tabela br. 31. Nastavno osoblje u srednjem obrazovanju prema poziciji (X-XIII razred) 2008/9

Školski prostor u obrazovnim institucijama

Povećanje i poboljšanje školskog prostora u cilju ostvarivanja evropskog standarda kao i istraživanje postojećeg standarda je u toku procesa.

Sektor obrazovanja u opštini Štrpce obuhvata 18 školskih objekata. Zbog starosti i zuba vremena 17 objekata iziskuju potrebu za rekonstrukcijom, renoviranjem, rehabilitacijom, instaliranjem grejanja, električne energije, regulisanjem vodovodne i kanalizacione mreže kao i održavanjem.

Sektor infrastrukture je odgovoran za procenu potreba za školski prostor, planiranje, koordinisanje, nadzor i realizaciju objekata u cilju poboljšanja školske infrastrukture.

Školske obrazovne ustanove raspolažu nastavnim učionicama različitih površina od najmanjih 12 m² pa do 45 m². Od pomoćnih objekata osnovna škola „Staja Marković“ u Štrpcu poseduje sportsku halu, koja se ujedno koristi i za nastavu srednje ekonomsko-trgovinske škole „Jovan Cvijić“ u Štrpcu, dok osnovna škola „Šarski Odred“ u Sevcu, sportsku halu koristi isključivo za svoje potrebe.

Mapa br. 26. Školksi i sportski prostori u opštini Štrpce

Nr.	Naziv škole	Selo	Broj učenika	Br. nastavnika	Površina objekta u m ²	Površina m ² /uč	Uč. / nast.
1	Srednja ekonomsko-trgovinska škola „Jovan Cvijić“	Štrpce	547	58	964,00	1,76	9,43
		Ukupno	547	58	964,00	1,76	9,43
2	Srednja škola "K.Manastirit"	Firaja	151	11	1.400,00	9,27	13,72
		Ukupno	151	11	1.400,00	9,27	13,72
3	Osnovna škola „Šarski odred“	Sevce	186	35	1.915,00	10,29	5,31
		Vrbeštica	101		230,00	2,27	
		Jažince	215		200,00	0,93	
		Ukupno	502		2.345,00	4,67	
4	Osnovna škola „Staja Marković“	Štrpce	343		2.000,00	5,76	
		Sušiče	15		91,00	6,06	
		Popovce	105		200,00	1,90	
		Ukupno	463		2.291,00	4,95	
5	Osnovna škola „Rajko Urošević“	Gotovuša	153		292,00	1,90	
		Viča	3		94,00	31,33	
		Ukupno	156		386,00	2,47	
6	Osnovna škola „Osman Mani“	Firaja	294	13	893,00	3,03	22,61
		Viča	33	2	205,00	6,21	16,50
		Koštanjev	50	11	200,00	4,00	4,54
		Ukupno	377	26	2.117,00	5,61	14,50
7	Osnovna škola „Razim Cokli“	Brod	168	14	900,00	5,35	12,00
		Brod	149	12	700,00	4,69	12,41
		Ižance	12	4	89,00	7,41	3,00
		Ukupno	329	30	1.689,00	5,13	10,96
8	Osnovna škola „Anton Santori“	G.Bitinja	38	8	380,00	10,00	4,75
		D.Bitinja	0	0	205 m ²	0	0
		Ukupno	38	8	585 m²	15,39	4,75

Tabela br. 32. Odnos između školskog prostora i učenika u opštini Štrpce

EKONOMSKI RAZVOJ

TURIZAM

Opština Štrpce se karakteriše veoma vrednim prirodnim uslovima za razvoj turizma. Šar planina sa visinama do 2.600 m i izuzetno pogodnim severnim padinama, za razvoj zimskog a i letnjeg turizma, je vrednost koja se do sada vrlo malo koristila. Blage do strme skijaške staze zimi i zelene padine pogodne za rekreaciju tokom leta sa turistički vrlo vrednim geomorfološkim (visoki vrhovi Šare, strmi odseci, doline glacijalnog porekla itd.) i hidrološkim (brojni izvori i potoci koji su aktivni i tokom leta) pojavama spadaju u red najvrednijih turističkih lokaliteta na Kosovu. Sa stanovišta potreba opštine Štrpce za bržim društveno-ekonomskim razvojem sigurno je da se u budućnosti moraju aktivirati što veći prostori za korišćenje u turističke svrhe.

Danas se za potrebe turizma u opštini Štrpce koriste vrlo male površine: hoteli, restorani, odmarališta i prateći turistički objekti, uključujući i desetak kilometara asfaltnog puta od Brezovice do hotela „Molika“ ne zauzimaju više od oko 15 ha. Osim ovih periodično se za potrebe rekreacije leti a posebno, zimi koriste skijaške staze i staze za šetnju ukupne površine ne više od oko 10 – 15 ha. U ukupnoj površini Opštine udeo ovih prostora, dakle, kreće se samo oko 0,12 %. Navedene površine se, dakle, u budućnosti mogu proširivati i za 10 i više puta (jer takvih terena ima dovoljno) i to bez opasnosti od ugrožavanja razvoja nekih drugih privrednih delatnosti uključujući šumarstvo i poljoprivredu (stočarstvo).

Sadašnjih sedam uspinjača iznad hotela „Molika“ ne predstavljaju „opterećenje“ u prostoru za razvoj šuma ili pašnjaka; delimično njihove trase prelaze i preko neplodnih kamenjara, jaruga i urvina, koje se kao potpuno neplodne na ovaj način koriste i u „proizvodne“ svrhe. Dosadašnje analize geomorfoloških i biogeografskih uslova za razvoj turizma na Šari ukazuju na postojanje povoljnih uslova za razvoj ove delatnosti jugozapadno od hotela „Molika“ sve do Bistre i Carevih livada, s jedne strane, i severoistočno i severno od hotela u pravcu Ljubotena, Štrpca i Gotovuše, s druge strane. Ovde, pre svega, mislimo na prirodne potencijale za potrebe zimskog turizma. Međutim, osim ovih terena, za razvoj turizma su pogodni i drugi delovi Opštine posebno u izvorišnom delu Lepenca (iznad Sevca). Na skici u prilogu dat je prostorni razmeštaj planiranih turističkih smeštajnih objekata, trasa uspinjača (žičara) i punktova koji će se tretirati kao turistički kompleks sa svim potrebnim smeštajnim kapacitetima namenjenim, kako je predhodno pomenuto, za boravak turista sa većim ekonomskim mogućnostima. Prikazani razmeštaj glavnih turističkih punktova na Šar planini (od Štrpca na oko 850 m i Brezovice na oko 910 m do 2.580 m na grebenu ove planine) u odnosu na Štrpce, kao centar Opštine, i na regionalni put Prizren – Prevalac – Štrpce – Uroševac, jasno ukazuje na značaj turističkog kompleksa „Tršenja“ za ukupan razvoj turizma u opštini Štrpce. Centralni položaj ovog turističkog kompleksa u odnosu na druge turističke komplekse „Brezovica“ i „Stojkova kuća“, kao i „Careve livade“ i „Štrpce“ naglašava njegov izuzetan značaj za dalji razvoj turizma (letnjeg i zimskog) u opštini Štrpce i na Kosovu. Lokalitet „Tršenja“, kao i svi drugi lokaliteti planirano je da budu izgrađeni i organizovani kao kompleksni turistički centri koji su međusobno povezani i koji svojom atraktivnošću mogu da privuku (i leti i zimi) veći broj turista i iz inostranstva.

POLJOPRIVREDA

Planinski predeli su tradicionalno, pre svega, bili korišćeni za stočarsku, a u manjoj meri i za ratarsku proizvodnju. Ova konstatacija važi i za opštinu Štrpce s obzirom na to da se njena teritorija nalazi na visinama od oko 640 do 2.597 m i da na njoj ima i pašnjaka i livada kao i voćarskih i oraničnih, ratarskih površina.

U opštini Štrpce za poljoprivrednu proizvodnju (prema podacima Geodetske uprave) koristi se ukupno 13.649,7 ha. Udeo ovih u ukupnim plodnim površinama je 56,9 % , a u okviru Opštine 55,2%. Od ovih površina društveni sektor koristi 7.019,0 ha (51,4 %), a privatni 6.633,7 ha (48,6 %). Društveni sektor raspolaže sa 7.012,4 ha stočarskih površina (63,8 %), a privatni sa 3.972,8 ha (36,2 %). Ostale poljoprivredne površine su u društvenom sektoru zanemarivo male (6,5 ha ili 0,2 %), dok je u privatnom sektoru 2.667,5 ha ovih površina (99,8 %).

Namena	Ukupno		Privatno		Društveno	
	ha	%	ha	%	ha	%
Njive	2.463,20	9,94	2.460,70	32,58	2,50	0,01
Vrtovi	0,80	0,00	0,80	0,01	0,00	0,00
Voćnjaci	203,20	0,82	199,20	2,64	4,00	0,02
Vinogradi	0,30	0,00	0,30	0,00	0,00	0,00
Livade	3.340,70	13,49	3.316,10	43,91	24,60	0,14
Pašnjaci	7.644,50	30,87	656,60	8,69	6.987,90	40,60
Šume	10.331,40	41,72	801,10	10,61	9.530,30	55,40
Plodno	23.984,10	96,85	7.434,80	98,44	16.549,30	96,20
Neplodno	778,00	3,15	117,60	1,56	660,40	3,80
UKUPNO	24.762,10	100,00	7.552,40	100,00	17.209,70	100,00

Tabela br. 33. Namena površina – ukupno i prema vlasništvu u opštini Štrpce

Izvor: Pregled površina po kulturama, klasama i neplodnim zemljištima, Geodetska uprava, Štrpce, 1998.

Na osnovu ovih informacija moglo bi se zaključiti da u opštini Štrpce postoje povoljni prirodni uslovi za razvoj poljoprivrede. Do određene mere ovaj zaključak je logičan i to samo kad je reč o uslovima za razvoj ekstenzivne poljoprivredne proizvodnje. Ovde mislimo na proizvodnju uz učešće, pre svega, poljoprivrednih seoskih domaćinstava koja se ovom delatnošću bave u cilju zadovoljenja svojih potreba i, eventualno, u cilju proizvodnje poljoprivrednih viškova namenjenih lokalnom tržištu. Za ovakav način poljoprivredne proizvodnje stanovništvo je koristilo sledeće površine:

- Za stočarsku proizvodnju korišćeno je 10.985,2 ha (45,8 % od ukupnih plodnih površina, odnosno 44,4 % od ukupne površine Opštine).
- Za ratarsku proizvodnju korišćeno je 2.464,0 ha (10,3 % od ukupnih plodnih površina, odnosno 10,0 % od ukupne površine Opštine).
- Za voćarsku (i vinogradarsku) proizvodnju korišćeno je 203,5 ha (0,8 % od ukupnih plodnih površina, odnosno nešto manje od 0,8 % od ukupne površine Opštine).

Promene u tretmanu poljoprivrede od strane države u posleratnom periodu dovele su do drastičnog smanjivanja intenziteta i prostornog obuhvata korišćenja poljoprivrednih

površina tako da se danas može govoriti o (navedenim) površinama samo kao o površinama na kojim je moguće organizovati poljoprivrednu proizvodnju, a ne i o površinama koje se stvarno koriste za te svrhe.

Katastarska Opština	Ukupno		Privatno		Društveno	
	ha	%	ha	%	ha	%
Sevce	3.995,8	16,7	936,6	12,6	3.059,2	18,5
Jažince	1.507,3	6,3	305,5	4,1	1.201,8	7,3
Vrbeštica	4.058,5	16,9	1.140,3	15,3	2.918,2	17,6
Štrpce	3.377,7	14,1	1.267,1	17,0	2.110,6	12,8
Berevce I	1.157,2	4,8	499,0	6,7	658,2	4,0
Berevce II	207,7	1,1	-	-	270,7	1,6
Sušiće	1.054,5	4,4	407,5	5,5	647,0	3,9
G. Bitinja	893,4	3,7	353,0	4,8	540,2	3,3
D. Bitinja	624,7	2,6	260,0	3,5	364,7	2,2
Gotovuša	1.571,9	6,6	491,1	6,6	1.080,6	6,5
Drajkovce	1.086,8	4,3	290,1	3,9	733,7	4,4
Viča	693,2	2,9	357,3	4,8	335,9	2,0
Koštanjevo	1.804,7	7,5	598,7	8,1	1.206,0	7,3
Ižance	364,4	1,5	171,8	2,3	192,6	1,2
Brod	1.586,3	6,6	356,8	4,8	1.229,9	7,4
UKUPNO	23.984,1	100,0	7.434,8	100,0	16.549,3	100,0

Tabela br. 34. Plodne i neplodne površine po naseljima u opštini Štrpce-privatno,društveno i ukupno

Izvor: Pregled površina po kulturama, klasama i neplodnim zemljištima, Geodetska uprava, Štrpce.

Korišćenje površine	Ukupno		Privatno		Društveno	
	ha	%	ha	%	ha	%
Ratarstvo	2.464,0	10,3	2.461,5	33,1	2,5	0,0
Voćarstvo i vinogradarstvo	203,5	0,8	199,5	2,7	4,0	0,0
Stočarstvo	10.985,2	45,8	3.972,7	53,4	7.012,5	42,4
Šumarstvo	10.331,4	43,1	801,1	10,8	9.530,3	57,6
UKUPNO	23.984,1	100,0	7.434,8	100,0	16.594,3	100,0
Poljoprivreda	13.649,1	56,9	6.633,7	89,2	7.019,0	42,4
Šumarstvo	10.331,4	43,1	801,1	10,8	9.530,3	57,6

UKUPNO	23.984,1	100,0	7.434,8	100,0	16.549,3	100,0
--------	----------	-------	---------	-------	----------	-------

Tabela br. 35. Plodne površine prema korišćenju-ukupno i prema vlasništvu

Izvor: Pregled površina po kulturama, klasama i neplodnim zemljištima, Geodetska uprava, Štrpce, 1988.

Promene tretmana poljoprivrede u privrednom razvoju društva koje su uticale na smanjenje intenziteta i prostornog obuhvata korišćenja površina za poljoprivrednu proizvodnju odnose se, pre svega, na sledeće:

- na sistematsko destimulisanje razvoja poljoprivrede u celini u odnosu na druge privredne delatnosti (pre svega, u korist industrije),
- na prelivanje dela akumulacije iz poljoprivrede u druge delatnosti,
- na obavezu seljaka da menjaju rasni sastav svog stočnog fonda,
- na slabe veze društvenog i privatnog sektora poljoprivredne proizvodnje,
- na zabranu posedovanja više od 10 ha poljoprivrednih površina jednog seoskog domaćinstva,
- na zadržavanje u društvenom vlasništvu čak 2/3 stočarskih površina iako društveni sektor ima mnogo manji stočni fond nego privatni sektor.

Posledice ovakvog tretmana poljoprivrede u ukupnom društveno-ekonomskom razvoju i u opštini Štrpce su se ispoljile, pre svega, u negativnom smislu. Intenzitet korišćenja poljoprivrednih površina se stalno smanjivao, proizvodnja biomase je, vremenom, bila sve manja, a broj ovaca i druge stoke se sveo na minimum neophodan samo za svakodnevni život seoskog domaćinstva.

Navedene promene u opštini Štrpce su posebno „podsticane” i od strane upravljačkih struktura šire društveno-političke zajednice. Odseljavanje seoskog stanovništva zbog ekonomskih, ali i zbog etničkih razloga uticalo je (i utiče) na stalno demografsko slabljenje sela, a ovo je, dalje, uticalo i na stalno smanjivanje intenziteta korišćenja poljoprivrednih površina. Vremenom, seosko stanovništvo se sve više orijentisalo na korišćenje ratarskih i voćarskih i sve manje na korišćenje stočarskih površina.

Prema raspoloživim podacima u periodu od 1964. do 1988. godine površine pod njivama su smanjene sa 3.454 na 2.457 ha, istovremeno površine pod šumama, pašnjacima i livadama su povećane sa 19.434 na 21.316 ha. Navedeni procesi su doveli do toga da je gustina ovaca na pašnjačkim i livadskim površinama svedena na jednu ovcu na 1,6 ha što se smatra vrlo nepovoljnim za postojeći (i budući) razvoj stočarstva. U proseku jedno seosko domaćinstvo je imalo (1998. godine) samo 2-3 ovce.

Iskorišćavanje stočarskih površina od strane društvenog sektora je još manje jer Zemljoradnička zadruga „Milan Zeča“, koja organizuje stočarsku proizvodnju, gaji samo 3.000 ovaca i to stajski na farmi u Raki izvan granica Opštine. Treba naglasiti da je pre 25-30 godina ova zadruga organizovala uzgoj 18.000 ovaca i 4.300 grla krupne stoke.

Od kolikog su negativnog značaja promene u intenzitetu korišćenja stočarskih površina u opštini Štrpce pokazuju podaci Geodetske uprave o udelu ovih u ukupnim poljoprivrednim površinama; čak 10.985,2 ha ili 85,5 % svih poljoprivrednih površina čina livade i pašnjaci. Uz to treba naglasiti da su u periodu od 1964. do 1988. površine pod livadama i pašnjacima povećane čak za 1.677 ha ili za 20,2 % u poređenju sa stanjem u 1964 godini.

Vremenom, dakle, poljoprivredno stanovništvo se sve više orijentisalo na ratarske i voćarske površine kojih u Opštini ima 2.667,5 ha, a to znači 19,5 % od ukupnih

poljoprivrednih ili (samo) 10,0 % od ukupne površine Opštine. Odnosno, gustina stanovništva opštine Štrpce u odnosu na ratarske i voćarske površine se povećala čak na oko 460 po 1 km². Proces povećanja gustine će se i dalje nastavljati što ukazuje na potrebu zaštite ovih površina od neracionalnog korišćenja.

Uslovi za ekonomski razvoj poljoprivrede i sela u opštini Štrpce su se, dakle, smanjivali i to mnogo brže nego što je to društveni sektor mogao (ili hteo) da prati. Viškovi radne snage sa sela su se morali „odlivati” u okolne gradove; „odlivanje” se ostvarilo u vrlo malom broju do Uroševca i Prizrena (zbog određene nacionalne politike i zbog nedovoljne industrijske razvijenosti navedenih gradova), a i inostranstvo. Postavlja se pitanje da li su se navedeni negativni procesi mogli usporavati sa intenziviranjem poljoprivredne proizvodnje? Ovo je bilo moguće ostvariti samo u maloj meri zbog toga što ratarska i voćarska zemljišta u opštini Štrpce imaju malu bonitetnu vrednost. Do ovakvog zaključka se, posredno, dolazi na osnovu podataka o udelu ratarskih i voćarskih površina po pojedinim katastarskim klasama. Tako u Opštini zemljišta druge do četvrte katastarske klase je 317,2 ha, ili 12,9 % svih ratarskih površina, odnosno samo 1,3 % od ukupne površine Opštine. U navedenim okvirima voćarskih (i vinogradarskih) površina je 113,2 ha, ili 1,7 % ukupne površine Opštine, možemo tretirati kao površine koje se mogu koristiti za neku intenzivniju poljoprivrednu proizvodnju. Pri tome, neophodno je imati u vidu da zemljište druge do četvrte katastarske klase u opštini Štrpce po proizvodnoj vrednosti odgovaraju slabijim katastarskim klasama zemljišta u plodnijim nizijskim delovima Kosovskog polja. Istraživanjem boniteta zemljišta u opštini Štrpce dobijeni su podaci i za relativnu ocenu pogodnosti ovog prostora za razvoj intenzivne poljoprivredne proizvodnje. Prema tim podacima jasno je da u Opštini nema većih površina sa zemljištima veće proizvodne sposobnosti, jer zemljišta I i II bonitetne klase ima samo 462,3 ha (1,8 % od ukupne površine Opštine), a zemljišta III i IV bonitetne klase 1.137,7 ha (4,6 % od ukupne površine Opštine). Dakle, u opštini Štrpce ima 1.600,0 ha (6,4 % produktivnijih površina).

INDUSTRIJA

Postojeće stanje industrije u opštini Štrpce je veoma nepovoljno. Kao najznačajniji industrijski kompleks bila je fabrika mašinskih komponenata „Ivo Lola Ribar“ koja je proizvodila mašine za obradu metala. Uporedo sa tim u ovoj fabrici proizvodile su se i klavir-spojnice, a zatim i rasvetna tela. Zatim, posoji i „Pilana“, koja zadnjih godina radi kao samostalno preduzeće. U pilani se vrši prerada drveta i delova za nameštaj. Do skora su postojali i kapaciteti za proizvodnju sanitetskog materijala u preduzeću „Mediteks“ međutim, poslednjih godina nema proizvodnje iako još uvek postoje ljudski kapaciteti, dobar prostor, ali poprilično zastarela tehnologija.

Industriju na osnovu sektora možemo da klasifikujemo na društveno i privatno. U privatni sektor izdvajamo: P.P. „Aqua Breza“ na Brezovic i P.P. „Luboteni“ u D. Bitinji koje se bave vađenjem i preradom mineralne vode.

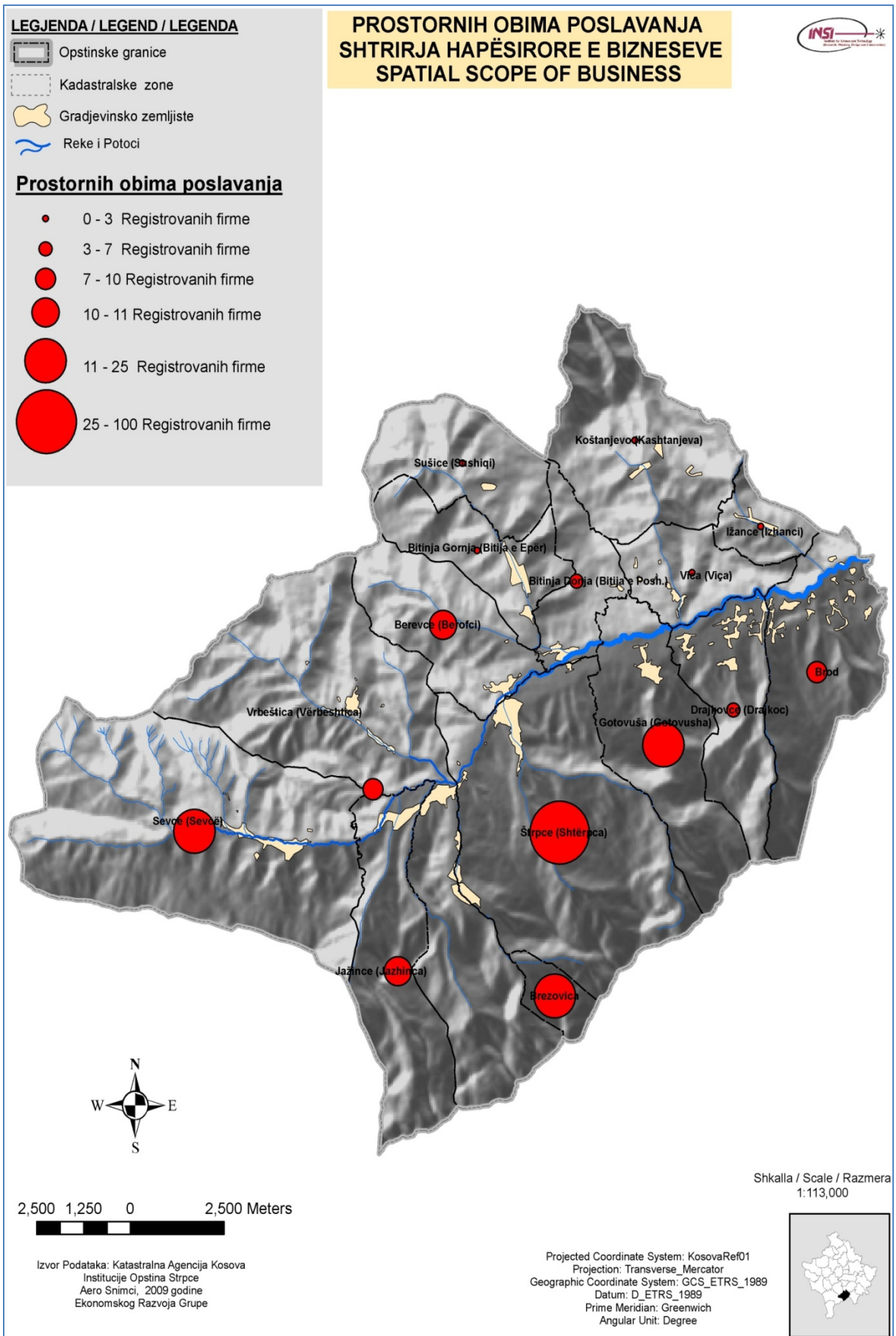
Društvena preduzeća, prema analizama, u poslednje vreme su beležila znatan ekonomski pad, dok ona privatna, naročito ona proizvodna utiču na ekonomski razvoj.

Na ovom području postoje uslovi i za veći od dosadašnjeg razvoja industrije. Ovde bi se industrija mogla razvijati kao suplementarna delatnost ostalim privrednim aktivnostima.

TRGOVINA

Stanje trgovinske mreže na području opštine Štrpce je u još uvek u razvoju, kako u kvantitativnom, tako i u kvalitativnom pogledu.

Na osnovu podataka kojima raspolaže sektor za ekonomiju, u Opštini ima 330 preduzeća iz privatnog sektora i 2 preduzeća iz društvenog sektora, a to su: TRO „Mladost“ i DP „Zadruga“. Prodavnice su uglavnom mešovitog tipa, mada ima specijalizovanih za: obuću, tekstil, konfekciju i metalnu robu. U opštini Štrpce postoji jedna uređena pijaca, dok zelena i stočna pijaca nemaju uređene lokacije, već se spontano formiraju na ulici pokraj puteva. Ovim pijacama upravlja opština Štrpce koja ujedno i ubira takse i druge prihode.

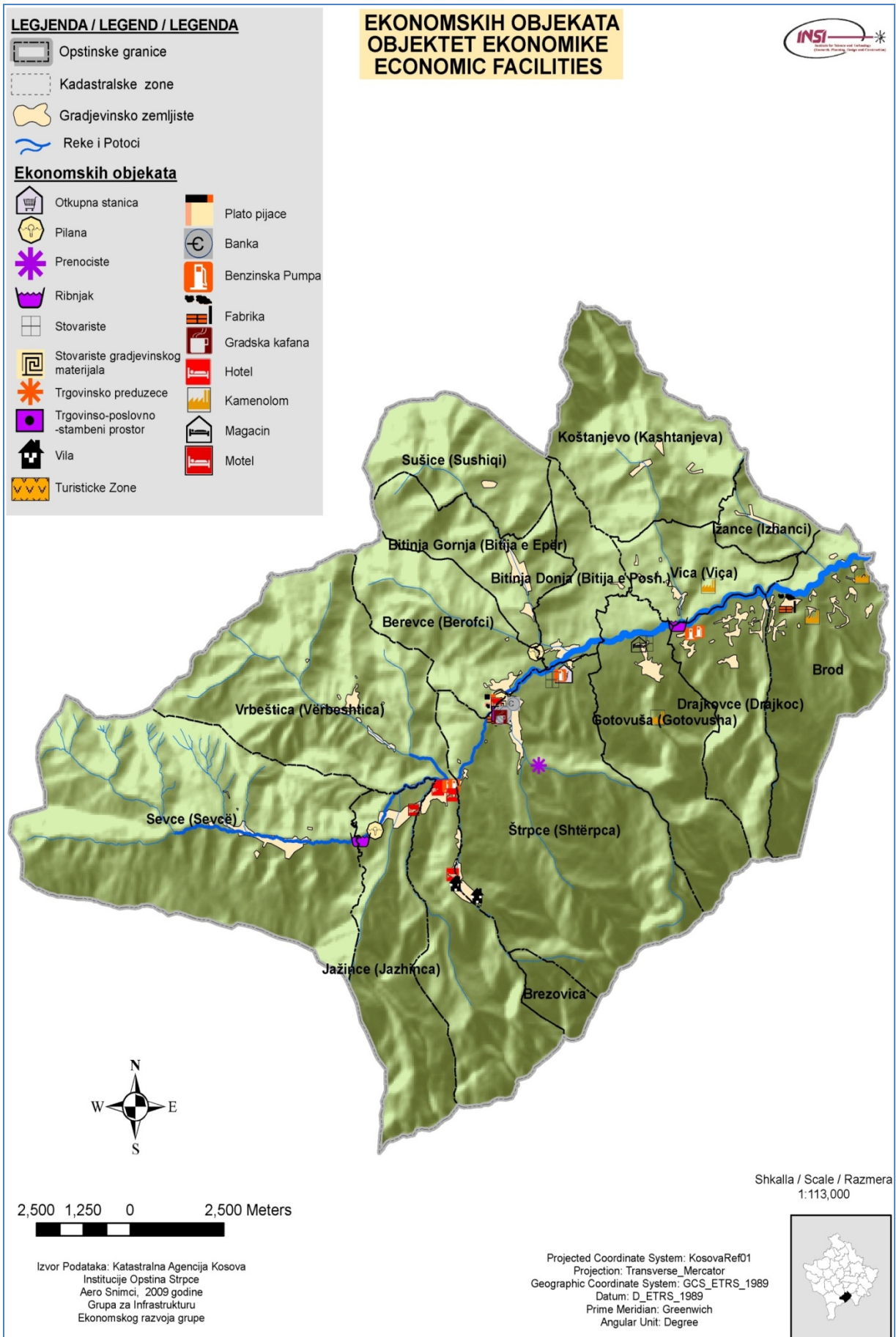

Mapa br. 27. Prostorni obimi poslavanja u opštini Štrpce

ZANATSTVO

Zanatstvo nastavlja biti značajna oblast za ekonomski razvoj u opštini Štrpce. Postojanje znatnog iskustva u zanatskim delatnostima kako u proizvodnom, uslužnom, i umetničkom zanatstvu, tako i domaćoj radinosti koje se smatra prednost za ekonomski razvoj. Postojanje zanatstva koja se bave proizvodnim zanatstvom u smislu prerade i proizvodnje proizvoda za tržište i to uglavnom u malim serijama koje nemaju osobine industrijske proizvodnje (muzički instrumenti, poljoprivredni alat i drugo). U opštini Štrpce poznate su i zanatlije koji se bave uslužnim zanatstvom u oblasti održavanja i popravke proizvoda, opreme objekata kao i vršenja drugih usluga. Poznate su i zanatlije koji se bave domaćom radinošću, odnosno obradom i preradom umetničkih predmeta kao i njihovog uobličavanja kvaliteta koji zavisi od lične umešnosti proizvođača. Takođe postoje zanatlije koje se bave izradom ručnih radova pojedinih proizvoda koje zanatlija uradi sam ili sa članovima porodice.

Mapa br. 28. Ekonomskiobjekti u opštini Štrpce

ENERGETIKA

Glavni problem trenutnog stanja snabdevanja električnom energijom u Štrpcu, kao i na celom Kosovu su nedostatak proizvodnje dovoljne količine električne energije. Razlog toga je nedostatak proizvodnih kapaciteta, zastareli kapaciteti (termoelektrane Kosova A i Kosova B), zatim amortizovana mreža distribucije i veliki gubitci koji su u znatnoj meri posledica neisplate usluga od strane potrošača. Proizvodnja električne energije je manja u odnosu na zahteve potrošača što znači da je potrebno izgraditi nove proizvodne kapacitete čime bi se poboljšalo snabdevanje potrošača i razmena energije u regionu, te mogućnost za razvoj ovog sektora.

Zastareli kapaciteti su zagađivači okoline, stoga novi kapaciteti bi trebalo da imaju komponentu sredine. Podizanje novih kapaciteta omogućili bi pouzdano snabdevanje električnom energijom. Sada se planira nova termoelektrana "Kosova e Re" od 2.000 MH, ali i Štrpce može proizvoditi električnu energiju iz mogućih prirodnih resursa izgradnjom brane na Lepencu kod Broda. U budućnosti se planira korišćenje i alternativne energije (vetar, sunce, otpaci i dr.).

INFRASTRUKTURA

Transport i njegova infrastruktura

Transport predstavlja vrlo značajnu aktivnost za građane, institucije i sam razvoj opštine Štrpce. On je sadržajan faktor za ekonomski, socijalni i prostorni razvoj ali i posledica ovih tokova, igra značajnu ulogu na prostornim relacijama između prostora i njihovih destinacija. Transport u Štrpcu uglavnom se odvija drumskim saobraćajem.

Drumski saobraćaj

Analiza postojećeg stanja ukazala je na veliku zaostalost saobraćajne infrastrukture u odnosu na mnoge pokazatelje koji su evidentirani za Kosovo. Na osnovu toga, u narednom periodu neophodan je intenzivni razvoj saobraćajnog sistema koji bi trebalo da predstavlja jedan od odnosnih preduslova razvoja čitave Opštine. Na području opštine Štrpce mreža kategorizovanih puteva, regionalni i lokalni putevi koji povezuju središta naselja sa regionalnim putem, proteže se u ukupnoj dužini od 70km. Od toga je 54 km. ili 77% sa savremenim zastorom. Opština je bez magistralnog puta.

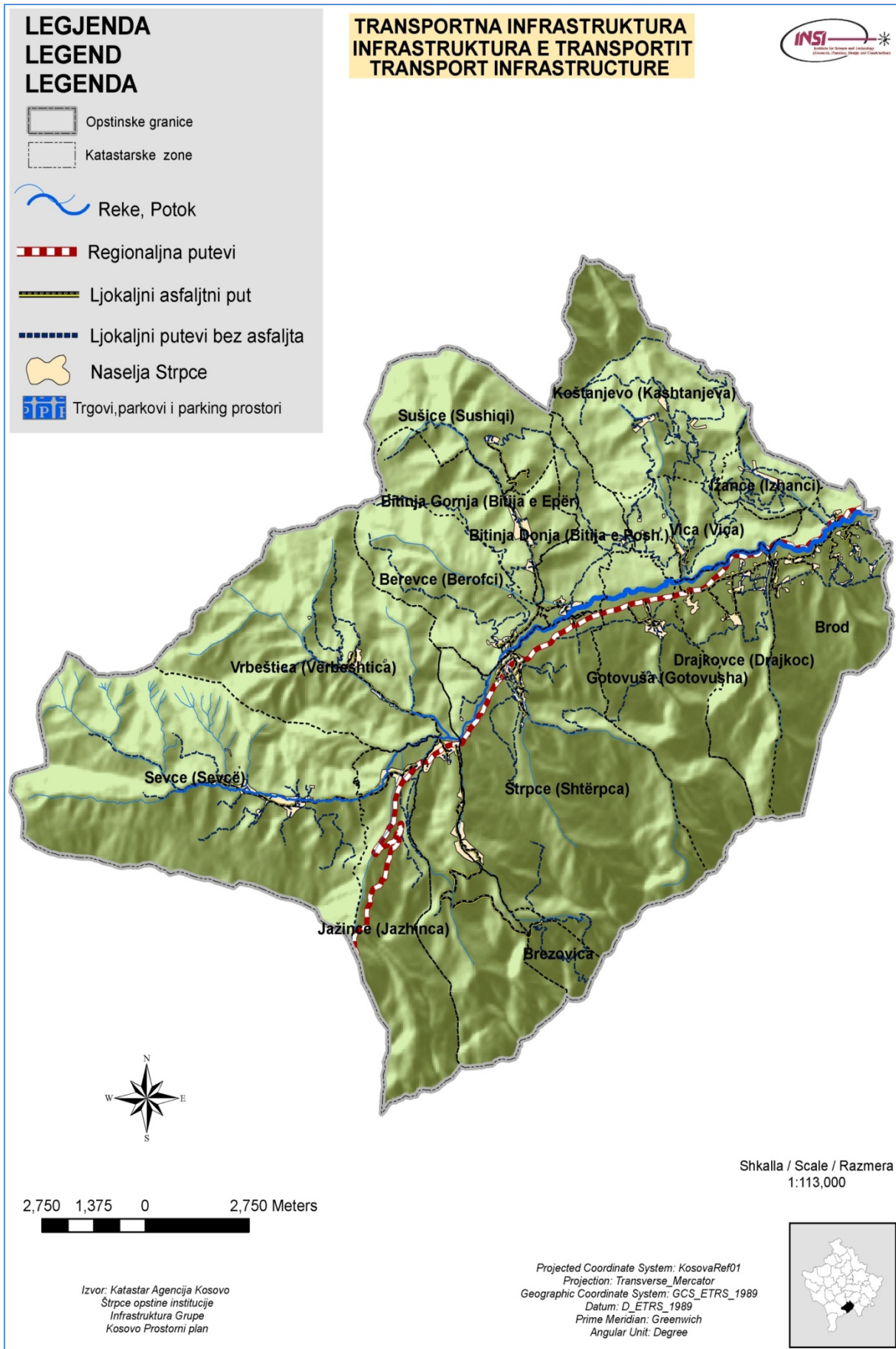
Regionalni put koji prolazi kroz teritoriju Opštine u pravcu jugozapad-severoistok je sa savremenim zastorom i povezuje opštinu sa Prizrenom, na jugozapadu i sa magistralnim putem Priština-Uroševac-Skoplje, na istoku. Na području Opštine regionalni put je dug 25 km, sa širionom od 6-7 m.

Lokalni putevi povezuju naselja sa regionalnim putem, ili turistički centar sa regionalnim putem. Ovi putevi su ili sa savremenim zastorom ili bez ikakvog zastora. Širina lokalnih puteva sa savremenim zastorom je 3-5 m.

Lokalni putevi, sa savremenim zastorom su, kao i regionalni, asfaltirani.

U poslednjih nekoliko godina rekonstruisan i asfaltiran je jedan broj ulica u samim naseljima opštine Štrpce. Gabariti ovih ulica su veoma uski (širina 3-4 m). Ostale neasfaltirane ulice su takođe uskih gabarita uokvirene izgrađenim objektima, koji onemogućavaju njihovo proširenje. Ovako uski gabariti sprečavaju odvajanje kolskog od

pešačkog saobraćaja što bezbednost pešaka svodi na minimum. Planinski teren na kome se nalazi lokacija uslovio je da dosta ulica i puteva imaju veoma strme podužne padove što naročito u zimskim mesecima veoma otežava normalno odvijanje saobraćaja.

Mapa br. 29. Transportna infrastruktura u opštini Štrpce

Železnički saobraćaj

Sama činjenica da na nivou Kosova od 1963. godine nije izgrađena nijedna nova železnička linija, to dovoljno govori o stanju železničkog saobraćaja.

Na teritoriji opštine Štrpce ne postoji železnički saobraćaj. Najbliža železnička stanica je u Starom Kačaniku oko 20 km udaljena od naselja Štrpce, železnička linija Kosovo Polje-Skoplje. Nedostatak železničkih stanica i daljina postojećih stanica ovu Opštinu stavlja u vrlo nepovoljan saobraćajni položaj, ovo se naročito odnosi na masovnijim prevoz robe i proizvoda.

Vazdušni saobraćaj

Opština Štrpce nema aerodrom. Najbliži aerodrom je „Prištinski“ aerodrom –61 km udaljen od naselja Štrpce.

U budućnosti se ne predviđa izgradnja aerodroma te će ova Opština i dalje biti upućena ka aerodromima u Prištini i Skoplju.

TELEKOMUNIKACIJA**Fiksna telefonija**

U naselju Štrpce postoji PTT centrala kapaciteta 1.500 brojeva. Od ove centrale položen je glavni magistralni vod prema Brezovici i ski centru na Šari, a takođe postoji nezavisni kablovski vod do tzv. Odmarališta SUP-a u zoni vikend naselja Redžina Tršenja sa 50 pari parica. Pomenuti magistralni vod je sa 150 parica do kablovske račve pored „Brvnare“. Od ove račve od magistralnog voda odvaja se kablovska veza sa 50 parica do notela „Narcis“, a prema ski centru kreće kabal sa 100 parica do sledeće račve u vikend naselju Tršenje. Od ove račve ski centru odnosno hotelu „Molika“ položen je kabl sa 50 parica, a u pomenutoj račvi u Tršenju ostavljen je priključak za još 50 parica. Pored ovih kablovskih veza postoje i dva vazdušna voda kroz naselje Štrpce sa 180 parica i prema selu Berevce sa 40 parica.

Fiksna telefonija se prostire u 11 naselja sa ukupno 1.500 telefonskih brojeva. Naseljena mesta na kojima se prostire telefonska mreža su: Štrpce, Sevce, Jažince, Vrbeštica, Brezovica, Berevce, D. Bitinja, G. Bitinja, Gotovuša, Drajkovce i Viča.

Mobilna telefonija

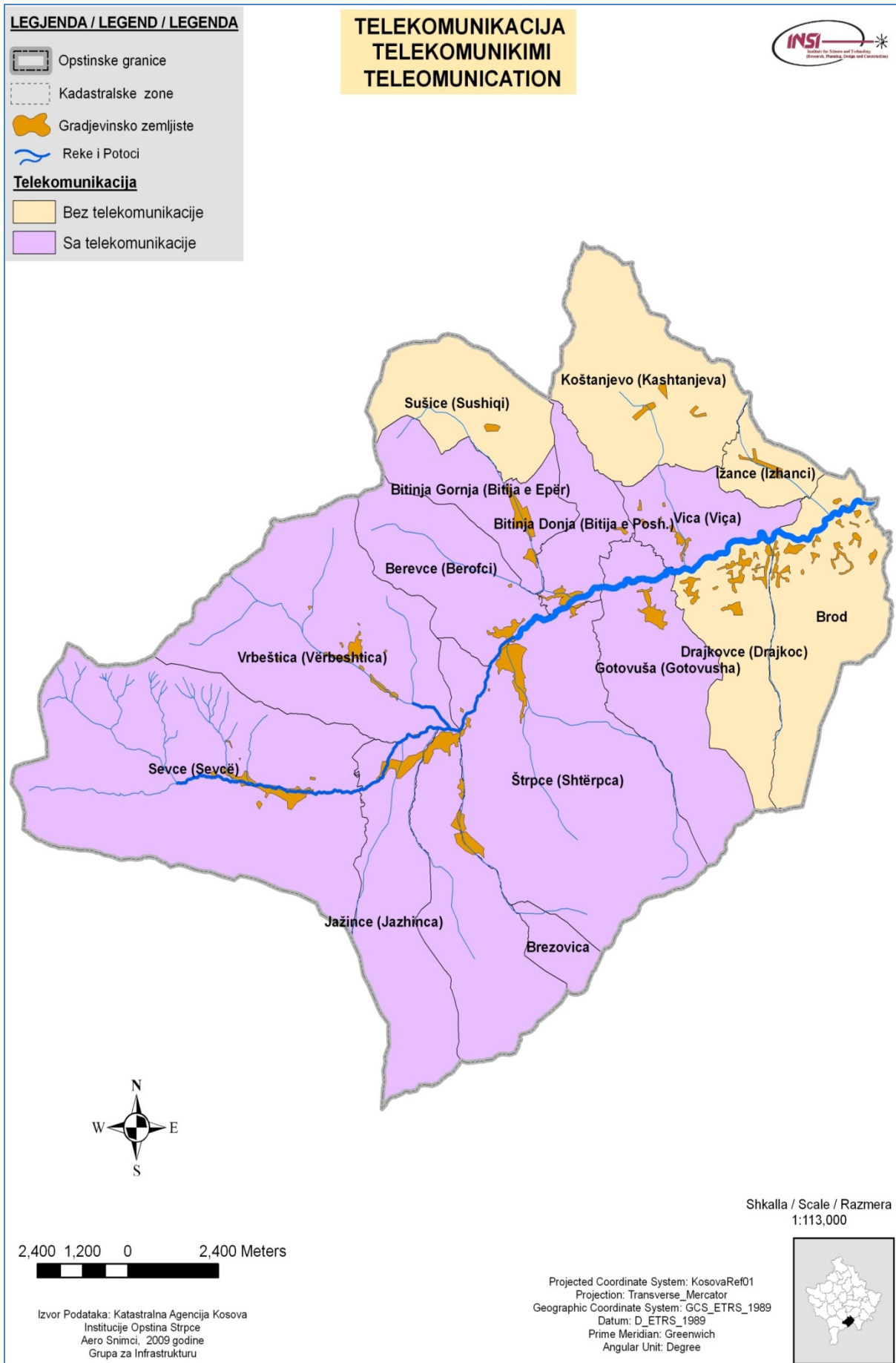
Teritorija opštine Štrpce je dosta dobro pokrivena mobilnom telefonskom mrežom, skoro sva naseljena mesta imaju pristup uslugama mobilne telefonije koje pružaju dva licencirana operatera od strane RAT-a. Oba operatera prostiru pojedinačne antene na različitim lokacijama Opštine.

U službi mobilne telefonije, Nacionalna kompanija mobilne telefonije GSM Vala 900 koristi evropski standard tehnologije GSM. Mobilni operater GSM Vala 900 ima oko 20.000 korisnika. Vala pruža usluge mobilne telefonije, prenosa podataka, prijema i slanja telefaksa, kratkih tekstualnih poruka SMS kao i druge dopunske usluge. Mreža Vale 900 pokriva 98 % naseljenih mesta, uz male izuzetke.

U službi mobilne telefonije usluge pruža i drugi nacionalni operater mobilne telefonije IPKO.

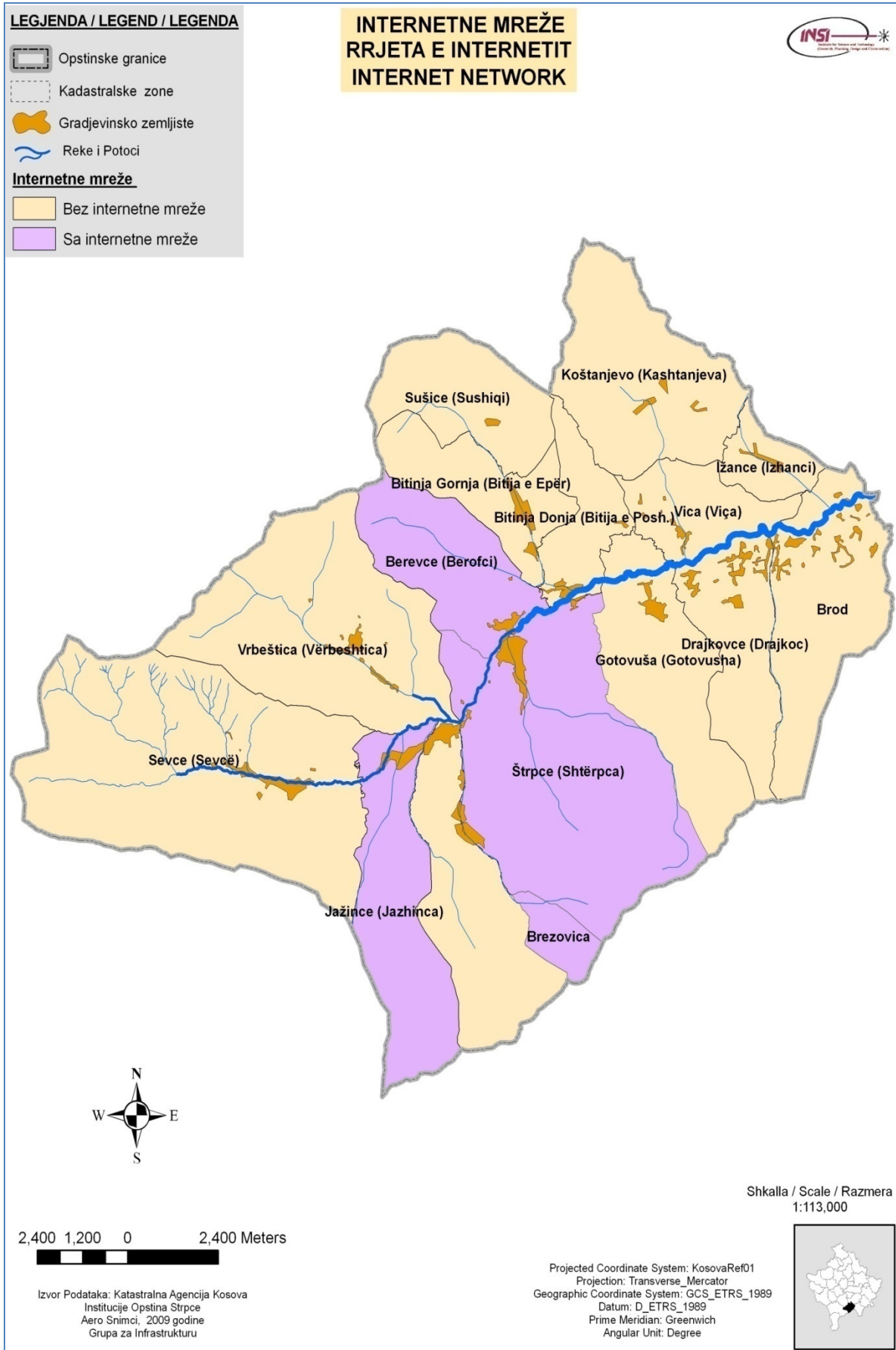
Usluge interneta

U opštini Štrpce postoji više kompanija (provajdera) koje pružaju internet usluge i deluju u ovoj oblasti. Ove kompanije obavljaju prostiranje bežične mreže. Opština će imati razvojne prednosti i moći će da bude u funkciji savremenog razvoja samo ako se unapredi obrazovanje i osposobljavanjestručniog profila u oblasti informatičke tehnologije.

Mapa br. 30. Telekomunikacija u opštini Štrpce

Mapa br. 31. Internetmreže u opštini Štrpce

ENERGETSKA INFRASTRUKTURA

Štrpce sa okolinom snabdeva se iz prenosne linije od 110 KW koja polazi od trafostanice Prištinaa potom dolazi do trafostanice u Uroševacu i nastavlja do Štrpca, tačnije u naselju Štrpce a zatim ova linija od 110 KW nastavlja prema Šari. Na mapi br.9, prikazana je mapa Kosova, geografska šema i monopolarna šema od 400/220/110 KW po celom Kosovu, i povezivanje Kosova sa susednim zemljama linijama od 400/220 KW, takođe je prikazan prolaz linije od 110 KW u regionu Štrpca.²

Mapa br. 32. Monopolarna šema od 400/220/110 KW na geografskoj mapi Kosova

Opština Štrpce se napaja dalekovodom 35 KW 3 x 185 mm² Al Če, na rešetkastim stubovima iz Uroševca. Glavni energetski izbor je Ts 35/10 KW 2 x 4 MWA, koja je locirana u blizini zgrade Opštine. Iz ove trafo stanice prostiru se 10 KW vodovi do lokalnih TS 10/0,4 KW u Štrpcu, pretežno kablovskom mrežom i udaljenih STS po okolnim selima isključivo,

²Jedinica KEK u Štrpcu

vazdušnom mrežom. Uže područje Štrpca sadrži 8 TS 10/0,4 KW od kojih su 6 MWSTS, jedna je kula, a jedna STS. Od ovih 8 TS tri su industrijske, jedna je namenjena za napajanje robne kuće, a ostale su za široku potrošnju.

U krugu ILP postoje dve TS 10/0,4 KW, pojedinačne snage po 400 KWA, a napajaju se direktno od TS 35/10 kablovskim vodom, a takođe kablom direktno iz ove TS napaja se i TS 10/0,4 KW 630 KWA „Pilana“. Prema sportskom centru Brezovica proteže se vazdušni vod 35 KW na rešetkastim stubovima koji sada radi kao 10 KW vod.

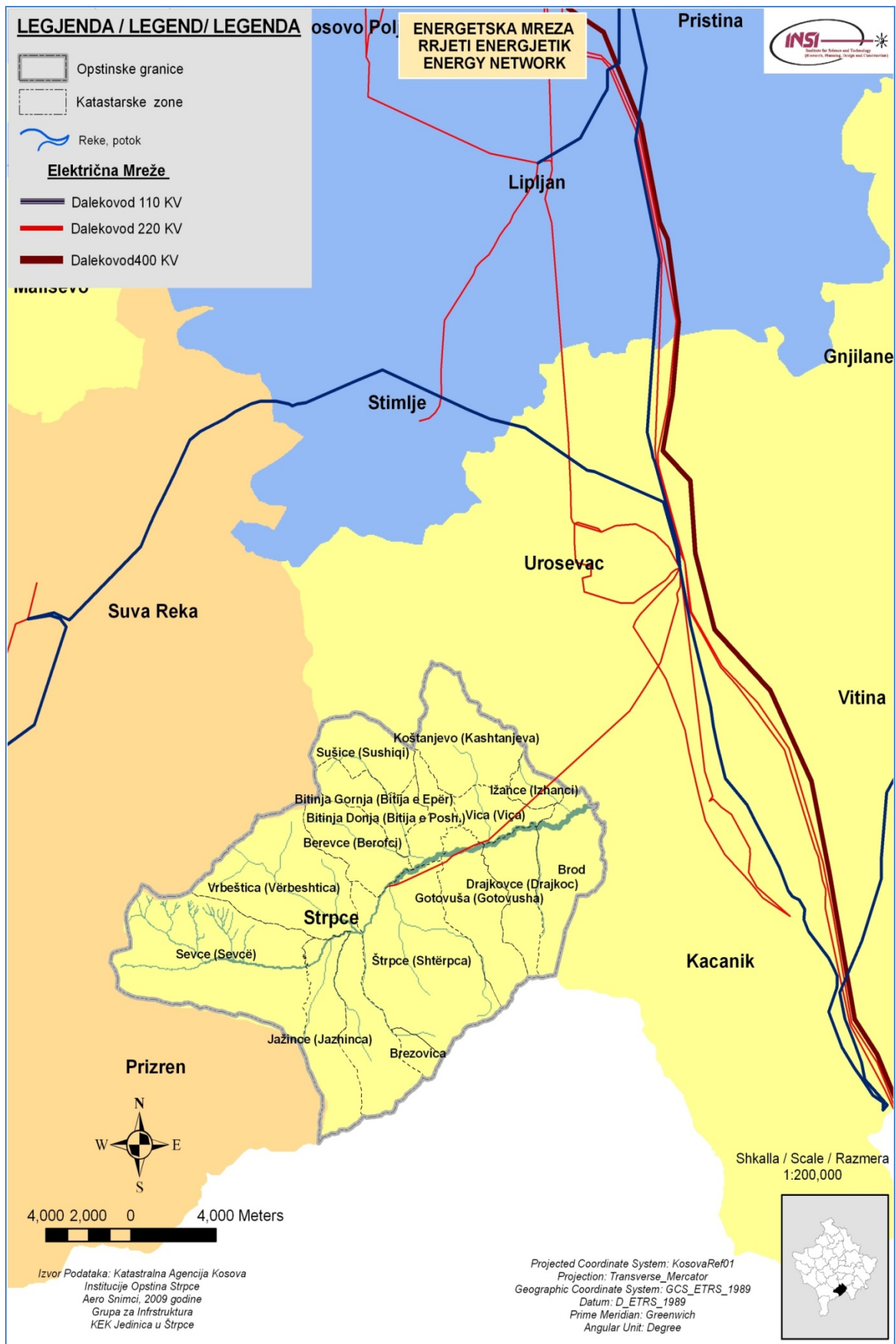
Naselje Brezovica napaja se sa dva vazdušna dalekovoda 10 KW od kojih jedan na dvenim stubovima produžava za pravac sela Sevce, a drugi na betonskim stubovima koji preko kablovskog silaza IPO 13 – 3 x 120 AS napaja TS 10/0,4 KW 2x1.000 KWA hotela „Narcis“. Vazdušni vod od 30/10 KW pravac Brod i Firaja preseka 4 x 50 mm² Al Če na drvenim stubovima je u veoma lošem stanju, kao i sve bočne veze prema selima sa ovog magistralnog voda.

Isto tako u lošem stanju je magistralni vod od naselja Brezovica prema selu Sevce, kao i sve njegove bočne veze. U samom naselju Brezovica pored hotela „Breza“ nalazi se zidano razvodno postrojenje koje predstavlja energetski čvor izgrađen 10KW kablovima. Vikend naselje Redžina Tršenja se napaja, takođe, dalekovom 10KW na drvenim stubovima koji je u solidnom stanju. Nakon MWTS „Elektrokosova“ ovaj vod produžava prema skijaškom centru ali na veoma lošim drvenim stubovima od kojih su neki srušeni tako da je ovaj potez isključen. Sam skijaški centar sada ima pouzdano ali jednostrano napajanje preko pomenutog voda na rešetkastim stubovima, a hotel „Molika“ napajan je dvostrano preko lokalne petlje. U celom ski centru postoji 5 TC 10/0,4 KW od kojih su tri vlasništvo „Ineks Šare“, jedna je namenjena ski školi, a jedna TC kula je za široku potrošnju odnosno za vikend naselje oko „Stojkove kuće“. Postoji i TC 10/0,4 KW limena pored repetitora iznad Lavljih vrata čiji je 10 KW dalekovod demontiran pa se sada zbog potrebe repetitora napaja sekundarnom vezom preko skilifta „Berevačke rupe“. Što se tiče angažovane snage dominantni potrošač je „Ineks-Šara“ sa 2.000 KWA instalisane snage u hotelu „Narcis“, i sa 3.030 KWA instalisane snage u ski centru „Brezovica“. Glavni potrošač u ski centru je hotel „Molika“ sa instalisanom snagom od 2 x 1.000 KWA o ostali veliki potrošači su žičare i ski liftovi i to:

➤ Crvena karpa	dvosedežnica	165 / 75 KW
➤ Lavlja vrata	-	200 / 136 KW
➤ Piribreg	-	165 / 75 KW
➤ Karaula	jednosedežnica	165 KW
➤ Berevačke rupe	ski lift	50 KW
➤ Bačila	-	30 KW
➤ Grčke livade	-	30 KW
➤ Molika	-	30 KW
➤ Tršenja	voz	55 KW 50 KW

Pregled svih trafostanica u opštini Štrpce daje se u nastavku teksta:

➤	TS	35 / 10 KW	„Štrpce“ 2 x 4 MWA
➤	TS	10 / 0,4 KW:	
	• TS	10 / 0,4 KWA	I.L.R.
	• TS	10 / 0,4 KWA	I.L.R.
	• TS	10 / 0,4 KW 630 KWA	„Pilana“
	• STS	10 / 0,4 KW 100 KWA	Berevce
	• MBTS	10 / 0,4 KW 630 KWA	Gradska
	• MBTS	10 / 0,4 KW 630 KW	„Robna kuća“
	• TS	10 / 0,4 KW	„Kula“
	• STS	10 / 0,4 KW 100 KWA	D. Bitinja
	• STS	10 / 0,4 KW 100 KWA	G. Bitinja
	• STS	10 / 0,4 KW 100 KWA	G. Bitinja
	• STS	10 / 0,4 KW50 KWA	„Repetitor“
	• STS	10 / 0,4 KW50 KWA	Paljojce
	• STS	10 / 0,4 KW50 KWA	Sušice
	• TS	10 / 0,4 KW 160 KWA	Kula Gotovuša
	• STS	10 / 0,4 KW 250 KWA	Gotovuša
	• STS	10 / 0,4 KW 100 KWA	Drajkovce
	• STS	10 / 0,4 KW	Viča
	• STS	10 / 0,4 KW50 KWA	Muljaci
	• TS	10 / 0,4 KW 160 KWA	Firaja
	• TS	10 / 0,4 KW 100 KWA	Kula Brod
	• TS	10 / 0,4 KW 2x1000 KWA	hotel „Narcis“
	•	Razvodno kablovsko postrojenje 10 KW	
	• TS	10 / 0,4 KW 400 KWA	Kula Brezovica
	• TS	10 / 0,4 KW 400 KWA	„Dom penzionera“
	• TS	10 / 0,4 KW 100 KWA	Tršenja 1
	• TS	10 / 0,4 KW50 KWA	Tršenja 2
	• TS	10 / 0,4 KW 100 KWA	Tršenja 3
	• TS	10 / 0,4 KW 160 KWA	Kula
	• MBTS	10 / 0,4 KW 400 KWA	„El. Kosovo“
	• TS	10 / 0,4 KW 400 KWA	„Škola skijanja“
	• TS	10 / 0,4 KW 400 KWA	Kula
	• TS	10 / 0,4 KW 2x1000 KWA	hotel „Molika“
	• MBTS	10 / 0,4 KW 400 KWA	„Crvena kapa“
	• TS	10 / 0,4 KW	limena van upotrebe „repetitor“
	• MBTS	10 / 0,4 630 KWA	Berevačke rupe
	• STS	10 / 0,4 KW50 KWA	Jažince 1
	• STS	10 / 0,4 KW 100 KWA	Radanova mahala
	• STS	10 / 0,4 KW 100 KWA	Vrbeštica
	• TS	10 / 0,4 KW 250 KWA	Jažince 2
	• STS	10 / 0,4 KW50 KWA	repetitor
	• STS	10 / 0,4 KW 100 KWA	Sevce 1
	• TS	10 / 0,4 KW 100 KWA	Sevce 2 „kula“

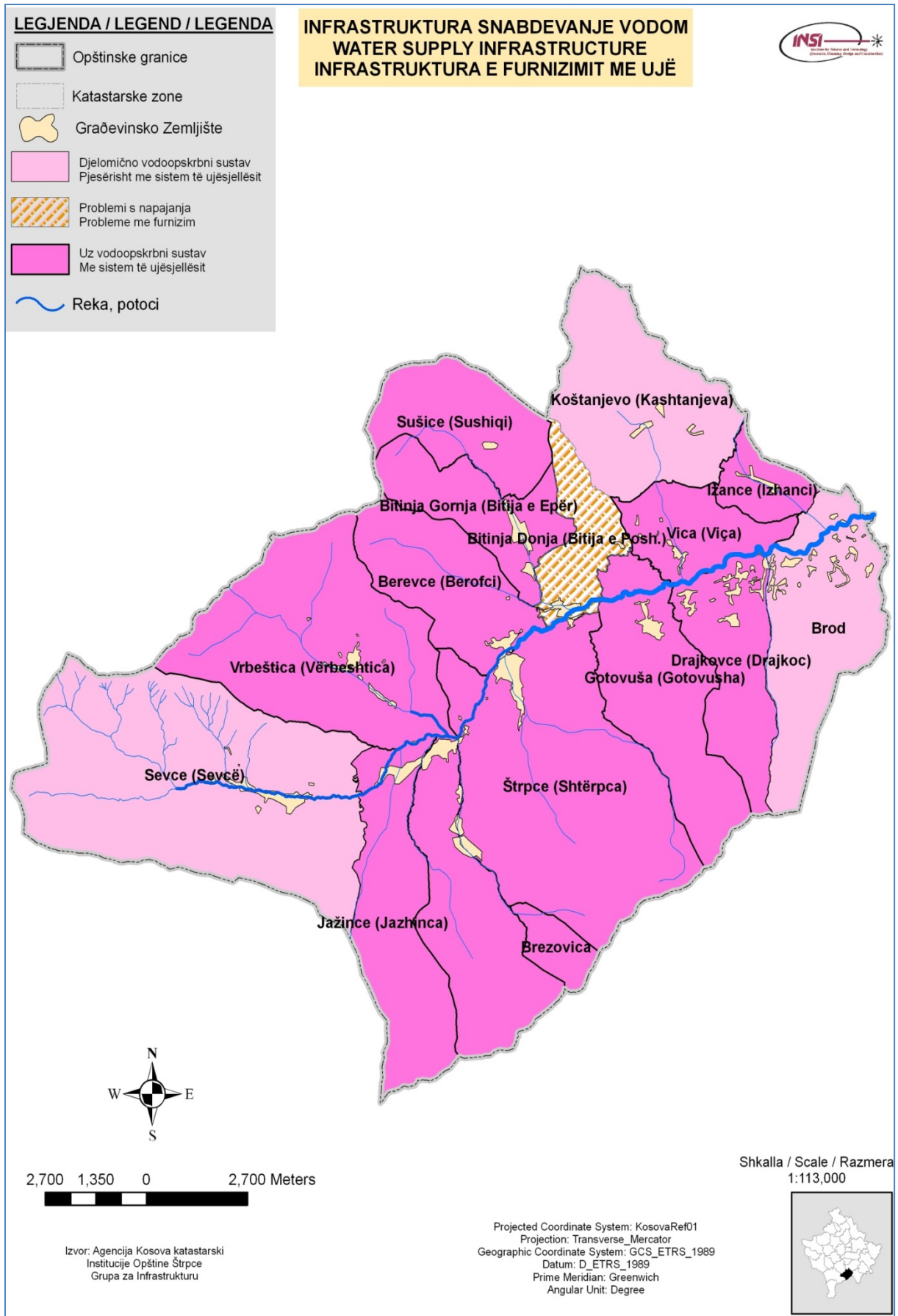
Mapa br. 33. Energetska mreža u opštini Štrpce

U regionu Štrpce oko 70% linija 10 kV su malog unakrsnog preseka (Al/Fe – 25 mm² i 35 mm²) i to je jedan od razloga velikih raspada napona u regionu Štrpce. Na slici u nastavku prikazani su unakrsni preseci vazdušnih električnih linija srednjeg napona od 35/10 kV u pozicioniranju trafostanica od 110/35 kV i 35/10 kV u naselju Štrpce sa okolinom.

HIDRO INFRASTRUKTURA

Sistem vodovoda u opštini Štrpce

U opštini Štrpce **75%** naselja je pokriveno javnom vodovodnom mrežom, **18,75%** delimično i **6,25%** poseduje javnu vodovodnu mrežu sa problemima u vodosnabdevanju. Na urbanom nivou **95%** stanovništva je pokriveno javnom vodovodnom mrežom. Na teritoriji opštine Štrpce ne postoji glavna vodovodna mreža, već svako naselje ima svoj poseban vodovod. Treba naglasiti da pojedina domaćinstva iako su priključena na vodovodnu mrežu, imaju problema sa vodosnabdevanjem. U letnjem periodu su moguće redukcije u snabdevanju vodom zbog navodnjavanja poljoprivrednih površina.

Mapa br.34. Infrastruktura vodosnabdevanja u opštini Štrpce

Sistem kanalizacije u opštini Štrpce

U opštini Štrpce **12,5%** naselja je pokriveno javnom kanalizacionom mrežom, **25%** je u procesu izgradnje, **6,25%** je delimično pokriveno i **56,25%** nije pokriveno kanalizacionom mrežom. Na teritoriji opštine Štrpce ne postoji glavna kanalizaciona mreža.

Režim voda

Posmatrano u celini stanje uređivanja vodotoka i zaštita od poplava na teritoriji Opštine je nepovoljno. U prošlom periodu nisu obavljani neki značajni radovi na uređivanju brojnih vodotoka, pa je s vremena na vreme bilo poplava raznog intenziteta koje su nanele znatne štete. Reke i potoci u Štrpce nisu uređeni tako da mogu prihvatiti velike količine vode koje se izlivaju iz svojih prirodnih, rečnih korita i izazivaju poplave. Zapamćena je poplava 1979. godine koja je izazvala katastrofalne posledice u dolinama pritoka i reke Lepenac. Tada su poplavni talasi bujičnih tokova uništili bogati fond šarske divljači i plemenitu ribu, zasule i odnele delove saobraćajnih površina i kuća. Reke su valjale veliko kamenje, donosile i odnosile grubi materijal, razrušile pojedine delove obala i promenile biološki i vodeni režim.

Stanje zagađenosti vodotoka

Sagledavajući kompleksno izloženu problematiku zagađenosti vodotokova u našoj Opštini, može se zaključiti da osnovnu štetu našem slivnom području, čini erozija, odnosno bujičnost reka, kao i količine otpadnih voda koje se bez kanalizacije i prečišćavanja kanalskog sadržaja upuštaju u odvodnike.

Osim prirodnog zagađenja koje prouzrokuje erozija spiranjem tla i donošenjem nanosa u tokove, značajno zagađenje prouzrokuje stanovništvo ruralnog tipa naseljeno u svim dolinama Šarskih pritoka. Sve domaće otpadne vode, retko preko septičkih jama, bez ikakvog prečišćavanja upuštaju se u vodotokove. Budući da se veća naselja nalaze u najlepšim dolinama Šarskih pritoka, postoji mogućnost da destruktivna aktivnost čoveka utiče na životnu sredinu tokova.

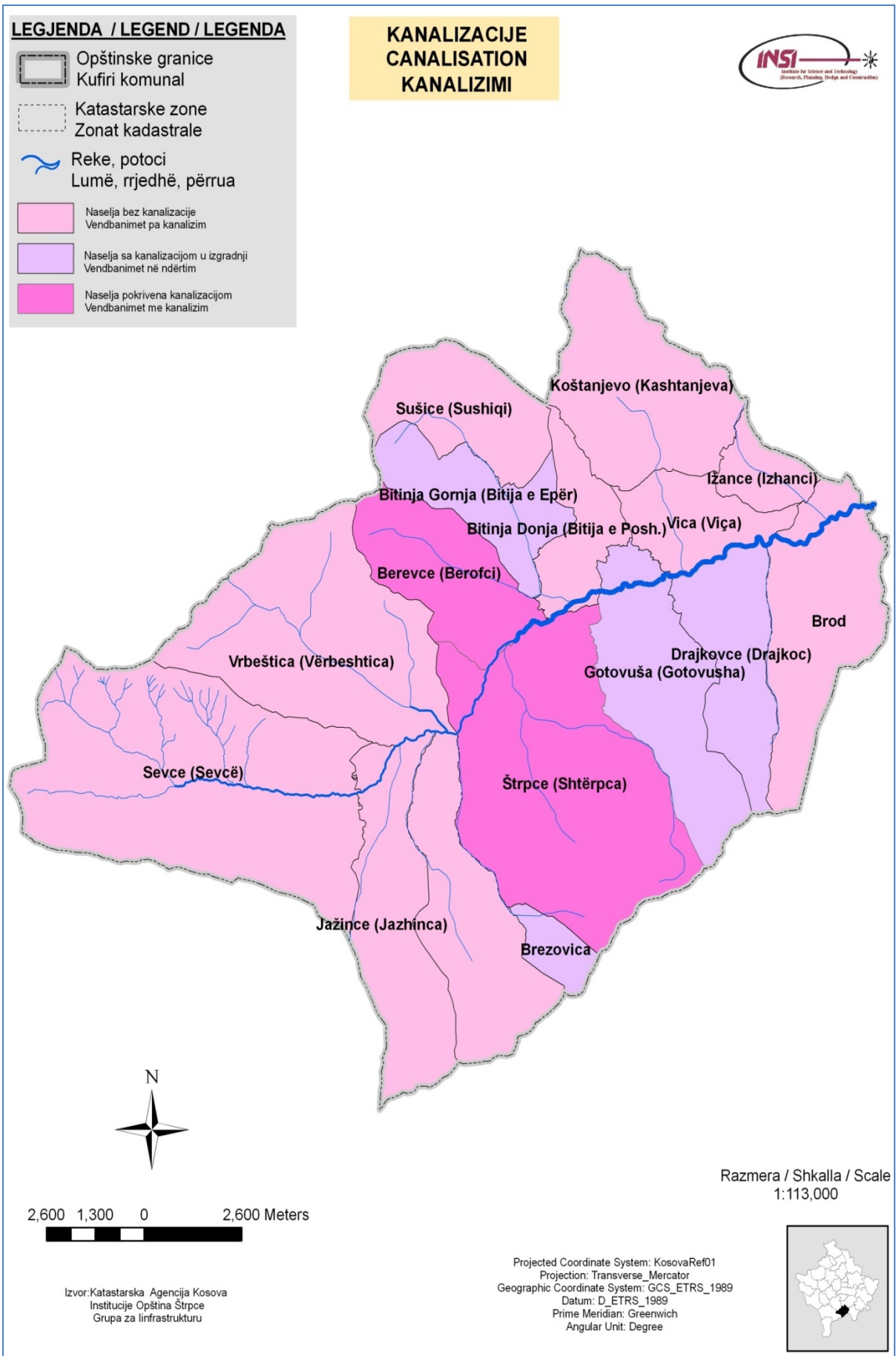
Mikrobiološka i fizičko-hemijska analiza vodotokova na području opštine Štrpce koja je obavljena 1978. godine, pokazala je da svojstva vode pripadaju I klasi i da imaju osobinu čiste oligosaprobne vode.

Međutim, u današnje vreme reke, kao prijemnici upotrebljenih voda, sve manje mogu zadržati svoje prirodne karakteristike. One se sve više zagađuju organskim i neorganskim materijama koji dolaze od naselja, nanesenog materijala i raznih otpadaka. Treba naglasiti da industrija u našoj Opštini nije razvijena i da ne postoje industrijske vode koje bi uticale na zagađenost voda.

Velike količine otpadnih materija koji se direktno bacaju u reke sa svim svojim fizičkim i hemijskim svojstvima značajno utiču na promenu kvaliteta vode, a time u znatnoj meri utiču i na prirodnu ravnotežu u reci.

Zahvaljujući velikim količinama vode koje imaju prijemnici kanalskog sadržaja, oni ih mogu primiti bez nekog većeg rizika. Velike količine vode u prijemnicima prolazeći velikom brzinom preko brojnog kamenja na vrlo kratkoj deonici toka se samopročišćavanjem održavaju i zadržavaju svoja prvobitna svojstva.

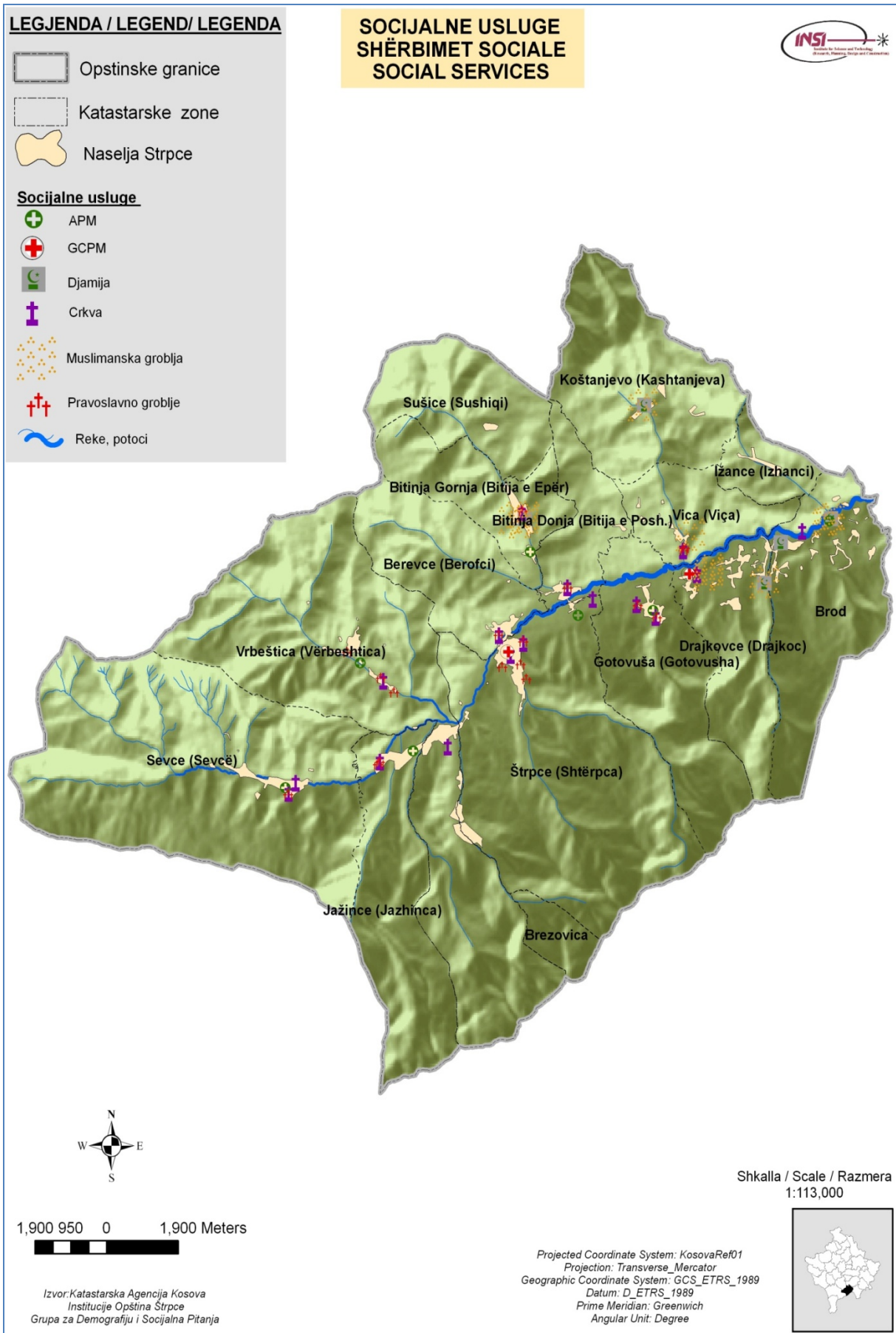

Mapa br. 35. Kanalizacioni sistem u opštini Štrpce

GROBLJA

Groblja postoje u svakom selu, a u pojedinim naseljima ih je i više. Ona su neuređena ibez minimalne komunalne infrasturkture. Na osnovu analize na terenu, grupa koju su predstavljali predstavnici verskih zajednica identifikovala je lokacije groblja na celoj teritoriji Opštine pri čemu je konstovano da jedan njihov deo ispunjava zahteve i za 10 narednih godina. Potrebno je preduzeti mere za infrastrukturnu dopunu održavanja, upravljanja i uređenja. U svim naseljima nedostaje prostor za sahranu i boravak, ograda, kao i prilazne staze, zelenilo i druge potrebne aktivnosti. Planirana su i nova mesta za groblje koja su prikazana na mapi infrastrukture groblja.

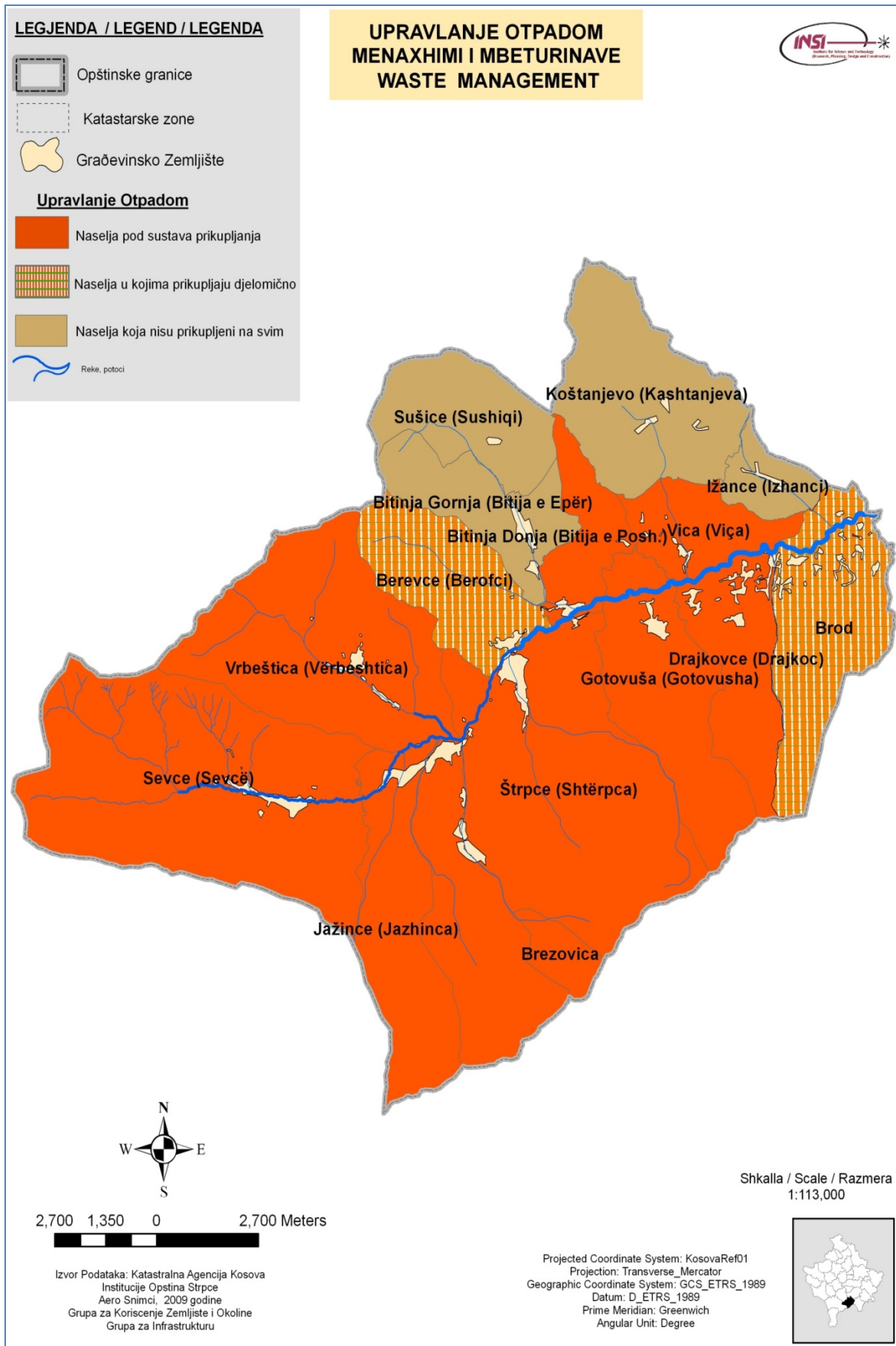

Mapa br. 36. Socijalne usluge u opštini Štrpce

UPRAVLJANJE OTPADOM

Upravljanje otpadom u Opštini obavlja „NJKP“ (Novo Javno Komunalno Preduzeće). Na osnovu dobijenih podataka „NJKP“ 80% naselja je pokriveno komunalnim uslugama. Od 16 naselja opštine Štrpce, samo 3 sela nisu pokrivena komunalnim uslugama (Sušiče, Ižance i Koštanjevo), zbog nepristupačnog terena. Komunalna oprema je ravnomerno raspoređena u 13 naselja. Za sakupljanje otpada na raspolaganju su kontejnerizapremine 1,1m³, koji su raspoređeni pored javnih institucija i kante koje poseduje skoro svako domaćinstvo. U naseljima koja nisu pokrivena komunalnim uslugama odlaganje otpada vrši se na divljim deponijama.

Naša opština ne poseduje deponije na kojima bi se vršilo odlaganje otpada, već se otpad transportuje u Grlicu i Gnjlane.

Mapa br. 37. Upravljanje otpacima u opštini Štrpce

POLOŽAJ, ZNAČAJ I SPECIFIČNA PITANJA ZA TERITORIJU OPŠTINE ŠTRPCE U KONTEKSTU PPK (PROSTORNOG PLANA KOSOVA)

„Prostorni plan Kosova za 2011.– 2022. +“

Kosovske institucije imaju iskustvo u oblasti prostornog planiranja. Dobro iskustvo bilo je stečeno tokom izrade prostornog plana Kosova za 1970.-1980. XX veka od strane Zavoda za urbanizam i projektovanje u Prištini kao i od OECD iz Pariza. I u ovom dokumentu opština Štrpce je bila tretirana, ali u to vreme zajedno sa Uroševcem.

Zakonom o prostornom planiranju 2003. godine i njegovim unapređenjem 2008. godine, stvoren je zakonodavni okvir za prostorno planiranje. Prostorni plan Kosova, 2010. – 2020. +”, kojeg je pripremio Ministarstvo sredine i prostornog planiranja (MSPP), Institut za prostorno planiranje, je prvi prostorni plan koji pokriva celu teritoriju Kosova i koji je pripremljen prema gorenavedenom okviru. I u vreme kada mi radiom ORP/URPza opštinu Štrpce (2011.), Prostorni plan Kosova je usvojen od Parlamenta Kosova mesec Juni 2011. godine.

U okviru procesa izrade Prostornog plana Kosova, kao rezultat na desetine susreta i procesa učešća, stvorena je vizija za budućnost Kosova. Ovaj draft Prostornog plana Kosova je zasnovan na ovoj viziji koja ubuduće želi da: „Kosovo bude suverena i integrisana zemlja u Evropskoj zajednici sa održivim socio-ekonomskim razvojem, modernom infrastrukturom i tehnologijom, mogućnostima obrazovanja za sve, kvalifikovanom radnom snagom, zemlja koja ima poštovanje prema sredini, prirodnom i kulturnom nasleđu za celokupnu svoju teritoriju i susedne zemlje, sa otvorenim društvom koje promovise raznolikost i razmenu ideja, poštujući prava svih.“

Normalno je da je cilj da se vizija ostvari na celoj teritoriji Kosova. U tom kontekstu i opština Štrpce tokom izrade opštinskog razvojnog plana analizira položaj, značaj i specifična pitanja koje treba tretirati.

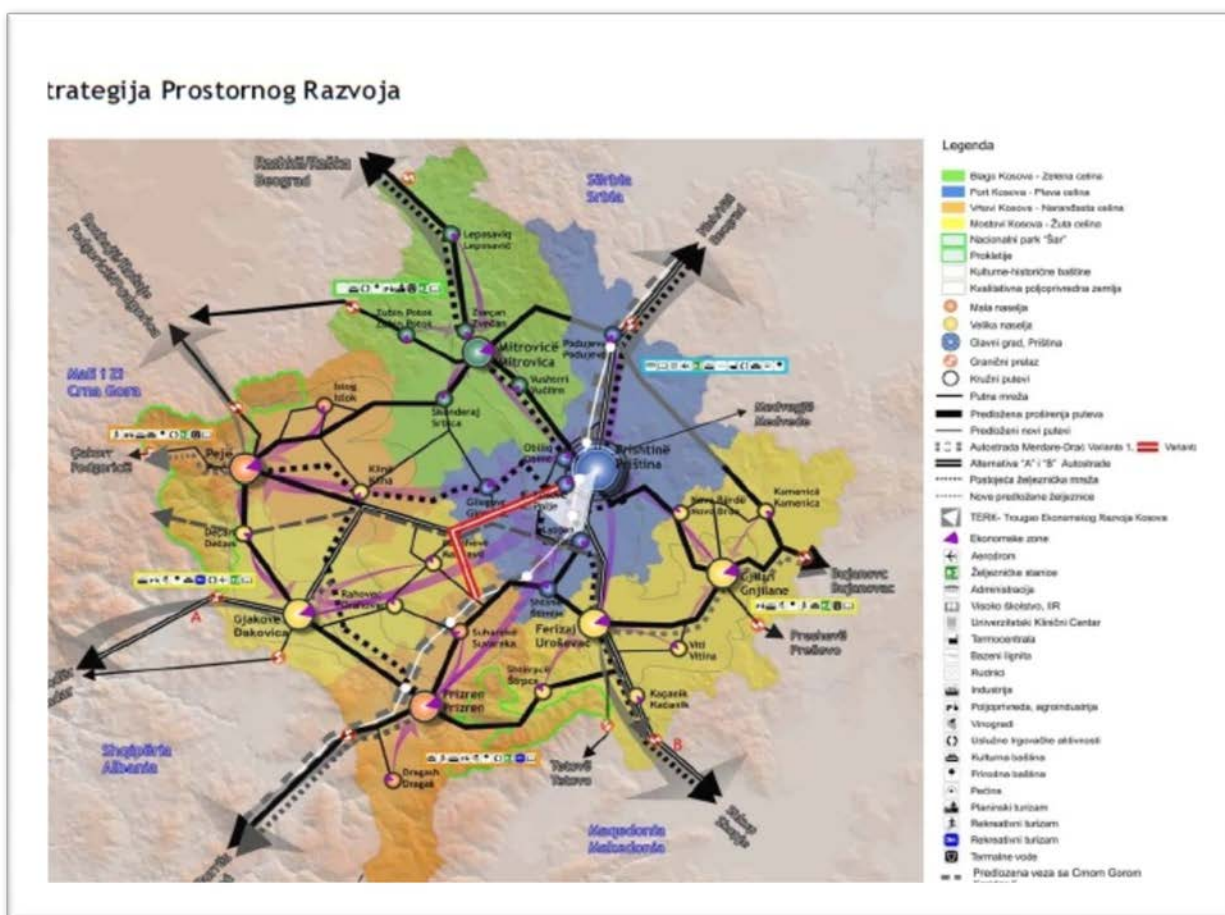
Centralni deo drafta prostornog plana Kosova je razvojna Strategija prostora. Ova predložena strategija zasniva se na tri glavna načela:

- Razvoj snažne urbane mreže za ekonomski razvoj. Većina urbanih zona je poboljšana i stvorena je infrastrukturna mreža između malih i velikih naseljenih mesta. Građanima je pružena zdravstvena briga i edukacija. Podržana je poljoprivreda i industrija u ruralnim zonama. Teška industrija je rehabilitovana, podržana je trgovina i turizam.
- Razvoj i očuvanje prirodnih resursa. Zaštita i korišćenje sredine kulturnog i prirodnog nasleđa, kvalitet poljoprivrednog zemljišta, mineralni izvori i kontrolisanje razvoja raseljenih mesta.
- Razvoj strateških veza. Integrisanje u regionalnoj i evropskoj mreži transporta (TEN-T), poboljšanje potreba za transport na Kosovu kao i održivo snabdevanje električnom energijom i vodom domaćinstava i industrije.

Načela koja će biti korišćena za izradu okvira prostornog razvoja opštine Štrpce, biće u onolikoj meri koliko joj pripada i koliki je sam kapacitet opština Štrpce.

Strategija i ciljevi za željeni prostorno ekonomski, sredinski i društveni razvoj podeljeni su u četiri grupe i to:

- Kapija Kosova – Plava zona: region oko Prištine. Koncentrisanje u administraciji, obrazovanju, zdravstvenoj brizi, uslugama i trgovini, lakoj industriji, poljoprivrednoj industriji i turizmu.
- Blago Kosova – Zelena zona: region oko Mitrovice. Koncentrisanje u industriji, uslugama, trgovini i poljoprivrednoj industriji.
- Mostovi Kosova – Žuta zona: regioni oko Gnjilane, Uroševca i Đakovice gde učestvuje i **opština Štrpce**. Koncentrisanje u uslugama i trgovini, lakoj industriji, poljoprivrednoj industriji i turizmu.
- Parkovi Kosova – Narandžasta zona: regioni oko Peći i Prizrena. Koncentrisanje u kulturnom turizmu, uslugama i trgovini, lakoj i poljoprivrednoj industriji.

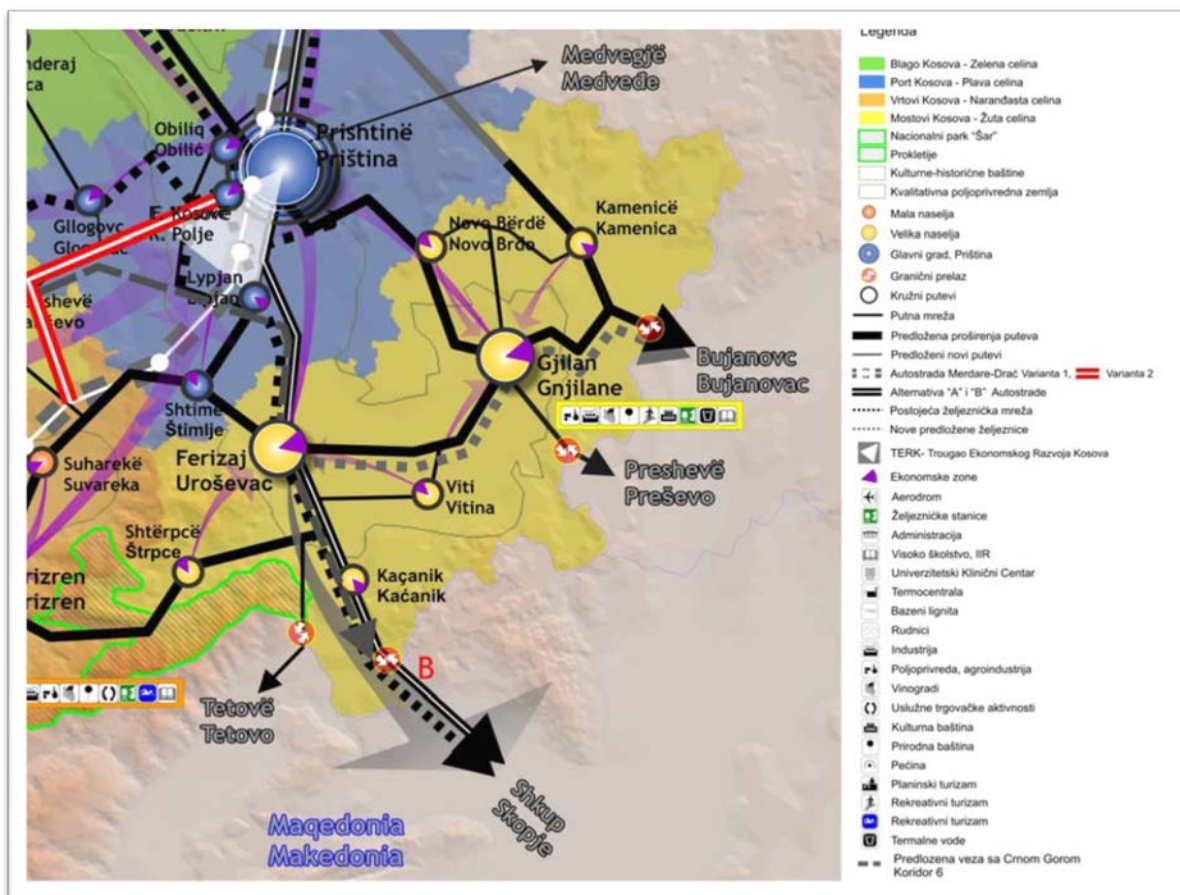
Mapa br. 38. Strategija prostornog razvoja, usvojen dokument

Ova Strategija ima za cilj ravnopravnu podelu javnih usluga i ekonomskog razvoja u svim delovima Kosova, međutim istina je u mnogim aspektima neosporno centar. Jedan od najznačajnijih delova strategije je razvoj Trougla Ekonomskog Razvoja (TER) u zoni između Prištine i Međunarodnog aerodroma. Povoljnije stanje transporta i posebnih ekonomskih uslova u ovoj zoni privlačiće investicije i pretvoriće TER u kičmeni stub ekonomskog razvoja.

Kao prednost opštine Štrpce u ovom pravcu je to što se nalazi vrlo blizu planiranog autoputa Priština-Skoplje i imaće bolji pristup TER-u u buduću.

U dokumentu prostorne strategije Kosova, opštine Gnjilane i Uroševac su označene kao žute zone i definisane kao „Mostovi Kosova“. Takođe u ovoj zoni obuhvaćene su opštine Vitina, Novo Brdo, Kačanik, Kamenica, i Štrpce. Ova zona se karakteriše po kvalitativnom poljoprivrednom zemljištu sa bogatim izvorima mineralne vode, trgovinom i tradicijom u

turizmu. Granične veze sa Makedonijom i Srbijom takođe obezbeđuju dobre uslove za investicije u ovom regionu.

Mapa br.39. Strategija prostornog razvoja za region Gnjilane i Uroševca, gde spada i opština Štrpce, „Mostovi Kosova“, usvojen dokument

Ovaj dokument predviđa značajnu ulogu za region kao veza između Kosova i susjednih zemalja. Može se istaći povezivanje sa graničnim prelazom sa BRJ Makedonijom, veza unutar mreže gradova i sela odvijane su ekonomske aktivnosti koje će se nastaviti i modernizovati i jačati, privlačene su investicije i povećati investiranje iz inostranstva i u toku je obezbeđenje prikladnog prostora planiranog za privatni sektor stvorivši region konkurentnim na unutrašnjem i spoljašnjem tržištu, poboljšavajući kvalitet života za sve građane, ujedno ispunjavajući kriterijume za održiv razvoj. Mikro i male firme, i neke srednje doprinose ekonomskom razvoju, planira se povećanje mogućnosti i posebna podrška ovom razvoju tako da bi u budućnosti imamo i velike firme, mora se istai značajšar planine i Ski resorazarazvojopština Štrpce i regiona.

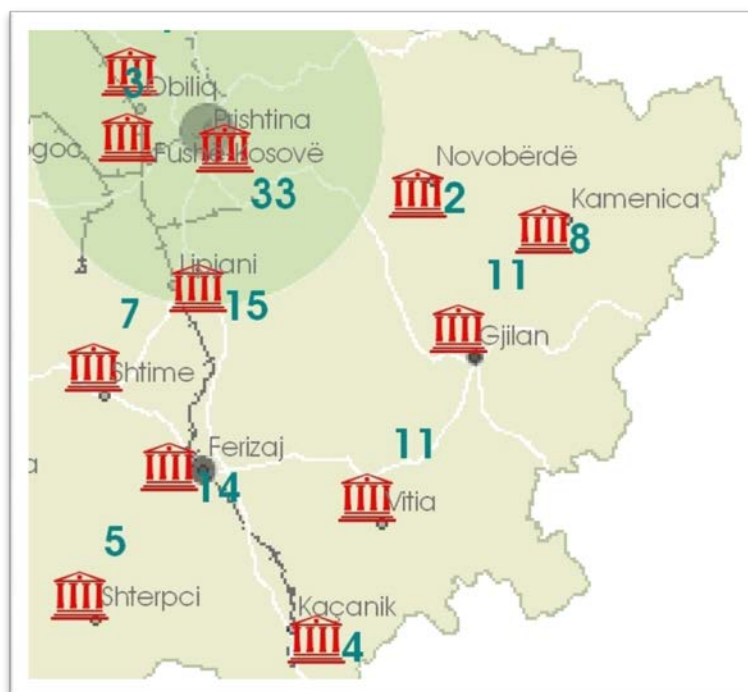
Glavni ciljevi za region gde učestvuje i opština Štrpce su:

- Razvoj atraktivne mreže planiranih gradova, sa upravljanjem javnih službi u prilog građana, sa povećanjem kvaliteta života građana, zapošljavanju i socijalnoj jednakosti.
- Podrška LER za ERK- korišćenje prednosti konkurencije,
- Razvoj efikasnih veza unutar urbanih celina i veza sa ostalim međuurbanim zonama iredionima, putem razvoja infrastrukturne mreže (putne, železničke, TI-a).
- Razvoj trgovačkih usluga, agro-industrijskih i turističkih sa intenziviranjem politika zaobnavljanje zaštite sredine.

Prostorni plan Kosova postavlja granice regiona koji se ukrštaju sa Srbijom i Makedonijom, kao zonu od posebnog interesa za celo Kosovo. Prostorni plan Kosova takođe, evidentira razne ključne probleme i predlaže da se preduzmu aktivnosti za njihovo rešavanje.

Ravnopravan ekonomski razvoj zemlje je posmatran kao jedan od ključnih problema a jedan od identifikovanih ciljeva je pristup građana infrastrukturi. Među predlozima za razvoj infrastrukture je i izgradnja železničke linije koja povezuje Uroševac sa Bujanovcom preko opštine Gnjilane a i sama opština Štrpca nije daleko od ovog razvoja. Ova zona je karakteristična po kvalitativnom poljoprivrednom zemljištu, bogatim izvorima mineralne vode, trgovinom i tradicijom u turizmu koje vrednosti čine značajnim regijonom, ali i specifična pitanja za tretiranje u opštinskom razvojnom planu Štrpca, Nacionalni park i Ski resursi Brezovice a takođe, i novi mogući kapaciteti. U regionu tretiralo se i Monumenti kulture sa statusom zaštite koje trebamo imati na umu tokom izrade ovog opštinskog plana Štrpca.

U žutom regionu identifikovane su posebno zaštićene zone koje trebamo imati na umu tokom izrade Opštinskog Razvojnog Plana Štrpca:

Grupagde zone imaju jednu bufer zonu od 100m' od parametaranjihovogdvorištasu :

- Crkva Svetog Nikole, Štrpce;
- Crkva Svetog Teodora, Donja Bitinja, Štrpce;
- Crkva Svetog Nikole, Gotovuša, Štrpce;
- Crkva Svete Bogorodice, Gotovuša, Štrpce;
- Crkva Svetog Đorđa, Gornja Bitinja, Štrpce;

Kao jedan od prednosti zone vidi se i to da je :

- Prisutnost prirodnih resursa, rekreativnih, zdravstvenih, termalnih voda, mogućnost razvoja planinskog, rekreativnog i zdravstvenog turizma.

KLJUČNA PITANJA U ŠIREM PROSTORNOM KONTEKSTU KOJA UKLJUČUJU UPUTSTVA O PLANIRANJU I OBAVEZE KOJE PROISTIČU IZ PROSTORNIH DOKUMENATA I PLANOVA SA ŠIRE REGIJE A KOJE DOTIČU OPŠTINU ŠTRPCE

Uputstva koja su sažeta u ovom poglavlju razjašnjavaju niz pitanja koje proizilaze iz prostornog plana Kosova u vezi toga šta svaka opština, a u ovom slučaju Opština Štrpce, treba da uzme u obzir tokom izrade opštinskog razvojnog i urbanističkog plana koji će istovremeno kao materijal olakšati komuniciranje između dva nivoa saradivanja.

STANOVANJE

Lokalni subjekti za planiranje treba da:

- planiraju zahteve za stanovanje za sve, od najnižih slojeva, onih sa potrebama za prikladno stanovanje i sa specijalnim potrebama;
- pružaju veće mogućnosti i rešenja za stanovanje, sa dobrom kombinacijom po veličini, vrsti i lokacijama stanovanja i potražnje za stvaranje mešovitih zajednica;
- pružaju dovoljno stambene površine sa prioritonom ponovnog korišćenja zemljišta unutar urbanih zona koristeći prazne kuće i adaptirajući postojeće zgrade,
- uspostavljaju i obezbeđuju javni prevoz na poslu, obrazovanje i zdravstvene institucije, trgovini, zabavu i lokalnim uslugama;
- koriste efikasno zemljište putem politika i standarda planiranja;
- procene potrebe ljudi za gradski prevoz, koji su kao zahtevi za kretanje unutar naseljenih mesta urbane zone i veza sa ostalim centrima;
- smanji zavisnost od automobila omogućavajući veći promet pešaka i biciklista, poboljšavajući veze javnog prevoza sa mestom stanovanja, poslom, lokalnim uslugama i lokalnim mogućnostima i planirajući kombinovanu destinaciju;
- podstaći dizajniranje u novim tokovima stanovanja u cilju stvaranja atraktivnih sredina, visokog kvaliteta u kojima će se ljudi opredeliti da žive.

STRATEŠKE LOKACIJE I OSNOVE EKONOMSKOG RAZVOJA

Pitanja i razlozi za uputstva

Bazirajući se na činjenicu da Kosovo nema ujednačen razvoj na njegovim prostorima, u nedostatku planiranja za racionalno korišćenje prostora, velika naseljena mesta – gradovi nastavljaju trend njihovog porasta, uz porast neformalnih tokova, visoku cenu i ulaganja u fizičkoj infrastrukturi i uslugama uz nemogućnost za sinergično delovanje, trend migracije ka velikim centrima se nastavlja a nedostatak prostora za stanovanje sa povoljnim pristupom i uslovima je prisutan, gradovi nastavljaju njihov razvoj u uslovima tržišne ekonomije po kriterijumima preživljavanja a ne promovisanja komplementarnog razvoja. Zbog njene funkcije kao administrativnog i univerzitetskog centra Priština okuplja glavne ekonomske i socijalne delatnosti koje joj pružaju povoljan položaj na regionalnom tržištu, ali u kosovskom kontekstu implicira neujednačen socio-ekonomski i prostorni razvoj ostalih delova Kosova, uz depopulaciju ruralnih zona i manjih urbanih centara, socijalne tenzije i podela Kosova na razvijene delove i na one nerazvijene, u nedostatku razvojne strategije i sprovođenja

važećeg zakona imamo nepovratne gubitke prirodnih resursa dok se sticanje vrednosti od karaktera baštine degradira i dovodi u kritičnim granicama njihovog funkcionisanja i korišćenja.

Nastavak trenda nerazvijenih tokova povećava troškove putnog i robnog prevoza i ima za posledicu otežan pristup infrastrukturi sa negativnim implikacijama u ekonomskom razvoju zemlje. Suženje glavnih saobraćajnica ometa normalno kretanje unutar i van Kosova, dok usporavanje usluga u naseljenim mestima indirektno podstiče migracije, koja je situacija nepovoljna za moguće investicije. Preporučena strategija prostornog razvoja Kosova zasniva se na razvoju snažne mreže gradova sa ekonomskim razvojem, preko ljudskih resursa – povećanja baze saznanja, racionalnog i planiranog korišćenja prirodnih i kulturnih resursa, lakog pristupa fizičkoj infrastrukturi (putnoj, železničkoj, vazdušnoj, IT), za obezbeđivanje i povećanje kvaliteta života (stanovanja i usluga), socijalne ravnopravnosti uz nastojanje kao gradovi konkurencije u regionu i sve to podržani od organizovanih kapaciteta (rukovođenje, dobro upravljanje, politička podrška, društvena podrška, strateške mreže).

Uputstva na opštinskom nivou

Ovaj putokaz za opštine treba da pomogne opštinama u izvršavanju zadatka prostornog planiranja a naročito u:

- sastavljanju razvojnih i urbanističkih planova,
- sastavljanju strateških regionalnih razvojnih planova – zajedničko razvojno planiranje za nekoliko opština (i/ili upravljanja) metropolitnske urbane regije (Pristina sa opštinama oko nje).

Opštinski razvojni planovi sa njihovim strategijama treba da:

- inspirišu – podižu svest i mobilišu stanovnike, interesne grupe, političare na stvaranje budućeg planiranja Opština.
- treba da budu formulisani za određen vremenski razvoj i zasnovanog na prioritentnim pitanjima i postojećem stanju u Opštinama.
- sadrže vizije za razvoj Opština – u skladu sa strategijom za prostorni razvoj jasno i specifično formulisani da odražavaju lokalne karakteristike, probleme i mogućnosti za razvoj,
- ciljevi treba da budu rešenja za probleme ili potrebe stanovnika uz utvrđivanje mesta nalaska na prostoru. Ukoliko su ciljevi povezani (npr. ublažavanje nezaposlenosti i ekonomske investicije) treba da se utvrde prioriteti i ciljevi,
- ciljevi treba da budu određeni pre nego što se odredi strategija.

Opštinski razvojni planovi terba da promovišu ekonomski i socijalni razvoj prema ustavnom okviru za decentralizovano lokalno upravljanje:

- obezbedivši da strategije budu planirane za lokalni ekonomski razvoj,
- naznačivši ulogu koju bi trebale da odigraju lokalne uprave u promovisanju LER za tretiranje pitanja ekonomskog porasta, razvoja zasnovanog na lokalnim resursima, nezaposlenosti, stvaranja novih radnih mesta, preraspoređivanja resursa i ekonomskih mogućnosti u korist građana (ublažavanja siromaštva), koordinisanja između zahteva tržišta i specijalizovanog obrazovanja, visokog obrazovanja i stručnog osposobljavanja,

- naznačivši ciljeve za ekonomski razvoj i konkurenciju. Razvojni planovi služe kao sredstvo zapodršku LER, obezbeđivši da pitanja od prioritnog značaja budu tretirana kroz inicijative za LER,
- posavetovajući sa Strategijama za LER, ekonomske sektore da bi se promovisali (npr. turizam, agroindustrija, prerađivačka industrija, uslužna industrija i dr.),
- obezbeđivši aktivnosti za ostvarivanje ciljeva za LER),
- određivši zone u okviru teritorije Opštine ili zajedničkih zona između Opština naznačivši integrisano planiranje.

KONCEPT GRADOVA-GENERATORA EKONOMSKOG RAZVOJA

Lokalni opštinski subjekti za planiranje treba da uzimaju u obzir ciljeve i nastojanja POP za gradove kao čvor ekonomskog lokalnog razvoja (LER) kao koncept koji obezbeđuje ekonomski razvoj Kosova.

Gradovi terba da budu izvršioi utvrđenih ciljeva korišćenjem:

Gradskih centara, za uslužne, uslužno trgovinske kulturne zabavne i rekreativne aktivnosti koji bi trebali da budu žive zone kroz izražavanje gradskog identiteta gde će zajedno sa nečelom kombinovanih razvoja biti kombinovanih sadržaja i stanovanje, kao i drugih pratećih sadržaja stanovanja; naučnog poslovanja u gradovima sa kulturnim, zabavnim i rekreacionim aktivnostima;

Ekonomskih gradskih zona, zona sa koncentrisanjem privrednih delatnosti u blizini gradova kao **grupisanja** aktivnosti industrijskih, uslužnih, uslužno-trgovinskih delatnosti istraživačko razvojnih institucija, koje grupacije promovišu konkurenciju i kooperaciju u isto vreme (TZHEK i druge grupacije u opštinama);

Zona sa turističkim potencijalom;

Ruralne privrede

Zona sa delatnošću teške metalurške prerađivačke industrije;

Ekonomije transporta;

Ekonomije turizma.

Na osnovu sadašnjeg stanja turističke privrede na Kosovu mogu se izvlačiti sledeći zaključci koji treba da u što kraćem roku pružaju rešenja za sledća pitanja:

- nedostatak definisanja, vizije, ciljeva, rukovodeće strategije i zadataka u turizmu,
- nedostatak unapređenja postojeće turističke ponude,
- nedostatak turističke propagande,
- nedostatak jasnog pozicioniranja na turističkom tržištu kao nove turističke destinacije sa novim imidžom u skladu sa aktuelnim i budućim razvojem turističkog tržišta,
- nedostatak realizacije značajnih investicija u privatnom i javnom sektoru turizma,
- nedostatak formulisanja novog sistema upravljanja turizmom kao garancije za dugoročni i održiv razvoj turizma,
- problemi sa električnom energijom, vodom, kanalizacijom otpadnih voda i smećem, degradacijom prirode i urbanih centara zbog divlje gradnje;

- slabo interesovanje investitora zbog odugovlačenja pitanja svojine nad zemljom.

Uputstva za lokalni nivo

Opštinski razvojni planovi treba da:

- turizam smatraju ključnim ekonomskim sektorom za LER promovišući vrednosti i identitet grada u marketinške svrhe, u cilju sticanja dohodaka od takve uslužne industrije što istovremeno doprinosi stvaranju novih radnih mesta,
- razvoj turizma bude u skladu sa načelima za održiv razvoj,
- predvide korake delovanja za stimulisanje sektora turizma, u pogledu kapitalnih investicija u fizičkoj infrastrukturi i marketingu naselja kroz prirodnih i kulturnih vrednosti,
- imaju integrisan pristup planiranju, upravljanju zajedničkim investicijama između opština koje međusobno **ovaca** resurse prirodnog i kulturnog nasleđa,
- promoviše i uspostavlja partnerstvo između aktera turizma, javnog i privatnog u cilju obezbeđivanja određenog razvoja infrastrukture turizma koji poštuje lokalne kulture i ekonomiju,
- daju prednost rekonstruisanju postojećih hotela u društvenom sektoru do međunarodnih nivoa,
- obezbedi da se održivost nasleđa i njene nove funkcije tretiraju na pravedan način izbegavajući transformisanje ovih objekata u mestima koja od poseta imaju limitiran ekonomski uticaj na njihovu okolinu,
- počinje izrada studija o selektivnim vrstama turizma (lovačkog, ruralnog, ekoturizma, kulturnog turizma, kongresnog turizma, rekreativnog turizma i dr.),

(Specifično za opštionu Štrpce jesu Ski resursi i šira zona sa turističkim potencijalom koja će se specifično tretirati po upustvima i sa centralnog nivoa)

ZONE SA VISOKIM POLIOPRIVREDNIM VREDNOSTIMA

Pitanja i razlozi za uputstvo

- gubitak kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta – njena zaštita kao prirodnog resursa i ujedno kao potencijala za održiv ekonomski razvoj,
- razvoj poljoprivrede – obezbeđenje hrane za stanovništvo zemlje, smanjenje troškova uvoza prehrambenih dobara i mogućnost za izvoz poljoprivrednih proizvoda,
- razvoj ruralnih zona – kao proces u kojem ruralno stanovništvo udružuje njene resurse i poboljšava uslove života i rada, razvija svoje sposobnosti, obezbeđuje nova radna mesta, poboljšava edukaciju i zdravlje, infrastrukturu i usluge.
- Rešavanje sporova: poljoprivredno zemljište – nekontrolisanom i neplaniranom gradnjom, površinski kopovi, degradiranje sredine i dr.,
- sinergična sadejstva sa čistom okolinom, prirodnom i kulturnom baštinom i turizmom.

Uputstva

Prostornim, razvojnim i urbanim planovima obezbediti zaštitu kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta (I - IV) i onih u šemi kontrolisanog navodnjavanja:

- za budući razvoj koristiti neobrađene površine, najniže klase (V-VIII) poljoprivrednog zemljišta i samo u slučaju posebnih i specifičnih zahteva koristiti i kvalitetno poljoprivredno zemljište;
- formiranje jedne grupe na centralnom i lokalnom nivou za upravljanje poljoprivrednim zemljištem od strane relevantnih institucija;
- sprečavanje izgradnje na poljoprivrednom zemljištu i na šemama za navodnjavanje;
- nadgledanje stanja na terenu i sprovođenje zakona od inspektorata za poljoprivredu, građevinarstvo, saobraćaj i sredinu oba nivoa;
- revitalizacija postojećih planiranih površina za površinski kop tako da nakon vađenja lignita pretvoriti u poljoprivredno zemljište;
- rehabilitacija površina na poljoprivrednom zemljištu koje su ranije služile kao deponije bilo da su ilegalne, komunalne ili deponije industrijskog pepela;
- rehabilitacija površina na poljoprivrednom zemljištu koje su pretrpele degradaciju usled poplava, erozija, odvodnjavanja i klizanja zemljišta;
- utvrđivanje poljoprivrednih zona i pejzaža pod zaštitom;
- privatizacijom i readaptacijom koristiti objekte, postojeće industrijske komplekse i sa pratećom infrastrukturom kako ne bi nestale nove površine poljoprivrednog zemljišta za izgradnju novih objekata usled čega će i investicije biti manje;
- rehabilitacija postojećih sistema za navodnjavanje i projekata za izgradnju novih kapaciteta za kontrolisano navodnjavanje;
- obavljanje konsolidacije poljoprivrednog zemljišta i stvaranje novog katastra poljoprivrednog zemljišta;
- identifikacija zona sa prikladnim zemljištem za profitabilne poljoprivredne delatnosti u korist ruralnog razvoja;
- istraživanje i predstavljanje planova za lokalitete od posebnog značaja u sektoru poljoprivrede za Opštinu;
- određivanje zona i striktno definisanje poljoprivrednog zemljišta po profitabilnoj delatnosti za dva glavna regiona, Dugađin i Kosovsku ravnicu: Dugađinska ravnica (Peć, Istok, Klina, Dečane, Đakovica, Orahovac, Mališevo, Prizren, Suva Reka i Dragaš); Kosovska ravnica (Mitrovica, Laposavić, Zvečan, Zubin Potok, Srbica, Vučitrn, Podujevo, Priština, Obilić, Kosovo Polje, Glogovac, Lipljan, Štimlje, Novo Brdo, Kamenica, Gnjilane, Vitina, Kačanik, **Štrpce** i Uroševac);

Opštinski razvojni planovi i druge strategije treba da obezbeđuju da ruralne zone imaju pristup zapošljavanju, dovoljan smeštaj, obrazovanje, zdravstvo, usluge i transport.

KONZERVACIJA I RAZVOJ NASLEĐA–ZAŠTITA POSTOJEĆIH VREDNOSTI

Stanje, pitanja i razlozi za uputstvo

Na Kosovu, kulturno nasleđe je među najznačajnijim elementima i sastavni deo životne sredine. Ono predstavlja istinitost identiteta društva i zemlje. Smatra se kao potencijal za razvoj i održive društvene i ekonomske integracije u zemlji, regionu i šire. Kao i svako društvo, i Kosovo ima potrebe za ravnotežu između novog i starog. Gubitak starog je

nepovratna vrednost na štetu identiteta zemlje i čovečanstva. U njoj se obuhvata stvaralaštvo još od davnih vremena do današnjih dana. Ovo nasleđeno blago sa umetničkim, estetskim, istorijskim vrednostima i tradicionalnim karakteristikama ilustruje se bogatom raznovršnošću nasleđa: **arhitektonskog, arheološkog, pokretnog, arhivskog i duhovnog.**

Na Kosovu, sistem brige prema kulturnom nasleđu nije u skladu sa savremenim zahtevima. Ova situacija je posledica monističke politike vlasti u prošlom periodu i praktikovana preko 50 godina. Procena kulturnog nasleđa nije urađena prema objektivnim kriterijumima koji omogućavaju održivo očuvanje i korišćenje. Tokom rata u 1998/99. godine, nanete su teške štete spomenicima od kulturno-istorijskih vrednosti. Na domaćem i međunarodnom nivou odvijane su aktivnosti u poboljšanju stanja, međutim situacija nije konsolidovana na adekvatnom nivou tako da imamo nasleđena pitanja (probleme) kao što sledi:

- na hiljade celina-monumenata od kulturno-istorijskih vrednosti su ugrožene, oštećene i uništene u velikoj meri;
- sistem, mehanizmi, procedure i ograničeni kapaciteti uključujući zakonodavne administrativne, menadžerske, inventarske, aspekte, dokumentacija, studije, specijalizacije, planiranja, budžetske i dr., u skladu sa savremenim zahtevima;
- insitucije sa kompetencijama, infrastrukturom, specijalističkim iskustvom, metodologijom i potencijalima kao i limitirana budžetska sredstva;
- nedostatak adekvatnih informisanja i integrisanje u planovima za edukaciju, obrazovanju, objavljivanju, izložbe, medije, turizam i dr.;
- nedostatak obrazovnih planova na svim školskim, univerzitetskim i postuniverzitetskim nivoima;
- nedostatak sistematskih planova i fondova za održavanje kulturno-istorijskih celina i njihovo neuključivanje u programima urbane i ruralne revitalizacije.

Uputstva

Lokalni subjekti za planiranje i upravljanje prirodnom, kulturnom i istorijskom sredinom treba da:

- promovišu pozitivno upravljanje prirodnom, izgrađenom i istorijskom sredinom, da je zaštite od zbiljanja koja mogu naneti štete;
- usvajaju integrisani pristup koji štiti namenjene zone ispunjavajući socijalne i ekonomske potrebe lokalnih zajednica;
- štite sve značajne aspekte pejzaža, uključujući posebne prizore i lokacije;
- čuvaju i unapređuju, gde je to moguće, osobenosti i raznovrsnost uključujući pejzaže i ponovo procenivši lokalne pejzaške namene;
- integrišu pristup zasnovanog na lokaciji za razvojno planiranje uz širu pažnju prema biodiverzitetu i drugim prostornim pitanjima;
- traže da se ponovo vrate oštećene i nestale prednosti i prizori gde je to moguće;
- razvojni planovi treba da daju prednost zaštiti i razvoju lokacijama kulturnog nasleđa međunarodnog i nacionalnog nivoa. Razvoj, koji može da utiče na takve lokacije može se dozvoliti samo ukoliko nema drugih alternativnih rešenja. Neki pejzaži koji mogu doprineti lepoti, raznovrsnosti i osobenosti regiona treba da se tretiraju od nacionalnog interesa a i unapređenje i zaštita pejzaža lokalnog karaktera treba da se smatraju značajnim. (**Štrpce**)

	Opština	Br.		Naselje	S=ha	Br kuća	Br Stanovnika	K R	S R	D R	O P	U P	R P	m	s	v	u	ur	r	Kr
20	Štrpce	1	1	Berevce (Postavljeno pre 100 godina)	2	50	350	X					X		X				X	O
		2	2	Gotovuša (Postavljeno pre 100 godina)	4	30	250	X					X		X				X	O

je Opština bogata sa prirodnim, kulturnim i istorijskim vrednostima i veoma ozbiljno će uzeti u obzir ova uputstva)

			godina)																
		3	3	Štrpce	2.3	30	250	X					X		X			X	O
				(Postavljen o pre 100 godina)															

ENERGETSKE ZONE I RUDNICI

Pitanja i razlozi za uputstvo

Lokalni subjekti za planiranje treba da dobijaju uputstva u vezi sa energetskim zonama i rudnicima s obzirom da postoji potreba za:

- tačno određivanje zona ovih prostora;
- procenu postojećih kapaciteta;
- racionalizaciju njihovog korišćenja i poštovanje kriterijuma o sredini;
- koordinisano planiranje sa drugim sektorima;
- minimiziranje sektorskih sporova i pronalaženje rešenje za njih.

Uputstva

Utvrđivanje zona za eksploataciju rudnika treba da se zasniva na političkim uputstvima od (MSPP, MER i NSRM). Ukoliko je utvrđivanje zone za eksploataciju rudnika u sporu sa nekim drugim sektorim, pravo za ostvarivanje treba da stiče onaj prioritet za koji će studija pokazati da je ekonomski opravdani.

U koordinaciji sa centralnim autoritetima, lokalni autoriteti treba da:

- izvrše plansko utvrđivanje kontrolnih mera za rudnike u eksploataciji i da iniciraju istraživanja za prioriteta pitanja;
- obavljaju izradu planova za nova naseljena mesta u slučaju razmeštaja naseljenih mesta sa rudnika ili sa blizine predviđenih energetskih zona;
- se zasnivaju na akcioni plan za eksploataciju u fazama i pratećim merama;
- uzimaju u obzir akcioni plan iz sektorskih izveštaja o vremenu eksploatacije;
- uzimaju u obzir obuhvatanje planova za rekultivisanje teritorije eksploatiranog rudnika;
- se zasnivaju na planovima za poboljšanje uslova sredine.

TREKUTNO STANJE DEPONIJA I TRETIRANJE OTPADAKA-ZONE INDUSTRIJESKIH OTPADAKA

Pitanja i razlozi za uputstvo

- potreba za koordinisano planiranje da bi se obezbedile efikasne usluge;
- postojanje ilegalnih deponija i nepostojanje posebnih deponija za opasne otpatke;
- obezbeđenje jasnog okvira za investicije.

Uputstva

- planiranje oko deponija uslovljava se mogućnostima njihovog proširenja;
- opštine treba da predlažu lokacije za eventualnu izgradnju posebnih deponija za opasne otpatke;
- predložena lokacija za izgradnju deponije treba da bude na sigurnom mestu koje ne ugrožava zdravlje najbližih stanovnika;
- ne treba predložiti da lokacija bude u zoni gde postoje podzemna bogatstva, na poljoprivrednom zemljištu kategorija I – IV, blizu reka ili jezera ili blizu putnih pojaseva;
- zatvaranje ilegalnih deponija;
- izrada planova za nova naselja u slučaju eventualnog razmeštaja naseljenih mesta zbog izgradnje neke deponije.

ANALIZA KOJA POKAZUJE PREDNOSTI, NEDOSTATKE, MOGUĆNOSTI I PRETNJE

Tematska oblast: INFRASTRUKTURA	
<u>Saobraćajna i prometna infrastruktura</u>	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Novoizgrađenaputna infrastruktura u pojedinim segmentima Opštine (Gotovuša, Brod, Firaja, Sevce, Brezovica). • Iskorišćavanje već postojeće železničke trase kao i blizina glavne železničke mreže. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kvalitet većeg dela putne infrastrukture ne ispunjava predviđene uslove. • Nedostatak prateće infrastrukture gde spadaju: trotoari, rasveta, signalizacija i dr. • Nedostatak železnice.
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Korišćenje fondova za dopunu, unapređivanje i modernizaciju. • Dopunjavanje, kompletiranje i modernizacija regionalnih puteva, sa svim pratećim sadržajima (regulacionalinija). • Alternativni putevi i funkcionalno povezivanje svih naselja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ukoliko nemamo dobro organizovanu infrastrukturu može doći do nesrećnih slučajeva. • Slaba organizovanost infrastrukture može izazvati socijalne i druge vrste nezadovoljstva i pobuna.
<u>Energetska infrastruktura</u>	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Pokrivenost opštine energetskom mrežom sa (10 kw). 	<ul style="list-style-type: none"> • Ograničen kvalitet mreže (stara mreža); • Mala pokrivenost podzemnom kablovskom mrežom.
MOGUĆNOSTI	PRETNJE

<ul style="list-style-type: none"> • modernizacija prenosne i distributivne mreže obezbeđivši njihovo integrisanje u regionalnoj mreži; • Izgradnja podzemne elektroenergetske mreže. • Prelazaka sa distributivne mreže od 10kW na distributivnu mrežu od 20Kw. 	<ul style="list-style-type: none"> • Socijalni poremećaji; • Privredne havarije i uništenja; • Nesreće i gubitak ljudskih života; • Zaostajanje razvoja.
<u>Snabdevanje vodom</u>	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Veliki deo opštine je pokriven vodovodnom infrastrukturom. 	<ul style="list-style-type: none"> • Jedan deo opštine nije pokriven vodovodnom infrastrukturom, a jednim delom je stara vodovodna mreža koja je neadekvatna (od asbestnih cevi).
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Planiranje snabdevanja vodom kroz efikasnu infrastrukturu za celu Opštinu; • Ojačanje i regulacija kaptaza; • Zamena cevi od asbest cementa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Socijalni poremećaji; • Zaraze i opasne bolesti; • Zagađivanje vode za piće;
<u>Kanalizaciona infrastruktura i menadžiranje otpada</u>	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Naselje Štrpce je pokriveno kanalizacionom mrežom. 	<ul style="list-style-type: none"> • Veći deo opštine nije pokriven kanalizacionom infrastrukturom i neadekvatno tretiranje otpadnih voda.
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Planiranje glavnog kolektora kanalizacije na opštinskom nivou; • Privremeno tretiranje otpadnih voda septičkim jamama; • Izgradnja atmosferskih kanalizacija duž puteva, sa izlivom u najbližim rekama i potocima. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mogućnosti zaraze od netretiranog i nekontrolisanog izliva otpadnih voda .
<u>Telekomunikaciona infrastruktura</u>	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Dobar deo Opštine je pokriven telefonskom i internet mrežom, kao i kablovskom televizijom; 	<ul style="list-style-type: none"> • Jedan deo Opštine nije pokriven telefonskom i internet mrežom, kao i kablovskom televizijom;

<ul style="list-style-type: none"> Pružanje usluga od više operatera. 	<ul style="list-style-type: none"> Nije čitava teritorija pokrivena optičkim kablom.
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> Pokrivanje cele teritorije Opštine telefonskom, kablovskom tv i internet mrežom; Ojačanje mrežapo evropskim standardima; Postavljanje perifernih centrala; Poboljšanje kvaliteta života putem pristupa telekomunikacionim uslugama. 	<ul style="list-style-type: none"> Opšte nezadovoljstvo zbog slabog kvaliteta telekomunikacije; Pretnje potrošačima od zloupotrebe; Nepodnošljive cene za građane;

Tematska oblast: INFRASTRUKTURA

Zaključci : Prednosti i slabosti

U analizi stanja za prednosti i nedostatke kao radna grupa smatramo da treba skrenuti pažnju na očuvanje i jačanje prednosti koje posedujemo (gore navedeno) i baviti se nedostacima koje ćemo konvertirati u prednosti.

Tematska oblast: INFRASTRUKTURA

Zaključci : Mogućnosti i pretnje

Analizom mogućnosti i rizika u tematskoj oblasti infrastrukture ova radna grupa će koristiti kao orijentaciju bavljenja navedene mogućnosti i u buduće, korisne kao deo planiranog procesa, ali isto tako je vrlo važno da se bavimo i mogućim rizicima u smislu da istražujemo rizike i da u procesu planiranja reagujemo na vreme.

Tematska oblast: KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA I OKOLINA

Vazduh

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> Velika šumovitost Opštine; Postojanje kako površinskih tako i podzemnih voda; Povoljni klimatski uslovi; Nerazvijena industrija; Ruralna sredina; Nepostojanje prometnih saobraćanica (drumskih ,vazdušnih i vodenih). 	<ul style="list-style-type: none"> Postojeća industrija nema prečišćivače vazduha kako suve tako ni vlažne; Putna infrastruktura nije na zavidnom nivou; Nepostojanje mernih mesta za praćenje kvaliteta vazduha; U saobraćaju se koriste vozila prosečne starosti i do 20 god. koja nemaju ugrađene katalizatore i za pogon koriste tečna goriva koja svojim sagorevanjem ispuštaju štetne materije u atmosferi; Nepostojanje centralnog grejanja, već je

	<p>to individualno gde je teško kontrolisati produkte prilikom sagorevanja koje odlaze u atmosferu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nepristupačnost šumama gde je teško vršiti kontrolu i zaštitu istih od požara.
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Povećanje površine pod šumom (pošumljavanje); • Povoljne klimatske uslove iskoristiti u turističke ponude (vazdušne banje); • Izgradnja vetrenjača za energiju; • Edukacija stanovništva; 	<ul style="list-style-type: none"> • Narušavanje biodiverziteta; • Pojava erozije; • Smanjenje šumskih površina; • Pojava šumskih požara; • Uticaj klime kako lokalne tako i globalne, na zdravlje stanovništva; • Na građevinske objekte (fasade)
<u>Voda</u>	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Znatne količine podzemnih i površinskih voda; • Veliki broj reka, potoka i jezera; • Izvorišta reka su na velikim nadmorskim visinama gde svojim tokom savladavaju veliku nadmorsku visinu; • Redovne su padavine kako kiša tako i snega gde je konstantan nivo voda. 	<ul style="list-style-type: none"> • Fizičko oštećenje i uništavanje nekih vodenih izvora; • Neracionalna i ilegalna upotreba pojedinih izvora; • Neadekvatan kvalitet pojedinih izvora vode za piće; • Nedostak postrojenja za tretiranje otpadnih voda (zagađenje podzemnih i površinskih voda). Nijedna kanalizaciona mreže se ne tretira. • Nedostatak nadležnosti za upravljanje i korišćenje voda.
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Razvoj projekata u funkciji obezbeđivanja neprekidnog sistema površinskih i podzemnih vodotoka; • Prikazivanje na mapama vodenih izvora, vodotokova i svih vodenih resursa i izrada glavnih projekata za zaštitu i razvoj; • Razvoj projekata za proučavanje kvaliteta vode, zagađivača, i osposobljavanje vode za piće, industriju, navodnjavanje, rekreaciju i dr; • Razvoj projekat za povećanje kvaliteta dobre vode i održavanje vodenih količina na 	<ul style="list-style-type: none"> • Oštećenje do uništenja vodenih resursa; • Zagađenje i ugrožavanje zdravlja stanovništva. • Zagađenje i ugrožavanje hrane i prehrambenih namirnica. • Povećanje cene vode za piće. • Socijalni nemiri (gubitak perspektive zbog neiskorišćavanja svih mogućnosti koje pruža ova oblast za našu Opštinu); • Protesti i nemiri.

<p>celoj teritoriji opštine;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stvaranje mehanizama za sprovođenje zakona o vodama (neracionalno i nelegalno korišćenje vode); • Izradaprojekata osaradnji između nivoa što se tiče ovog životnog resursa; • Razvoj projekata za prirodno filtriranje vode; • Podizanje svesti i edukacija stanovništva za racionalno korišćenje vodenih resursa; • Izgradnja hidroakumulacija; • Planiranje površina sa površinskim vodama i kao atraktivnih elemenata u naseljenim mestima, onoliko koliko je to moguće; • Priprema projekta za fiziko, biološko i hemisko tretiranje; • Obaveza velikih industrija na upotrebu filtera za tretiranje otpadnih voda; • Izrada projekata za zaštitu i tretiranje podzemnih i površinskih voda od poljoprivrednih veštačkih đubriva i drugih sredstava. 	
<u>Zemljište</u>	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • U Opštini ima velikih površina zemljišta boniteta III - VIII klase; • Zemljište koje se koristi za građevinsko ispunjava zahteve današnjih tokova; • Velike površine pašnjaka omogućavaju razvoj stočarstva; • Pogodnost terena za razvoj voćarstva. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepoštovanje Zakona o zaštiti poljoprivrednog i šumskog zemljišta, odnosno neefikasno funkcionisanje mehanizama za sprovođenje; • Smanjenje šumskog zemljišta zbog nekontrolisane seče drveća, požara što utiče i na povećanje erozije; • Neplanirano korišćenje građevinskog zemljišta bez kriterijuma; • Degradacija zemljišta pojedinih zona (kamenolomi i dr.); • Delimično zagađivanje zemljišta pesticidima i drugim sadržajima; • Nedostaka sisteme za navodnjavanje; • Podizanje svesti stanovništva za očuvanje poljoprivrednog zemljišta na niskom nivou;

MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Stvaranje mehanizama na centralnom i opštinskom nivou za zaštitu zemljišta uopšte a posebno poljoprivrednog zemljišta u funkciji minimalnog zauzimanja zemljišta za naselja (urbanizaciju); • Izrada plana na način koji bi sve što nije u okviru granicagrađevinskog zemljišta bilo tretirano i zaštićeno kao poljoprivredno zemljište; • Planiranje mera za zaštitu i razvoj kvaliteta zemljišta u funkciji čistog i nekontaminiranog zemljišta; • Utvrđivanje stepena opasnosti od erozije u nekim zonama sa snažnom erozijom; • Edukacija za adekvatno upravljanje zemljištem i zaštita od erozije; • Izrada politika i planova za očuvanje poljoprivrednog i šumskog zemljišta od zagađivanja pesticidima i drugih zagađivača i štetočina; • Preduzimanja meliorativnih mera; • Informativna i edukativna kampanja za građane o značaju očuvanja poljoprivrednog zemljišta. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepovratna degradacija i uništenje zemljišta; • Socijalna opasnost (opasnost na gubitak hrane za stanovništvo); • Opasnost po okolinu (gubitaka zemljišta može dovesti do opasnosti za oštećenje i uništenje u lancu proizvođača koji utiču na floru i faunu); • I u ekonomskom aspektu preti gubitak ravnoteže održivog razvoja; • Opasnost da nadolazeće generacije ostanu bez najdragocenijeg resursa (zemlje) u adekvatnom kvalitetu i kvantitetu;
<u>Prirodno nasleđe</u>	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Opština ima raznovrsnu floru i faunu, raspolaže značajnim nadzemnim i podzemnim bogatsvima; • Opština ima zone i pejzaže koji su bogati biodiverzitetom kao zaštićenih prirodnih znamenitosti (nacionalni park); • Postoji profesionalna i politička volja za zaštitu i razvoj zona bogatih florom i faunom; • Postoji dobra zakonska osnova; • Postoji interes za turistička i sportsko-rekreativna zbivanja u ovim zonama; 	<ul style="list-style-type: none"> • Prirodni resursi nisu dovoljno proučavani i istraženi; • Nedostaje efikasnost u upravljanju zona i zaštićenim znamenitostima; • Nedostaju prostorni planovi za zaštićene zone i pejzaže; • Neodostatak investicija u popularizaciji planina, zaštiti i unapređenju zaštićenih zona; • Nedostaje svest o očuvanju prirodnih resursa; • Veliko uništavanje šuma ima kao posledicu gubitaka biodiverziteta;
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Planiranje i razvoj projekata koji 	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacija i uništavanje zona sa

<p>obezbeđuju pune ekosisteme bez prekidanja zatvorenih tokova i ciklusa;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrada planova i projekata za svrstavanje u zaštitne zone bogatih florom i faunom (rezervati prirode) uz naznačenje pejzaža i prirodnih znamenitosti; • Planiranje i priprema projekata o raznim zonama u funkciji zaštite i razvoja flore i faune što predstavlja odliku Opštine; • Planiranje i priprema projekata o ekološkoj koheziji (velikih zona od prirodnih vrednosti povezanih koridorima); • Planiranje i priprema projekata o raznim zonama u funkciji zaštite i razvoja pejzaža koji su bogati biodiverzitetom, kao i zaštićenim prirodnim znamenitostima (obezbeđivanje maksimalnog biodiverziteta); • Planiranje i priprema zajedničkih projekata (zaštićenih zona, pejzaža i ostalih prirodnih objekata) sa ostalim Opštinama i sa susednom državom Makedonijom; • Korišćenje raznih međunarodnih programa za upravljanje, promovisanje i razvoj prirodnog nasleđa; • Planiranje jačanja mehanizama za zaštitu i razvoj u skladu sa zakonskim osnovama ovih vrednosti; • Programi animiranja na prirodne vrednosti u cilju raspoznavanja, ali i zaštite. 	<p>prirodnim znamenitostima;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nestanak areala i staništa raznih biljnih i životinjskih vrsta , kao i njihovo istrebljenje. • Pojava nekontrolisanog lova.
<p><u>Degradacije u okolini i elementarne nepogode (poplava i erozija)</u></p>	
<p>PREDNOSTI</p>	<p>SLABOSTI</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Samo neke određene zone imaju snažnu eroziju; • Do sada u Oštini nije bilo neke nesreće izazvane nekontrolisanim prirodnim silama koja bi razorila u katastrofalnim razmerama život ili zdravlje ljudi, životinje i imovinu, ili nanela štete kulturnom i prirodnom nasleđu; • Nije bilo elementarnih nepogoda, kao što su: snažni zemljotresi, snežni nanosi, veliki sneg, led, suša, masovna pojava zaraznih bolesti kod ljudi, životinja, biljaka i druge nepogode velikih razmera; • Nije bilo nesreća velikih razmera u drumskom, vazdušnom saobraćaju, požaru i drugih ekoloških i industrijskih nesreća, koje izaziva čovek radom i ponašanjem; • Postoji mehanizam koji se bavi planiranjem urgentnih situacija zajedno sa centralnim nivoom; • U toku je proces izrade Opštinskog razvojnog i urbanističkog plana(ORP i URP) koji treba da tretira ove teme. 	<ul style="list-style-type: none"> • Velika količina otpadaka i divlje deponije postoje skoro u svakom naselju a naročito duž rečnih korita; • Neefikasno upravljanje otkupom otpadaka, nedostak odvajanja, recikliranja; • Degradacija rečnih korita. • Nekontrolisana seča šuma i oštećenje šuma od požara; • Bilo je velikih poplava; • Ne postoji sistem za zaštitu od poplava; • Ne postoji arhitektonski standard protiv seizmičke izgradnje; • Ne postoji protivgradna stanica niti sistem; • Nema planiranog sistema urgentnog reagovanja niti konkretnog plana; • Nema planiranih mesta uništavanja u slučaju bolesti kod životinja pri čemu se zahteva uništenje zbog opasnosti po ljudi.
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Planiranje recikliranja otpadaka; • Planiranje i priprema konkretnih projekata za zaštitu od daljeg degradiranja rečnih korita (planiranje deponija i drugih mera za čišćenje i održavanje , od regulacije zemlje do regulacije rečnih korita od betonskog i kamenskog sadržaja); • Planiranje i izrada projekata za prekidanje nekontrolisane seče šuma i mera za protivpožarnu zaštitu; • Usvajanje Pravilnika o uvođenju mera za arhitekturu i standarde aseizmičke izgradnje. • Izgradnja protivgradne stanice i sistema; • Priprema plana evakuacije i postupanja u urgentnim slučajevima radi sprečavanja i smanjenja broja žrtava kao i drugih posledica; 	<ul style="list-style-type: none"> • Pojava zemljotresa visokog stepena koji može ugroziti Opštinu jer se ona nalazi u seizmičnom području; • Pojava jakih poplava koje su moguće; • Pojava velikih požara; • Pojava ostalih elementarnih nepogoda i drugih nesreća; • Gubitak i poremećaj ekosistema i organskih vrsta koje žive u njima što izaziva oštećenje šuma od požara.; • Od najvećeg dela nesreća ugrožava se život ili zdravlje ljudi, životinja kao i imovina, kulturno i prirodno nasleđe.

<ul style="list-style-type: none"> • Planiranje najmanje jednog mesta za uništenje u slučaju bolesti kod životinja i kako je uništenje jedina mogućnost za zaštitu zdravlja ljudi; 	
<u>Kulturno-istorijsko nasleđe</u>	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Zone bogate vrednostima arheološkog nasleđa; • Zone bogate vrednostima arhitektonskog nasleđa. • Postojanje zona sa istorijskim vrednostima (spomen obeležja i memorijalni kompleksi); • Institucionalno posvećenje očuvanju i razvoju ovih mesta; • Postojanje zakonodavne infrastrukture. 	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacija zona sa kulturno-istorijskim vrednostima, usled bespravne gradnje; • Nedostatak politike za očuvanje zona sa kulturno-istorijskom baštinom na osnovu savremenih koncepata; • Nedostaje popis zona sa kulturno-istorijskim vrednostima, kao i nadgledanje; • Nedostatak digitalizacije zona i projekata za zaštitu i razvoj; • Nedovoljan broj stručnjaka i mehanizama za implementiranje u ovoj oblasti; • Nedostatak međuinstitucionalne saradnje; • Nedostatak svesti i poštovanja zvaničnih subjekata i stanovništva prema očuvanju zona kulturnog nasleđa; • Nedostatak zakonodavne infrastrukture, odnosno nefunkcionisanje mehanizama za sprovođenje zakona iz ove oblasti;
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Digitalizacija zona i uvođenje zaštitnih mera za sve zone; • Dalja spoznaja zona i njihov popis (uključujući geo-fizička snimanja u nekim zonama); • Digitalizacija, planiranje i priprema projekata za zaštitu i razvoj zona sa arheološkim vrednostima; • Digitalizacija, planiranje i priprema projekata za zaštitu i razvoj zona sa arhitektonskim vrednostima; • Digitalizacija, planiranje i priprema projekata za zaštitu i razvoj zona sa istorijskim vrednostima; • Izrada savremenih politika i koncepata za očuvanje zona sa kulturno-istorijskim nasleđem; 	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacija do uništenja ovih vrednosti; • Gubitak identiteta, nasleđa i drevnosti; • U socijalnom aspektu (osiromašenje u smislu mogućnosti za otvaranjem novih radnih mesta i u duhovnom smislu) • Uništenje razvojnih potencijala u ekonomskom smislu; • Suočavanje budućih generacija sa problemima očuvanja.

<ul style="list-style-type: none"> • Preduzimanje mera za adekvatno upravljanje ovim zonama, međuinstitucionalnu saradnju i stimulisanje za zaštitu zona nasleđa; • Organizovanje radnih grupa i podizanje stručnih kapaciteta za bavljenje ovim zonama; • Koordinisanje aktivnosti između nivoa za funkcionisanje mehanizama za sprovođenje zakona iz ove oblasti; • Obuke i informativne kampanje za podizanje svesti i poštovanje zvaničnih subjekata i stanovništva prema očuvanju zona sa nasleđem. 	
<u>Zbivanja (naselja i njihova mreža, bespravna gradnja, urbanizacija, zone posebne namene)</u>	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Mrežu naseljenih mesta u Opštini čine 16 naseljena mesta; • Mala udaljenost između naselejenih mesta i opštinskog centra; • Dovoljno prostora unutar građevinskih zona; • Nema zona sa neformalnim naseljima; • Razvoj je orijentisan ka privatnom sektoru koji uspeva da sam stvori uslove za smeštaj i rad sopstvenim investicijama; • Volja stanovnika za učešće u rešavanju problema. 	<ul style="list-style-type: none"> • Samo jedno naseljeno mesto je urbanog karaktera; • Većina naselja je rasprostranjenog tipa; • Neka naseljena mesta su linearna; • Mala gustina stanovanja; • Slab kvalitet izgradnje; • Razvoj naseljenih mesta bez ikakvih urbanističkih kriterijuma; • Interesovanje zajednice je najviše usredsređeno na obezbeđenje individualnog stanovanja koje zauzima više prostora od onog kolektivnog; • Neefikasnost nadležnih organa u donošenju politika i pravila izgradnje i razvoja u sprovođenju zakona u cilju sprečavanja neodrživih, neracionalnih i štenih pojava.
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Razvoj podcentara; • Razvoj kompaktnog koncepta na nivou naselja; • Tretiranje zona od posebnog interesa; • Proglašenje zona zamrznutim na nekim linearnim segmentima i zabrana gradnje na tim zonama; • Planirano proširenje u određenim zonama sa zemljištem niskog boniteta i u privatnoj i u opštinskoj svojini; 	<ul style="list-style-type: none"> • Urbanistički kaos; • Neodrživo i neracionalno korišćenje građevinskog zemljišta; • Degradacija i uništenje poljoprivrednog zemljišta (divlja gradnja); • Opadanje kvalitete života; • Migracije selo –grad; • Nepodnošljive cene usluga; • Socijalni poremećaji i siromaštvo; • Gubitak prostorne ravnoteže;

<ul style="list-style-type: none"> • Opremanje, što je moguće više, urbanističkom infrastrukturom svih naselja; • Razvoj gradnje unutar planiranih građevinskih granica; • Razvoj i organizovanje poljoprivredne proizvodnje unutar katastarskih zona naselja, ali i u građevinskim zonama; • Proširenje industrijskih sadržaja u naseljima koja imaju koristi za to; • Izgradnja modernih stambenih i drugih objekata, adekvatno raspoređivanje uslužnih delatnosti; • Potrebno je da se prilikom izgradnje kuća i lokaliteta dobija saglasnost i poštovanje specifičnih urbanističkih normi; • Angažovanje nadležnih organa za stvaranje urbanističke klime, naročito u delovima koji se smatraju i dalje nedirnitum; • Privatni sektor i NVO treba da se angažuju na rešavanju urbanističkih problema. 	<ul style="list-style-type: none"> • Formiranje neformalnih naselja; • Neopremanje i nefunkcionisanje infrastrukture.
---	---

Scenario razvoja koncentrisanog na grad

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Glavne javne usluge, javna uprava, škole, sudovi i zdravstveni centri smešteni su u naselju Štrpcu; • Pogodna infrastruktura čini osnovu ekonomskog razvoja; • Veći deo razvoja je fokusiran na naselje Štrpce; • Stvaraju se uslovi za zbijanje stanovništva što utiče da sve usluge budu bliže građanima uključujući prevoz; • Svi biznisi koji se smatraju prijatnima po okolinu i oni koji jačaju socijalnu i ekonomsku dimenziju imaju više šansi i veći broj potrošača; • Lakše kompletiranje infrastrukture u poređenju sa linearnim ili drugim scenarijom; • U prostornom pogledu, ovaj scenario omogućava nam zaštitu poljoprivrednog zemljišta; • Omogućava jačanje identiteta i uloge 	<ul style="list-style-type: none"> • Povećan intenzitet migracije stanovništva iz ruralnih krajeva ka naselju Štrpcu (centralnom naselju), osiramašilo bi i dalje socijalnu, ekonomsku i okolinsku infrastrukturu u selima, koja je i onako ograničena; • Centralizacija institucija u Štrpcu smanjio bi mogućnost kontakta i povezivanja sa lepim planinskim pejzažima, kao i gubitak podrške iskorišćavanja prirodnih resursa u planinskim predelima; • Slabljenje funkcionalnih veza između ruralnih naselja i urbane zone; • Otežan i opterećen saobraćaj u naselju, kao rezultat usluge koju treba obavljati u ovom centru.

Štrpca kao centra Opštine; <ul style="list-style-type: none"> • Omogućava da posebne vrednosti Štrpca ojačaju, kao npr. reka koja je elemenat identiteta; 	
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Intervencije planova za funkcionalizaciju, što je moguće viši scenario razvoja koncentrisanog na centralno naselje; • Intervencije infrastrukturom za olakšavanje scenaria razvoja koncentrisanog na centralno naselje; • Intervencije politikom i budžetom za olakšavanje scenaria ravoja koncentrisanog na centralno naselje; • Kulturna zbivanja i mogućnosti duhovnog oplemenjivanja; 	<ul style="list-style-type: none"> • Nezadovoljstva u ostalim zonama Opštine; • Napuštanjem ruralnih zona stvaraju se veći troškovi (kretanje iz sela prema centralnom naselju), povećanje socijalnih slučajeva i urbane nezaposlenosti; • Povećanje urbanog kriminala i nasilja.

Tematska oblast: EKONOMSKI RAZVOJ

Poljoprivreda

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Jedinstveno planinsko područje za bavljenje stočarstvom (govedarstvom i ovčarstvom), voćarstvom (zasad jagodičastog voća), i pčelarstvom; • Tradicija bavljenja poljoprivredom; • Ekološki zdrava sredina za proizvodnju organske hrane; • Raznolikost lekovitog bilja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Usitnjenost prcela; • Nedostatak savremene mehanizacije; • Nedostatak prilazne infrastrukture poljoprivrednih parcela; • Nedostatak irigacionog sistema; • Nizak stepen integracije poljoprivrednog proizvođača sa tržištem; • Nezainteresovanost omladine za bavljanje poljoprivredom.
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Dobra mogućnost za raznoliku poljoprivrednu proizvodnju i preradu proizvoda; • Razvoj stočarstva i voćarstva; • Postojanje banaka za kreditiranje proizvodnje kao i investicionih fondova; • Stimulacija poljoprivrednika kao i registracije kamate na kredite u poljoprivrednoj proizvodnji; 	<ul style="list-style-type: none"> • Nekontrolisano korišćenje prirodnih resursa; • Ograničeni pristup finansijskim sredstvima, niske cene poljoprivrednih proizvoda kao i ograničenost tržišta; • Nezainteresovanost poljoprivrednika za povećanje poljoprivredne proizvodnje; • Neadekvatan zakon o poljoprivrednom zemljištu kao i nedovoljna razrađena

<ul style="list-style-type: none"> • Mogućnost izgradnje irigacionih sistema i iskorišćavanje vode iz rečnih korita za navodnjavanje. 	zemljišna politika.
<u>Turizam</u>	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Dobri uslovi za razvoj turizma; • Bogatstvo vodenim resursima; • Bogatstvo prirodnim resursima i atraktivnim predelima; • Raznolikost flore i faune; • Ekološki zdrava sredina; • Već postojeći objekti; • Gostoprimstvo stanovištva; • Tradicionalne manifestacije; • Bogato duhovno i kulturno nasleđe. 	<ul style="list-style-type: none"> • Odsustvo lidera; • Nejasni ciljevi i strategija razvoja; • Nepostojanje dobre infrastrukture; • Nedovoljan priliv investicija; • Neraščićeni vlasnički odnosi-privatizacija.
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Razvoj turizma tokom cele godine (zimski i letnje); • Izgradnja trim staza; • Otvaranje novih puteva za što efikasniju komunikaciju (Prizren); • Razvoj domaće radinosti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepovoljna plitičko-ekonomska situacija; • Promena potreba ljudi za planinski turizam; • Nepostojanje zainteresovanih investitora; • Prirodne nepogode.
<u>Šumarstvo</u>	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Postojeći šumski resursi; • Postojanje šumske uprave i nacionalnog parka; • Bogatstvo endemičnih vrsta flore i faune. 	<ul style="list-style-type: none"> • Neadekvatna organizacija u šumarstvu; • Nedovoljni priliv investicija; • Neadekvatna saradnja javnog i privatnog sektora; • Nedovoljna saradnja i koordinacija sa državnim institucijama.
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Upravljanje prirodnim resursima i korišćenje šuma (adekvatno); • Mogućnosti korišćenja investicionih sredstava; • Razvoj drvo-prerađivačke industrije. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nekontrolisano korišćenje šumskog bogastva; • Degradacija šumskih površina; • Nedovoljno jasna vizija o budućem razvoju šumarstva; • Prirodne nepogode.

<u>Industrija</u>	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Već postojeći industrijski objekti; • Ljudski resursi; • Postojeća infrastruktura i prilazi industrijskim objektima. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zastarela tehnologija; • Neadekvatni stručni kadar; • Nedovoljna iskorišćenost postojećih industrijskih kapaciteta; • Izostanak privatizacije.
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Razvoj malih i srednjih preduzeća sa novim biznis idejama; • Privlačenje investicija; • Razvoj drvne industrije. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepovoljne zakonske regulative; • Nedovoljan pristup investicionim sredstvima.
<u>Trgovina</u>	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Postojanje trgovinskih objekata; • Raznolikost usluga; • Sposobnost zaposlenih i dobra komunikacija sa potrošačima; • Lojalnost potrošača. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sporo izgrađivanje moderne strukture tržišta i trgovine na lokalnom nivou; • Ne posoje jasno definisana strategija razvoja trgovine i trgovinske politike; • Neadekvatno formirane cene; • Ne postoji zakonska regulativa o zaštiti potrošača.
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Investiranje u razvoju trgovine; • Otvaranje novih trgovinskih objekata što bi uslovalo bolju konkurentnost na tržištu; • Povećanje broja zaposlenih. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nekontrolisani uvoz robe sumljivog porekla; • Spora poslovna i organizaciona transformacija; • Nekorektna tržišna konkurencija; • Smanjenje kupovne moći potrošača.

Tematska oblast: DEMOGRAFIJA

<u>Stanovništvo</u>	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Preovlađivanje strukture mladog stanovništva; • Radno sposoban kontingent; • Povoljni uslovi okoline (industrijska zagađenost na niskom nivou); 	<ul style="list-style-type: none"> • Visoka stopa nezaposlenosti; • Visoka stopa siromaštva; • Nizak stepen ekonomskog razvoja; • Prosek planiranja porodice još uvek visok, naročito kod seoskih porodica;

<ul style="list-style-type: none"> • Veliko interesovanje omladine za obrazovanje, sport i kulturu; • Stanovništvo je tolerantno(u verskom i etničkom smislu); • Dovoljan prirodni i stvoreni potencijal; • Privatni sektor je u stalnom jačanju; • Kvalifikovana radna snaga u nekoliko profila. 	<ul style="list-style-type: none"> • Neplanirano,neracionalno i neodrživo korišćenje prostora; • Nizak standard života; • Migracije stanovništva ka centru,to jest Štrpcu iz okolnih sela i prema Uroševcu iz sela Firaja,Brod, Koštanjevo, Ižance i Viča; • Neadekvano prostorno raspoređivanje infrastrukture; • Infrastruktura na nedakvanom nivou i neodrživa; • Nedatkvatna prostorna rasprostranjenost školskih, zdravstvenih i kulturnih objekata u nekim naseljenim mestima; • Nestvaranje uslova,neadekvatna podrška i stimulisanje privatnog sektora u svim oblastima.
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Prostiranje naselja na planski način i sa svim sadržajima; • Stvaranje prostora zarad, usluge i odmor; • Stvaranje prostora za sport i rekreaciju; • Stvaranje održive socijalne, ekonomske i okolne sredine u Štrpcu. • Korišćenje nasleđa u svrhe turizma; • Podrška zapošljavanju kroz projekte; • Privatizacija i privlačenje domaćih i stranih investicija i donacija u cilju stvaranja novih radnih mesta; • Stvaranje održive infrastrukture u svim oblastima koristeći javno-privatna partnerstva, investicije i donacije kako iznutra, tako i spolja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skraćenje životnog veka; • Izmicanje kontroli socijalnih slučajeva i slučajeva krajnjeg siromaštva; • Promena strukture stanovništva zbog odlaska mlade populacije u inostranstvo; • Odlazak radno sposobnog stanovništva van zemlje; • Ugrožavanje stečenih i nasleđenih vrednosti.
<u>Zapošljenost, nezapošljenost</u>	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Preovlađivanje strukture mlade populacije; • Potencijali (prostori koje ima opština za pružanje prostora za rad); • Velika radna snaga i zadovoljavajuće kvalifikovana u nekim profilima; 	<ul style="list-style-type: none"> • Aktuelni broj nezaposlenih vrlo visok; • Povećanje nezapslenih prirodnim naraštajem stanovništva; • Nedakvatne i neefikasne politike zapošljavanja; • Usporen i neadekvatan proces

<ul style="list-style-type: none"> • Mogućnosti za osposobljavanje kako u javnom, tako i privatnom sektoru; • Funkcionisanje mikro i malih preduzeća; • Privatizacija. 	<ul style="list-style-type: none"> • privatizacije; • Odlazak van zemlje; • Samo 8% je zaposleno u opštini Štrpce.
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Razmatranje na višem nivou u cilju utvrđivanja strategija, smerova, kao i potrebnih mera i zadataka za rešavanje izraženih problema u oblasti zapošljavanja; • Privlačenje stranih investicija; • Korišćenje nasleđa u svrhe ekonomskog razvoja; • Davanje prioriteta razvoju i proširenju mikro, malih i eventualno srednjih preduzeća; • Favorizacija investivnih politika i jačanje uloge bankarskog sistema u kreditiranju preduzeća koja podnose značajne projekte sa ekonomskog gledišta koji obezbeđuju veće zapošljavanje; • Ulaganje u modernizaciju poljoprivredne mehanizacije i stvaranje radnih mesta u sektoru poljoprivrede i sitne trgovine; • Razvoj politike zapošljavanja u skladu sa načelima tržišne ekonomije. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nezposlenost je među glavnim faktorima koji mogu narušiti stabilnost u opštini Štrpce; • Stvaranje društva bez vrednosti, bez perspektive i bez stabilnosti; • Emigracije van Opštine i zemlje;
<u>Siromaštvo</u>	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Velika migracija igra veliku ulogu u održavanju porodica van krajnjeg siromaštva; • Institucionalna briga; • Socijalni, ekonomski i okolinski potencijal. 	<ul style="list-style-type: none"> • Siromaštvo na visokom nivou; • Ekonomska propast usled tranizicije i rata; • Oko 50 posto stanovništva je siromašno.
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Otvaranje novih radnih mesta u svim oblastima smanjiće siromaštvo; • Pобољшanje opšteg raspoloženja za privlačenje jako potrebnih investicija za razvoj turizma; • Male pozitivne promene u prihodima, 	<ul style="list-style-type: none"> • Siromaštvo je među glavnim faktorima koji mogu narušiti stabilnost u opštini Štrpce.

<p>putem razvoja koji stvara radna mesta, može izvlačiti mnogo ljudi iz siromaštva;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ekonomski rast je najbolji odgovor na siromaštvo. 	
<u>Stanovanje</u>	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Veliki procenat porodica koje poseduju privatne stambene jedinice; • Interes privatnog sektora za nove gradnje; • Interes u stalnom porastu za stambeni standard; • Postojanje zemlišta za razvoj stanovanja; • Politička volja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Još uvek ne obezbeđuje se smeštaj za sve slojeve stanovništva; • Standard stanovanja je i dalje nizak; • Nedostatak kulture kolektivnog stanovanja; • Pristup infrastrukturi i neprikladna i nedadekvatna infrastruktura u nekim zonama; • Nedostatak socijalnog stanovanja; • Neracionalno korišćenje stambenog prostora u okviru stambenih objekata; • Neracionalno korišćenje stambenog prostora u okviru naselja; • Niski dohodci porodica u odnosu na cene stanova; • Nedakvano prostiranje socijalne, ekonomske i okolinske infrastrukture za kvalitetno stanovanje; • Nekontrolisana gradnja, naročito po bezbednost objekata.
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Stvaranje raznovrsnog stambenog fonda; • Planirani stambeni razvoj; • Kreativan dizajn novih stambenih jedinica; • Razvoj stambenog tržišta-relativno podnošljiva cena stanova; • Povećanje poverenje prema štednjama u bankarskom sistemu; • Stalni naponi za uspostavljanje politike i izarde strategije u oblasti stanovanja; • Preuzimanje ključne uloge od strane privatnog sektora za ponudu stambenih jedinica prema zadovoljavajućem standardu; • Ispunjavanje zakona i građevinskih i 	<ul style="list-style-type: none"> • Vrlo visoki trškovi stanovanja; • Smanjeno finansiranje (posebno od donacija i države (Vlade Kosova), i lokalnog nivoa); • Nedostatak integrisanih stambenih jedinica i podnošljivih u pogledu cena; • Socijalno i duhovno nezadovoljstvo; • Degradacija i devalvacija sredine zbog bespravne gradnje; • Poteškoće u ekonomskom razvoju.

urbanističkih standarda za izgradnju stambenih objekata;

- Podrška i razvoj pojedinačne inicijative i inicijative građevinskih preduzeća za nove investicije.

**SINERGIJA I POVEZANA PITANJA,
SARADNJA I SADEJSTVO**

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Postojanje raznih direkcija na opštinskom nivou; • Postojanje javnih kompanija; • Postojanje civilnog društva; • Postojanje suda; • Postojanje Kosovske policije; • Postojanje agencija na centralnom nivou; • Postojanje raznih ministarstava; • Postojanje donatora; • Postojanje međunarodnih i domaćih NVO-a; • Postojanje privatnog sektora. 	<ul style="list-style-type: none"> • Neadekvatno funkcionisanje horizontalne saradnje (direkcije između njih samih); • Nefunkcionisanje saradnje donator – agencija ili NVO izvođač projekta; • Neadekvatno funkcionisanje vertikalne saradnje (saradnje između ministarstava, agencija i opštine); • Neadekvatno funkcionisanje saradnje između javnog i privatnog sektora; • Neadekvatno funkcionisanje između civilnog društva i autoriteta; • Neadekvatno funkcionisanje horizontalne saradnje opština-sud-policija.

ZAKLJUČCI

Postojanjem raznih institucija na opštinskom nivou, javnih kompanija, civilnog društva, sudova, Kosovske policije, raznih agencija, privatnog sektora i dr., povećaće se saradnja i upravljanje situacijama koje mogu da naruše sistem sadejstva.

MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Stvaranje sistema za međusobno informisanje i saradnju na nivou direkcije; • Stvaranje međusobnog sistema za informisanje i adekvatnu saradnju na centralnom i lokalnom nivou; • Podizanje kapaciteta na obostran način; • Identifikacija prioriternih objekata; • Obezbeđivanje fondova za sprovođenje; • Stvaranje javno-privatnih partnerstva; • Korišćenje zona uz saglasnost za određene namene; • Stvaranje sistema za međusobno informisanje i adekvatnu saradnju u opštini-sudu-policiji; 	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacija i uništenje razvoja; • Institucionalna kriza; • Zategnutost i nerazumevanje; • Gubitak investicija; • Nezadovoljstva i nemiri; • Nesprovođenje planova; • Neefikasnost i socijalna kriza; • Povećanje kriminala i korupcije.

- Podizanje standarda;
- Poboljšanje građanskog zadovoljstva.

ZAKLJUČCI

Stvaranjem sistema za informisanje i saradnje na nivou institucija, stvaranje javno-privatnog partnerstva, stvaraju se i uslovi za bolji pristup građana prema uslugama.

ANALIZA POVEZANOSTI IZMEĐU PITANJA, POLITIKA I PROGRAMA

Stručno i integrisano tretiranje prostora opštine Štrpce je jedan od vrlo značajnih faktora koji će služiti kao dobra osnova i za analizu povezanosti sa pitanjima ekonomskog i socijalnog razvoja kao i sa pitanjem zaštite sredine, ali i tretiranjem povezanosti između stvorenih politika na centralnom i lokalnom nivou koje su u skladu sa međunarodnim sporazumima i obavezama, kao što su politika stanovanja, poljoprivrede, ekonomskog razvoja, socijalne politike, politike sredine, saobraćaja i svih politika i programa u ovim oblastima.

Prema zakonu i drugih podzakonskih akata prilikom izrade opštinskog razvojnog plana i planova na nižem nivou obavezni smo da uzmemo u obzir sva značajna pitanja, da uradimo analizu njihovog međusobnog povezivanja između politika i programa i naravno u koordinaciji sa radnim grupama kao i sa drugim relevantnim faktorima. Na osnovu toga identifikovati u osnovi najproblematičnija pitanja i ona koja se povezuju i stvaraju probleme u mnogim drugim oblastima i predstavljaju pretnju po veliki broj ljudi, u socio-ekonomskom smislu i velike prostore i vrednosti u smislu sredine, analiza politika u smislu uravnoteženja i korišćenja onih koje donose održivost i održavaju programe koji su realni, neophodni i sprovodljivi za naše prilike.

Počinjemo sa analizom ljudskih prava i planiranja pojedinačno, i nesposredno, informisanje, zdravlje, rad i dr.

Samo analiziranje povezanosti u nastavku prava na zdravlje stavlja nam do znanja koliko je značajna ova analiza i povezivanje sa opštinskim razvojnim planiranjem.

Pravo na zdravlje je vrlo širok i kompleksan pregled međusobnih povezanih pitanja, pošto su zdravlje i blagostanje usko povezani u svim fazama i aspektima života. Specifična prava o zdravlju mogu se naći u međunarodnim dokumentima koje je prihvatilo i Kosovo kao što je dokument o ljudskim pravima. U suštini, sva ljudska prava su međusobno povezana i zavisna čineći tako realizaciju, zapostavljanje kao i kršenje njih samih i to ne samo prema jednim, već i izdvojenim od drugih prava. Ovo povezivanje postaje jasnije kada se uzmu u obzir da neko ljudsko pravo (na primer zdravlje) zahteva ispunjenje svih ljudskih potreba kako fizički, kao što su potreba za vazduh, vodu, hranu i dr., tako i socijalnih i psiholoških potreba kao što su potreba za ljubav, drugove, porodicu i društvo.

Ljudska prava odnose se na obaveze koje imaju države (Kosovo), u ovom slučaju i opština Štrpce kao državna jedinica u cilju da doprinosi ispunjavanju ovih potreba i da bi se omogućilo grupama i pojedincima da žive dostojanstveno.

Ako polazimo od Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, 1948 gde se u članu 25 kaže: „Svako ima pravo na nivo života koji obezbeđuje njegovo zdravlje i dobrobit njegove

porodice, uključujući hranu, odevanje, smeštaj, zdravstvenu brigu i potrebne socijalne usluge,..."

Pošto je opštinski razvojni plan opštine Štrpce višesektorski i obuhvata sve oblasti i za cilj ima ispunjavanje, stvaranje i racionalno i održivo korišćenje prostora i uslova da bi se obezbedilo ovoj generaciji, bez ugrožavanja onih koji dolaze, što potpunije zdravlje koje podrazumeva: „potpuno fizičko i mentalno stanje i socijalnu zaštitu a ne samo odsustvo bolesti ili slabog zdravstvenog stanja”, podrazumeva se značaj povezivanja između ovih pitanja, aspekata politika i programa i planiranjakao procesa i plana, kao dokumenta koji nastoji da očuva i razvija prostore i projekte za sticanje ovih osobina u skladu sa deklaracijom o ljudskim pravima u odnosu na prostor.

Iste analize kao i za zdravlje, urađene su i o drugim ljudskim pravima tokom izrade ovog dokumenta.

Jasno je da se opština Štrpce kao i najveći deo Kosova suočava sa limitiranim **izvorima za finansiranje** kapitalnih tokova i projekata koji su snažno povezani sa pitanjem ekonomskog razvoja, ekonomskim politikama, nezaposlenošću (procenjena stopa nezaposlenosti je 45-50%), i siromaštva u socijalnom aspektu i povezuje se sa javnim sektorom u smislu poboljšanja javne infrastrukture.

Aktuelno stanje u sektoru energetike, telekomunikacija i drumskog saobraćaja može se smatrati kao pitanje koje predstavlja limitirajući faktor u ekonomskom, socijalnom i prostornom razvoju. Investiciona aktivnost privatnih biznisa u posleratnom periodu dovela je do znatnog ekonomskog porasta i zapošljavanja ali sada se uočavaju znakovi recesije u smislu opadanja obima srednjeg prometa po preduzeću i povećanja zaposlenosti (Riinvest: Anketa MSP). Investiciona aktivnost privatnih biznisa povezuje se i sa neracionalnim korišćenjem prostora, planiranjem prostora i zona za absorpciju ovih investicija i drugim aspektima.

U ovim uslovima, kreatori ekonomskih politika suočeni su sa potrebom podsticanja novih investicija. Stoga, stvaranje prijatnog poslovnog ambijenta i adekvatnog institucionalnog ambijenta za privlačenje stranih direktnih investicija nameće se kao jedan od najznačajnijih prioriteta ekonomskih politika i ekonomske reforme. Razumljivo je da samo strane direktne investicije (SDI) ne mogu ubrzati najneophodnije investicione aktivnosti. Treba da se nastoji da one postaju značajan i komplementaran izvor sa drugim izvorima finansiranja – opštinski razvojni planovi treba da planiraju industrijske i druge zone koje će biti povezane sa održivim ekonomskim razvojem i dalje sa zapošljavanjem i ublažavanjem siromaštva i infrastrukturom i apsorpciju investicija od biznisa u Opštini, kao i drugih biznisa na Kosovu i van Kosova.

Politike ruralnog razvoja povezuju se sa neutralizacijom inostranih migracija i kao pitanje koje treba biti tretirano je stvaranje neophodnih uslova za uklanjanje teških ljudskih i socijalnih problema koji rezultiraju migracijama stanovništva iz ruralnih krajeva. Ruralni razvoj je pitanje koje u sebi obuhvata: razvoj poljoprivrede, racionalno korišćenje prirodnih resursa, razvoj ruralnog transporta, vode i higijene, razvoj telekomunikacija, razvoj obrazovanja, zdravstva i socijalnih usluga, vrlo aktuelnom naročito u slučaju Štrpca sobzirom na stopu siromaštva, nezaposlenosti i male površine obradivog zemljišta, blizinu ruralnih krajeva i druge limitirajuće faktore za proizvodnju i plasiranje konkurentnih proizvoda na tržištu Kosova i šire. U tom smislu, u ovom radu pokušaćemo da predstavimo značaj svih glavnih faktora ruralnog razvoja i vrlo snažno njihovo međusobno povezivanje. Aktuelno, u celoj opštini, siromaštvo je prisutno uglavnom u udaljenim i malim naseljima. Kao rezultat ove situacije ruralni razvoj povezuje se sa ublažavanjem siromaštva.

Na osnovu ove analize povezivanja politika, programa i pitanja možemo zaključiti da za održiv ruralni razvoj u opštini Štrpce trebamo imati veće investicije kako javne, tako i privatne u ruralnim krajevima. Orijentisanje samo na razvoj poljoprivrede u ruralnim krajevima nije dovoljno za poboljšanje životnog standarda ruralnih porodica. Investicije treba da budu orijentisane uglavnom na razvoj infrastrukture, poboljšanje poslovnog ambijenta u ruralnim sredinama, na razvoj obrazovanja i zdravstva kao i na pružanje javnih usluga, razvoj rekreativnih turističkih zona i dr. Za održiv ruralni razvoj u opštini potrebno je više investicija orijentisanih ka nepoljoprivrednim biznisima kao što može biti industrija za preradu drveta, industrija za preradu hrane i industrija lekovitog bilja. Kao pitanje takođe se povezuje i sa velikim fiskalnim olakšicama za poljoprivrednu proizvodnju kako bi proizvodi koji su proizvedeni u opštini Štrpce kao i u drugim delovima Kosova bili konkurentni sa istim proizvodima u zemljama regiona. Pitanja se povezuju i sa porezom na dodatnu vrednost (PDV) na tehnološku opremu jer aktuelni način primene PDV-a stvara velika ograničenja privatnim kompanijama u ruralnim krajevima i ulaz za strane potencijalne investitore.

Pitanje obezbeđivanja čistog vazduha je sadržajno povezano sa zdravljem ljudi. Sa industrijskim razvojem, kao i drastičnim povećanjem saobraćaja povećava se zagađenje vazduha u opštini Štrpce i u drugim naseljenim mestima što kao posledicu može stvarati ozbiljne zdravstvene probleme. Paralelno sa zdravstvenim problemima usled acidifikacije poslednjih godina, slabljenje ozonskog štita i klimatske promene i kao rezultat globalnog otopljanja, predstavljaju velike zdravstvene brige.

Pitanje vode određuje se kao bitan faktor sa životom, kulturom, poljoprivrednom i industrijskom proizvodnjom idr., obnovljivom energijom za šta Opština ima potencijale ali istovremeno pitanje vode povezuje sa mogućnošću da u vanrednim slučajevima predstavlja veliku pretnju po život i životnu okolinu, poljoprivredu i ekonomski razvoj. Vode ne poznaju granice tako da kroz njihovo prirodno tečenje su na našem stalnom raspolaganju. Međutim, vode nisu neograničeni resurs i zbog toga se zahteva posebna zaštita, može se slobodno reći da je voda povezana i sa njenim koštanjem u ekonomskom pogledu, gubitkom prirodnih eko-sistema (biljnih i životinjskih vrsta) od farmaceutskog značaja i u prehrambenoj industriji.

Pitanje kvaliteta vode u Opštini je pitanje koje je jako povezano sa zdravljem stanovništva i do sada imla velikog uticaja na pojavu obolevanja bubrega (nephropathia endemice) zbog krečnjaka koji poseduje u svom sastavu.

Poljoprivreda je tradicionalno bila među najznačajnijim sektorima u opštini Štrpce. Danas je poljoprivreda u neku ruku zapostavljena i kao pitanje se povezuje i sa politikama razvoja i sa programima za poljoprivredu (paket projekata za stimulisane, zaštitu od poplava, melioracionih mera do komasacije parcele) kao zbivanje povezuje se sa pitanjem trgovine pošto se većina poljoprivrednih proizvoda uvozi iz inostranstva, povezuje se sa pitanjem tržišta uopšte u socijalnom aspektu nezposlenosti i siromaštva iako ima još mnogo otvorenih pitanja sa kojima se povezuje kao što je oblast planiranja i uslovi za razvoj poljoprivrede na osnovu organskih načela koje su povoljne i za prehrambenu industriju i dr..

Održiv razvoj vezan je sa poboljšanjem kvaliteta života koji predstavlja socijalnu dimenziju kao i za racionalno korišćenje prirodnih resursa i smanjenje pritiska na sredinu što predstavlja dimenziju okoline. Kvalitet života mnogo je vezan za korišćenje energije i usluge koju ona pruža. Glavni izvor za proizvodnju električne energije koji koristi celo Kosovo je lignit. Pitanje se sastoji u tome kako možemo upotrebiti postojeće izvore energije na održiv način i kako da ih zamenimo obnovljivim izvorima kao što je voda, sunce, vetar, biomasa, otpaci koji sadrži u sebe mnogo pitanja i projekte i kao energija se povezuje i sa standardima izgradnje i izolacije pošto utiču na obim energije koja će se upotrebiti.

Način grejanja domaćinstava u zimskom periodu u opštini Štrpce obavlja se ogrevnim drvetom što se povezuje u socijalnom aspektu sa kvalitetom života. Za jednu sezonu jedna porodica troši oko 10 m³ drva i ako to budemo tretirali sa brojem domaćinstava možete zamisliti koliko se šumskih površine seče. Kako su šume prirodni filteri zagađenosti i pluća čovečanstva bez kojih ono ne bi opstalo, akcijom planiranja pošumljavanja i upravljanje istim poboljšao bi se kvalitet vazduha, ulepšala bi se naša životna sredina, a ujedno bi se smanjio i proces erozije zemljišta i njena degradacija, što bi doprinelo održavanju ekološke ravnoteže u prirodi. Osim toga pošumljavanje vremenom povećava sirovinske baze za drvnu industriju i utiče na razvoj ove industrije kao i ubrzanje ruralnog razvoja naše Opštine.

Stvaranje otpadaka predstavlja jedno od najvećih pitanja i preukupacija koje se povezuje sa sredinom i veliki ekonomski teret za društvo. Samo stvaranje otpadaka povezuje se sa gubitkom resursa (npr., materijali i energija). Nakon stvaranja, otpaci treba da se prikupe, tretiraju i udalje tako da ovaj proces ponovo se povezuje sa upotrebom resursa i predstavlja potencijalnu opasnost za zagađenje. Iz tih razloga, rad sa otpacima obuhvata niz pitanja sredine uključujući korišćenje prirodnih resursa, potrošnju energije, stvaranje gasova koji utiču na klimu kao i na kontaminaciju voda, zemlje i vazduha. Iz tog razloga, upravljanje otpacima treba staviti među prioritete povezujući ga u finansijskom smislu sa ljudskim i tehnološkim resursima.

Zaštita, konzervacija i održivo korišćenje nasleđa, prirode i raznih vrsta životinja tokom ovih poslednjih godina postala je osnova nekih politika koja se povezuje sa mnogim drugim kao što je razvojna, kulturna itd. Povezana je sa pitanjem identiteta koji predstavlja nasleđe, a u aspektu sredine, poremećaj ekosistema, ravnoteže sredine do uništenja i degradiranja u posebnim oblastima u smislu ekonomskog razvoja. Pojavljuju se kao izazov za mnoge posebne resurse u smislu mogućnosti razvoja turizma i drugih koristi iz ovih vrednosti i da u socijalnom aspektu skoro svi osećaju zadovoljstvo ovim vrednostima i svi priznaju da je zaštita nasleđa prirode i raznih vrsta flore i faune suštinska razvojna kategorija za opštinu Štrpce.

Planiranje, razvoj i modernizacija infrastrukture na makro nivou (opštinski nivo) i mikro nivo (na nivou razvojnih zona) je među najsadržajnijim pitanjima tako da mreža i kvalitet infrastrukture predstavljaju osnovu prostornog integrisanja, povezuje se sa kompleksnim pitanjima ekonomskog razvoja kao i predstavlja prvi preduslov ostvarivanja usklađenog razvoja (korišćenje resursa, stvaranje zona ekonomskog razvoja, počev od industrijskih, rekreativnih zona, socio-kulturne infrastrukture i dr.), adekvatno raspoređivanje infrastrukture povezano je i sa realizacijom prostorne ravnoteže u smislu koncentrisanja stanovništva, u socijalnom aspektu (stvaranje kvaliteta života, mogućnosti zapošljavanja, ublažavanja siromaštva i dr.), ali i u aspektu sredine povezuje se sa potencijalnim efektima zagađenja sredine, zaštitnim merama i približnim troškovima kako tokom faze izgradnje isto tako i tokom faze funkcionisanja planirane infrastrukture, one koja će se razvijati i modernizovati, tako i na mikronivou-razvojne zone zajedno sa odgovarajućom infrastrukturom.

Edukacija, obrazovanje i podizanje svesti na socio-ekonomski razvoj i sredinu su vrlo kompleksan proces. Edukativno obrazovno podizanje kao i podizanje svesti na socio-ekonomski razvoj na zaštitu, očuvanje i prijateljski stav prema pitanjima i problemima sredine je usko povezano sa stvaranjem adekvatnih prostora infrastrukture, uvođenjem planova, programa i savremenih tehnologija predavanja i osposobljavanja. Ovaj proces podrazumeva stvaranje pozitivnog stava i kritičnog mišljenja prema svim zahtevima i ponudama na opštinskom tržištu rada, kosovskom i međunarodnom tržištu. Ovaj proces takođe podrazumeva i zauzimanje stava prema onome šta želimo i kako možemo pripremiti našu

omladinu da bude konkurentna i u centru vrednosti, u kakvim profilima trebamo da je pripremamo da bi doprinosila ekonomskom aspektu stvaranja novih radnih mesta i stimulisanja ekonomskog razvoja, socijalnog aspekta stvaranja kvailteta života, ublažavanje siromaštva kao i pozitivnog i kritičnog stava prema onima koji izazivaju negativne pojave u socijalnom, ekonomskom aspektu kao i u sredini ili u njenim delovima. Takođe, ovaj proces odnosi se sa pokretanjem pitanja osećajnosti građana da učestvuju u svim procesima odlučivanja u vezi sa budućnošću socijalno-ekonomskog razvoja i razvoja sredine i njenog momentalnog stanja i sa preuzimanjem odgovornosti.

Ova analiza prikazuje niz prioriternih pitanja koja treba tretirati, a to su: vode za piće, grejanja, nezaposlenost, obrazovanja određenih profila, tretiranje otpadaka i dr., zbog velikih uticaja koje imaju i u drugim oblastima i pitanjima.

PROCENA INVESTICIONIH OPŠTINSKIH I URBANIH KAPACITETA

Razvojni Plan Opštine zahteva procenu investicionih kapaciteta Opštine uzimajući u obzir trenutne i potencijalne izvore za investicije u kapitalnim projektima. Proces procene sposobnosti Opštine da finansira svoje investicione projekte zahteva analize kapitalnog budžetiranja i ocenjivanje svakog investicionog projekta i identifikovanje potencijalnih finansijskih izvora za projekte. Tako, procena nivoa raspoloživih sredstava je kritičan faktor kod prioritiziranja takvih investicionih projekata i pokretanja novih. Na ovaj način, raspoloživa sredstva za kapitalne investicije tokom godina iz svih identifikovanih izvora finansiranja su direktni pokazatelji investicionog kapaciteta Opštine. Dakle, sledeći deo izveštaja ima za cilj da proceni iznos raspoloživih sredstava za kapitalne investicije za naredni period od 10 godina putem identifikovanja svih mogućih izvora finansiranja i pružanja procene gde je moguće.

Ova sekcija identifikuje moguće opcije za Opštinu da poveća finansiranje za svoje kapitalne investicije i predstavi projekcije svojih prihoda namenjenim kapitalnim investicijama čime se procenjuju sredstva na raspolaganju za kapitalne investicije u periodu od deset godina u budućnosti.

Identifikovanje mogućih finansijskih izvora opštine je prvenstveno zasnovan na postojećem zakonodavstvu vezanom sa opštinskim finansijskim izvorima³ i ostalim potencijalnim izvorima identifikovanih kao dostupni izvori finansiranja za opštinske kapitalne investicije. Glavni izvori za većinu opština su sopstveni izvori prihoda i grantovi iz centralnog budžeta. U skladu sa trenutnim zakonima vezano sa finansijama lokalne vlade na Kosovu, sve opštine mogu da upravljaju sa finansijskim izvorima koji dolaze is sopstvenih prihoda i od Generalnog/Opšteg Granta. Dalje, pregled svakog identifikovanog izvora finansiranja da potencijalno doprinosi kapitalnim investicijama je predstavljen i opisan kao u nastavku:

- 1) Sopstveni Izvori Prihoda – obuhvataju opštinske poreze, kazne, naknade za korisnike kao i ostale naplate za javne usluge pružene od strane opštine, regulatorna naplata i kazne, zakupine za nekretnine, prihodi od prodaje opštinske imovine, prihodi od preduzimanje delimično ili u potpunosti vlasništva od opštine, participacije od korisnika obrazovnih i zdravstvenih usluga, kamate od opštinskih imovina kao i grantovi i donacije

³ Zakon o Finansiranju Lokalne Samouprave (ZFLS), Zakon o Lokalnoj Samoupravi (ZLS), Zakon o Opštinskim Granicama, Zakon o Upravljanju Javnim Finansijama i Odgovornosti (ZUJFO), Zakoni Godišnjeg Budžeta, Srednjoročni Okvir Troškova (SOT) i Opštinska Budžetska Cirkularna Pisma.

od stranih vlada. Izvori koji mogu direktno da povećaju prikupljanja sopstvenih izvora prihoda usmereni na kapitalne investicije su:

- a. Grantovi i Donacije – Opštine mogu imati koristi od grantova i donacija međunarodnih javnih ili privatnih organizacija, posebno za kapitalne investicije. Takve organizacije uključuju Evropsku Komisiju, međunarodne agencije zemalja za pružanje pomoći kao što su USAID, GIZ itd, diplomatska predstavništava stranih država, međunarodne NVO-a itd.
  - b. Učešće Građana u Kapitalnim Investicijama – Učešće građana u kapitalnim investicijama je važna komponenta sopstvenih izvora prihoda za kapitalne investicije i očekuje se da se nastavi i u budućnosti.
  - c. Privatno – Javno Partnerstvo ili Koncesije – Opštine mogu da daju svoju javnu infrastrukturu privatnim partnerima kako bi ojačale usluge koje se pružaju za svoje građane i tako povećale i učešće privatnog sektora u izvorima finansiranja Opštine. Trajanje takvih ugovora može biti i do 40 godina.
- 2) Operativni Grantovi iz Centralnog Budžeta – obuhvataju Generalni Grant, Specijalni Grant za Obrazovanje i Specijalni Grant za Zdravstvo. Generalni Grant je 10% od budžetiranih prihoda centralne vlade i dodeljen je Opštinama na osnovu broja varijabli, od kojih najvažnija varijabla je stanovništvo Opštine. Specijalni Grant za Obrazovanje i Zdravstvo ima za cilj da finansira rashode pružanja minimalnog standarda predškolskog, osnovnog i srednjeg nivoa obrazovanja i javnog zdravstva, kao i raspodela i distribucija je osnovana uglavnom na broju učenika i osoblja za Obrazovanje i na broju pregleda/poseta svakog lica u Zdravstvu.
  - 3) Ostali Grantovi i Transferi – obuhvataju grantove za jačanje nadležnosti, transfere za prosleđene nadležnosti, vanredne grantove koji obuhvataju transfere od strane Resornih Ministarstava koji se mogu obaviti za neki broj razloga koji obuhvataju projekte kapitalnih investicija sa celokupnim uticajem na blagostanje koje se proširuje i van opštinskih granica.
  - 4) Prihodi od Opštinskih Zaduživanja – Zakon o javnom dugu obezbeđuje opštinama Republike Kosova ovlašćenje da pozajme novac, da garantuju za kredite, plate troškove za izdavanje kredita i isplate glavnice i kamate na dugovanja. Prema zakonu, opština može imati dugoročni dug za kapitalne investicije koje će se koristiti i koji je u vlasništvu opštine, koji ima vek trajanja od najmanje tri godine, i koji je postavljen u odobrenom planu kapitalnih investicija, SOT i KKB ili se odnosi na obrazovanje i zdravstvenu zaštitu. Dug ne može biti veći od 40% od zbira SP i Generalnog Granta i iznos servisiranja duga u toku godine ne bi trebalo da prelazi 10% od ukupnih prikupljenih prihoda. Drugo važno pravilo je da opština ima nekvalifikovane izveštaje revizije u prethodne dve godine.

Raspoloživa sredstva za kapitalne investicije

Raspoloživa sredstva za kapitalne investicije u narednom periodu od deset godina definišu opštinske kapacitete za kapitalne investicije. Navedeni identifikovani izvori finansiranja omogućavaju da se približe kapaciteti. Međutim, procene za neke od identifikovanih izvora će biti veoma spekulativne i ne mogu predstavljati stvarne kapacitete opštine, ako su uključeni. Izvori sredstava za koje procene imaju veliku marginu greške i za

koje ne bi bile korisne obuhvataju projekcije za **grantove i donacije, javno - privatna partnerstva i koncesije, transfere iz resornih ministarstava i prihode od zaduživanja opština**. Dakle, izveštaj se fokusira na projektovanje prihoda od Sopstvenih Izvora Prihoda i Operativnih Grantova koji će biti posvećeni kapitalnim investicijama. Sledeći deo ovog izveštaja predstavlja postupak procene za raspoloživa sredstva za kapitalne investicije za period 2013-2022. god. u opštini Štrpce.

Pre svega, korišćeni opšti računi interesa kao što su GDP, Državni Prihodi i Ukupni Državni Rashodi su zasnovani na procene i projekcije Međunarodnog Monetarnog Fonda (MMF) za Kosovo. Projekcije na raspolaganju pokrivaju period od 2010 do 2016 godine, dok projekcije od 2017 do 2022 su ocenjene putem linearne regresije pomoću raspoloživih podataka do 2016 godine.

Varijable	Skala	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
GDP (Trenutne cene)	Mil.	4,192	4,672	5,066	5,424	5,695	6,052	6,472	6,829	7,194	7,560	7,925	8,290	8,655
Državni Prihodi	Mil.	1,164	1,264	1,391	1,512	1,541	1,666	1,824	1,899	2,004	2,109	2,214	2,319	2,423
Ukupni Vladini Rashodi	M	1,274	1,497	1,570	1,674	1,620	1,754	1,905	1,964	2,052	2,140	2,228	2,315	2,403

Sopstveni Izvori Prihoda

Projektirani sopstveni izvori prihoda su osnovani na istorijske podatke i na mogući rast povećanja prihoda od broja kategorija kao što je identifikovano od konsultanata Recure. Slede u nastavku istorijski i projektovani sopstveni izvori prihoda za Opštinu Štrpce.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Sopstveni Prihodi	126,394	220,757	192,216	246,589	338,379	357,078	377,108

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Sopstveni Prihodi	377,108	432,781	474,601	516,420	558,240	600,060	641,879

Transferi Centralnog Budžeta

Transferi Centralnog Budžeta dolaze na tri načina, putem Generalnog Granta, Specijalnog Granta za Obrazovanje i Specijalnog Granta za Zdravstvo. Prvo, 10% od Generalnog Granta od Ukupnih Državnih Prihoda se raspoređuje budžetima opština. Procenat Budžeta Opštine raspoređenog u Štrpce je izračunat i prosek za period od 2010-2014 se pretpostavlja da će se nastaviti i u buduće. Podaci za period od 2010-2014 su uzeti sa Tabele Budžeta Ministarstva Finansija. Sa druge strane, raspodela Granta za Obrazovanje i Granta za Zdravstvo se vrši putem procenta Generalnog Granta jer ne postoji direktna formula za njihovo računanje. Prosek za period 2010-2014 se pretpostavlja da se nastavi i u buduće tako. Tabela u nastavku predstavlja podatke za period 2010-2014 pružene od Tabele Budžeta MF kao i izračunati su relevantni procenti.

Prihodi od Operativnog Granta sa Tabela Budžeta MEF

	2010	2011	2012	2013	2014
Ukupni transferi Vlade	1,654,051	2,839,062	2,747,350	2,786,433	2,811,380
Generalni Grant	884,507	1,025,591	1,087,743	1,126,826	1,151,773
% od Budžeta Opštine	0.76%	0.81%	0.78%	0.75%	0.75%
Specijalni Grant za Obrazovanje	639,450	890,616	952,256	952,256	952,256
% od Generalnog Granta	72.3%	86.8%	87.5%	84.5%	82.7%
Specijalni grant za Zdravstvo	130,094	328,227	184,980	184,980	184,980
% od Generalnog Granta	15%	32%	17%	16%	16%
Ostali Transferi		594,628	522,371	522,371	522,371

Projektovani Prihodi od Operativnih Donacija uzimajući Prosečne Procenete koji će se nastaviti u budućnosti

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ukupni transferi Vlade	2,588,705	2,834,213	2,951,417	3,114,238	3,277,058	3,439,879	3,602,700	3,765,521
Generalni Granta	1,281,464	1,402,996	1,461,015	1,541,614	1,622,214	1,702,814	1,783,414	1,864,013
% od Budžeta Opštine	0.77%	0.77%	0.77%	0.77%	0.77%	0.77%	0.77%	0.77%
Specijalni Grant za Obrazovanje	1,060,702	1,161,297	1,209,320	1,276,035	1,342,749	1,409,464	1,476,179	1,542,893
% od Generalnog Granta	82.77%	82.77%	82.77%	82.77%	82.77%	82.77%	82.77%	82.77%
Specijal Grant za Zdravstvo	246,539	269,920	281,082	296,588	312,095	327,601	343,108	358,614
% od Generalnog	19%		19%	19%	19%	19%	19%	19%
Ostali Transferi	-	-						

Ukupni prihodi Opštine

Naredne tabele predstavljaju istorijske i projektovane prihode za opštinu Štrpce.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Prihodi Opštine	1,780,445	3,059,819	2,939,566	3,033,022	3,149,759	2,945,783
Sopstveni Izvori Prihoda	126,394	220,757	192,216	246,589	338,379	357,078
Ukupni Transferi Vlade	1,654,051	2,839,062	2,747,350	2,786,433	2,811,380	2,588,705

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Prihodi Opštine	3,211,321	3,384,198	3,588,839	3,793,479	3,998,119	4,202,759	4,407,400
Sopstveni Izvori Prihoda	377,108	432,781	474,601	516,420	558,240	600,060	641,879
Ukupni Transferi Vlade	2,834,213	2,951,417	3,114,238	3,277,058	3,439,879	3,602,700	3,765,521

Kapitalne Investicije

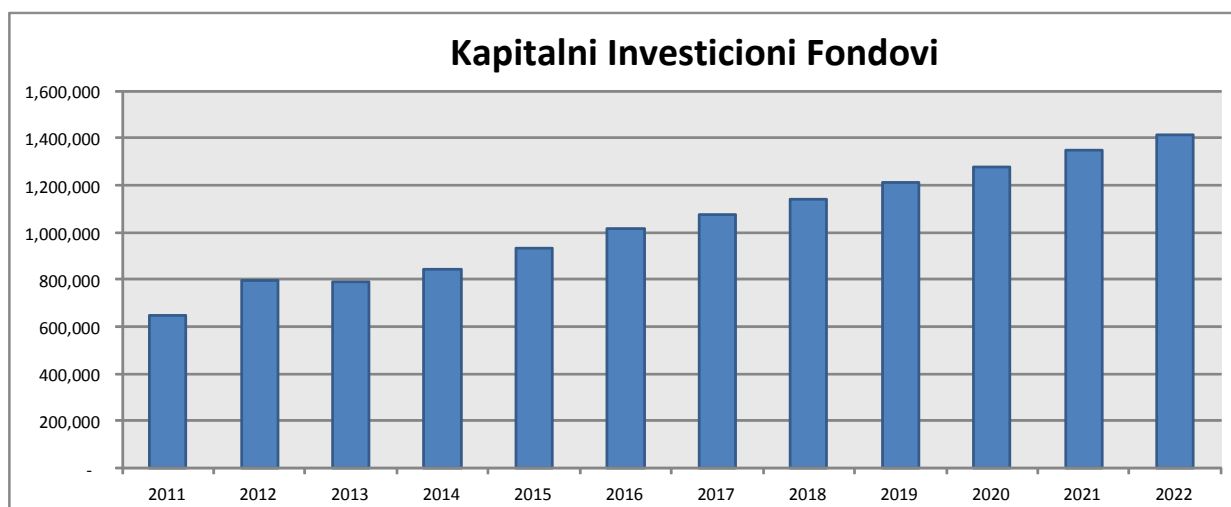
Kapitalne investicije tokom 2010., 2011. i 2012. god. su kategorisane u kapitalne investicije finansirane od strane SP i Generalnog Granta i kapitalne investicije finansirane putem Specijalnih Grantova. Prosečan procenat Kapitalnih Investicije iz SP i Generalnih Grantova od prikupljenih prihoda iz ova dva izvora se pretpostavlja da će se nastaviti u budućnosti. Isto se pretpostavlja za kapitalne investicije finansirane od prihoda Specijalnih Fondova. Sledeća tabela prikazuje istorijske kapitalne investicije u Štrpcu.

	2011	2012
Generalne Kapitalne Investicije Opštine	583,212	585,962
% od SP i Generalnog Granta	46.79%	45.78%
Kapitalne Investicije za Obrazovanje i zdravstvo	64,487	210,390
% od Specijalnih Grantova	5.29%	18.50%
Kapitalni Investicioni Fondovi	647,698	796,352

Pod pretpostavkom da će se prosečni procenti nastaviti i u budućnosti, a uzimajući u obzir gore pomenute projektovane prihode za ukupne vladine transfere za opštinu, u nastavku je pretpostavljeni iznos sredstava generisanih iz SP i Grantova iz Centralnog Budžeta koji će biti na raspolaganju opštini Štrpce za kapitalne investicije.

	2013	2014	2015	2016	2017
Generalne Kapitalne Investicije Opštine	618,037	670,568	737,344	801,047	852,208
% od SP i Generalnog Granta	45.00%	45.00%	45.00%	45.00%	45.00%
Kapitalne Investicije za Obrazovanje i zdravstvo	170,585	170,585	196,086	214,683	223,560
% od Specijalnih Grantova	15.00%	15.00%	15.00%	15.00%	15.00%
Kapitalni Investicioni Fondovi	788,622	841,154	933,430	1,015,729	1,075,769

	2018	2019	2020	2021	2022
Generalne Kapitalne Investicije Opštine	907,297	962,386	1,017,474	1,072,563	1,127,652
% od SP i Generalnog Granta	45.00%	45.00%	45.00%	45.00%	45.00%
Kapitalne Investicije za Obrazovanje i zdravstvo	235,894	248,227	260,560	272,893	285,226
% od Specijalnih Grantova	15.00%	15.00%	15.00%	15.00%	15.00%
Kapitalni Investicioni Fondovi	1,143,190	1,210,612	1,278,034	1,345,456	1,412,878

Ukupna kumulativna sredstva na raspolaganju za period 2013-2022 god, od SP i Operativnih Grantova, osim donacija, JPP i koncesije i mogućnosti zaduživanja je 11,044,874 €.

Kumulativna Sredstva na Raspolaganju za period 2013-2022	11,044,874
--	-------------------

2 VIZIJA, PRINCIPI I CILJEVI

VIZIJA ZA BUDUĆNOST OPŠTINE

Ovo poglavlje je jedno od glavnih poglavlja u kome se opisuje vizija za budućnost opštine Štrpce i sadrži: želje radnih grupa, institucija, sektora i svih građana opštine Štrpce.

Procenjujući važnost opštinskog razvojnog plana kao dokumenta koji planira i reguliše korišćenje opštinske teritorije u preiodu **10 +** (deset i više godina), uzelo je učešće veliki broj stručnih saradnika i meštana zaposlenih u različitim institucijama, političkoj strukturi, privrednicima, prosvetnim i zdravstvenim radnicima, bez čije pomoći u pružanju informacija, prikupljanju i obradi izvornih podataka, davanju sugestija, pa i kritičkih osvrta, ovaj rad ne bi bio toliko sadržajan.

*Bauzirajući se i na viziji prostornog plana Kosova koji region ubuduće vidi kao: **Most Kosova (Žuti prostor)**, most povezivanja Kosova sa regionom, snažnu funkcionalnu mrežu gradova i sela atraktivnim za život i rad u njima, sa ekonomskim, trgovinskim, industrijskim i turističkim aktivnostima, atraktivnim za investicije i preduzetništvo u prerađivačku industriju, agrobiznisu, lekovitom i rekreativnom turizmu ispunjavanjem kriterijuma za zaštitu sredine.*

Ovaj dokument je koncipiran da sadrži sve relevantne analize dosadašnjeg, kao i koncept budućeg usmerenog razvoja, te stvaranja osnova za izradu neophodnih prostornih, urbanističkih i drugih planskih dokumenata i razvojnih programa.

Tokom izrade ovog dokumenta konstatovano je da: opštini Štrpce potrebno je unapređenje razvoja, a naša želja, volja i obaveza u buduće je da ovaj **razvoj bude održiv**.

Ovaj plan treba omogućiti ubrzani razvoj i valorizovanje potencijala koju čine stambene, industrijske, rekreativno turističke zone i svi tokovi treba da budu planirani i izgrađeni na način koji bi bio pozitivan po sredinu, ekonomiju i narod – sada i u buduće. Neophodno je obezbediti da dešavanja ne budu u sukobu (imaju negativne učinke) sa drugim socijalnim interesima, kao što je sredina, zdravlje i bezbednost stanovništva. Prilikom planiranja novih tokova treba voditi računa o starim tokovima.

Ova istraživanja su istovremeno dala odgovor na viziju budućeg razvoja naše Opštine:

Opština Štrpce regionalni lider sa razvijenim turizmom i svim prirodnim bogastvima, razvijenom poljoprivredom zasnovanom na tradiciji i modernim tokovima, kvalitetnoj i stabilnoj životnoj sredini za sve zajednice.

Opšta načela za izradu razvojnog plana opštine Štrpce zasnivaju se na kosovskim zakonima, međunarodnim konvencijama i agendama kao i na odgovarajućim značajnim dokumentima za prostorno planiranje.

Bazirajući se na specifičnostima opštine Štrpce, u cilju uređivanja, korišćenja i održivog razvoja teritorije, priprema, sprovođenje, preispitivanje i nadgledanje plana pri čemu će uzimati u obzir i sledeća osnovna načela:

- ✓ **Integrisan pristup** (ovaj plan treba da obuhvata prostorne elemente transporta, ekonomskog, socijalnog, regionalnog razvoja i ostale strateške politike za opštinu Štrpce).
- ✓ **Strateški** (da predvodi strateški razvoj Opštine i da tretira pitanja od strateškog značaja za odgovarajuće oblasti).
- ✓ **Subsidiarnost** (plan treba da uzme u obzir širi prostorni kontekst. Prema načelu subsidiarnosti, plan treba da se fokusira na lokalna pitanja, ali da ne bude kontradiktoran sa pitanjima višeg nivoa).
- ✓ **Nadgledanje i preispitivanje** (plan treba da bude izražen u obliku koji olakšava nadgledanje i preispitivanje).
- ✓ **Ravnopravnost** (plan treba da uzme u obzir aspekte ravnopravnosti: manjine, žene, deca, starije osobe, lica sa ograničenim sposobnostima (sagledavanje potreba takvih grupa putem javnog učešća). Da ima u vidu aspekte polne osetljivosti).
- ✓ **Zajednički interesi** (plan treba da promoviše zajedničke interese opštine štitevši i razvijajući prirodne resurse i podržavajući održiv razvoj).
- ✓ **Demokratski proces** (nosioci procesa i sastavljači plana treba da promovišu demokratski proces učešća i kvalitetnog obuhvatanja u svakoj fazi izrade i sprovođenja dokumenta).
- ✓ **Transparentnost** (nosioci procesa i sastavljači plana treba da promovišu punu transparentciju u planiranju i procesu donošenja odluka dozvolivši učesnicima pristup podacima i potrebnim mapama).
- ✓ **Uravnotežen razvoj** (ovaj plan pripremiće se promovisajući uravnotežen ekonomski razvoj, razvoj infrastrukture, sredine, socijalni razvoj onoliko koliko je to moguće na celoj teritoriji opštine Štrpce).
- ✓ **Kvalitet življenja** (promovisanje poboljšanog kvaliteta življenja).
- ✓ **Teritorijalna kohezija** (promovisanje teritorijalne kohezije kroz uravnoteženiji socio-ekonomski razvoj regiona i poboljšanje konkurencije).
- ✓ **Ograničenje negativnih uticaja** (smanjenje šteta u okolini kao i ograničenje uticaja od elementarnih nepogoda).
- ✓ **Zaštita i razvoj** (unapređenje i zaštita podzemnih i nadzemnih resursa, prirodnog, kulturno, istorijskog, arhitektonskog, arheološkog i drugog nasleđa).
- ✓ **Alternativna energija** (što veće korišćenje obnovljive energije u svim oblastima).
- ✓ **Bezbednost** (promovisanje bezbednih zbivanja i prostora za život i rad).
- ✓ **Odgovornost** (za sva zbivanja koja se dešavaju na prostoru treba da se prom).
- ✓ **Razvoj prema potrebama** (razvoj objekata i opreme za adekvatnu socijalnu i tehničku infrastrukturu koja uzima u obzir potrebe stanovnika).
- ✓ **Zdravo stanovanje** (stvaranje uslova za zdravo i atraktivno stanovanje u urbanim i seoskim zonama).
- ✓ **Rekreacija i turizam** (promovisanje infrastrukture za rekreaciju i turizam).
- ✓ **Sistem saobraćaja** (razvoj prikladnog saobraćajnog sistema, kretanja obezbeđivši dobar ruralni i urbani pristup).

- ✓ **Planirani prostorni razvoj** (svaki budući razvoj treba biti planiran i zasnovan na odgovarajućim odlukama).
- ✓ **Kompaktan razvoj** (u korist što racionalnijeg korišćenja prostora i zaštite resursa treba ciljati što kompaktniji razvoj u prostoru, fokusiranje i sa većom gustinom zauzimanja prostora).
- ✓ **Održiv razvoj** (nastoji što veći stepen bilansa između socijalno-ekonomskog i okolinskog razvoja i unutar samih njih).
- ✓ **Stimulisanje sinergija i izbegavanje potencijalnih sukoba** (načela za korišćenje na najbolji način razvojne trendove raznih sektora i subjekata (susedne opštine, centralni nivo i dr.)).
- ✓ **Integrisanje u Evropi** (svaki razvoj planski upućen treba onoliko koliko je to moguće da doprinosi procesu integrisanja ovog dela Kosova u EU).
- ✓ **Komplementaran razvoj** (osnovna funkcija jednog naseljenog mesta dopunjuje funkcije drugog naseljenog mesta).

CILJEVI RAZVOJA OPŠTINE

Relativna obilnost specifičnih ekonomsko-turističkih, pa i ljudskih potencijala sa očuvanom životnom sredinom i suštinski nizak stepen ukupne razvijenosti nameću potrebu da se jasno i preciznije definišu osnovni dugoročni ciljevi razvoja. Preduslov ostvarivanja definisanih dugoročnih ciljeva je prevazilaženje postojeće dubokokrizne i konfliktne situacije i stvaranje uslova stabilnog društveno-političkog i pravnog poretka. Događaji koji se trenutno dešavaju mogu imati dalekosežne negativne reperkusije i na budući razvoj ovog područja.

Među osnovne dugoročne ciljeve razvoja moguće je definisati sledeće:

- a) *ekonomska efikasnost,*
- b) *socijalna sigurnost,*
- v) *funkcionalna prostorna integrisanost,*
- g) *zaštićenost životne sredine i*
- d) *organizaciona koordiniranost i sinhronizovanost u sistemu donošenja odluka.*

Ključni razvojni cilj strateškog i opredeljujućeg značaja je ekonomska efikasnost. Celokupan razvoj područja Siriničke župe morao bi se zasnivati na efikasnom i racionalnom aktiviranju i korišćenju raspoloživih faktora razvoja uz puno poštovanje ekonomske opravdanosti i finansijske podobnosti. To podrazumeva da se stvore uslovi za aktiviranje produktivnih faktora razvoja, jačanje pokretačke snage turističkih aktivnosti, kvalitativno menjanje i usklađivanje strukturnih promena i time prevazilaženje postojeće nerazvijenosti, pa i društveno-ekonomske zaostalosti. Ostvarivanje ovog ključnog cilja podrazumeva da se krajem planskog perioda ostvari veći stepen ukupne zaposlenosti stanovništva u nepoljoprivrednim delatnostima tako da svaki treći stanovnik bude zaposlen, zatim da se poveća ekonomska snaga i investiciona moć svih privrednih organizacija subjekata privređivanja, uključujući individualna gazdinstva i porodična domaćinstva.

Zavisno od predhodnog cilja i njegovog ostvarivanja, tokom vremena obezbeđivaće se i realizacija socijalne jednakosti. Suštinski radi se o stvaranju uslova i šansi da stanovništvo u celini i pojedinačno bude u situaciji da se produktivno zapošljava, ostvaruje stabilne i stalno rastuće prihode od rada i privrednih aktivnosti. Pored toga ovaj cilj podrazumeva i

obezbeđivanje pogodnih uslova za školovanje i sticanje odgovarajućih kvalifikacija i znanja, i potpunu socijalnu i zdravstvenu zaštitu sa mogućnostima da se svestrano kulturno uzdiže i informiše o svim relevantnim činjenicama i razvojnim procesima i šansama.

Treći cilj koji je uzročno-posledično uslovljen sa ostvarivanjem predhodnih je funkcionalna prostorna integrisanost što zahteva da se pri korišćenju postojećih i izgradnji novih materijalnih fondova razvoja vodi računa o njihovom racionalnom prostornom lociranju i smeštanju tako da se izbegnu krupniji konflikti i problemi u načinu organizovanja, korišćenja i unapređenja prostora. Racionalni prostorni razmeštaj raznovrsnih, međusobno usklađenih materijalnih fondova pretpostavka je i efikasnijeg funkcionisanja privrede u celini i stvaranje većih ekonomskih, a time i društvenih bogatstava. Realizacija ovog cilja podrazumeva da se integralno vrši usklađivanje korišćenja poljoprivrednog, šumskog i građevinskog zemljišta, izgrađuju infrastrukturni objekti i međusobno funkcionalno povezuju privredni, turistički i društveni objekti i kapaciteti sistemom racionalnog formiranja i prostornog razmeštaja centara rasta i razvoja.

Celokupna privredna i društvena aktivnost na ovom području nameće kao bitan razvojni cilj očuvanje životne sredine tim pre što to predstavlja i jedan od osnovnih motiva turističke privrede. Posebno je značajno u realizaciji ovog cilja da se rigorozno vodi računa o zaštiti i kvalitetu voda kao visokovrednom faktoru razvoja i sprečavanju da se na ovom području pojave bilo kakvi zagađivači što se prvenstveno odnosi na industrijske objekte i tehnološke postupke koji svojim funkcionisanjem mogu dovesti do većeg stepana zagađivanja vode i vazduha, a time i dodatnog degradiranja šumskog pokrivača i poljoprivrednih površina koje su inače ograničene. Svakako treba pomenuti da ovaj cilj podrazumeva i zaštitu prirodno-ambijentalnih vrednosti i izvanrednog pejzaža koji ne trpi ekscese građevinskih poduhvata. Ne naročito one koje ne respektuju tradicionalno-građevinsko nasleđe.

Promene koje se dešavaju u društvenom, a posebno privrednom životu ne samo na ovom području, zahteva da se kao poseban cilj utvrdi i koordinirana i sinhronizovana organizacija u okviru sistema upravljanja i donošenja odluka. Sigurno je da će od realizacije ovog cilja zavisiti i ostvarivanje predhodnih, ali je u sadašnjoj situaciji teško predvideti koje će se sve promene desiti u postojećem neracionalnom sistemu organizacije i donošenja odluka koji je rezultirao ekonomskim i društvenim promašajima. Međutim, nužno je obezbediti samostalno i slobodno organizovanje nosilaca privrednog razvoja bez obzira na oblike vlasništva uz puno poštovanje predhodnih ciljeva, a naročito ekonomske efikasnosti, funkcionalne prostorne integrisanosti i zaštićenosti životne sredine.

Osnovni ciljevi našeg društva utvrđeni su našim opredeljenjem u pravcu održivog razvoja, integracija, ostvarivanja ciljeva milenijuma kao i poštovanja zakona i ustava Republike Kosova.

Na novou Kosova ovi osnovni ciljevi su tretirani u draftu prosotrnog plana Kosova kao i u mnogim drugim dokumentima (Strategijama, politikama i planovima državnog nivoa), stoga treba da se uzme kao sastavni deo osnovne dokumentacije ovog plana.

Po njihovom značaju, ciljevi se mogu deliti na osnovne ili globalne i na ciljeve opštinskog nivoa. Osnovni ciljevi prema širem osvrtu a koji se odnose i na ovaj plan mogu se definisati kao:

- Dalji razvoj sistema vrednosti gde svi akteri vrše njihova prava na saznanje, da budu slušani, ca se čuju i na uticaj odluke koje imaju uticaja na život i njegove tokove. Jedan od globalnih ciljeva je to da tokom izrade i sprovođenja ovog dokumenta imamo kvalitetno učešće;

- Održiv, brz i intenzivni razvoj i promene socio-ekonomske strukture uključujući i što ravnopravniji razvoj unutar same opštine;
- Stvaranje uslova za stalno povećanje zapošljavanja, uklanjanje siromaštva, suzbijanje bolesti, poboljšanje zdravlja i smanjenje smrtnosti kod dece prema normama koje će obezbediti osnovne ciljeve promene socio-ekonomske strukture, dinamičkog razvoja ekonomije i nivoa života, kao i jačanje uloge privatnog sektora u socio-ekonomskom razvoju;
- Stalno povćanje bezbednosti u svim njenim dimenzijama (stvaranje bezbednosti za osnovno obrazovanje, socijalnu i fizičku bezbednost, bezbednost okoline i dr.);
- Uspostavljanje globalnog partnerstva za razvoj.

Opšti zadaci su: opravdano i racionalno korišćenje prostora, što samo po sebi znači i plansko orijentisanje razvoja naselja i prostora u celini, postavlja se kao neposredan zadatak ovog plana za ostvarenje postavljenih ciljeva.

Savremeni procesi ekonomskog razvoja sve više postavljaju zahtev da raspoređivanje proizvodnih kapaciteta kao i organizovanje života i rada u prostoru bude tretirano na kompleksan način i u širim okvirima a ne samo unutar samih određenih naseljenih mesta. Iz tog razloga, predmet planiranja u opštinskom razvojnom planu opštine Štrpce nije samo prostor i fizička okolina, ali u prvom redu čovek i organizovanje njegovog života i rada na određenom prostoru. Stoga, organizacija i uređivanje prostora su preduslov za intenziviranje razvoja i poboljšanja životnih uslova stanovništva i zaposlenih.

Cilj utvrđivanja osnovnih ciljeva prostornog razvoja opštine Štrpce, tretirali smo kao deo opšteg prostornog sistema Kosova čiji je sastavni deo, bazirajući se i na činjenicu da smo pogranična opština.

Imajući to u vidu, Opštinski razvojni plan Štrpca pruža racionalno organizovanje i opremanje prostora, sa ciljem da ustrojstvo prostora odgovara što bolje interesima stanovništva koje živi i radi u Opštini, nezapostavljajući pri tome na stranu šire interese kao i međuzavisnost i povezanost sa drugim krajevima. Osim ciljeva i zadataka koji proizilaze iz dokumenata centralnog nivoa i iz agendi međunarodnih konvencija za opštinu Štrpce, konkretnije se mogu definisati i sledeći ciljevi i zadaci.

Demografija i socijalna pitanja

CILj 1 Razvoj i zaštita prostora i pružanje kvalitetnih usluga za socio-kulturnu dobrobit.

CILj 2 Razvoj, zaštita i promovisanje prednosti nasleđa.

CILj 3 Iskorenjivanje siromaštva i gladi.

Ekonomski razvoj

CILj 4 Održiv ekonomski razvoj.

CILj 5 Stvaranje partnerstva za razvoj.

Okolina i korišćenje zemljišta (planiranje i upravljanje naseljenim mestima)

CILJ 6 Održiv okolinski razvoj i upravljanje.

CILJ 7 Održiv prostorni razvoj.

Infrastruktura

CILJ 8 Razvoj integrisane funkcionalne i moderne infrastrukture.

CILJ 9 Razvoj slobodnog kretanja građana i roba bezbednog, privlačnog i raznovrsnog za sve aktere koji deluju u opštini Štrpce.

Prema viziji i ciljevima plana za opštinski nivo proizilaze i sledeći konkretni zadaci:

- ponovno utvrđivanje mesta i uloge opštine Štrpce u okviru države Kosovo;
- predstavljanje prirodnih bogatstava i drugih resursa kao faktora razvoja kao i maksimalno i racionalno korišćenje prirodnih faktora i onih stvorenih za razvoj u cilju realizacije gore navedenih ciljeva i harmoničnog razvoja prostora;
- dugoročno globalno koncipiranje socio-ekonomskog razvoja opštine uz usmeravanje razvoja i manjih celina;
- stvaranje uslova za što povoljnije raspoređivanje ekonomskih aktivnosti, zavisno od rasprostranjenosti stonovištva, infrastrukture i zapošljavanja;
- prostorno raspoređivanje infrastrukture (puteva, sistema za snabdevanje vodom, kanalizacije, energetske mreže, telefonske mreže, interneta, hidroprivrednih objekata i dr.);
- stvaranje uslova za prostorno ustrojstvo i raspoređivanje uslužnih delatnosti;
- prostorno raspoređivanje i ustrojstvo stanovanja u naseljenim mestima u skladu sa prostiranjem stanovništva i infrastrukture;
- stopa rasta razvoja treba da bude u skladu sa utvrđenim načelima.

Promene koje će selediti u socio-ekonomskom razvoju Opštine, ukazuju na potrebu da planiranje postane neraskidiv proces. Samo negovanjem strateškog i neraskidivog planiranja sredine može se očuvati ravnoteža između socio-ekonomskog i okolinskog razvoja u prostoru.

DUGOROČNI RAZVOJNI CILJEVI

OSNOVNI PRAVCI RAZVOJA OPŠTINE

Obavljene analize i istraživanja ovog područja svojim rezultatima pokazuju da ono raspolaže značajnim ali i specifičnim razvojnim potencijalima i mogućnostima. Osnovni nalaz i zaključak je da ovo područje ima sve neophodne predispozicije za razvoj turističkih aktivnosti zahvaljujući obilju snega i vode, čemu valja dodati i relativno očuvanu životnu sredinu. Prioritetni sektor budućeg razvoja je turizam sa snažnim pokretačkim snagama i mogućnostima. To pokazuje i posebno izrađen Program razvoja turizma u kojem je konstatovano da su granični kapaciteti veliki i po svojoj veličini predstavljaju opštejugoslovansko pa i međunarodno bogatstvo. Osnovu razvoja zimskog turizma koji je moguće kombinovati i sa letnjim predstavljaju moćna skijališta na kojima je moguće istovremeno opslužiti veliki broj skijaša. Pored toga, moguće je dopuniti celokupnu turističku ponudu atraktivnim izletima i raznovrsnim rekreacionim aktivnostima vrhunskog turizma.

Potpuno korišćenje ovih graničnih kapaciteta zahteva izgradnju sistema međusobno povezanih žičara i smeštajnih objekata sa svim pratećim objektima. Da bi se iskoristio granični kapacitet ovog kompleksnog zimsko-turističkog centra bilo bi potrebno stvoriti i izgraditi mrežu od 50 žičara dužine 101,75 km, a za njihovo funkcionisanje predviđena je izgradnja šinskog sistema prevoza ukupne dužine 22,5 km. Za kompletiranje celokupne ponude predviđeno je i da se u odgovarajućim centrima izgrade smeštajni kapaciteti oko 30.000 ležaja većinom u privatnom sektoru.

Vremenski horizont potpunog aktiviranja ovih graničnih kapaciteta nije moguće sagledati iz više razloga. Osnovni razlog leži u činjenici da je za to potrebno uložiti ogromne investicije, što je veoma teško obezbediti. Uslov za obezbeđivanje ovih sredstava je otvaranje mogućnosti učešća inostranog, pored domaćeg kapitala u potpuno izmenjenim uslovima privređivanja.

Razvoj turizma i svih njegovih komponenti na ovom području nije moguće ostvariti bez stvaranja niza uslova i preduslova. Među tim uslovima je kompletiranje i integralno funkcionisanje ukupne infrastrukturne mreže, zatim izgradnja vodovodne i kanalizacione mreže sa odgovarajućim kapacitetima i svim pratećim komunalnim službama, što sa svoje strane zahteva velika materijalna i finansijska ulaganja. No to nije jedini uslov razvoja turizma. Nužno je, oslanjajući se na raspoložive resurse i potencijale, u komplementarnom smislu podsticati i koordinirati razvoj poljoprivredne proizvodnje, naročito stočarske sa akcentom na zdravu hranu, a posebno trgovinske mreže i male privrede. Na osnovu ovako koncipiranih rešenja dugoročnog razvoja evidentno je da je prioritetni sektor razvoja turizma sa svim svojim komponentama prvenstveno zimskog ali i letnjeg karaktera. Ako je to osnovni dugoročni program razvoja, onda ga moraju u sektorskom smislu pratiti i odgovarajući programi poljoprivredne proizvodnje, šumarstva, trgovine i male privrede uz napomenu da svi zajedno treba da obezbede ekonomsku i finansijsku opravdanost. Iz razloga obezbeđivanja stabilnijeg razvoja, ali vodeći računa o potpunoj zaštiti životne sredine na ovom području i na za to odgovarajućim lokacijama moguće je razvijati i čvrstu industrijsku proizvodnju u manjim kapacitetima bez otpadnih zagađenih voda ili škodljivih emisija u vazduh.

Predhodna koncepcijska rešenja u skladu sa realizacijom utvrđenih osnovnih ciljeva razvoja zahtevaju i izradu odgovarajućih projekcija uzajamno uslovljenog rasta osnovnih razvojnih agregata i nešto detaljniju razradu kroz njihovu sektorsku i prostornu komponentu. Pri tome valja imati u vidu da je vremenski horizont ovog prostornog plana 2022. godina. To automatski ukazuje na činjenicu da se od pomenutih koncepcijskih rešenja vezanih za turističku aktivnost može ostvariti samo jedan deo prezentiranih graničnih kapaciteta. Time postaje utoliko značajnije da se do pomenute godine obezbede uslovi usklađenog sektorskog razvoja i takva vremenska sinhronizacija kao i prostorna integracija koja će eventualne razvojne probleme i konflikte svesti na najmanju moguću meru, a istovremeno obezbeđivati šanse ubrzanog ukupnog društveno-ekonomskog prosperiteta.

Valorizacija ukupnih razvojnih sektorskih i prostornih uslova i faktora razvoja ukazuje da se područje Siriničke župe može podeliti u tri osnovne razvojne zone čiju okosnicu predstavlja glavna opštinska saobraćajnica koja sledi dolinu reke Lepenac i prolazi kroz opštinski centar kao sadašnje, a posebno buduće žarište prosperiteta. Zona ubrzanog razvoja zahvata celokupan kompleks skijališta od vrha Ljuboten do prevoja Prevalac sa osloncem na buduću urbanu zonu bipolarnog karaktera Štrpca kao privrednog,

administrativnog, kulturnog, ali i turističkog centra i kompleksa naselja Brezovica sa izrazito turističko-smeštajnim i rekreacionim karakteristikama. Drugu zonu umerenog razvoja predstavlja istočni deo područja sa tri izrazite razvojne tačke u naseljima Gotovuša, Firaja i Brod, čemu treba dodati i Donju Bitinju. U ovoj zoni biće više prisutan razvoj delatnosti koje u odnosu na turizam imaju komplementaran karakter: poljoprivreda, mala privreda i (uslovno) industrija. Treća zona usporenog razvoja zahvata severo-zapadni deo opštine gde se izdvajaju dva centra rasta, Vrbeštica i Sevce u kojima je u kasnijem periodu moguće aktivirati i odgovarajuće turističke kapacitete, ali će dominantnu delatnost predstavljati poljoprivreda, šumarstvo i sa njima u vezi mala privreda i eventualno manji industrijski kapaciteti.

Predložena konceptijsko – strateška rešenja računaju se međusektorskim funkcionalnim povezivanjem i strukturnim usklađivanjem, a to je preduslov za obezbeđivanje stabilnog i ubrzanog ukupnog privrednog razvoja i jačanje ekonomske snage i moći ovog područja. Međusektorsko usklađivanje neposredno će se manifestovati i kroz skladno prostorno integrisanje Opštine koje podrazumeva razvijanje funkcionalnih odnosa u mreži naselja i adekvatno komunalno opremanje, ali tako da se maksimalno vodi računa o ekološkim uslovima i zahtevima očuvanja životne sredine. Krupni građevinski zahvati koji su neizbežni moraće voditi računa o ambijentalnim vrednostima područja i uvažavati autohtonu arhitekturu prilagođenu savremenim načinima gradnje uz veće korišćenje lokalnih materijala. Ekscesi koji su se već desili u ovom domenu narušavaju ugodnost ambijenta i pejzaža, a takva praksa može doneti brojne probleme čije otklanjanje će zahtevati zamašna materijalna ulaganja bez ikakvih razvojnih efekata.

STRATEŠKI PRIORITETI

Demografija i socijalna pitanja

- stvaranje uslova za osnovno i srednje obrazovanje zavisno od koncepta podcentara i evropskih standarda;
- obezbeđenje uslova za visoko obrazovanje;
- stvaranje uslova za kulturne i sportske aktivnosti a naročito korišćenja kulturnih arhitektonskih i arheoloških vrednosti.

Ekonomski razvoj

- planiran razvoj industrijske zone i zona za razvoj industrije;
- razvoj aktivnih ruralnih prostora i zona za poljoprivredni razvoj;
- razvoj turističkih i rekreativnih zona na Šar planini;
- razvoj seoskog turizma;
- zaštira i razvoj prirodnih resursa;
- novi pristup saobraćajnim koridorima i dopunjavanje i jačanje postojećih linija.

Okolina i korišćenje zamljišta (planiranje i upravljanje naseljenim mestima)

- izrada regulativnih planova grada i naselja;

- regulacija rečnog korita Lepenca i njenih pritoka;
- zaštita poljoprivrednog zemljišta koje će biti definisano ovim planom;
- zaštita resursa.

Infrastruktura

- izgradnja infrastrukture za akumulacije (izgradnja kaptaza i drugih sadržaja) i transport vode za piće;
- infrastruktura transporta kako za privremeno tako i stalno tretiranje otpadnih voda smatrajući kao mogućnost i opštinska postrojenja;
- izgradnja infrastrukture za alternativnu energiju;
- izgradnja infrastrukture za privremenu i stalnu deponiju;
- izgradnja nove mreže, kao i poboljšanje postojeće putne mreže sa pratećom infrastrukturom u pravcu Makedonije i Srbije;
- podrška sa tehničkom infrastrukturom policentričnog razvoja i olakšavanje pristupa podcentara;
- izgradnja infrastrukture koja će pružiti bezbednost i regulaciju gradskog i međugradskog saobraćaja;
- stvaranje i poboljšanje kvaliteta javnih površina na urbanom i ruralnom delu Opštine (groblja, autobuska stanica, mesta za parking, zelene površine, rehabilitacija trgovinskih urbanih i ruralnih površina);
- poboljšanje i unapređivanje postojeće energetske infrastrukture;
- nova veza optičke mreže sa pratećom infrastrukturom na teritoriji opštine Štrpce.

OKVIR OPŠTINSKOG PROSTORNOG RAZVOJA

Okvir prostornog razvoja odražava željeno prostorno predviđanje za teritoriju opštine. On utvrđuje koncept prostornog razvoja za Opštine i treba da sadrži:

GLAVNI KONCEPTI PROSTORNOG RAZVOJA

Na opštinskom nivou: opštinska ekipa za planiranje i druge ekipe angažovane u izradi opštinskog razvojnog plana analizirali su sa ekonomskog, socijalnog i aspekta životne sredine neke moguće koncepte i scenarija kao što su: monocentrični (prostorni razvoj fokusiran samo na naselje Štrpce), linearni koncept (na nivou svih naselja u Opštini) i koncept koridora Priština – Prizren.

Nakon ozbiljne analize, a uzimajući u obzir činjenično stanje u opštini, kao i konsultacija na stručnom, političkom nivou, ali i sa civilnim društvom došlo se do zaključka da je za teritoriju naše Opštine, najprihvatljiviji i najracionalniji ***policentrični koncept sa dve značajne turističke zone i razvijenim putem Priština – Prizren***. Ovaj koncept sadrži elemente ostala tri analizirana koncepta.

Ovaj koncept osigurava:

- unapređivanje i razvoj turizma;
- održivi i uravnoteženi razvoj Opštine;

- efikasnije i jeftinije pružanje usluga građanima.

U ovom konceptu osnovu predstavlja turizam i to u dve zone stari i novi ski - centar, koji će se sa svim svojim propratnim elementima razvijati ne samo u regiji već i šire. Za kompletiranje urbane mreže naseljenih mesta funkcijama i sadržajima, kao i za uravnoteženiji prostorni razvoj teritorije opštine Štrpce, prioritetno se procenjuje brz razvoj naselja Štrpce, Sevce, Brod kao u funkciji veza, usluga, gustine i vršenja drugih dopunskih socijalnih, ekonomskih i funkcija u cilju zaštite sredine.

Ovaj koncept koji je procenjen kao racionalan i efikasan od strane radnih grupa za planiran opštinski razvoj, sinhronizovano u vremenu i prostoru opštinskog centra i podcentara koji će biti u položaju komplementarnog naselja u tom smislu da osnovne funkcije ovih naselja ispunjavaju funkcije drugih naselja unutar policentričnog prostornog pravca, na način na koji bi oni obezbedili redovnu i dobru funkcionalnu vezu čitavog prostora unutar ove Opštine i regiona.

Specifičnosti razvoja naseljenih mesta u opštini Štrpce, zahtevaju da se u budućem konceptu urbanizma pristupi na vrlo fleksibilan način. Osim urbanizacije za glavne centre i podcentre, uvodi se koncept i za kompaktnu urbanizaciju drugih naselja.

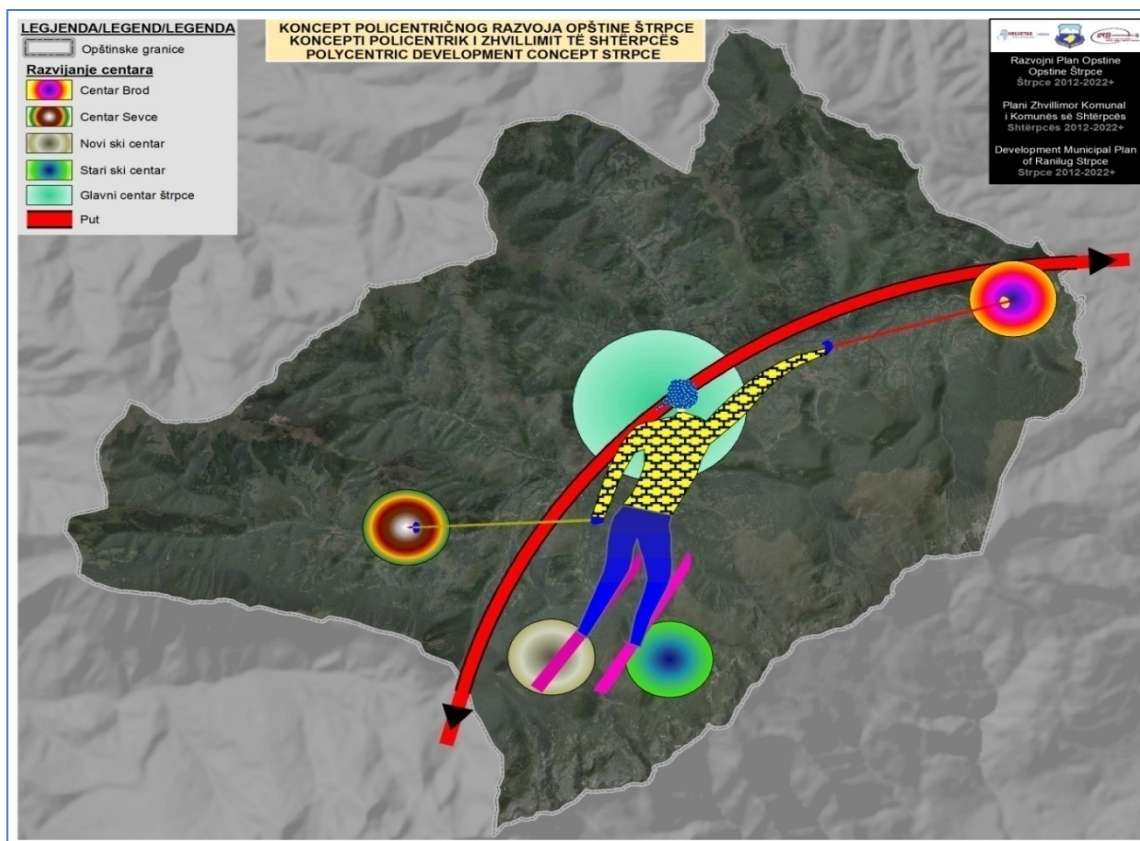
Opštinski centar (Štrpce) treba da se orijentiše i izgradi sa svim elementima kompletne urbanističke strukture. On treba da obezbedi urbani način života sa svim funkcijama i sadržajima koji odgovaraju održivoj urbanizaciji, značajnim zbivanjima u nekim elementima – urbanog karaktera koji će odgovarati funkciji Štrpca u prostoru, Opštini, regionu i na nivou Kosova.

Stepen urbanizacije treba da se povećava u skladu sa globalnim trendovima. Sada više od polovine svetskog stanovništva živi u urbanim sredinama. Brzo povećanje urbanog stanovništva i poluurbanih naselja i poluurbanog stanovništva može se očekivati u narednim godinama, kao rezultat investicija za ispunjavanje standarda za predpristup Kosova evropskim strukturama, ekonomskom razvoju i izgradnji industrijskih kapaciteta i tokom ovog perioda do 2022.god.

Broj poluurbanih naselja predloženih ovim planom u buduće će kompletirati urbanu strukturu. Najznačajniju ulogu u tom pravcu i dalje će imati Štrpce, kao administrativni i opštinski centar i kao najveće naseljeno mesto Opštine.

Izražene tendencije na povećanje i koncentrisanje stanovništva i ostale okolnosti koje će uticati na procese urbanizacije – prirodni uslovi, razvoj i kompozicija infrastrukture i ostali elementi eksterne privrede u prostoru, utiće da ovi procesi budu izraženiji u zoni duž puta Priština - Prizren. U glavnom konceptu opštinskog razvoja kao centar fokusa je i put Priština – Prizren koji mora biti u nivou da odgovara standardima i zahtevima planiranog razvoja i vizije.

Mapa br. 40. Koncept policentričnog razvoja opštine Štrpce

STRUKTURA I PROSTORNE LOKACIJE

Željeno prostorno predviđanje za teritoriju opštine Štrpce u oblasti ekonomskog razvoja uključujući: turizam, poljoprivredu, šumarstvo, industriju, trgovinu i ostale oblasti, zasniva se na analizi opštinske situacije kao i na viziju, načela i strateške prioritete koji su proizašli iz procesa učešća u izradi ovog dokumenta.

U tom pravcu radne ekipe su predvidele sledeće:

- Osnovna orijentacija održivog ekonomskog razvoja u opštini Štrpce do 2022. god., treba da bude takva da omogući realizaciju predviđenih ciljeva, razvojnih zadataka i smanjenje razlika u odnosu na ostale opštine na nivou Kosova i regiona.
- Razvoj opštine Štrpce tokom narednog perioda treba da se ogleda kroz razvoj turizma, industrije, poljoprivrede i ostalih delatnosti, pri čemu bi razvoj ovih oblasti imao značajan uticaj kako na dinamiku rasta opšte ekonomije, tako i na disperziju strukture i efektivnog prostiranja širokog prostora u pogledu razvoja i drugih delatnosti.

Obavljene analize i istraživanja ovog područja svojim rezultatima pokazuju da ono raspolaže značajnim ali i specifičnim razvojnim potencijalima i mogućnostima. Osnovni nalaz i zaključak je da ovo područje ima sve neophodne predispozicije za razvoj turističkih aktivnosti zahvaljujući obilju snega i vode, čemu valja dodati i relativno očuvanu životnu sredinu. Prioritetni sektor budućeg razvoja je turizam sa snažnim pokretačkim snagama i mogućnostima. To pokazuje i posebno izrađen Program razvoja turizma u kojem je konstatovano da su granični kapaciteti veliki i po svojoj veličini predstavljaju opšte regionalno pa i međunarodno bogatstvo.

Razvoj turizma i svih njegovih komponenti na ovom području nije moguće ostvariti bez stvaranja niza uslova i preduslova. Međutim, uslovima je kompletiranje i integralno funkcionisanje ukupne infrastrukturne mreže, zatim izgradnja vodovodne i kanizacione mreže sa odgovarajućim kapacitetima i svim pratećim komunalnim službama, što sa svoje strane zahteva velika materijalna i finansijska ulaganja. No to nije jedini uslov razvoja turizma. Nužno je, oslanjajući se na raspoložive resurse i potencijale, u komplementarnom smislu podsticati i koordinirati razvoj poljoprivredne proizvodnje, naročito stočarske sa akcentom na zdravu hranu, a posebno trgovinske mreže i male privrede.

Ako je to osnovni dugoročni program razvoja, onda ga moraju u sektorskom smislu pratiti i odgovarajući programi poljoprivredne proizvodnje, šumarstva, trgovine i male privrede uz napomenu da svi zajedno treba da obezbede ekonomsku i finansijsku opravdanost. Iz razloga obezbeđivanja stabilnijeg razvoja, ali vodeći računa o potpunoj zaštiti životne sredine na ovom području i na za to odgovarajućim lokacijama moguće je razvijati i čvrstu industrijsku proizvodnju u manjim kapacitetima bez otpadnih zagađenih voda ili škodljivih emisija u vazduh.

Valorizacija ukupnih razvojnih sektorskih i prostornih uslova i faktora razvoja ukazuje da se područje Siriničke župe može podeliti u tri osnovne razvojne zone:

- Zona ubrzanog razvoja zahvata celokupan kompleks skijališta od vrha Ljuboten do prevoja Prevalac sa osloncem na buduću urbanu zonu bipolarnog karaktera Štrpca kao privrednog, administrativnog, kulturnog, ali i turističkog centra, kompleksa naselja Brezovica sa izrazito turističko-smeštajnim i rekreacionim karakteristikama i zone Jažinca (Rakovo) i Koštanjeva, kao novo planirana vikend naselja.

- Druhu zonu umerenog razvoja predstavlja istočni deo područja sa tri izrazite razvojne tačke u naseljima Gotovuša, Firaja i Brod, čemu treba dodati i Donju Bitinju. U ovoj zoni biće više prisutan razvoj delatnosti koje u odnosu na turizam imaju komplementaran karakter: poljoprivreda, mala privreda i (uslovno) industrija.
- Treća zona usporenog razvoja zahvata severo-zapadni deo opštine gde se izdvajaju dva centra rasta, Vrbeštica i Sevce u kojima je u kasnijem periodu moguće aktivirati i odgovarajuće turističke kapacitete, ali će dominantnu delatnost predstavljati poljoprivreda, šumarstvo i sa njima u vezi mala privreda i eventualno manji industrijski kapaciteti.

Budući ekonomski razvoj Opštine Štrpce, prema predviđenoj dinamici i uz drugačiju strukturu zahtevaće intenzivnije zapošljavanje radno sposobnog stanovništva uporedo sa odgovarajućim stalnim povećanjem produktivnosti rada, čime se stvaraju uslovi i za promenu socio-ekonomske strukture stanovništva.

Niska stopa zapošljavanja stanovništva u Opštini Šrpce, ukazuje na potrebu vođenja aktivnije politike zapošljavanja uporedo sa odgovarajućim povećanjem produktivnosti.

EKONOMSKI RAZVOJ

TURIZAM

Kako je predhodno konstatovano u analitičkom delu dokumenta, postoje veoma povoljni prirodni i drugi uslovi za razvoj kako zimskog, tako i letnjeg turizma što je prezentovano i u viziju opštine Štrpce. Realizacijom prostorno planskih rešenja datih u ovom Prostornom planu opštine Štrpce ovaj deo će sigurno postepeno prerastati u sve jači ekonomski (na bazi turizma i pratećih delatnosti) „centar” ne samo lokalnog već i šireg značaja. U tom kontekstu u budućnosti se očekuje i jačanje Štrpca (kao centra istoimene opštine) sa Brezovicom i novo planiranim turističkim centrom (Gini vode i Preslapa) i drugim turističkim resursima (Jažince (Rakovo) i Koštanjevo), zatim turističkim naseljem Muržica (Redžina Tršenja) do nivoa koji je neophodan da bi se na ovom prostoru razvijao „visoki” turizam.

Prostornim planom je planirano da se prva faza razvoja turizma do 2022. godine u okviru ove regije realizuje baš na prostoru opštine Štrpce. Za opštinu Štrpce ovo je, sigurno, od posebnog značaja obzirom na to da na ovom prostoru stvarno postoje veoma povoljni prirodni, a i saobraćajni i drugi, potencijali od izuzetnog značaja za razvoj kako turizma tako i svih njegovih pratećih delatnosti i to ne samo u zimskom već i u letnjem periodu sa realnim mogućnostima za produžavanje turističke sezone na celu godinu.

U skladu sa takvim planskim opredeljenjem se naglašava i potreba očuvanja i zaštite svih kulturnih dobara i prirodnih vrednosti na teritoriji opštine Štrpce što će, sigurno, biti značajno i za razvoj turizma. Od zaštićenih kulturnih dobara na ovom prostoru se nalazi više crkava iz srednjeg veka (u naseljima Sevce, Jažince, Štrpce, Gotovuša, Donja Bitinja), a od prirodnih vrednosti od posebnog značaja su strogi prirodni rezervati na Šar-planini (Careve Livade od Prevalca do Jažinačkog jezera, zatim Jažinačko i Livadičko jezero, kao i šume molike u blizini Stojkove kolibe) i na Ošljaku (Popovo prase-šume molike).

Prirodni turizam

Planinske zone opštine ističu se velikim prirodnim potencijalom čije će adekvatno tretiranje doprineti razvoju turizma. U tim zonama predviđa se razvijanje infrastrukture i sadržaja za planinske sportove, pešačke staze, trim staze, planinski biciklizam i jahanje.

Arheološko nasleđe

Lokalitet Gradina nalazi se na vrhu brda, na levoj obali reke Lepenac, na strateški dominantnom položaju. Na lokalitetu se nalaze ostaci fortifikacije, a dosadašnji nalazi novca i keramike nalažu obimnija arheološka istraživanja. Brdo i lokalitet Gradina zaštićeni su kao kulturno dobro, mada izuzetni značaj koji ovom lokalitetu pridaje nadležni Zavod za zaštitu spomenika kulture mora biti preispitan detaljnijim stručnim i naučnim proučavanjima. U tom smislu i sugestija nadležnog Zavoda o pretvaranju ovog lokaliteta u arheološki park može imati opravdanja samo ukoliko se proučavanjima otkriju značajniji ostaci većeg broja građevina. Pokretni arheološki materijal mogao bi se koristiti kao začetak Zavičajnog muzeja u Štrpcu.

Omladinski i kongresni turizam

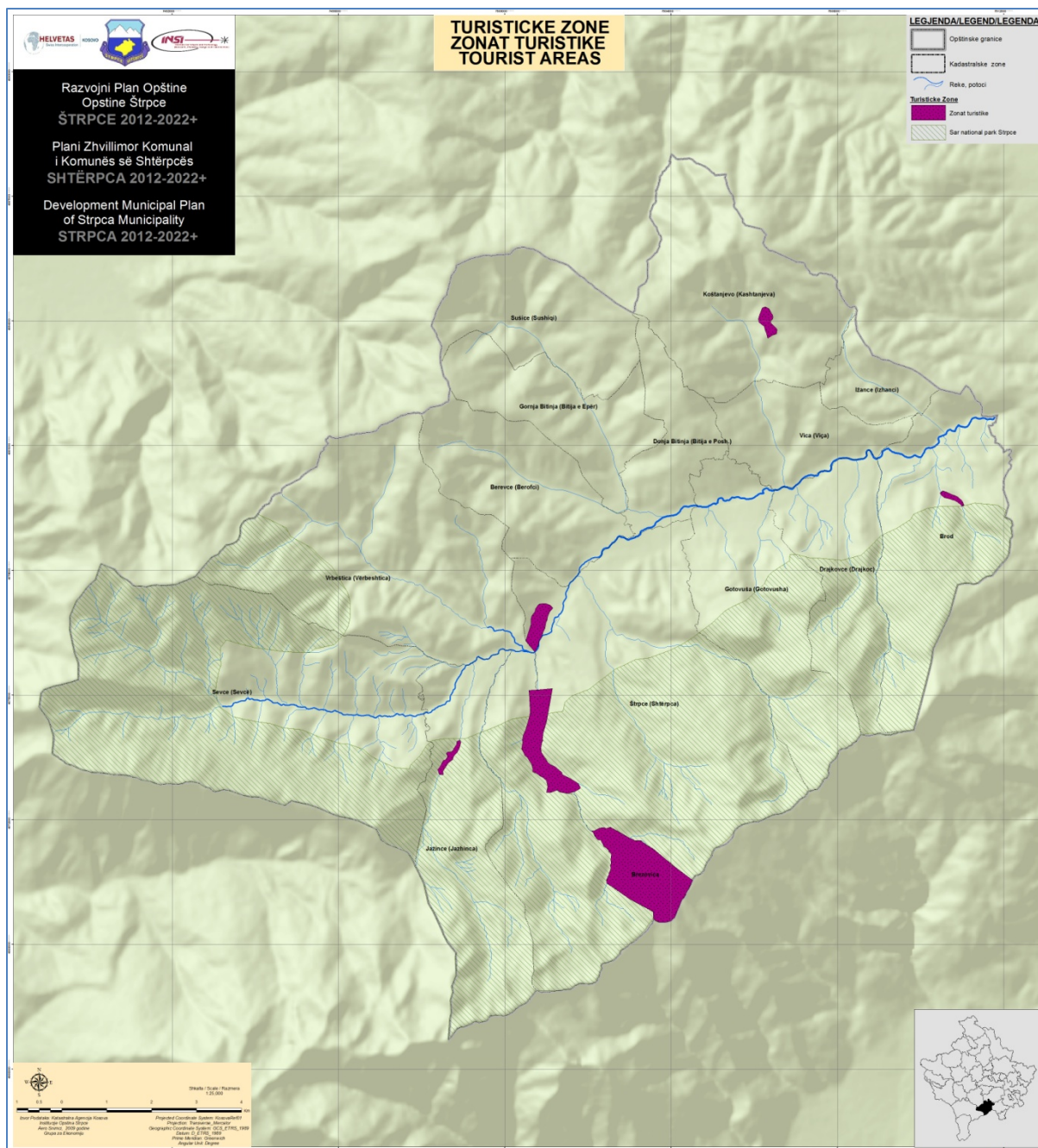
Ova vrsta turizma se predviđa na Brezovici, starom i novo planiranom ski centru.

Zdravstveni turizam

Povoljni klimatski uslovi na teritoriji Opštine pružaju mogućnost za planiranje jednog rehabilitacionog Centra u naselju Brezovica.

Ruralni turizam

Ruralni turizam je jedinstveni projekat koji predstavlja spoj tradicionalnih i savremenih vrednosti naše istorije i kulture koji nas vraća korenima i prirodi kao i neprolaznim vrednostima seoskog načina života i tradicije i predstavlja koncept turizma na seoskim gazdinstvima koji se temelji na korišćenju ruralnog prostora u kontekstu turističke ponude. Seoski turizam treba da doprinese očuvanju seoske sredine i kulturne baštine, ali da i ekonomski motiviše lokalno stanovništvo da tu i ostane.

Mapa br. 41. Turističke zone u opštini Štrpce

UGOSTITELJSTVO

U funkciji turističkog razvoja, potrebno je raditi na izgradnji ugostiteljskih objekata visokog standarda sa kvalitetnim ponudama koji će zadovoljiti potrebe turista.

U periodu koji predstoji prioriteti će se davati povećanju smeštajnih kapaciteta, sa istovremenom rekonstrukcijom i adaptacijom postojećih objekata, da bi se isti priveli što ekonomičnijem korišćenju, kao i izgradnja novih, koje predviđa „Master plan“.

Pod smeštajnim kapacitetima se podrazumevaju: hoteli, moteli, odmarališta, pansioni, apartmanska naselja, smeštaj u okviru domaćinstva i dr. Pored smeštajnih kapaciteta, planiraju se i drugi ugostiteljski sadržaji, kao što su: restorani, kafe barovi, diskoteke i dr. Ovo će biti urađeno prema planu turističkih zona, uspostavljajući partnerstvo u ovoj oblasti i osnivajući centar za informisanje, obuku i savetovanje.

POLJOPRIVREDA

Program razvoja proizvodnje stočne hrane

Poljoprivredna zemljišta u Opštini obuhvataju 13.651 ha i uglavnom se koriste za proizvodnju stočne hrane – 86,9%. I oranice se gotovo isključivo koriste za proizvodnju stočne hrane (89,2%) i to 725 ha za koncentrovanu (raz, ječam, ovas, kukuruz) i 874 ha za voluminoznu (lucerka, deteline, trave). U strukturi dominiraju prirodni travnjaci, livade i pašnjaci sa 10.896 ha. Zbog deagrarizacije u predhodnom periodu, površine pod njivama su smanjene za oko 30% (982 ha) za koliko su povećane površine pod livadama i pašnjacima ali putem spontanog zatavljanja kao najneproduktivnijeg i najsporijeg načina formiranja travnog pokrivača. Vlasnički odnosi nad poljoprivrednim zemljištem imaju sličan odnos kao u drugim delovima zemlje: oranične površine i na njima stočno krmno bilje i livade su uglavnom u individualnom posedu, dok su pašnjaci u društvenom posedu.

Na teritorije opštine ima 3.896 grla goveda, 3.848 ovaca i 677 koza, ukupno oko 3.800 uslovnih grla. Kako na jedno uslovno grlo dolazi 3,59 ha poljoprivredne ili 3,12 ha površine koje služe za proizvodnju kvasne stočne hrane može se zaključiti da se stočarstvo može brže razvijati bez velikih ulaganja. Jedan od glavnih razloga malobrojnog stočnog fonda je u strukturi vlasništva. Četiri petine domaćinstava sa gazdinstvima ima posed ispod 3 ha. Imajući u vidu da prirodni travnjaci učestvuju sa 81% , mali broj stoke je logična posledica. Dok je u individualnom posedu oko 90% oranica, stočnog krmnog bilja i livada i preko 97% uslovnih grla, dotle u društvenom posedu oko 80% pašnjačkih površina ali sa malo stoke.

Sadašnji nivo proizvodnje stočne hrane, i pored skromnog stočnog fonda, ne obezbeđuje dovoljno hrane ni po obimu, ni po kvalitetu. Jedini izuzetak je delimično proizvodnja lucerke ali ni to nema veći značaj jer se radi o simboličnim površinama. Travnjaci kao dominantan vid proizvodnje stočne hrane su u krajnjem stepenu florističke i proizvodne degradacije. Najrasprostranjeniji je tip prirodnih travnjaka *Nardetum strictae* čija proizvodnja ne dostiže ni 0,5 t/ha suve mase. Na napuštenim oranicama došlo je do formiranja prirodnog travnog pokrivača.

Jedan od glavnih uzroka degradacije travnjaka je, pored odsustva bilo kakvih mera nege, neorganizovano i nepravilno iskorištavanje, bilo da se radi o pašnjačkom ili kosidbenom. Na pašnjacima stoka se kreće po celoj površini i selektivnom ispašom iscrpljuje kvalitetne vrste, favorizujući na taj način nekvalitetne i korovske. Kasnom kosidbom livada se takođe potencira razvoj korova koji u to vreme uveliko završavaju ciklus razvića i osemenjavaju se. Seno, i kad u njemu ima kvalitetnih vrsta, je niske vredosti jer sadržaj

hranjivih materija, posebno njihova svarljivost, izuzetno opada. Pri tome stepen konverzije hrane je nizak, a i stepen konzumiranja zbog lošeg kvaliteta se snižava. Kad se tome doda i najprimitivniji način spremanja sena – sušenjem na zemlji i u vlažnim uslovima, krug se zatvara, a posledica je loša hrana – primitivan rasni sastav – niska ukupna proizvodnja.

Unapređenje stočarstva kao ponovne robne proizvodnje poljoprivrednika, ne samo ovog kraja, se može i mora izvesti izmenog rasnog sastava i uvođenjem u ishranu kvalitetne voliminozne hrane u dovoljnim količinama.

Osnovni koncept razvoja treba da se bazira na pravilnom izboru visokoproduktivnih kultura i odgovarajuće tehnologije proizvodnje na oranicama, s jedne strane i kompleksnom unapređenja proizvodnje i iskorišćavanja na sejanim i prirodnim travljacima, s druge strane. Izuzimajući žitarice i nužnosti da se njihova proizvodnja unapredi kako bi mogle biti konkurentne osnovna orijentacija treba bude širenje višegodišnjih leguminoza ili njihovih smeša na svim oraničnim površinama gde one mogu uspešno da se razvijaju bez ili sa meliorativnim zahvatima. Na prvom mestu je lucerka, zatim crvena detelina i žuti zvezdan, a moguće i esparzeta.

Postojeće sejane travnjake, koji su postali samo travne smeše bez leguminoza, nužno je obnoviti ili usejavanjem ovih vrsta ili ponovnim zasnivanjem. Pri tome se smeše moraju prilagoditi tipu zemljišta i načinu iskorištavanja. To se, pre svega, odnosi na društveni posed i potrebe ovčarske farme (raka). Najveće rezerve za povećanje obima i kvaliteta su: tavnjaci – sejani i prirodni. Sve napuštene oranice, prvenstveno one iz poslednjih godina, na kojima nije formirana stabilna fitocenoza i niske pokrovnosti, treba odmah zasnivanjem sejanih travnjaka prevesti u visokoproduktivne površine. S obzirom da se radi o relativno plodnijim i dubljim zemljištima i na nižim visinama u smeše treba uključiti leguminoze (lucerku, crvenu detelinu, žuti zvezdan, belu detelinu, esparzetu) do 30%. Osnovna orijentacija na prirodnim tavnjacima u prvoj fazi popravke je uvođenje pravilnog iskorišćavanja.

Povećanjem broja grla i kroz povećane potrebe u hrani biće nužno pristupiti meliorativnim zahtevima. Oni se mogu svrstati u dve kategorije: osnovna i površinska meliorizacija. Bez obzira u kojoj se meri bude radilo treba se pridržavati sledećeg pravila: u početku obuhvatiti potencijalno produktivnije i kvalitetnije travnjake jer će se ulaganja najbrže i najviše vraćati. Porastom potreba postepeno bi se prelazilo na manje proizvodne površine do potpunog obuhvata.

Zasnivanje travno – leguminoznih smeša treba da bude neophodna mera na svim zapuštenim oraničnim površinama kako je već rečeno. Potpuna obnova travnog pokrivača degradiranih prirodnih travnjaka može biti samo na ograničenim površinama, jer tamo gde se zemljište može razoravati ili redukovano obrađivati (veće dubine i rano) i travni pokrivač je bolji. Za unapređenje proizvodnje na floristički i proizvodno degradiranim prirodnim travnjacima trebalo bi primeniti đubrenje i potsejavanje.

Mineralna đubriva, kao najefikasnije i najefikasnija i najbrža mera popravke, bi se morala upotrebljavati krajnje obazrivo. Određivanje količina i vrsta đubriva bi moralo biti usaglašeno sa stanjem biljnih asimilativa u zemljištu i strukturom biljnog pokrivača. Pri tome je najvažnije da se unesu količine koje će biti u potpunosti iskorišćene kako ne bi dolazilo do nepotrebnih imobilizacija absorbtivnim kompleksom zemljišta ili ispiranja i odnošenja vodotocima. Redovne hemijske analize zemljišta i praćenje promena u fitocenzama su pouzdani vodiči za pravilno nomiranje đubriva i potpuno izbegavanje zagađenja životne sredine. Na taj način se stvaraju i pretpostavke za proizvodnju zdrave hrane.

Preliminarni proračuni pokazuju da bi se samo zamenom postojećih sejanih travnjaka i delimičnom meliorizacijom prirodnih, bez većih ulaganja, mogla obezbediti ishrana oko

6.000 uslovnih grla umesto sadašnjih 3.800. Za obezbeđivanje većih količina kvalitetne hrane nužno je uvesti odgovarajuću tehnologiju proizvodnje i isorišćavanja. U pvoj etapi u kojoj se menja način iskorištavnja i preuzima delimična meliorizacija svrstavaju se uslovi za ishranu 6.000 umesto sadašnjih 3.800 uslovnih grla.

Program razvoja stočarstva

Kada je reč o stočarstvu u Siriničkoj Župi, prvenstveno se misli na ovčarstvo i govedarstvo, jer za ove dve vrste postoje realni uslovi za brži razvoj. U Kosovsko – Mehotijskom delu područja Šar planine gaje se oko 125.000 ovaca ili blizu 30 % od ukupnog broja ovaca na Kosovu. Međutim, od tog broja u opštini Štrpce se gaji relativno mali deo (3.848 grla). Ovca koja se u ovom području gaji je domaća pramenka Šar polaninskog soja. Spada u grupu lakih – sitnih slojeva ovce, prosečne žive telesne mase odraslih ovaca 35 kg masom runa oko 1,3 kg i proizvodnjom mleka od 50-70 kg u laktaciji. Ovo pokazuje da je Šarplaninska ovca dosta skromna u pogledu proizvodnih osobina i ne zahteva posebne uslove gajenja. Pored genetske uslovljenosti, na nisku proizvodnost Šarplaninske ovce, dobrim delom utiču nepravilna ishrana, nepravilno gajenje jagnjadi, odsustvo bilo kakve selekcije i parenja u srodstvu. Značajan pokazatelj uspeha u proizvodnji goveda je procenat krava u kontroli. U SR Nemačkoj iznosi 50,3 % (mlečnost 5.480 kg), Švedskoj 64,8 % (mlečnost 6.035 kg), Izraelu 65% (mlečnost 8.340 kg), Srbiji 5% (mlečnost 1.850 kg), a na Kosovu ispod 1% (mlečnost ispod 1.000 kg) .

Na području opštine Štrpce postoji fond krava je različitog genotipa. Uglavnom dominiraju domaća buša oplemenjena domaćim šarenim govečetom, montafonskog goveče i melezi iz ukrštanja domaćeg šarenog, crno belog i domaćeg simentalnog govečeta. Prosečna telesna masa odraslih krava kraće se oko 450 kg, sa proizvodnjom mleka između 1.000 – 2.000 kg u laktaciji i masnoćom mleka oko 3,8% . Krave i priplodnim podmladak drže se u veoma skromnim i neuslovnim objektima, a ishrana ne zadovoljava osnovne potrebe za intenzivniju proizvodnju (mleka i mesa) . Ovo se naročito odnosi na kvalitet hrane u zimskom periodu držanja goveda. Kontrola produktivnosti i selekcija se ne sprovode, a osemenjavanje plotkinja je ne organizovano i ne blagovremeno, odnosno ne pridaje se značaj fiziologiji i reprodukciji goveda. Sve ovo, i neke društvene mere i akcije doprineli su sadašnjem proizvodnom nivou goveda u ovoj Župi. S obzirom na značaj šarplaninske ovce u ovom kraju potrebno je unaprediti postojeći soj ovaca oplemenjivanjem visokoproduktivnim i plemenitim rasama.

Oplemenjena šarplaninska ovca treba da je prosečne telesne mase oko 50 kg, prinos vune 1,5 - 3,0 kg, a mlečnost na nivou boljih grla šarplaninske ovce. Istovremeno, oplemenjena ovca treba da sadrži dobre osobine Šarplaninske ovce:

- otpornost na postojeće uslove,
- dobro iskorišćavanje hrane, posebno paše,
- sposobnost dugog kretanja,
- dobro zdravlje.

Za oplemenjivače treba i dalje koristiti virtemberšku rasu, uz stručnu kontrolu i uz strogo pridržavanje postavljenog odgajivačko – selekcijskog programa. Odgajivačko – selekcijski program uporedo treba da se sprovodi na farmama seljačkih gazdinstva i na farmi ovaca zemljoradničke zadruge. Farma ovaca zemljoradničke zadruge treba da se osposobi za reprocentar i da proizvodi visokokvalitetna priplodna grla za potrebe i farme i seljačkih gazdinstva uz strogu kontrolu priznate selekcijske (ili naučne) ustanove.

Farmama (mini farmama) na seljačkim gazdinstvima treba pružiti kompletnu stručnu pomoć u pogledu savremenog odgaivanja ovaca. Na farmama treba organizovati proizvodnju od 50 do 300 ovaca na jednom gazdinstvu, uz popravku ishrane, držanja i nege. Ovo se posebno odnosi na zimski period, za koji treba obezbediti kvalitetno seno, koncentrat, silažu od trave i mineralno – vitaminske dodatke. U sklopu svih mera, treba sprovesti sve veterinarsko – sanitarne mere koje su neophodne za ostvarenje uspešne proizvodnje ovaca.

Napredak postignut u proizvodnju goveda je mali i ne zadovoljava potrebe stanovništva, odnosno Opštine. Društvena opredeljenja prema ovoj proizvodnji su izostala, a seljak nije bio u mogućnosti sam ništa da popravi. Unapređenje govedarstva treba organizovati u pravcu poboljšanja: proizvodnih osobina primenom genetike i selekcije; ishrane preko zasnivanja veštačkih livada, uvođenje novih krmnih kultura, kukuruza za silažu kao i savremene tehnologije konzerviranja trave i kukuruza za dobijanje kvalitetne silaže; uslova smeštaja i nege životinja, adaptiranjem postojećih ili izgradnja novih štala; upoznavanje seljaka sa tehnologijom odgajivanja goveda; povećanje broja krava po jednom gazdinstvu od 3-10 krava; razvijanje veterinarske službe i službe osemenjavanja kao i redovan otkup mleka i uredna naplata mleka od strane zadruge. Organizovana gazdinstva sa 3-10 krava treba da budu osnovne proizvodne i selekcijske jedinice na kojima bi se obazirala proizvodnja i njeno unapređenje. Na ovaj način broj proizvođača bi bio smanjen, ali bi odabrani obezbedili veći obim proizvodnje što bi omogućilo malobrojnoj stručnoj službi da daleko više doprinese primeni savremenih zootehničkih, tehnoloških i drugih rešenja. Ova gazdinstva u većini bi bila robni proizvođači, gajila bi oplemenjene populacije goveda i to u dužem vremenskom periodu. Ona bi bila prvenstveno usmerena na proizvodnju mleka i mesa. Mere društva bi u pogledu cena morale biti takve da ovu proizvodnju stimulišu.

Na osnovu ukupnih sagledavanja, postoje objektivni uslovi za stočarsku proizvodnju na individualnom (ovce i goveda) i društvenom sektoru (ovce) u Siriničkoj Župe. Ove uslove koje pruža priroda treba maksimalno iskoristiti preko interesnog organizovanja zemljoradničke zadruge, izmene postojećih rasa ovaca i goveda oplemenjivanjem produktivnijim rasama, razvijati seljačka gazdinstva u pravcu robne proizvodnje, unaprediti sistem ishrane, nega i držanja životinja, obezbediti motivaciju seljaka preko redovnog otkupa proizvoda, pravilnim cenama i uredne naplate proizvoda kao i veće angažovanje stručne i naučne službe za brži i sigurniji razvoj ove značajne privredne grane Opštine.

Program razvoja voćarstva

Voćarstvo Siriničke župe posmatrano u celini je ektenzivno i slabo razvijeno. Međutim, analiziranjem važnijih agroekoloških uslova sa aspekta mogućnosti uspešne voćarske proizvodnje kao i trenutnog stanja voćnih kultura i prirodnih formi voća, može se konstatovati da na ovom području za uspešno gajenje velikog broja kontinentalnih voćnih vrsta a za neke od njih uslovi su čak i vrlo pogodni. To se, pre svega, odnosi na jagodasto voće, trešnju, višnju, šljivu, orah, lesku i druge vrste. Sagledavajući sve okolnosti prednosti je data trešnji, a od jagodastog voća – malina.

U opštini Štrpce se planira izgradnja rashladnih kapaciteta što će omogućiti ravnomerniju realizaciju prikupljenih plodova.

Pored toga uvođenjem savremenih tehnologija gajenje ovih voćnih vrsta i ispitivanjem novih sorti i njihovih ponašanja prema najznačajnijim biotičkim i abiotičkim činiocima na ovom području, stvorile bi se mogućnosti za njihovo širenje u proizvodnji, što bi predstavljalo

značajan izvor dohotka stanovništva. Tako bi se u izvesnoj meri ostvario i ekonomski interes za njegovo zadržavanje na ovom području. Na kraju, treba pomenuti to da intenzivniji razvoj voćarstva može i estetski unaprediti izgled Siriničke župe.

Trešnja je vrlo interesantna voćna vrsta za gajenje. Rentabilna je jer za svoje uspevanje ne traži posebne uslove, lako se gaji, obilno rađa svake godine, relativno rano zri i postiže visoke cene u odnosu na drugo voće. Smatra se uglavnom voćem, ali se dosta koristi i u konditorskoj industriji, za preradu a i u domaćinstvu. Proizvodnja je mala i uglavnom je na individualnom sektoru. Ona je deficitarno voće u našoj zemlji, a to će, nesporno, biti još dugo uprkos postojanja dobrih uslova za njeno gajenje, mogućnosti (neophodnog) izvoza i postojanja velikog broja kvalitetnih sorti kojih, na žalost, nema mnogo u proizvodnji. Glavni razlog malog interesovanja proizvođača za podizanje trešnjika je skupa i otežana berba kao i loša putna mreža što otežava transport i na kraju, slab ili nikakav marketing.

Kako je područje Siriničke župe sa nadmorsom visinom od 700 m i više, i količinom padavina čiji je višegodišnji prosek 750 mm i relativno dobrog rasporedima po mesecima, bez preterano visokih temperatura, i izrazito sušnog perioda, ono veoma mnogo odgovara za gajenje trešnje. Pregledom terena i uvidom u postojeće stanje, može se uočiti da tamo već postoji veliki broj formi divljih trešanja i neznatan broj gajenih sorti što je pouzdan znak – indikator uspevanja ove voćne vrste.

Zemljišnji i klimatski činioci Siriničke župe potpuno odgovaraju gajenju ove voćne vrste. Srednja godišnja temperatura je iznad 8⁰ C, a apsolutne minimakne temperature retko prolaze - 20⁰ C i ne ugrožavaju njen opstanak. U mesecima koji su veoma bitni za uspevanje trešnje, a to su april i maj, kada je fenofaza cvetanja i ona je najosetljivija na izmrzavanje, srednja mesečna temperatura je 8,7⁰ C a apsolutni minimum, (zabeleženo 1988.godine - 4,1⁰ C) takođe, retko ugrožava redovno plodonošenje. Obzirom na veliku nadmorsku visinu cvetanje bi se odvijalo u drugoj polovini aprila ili početkom maja kada je pojava poznih mrazeva još ređa.

Obzirom na veliku i neiskorišćenu mogućnost plasmana trešnje, posebno kvalitetnih sorti, kako na domaćem tržištu tako i u izvozu, postoji ekonomska opravdanost gajenja ove vrste na teritoriji opštine Štrpce posebno ako se ima u vidu da je ovo vrsta skromnih zahteva za gajenja. Problem u gajenju ove vrste u razvijenijim krajevima je skupa berba, što ovde ne bi trebalo biti. Takođe, nekoliko velikih potrošačkih centara relativno dobro povezanih postojećom putnom mrežom (Priština, Beograd i dr.) , gde trešnja dolazi iz drugih krajeva, može poslužiti kao komparativna prednost za gajenje trešnje u rejonu Siriničke župe.

U okviru jagodastih voćnih vrsta za našu zemlju od posebnog je značaja je malina (Rubis sp) . Spada u u desertno voće. Plod se upotrebljava u svežem stanju ili zamrznut, kao i za različite oblike prerade. Svežih sorti i u toku avgusta, septembra i oktobra. Biološke osobine, a zatim tehnološka i hranjiva vrednost ploda čine ovu kulturu privredno vrlo značajne za opštinu.

Važniji klimacki pokazatelji za područje Siriničke župe (1994.-1998.) značajniji za gajenje maline su: prosečna mesečna temperatura vazduha (8,1⁰ C), prosečna mesečna temperatura za period vegetacije (15,9⁰ C), maksimalna (36,8⁰ C) i minimalna mesečna temperatura (-23,5⁰ C), prosečna godišnja suma padavina (747,6 mm), prosečna mesečna suma padavina za period vegetacije (54,7 mm), prosečna suma padavina za period zrenja maline (jun 89,6, jul 41,0 mm). Na osnovu ovih pokazatelja područje opštine Štrpce ima umereno humidni karakter klimata, sa dobrim rasporedom padavina tokom vegetacije, što je

pogodno za razvoj i rodnost maline. Tokom maja kada malina cveta za ovaj period nije bilo negativnih temperatura vazduha.

Od tipova zemljišta koja se nalaze na području opštine Štrpce, za uspešno gajenje malina preporučuju se eutrično smeđa zemljišta, koja imaju blago kiselu reakciju (ph 6-6,5), što je idealno za malinu i distrično smeđe ili kiselo smeđe zemljište, koje čini najzastupljeniji tip zemljišta do 1.200 m nadmorske visine. Proizvodnja maline u ovim uslovima u odnosu na druga malinogorja, imala bi izvesnu pogodnost zato što će vreme zrenja biti odloženo za oko dve nedelje, a time produžena sezona zrenja, berbe i prihvatanja plodova ove voćne vrste.

Imajući u vidu da smo se afirmisali kao veliki proizvođač i izvoznik malina, pored trenutnih teškoća za koje se smatra da su prolaznog karaktera, i da je osvojeno tržište najrazvijenijih zapadnih zemalja, kao što su Nemačka, Švajcarska, Austrija, Holandija, Francuska, SAD i dr. Smatra se da će u buduću biti konkurentni na ovim tržištima kvalitetom i ostalim komparativnim prednostima u odnosu na druge proizvodne centre u svetu. Iz navedenog se vidi da za malinu postoji sigurno tržište. S obzirom da se planira izgradnja rashladnih kapaciteta na području Opštine, gde najvažniji klimatski i zemljišni parametri pokazuju da postoje povoljni uslovi za rast i rodnost maline, kao i radna snaga potrebna za berbu, odlučili smo da se putem istraživanja utvrdi koja sorta ili sorte najbolje odgovaraju za ovo područje, radi zasnivanja proizvodnih zasada.

Program razvoja delatnosti na gajenju i preradi lekovitog bilja

Zahvaljujući povoljnim prirodnim uslovima u okviru teritorije opštine Štrpce uspeva veliki broj lekovitih i aromatičnih biljnih vrsta. Mnoge od tih vrsta su proučene i koriste se za dobijanje kvalitetnih biljnih sirovina. Međutim, u svetu i u nas raste potražnja za lekovitim sirovinama. Zbog toga se kao nužnom nameće i potreba za daljim izučavanjem tzv. samoniklog lekovitog i aromatičnog bilja. Paralelno sa ovim vidom proučavanja lekovitog bilja, sve više se nameće potreba za privođenjem kulturi pojedinih vrsta lekovitog bilja. Ovo bi u kontrolisanim uslovima davalo više prinose i ujednačeniji kvalitet.

To podrazumeva poboljšanje kvaliteta kao i dobijanje droge standardnog kvaliteta za kojom su potrebe farmaceutske, prehrambene, kozmetičke, duvanske i drugih srodnih grana poslednjih godina sve izraženije.

Vegetacija Šar planine i njenih metohijskih ogranaka predstavlja raznovrsnost florističkog sistema, pa i sastava lekovitog, aromatičnog i medonosnog bilja i jedna je od najinteresantnijih i najznačajnijih vegetacijskih kompleksa uopšte na Balkanskom poluostrvu. Postoji čitav niz specifičnih okolnosti koje su uslovile ovakvo bogatstvo i florističku raznovrsnost. To je pre svega geografski položaj Šar planine. Ovo područje predstavlja granicu kontinentalnog i submediteranskog (mediteranskog) predela. To omogućuje da se na jednom uskom lokalitetu ispolje karakteristike kontinentalnih, mediteranskih kao i nekih drugih klimatskih elemenata.

Na osnovu inventarizacije flore na teritoriji opštine Štrpce determinisano je oko 1.200 biljnih vrsta. Od ukupnog broja vrsta utvrđeno je da najmanje 10% vrsta ima lekovita svojstva, a da među njima ima i veliki broj vrsta čija su svojstva izuzetna.

S obzirom na sve ispoljenije zahteve za lekovitim biljem sa područja udaljenih od industrijskih zona i drugih vidova aero – zagađenja, postavlja se pitanje ograničenosti potencijala za neke biljne vrste. Pored zaštite pojedinih vrsta i ograničene eksploatacije, nesavesni korisnici (zbog visokih zarada) ugrožavaju pojedine vrste.

Zbog toga je zaštita nekih vrsta trajan zadatak svakog berača i organizacije koja je upućena na korišćenje resursa domaće flore. Da bi se ovo izbeglo, te da bi se pojedine vrste

zaštitile, a pojedinim privrednim granama obezbedile sirovine, neophodan je prelazak na njivsko gajenje potrebnih vrsta lekovitog i aromatičnog bilja. Najznačajniji faktori koji daju prednost uvođenju u proizvodnju lekovitog i aromatičnog bilja, kako prema samoniklom bilju, tako i prema nekim ratarskim kulturama, na području Siriničke župe (opština Štrpce) su sledeći:

- naše potrebe za lekovitim biljem (kao i za izvoz) nedovoljno su podmirene sirovinama koje vode poreklo iz spontane flore;
- gajenjem lekovitog bilja (kamilica, nana, odoljen, morač i drugo) posebno na zemljištima slabijih proizvodnih svojstava daje se mogućnost zapošljavanja i dobiti stanovništva sa ogranišenim mogućnostima obezbeđenja dohotka iz drugih vidova delatnosti. Dobit kajenjem pojedinih vrsta lekovitog bilja, može biti znatno veća od dobiti koju poljoprivrednik može ostvariti u proizvodnji standardne ratarske kulture;
- visok stepen pouzdanosti prilikom planiranja proizvodnje određenih vrsta lekovitog bilja. Kolebanja proizvodnje su pod relativno manjim uticajem faktora sredine za razliku od samoniklog bilja;
- proizvodnjom kulturnog lekovitog bilja (imaju više prinose) dobija se homogenija sirovina, standardnog kvaliteta. Ovakva sirovina je pogodnija za manipulaciju i preradu, a pored toga, traženija je na domaćem i inostranom tržištu. Viši sadržaj aktivnih materija ovakve sirovine, utiče na ekonomičnosti u proizvodnji preparata;
- proizvodnja lekovitog bilja odvijala bi se pod kontrolom stručnjaka Instituta za lekovito bilje, a potom saradnika zadruge iz Štrpca, koji bi ova znanja stekli obavljanjem specijalizacija u Institutu;
- organizovanjem proizvodnje na ovaj način stvara se mogućnost dobijanja sirovine sa što manje štetnih komponenti;
- stvaranje sirovinske baze, uslovljava izgradnju odgovarajućih kapaciteta, koji bi imali karakter sabirnog centra, gde bi se odvijale primarne faze u manipulaciji sa lekovitim biljem. Izgradnja jednog ovakvog centra zahteva odgovarajuće kadrove, radnom snagom, što ukupno predstavlja mogućnost daljeg zapošljavanja stanovnika opštine Štrpce.

Afroekološki uslovi područja Siriničke župe, upućuju na konstataciju da se tu može pristupiti organizovanoj proizvodnji gajenog lekovitog bilja sa angažovanjem na organizovanju proizvodnih ogleda sa više vrsta gajenog lekovitog bilja.

U proizvodnim ogledima nalaziće se vrste koje su značajne za medicinu, farmaciju, kozmetiku, prehrambenu industriju i druge grane industrije. Znači, vrste koje su tražene a time imaju i solidnu cenu. Od vrste koje će se proučiti na području Siriničke župe, posebno mesto će imati kamilica i nana.

Na osnovu rezultata ovih ogleda utvrdiće se i detaljniji program razvoja delatnosti na gajenju lekovitog bilja i na njegovoj preradi i pripremi za tržište.

Poljoprivreda će u buduće biti još više ojačana kao primarna privredna grana i kao takva imaće vrlo značajnu ulogu u ekonomskom razvoju.

Na osnovu analiza situacije u opštini Štrpce, utvrđeno je da postoji određeni fond poljoprivrednog zemljišta, šuma i pašnjaka koji predstavljaju značajan ekonomski potencijal ove Opštine. Nakon usvajanja ovog plana, stavljanje pod zaštitu kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta i njen razvoj biće prioritet. Kvalitetno poljoprivredno zemljište treba da bude zaštićeno na određen način od neplaniranih tokova, a razvoj poljoprivrede ističe se kao jedan od najvećih razvojnih potencijala Opštine. Razvoj poljoprivrede u opštini Štrpce tokom perioda za koji se izrađuje dokument treba da se odvija u skladu sa realnim mogućnostima i potrebama Opštine. Nasleđena struktura poljoprivrede gde dominantnu ulogu ima sitna

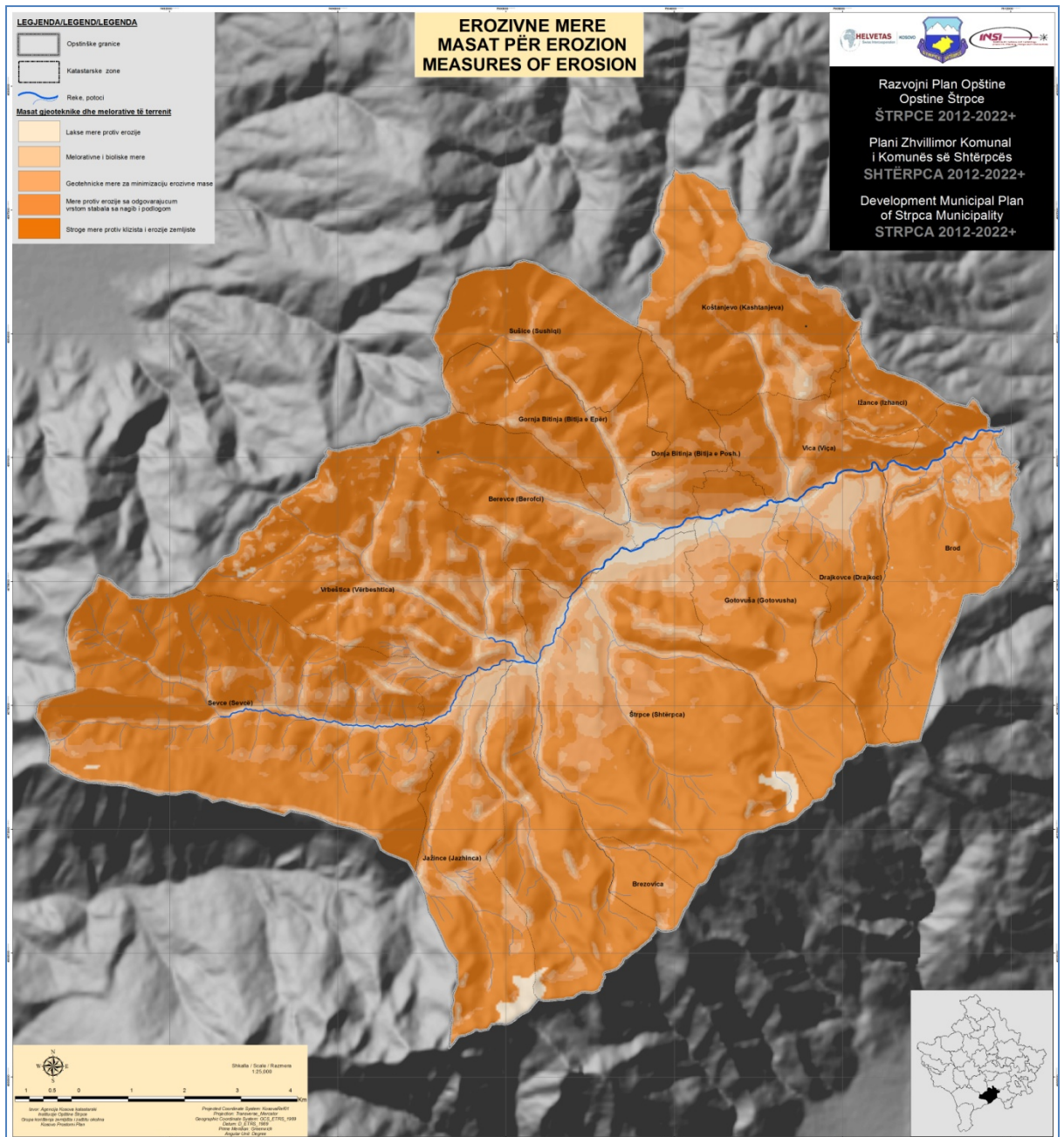
individualna imovina sa usitnjenim parcelama koja treba da se promeni upotrebom simulativnih mera za spajanje parcela individualnih proizvođača, bilo u obliku partnerstva, zadruga ili u nekom drugom obliku. Nastavak druge i treće faze komasacije, pored ostalog je prioritet koji će omogućiti održiv razvoj poljoprivrede.

U nekim zonama povećaće se poljoprivredne površine i njihovo obrađivanje (otvaranje zemljišnih površina koje su pokrivene žbunjem, krčenje površina niskim šumama, ravnice i mogući brežuljci).

Intenziviranje razvoja poljoprivrede, uporedo sa investicijama zahteva i određivanje zona poljoprivrednih površina što je urađeno ovim planom (očuvanje poljoprivrednog zemljišta i redukcija njenog pretvaranja u druge svrhe a naročito za izgradnju tretirana je tokom ranijih faza i planirane su građevinske granice naselja, površine koje se ne nalaze unutar građevinskih granica ili granica koje utvrđuju neki mogući nepoljoprivredni razvoj smatraće se kao poljoprivredno zemljište i biće sačuvano i razvijeno kao takvo).

Moguća predviđanja korišćenja i struktura poljoprivrednih površina u uslovima upotrebe na određenom stepenu agrotehnike, zahtevaju adekvatno osposobljavanje i povećanje radne snage koje se mogu baviti aktivnom poljoprivredom.

Za potpunije i bolje korišćenje površina neophodno je obaviti agromelioracione radove kao i poboljšanje funkcionalnih kapaciteta, neophodne su mere za sprečavanje poplava, melioracija i pošumljavanje rečnih obala, čišćenje i održvanje, otvaranje kanala, zemljišne regulacije i urbane regulacije.

Mapa br. 41. Mere u slučaju poplava i erozije

Razvoj poljoprivrede tokom narednog perioda treba da obezbedi dovoljno hrane, koja po obimu i kvalitetu treba da bude u funkciji ne samo zadovoljavanja potreba stanovništva, već i podmiranju povećanih potreba turističke ponude, kao i povećanje stočnog fonda za potrebe domaćeg tržišta, prerađivačke industrije i izvoz.

Stopa rasta poljoprivredne proizvodnje do 2022.god., u opštini treba da bude visoka, odnosno da čini jednu od glavnih stopa opšteg ekonomskog rasta. U opštini Štrpce mogu se očekivati slične stope rasta poljoprivredne proizvodnje kao i u regionu. Međutim treba izvršiti velike strukturne promene u prilog stočarstva a u stočarskoj proizvodnji u prilog prerađivačke industrije i proizvodnje krmnog bilja.

Orbrazive površine u opštini Štrpce ne mogu se mnogo proširiti, međutim postoje mogućnosti da se putem drenaže, zaštite površine od poplava, melioracijom i zaštitom

poljoprivrednih površina, kao i komasacijom parcela znatno poveća ratarska površina, a samim tim i proizvodnja. Ovim merama stvorili bi se uslovi i za razvoj voćarstva i gajanje i prerade lekovitog bilja, kao i stvaranje uslova za investicije u opremu (mehanizacija, stočni fond i dr.), na teritoriji Opštine.

Ratarska proizvodnja

Ratarska proizvodnja treba da ispuni potrebe obezbeđivanja hrane stanovništva, povećanju stočnog fonda i razvoju prerađivačke industrije. U daljoj perspektivi mogla bi biti povećana proizvodnja pšenice i kukuruza, pre svega veća produktivnost po jedinici proizvodne poljoprivredne površine, a naročito treba očekivati povećanje povrtarskih, industrijskih proizvoda i krmnog bilja.

Voće i povrće

Voćarstvo Opštine Štrpce posmatrano u celini je ekstenzivno i slabo razvijeno. Međutim, analiziranjem važnijih agroekoloških uslova sa aspekta mogućnosti uspešne voćarske proizvodnje kao i trenutnog stanja voćnih kultura i prirodnih formi voća, može se konstatovati da na ovom području za uspešno gajenje velikog broja kontinentalnih voćnih vrsta a za neke od njih uslovi su čak i vrlo pogodni. To se, pre svega, odnosi na jagodasto voće, trešnju, višnju, šljivu, orah, lesku i druge vrste. Sagledavajući sve okolnosti prednosti je data trešnji, a od jagodastog voća – malina.

U opštini Štrpce se planira izgradnja rashladnih kapaciteta što će omogućiti ravnomerniju realizaciju prikupljenih plodova. Pored toga uvođenjem savremenih tehnologija gajenje ovih voćnih vrste i ispitivanjem novih sorti i njihovih ponašanja prema najznačajnijim biotičkim i abiotičkim činiocima na ovom području, stvorile bi se mogućnosti za njihovo širenje u proizvodnji, što bi predstavljalo značajan izvor dohotka stanovništva. Tako bi se u izvesnoj meri ostvario i ekonomski interes za njegovo zadržavanje na ovom području. Na kraju, treba pomenuti to da intenzivniji razvoj voćarstva može i estetski unaprediti izgled Opštine. Isto tako trebaju se stvoriti uslovi i za razvoj povrtarstva, odnosno za podizanje novih staklenih bašta i proširenje i modernizaciju već postojećih (povrće tokom cele godine) koje se mogu razviti na zemljištu visokog kvaliteta.

Stočarstvo

Kada je reč o stočarstvu, prvenstveno se misli na ovčarstvo i govedarstvo, jer za ove dve vrste postoje realni uslovi za brži razvoj. Napredak postignut u proizvodnju goveda je mali i ne zadovoljava potrebe stanovništva, odnosno Opštine. Društvena opredeljenja prema ovoj proizvodnji su izostala, a seljak nije bio u mogućnosti sam ništa da popravi.

Unapređenje ovčarstva i govedarstva treba organizovati u pravcu poboljšanja: proizvodnih osobina primenom genetike i selekcije; ishrane preko zasnivanja veštačkih livada, uvođenje novih krmnih kultura, kukuruza za silažu kao i savremene tehnologije konzerviranja trava i kukuruza za dobijanje kvalitetne silaže; uslova smeštaja i nege životinja, adaptiranjem postojećih ili izgradnja novih štala; upoznavanje seljaka sa tehnologijom odgajivanja goveda; povećanje broja krava po jednom gazdinstvu od 3-10 krava; razvijanje veterinarske službe i službe osemenjavanja kao i redovan otkup mleka.

Na osnovu ukupnih sagledavanja, postoje objektivni uslovi za stočarsku proizvodnju u individualnom sektoru (ovce i goveda). Ove uslove koje pruža priroda treba maksimalno

iskoristiti preko interesnog organizovanja poljoprivrednih udruženja i zadruga, izmene postojećih rasa ovaca i goveda oplemenjivanjem produktivnijim rasama, razvijati seljačka gazdinstva u pravcu robne proizvodnje, unaprediti sistem ishrane, naročito u letnjem periodu izgnane životinja na ispašu, pa je neophodno izvršiti melioraciju pašnjaka na padinama Šare, nega i državanja životinja, obezbediti motivaciju saljaka preko redovnog otkupa proizvoda, pravilnim cenama i uredne naplate proizvoda kao i veće angažovanje stručne i naučne službe za brži i sigurniji razvoj ove značajne privredne grane Opštine.

Pčelarstvo

Pčelarstvo je usko povezano sa voćarstvom, gajenjem cveća i lekovitog bilja. Za ovu delatnost postoji tradicija u opštini Štrpce, kao i povoljni prirodni uslovi (ekološki čista sredina i planinska regija). Zbog bogate flore, kvalitet meda je visok i zbog tog razloga ubuduće će razvoj ove delatnosti biti koordinisan i u skladu sa ovim planom (u zonama).

Gajenje i prerada lekovitog bilja

Zahvaljujući povoljnim prirodnim uslovima u okviru teritorije opštine Štrpce uspeva veliki broj lekovitih i aromatičnih biljnih vrsta. Mnoge od tih vrsta su proučene i koriste se za dobijanje kvalitetnih biljnih sirovina. Kako u svetu tako i kod nas, potražnja za lekovitim biljem je u porastu. Zbog toga se kao nužnom nameće i potreba za daljim izučavanjem tzv. samoniklog lekovitog i aromatičnog bilja. Paralelno sa ovim vidom proučavanja lekovitog bilja, sve više se nameće potreba za privođenjem kulturi pojedinih vrsta lekovitog bilja. Ovo bi u kontrolisanim uslovima davalo više prinose i ujednačeniji kvalitet.

To podrazumeva poboljšan kvalitet kao i dobijanje droge standardnog kvaliteta za kojom su potrebe farmaceutske, prehrambene, kozmetičke, duvanske i drugih srodnih grana poslednjih godina sve izraženije.

Na osnovu inventarizacije flore na teritoriji opštine Štrpce determinisano je oko 1.200 biljnih vrsta. Od ukupnog broja vrsta utvrđeno je da najmanje 10% vrsta ima lekovita svojstva, a da među njima ima i veliki broj vrsta čija su svojstva izuzetna.

Gajenjem lekovitog bilja (kamilica, nana, odoljen, morač i drugo) posebno na zemljištima slabijih proizvodnih svojstava daje se mogućnost zapošljavanja i dobiti stanovništva sa ograničenim mogućnostima obezbeđivanja dohotka iz drugih vidova delatnosti. Dobit gajenjem pojedinih vrsta lekovitog bilja, može biti znatno veća od dobiti koju poljoprivrednik može ostvariti u proizvodnji standardne ratarske kulture.

Stvaranje sirovinske baze, uslovljava izgradnju odgovarajućih kapaciteta, koji bi imali karakter sabirnog centra, gde bi se odvijale primarne faze u manipulaciji sa lekovitim biljem. Izgradnja jednog ovakvog centra zahteva odgovarajuće kadrove, radnom snagom, što ukupno predstavlja mogućnost daljeg zapošljavanja stanovnika opštine Štrpce.

Glavni nosilac velike poljoprivredne proizvodnje u Opštini biće **privatni sektor** koji treba da čini bazu budućeg dinamičnog razvoja poljoprivrede. Opština treba da olakša a privatni sektor da obezbedi: osnovu proizvodnje, prerade i prometa hrane, mogu se koristiti mogućnosti i razna partnerstva, modernizaciju i proširenje, ali i harmoničan razvoj prehrambene industrije koja će ostvariti finalizaciju poljoprivredne proizvodnje na visokom stepenu.

Zahtevi za prehrambenim proizvodima za ishranu stanovništva polaze od potrošnje koja po nivou i strukturi ishrane sve više se približava ispunjavanju glavnih fizioloških potreba, ali uzimajući u obzir i tradicionalne navike i način ishrane. Predviđena potrošnja

prehrambenih proizvoda posvećuje pažnju predviđenu povećanju lične potrošnje i globalne aproksimacije poljoprivredne proizvodnje kao i broju i strukturi stanovništva. U Opštini Štrpce može se očekivati uspostavljanje ravnoteže između proizvodnje i konzumiranja poljoprivrednih proizvoda. To zavisi kako od prirodnih uslova strukture korišćenja poljoprivrednog zemljišta tako i od biološkog potencijala, ali u svakom slučaju ukupna poljoprivredna proizvodnja u Opštini treba biti mnogo veća od ukupnih potreba stanovništva.

Na teritoriji Opštine postoje mogućnosti za izgradnju još nekoliko ribnjaka. Ribarstvo će doprinosti poboljšanju strukture hrane stanovništva.

Podrška sinergija ostalim oblicima poslovnih delatnosti:

- Razvoj organske poljoprivrede;
- Očuvanje lekovitog bilja;
- Mogućnost za njihovo gajenje;
- Otvaranje sušara za ove biljke;
- Uređivanje poljoprivredne infrastrukture;
- Organizovanje farmera na osnovu njihovih delatnosti (stočari, voćari, povrtari i dr.), u poljoprivrednim zadrugama i njihova prodaja (postojanje međusobnog tržišta),
- Prerada i usavršavanje prehrambenih proizvoda treba da se koncentriše na proizvodnju voća i povrća, mlekare, modernizaciji i proširenju otkupnih stanica mleka i sirnica mleka.

Obezbeđenje tržišta i u zemljama EU-a

Agroturizam mogu pružiti i farmeri za sticanje dodatnih dohodaka, a turisti mogu osetiti svakodnevni život farme i probati niz lokalnih originalnih proizvoda i specijaliteta.

Povećanje sposobnosti u proizvodnoj tehnologiji i marketingu

- Upotreba novih informativnih sistema u poljoprivredi i za obuku farmera za njihovu primenu;
- Stimulisanje za nove tehnologije i razmenu iskustava na Kosovu i regionu;
- Stvaranje parka poljoprivrednih mašina;
- Brendiranje šarskih proizvoda.

Šumarstvo

Šumarstvo je specifična grana privrede u kojoj su proizvodni procesi spori i ne mogu se brzo promeniti. Iz tog razloga, 10 godina šumarstva je relativno kratak vremenski period u kome se mogu očekivati značajne promene. Primaran uslov dugoročnog razvoja šumske privrede, pre svega šumske proizvodnje kao njena osnova je realnije programiranje obima i strukture konzumiranja proizvodnje dobijene eksploatacijom šuma i povećanje opštih korisnih funkcija šuma. Iz tog razloga, mere i veći uticaj na dugoročan razvoj, kako reproduktivne sposobnosti šuma tako i drugih funkcija treba da budu orijentisani na:

- Višestruko povećanje obima radova u gajenju šuma (pošumljavanje, nega i dr. pošto na celoj teritoriji Opštine ima oko 2.000 ha goleti površina i koje su podobne za pošumljavanje, u narednom periodu ili u prvoj 10-to godišnjoj fazi, prioritet u pošumljavanju ovih površina treba da imaju:

Katastarska zona	Zemljišni potencijal(ha)	Vrsta sadnica
Sevce	22	C.Bor, B.Bor, Jela, Smrča, Bagrem, itd.
Jažince	10	C.Bor, B.Bor, Bagrem
Vrbeštica	25	C.Bor, B.Bor, Jela, Smrča
Štrpce	25	C.Bor, B.Bor, Jela, Smrča, Bagrem , itd.
Berevce	5	Jela, Smrča
Sušiće	10	Jela, Smrča
Bitinja	12	C.Bor, B.Bor, Bagrem
Gotovuša	8	Jela, Smrča
Drajkovce	9	Jela, Smrča, Bagrem
Viča	5	C.Bor, B.Bor, Jela, Smrča, Duglazija
Koštanjevo	18	C.Bor, B.Bor, Jela, Smrča, Duglazija
Ižance	5	C.Bor, B.Bor
Brod	5	C.Bor, B.Bor,
Ukupno	159	

Tabela br. 36. Pošumljavanje na teritoriji opštine Štrpce

- Planirane mere u šumama:

Katastarska Zona	Površina u ha	Vrsta tretmana
Sevce	300	Komercijalne proredne seče
Jažince	100	Komercijalne proredne seče
Sušiće	220	Komercijalne proredne seče
Koštanjevo	70	Komercijalne proredne seče
Firaja	120	Komercijalne proredne seče
Ukupno	810	Komercijalne proredne seče

Tabela br. 37. Planirane mere gazdovanja šuma u opštini Štrpce

- Mere koje treba preduzeti u novim veštačkim podignutim šumama:

Katastarska Zona	Površina u ha	Vrsta tretmana
Sevce	30	kopanje, čišćenje
Jažince	25	kopanje, čišćenje, krčenje
Štrpce	50	kopanje, čišćenje, krčenje
G.Bitinja	35	kopanje, čišćenje, krčenje
Viča	15	kopanje, čišćenje, krčenje
Koštanjevo	45	kopanje, čišćenje, krčenje
Firaja	10	kopanje, čišćenje, krčenje

Ukupno	210	kopanje, čišćenje, krčenje
---------------	------------	----------------------------

Tabela br. 38. Mere koje treba preduzeti u novim veštačkim šumama na teritoriji opštine Štrpce

- Postepeno pretvaranje žbunja u redovne šume - realizacija ovog cilja može se ostvariti kroz meliorativno pošumljavanje. Mesta ili zone u kojima se mogu izvoditi ove aktivnosti i neophodna je da se u početnoj fazi to uradi u sledećim zonama:

Katastarska zona	Površina u ha	Vrsta tretmana
Ižance	30	Melioraciono pošumljavanje
Brod	40	Melioraciono pošumljavanje
Štrpce	30	Melioraciono pošumljavanje
Vrbeštica	18	Melioraciono pošumljavanje
Ukupno	118	Melioraciono pošumljavanje

Tab.34. Melioraciono pošumljavanje na teritoriji opštine Štrpce

- Posetepeno pretvaranje (prirodno, veštačko) niskih šuma visoke šume – to treba uraditi metodom pretvaranja niskih šuma u visoke šume (poreklom semena) i pošumljavnjima koja su gorenavedena i deo su ovog plana. Potrebno je istaći da ovaj posao zauzima vremena i finansijska sredstava. Zona u kojima će biti prednosti i takva aktivnost bi dala sledeće rezultate:

Katastarska zona	Površina u ha	Vrsta tretmana
Štrpce	100	Konverzije
Gotovuša	88	Konverzije
Drajkovce	24	Konverzije
Brod	12	Konverzije
Vrbeštica	20	Konverzije
Sevce	16	Konverzije
Ižance	68	Konverzije
G.Bitinja	22	Konverzije
Ukupno	354	Konverzije

Tab.35. Tretman zemljišnih površina

- Intenzivno održavanje sačuvanih visoki šuma – da bi bilo održivo upravljanje šumama, a naročito onih sa visokim kvalitetima, potrebno je da se postojeće šume sačuvaju, obnavljaju i unaprede kako bi u narednim godinama ostale najmanje u sadašnjem stanju a po mogućnosti i u boljem stanju. To se postiže kroz dva pristupa:

- stručno upravljanje šumskih potencijalom bez obzira na spoljne pritiske za povećanu seču;
- zaštita od ilegalnih seča, požara, bolesti i dr.

Šumske zone u kojima treba voditi računa i u kojima je potrebno maksimalno stručno angažovanje u cilju očuvanja i poboljšanja stanja visokih šuma (semenskog porekla) su: šumsko privredni reoni: Šara I, Šara II, Jažince, Vrbeštica, Berevce, Sušiče, Koštanjevo, Firaraja i šumske kulture u reonu Livad – Mlake, Gotovuša.

Favorizacija vrednog brzog rastućeg drveta – kao posledica velikog povećanja potreba za drvetom bilo tehničkog ili ogravnog ubuduće treba računati na gajanje drveta koje rste brzo. U cilju da se dođe do stava o tome kojim vrstama ide osim onih postojećih (bukva, bagrem, jela, smrča, c.bor, b.bor i dr.), ostaje obaveza da pomoću posebnih Zavoda za šumarstvo urade analize zemljišta i istraživanja o prikladnim vrstama drveta koje bi ostvarile gore navedeni cilj za opštinu Štrpce. Ovaj proces bi neposredno bio potpomognut planiranim pošumljavanjima gore navedenim analiziranim i istraživanim vrstama.

- Obezbediti potrebni stručni kadar:

Polazeći od stanja šumski površina i klimatsko-geografskih i drugih uslova u opštini Štrpce, može se očekivati veći obim radova u gajenju šuma:

- gajeneje (proređivanje, čišćenje i dr.), 210 ha/ god.,
- korišćenje (glavne seče) oko 75 ha / god.,
- pošumljavanje oko 36 ha / god.,
- održavanje – staranje (kopanje, čišćenje i dr.), oko 25 ha /god.
- zaštita od bolesti, požara, insekata oko 800 ha /god.

Za unapređenje šuma – naročito za pošumljavanje potrebno je istražiti sve mogućnosti do angažovanja rdne snage i dobrovoljnim akcijama.

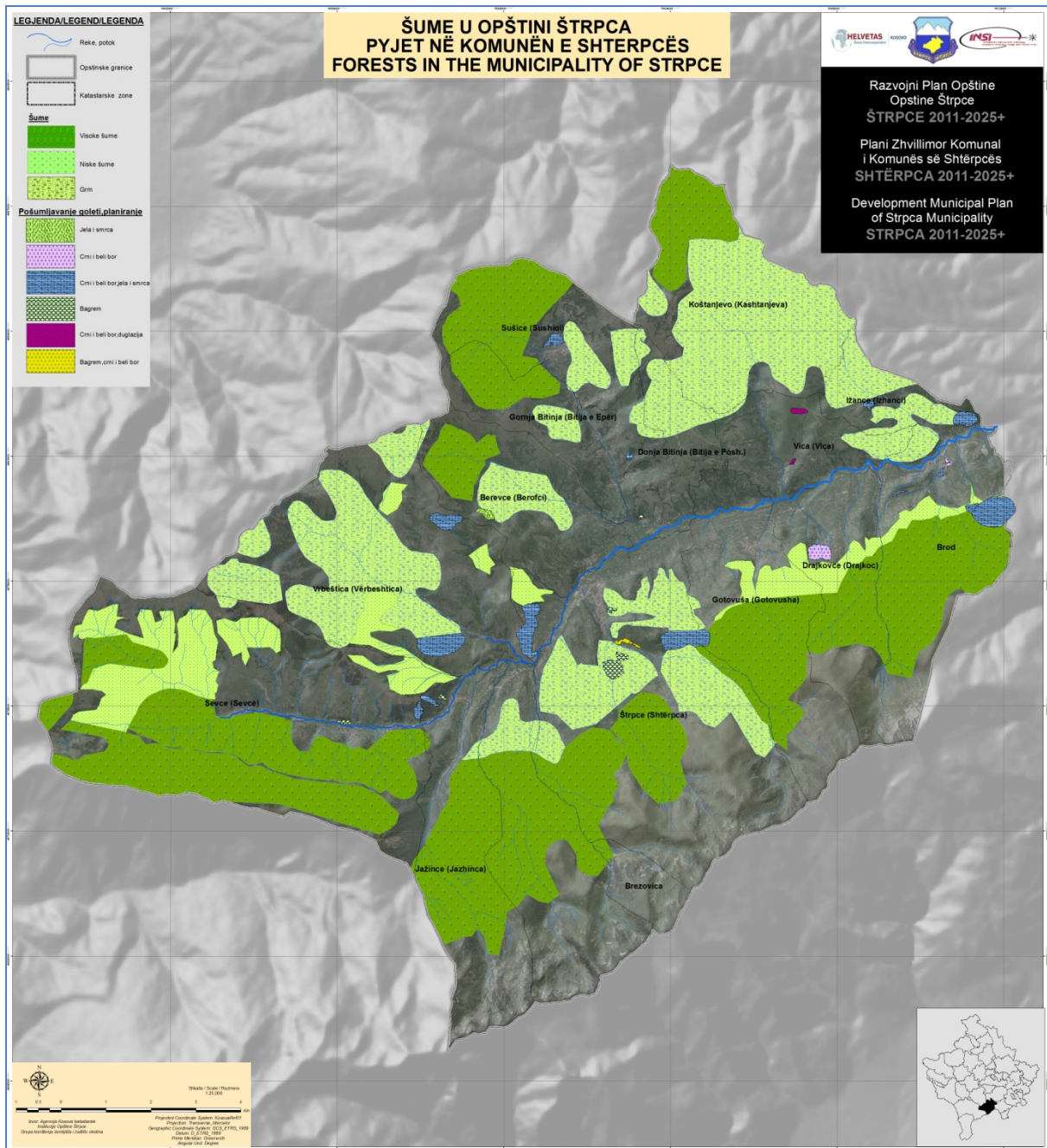
Za unapređenje dugoročnog šumskog fonda i za ustrojavanje upravljanja šumama na višem tehnološkom nivou, pored ostalog potrebno je:

- obezbediti permanentno finansiranje investicija u infrastrukturi (pošumljavanje goleti površina, melioracija degradiranih šuma, pretvaranje niskih šuma u visoke šume, izgradnja i održavanje šumskih puteva i dr.);
- za ekonomske invsticije (biološke i tehničke) obezbediti povoljne uslove kreditiranja;
- uraditi dugoročne planove upravljanja, odnosno šumsko-privredne osnove ili izvršiti revidiranje onih kojima je već istekao rok;

- da se što pre okonča procedura uređivanja imovinsko-pravnih odnosa.

- Posbno mesto u problemu korišćenja šumskog fonda i šumskih površina uopšte, zauzima orijentacija u okolnostima u vezi sa sadašnjim obimom seče i načina korišćenja šuma, i onih u privatnom vlasništvu. To kako u pogledu balansiranja i usklađivanja seča sa prirastom tako i u pogledu zaštite u cilju da se obezbedi biološko-ekološka ravnoteža ekosistema i regenerisanja određenih šumskih regiona. Ove mere treba da se primene naročito zato što obim seča u odnosu na drvenu masu je veći, kao posledica ilegalne seče.

Godišnja seča, (legalna i ilegalna) ne bi trebala da bude veća od 65-70% rasta drvne mase. Pošto se računa da će godišnji rast do 2022.god., biti: u državnim šumama oko 167.254 m³ a u privatnim oko 24.531 m³. Godišnja seča treba da se ograniči: u državnim šumama na oko 10.450 m³, a na onima u privatnoj svojini maksimalno oko 1.432m³. Na ovaj način ukupan obim seče usmerio bi se na realne osnove sa stanjem šuma, ali i dalje obim seče treba da se uskladi sa rastom. Korišćenje drvne mase bi trebalo orijentisati na korišćenje tehničkog drveta a zatim ostatak na ogrevno drvo. Za aktiviranje ovog prostora za rekreaciju i uopšte za korišćenje šuma, silvikulturarne mere, realizaciju pošumljavanja, zaštitu od ilegalnih seča, insekata, gljiva a naročito od šumskih požara i zadržavanje zemljišta i šumskog zemljišta potrebno je izgraditi sledeće šumske puteve u opštini Štrpce:

▪ Sušiće	▪ Štrpce
▪ G.Bitinja	▪ Gotovuša
▪ Koštanjevo	▪ Jažince
▪ Sevce	

Mapa br. 41. Planirane šumske površine u opštini Štrpce

INDUSTRIJA

Prema urađenim analizama za budući razvoj industrije na području opštine Štrpce može se koristiti vrlo mali deo od ukupne površine. Ovakvi lokaliteti treba da ispunjavaju sledeće uslove:

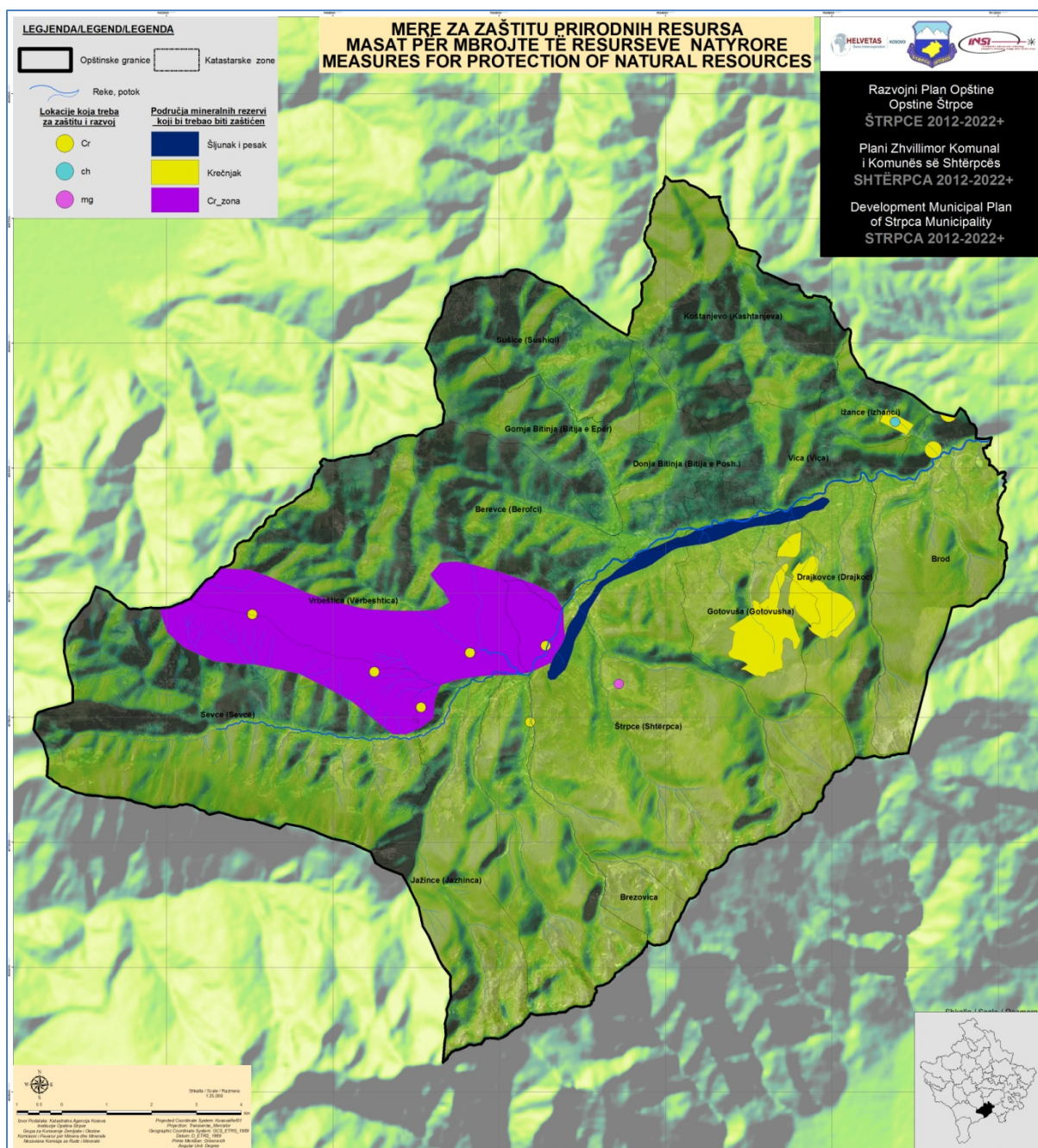
- da su to tereni povoljnih prirodnih karakteristika za izgradnju industrijskih objekata;
- da su slobodni, neizgrađeni tereni;
- da se nalaze uz neku od postojećih saobraćajnica ili da postoje povoljni uslovi za relativno lako priključivanje takvih lokaliteta na postojeću mrežu;

- da postoje povoljni uslovi da se izgrade priključci, ako već ne postoje, na postojeću mrežu;
- da postoje uslovi da se IPJ (industrijsko – prostorna jedinica) može povoljno uklopiti u postojeću ili buduću prostornu strukturu delova naselja osetljivih na zagađivanje iz industrijske zone;
- da u blizini takvih lokaliteta postoje veća naselja ili lokalni centar.

Na pojedinim delovima teritorije opštine Štrpce ove komponente prirodne sredine javljaju se u nekoliko osnovnih kombinacija određujući tipove terena koji pružaju različite stupnjeve povoljnosti za izgradnju industrijskih zona, IPJ ili pojedinačnih IPJ.

Najpovoljnije uslove za izgradnju IPJ pružaju tereni u aluvijalnoj ravni na terasi Lepenca, u dolinama i pri ušću većih njenih pritoka. Tako je izdvojeno nekoliko lokaliteta povoljnih za izgradnju i razvoj industrije. To su sledeći lokaliteti: Štrpce, Sevce, Brevce i Firaja.

Ograničavajuće faktore za razvoj nove industrije sačinjavaju izuzetne komparative prednosti, slabosti i vrednosti ove teritorije za razvoj turizma, vrlo male površine terena za poljoprivrednu proizvodnju u dolini Lepenca i nekih njegovih pritoka, a zatim i kotlinski sklop terena, župne klimatske karakteristike, bogastvo vodnih resursa visokog kvaliteta, položaj u izvorišnom delu sliva Lepenca, kao i vizuelna otvorenost sklopa geoprostora. Ovakvi uslovi nameću vrlo stroga ograničenja za izgradnju i razvoj industrije, koja je zagađivač vode, vazduha ili zemljišta, industrije koja stvara veliki obim čvrstog otpadnog materijala, kao i da ne može uticati na snižavanje inicijalnih estetskih vrednosti prirodnog i kulturnog ambijenta ovog prostora. Najveći stepen ograničenja za novu industriju postoji na lokalitetima u zapadnom i središnjem delu teritorije Opštine, koji je danas nukleus, okosnica razvoja turizma u ovom prostoru, kao i na malim lokalitetima, koji se nalaze u okviru naselja.

Mapa br. 42.Mere zaštita prirodnih resursa

Prerađivačka industrija

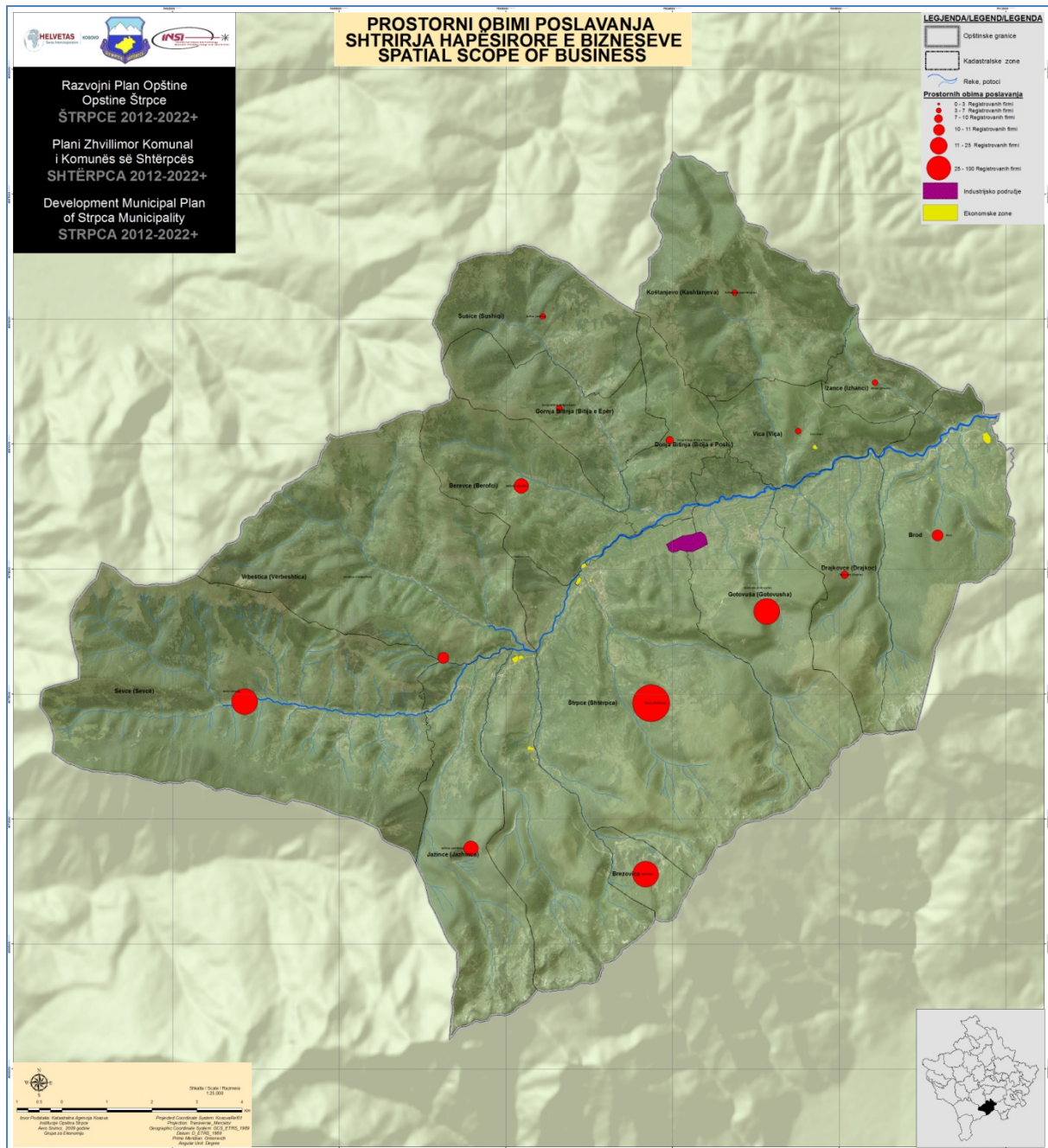
Industrija za preradu metala – U opštini Štrpce postoji industrijski kompleks, odnosno fabrika mašinskih komponentata “Ivo Lola Ribar” koja je proizvodila mašine za obradu metala. Uporedo sa tim u ovoj fabrici proizvodile su se i klavir-spojnice, kao i rasvetna tela. Dalji razvoj ove industrijske grane ostavariće se aktiviranjem i proširenjem već izgrađenih kapaciteta, ali i izgradnjom novih u skladu sa mogućnostima i potrebama tržišta. Novi proizvodni kapaciteti nadovezaće se na postojeće u pravcu Brezovice (Livad) sa obe strane reke Lepenca. Ova industrija u buduće može zauzeti značajno mesto u industrijskom razvoju ove Opštine, pošto industrija za preradu metala ima vrlo širok asortiman proizvodnje, a nova

tehnologija stvara vrlo široke mogućnosti primene ovih proizvoda, skoro u svim industrijskim granama.

Industrija za preradu drveta – U opštini Štrpce postoji preduzeće „Pilana“ u Brevcu za proizvodnju drvenih proizvoda, koja zadnjih godina radi kao samostalno preduzeće. U pilani se vrši prerada drveta i delova za nameštaj. Osim navedenog preduzeća, postoje i manje radne jedinice za preradu drveta i proizvodnju drvnih predmeta u većini ruralnih naselja. Dalji razvoj ove industrijske grane ostvariće se proširavanjem već izgrađenih kapaciteta, ali i izgradnjom novih kapaciteta u skladu sa mogućnostima i potrebama tržišta na lokalitetu naselja Sevca gornja zona (Šubarini) i Firaje donja zona na desnoj strani sliva reke Lepenca. Ova industrija u buduću može zauzeti značajno mesto u industrijskom razvoju ove Opštine, pošto industrija za preradu drveta ima vrlo širok asortiman proizvodnje, a nova tehnologija stvara vrlo široke mogućnosti primene ovih proizvoda, skoro u svim industrijskim granama.

Industrija građevinskog materijala – U opštini Štrpce do sada nije bila razvijena iako postoje mogućnosti za razvoj ove grane industrije. Postoje lokaliteti koji se u buduću mogu koristiti za proizvodnju građevinskog materijala u naseljima Gotovuša, Viča, Brod i Ižance. Ovo je moguće ostvariti izgradnjom novih kapaciteta, gde za to postoje odgovarajući uslovi. Potrebno je izvršiti izbor proizvodnje uzimajući u obzir intenzivnu delatnost građevinarstva i stalne potrebe, a plasman proizvoda ne treba biti ograničavajući faktor u razvoju ove industrijske grane.

Mapa br.42.Planirani obimi poslovanja u opštini Štrpce

Tekstilna industrija– U opštini Štrpce su do skora postojali kapaciteti za proizvodnju sanitetskog materijala u preduzeću „Mediteks“ međutim, poslednjih godina nema proizvodnje iako još uvek postoje kapaciteti za proizvodnju. Razvoj ove grane moguć je izmeštanjem i aktiviranjem postojećeg kapaciteta na planiranom lokalitetu naselja Štrpca.

Prehrambena industrija– Ova grana industrije nije razvijena, osim proizvodnje hleba i ostalih proizvoda od brašna, kao i kapacitet za proizvodnju kukuruznog brašna. Postojeće kapacitete za vađenje i preradu vode unaprediti kako u kvalitativnom, tako i u kvantitativnom smislu, a istovremeno stvoriti mogućnost za nove kapacitete. Intenzivnijim razvojem pojoprivrede i značajnim promenama u strukturi proizvodnje, naročito izgradnjom sistema za navodnjavanje stvoriće se povoljniji uslovi za brz i raznovrstan razvoj ove industrije. U

buduće računa se i na proširenje kapaciteta (mlinova, pekara) za proizvodnju brašna, hleba i peciva. Takođe, je prema analizama utvrđeno da je prostor u donjoj privrednoj zoni naselja Štrpca (Breg) pogodan za skladište prehrambenih proizvoda, kao sabirni i distributivni punkt za opštinu Štrpce, a zatim i za preradu poljoprivrednih proizvoda i poljskih plodova iz ovog područja. Proširenje kapaciteta i obima asortimana proizvodnje mineralne vode i sokova, kao i izgradnja mlekare, klanice i hladnjače doprinosiće bolje snabdevanje Opštine i proširenje tržišta za otkup i konzumiranje ovih proizvoda.

Ostala industrija – U buduće se može očekivati razvoj i drugih industrijskih grana, kao što je prerada čvrstih otpadaka, proizvodnja briketa i paleta na lokalitetima donje zone naselja Firaja i gornje zone naselja Sevca u sklopu drvne industrije. Razvoj industrije naročito novih grana zavisice od uspeha istraživanja tržišta, sirovina i od plasmana proizvoda. Međutim, predviđeno je da se u opštini Štrpce može razvijati samo ona industrija koja ne utiče na zagađivanje vazduha, vode, zemljišta i ambijenta u celini. Ovaj stav je sasvim u redu jer ukazuje na logičnu potrebu za očuvanjem visokog kvaliteta životne sredine i cilju stvaranja što povoljnijih uslova za razvoj turizma, kao i proizvodnje zdrave hrane što je i u saglasnosti sa našom vizijom.

Prostiranje, dinamika i struktura industrije

Prostorno raspoređivanje industrije

Površina predloženih lokaliteta za razvoj i prostorno raspoređivanje nove industrije iznosi oko 36,25 ha. Lokaliteti veće površine su u naselju Štrpce „Breg“ i „Taraia“, kao i u naselju Firaja – donja zona. Na ovim lokalitetima mogu se graditi proizvodni kapaciteti koji ispunjavaju sledeće uslove:

- mali kapaciteti ili kapaciteti srednje veličine sa različitom gustinom radnih mesta (od manjih do većih) ,
- industrija koja koristi kao pogonsko sredstvo električnu energiju ili gorivo, koja vrlo malo, neznatno zagađuje okolinu,
- proizvodni kapaciteti, koji ne utiču na zagađivanje vode, vazduha i zemljišta.

Lokalitet **Štrpce - Taraia** obuhvata postojeću fabriku ILR i prostire se uzvodno sa leve i desne strane reke Lepenca, gde zahvata površinu od oko 10,3 ha slobodnog terena za izgradnju manje privredne industrijske zone i tekstilne industrije

Lokalitet **Štrpce - Breg** zahvata slobodan prostor desne stranu reke Lepenca nizvodno u površini od oko 11,15 ha za razvijanje prehrambene ili prehrambeno-skladišne industrije. Ovaj lokalitet pruža uslove za veći obim transporta terena uz manju gustinu radnih mesta.

Lokalitet **Berevce-** obuhvata postojeće preduzeće „Pilana“ koja se bavi preradom drveta i proizvodnjom delova za nameštaje.

Lokalitet **Sevce - Šubarini** prostire se u gornjem delu naselja na slobodnoj površini od oko 2 ha, i omogućava izgradnju kapaciteta sa manjom gustinom zaposlenih. Ovaj lokalitet je pogodan za razvoj drvne industrije i ostale prapratne industrije poput prerade drvenih otpadaka za izradu briketa i paleta.

Lokalitet **Firaja-donja zona** obuhvata donji deo zone naselja Firaja na desnoj strani reke Lepenca nizvodno slobodne površine od oko 2,9 ha. Ovaj lokalitet je pogodan za razvoj drvne industrije i industrije za preradu čvrstih otpadaka, proizvodnju briketa i paleta.

Lokaliteti **Gotovuša, Viča, Ižance i Brod** pogodni su za eksploataciju građevinskog materijala.

Ukupni geopotencijali za razvoj industrije u okviru opštine Štrpce nisu veliki. Svode se, uglavnom na sopstvenu sirovinu osnovu (poljoprivredni proizvodi, šume, lekovito bilje, vode, građevinski materijal idr.) kao i na osnovu veza sa razvijenim industrijskim centrima van. Uslovi za izgradnju industrije se svode na lokalitete gde postoje povoljni uslovi i za izgradnju potrebne infrastrukture i njihovo pozitivno uklapanje u postojeću i buduću prostornu strukturu naselja uzimajući u obzir i planirani razvoj turizma.

Na nekoliko lokaliteta, koji svojom veličinom to omogućavaju, treba ići na formiranje privrednih zona, u kojima bi se pored proizvodnih kapaciteta (industrije ili proizvodnog zanatstva) izgradili i skladišnji objekti (sa sabirnom ili distributivnom funkcijom), zatim objekti od značaja za građevinarstvo (mašinski park i servisi, skladišta građevinskog materijala), kao i razne vrste servisa za samu zonu ili servisa, koji se ne mogu povoljno uklopiti u okviru postojećih naselja.

Pri tome, treba istrajati na zahtevima da se preduzmu i dodatne mere obezbeđenja za potpunu zaštitu okolnog užeg i šireg prostora, za održavanje inicijalnih kvaliteta ovog životnog geoprostora. Do problema bi moglo doći u daljoj fazi razvoja industrije na ovom prostoru – zbog zamene postojećih proizvodnih programa ili uvođenja novih tehnologija.

ENERGIJA

Potrošnja električne energije u opštini Štrpce i u buduću zasnivaće se na TE Obilić. Međutim, nakon analize stanja u ovoj oblasti, svesni da redovno snabdevanje energijom je od velikog značaja za privredu, Opština treba da pokuša da ostvari stepen nezavisnog snabdevanja energijom.

Mogući potencijalni izvori su biomasa (iver, organski ostaci, seno), solarna energija i nesumnjivo – voda.

Potrebna su dodatna proučavanja izvodljivosti koje treba da budu koncentrisane na prirodne potencijale određenih zona.

Solarna energija

Pošto opština Štrpce ima relativno dobre klimatske uslove sa dovoljno sunčanih dana potrebno je sagledati mogućnost korišćenja solarne energije za termičku energiju i dobijanje električne energije pomoću fotovoltskih panela (kao dugoročan cilj). U tom smislu, preporučuje se korišćenje krovnih ili sličnih površina u cilju štednje slobodnih kopnenih površina (stimulisanje onih koji izgrađuju objekte i koriste solarnu energiju za grejanje uz procentualno oslobađanje taksi i plaćanja za građevinske dozvole).

Biomasa

U ruralnim zonama koje imaju visok nivo poljoprivredne i šumske proizvodnje treba podsticati upotrebu biomase da bi se povećale mogućnosti za energiju, naročito u isturenim selima. Potrebe sirovina za proizvodnju energije podstiču povećanje poljoprivredne

proizvodnje i čuvanju domaće vrednosti. U tom pravcu treba računati i na moguću energiju od otpadaka.

Voda

Prirodni uslovi za iskorišćavanje vodnih snaga reke Lepenca i njenih pritoka na području opštine Štrpce mogu se svrstati u najproduktivnije slivove. Polazeći od ove činjenice, može se razmatrati izgradnja malih hidroelektrana. Izgradnja brane i hidroelektrane bila bi kao održiva energetska alternativa u budućnosti. Da bi se pristupilo projektovanju i izgradnji ovih mini elektrana treba usaglasiti studijska istraživanja, radi sagledavanja hidrogeoloških, urbanih, ekoloških i tehnoeekonomskih parametara.

Štednja energije

U okviru urbanih zona a naročito u zgradama kojima upravlja Opština i u onim za kolektivno stanovanje, koncepti energije zasnovani na primerima ugovaranja pružaju efikasne oblike što omogućava domaćim autoritetima da sprovedu savremene mere štednje energije (npr. izolacija, efikasni sistemi grejanja i dr.). Osim štednje finansijskih sredstava, opština kroz primere upotrebe, može da stanovnicima obezbedi veliki potencijal u štednji.

ZANATSTVO

Zanatstvo će i dalje ostati značajna oblast za ekonomski razvoj u Opštini. Predviđa se stvaranje prostora i uslova za sve **zanatske delatnosti** i to u proizvodnom, uslužnom, umetničkom zanatstvu i domaćoj radinosti, čime bi se pružili uslovi za izlazak iz malog domaćeg tržišta u pravcu regionalnog i evropskog tržišta. Planiranje, projektovanje i kompletiranje infrastrukture za regulisanje načina delovanja domaće radinosti, vršenje njihove aktivnosti, organizovanje zanatstva i stručno obrazovanje u zanatstvu, i na kraju ali ne manje značajno je tradicionalno nasleđivanje zanatskih poslova i prenošenje na buduće naraštaje.

Stvaranje adekvatnog udruženja zanatlija za informisanje, obezbeđivanje i jačanje tržišta kao i izgradnja zone zanatlija u Štrpcu i podcentrima u nekim specifičnim naseljima bilo bi od velikog značaja u bliskoj budućnosti.

TRGOVINA

Trgovina predstavlja prioritetnu granu ekonomskog razvoja i zastupljena je sa najvećim procentom od ukupnog broja biznisa u Opštini.

Trgovina na veliko (magacini i druge prostorije zavisno od prirode artikala) je razvijena i nastavlja sa razvojem, preporučuje se da bude smeštena u industrijskim zonama i da se stvaraju prostori za **međunarodne gigante** ovim zonama.

Trgovina na malo je razvijena i nastavlja sa razvojem. Ova delatnost razvijaće se kako u Štrpcu tako i u svim naseljenim mestima Opštine.

U Opštini se planira sa nastavkom organizovanja i otvaranja novih **otvorenih** tržišta:

- stočna pijaca;

- pijaca stočnih i pčelarskih proizvoda;
- pijaca mešovite robe.

Za budući razvoj neophodno je planirati adekvatnu izgradnju infrastrukture na prostorima gde bi se odvijala trgovina i transport. Planiranje i organizovanje pijaca, planiranje i izgradnja infrastrukture za organizovanje sajmova, organizovanje jednog centra za povećanje kapaciteta trgovaca, programi i projekti domaće proizvodnje za tržište, stimulisane prodaje domaćih proizvoda. Jačanju uloge trgovine u Opštini doprinela bi i razvijena saobraćajna infrastruktura.

BANKARSKI SISTEM

Banke za budući ekonomski razvoj opštine Štrpce treba da budu promotori koji će vršiti kreditiranje raznih poduhvata počev od mikrofinansijskih institucija od kojih se očekuje da nastave sa kreditiranjem porodičnih domaćinstava, malih biznisa i agrobiznisa. Isto se očekuje kreditna podrška od strane banaka koje deluju u Opštini za privatni sektor, koncesionarske investicije, a u nekim slučajevima i javni sektor počev od sektora obnovljive energije. Očekuje se da će Kosovo krenuti u pravcu učlanjenja u EU. Vrlo dobro je poznato da u EU postoje vrlo jasne direktive za obnovljivu energiju. Postoji velika šansa za Opštinu da ostvari koncesionarske investicije u ovoj oblasti. Banke koje deluju ovde to čine prema naprednom sistemu evropskih standarda i nada se na korišćenje novih mogućnosti učlanjenjem Kosova u MMF i Svetsku Banku, kada će biti stvorene nove okolnosti i povoljniji uslovi za uzimanje kredita i ulagače, a u isto vreme predviđa se da u buduću imamo povećanje kvaliteta i kvantiteta bankarskih usluga. Sve će to biti praćeno višim nivoom održivosti ovog sektora i mogućnošću za kredite sa nižim kamatnim stopama i širokim paketom u svim oblastima počev od poljoprivrede, industrije, turizma i drugih grana.

GRAĐEVINARSTVO

Građevinarstvo zauzima značajno mesto u privredi opštine Štrpce. Planira se da ona bude ojačana u pogledu većeg broja zaposlenih u različitim profilima. Funkcionalno građevinarstvo i dalje će biti usko povezano sa razvojem svih ekonomskih i neekonomskih aktivnostima. Intenzivan razvoj građevinarstva nastaviće da bude uslovljen i u skladu sa investicionim kapacitetima za razvoj privrede i socijalne delatnosti. Građevinska aktivnost nastaviće da bude koncentrisana uglavnom na privatna građevinska preduzeća koje će zaposliti najveći deo radnika od ukupnog broja zaposlenih u građevinarstvu Opštine.

Građevinska oblast i građevinske kompanije imaće niz zadataka koji stoje pred građevinarstvom na nivou Kosova, a i Opštine, stoga se predviđa brži razvoj i modernizacija kapaciteta za povećanje nivoa rada u građevinarstvu, transport sa gradilišta na industrijske organizovane pogone i u fabrike čineći građevinarstvo sve više nezavisnim od sezonskih uticaja. Veća industrijealizacija izgradnje može se očekivati naročito u oblasti stambene izgradnje gde se mogu obezbediti dugoročni aranžmani, veća koncentracija i veći obim izgradnje.

U ovoj oblasti očekuje se veća stopa rasta od procesne stope ukupne privrede, očekuje se povećanje obima poslova, kao i zapošljavanje većeg broja radnika. Osim toga, građevinarstvo u perspektivi treba da obezbedi povećanje obima poslova i van Opštine.

Uporedo sa razvojem građevinske operative potrebno je omogućiti serijsku proizvodnju građevinskog materijala i građevinskih elemenata. Na mnogim lokacijama

postoji vrlo kvalitetna sirovina, a modernizacija i proširenje sadašnjih kapaciteta kao i izgradnja novih može ispuniti potrebe za mnogo širu teritoriju. Od nivoa razvoja i efikasnosti građevinarstva zavisice realizacija programa za regionalno i šire integrisanje.

Građevinska preduzeća su relativno veliki korisnici prostora, stoga su analizirani i planirani prostori koji se mogu koristiti za skladišta, separaciju šljunka i drugih materijala, za proizvodnju betonske mase i poluproizvoda od betona, za postavljanje i rad mašinskih osnova i radionica za remont, za rad raznih pogona (zidara, armirača, mehaničara, drvorezača, električara, završnih radova i dr.), za parkiranje mašina, skladišta i druge pogone i usluge. Jedan deo prostora za potrebe građevinarstva razmestiće se u industrijskoj zoni i u periferiji nekih naselja, ali najveći deo prostora je neophodno da bude na mestu gde je sedište preduzeća, odnosno pogona. Prilikom izrade urbanističkog plana za urbana naselja, predviđeno je da ovaj prostor bude u svim zonama poštujući urbane standarde i uz tretiranje tokom izrade pravilnika o naseljima gde je obavezno potrebno detaljnije predvideti potrebe i svrhu prostora za izgradnju (kancelarija kompanija ili projektni biro) što zavisi od veličine i strukture preduzeća. Ovde treba imati u vidu to da neki prostori se mogu privremeno koristiti dok raznim lokacijama treba garantovati odgovarajuće obezbeđivanje za građevinske radove.

INFRASTRUKTURA-OPŠTINSKI TRANSPORT, KOMUNIKACIJE

INFRASTRUKTURA KAO SISTEM ZA FUNKCIONALNO ORGANIZOVANJE PROSTORA

Mreža i kvalitet predviđene infrastrukture predstavljaće osnovu prostornog integrisanja i prvi preduslov ostvarenja harmoničnog razvoja. Integralno povezivanje infrastrukture u prostoru biće sadržajni prioritet Opštinskog razvojnog plana za prostor Opštine. Osnovni pravci infrastrukture inciraće polarizaciju ekonomskih potencijala kao i koncentrisanje stanovništva. Predviđeni pravci, u prvom redu, njihov kvalitet i funkcionalni značaj treba da doprinose realizaciji prostorne i ukupne ravnoteže opštine Štrpce.

Infrastruktura u Opštini treba da obezbedi racionalno teritorijalno integrisanje ekonomije, integrisanje prostora sa regionima u susedstvu i u određenom vremenu i prostoru, kao i obezbeđivanje odgovarajućeg učinka u razvoju ostalih funkcija.

OPŠTINSKI TRANSPORT

Mreža i sistem infrastrukture putnog saobraćaja

Analiza postojećeg stanja ukazala je na veliku zaostalost saobraćajne infrastrukture u odnosu na mnoge pokazatelje koji su evidentirani za Kosovo. Na osnovu toga, u narednom periodu neophodan je intenzivni razvoj saobraćajnog sistema koji bi trebalo da predstavlja jedan od odnosnih preduslova razvoja čitave Opštine.

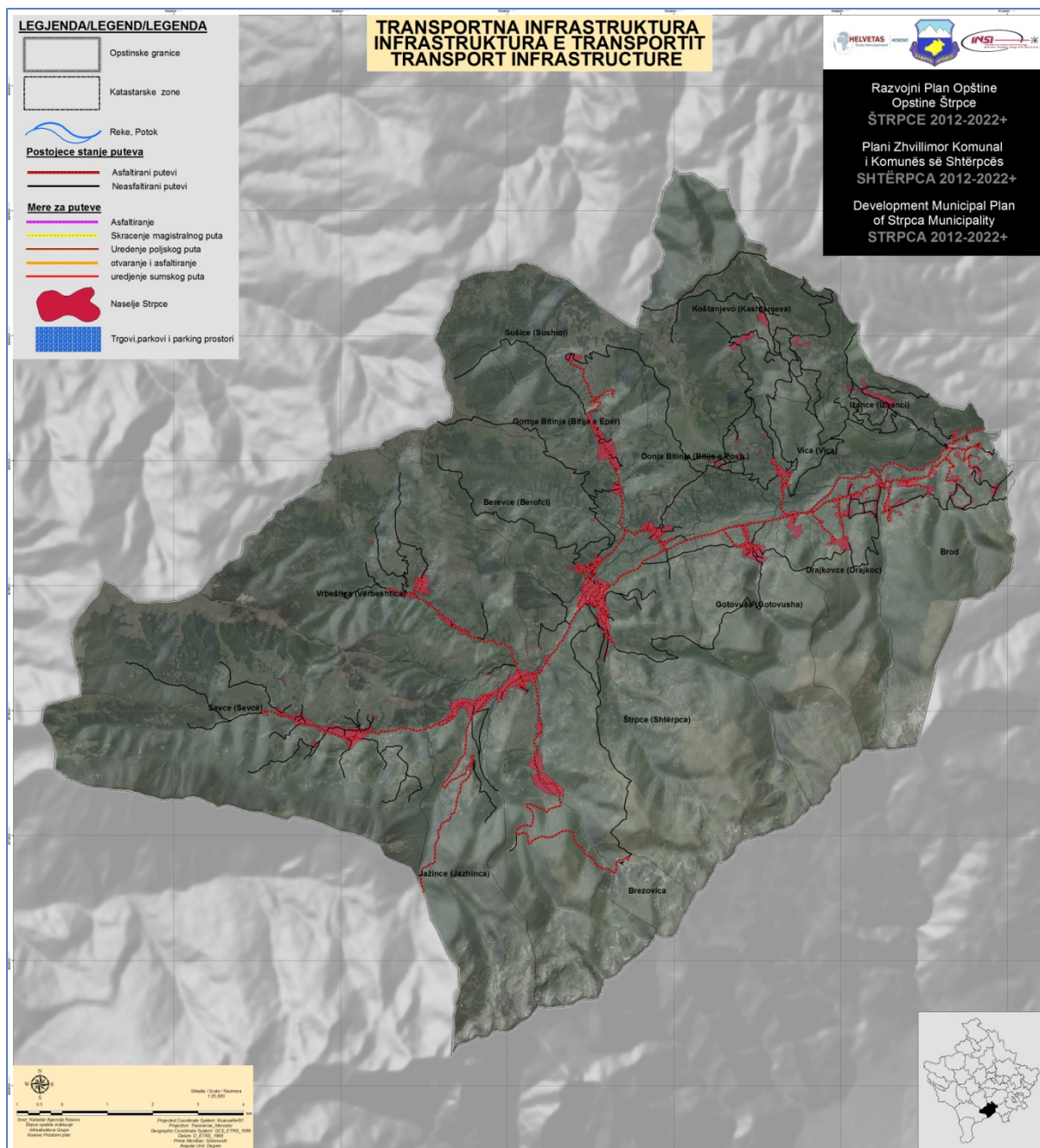
Zadovoljenje elementarnih komunikacionih zahteva, kako na širem (regionalnom i republičkom nivou), tako na nivou naselja u Opštini predstavlja jedan od osnovnih ciljeva razvoja saobraćajnog sistema. Zato se kao primerni nameću sledeći ciljevi koji trebaju zadovoljiti budući saobraćajni sistem:

- uključenje Opštine u mrežu magistralnih puteva Kosova uz poboljšanje pristupačnosti,
- poboljšanje pristupačnosti svih naselja centru Opštine uz ostvarivanje alternativnih veza,
- povećanje bezbednosti na saobraćajnim mrežama,
- obezbeđivanje optimalnih uslova za razvoj visokog turizma,
- očuvanje sredine.

Da bi se postigli ovi ciljevi postavljaju se sledeći zadaci:

- modernizacija regionalnog puta Uroševac – Prizren u skladu sa zahtevima tog ranga puta;
- modernizacija postojeće i izgradnja dodatnih deonica lokalne mreže koje omogućavaju međusobno komuniciranje svih naselja, kao i sadašnjih i budućih turističkih zona;
- prilagođavanje naseljskih saobraćajnica uslovima koje zahteva urbanizacija (trotoari, autobuska stajališta, pešačke staze, parkinzi);
- obezbeđivanje optimalnih uslova vođenja javnog autobusnog saobraćaja uz povećanje bezbednosti na otvorenim deonicama i naseljima;
- usklađivanje linija lokalnog autobusnog saobraćaja sa razvojem mreža naselja;
- organizovanje posebnih vidova lokalnog javnog prevoza uvođenjem kolektivnog taksija, minibusa i ostalih vidova javnog kolektivnog prevoza (paratranizit) koji je u funkciji putovanja na posao i školu;
- izgradnja saobraćajne ifrastrukture u funkciji kvalitetnog razvoja visokog turizma (specijalni šinski sistem, gondola, uspinjače, heliodrom i druga unapređenja postojeće infrastrukture);
- obezbeđivanje interne saobraćajne povezanosti turističkih objekata koja omogućava da svi turistički motivi budu lako dostupni sa svake od lokacije smeštenih kapaciteta;
- izgradnja obilaznice oko centra naselja Štrpca i primena odgovarajućih mera zaštite sredine.

Mapa br. 43. Planirana transportna infrastruktura u opštini Štrpce

Razvoj motorizacije

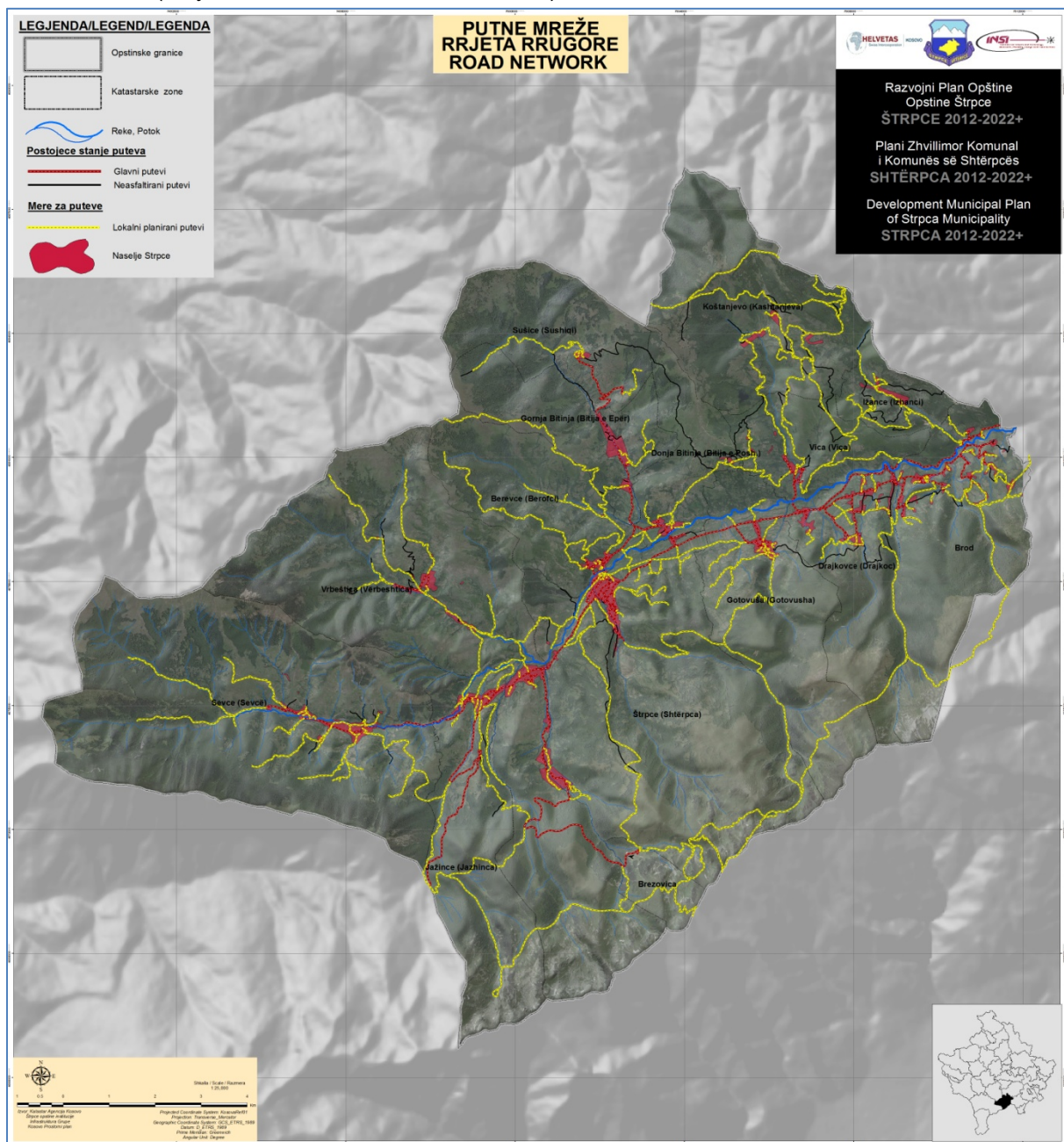
Razvoj stepena individualne motorizacije je u direktnoj uzročnoj – posledičnoj vezi sa rastom dohodka i razvojem putne mreže. Razvoj putne mreže povećava pristupačnost većem broju stanovnika i utiče na razvoj motorizacije. S druge strane, povećana kupovina i korišćenje motornih vozila (izdvajanje sredstava pri registraciji i kupovini goriva), stvaraju veću finansijsku ulogu za ulaganje u putnu mrežu, čime se zatvara začarani krug. U svakom slučaju, društveno ekonomski rast (po svim pokazateljima), koji se očekuju u Opštini, ukazuje na optimističku prognozu stepena motorizacije.

Dispozicija naselja (prilično velika razvijenost, distance i nemogućnost internih komuniciranja) ukazuje na to da se može očekivati realno manji broj pešačkih kretanja nego

što bi to bilo realno za ovu veličinu naselja (oko 40 %). Prema ovim pretpostavkama može se očekivati dnevni obim putovanja mehanizovnim sredstvima od oko 19.000.

Ako pretpostavimo da ce 80 % automobila biti u upotrebi svakog dana, u samo dve vožnje, može se očekivati dnevni obim od oko 3.500 putovanja automobilom. Ove pretpostavke ukazuju da se može očekivati oko 15.500 putovanja na dan jednim od vidova javnog kolektivnog prevoza putnika.

One pokazuju i to da se dnevne potrebe za kretanje stanovnika ne mogu zadovoljiti današnjim sistemima prevoza koji su u funkciji (skroman lokalni autobuski saobraćaj, kolektivni taksi). Neophodno je izvršiti poboljšanje javnog prevoza putnika uvođenjem novih linija, povećanjem frekvencije vozila, kao i izgradnjom neophodne saobraćajne infrastrukture (stajališta, okretnice, informatika, itd.)

Mapa br. 44. Planirana saobraćajna infrastruktura u Opštini Štrpce

Objekti, oprema, servisi i kvalitet usluga u saobraćaju

Tokom narednog perioda, razvoj saobraćaja u ovoj Opštini usloviće, pored izgradnje i rekonstrukcije puteva i izgradnja i kompletiranje sistema pratećih saobraćajnih objekata. U toj funkciji predviđena su stajališta uz puteve gde treba izgraditi zaklone. Predviđene su i uzputna odmarališta.

Vazdušni saobraćaj

Opština Štrpce nema aerodroma i u budućnosti se ne planira izgradnja aerodroma, tako da će ova opština i dalje biti upućena ka adroromima u Prištini i Skoplju.

Na Kosovu je postojalo 12 poljoprivrednih aerodroma Aviokosova i jedno vazdušno pristanište Aeronautičkog saveza Kosova u Dumošu. Mnogi od poljoprivrednih aerodroma su u lošem fizičkom stnjju i bez zbrinjavanja. Najbliži poljoprivredni Aerodrom je u Grlici te će se na taj način i opština Štrpce okrenuti u tom pravcu što se poljoprivrednog avio transporta tiče.

Železnički saobraćaj

Dosadašnje analize utvrđuju da su osnovni razlozi pri opredeljenju za šinski sistem sledeći:

- prostorno organizacioni;
- ekološki;
- ekonomski (uz pretpostavku „jeftine“ električne energije iz lokalnih mini elektrana).

Savremena šinska vozila koja se danas mahom primenjuju u sličnim uslovima pripadaju familiji tzv. grupnih vodenih sistema (koji mogu biti automatski) što predstavljaju kominaciju klasičnih brdskih železnica i savremenih sistema. U nastavku teksta prikazan je opis deonica šinskog sistema za konačan maksimalni program koji provazilazi vremenski period ovog plana.

Deonice šinskog sistema

- a) osnovni pravac železnice Brod - Sevce - Brod
  - skretanje za Vikend zonu; 3,4
  - skretanje za Vrbešticu.
- b) osnovni pravci žičare
  - Firaja-Ljuboten;
  - Štrpce-vrh „Tumba“;
  - „Dubliče“ – „Štrbačka crna čuka“;
  - Vikend Zona – „Štrbačka crna čuka“;
  - Vikend Zona (Lahor) – „Berevački potok“;
  - Viča – Koštanjevo (Vikend Zona).
- c) Bočni pravci žičare
  - „Kaludžerski kamen“ - „Guvništa“;
  - „Tumba“ – „Bunar“;
  - „Tumba“ – „Livadica“;
  - „Štrbačka crna čuka“ – „Virovi“;
  - „Štrbačka crna čuka“ – „Meanče“;
  - „Meanče“ – „Piri breg“;
  - „Virovi“ – „Meanče“;
  - „Virovi“ – „Livadica“;
  - „Berevački potok“ – „Štrbačka crna čuka“;
  - „Stojkova kuća“ – „Berevačka planina“;

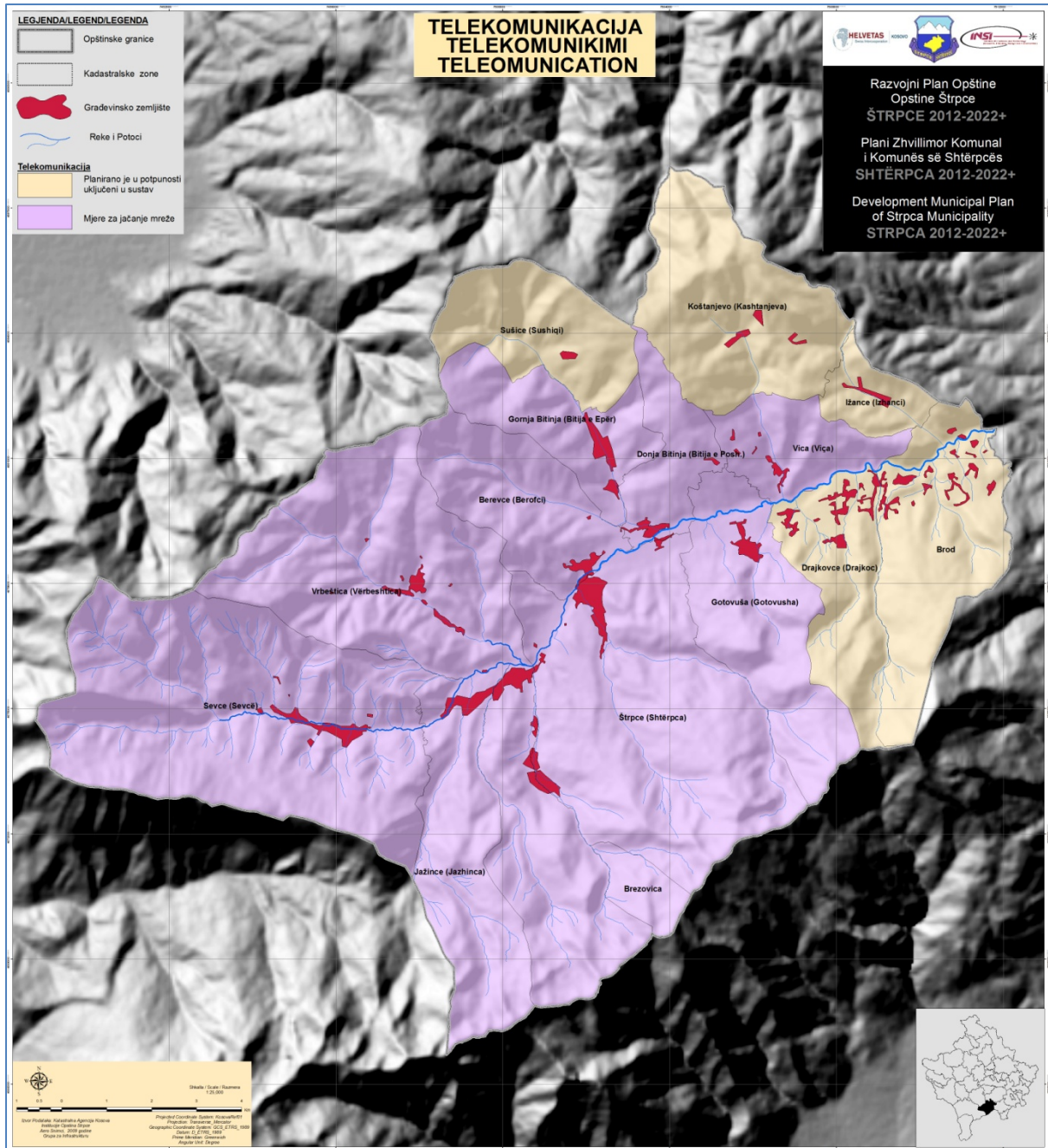
Ukupno je predviđeno 21 km trase sa 16 stanica celokupnog šinskog sistema.

Razvoj šinskog sistema usklađen je sa dinamikom realizacije ostalih turističkih zona i objekata, što će doprineti bržem ekonomskom razvoju u svim sferama.

TELEKOMUNIKCIJE

U perspektivi, broj pošta, broj telefonskih aparata i drugih aparata kao i obim internetskih i kablovskih usluga treba da bude veći, dok za usluge PTK-a i ostalih privatnih operatera potrebno je proširenje i modernizacija što bi uslovalo povećanju broja zaposlenih. Pokrivanje cele teritorije Opštine mrežom interneta, jačanje mreže na nivou adekvatnih standarda, postavljanje centrala na periferiji, pužanje usluga širokog pojasa, postavljanje novih antena PTK-VALA u katastarskoj zoni Štrpca i Sevca. U naseljenim mestima gde postojeća mreža datira iz 90-tih godina postaviće se nova mreža. Izgradnjom novih poštanskih objekata u naseljenim mestima Brod, Svece i novom planiranom turističkom centru, pokriće se cela teritorija Opštine mrežom fiksne telefonije i kablovskom mrežom.

Razvoj saobraćaja i određenih komunikacionih delatnosti u Opštini treba da doprinosi poboljšanju sistema komunikacije i veza. Modernizacijom i rekonstrukcijom postojećih puteva i predviđenom izgradnjom puteva, gradske i međugradske putne mreže, proširenjem mreže, usluga i kapaciteta PTK-a stovrile bi se mnoge mogućnosti za racionalniji nacionalni i međunarodni transport kao i za bolje veze sa susednim teritorijama.

Mapa 45. Planirani sistem telekomunikacione mreže u opštini Štrpce

ENERGETSKA INFRASTRUKURA

Energetska mreža

Potrebe za energijom u budućnosti utvrđene su na osnovu projekcija broja stanovnika, broja turističkih ležajeva, broja skijaša, razvoja industrije idrugih delatnosti. U narednih dvadeset godina očekuje se da će opština Štrpce imati 3.600 stanovnika više nego danas. Većim delom planira se da će ovo stanovništvo biti locirano na teritoriji naselja Štrpce, Brezovica, Berevce i Jažince (57, 7 %), zatim u naseljima Brod i Firaja (26, 1 %), a ostalo u još pet naselja (16, 2 %). U pet naselja (Viča, G. Bitinja, Sušiče, Koštanjevo i Ižance) očekuje se smanjenje broja stanovnika. Za potrebe povećanja broja stanovnika u planskom periodu je neophodno izvršiti:

- sanaciju (rekonstrukciju) postojećih objekata;

Pre nego što se projektuje razvoj energetske mreže i izvora u Opštini, potrebno je izvršiti sanaciju postojećeg stanja odnosno, rekonstruisati dalekovod i TS 10 / 0,4 KW, a pre svega:

▪ Dalekovod 10 KW Brezovica – Sevce	1 = 5 km
▪ Dalekovod 10 KW Brezovica – Trševina	1 = 3 km
▪ Dalekovod 10 KW Brezovica – Brod	1 = 9 km

- Izgradnja novih objekata (kapaciteta);

- STS 10 / 0,4 KW Štrpce 250 KWA - U jezgru sela (starog dela) postojeća kula od 400 KWA, nedovoljna je da pokrije nove potrošače široke potrošnje pa se planira izgradnja u težištu ugroženih potrošača nova STS od 250 KWA.
- STS 10 / 0,4 KW Gotovuša 250 KWA - Postojeća TS 10 / 0,4 KW „kula“ locirana je na početku sela tako da su NN vodovi dugački i do 3 km, pa su padovi napona znatni, tj. naponska situacija je veoma loša. Novu STS podići u centru sela u težištu opterećenja, a mrežu i dalje koristiti.
- STS 10 / 0,4 KW Brezovica 100 KW - Domaćinstva ovog sela su vrlo raštrkana, a time su i vodovi dugački i loša je naponska situacija, te bi podizanje nove STS tu situaciju znatno poboljšala bez intervencije na nisko-naponskoj mreži.
- STS 10 / 0,4 KW Vrbeštica - Domaćinstva ovog sela su vrlo raštrkana, a time su i vodovi dugački i loša je naponska situacija, te bi podizanje nove STS tu situaciju znatno poboljšala bez intervencije na nisko-naponskoj mreži.
- STS 10 / 0,4 KW Popovce 100 KW - Domaćinstva ovog sela su vrlo raštrkana, a time su i vodovi dugački i loša je naponska situacija, te bi podizanje nove STS tu situaciju znatno poboljšala bez intervencije na nisko-naponskoj mreži.
- STS 10 / 0,4 KWA Jažince - Postojeća STS od 100 KWA trebalo bi da se demontira jer je preopterećena i umesto nje da se postavi nova STS od 250 KWA.
- Ostale trafostanice (postojeće) ostaju u upotrebi i prema potrebi, zamenjivaće se.

Za potrebe skijaša (turista) odnosno rada trasiranih žičara u planskomperioduje neophodno obezbeđivati oko 1,0 KWA snage za svakog skijaša. Razmeštaj svih novih trafostanica određen je planom razmeštaja žičara, odnosno loksvijom njihovih polaznih stanica (karta u prilogu). Ukupno je potrebno obezbediti 13.400 do 15.400 KWA snage. Za potrebe smeštaja turista (1.616 – 1.866 ležajeva u hotelima, 2.000 – 2.750 ležajeva u apartmanskome smeštaju i oko 10.000 ležajeva u vikendicama i u privatnim kućama za stalno stanovanje) neophodno je 22.000 – 23.500 KWA.

Za potrebe još oko 2.600 – 3.000 izletnika (dnevno) neophodno je obezbediti 520 – 600 KWA. Proširenje industrijskih, zanatskih, servisnih i drugih kapaciteta uticaće na povećanje potreba za energijom od 5.000 do 10.000 KWA snage. U celini posmatrano u planskomperiodu je za potrebe turizma, skijališta (žičara), industrije i drugih delatnosti u opštini Štrpce neophodno obezbediti još oko 45.000 – 50.000 KWA.

Ukupna potrebna nova snaga od 50.000 KWA pokriće se delom iz sistema mini hidroelektrana, a delom rekonstrukcijom postojeće TS 35 / 10 KW i napojnog 35 KW voda iz Uroševca, što predstavlja sa ekonomskog aspekta najpovoljnije rešenje. Napominjemo da je ukupna procena moguće dobijene snage od hidropotencijala najviše 20 MW, a da je trenutno instalisana snaga TS 35 / 10 KW Štrpce 2x4 MWA, tj. 8 MWA. S obzirom da nam je poznata potrebna snaga od oko 50 MWA najpre moramo u TS 35 / 10 KW umesto transformatora 2x4 MWA ugraditi 2 x 12 MWA = 24 MW što će sa ukupnom snagom iz mini hidrocentrala izneti $24 \text{ MW} + 20 \text{ MW} = 44 \text{ MW}$, što znači da bi nam nedostajala snaga od 6 MW. Ovaj manjak bi mogli nadoknaditi na taj način što bi zagrevanje turističkih objekata mogli vršiti alternativnom energijom, odnosno, „skinuli“ bi grejanje kotlova sa elektro izvora.

Sve ovo dalje znači da ne bi imali rezerve u sistemu napajanja tj. sistem bi radio napregnut i moglo bi doći do njegovog iskakanja, ali svakako da bi u radu ovakav sistem radio najracionalnije. Ukoliko bi ovoj varijanti rešenja dodali i eventualnu energiju vetra i skunca moglo bi se reći da bi mogli konačno odbaciti „dovoz“ energije preko skuopog dalekovoda 110 KW od strane Prizrena čija je trasa dosta riskantna, a samim tim i skkupa za održavanje, kako sa aspekta vremenskih usluga, tako i sa aspekta gubitaka u prenosu. Ukoliko se pokaže kao jedino moguće rešenje Opština će se morati snabdevati energijom i iz pravca Prizrena. Da bi se obezbedili pravni uslovi za eventualnu izgradnju dalekovoda i trafostanice od 110 KW, ovim Planom određujemo koridor i lokaciju za ove objekte (prikazano na karti u prilogu).

Prirodno razmatrajući pomentutu varijantu kombinacije ojačanih postojećih izvora i hidropotencijala podrazumeva se izrada novih 10 KWvodova koji bi nove izvore povezivali sa postojećom mrežom i novim trafo-stanicama (prikazano na karti u prilogu).

Posebno treba imati u vidu postojanje glavanske veze dalekovoda 35 KW od TS 35 / 10 KW Štrpce do Turističkog centra „Stojkova kuća“ što dodatno otvara mogućnost povećanja ukupne snage izvora, naravno podrazumevajući izgradnju nove TS 35 / 10 KW od 2x12 MWA. Ovaj dalekovod na rešetkastim stubovima sada radi sa 10 KB, a prelaskom na 35 KW i formiranjem nove TS ušli bi u jezgro turističkog centra što bi nam znatno olakšalo zadovoljavanje potreba novih potrošača.

Osnovni energetska izvor opštine Štrpce je TC 35 / 10 KWA, 2x4 MWA, a napaja se dalekovodom Al-ČI 3x185 mm² 35 KW iz Uroševca. Maksimalna registrovana angažovana snaga u TC 35 / 10 KW je 3,5 MWA u sadašnjem momentu što znači da poseduje rezervu u angažovanoj snazi od $8 \text{ MWA} - 3,5 \text{ MWA} = 4,5 \text{ MWA}$. Prenosna moć dalekovoda 35 KW iz Uroševca je 25 MWA što bi u odnosu na sada angažovanu snagu predstavljalo

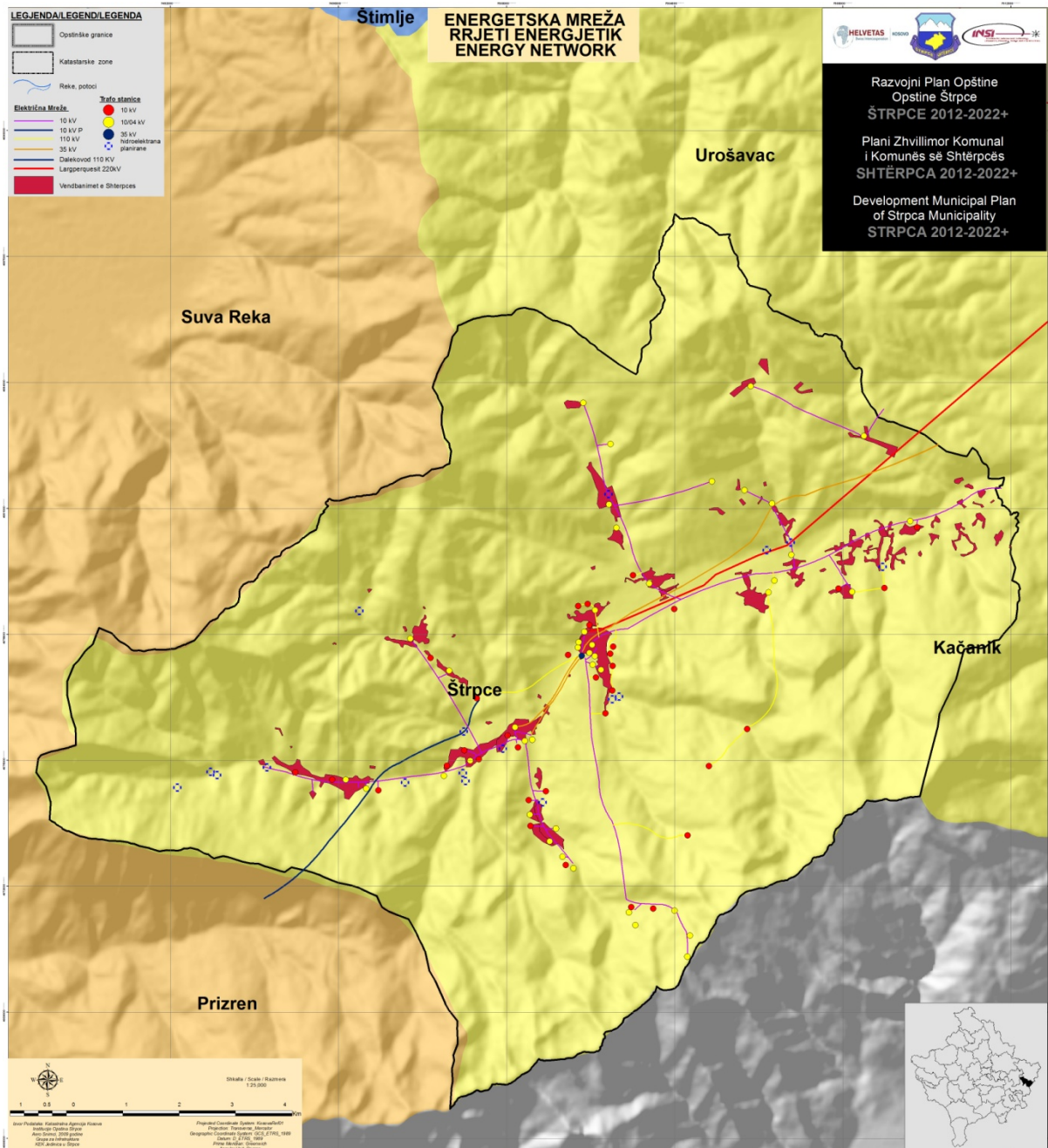
rezervu od preko 20 MWA. Ukoliko bi postojeća dva transformatora 35 / 10 KW od po 4 MWA zamenili sa dva od po 12 MWA imali bi novu instalisanu snagu od 24 MWA što bi svakako bila dovoljna snaga do ove godine. Sa aspekta sigurnosti energetskog napajanja moramo nažalost konstatovati krajnju nepouzdanost jer se cela opština Štrpce napaja samo iz jednog izvora odnosno ne postoji alternativa za napajanje.

Alternativno napajanje se mora sprovesti i iz razloga sigurnosti, a takođe i razloga što se predviđa razvoj turističkog centra kao i ostalih delatnosti. Ova napajanja se mogu realizovati na dva načina i to:

- izgradnjom dalekovoda 110 KW (35 KW) od strane Prizrena 3x310 mm² Al –Če / 100 MWA odnosno 34 MWA;
- izgradnjom niza minihidroelektrana u području ove opštine (oko 20 MWA).

Dakle, izgradnjom dalekovoda 110 KW preseka 3x310 mm², rešili bi trajno problem snabdevanja opštine Štrpce električnom energijom, ali s obzirom da ova varijanta podrazumeva i izgradnju nove TS 110 / 35 KW realnije je razmotriti mogućnost izgradnje dalekovoda 35 KW koji bi nam doneo snagu od 34 MWA što bi u kombinaciji sa postojećim bilo dovoljno za razvoj opštine u celini koji se predviđa do 2022. godine.

Smatramo da je osim toga radi obezbeđenja novih i alternativnih izvora napajanja električnom energijom uutnije graditi mini hidroelektrane, s obzirom da je opština bogata rekama visokog hidropotencijala i što bi se uložoen novac udbrzo vratio kroz poroizvoedenu električnu energiju. A, ukoliko dođe do realizacije planiranog razvoja Opštine i pre isteka planskog perioda, odnosno ukoliko dođe do bržeg iskorišćavanja maksimalnih (graničnih) turističkih kapaciteta Opštine duž rezervisane trase dalekovoda iz pravca Prizrena biće moguće i pokrenuti postupak i za izgradnju potrebnih novih energetskih kapaciteta (prikazano na karti u prilogu).

Mapa br. 46. Planirane energetske mrežena teritoriji opštine Štrpce

GAS I NAFTA

Gosvodna mreža

Energetski gas u strukturi energetskog sistema sve više zauzima značajno mesto. Upotreba gasa za grejanje, industriji je od višestruke prednosti a troškovi korisnih kalorija su niži i znatno smanjuju zagađenje životne sredine.

Nekada se proizvodio tehnički gas u REHK „Kosova” međutim sada snabdevanje gasom može se obaviti iz gasovoda Skopje-Niš na mogućoj liniji Kamenica-Prishtina, jedna linija se odvaja za Uroševac odakle će se snabdevati i opština Štrpce, druga varijanta je

postojeći cev gasovoda na relaciji Kosovo - Skopje koji je funkcinisao do 1986.god., i koji je snabdevao gasom Livnicu u Skoplju, Fabriku cementa u Đenral Jankoviću i toplanu u Prištini i prolazi kroz teritoriju susedne opštine Kačanik.

Nafta

U pogledu snabdevanja naftom i naftnim derivatima, opština Štrpce kao i celo Kosovo i dalje će zavisiti od uvoza nafte i njenih derivata. Uvoz će uglavnom i dalje biti realizovan kroz kopneni transport, magistralnim i regionalnim putevima. Uputstvfa EU o energetskom sistemu, a naročito za sektor nafte i naftnih derivata fokusirana su na izgradnji rezervoara za naftu u cilju da se obezbede rezerve, u slučaju oskudevanja snabdevanjem ili u slučaju restrikcija u snabdevanju, tako da je položaj opštine Štrpce u tom pogledu vrlo povoljan.

INFRASTRUKURA HIDROPRIVREDE

Infrastruktura za snabdevanje vodom

Prema projekciji demografskog razvoja opštine Štrpce i programu turističkog razvoja opštine stanovništvo i privredni i objekti društvenog standarda u planskom periodu će biti koncentrisani u 16 stalnih naselja i u 4 turistička centra.

Za određivanje hidrotehničke opreme, pored broja i prostorne raspodele stanovništva i turističkih punktova, potreban je broj i raspored stočnog fonda, lokacije i kapaciteti industrijske proizvodnje, kao i broj radnika zaposlenih u industriji, trgovini, turizmu i u društvenoj delatnosti.

Položaj, količine i kvalitet prirodnih izvora kao i visinski položaj naselja i njihove potrebe za vodom opredelile su koncepciju rešenja snabdevanja vodom. Naselja u dolinama imaju veću koncentraciju stanovništva, pa i veće potrebe za vodom. Gotovo sva naselja u opštini Štrpce imaju svoje lokalne vodovode. Ovi vodovodi koristili su najbliža izvorišta, tako da među njima ima naselja koja nemaju dovoljne količine vode.

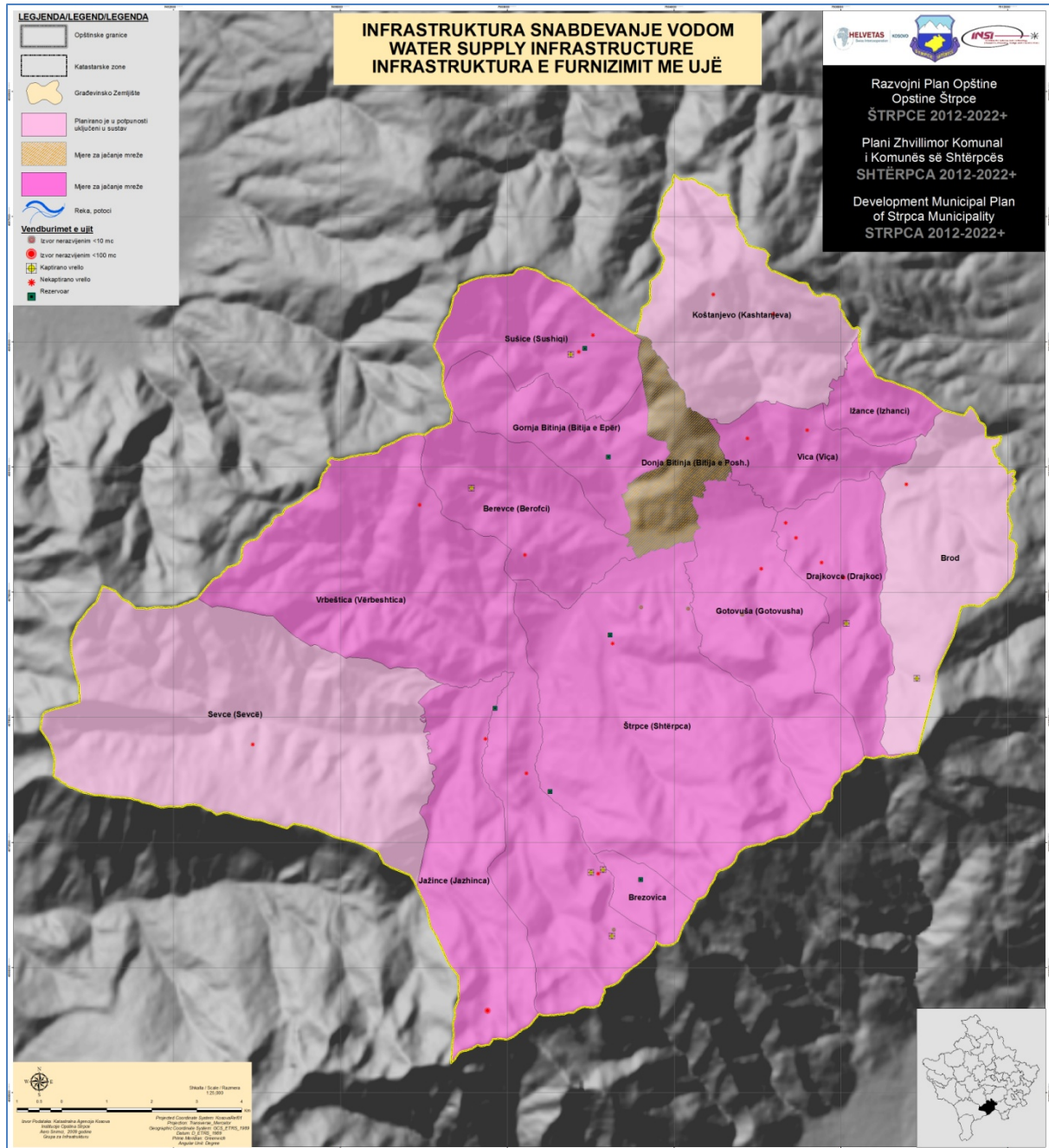
Polazeći od dobre izdašnosti pojedinih izvorišta i već izgrađenih nekih seoskih i turističkih vodovoda, njihove blizine i povoljnih topografskih uslova, moguće je na racionalan način povezati ove vodovode formirajući grupni javni vodovod.

Rešenje snabdevanja vodom naselja obuhvata period razvoja do 2022. godine. Međutim, potebe za vodom određene su i za kasniji period razvoja, upravo prema potrebama mogućnosti razvoja (graničnih kapaciteta) radi rezervisanja potrebe za vodom. Za rešenje snabdevanja vodom graničnog kapaciteta razvoja aktiviraće se postojeći nekaptirani izvor:

- za turistički punkt „Careve Livade“ iz Jažinačkog jezera izdašnosti 40 l / s.

Planira se unapređenje, kompletiranje i modrnizovanje infrastrukture vodosnabdevanja i u zonama koje imaju vodovodnu infrastrukturu, zamenom svih azbesnih cevi.

Planiranje proširenja vodovodne mreže i prostiranjem mreže u naseljenim mestima koja nemaju sistem vodosnabdevanja, prikazan je na mapi br 47..

Mapa br. 47. Planiranje vodosnabdevanja na teritoriji opštine Štrpce

MREŽA KANALIZACIJE OTPADNIH I ATMOSFERSKIH VODA

Infrastruktura za uklanjanje i tretiranje otpadnih voda

Nakon analize stanja u opštini u pogledu infrastrukture otpadnih i atmosferskih voda, planirano je da u buduće odvojimo sisteme fekalija i atmosferskih voda u svim naseljenim mestima počev od administrativnog centra Štrpce.

Planiranje funkcionalizacije nekih segmenata od stare mreže, sa neadekvatnim profilom ili za šire potrebe treba da se izvrši na naseljenim mestima koja imaju mrežu počev od administrativnog centra.

Prioritetno tretiranje nekih naseljenih mesta sa sistemom polukanalizacije (Štrpce, Berevce, Brod, Firaja, Gotovuša i Gornja Bitinja i dr.).

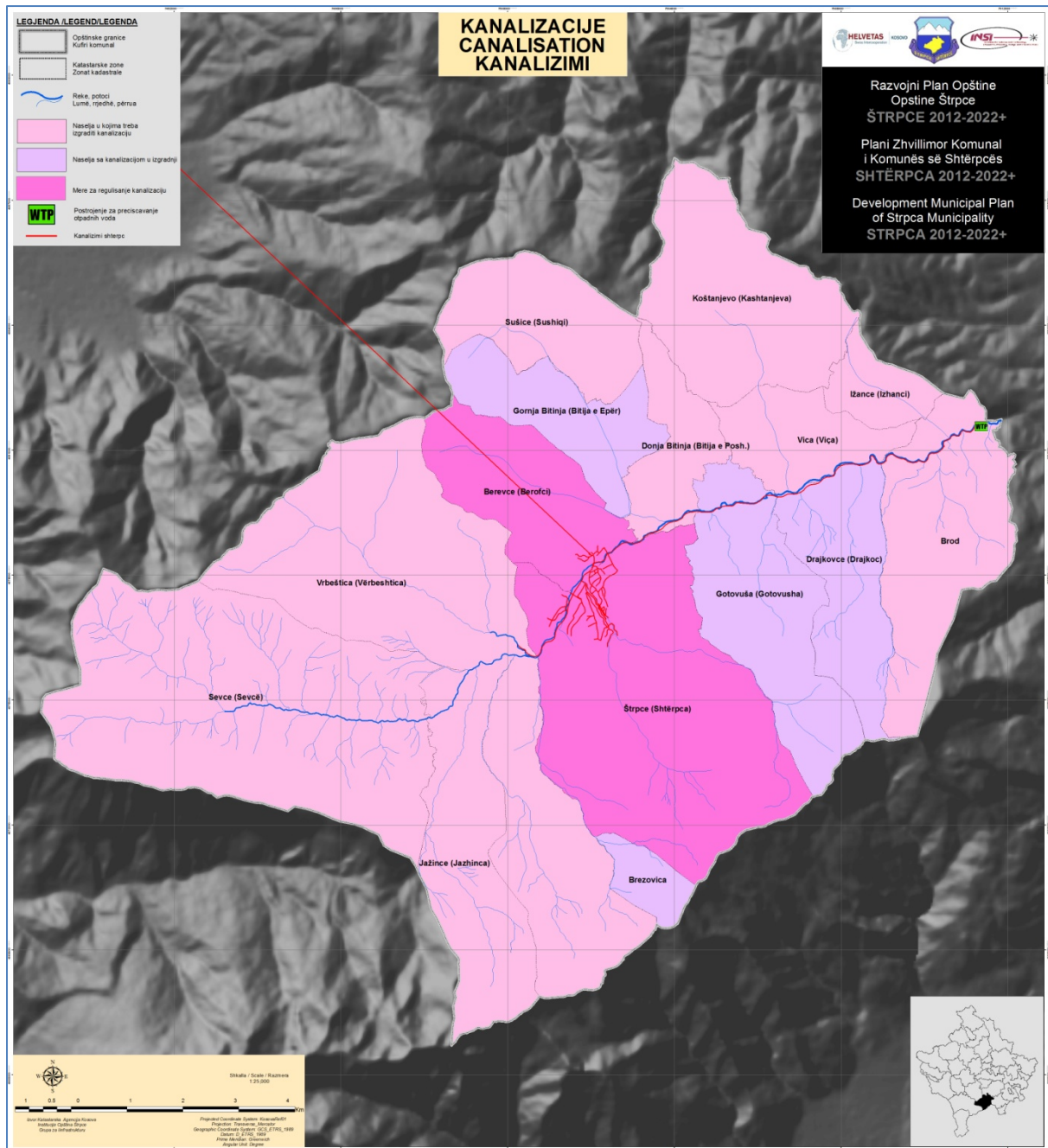
Planiranje priključaka mreže tokom izrade glavnih projekata za uklanjanje otpadnih voda na nivou naselja u skladu sa glavnim vodosabirnikom (kao što se vidi na mapi „kanalizacije i deponije”).

Planiranje i izgradnja glavnog kolektora kanalizacije na nivou opštine u pravcu Kačanika na izlazu iz Opštine.

Međutim, dok se ne nađu sredstva za izgradnju ovog postrojenja, u kratkoročnom planu potrebno je da svako naselje izgradi svoje postrojenje ili septičku jamu za minimalno tretiranje otpadne vode de bi na izlazu imalo najmanje jednu septičku jamu, a njena lokacija da bude prikladna kako bi u buduće vode bile izlivane u njoj da bi nastavile do glavnog kolektora koji ih vodi u pravcu glavnog regionalnog kolektora.

Planiranje jednog postrojenja na opštinskom nivou koji bi se postavio u Brodu kao alternativa regionalnog postrojenja.

Predviđa se da glavni kolektor na opštinskom nivou prati trasu vodotoka reka i priključak glavne mreže inače u slučaju kada želimo da pratimo kraće puteve nekih naselja treba da se upotrebljavaju pumpne stanice koje treba analizirati kao rešenje u nekim aspektima.

Mapa br. 48. Planiranje kanalizacionog sistema na teritoriji opštine Štrpce

MREŽA ATMOSFERSKE KANALIZACIJE

Kao što je gore navedeno, atmosferska kanalizacija imaće posebne mreže. Sve atmosferske vode treba da se izliva u slivovima reka koja protiču kroz naselja i najbližim potocima koristeći pad terena, tako da trasa kolektora bude što kraća, posebno vodeći računa da se u ovoj kanalizacionoj mreži ne izlivaju otpadne ili industrijske vode i dr. Planira se izgradnja atmosferske kanalizacije duž puteva sa izlivanjem u rekama i najbližim potocima.

INFRASTRUKURA ZA ZAŠTITU VODA I DEPONIJA

Infrastruktura za zaštitu voda od zagađenja

Za zaštitu vode predviđa se:

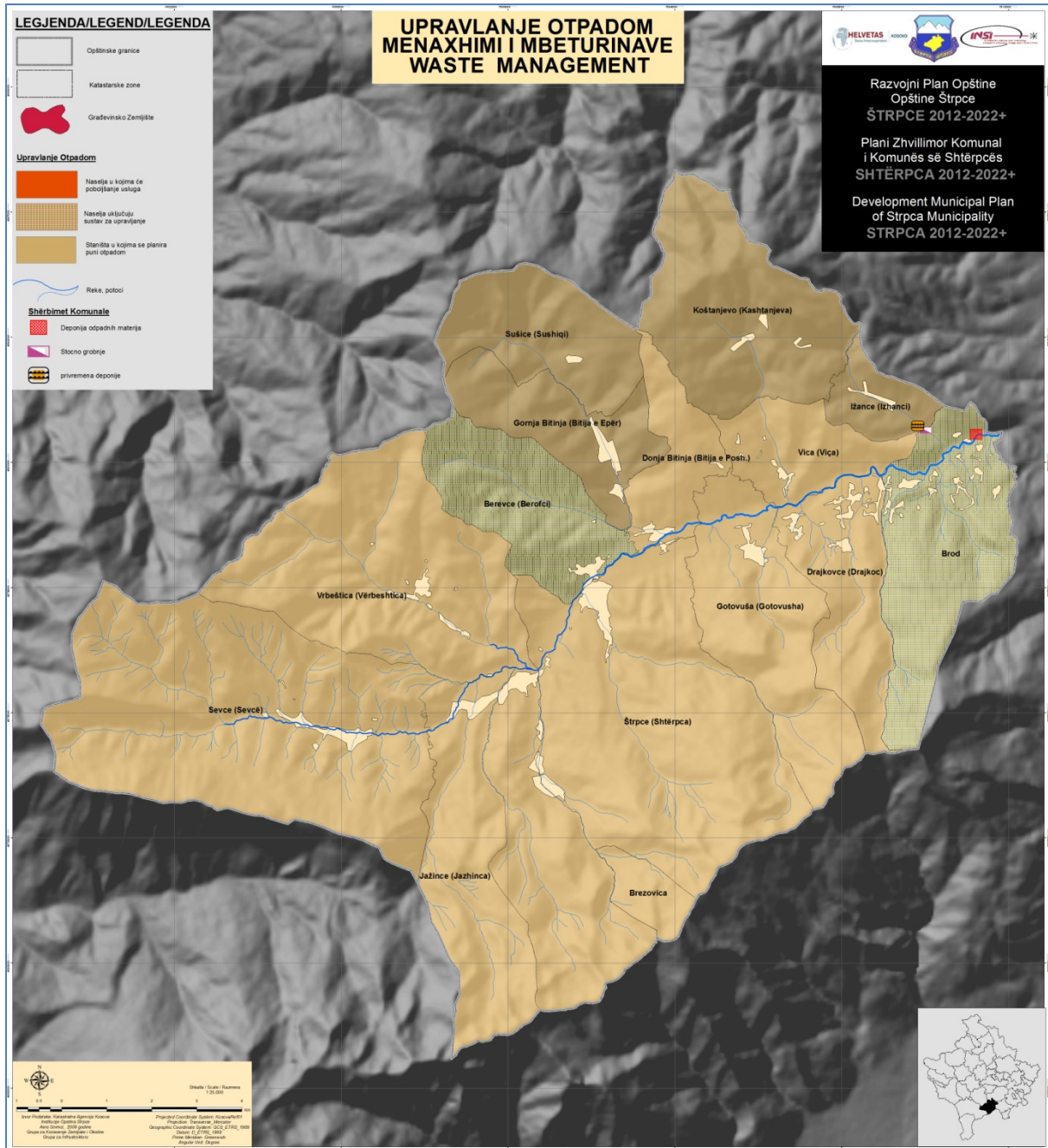
- stvaranje infrastrukture za uklanjanje i tretiranje upotrebljenih i zagađenih voda iz naseljenih mesta i industrije;
- zaštita mineralnih voda i zaštita podezemnih voda kako u pogledu uklanjanja mogućnosti zagađenja, tako i u pogledu nekontrolisane izgradnje i ugrožavanja prostora;
- odvajanje mreže kanalizacije fekalnih i atmosferskih voda po svim naseljima;
- izgradnja postrojenja na nivou naselja i čišćenje otpadnih voda kao privremeno rešenje za sprečavanje zagađenja vode;
- nastavak i povećanje nadgledanja stepena zagađenja reke Lepenac;
- da se u postojećim industrijskim objektima ugrade postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda;
- tehničko investiciona dokumentacija za nove industrije treba da sadrži i odluku o čišćenju svih upotrebljenih, zagađenih voda;
- rad novih industrijskih objekata ne treba dozvoliti bez prethodne ugradnje postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda;
- mere za sprečavanje zagađenja voda od otpadaka na putu Sevce-Brod.

Inferastuktura deponije smeća

- nastavak korišćenja infrastrukture koja pruža regionalna deponija;
- kao moguća alternativa regionalne deponija planirana je jedna transferna stanica na opštinskom nivou u naselju Ižance;
- korišćenje otpadaka za recikliranje i mogućnosti proizvodnje energije;
- tretiranje na određenom prostoru inteligentnih otpadaka uz mogućnost deponiranja i servisiranja;
- raspoređivanje usluga za otkup otpadaka i u ruralnim zonama;
- izmena načina otkupa i upravljanja otpacima;
- predviđena su i mesta za sahranjivanje stoke i mogućnosti masivnog uništenja u hitnim slučajevima zbog bolesti i drugih razloga kod stoke i živine.

Infrastruktura za uređivanje režima voda

Predviđa se uređenje i režim voda u rečnom koritu reke Miljoštice (izgradnjom brana, kaskada, keja i dr.). Dok se u ostalim vodotocima planira uređivanje rečnih korita zemljom, urbanom regulacijom, održavanjem i čišćenjem radi zaštite od poplava (otvaranje kanala za odvođenje vode).

Mapa br. 49. Planirano upravljanje otpadom u opštini Štrpce

DEMOGRAFIJA I SOCIJALNA PITANJA

PROJEKCIJE

Orijentaciono procenjivanje budućeg rasta osnovnih razvojnih agregata, odnosno njihovo projekciranje pretpostavlja obuhvatnu i dublju empirijsku analizu dosadašnjeg razvoja, a pretpostavka takve analize je postojanje odgovarajuće statističko-dokumentacione osnove, odnosno uspostavljeni sistem prikupljanja, sistematizovanja i obrađivanja statističke građe. Nažalost, do takve građe za područje opštine Štrpce nije moguće doći budući da tokom poslednje dve decenije za ovo područje nisu posebno obrađivani podaci prikupljeni ustaljenim sistemom i praksom. Naravno, to stvara krupne probleme pri izradi projekcija budućeg razvoja koji se nastavlja na dosadašnji. Mogućnosti da se problem prevaziđe, međutim, postoje primenom postupka analogije i rekonstrukcije relevantnih podataka što je u ovom Prostornom planu urađeno. Projekcije urađene na tako dobijenim podacima, ipak su uslovnog karaktera i relativnog značaja, uz napomenu da su projekcije, posebno dugoročne, uvek samo orijentaciona prognoza i vizija nekog budućeg željenog stanja ili procesa razvoja. Naravno, to se odnosi i na projekcije dugoročnog društveno-ekonomskog razvoja opštine Štrpce kao i na prostorno-planska rešenja.

Vremenski period projekcije odnosi se na sledećih deset godina do 2022., s'tim što će se posmatrati dva desetogodišnja perioda uz napomenu da je sasvim logično očekivati intenzivniji i brži rast razvojnih agregata u ovom periodu. Tokom desetogodišnjeg perioda od 2011. do 2022. godine razvoj će i dalje teći ubrzano ali stabilnije i uslovno rečeno kvalitetnije, budući da će se razvojni procesi odvijati u razuđenijoj i stabilizovanoj privrednoj strukturi što i jeste u skladu sa utvrđenim ciljevima i konceptijskim rešenjima dugoročnog razvoja ovog područja.

Projekcije osnovnih razvojnih agregata, odnosno veličina, date su u tabeli br. 39.

Projekcije globalnih razvojnih agregata		
	2011.	2022.
Stanovništvo	13.900	16.200
Aktivno	5.400	6.800
Domaćinstva	2.700	3.300
Zaposlenost	2.800	4.500
Primarni sektor	1.520	2.670
Sekundarni sektor	620	950
Tercijalni sektor	280	410

Tabela br. 39. Projekcije osnovnih razvojnih agregata u opštini Štrpce

Prema ovim projekcijama područje opštine Štrpce do 2022. godine ostvariće brz ukupan društveno-ekonomski razvoj. Doći će do porasta stanovništva i sprećiće se njegova emigracija zahvaljujući naglašenom porastu zaposlenosti posebno u primarnim delatnostima među kojima će dominirati turizam i ugostiteljstvo.

Zahvaljujući tome doći će do značajnog porasta nacionalnog dohotka, a posebno dohotka posmatranog po stanovniku. Međutim, iz projekcije je jasno da za ovako ubrzan razvoj samo područje neće raspolagati vlastitim investicionim sredstvima, već će se ona privlačiti iz domaćih i inostranih izvora naročito za ulaganje u atraktivne turističke kapacitete.

Osnovne projekcije globalnih razvojnih agregata nacionalnog dohotka i zaposlenosti razrađene su strukturno po privrednim delatnostima na nivou Opštine u celini i u njima je istaknuta vodeća uloga kompleksa primarnih delatnosti, odnosno turističkog privrednog razvoja tokom sledećih decenija. Ove delatnosti zapošljavaće više od polovine ukupno zaposlenih i ostvarivati oko 60 % ukupnog nacionalnog dohotka.

Već je konstatovano u okviru koncepcijskih rešenja da je područje Opštine po svojim karakteristikama i potencijalima razvoja moguće podeliti u tri zone. Pridržavajući se te podele izrađena je detaljnija projekcija koja je prezentirana tabeli br. 40. Pri tome, pošlo se od realne valorizacije i lokalnih uslova i potencijala razvoja, uz napomenu da ključnu ulogu igra činjenica o prioritetnom razvoju turizma ali kao pokretačke snage koja svojim delovanjem treba da obezbedi povratno stvaranje skladnije i prosperitetnije privredne strukture sa nizom pratećih aktivnosti opšteg društvenog karaktera.

Projekcije prostornih i sektorskih komponenti dugoročnog razvoja											
Stanovni štvo	Dom aćinst va	Zapos lenost	Turizam		Industrija		Trgovina		Mala privreda		
			Zapos lenost	Br. Lež ajev a	Zapos lenost	Br. Obj ekt a	Zapos lenost	Br. Proizv odača	Zapos lenost	Br. ra dnj i	
Opštin a	16. 20 0	3.300	4.500	1.320	13.3 00	810	6	790	215	170	85
I. Zona urban og razvoj a	6.4 70	1.450	3.550	1.140	12.2 50	510	2	620	155	115	58
Štrpce	3.8 60	870	2.930	340	6.75 0	510	2	480	115	64	32
Berev ce	98 0	220	240	80	576	-	-	20	5	8	4
Brezo vica	88 0	200	840	410	1.72 8	-	-	70	15	16	8
Jažinc e	75 0	160	140	70	576	-	-	20	5	8	4
Ostalo podru čje	-	-	320	240	2.62 0	-	-	40	10	20	10
II. Zona umere nog razvoj a	7.3 10	1.300	715	110	150	240	3	130	44	34	17
G. i D.	1.4	260	115	20	150	50	1	20	6	8	4

Bitinja	00										
Gotov uša	1.1 00	210	160	30	-	80	1	40	15	44	2
Firaja	1.5 00	280	185	15	-	110	1	15	5	6	3
Brod	2.2 00	440	120	10	-	-	-	25	8	6	3
Ostala naselja	1.0 90	210	135	35	-	-	-	30	10	20	5
III. Zona usporenog razvoja	2.4 20	450	235	70	900	60	1	40	15	20	10
Vrbeštica	90 0	160	105	10	150	-	-	15	6	8	4
Sevce	1.5 20	290	130	60	750	60	1	20	10	12	6

Tabela br. 40. Projekcije prostornih i sektorskih komponenti dugoročnog razvoja

Prema datim projekcijama glavni proces razvoja odvijaće se na području prve zone u čijem je središtu bipolarni centar razvoja sastavljen od opštinskog centra Štrpce i turističkog centra Brezovica, ali su njima pridodati atari naselja Berevce i Jažince.

Projekcijom je predviđeno da se na ovom području krajem planskog perioda nađe u funkciji 145 prodavnica različitog tipa ali znatnog poboljšanja kvaliteta u pogledu opreme i načina opsluživanja kao i 48 objekata namenjenih maloj privredi odnosno uslužnom i proizvodnom zanatstvu. Naravno gro ovih objekata biće smešteni u gradskom naselju Štrpce, nešto manje u turističkom naselju Brezovica. Veliki broj ovih objekata biće u funkciji zadovoljavanja ne samo lokalnog stanovništva nego i značajnog broja turista i posetilaca pa se u tom smislu ne mogu primenjivati klasično utvrđeni odnosi broja stanovnika i vrsta poslovnih objekata iz ovih branši.

U okviru prve zone ubrzanog razvoja utvrđeni i mogući ostvarivi turistički, odnosno trgovinski i ostali kapaciteti.

Ostale zone imaće umeren, odnosno usporen, razvoj iz već navedenih razloga. Druga zona umerenog razvoja prednost ima u činjenici da se njeni centri rasta nalaze na osnovnom putnom pravcu koji će omogućavati veću privrednu aktivnost i formiranje nekoliko lokaliteta atraktivnih za raznovrsne privredne delatnosti. Deo te zone, ipak, biće delimično izolovan (primer: Koštanjevo). Treća zona realno ima nešto nepogodnije uslove razvoja u odnosu na predhodne dve ali valja imati u vidu da se u njima može efikasno i daleko racionalnije organizovati poljoprivredna delatnost i šumarstvo. Celokupni razvoj usklađenog sektorskog prostornog karaktera zahtevaće da se, ako ne predhodno, a ono paralelno, obezbede neophodni uslovi vezani za kompleks infrastrukturnog i komunalnog opremanja počev od izgradnje odgovarajuće mreže vodovoda, kanalizacije, raznovrsnih komunalnih službi, PTT objekata i opreme, te društvenih aktivnosti i javnih službi. Sve će to biti uslovljeno opštim društvenim i privrednim kretanjima i procesima, odnosno savladavanjem postojećih dubokokriznih problema i procesa.

Elementi populacione politike u planskom periodu

Detaljna analiza po naseljima i na ovom malom prostoru ukazala je na velike razlike između srpske i albanske etničke grupe u pogledu razvoja stanovništva, ekonomske aktivnosti, obrazovno-kvalifikacione strukture i izraženu prostornu diferenciranost svih demografskih pojava i procesa. Stoga navedena istraživanja imaju poseban značaj za definisanje glavnih ciljeva populacione politike na ovom, u pogledu demografskog razvoja, veoma diferenciranom prostoru.

Populaciona politika, kao sastavni element društveno-ekonomske, tj. razvojne politike države, predstavlja ustvari zbir zakonodavnih mera, programa i akcija koje imaju za cilj da izmene postojeće nepovoljne trendove u rastu i sastavu stanovništva u interesu sveukupnog nacionalnog razvoja. Krajnji cilj populacione politike je uspostavljanje ravnoteže između fertiliteta i mortaliteta stanovništva, odnosno obezbeđivanje stalne, umerene ali i kontrolisane reprodukcije stanovništva. Osnovna načela populacione politike treba da budu poštovanje slobodnog odlučivanja pojedinaca i supružnika o rađanju i veličini porodice, ali i neophodnost usklađivanja individualnih i društvenih potreba u sferi reprodukcije stanovništva, jer se planiranjem potomstva u celini planira i razvoj sopstvene porodice i dece.

Elementi populacione politike i osnovni ciljevi budućeg razvoja stanovništva u opštini Štrpce su sledeći:

- Uravnotežen populacioni rast po pojedinim prostornim celinama u grupama naselja, te postizanje ravnomernije gustine naseljenosti u Župi u zavisnosti sa ukupnim prirodnim potencijalima;
- Postizanje humane prirodne reprodukcije stanovništva sa kontrolisanim rađanjem i manjim gubicima u mortalitetu, posebno u mortalitetu odojčadi, treba da dovede do humane ali i biološki, ekonomski, socijalno, kulturno, zdravstveno racionalne reprodukcije;
- Utvrđivanje ciljeva u politici migracija stanovništva treba da vodi zaustavljanju iseljavanja stanovništva i njihovom povratku na ovo područje, kao i obezbeđenju slobodnije cirkulacije ljudi različitog obrazovnog nivoa, aktivnosti i zanimanja;
- Snažnije promene ekonomske strukture stanovništva razvojem primarnog, sekundarnog i tercijarnog sektora privređivanja;
- Snažniji razvoj urbanog centra, širenje procesa urbanizacije i polifunkcionalnog razvoja pojedinih naselja.

Projekcije stanovništva

Za potrebe ove projekcije, primenom analitičkog metoda urađene su tri varijante budućeg razvoja Opštine (tabela br. 41.). Prva varijanta se zasniva na „klasičnoj” demografskoj postavci da će budućnost ličiti na prošlost, i predstavlja praktično „minimalističku” varijantu. Druga varijanta polazi od procene o nešto usporenijem tempu pretpostavljenih promena obe grupe faktora i predviđa umereni demografski rast, dok se trećom varijantom na osnovu procene o bržim promenama relevantnih faktora predviđa znatno dinamičniji demografski razvoj Opštine. Za potrebe ovog Plana usvaja se treća varijanta, odnosno varijanta sa bržim promenama relevantnih faktora.

Naselje	Brij stanovnika po posima			Projekcije
	1981.	1989.	2011.	
				2022.

Berevce	876	811	810	980
Brezovica	328	400	620	880
Brod	1.350	1.594	1.850	2.220
Viča	437	367	320	220
Vrbeštica	925	810	820	900
G. Bitinja	568	574	540	500
Gotovuša	985	970	950	1.100
D. Bitinja	669	762	830	900
Drajkovce	182	222	270	290
Ižance	222	210	200	160
Jažince	731	689	700	750
Koštanjevo	448	429	400	280
Sevce	1.222	1.271	1.400	1.520
Sušiče	280	223	180	140
Firaja	926	1.056	1.240	1.500
Štrpce	1.966	2.213	2.770	3.860
Opština	12.115	12.601	13.900	16.200

Tabela br. 41. Projekcije promena u ukupnom broju stanovnika naselja opštine Štrpce do 2022.godine

Projekcija stanovništva se zasniva na hipotezi o nešto sporijem padu prirodnog priraštaja u oba posmatrana perioda, zatim na pretpostavci o značajnom smanjenju negativnog migracionog salda u period 1989 - 2001.godina, kao i o relativno visokom pozitivnom migracionom saldu u periodu 2011 - 2022. godina što bi predstavljalo rezultat očekivanog pozitivnog uticaja grupe faktora egzogenog karaktera.

Nekadašnji, sadašnji i planirani br. stanovnika po godinama					
1981.	1989.	1991.	1996.	2011.	2022.
12.115	12.601	12.800	13.300	13.900	16.200

Tabela 42. Broj stanovnika po godinama sa budućom projekcijom u opštini Štrpce

Grafik br. 11. Prikaz broja stanovnika proteklih godina sa budućom projekcijom

Projekcija demografskih struktura

Prema projekciji stanovništva u periodu prospekcije došlo bi i do značajnih promena u osnovnim demografskim strukturama u opštini Štrpce. Starosna struktura stanovništva bila bi korigovana, postepenim smanjenjem udela kontingenta mladog stanovništva, značajnijim povećanjem udela sredovečnog i blažim porastom starog stanovništva.

	0-19	20-39	40-59	60 i više
1989.				
Ukupno	4.982	3.715	2.520	1.384
%	39,5	29,5	20	11
2011.				
Ukupno	5100	4300	2900	1600
%	36,7	30,9	20,9	11,5
2022.				
Ukupno	5300	5400	3600	1900
%	32,8	33,3	22,2	11,7

Tabela br. 43. Projekcija starosne strukture stanovništva Opštine Štrpce

	0-19		20-39		40-59		60 i više		UKUPNO	%
	Ukupno	%	Ukupno	%	Ukupno	%	Ukupno	%		
1989.										
muško	2.643	53,1	2.014	54,2	1.237	49,1	672	48,5	6.568	52,1
žensko	2.337	46,9	1.701	45,8	1.283	50,9	712	51,5	6.033	47,9

2011.													
muško	2.700	52,9		2.300	53,5		1.400	48,3		700	43,7	7.100	51,1
žensko	2.400	47,1		2.000	46,5		1.500	51,7		900	56,3	6.800	48,9
2022.													
muško	2.700	50,9		2.800	51,8		1.700	47,2		800	44,4	8.100	50,0
žensko	2.600	49,1		2.600	48,2		1.900	52,8		1.100	55,6	8.100	50,0

Tabela br. 44. Starosno polna struktura stanovništva opštine Štrpce

Prema projekcijama stanovništva doći će i do značajnijih promena i kod svih osnovnih kontingenata mladog stanovništva (predškolskog koji obuhvata decu od 0 do 6 godina starosti, i školo-obaveznog koji obuhvata decu od 6 do 14 godina), kao i kontingenata omladine.

	1989.		2011.		2022.	
	Ukupno	%	Ukupno	%	Ukupno	%
Deca do 7 godina	1.779	14,1	1.700	12,2	1.800	11,1
Deca od 7 do 14 godina	1.995	15,8	2.100	15,1	2.200	13,6
Omladina (od 15 do 27 godina)	2.884	22,9	3.100	22,3	3.500	21,6
UKUPNO	6.658	52,8	6.900	49,6	7.500	46,3

Tabela br. 45. Promene u veličini osnovnih kontingenata mladog stanovništva i omladine u opštini Štrpce

Pretpostavljeni populacioni rast opštine Štrpce, kao i tendencije smanjivanja kontingenta mladog i blažeg rasta kontingenta stanovništva reflektovaće se i na promene kontingenta radnosposobnog stanovništva, koji će do 2022. godine osetno, i apsolutno i relativno rasti.

	1989.		2011.		2022.	
	Ukupno	%	Ukupno	%	Ukupno	%
Muško	4.092	32,5	4.600	33,1	5.400	33,3
Žensko	3.548	28,2	4.100	29,5	5.100	31,5
UKUPNO	7.640	60,7	8.700	62,6	10.500	64,8

Tabela br. 46. Promene u veličini kontingenta radnosposobnog kontingenta

Projekcija broja domaćinstva

Na osnovu projekcije stanovništva predviđaju se značajne promene u prosečnoj veličini domaćinstava u opštini Štrpce, koja je 1981. godine iznosila 5,82, a 1989. godine 5,58. Do 2022. godine predviđa se osetnije smanjenje prosečne veličine domaćinstava, što

bi rezultiralo znatno dinamičnijim rastom broja domaćinstava u poređenju sa porastom ukupnog stanovništva.

Naselja	Popis			Projekcija
	1989.	1995.	2011.	2022.
Berevce	166	170	190	220
Brezovica	81	110	140	200
Brod	182	300	310	470
Viča	60	60	50	40
Vrbeštica	175	140	140	190
G. Bitinja	92	100	90	100
Gotovuša	200	160	160	230
D. Bitinja	126	140	140	190
Drajkovce	44	40	50	60
Ižance	27	30	30	30
Jažince	140	140	150	190
Koštanjevo	50	70	70	60
Sevce	249	230	240	340
Sušiće	33	30	30	30
Firaja	124	200	210	320
Štrpce	515	580	700	930
UKUPNO	2.264	2.500	2.700	3.600

Tabela br. 47. Projekcije broja domaćinstava po naseljima

Projekcija zaposlenosti

Realne mogućnosti aktiviranja raspoložive radne snage zavisice od tempa i intenziteta ukupnog, a prvenstveno turističkog i privrednog razvoja Opštine uslovljenog rastom nacionalnog dohotka i politikom njegove raspodele te obimom, strukturom i dinamikom investicionih ulaganja. Pri tome, neophodno je istaći da će na tražnju radne snage uticati institucije i pluralistički sistem svojinskih odnosa u kome će svi oblici imati ravnopravan tretman i istovremeno biti izloženi uzajamnoj konkurenciji sa osnovnim principom ekonomske efikasnosti, ali i formulisana i primanjivana ekonomska politika sa stabilnim upravljačkim i razvojnim mehanizmima i polugama. Drugim rečima, privredni subjekti zasnovani na raznim ali ravnopravnim oblicima vlasništva svojom aktivnošću delovaće na stvaranje tražnje za radnom snagom uz napomenu da imati tendenciju stalnog povećanja rastom ekonomske aktivnosti svih sektora u Opštini zasnovanih na aktivizaciji raspoloživih razvojnih potencijala.

Projecirani rast zaposlenosti po sektorima i pojedinim privrednim aktivnostima, koji je u međusobnoj povezanosti i funkcionalnoj uslovljenosti, ima sledeće karakteristike. Prvo, zaposlenost daleko brže raste u privrednim nego u neprivrednim delatnostima, što indirektno ukazuje da se razvoj društvenih aktivnosti, zasnovan na rastu zaposlenosti, podređuje i svodi u realnije okvire, što do sada nije bila praksa. Drugo, u privrednoj

zaposlenosti svi sektori apsolutno povećavaju broj radnika ali različitim intenzitetom, tako da se korenito menja strukturalna matrica zaposlenih. Najveći porast broja zaposlenih biće prema projekciji u primarnim delatnostima, konkretnije u turizmu i ugostiteljstvu, ali i maloj privredi gde su uključene i ostale delatnosti: proizvodno i uslužno zanatstvo, bankarstvo i ostale slične aktivnosti. Znatno povećanje broja zaposlenih projekcijom predviđeno je i u industriji, a relativno sporiji rast karakterisaće primarne delatnosti: poljoprivredu i šumarstvo.

Projekcije daju sliku o budućem značaju i ulozi pojedinih delatnosti u pogledu angažovanja i korišćenja radne snage i ukazuju na radno-intenzivan tip ukupnog razvoja Opštine, gde krupniji kapaciteti mogu biti izgrađeni samo u okviru turističkih kompleksa. Na osnovu ove projekcije moguće je izvući i zaključak da će zaposlenost biti koncentrisana u par razvojnih i žarišnih tačaka, pre svega na širokom prostoru postojećeg i novog planiranog ski centra, gde se predviđa izgradnja svih potrebnih turističkih i pratećih kapaciteta objekata i odgovarajuće infrastrukturne i komunalne opreme.

Projekcije ekonomskog razvoja ,strukturnih promena i nacionalnog dohotka

Ukupan društveno-ekonomski razvoj opštine Štrpce, prema projekcijama rasta zaposlenosti i nacionalnog dohotka odvijace se ubrzanim tempom omogućujući da ovo područje tokom sledeće decenije savlada okove delimične razvijenosti. Stvaranje nacionalnog dohotka po pojedinim delatnostima odvijace se prema projekciji stopa rasta, različitim intenzitetom i tempom. Isključimo li izuzetno visoke stope rasta nacionalnog dohotka u saobraćaju i maloj privredi, što je posledica njihove sadašnje nerazvijenosti, tokom celog perioda intenzivniji rast ostvariće primarne delatnosti, odnosno turizam sa ugostiteljstvom i trgovina. Poljoprivreda i industrija imaće umerenije stope rasta. Različiti intenzitet rasta usloviće dublje strukturne promene u privredi s'tim što će njom dominirati primarne, kao funkcionalni kompleks u okviru koga je glavni pokretač turizam. No, turizam, će delovati i na razvoj poljoprivrede, a indirektno i na industriju.

Prognoza obima i dinamike investicionih ulaganja

Ostvarivanje projekiranog društveno-ekonomskog razvoja opštine Štrpce prema prezentiranim stopama rasta zaposlenosti i proizvodnje, odnosno, nacionalnog dohotka, zahteva obimna investiciona ulaganja. Ovim ulaganjima valja postići istovremeno stvaranje uslova za prevazilaženje postojeće nerazvijenosti, pa i zaostalosti i otvaranja novih razvojnih procesa zasnovanih na efikasnom aktiviranju ekonomski visokovrednih potencijala.

Privlačnost za ulaganja u razvoj najvrednijih razvojnih potencijala je realna i nesporna. Pri tome, valja imati u vidu da Brezovica po svojim skijaškim terenima (dužinama i kvalitetima skijaških staza, pa i dužini zimske skijaške sezone) parira mnogim vodećim ski centrima u regionu. Mogućnosti razvoja su velike ali su za to potrebna velika investiciona ulaganja uz napomenu da su već stvoreni inicijalni uslovi za brži razvoj ovog područja. Nakon početnog obimnog i napregnutog procesa investicionog ulaganja sledio bi period stabilnijeg privrednog razvoja sa relativno mirnijim investicionim aktivnostima, budući da se izgrađeni privredno-turistički objekti koriste u dužem vremenskom periodu više od dvadeset godina, naravno uz nužne i potrebne intervencije, modernizacije i prilagođavanja turističkoj tražnji. Evidentno je da bi tokom sledećih godina kapitalni koeficijent bio dosta visok, ali bi vremenom imao tendenciju ustaljenog opadanja što će doprinosti stvaranju većih ekonomskih efekata kroz korišćenje ovih objekata. Iz navedenog vidi se da najveći deo investicija ulagaće se, prema projekcijama u razvoj primarnog sektora, a pre svega u turizam i ugostiteljstvo. Obimnija ulaganja u ovaj sektor podrazumavaju funkcionalni razvoj

saobraćaja, trgovine i male privrede, ali će ona imati i neposredno dejstvo i na povećanje ulaganja u razvoj poljoprivrede, pa i šumarstva. Paralelno sa ovim ulaganjima, istina nešto manja, odvijaće se i razvoj industrije koja treba da obezbeđuje stabilnije prihode domaćinstvima i na taj način ublaži sezonske oscilacije koje su svojstvene turističkoj aktivnosti.

Uporedo sa izgradnjom privrednih objekata koji će zahtevati velika prostranstva neophodno je znatan deo investicija ulagati u izgradnju infrastrukturnih krupnih i komunalnih sistema i objekata, počev od funkcionalne putne mreže, vodovoda, kanalizacije, elektroenergetskog snabdevanja i komunikacionog sistema. Pored toga, deo investicija biće potrebno usmeravati u razvoj društvenih delatnosti: školstva, zdravstva, kulture, rekreacije itd. Sumarno rečeno, za razvoj ovog područja racionalno i efikasno korišćenje razvojnih potencijala kojim raspolaže, biće potrebno uložiti ogromna sredstva koja zahtevaju programsku koordinaciju i dinamičku vremensku sinhronizaciju.

OBRAZOVANJE

Nakon analize situacije na opštinskom nivou i poznavanja uloge opštine Štrpce u edukativnom sistemu koji se pored ostalog prostire i u održavanju obrazovne infrastrukture koju čine i objekti i ostala oprema za škole, transport i nastavni kadar, postavljanja zajedničkog cilja od strane svih aktera za dobro edukovano i školovano društvo konstatovano je da je potrebno usmeriti buduća zbivanja u ovoj oblasti.

Podizanje kapaciteta za savremeno obrazovanje, poboljšanje bezbednosti učenika, poboljšanje kvaliteta obrazovanja, ravnopravno obuhvatanje obrazovanja, povećanje saradnje sa roditeljima, ministarstvom obrazovanja, ministarstvom rada, raznim institucijama koje istražuju i zahteve tržišta. Zaštita i obezbeđivanje lokacija za škole, poboljšanje infrastrukture postojećih škola i kompletiranje pratećom infrastrukturuom koja važi za kompletan prostor opštine Štrpce gde funkcioniše obrazovani sistem. Istaknuto je da je potrebno stvoriti uslove i dozvoliti privatno obrazovanje zasnovano na standardima, procenjene su potrebe za izradu novih školskih objekata sa pratećom infrastrukturuom, izgradnja sportskih objekata u cilju poboljšanja uslova za rad i nastavu koje se sastoji u sledećem:

Predškolske institucije nivo - 0

Ovde se uključuju svi objekti koji obezbeđuju usluge obdaništa i dečijih vrtića kao i sadržaji predškolskog obrazovanja.

Obdaništa i vrtići

Prema međunarodnim standardima, grupu dece u obdaništima čine 7-10 dece.

Na osnovu procene da jedno dete prosečno provodi dve godine u obdaništu, jedna grupa dece predviđa se za priližno 400-700 stanovnika. U opštini Štrpce osim jednog postojećeg objekta, planira se izgradnja novih objekata vrtića u većim naseljima (podcentrima) i to: Drajkovce, Brod, Sevce.

Predškolsko obrazovanje

Predškolsko obrazovanje, koje obuhvata decu od 3-6 godina prema članu 2.4 Zakona o predškolskom obrazovanju još nije obavezujuće. Predškolsko obrazovanje u Opštini organizuje se u okviru osnovnih škola ili kao posebno odeljenje unutar predškolskih institucija.

Predškolske institucije nivo - 0

Osnovno i srednje obrazovanje

Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju obavezuje nas na obezbeđivanje uslova „da svi imaju pristup uslugama obrazovanja”.

Prema ovim analiziranim mogućnostima, naročito u selima sa manjim brojem stanovnika, potrebno je stvaranje uslova za dalji razvoj:

- Izgradnja školskih objekata unutar zone pokrivanja;
- Obezbeđivanje javnog prevoza za matičnu školu;
- Izgradnja škola (isturenih odeljenja) za prvi nivo (deca od 6-12 god.) i obezbeđivanje javnog prevoza za drugi nivo osnovne škole.

Direkcija obrazovanja proučiće opravdanost ovih mogućnosti u smislu racionalnijeg i održivog rešavanja, za sada se osnovno i srednje niže obrazovanje obezbeđuje za sva naselja.

Specijalne škole – U opštini Štrpce nema specijalnih, posebnih škola, već u postojećim školama treba otvoriti specijalna odeljenja za decu sa ograničenim sposobnostima i specijalnim potrebama.

Srednje obrazovanje

Za predviđeni broj stanovnika u opštini Štrpce postoji zadovoljavajući broj školskih objekata za srednje obrazovanje. U budućnosti, osim održavanja već postojećih objekata predviđa se rekonstrukcija i izgradnja pomoćnih objekata, kako bi se poboljšao i olakšao rad u svim školama.

Kultura, omladina i sport

Kultura

Kulturna ponuda opštine Štrpce treba da bude u skladu sa mogućnostima, zahtevima i preporukama koje su bile rezultat procesa učešća u planiranju.

Dom kulture „Sveti Sava” u Štrpcu je jedna od institucija gde se odvijaju razne kulturne aktivnosti.

Na teritoriji Opštine Štrpce planira se izgradnja kulturnih objekata u naseljima: Firaja, Brod, Viča i Brezovica. Dok je u naseljima Sevce, Jažince i Vrbeštica, neophodna rekonstrukcija i proširenje postojećih objekata.

Biblioteke u naseljima: U opštini Štrpce u svim naseljima gde je planirana izgradnja kulturnih objekata, a u sklopu istih pravi se i uređenje prostora za biblioteke i čitaonice, gde će osim opsluživanja knjigama biti omogućeno i čitanje.

U postojećim kulturnim objektima koji nemaju biblioteke takođe predvideti prostor za uređenje biblioteka i čitaonica.

U osnovnim, kao i u srednjim školama u opštini Štrpce treba obezbediti po jednu salu koja će služiti za odvijanje raznih kulturnih aktivnosti.

Trenutni ansambli i kulturno umetnička društva u opštini Štrpce su: Štrpce „Cvetko Grbić“, Gotovuša „Mladost“, Sevice „Lepenac“ i Vrbeštica „Sv. Petar“. Za svoje kulturne aktivnosti mogu koristiti gore pomenute kulturne objekte koji već postoje ili koje treba izgraditi. Ovu vrstu kulture treba podržati i stvoriti uslove za njeno funkcionisanje.

Treba raditi na godišnjem organizovanju sajma knjiga u Opštini, otvaranje jedne niže muzičke škole, formiranje gradskog hora, formiranje kluba umetnika, slikara, kao i aktiviranje gradskog bioskopa u Štrpcu.

U cilju istraživanja, konzervacije, prikupljanja, saopštavanja i izlaganja pokretnog nasleđa u svrhe studiranja, edukacije i njenog doživljavanja za građane Opštine i šire, potrebno je osnovati **Muzej u opštini Štrpce**.

U buduće je potrebno planirati izgradnju **letnje pozornice** (pozorište na otvorenom), koje će biti od kulturnog značaja ne samo za stanovništvo Opštine, već i atrakcija za turiste.

Sport

I u ovoj oblasti, treba omogućiti stanovnicima opštine Štrpce fizičko obrazovanje, razvoj psihofizičkih sposobnosti za bavljenje sportom i postizanje sportskih rezultata na takmičenjima svih nivoa, od amaterskih do profesionalnih sportova.

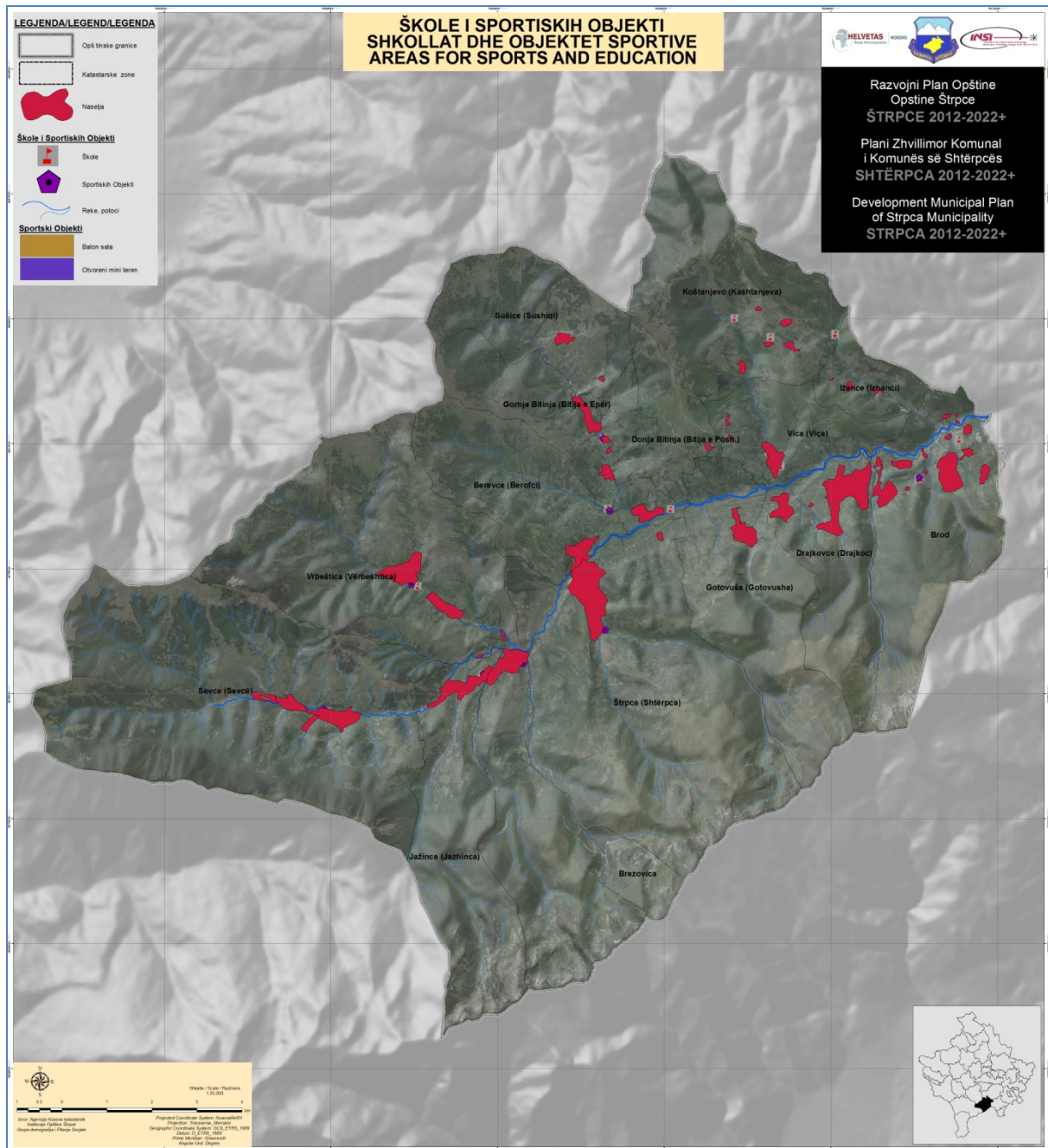
Budući razvoj ponude sportskih aktivnosti u opštini Štrpce, treba da bude u skladu sa mogućnostima koju ima naša Opština, kao i sa zahtevima i preporukama koje su bile rezultat procesa učešća u planiranju.

Prostor za sport i rekreaciju treba da se obezbedi u svakom naseljenom mestu. Oni mogu biti u okviru prostorija osnovnih škola kao deo školskog dvorišta uz organizovano korišćenje van rasporeda nastavnog procesa ili kao posebne prostorije, a što zavisi od mogućnosti i zahteva.

Pojedinačno, željena predviđanja u funkciji prostornog raspoređivanja sportske infrastrukture su:

- izgradnja sportskog kompleksa u zoni Štrpce (Livad);
- izgradnja manjih sportskih terena u svim naseljima;
- uređivanje već postojećih terena;
- izgradnja bazena u sklopu sportskog kompleksa u Štrpcu;
- poligoni za hodanje i rekreaciju (trim staza) Štrpce – Brezovica, Štrpce – Vrbeštica i svim planinskim predelima iznad ski centra;
- izgradnja teniskih terena u Štrpcu (Obe reke i Livad).

Prirodna bogatstva opštine Štrpce, pružaju mogućnosti za bavljenje lovom i ribolovom, kao i drugim rekreativnim sportovima.

Mapa br. 50. Planirani školski sistem u opštini Štrpce

Omladina

Na osnovu analize stanja, kao i direktnim kontaktima sa ovom populacijom, uočeni su brojni nedostaci prostora za odvijanje aktivnosti i delatnosti u raznim omladinskim i rekreativnim oblastima.

Mladi naraštaj (od 15 do 18 godina) je pod uticajem negativnih zbivanja u društvu, uglavnom nedovoljne edukacije, njihovog pristupa i podvrgavanja negativnim pojavama, kao što su: alkohol, prostitucija, narkotici i dr.

Željena predviđanja za ovu oblast su:

- aktiviranje što većeg broja omladinskih organizacija i jačanje saradnje sa opštinskim institucijama;
- podizanje kapaciteta za sport, kulturu i angažovanje što više mladih u ovim aktivnostima;
- pospešivanje takmičarskog duha u mnogim oblastima (sport, umetnost, nauka u osnovnim i srednjim školama);
- obezbeđivanje prostorija za sport i rekreaciju u savkom naseljenom mestu, a koje se mogu koristiti i za druge omladinske aktivnosti;
- otvaranje omladinskih klubova, čije prostorije mogu biti u okviru osnovnih škola.

U osnovnim i srednjim školama mogu se formirati grupe recitatora, dramske grupe, muzičke i dr. Neophodno je otvaranje jednog centra za stručno osposobljavanje mladih, kao i godišnje organizovanje dana omladine.

ZDRAVSTVO

Nakon analize situacije na opštinskom nivou, a radi zdravog i zaštićenog društva, neophodno je obezbeđivanje i stalno poboljšanje zdravstvene brige, počev od upravljanja hroničkim bolestima (hipertenzija, dijabetes, astma, TBC i dr.), prevencije zaraznih bolesti do smanjenja mortaliteta i morbiditeta dece ispod 5 godina.

Na ovaj način bi se obezbedilo pružanje što boljih i kvalitetnih zdravstvenih usluga stanovništvu Opštine.

Buduća zbivanja odviće se u prcu modernizacije sistema i prilagođavanju organizacionim formama i standardima, bazirajući se na najuspešnije savremena iskustva. Zdravstveni sistem u opštini Štrpce, kao i u drugim delovima Kosova nastaviće da se odvija po konceptu „porodične medicine“ sa pristupom lekara, medicinskih sestara i drugih zdravstvenih stručnjaka koji rade kao grupa.

Primarna zdravstvena briga nastaviće se na osnovu koncepta porodične medicine i to u sledećem sistemu:

- Glavni centar porodične medicine (GCPM) – u Štrpcu, koji će nastaviti sa pružanjem zdravstvenih usluga 24 sata u urgentnom odeljenju (fizičkim odvajanjem urgentnog odeljenja od GCPM kako bi se omogućilo efikasno pružanje prve pomoći u teškim slučajevima i bez ometanja drugih pacijenata), odeljenja porodične medicine, odeljenje stomatologije, odeljenje ginekologije, odeljenje vakcinacije.
- Centar porodične medicine (CPM) – u Drajkovcu treba da pruža zdravstvene usluge radnim danima.

- Ambulanta porodične medicine (APM) – treba da pružaju zdravstvene usluge radnim danima u Brodu, Gotovuši, Jažincu i Sevcu.
- Puntkovi porodične medicine (PPM) – treba da pružaju zdravstvene usluge određenim danima (2-3 puta nedeljno) u Gornjoj i Donjoj Bitinji, Sušicu i Vrbeštici.

U narednom periodu planira se završetak izgradnje i otvaranje bolničkog centra koji će pružati sekundarne zdravstvene usluge kako za stanovništvo opštine Štrpce, tako i šire. U bolničkom centru predviđaju se sledeća odeljenja: odeljenje za ginekologiju, interno odeljenje, pediatria, hirurgija, ortopedija i urgentna služba.

Povoljni klimatski uslovi na teritoriji Opštine pružaju mogućnost za planiranje jednog rehabilitacionog Centra u naselju Brezovica.

U pojedinim zdravstvenim ustanovama neophodno je kompletiranje infrastrukture, kao što je slučaj sa

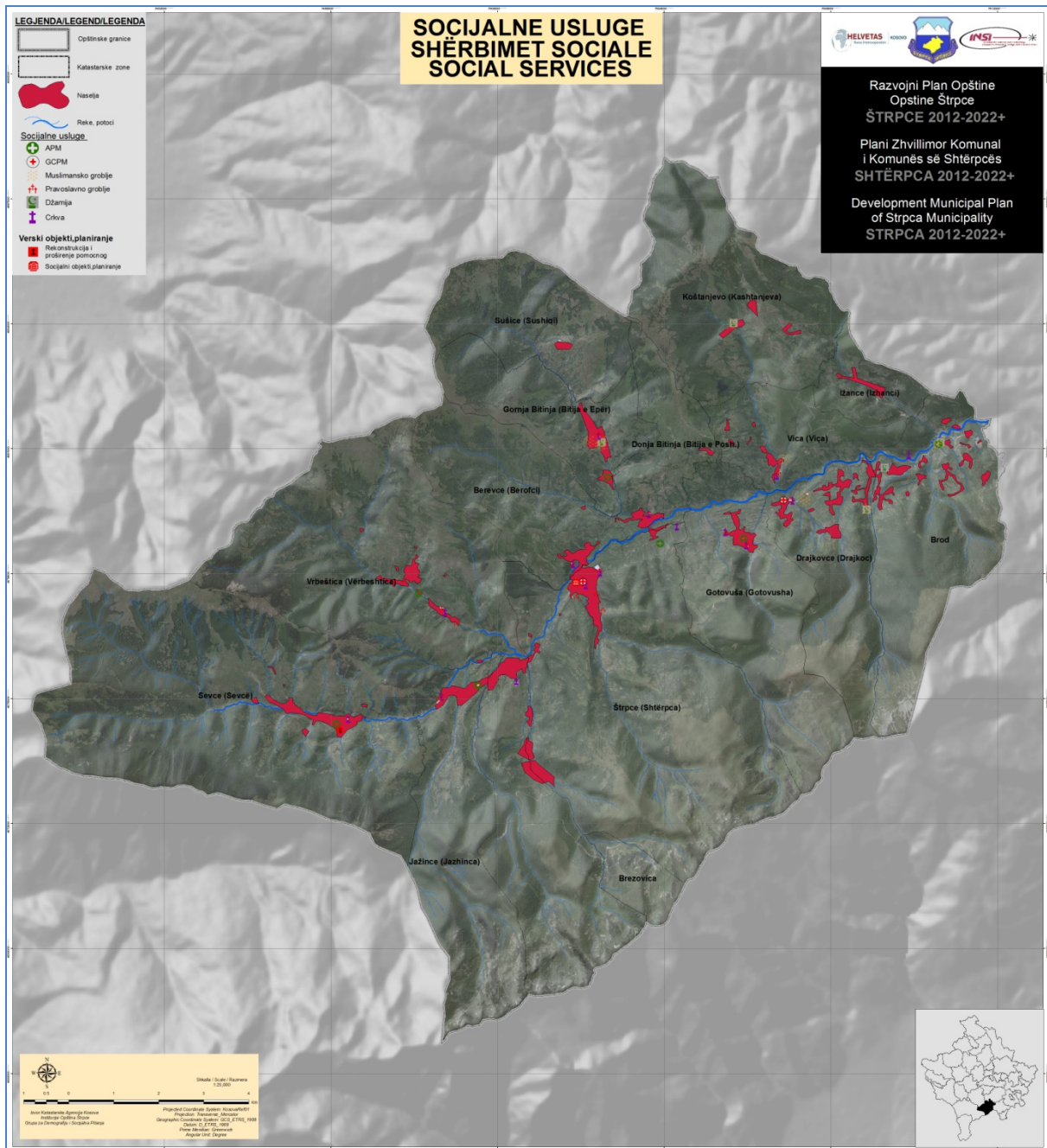
- (CPM) Drajkovce gde nedostaje kanalizacija i parking prostor;
- Jažince nedostaje parking prostor;
- Sevce, Vrbeštica, Gornja i Donja Bitinja i Sušice nalaze se u privatnim objektima, te se u buduće planira izgradnja novih objekata za pružanje zdravstvenih usluga i takvo planiranje omogućilo bi lakše implementiranje koncepta porodične medicine.

Postoje naselja u kojima nedostaju zdravstveni objekti, pa se u buduće planira izgradnja tih objekata, a to su Koštanjevo, stari i novoplanirani ski centar.

Sekundarna zdravstvena brigada: Opšta bolnica koja odgovara sekundarnom nivou zdravstvene brige je u toku izgradnje i planira se njeno kompletiranje.

Tercijalna zdravstvena brigada: Univerzitetska bolnica u Prištini je jedina bolnica koja obezbeđuju tercijalnu zdravstvenu brigadu.

Privatnu zdravstvenu brigadu pružaju razne ambulantske i specijalističke usluge raznih dijagnostičkih profila i terapeutike.

Mapa br. 51. Planirane socijalne usluge u opštini Štrpce

KULTURNO NASLEĐE

Kulturna dobra na teritoriji opštine Štrpce pripadaju različitim kulturnim epohama, čije je određena i njihova različita kategorija. Najveću kategoriju nacionalnih kulturnih dobara zauzimaju najbolji primeri crkvenih objekata nastalih krajem 16. veka, dok se ostala kulturna dobra mogu smatrati dobrima manjeg lokalnog značaja.

Naselje SEVCE

Osnovna karakteristika naselja je zbijenost kuća u okviru dve mahale i nekoliko izdvojenih skupina. Izgled naselja je veoma slikovit. Crkve Sv. Nikola, Sv. Atanasije predstavljaju pojedinačne spomenike kulture lokalnog značaja, kao i groblja.

Mere zaštite: U rekonstrukciji sela voditi računa o osnovnim karakteristikama zbijenosti i slikovitosti siluete. Ne može se dozvoliti pojava viših objekata od P+1. Izrada projektne dokumentacije za sve intervencije (rušenje, građenje, radovi komunalnog karaktera, urbana oprema i sl.) mora biti pod kontrolom službe zaštite. Uređenje groblja i eventualni radovi na starijoj crkvi Sv. Nikola moraju biti projektovani i izvođeni na osnovu posebnih konzervatorskih uslova.

Naselje JAŽINCE

Seosko naselje gusto zbijene strukture. Stariji građevinski fond je vremenom skoro u potpunosti zamenjen. Dosadašnji stepen urbanizacije na izuzetno niskom nivou, kako u pogledu urbanističke kompozicije tako i u pogledu urbane higijene. Savremeni tip građevina nema odnosa prema tradiciji. Izad Jažinca, na levoj obali Lepenca, nalazi se novo i staro seosko groblje. Zaštićeni objekat je crkva Sv. Petke iz XVI veka.

Mere zaštite: Urbanizacija naselja ne zahteva posebne mere zaštite, osim zadržavanja karaktera gusto zbijenog naselja. Staro groblje zahteva istraživanje i donošenje formalno-pravnog akta o zaštiti, a obnova crkve konzervatorske uslove.

Spomen kompleks na BREZOVICI

Kompleks je izgrađen na proplanku kraj puta od Štrpca ka Prizrenu i sastoji se od memorijalnog parka i spomenika. Autor kompleksa je istaknuti skulptor Svetomir Arsić-Basara. Kompozicija kompleksa, pojedini detalji (oblikovanje ograde prema putu, oblikovanje spomen oboležja posvećen borcima) pod nesumnjivim su uticajem Bogdana Bogdanovića. U celini ovaj kompleks ima značajno mesto u memorijalno-pejzažnoj arhitekturi posleratnog perioda, ali ne dostiže rang nacionalnog kulturnog dobra.

Mere zaštite: Kompleks, kao i neposredna okolina, nalaze se pod strogim režimom zaštite. Na prostoru, sa kojim je moguće uspostaviti vizuelni kontakt, ne sme se locirati bilo kakav sadržaj osim memorijalnog, posvećenog ranijim ratovima i sl.

Naselje VRBEŠTICA

Seosko naselje longitudinalnog tipa nema posebno izraženih i sačuvanih graditeljskih vrednosti. Od kulturnog značaja je crkva Sv. Ilije, sagrađena krajem XVI veka i seosko groblje, neposredno uz crkvu. Kulturno dobro lokalnog značaja je i kolektivna grobnica boraca iz drugog svetskog rata, neposredno uz put koji vodi od Brezovice ka naselju Vrbeštica. Seosko groblje-potez „Crkvište“ zaštićeno je aktom Pokrajinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture.

Mere zaštite: Rekonstrukcija naselja ne zahteva posebne mere zaštite, a zaštićena dobra i njihova neposredna okolina zahtevaju konzervatorske uslove, kako pri tehničkom održavanju tako i pri eventualnom novom građenju. Prilaz crkvi Sv. Ilije treba urbanizovati povezivanjem sa postojećim putem.

Naselje BREZOVICA

Naselje Brezovica nema posebno karakterističnih objekata, pa ni posebno zanimljivu urbanističku strukturu. Posebna pojava u neposrednoj blizini naselja je hotel „Narcis“ monumentalni objekat, potpuno izvan razmere prirodnih ili artificijelnih osobnosti ovog područja. U okolini hotela kao i u ataru naselja moguće je zamisliti uvećanje turističkih kapaciteta, pri čemu bi trebalo koristiti tipove tradicionalno građenih stambenih objekata u okolnim naseljima, najpre u Štrpcu i Gotovuši. Sa kulturološkog stanovišta ovaj ambijent ne zahteva posebne mere zaštite, a eventualno proširenje turističkih kapaciteta u tradicionalistički oblikovanim strukturama treba shvatiti kao preporuku.

Naselje ŠTRPCE

Nekadašnje seosko naselje urbanizovano je već u međuratnom periodu, a proglašenjem za središte Opštine u najnovije doba, dobio je i nekoliko objekata autorskog karaktera. Njznačajnije kulturne vrednosti su crkva Sv. Nikole, spomen obeležje ratnicima iz prvog i drugog svetskog rata, kao i ambijent glavne ulice u starom Štrpcu sa trgom u vrhu.

Mere zaštite: Pored konzervatorskih uslova za tehničku zaštitu zaštićenih kulturnih dobara (Crkva Sv. Nikole) neophodno je formalno-pravnim dokumentima zaštititi i ostala evidentirana kulturna dobra (Crkva Sv. Jovana, spomen piramida i spomen grobnica ispred crkve Sv. Jovana, spomen-česma na putu između Štrpca i Brezovice kao i prostorna urbanističko-arhitektonska celina glavne ulice u starom Štrpcu i Trga oslobođenja) i generalnim planom razvoja naselja predvideti njihov dalji tretman. Posebna briga mora se iskazati prema neposrednoj okolini Crkve Sv. Nikole, objekta koji je neophodno uvrstiti u red nacionalnih kulturnih dobara.

Među autorskim objektima u novom delu Štrpca značajnije kulturne vrednosti je objekat Doma kulture čija bi eventualna rekonstrukcija ili izgradnja novih objekata u neposrednoj okolini morala biti pod kontrolom nadležnog Zavoda za zaštitu spomenika kulture.

Arheološki lokalitet GRADINA

Lokalitet Gradina nalazi se na vrhu brda, na levoj obali reke Lepenac, na strateški dominantnom položaju. Na lokalitetu se nalaze ostaci fortifikacije, a dosadašnji nalazi novca i keramike nalažu obimnija arheološka istraživanja. Brdo i lokalitet Gradina zaštićeni su kao kulturno dobro, mada izuzetni značaj koji ovom lokalitetu pridaje nadležni Zavod za zaštitu spomenika kulture mora biti preispitan detaljnijim stručnim i naučnim proučavanjima. U tom smislu i sugestija nadležnog Zavoda o pretvaranju ovog lokaliteta u arheološki park može imati opravdanja samo ukoliko se proučavanjima otkriju značajniji ostaci većeg broja građevina. Pokretni arheološki materijal mogao bi se koristiti kao začetak Zavičajnog muzeja u Štrpcu.

Naselje GORNJA BITINJA

Demografske promene u ovom naselju ostavile su crkvu Sv. Đorđa kao usamljeni spomenik nacionalne kulture. Sama Crkva izgrađena je 1920. godine na ostacima stare crkve, a ostaci starog živopisa sačuvani su u apsidi. Njstariji pomen mesta i crkve je iz 1456. godine, u turskom popisu oblasti Brankovića. U podu crkve postoje dve mermerne ploče sa ornamentima, a iznad crkve pored stare vodenice, nalazi se i mermerni spomenik sa reljefom i imenima priložnika crkve iz 1592. godine. Ova kamena ploča sa starim grobljem zaslužuje kategoriju spomenika kulture od nacionalnog značaja. Zavod za zaštitu spomenika kulture uvrstio je među evidentirana kulturna dobra i seosku dzamiju.

Mere zaštite: Rekonstrukcija naselja ne zahteva posebne mere zaštite. Kamena ploča i staro groblje zahtevaju stroge mere zaštite, budući da je vremenom nestalo njihovo prirodno okruženje, pa je ugroženost silno uvećana. Nova crkva Sv. Đorđa zahteva normalno tehničko održavanje.

Naselje DONJA BITINJA

Najznačajnije kulturno dobro u naselju Donja Bitinja je crkva Sv. Teodora Tirona, opasana kamenim zidom, sa freskama i ikonama iz XVI –XVII veka. Pod u crkvi pokriven je velikim kamenim pločama. Staro groblje je integralni deo ovog kulturnog dobra, a pojedini nadgrobni spomenici zahtevju detaljnije naučno proučavanje i vrednovanje. Crkva Sv. Dimitrija takođe je nastala krajem XVI veka i mora dobiti formalno-pravnu zaštitu. Primeri starih stambenih objekata u naselju su retki i po svojim karakteristikama ne mogu biti posebno zaštićeni.

Mere zaštite: Najveću pažnju zahteva uređenje kompleksa crkve Sv. Teodora Tirona, što zahteva poseban konzervatorski elaborat. Neophodna je pravna zaštita crkve Sv. Dimitrija, dok rekonstrukcija naselja ne zahteva posebne mere zaštite.

Naselje GOTOVUŠA

U naselju Gotovuša zadržao se do danas veći broj tradicionalno građenih stambenih objekata značajne kulturne vrednosti. Propadanje ovih objekata, zajedno sa karakterističnom organizacijom dvorišta i monumentalnim drvenim ulazima, nemoguće je radikalno sprečiti, ali bi u rekonstrukciji naselja valjalo razmisliti o uklapanju ovih objekata u nove urbane strukture makar i ponavljanjem oblika i materijala (drvo, kamen). Crkva Sv. Nikole, koja u kategorizaciji Pokrajinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture ima izuzetni značaj, dobila je nedavno neadekvatnu pripratu, građenu bez konzervatorskih uslova. Status kulturnog dobra uživa i crkva Sv. Bogorodice, sa grobljem i trpezarijom.

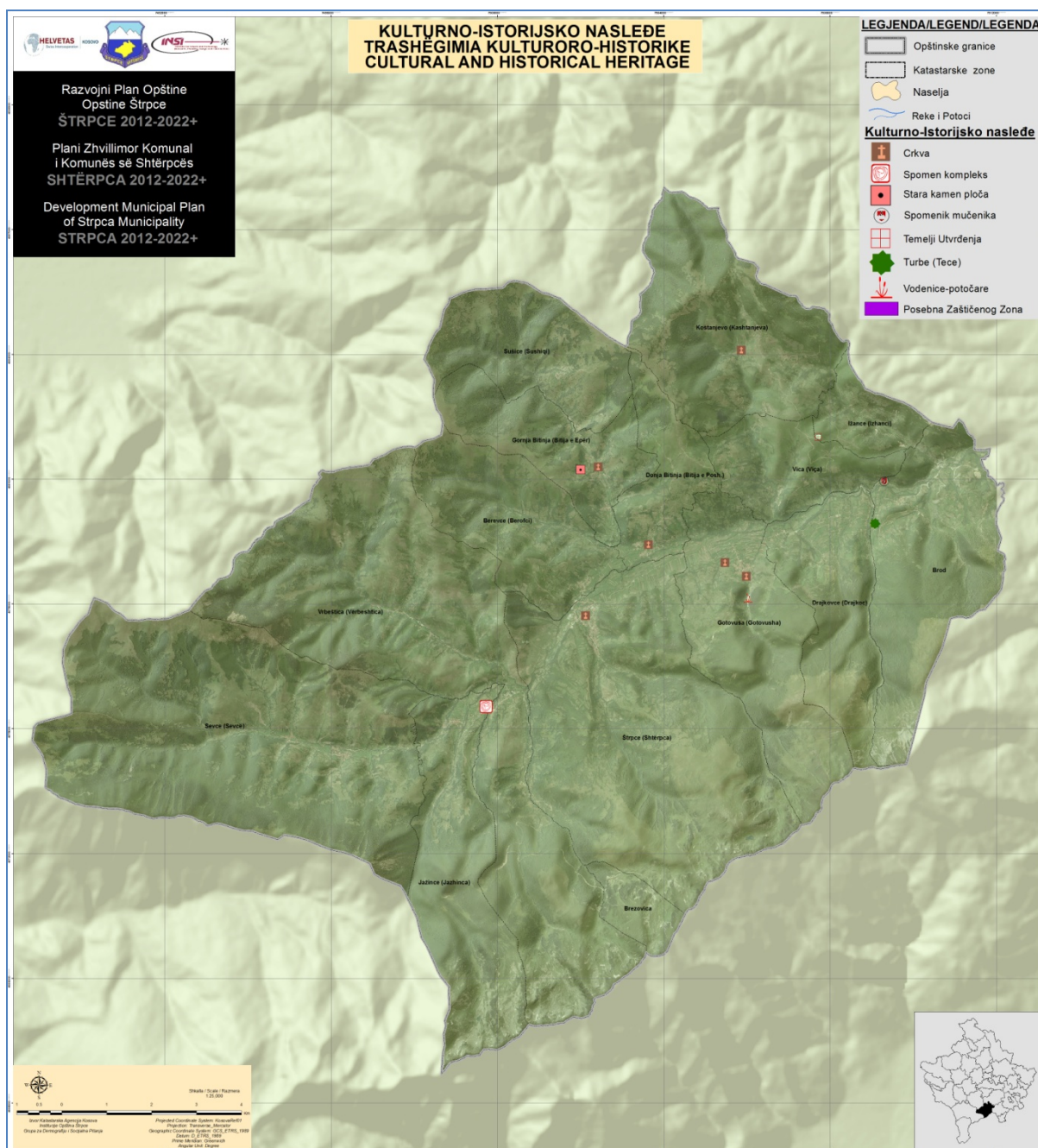
Mere zaštite: Rekonstrukcija centra naselja sa crkvom Sv. Nikole i grobljem zahteva posebne konzervatorske uslove. Crkva Sv. Bogorodice zahteva uređenje crkvene porte i groblja, kao i konzervatorske uslove za ove radove. Problem neadekvatno dograđene priprate crkve Sv. Nikole moguće je razrešiti programom uređenja čitavog kompleksa. Stare stambene objekte značajnije kulturne vrednosti treba čuvati dok je to moguće, uz naučna istraživanja i ukazivanja na kulturne vrednosti ove tradicionalne narodne arhitekture.

Naselje DRAJKOVCE

U naselju se do danas očuvao izvestan broj starih stambenih i privrednih objekata, ali je njihovo stavljanje pod formalno pravnu zaštitu nemoguće. Pod zaštitom je crkva Sv. Mladenci.

Mere zaštite: Radovi u okviru tehničkog održavanja ili dograđivanja crkve Sv. Mladenaca, kao i radovi u neposrednoj okolini ovog kulturnog dobra zahtevaju posebne konzervatorske uslove. Rekonstrukcija samog naselja, urbanizacija, izgradnja novih objekata ne zahteva posebne konzervatorske uslove.

Konačno u planiranju prostornog razvoja područja opštine Štrpce treba voditi računa o posebnom tretiranju prostorne celine starog dela naselja Štrpce i pokušati sa usaglašavanjem starih i novih struktura u naselju Gotovuša. Ostala pojedinačna kulturna dobra moraju se tretirati u skladu sa Zakonom o kulturnim dobrima, odnosno preporukama o merama zaštite, iznetim u ovom elaboratu. Razlike procene kategorije kulturnih dobara u odnosu na do sada poznate spiskove nadležnog Zavoda za zaštitu spomenika kulture, kao i različit stav o merama zaštite, moraju biti usaglašeni u toku donošenja i usvajanja Prostornog plana Opštine.

Mapa br. 52. Kulturno nasleđe

KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA

Na osnovu analize stanja u Opštini konstatovano je da zaštita okoline nije samo ekološka ili tehnološka problematika, nego dublja i šira problematika koja se kreće u pravcu socijalne dimenzije. Kako okolina čini integralni deo prostornog razvoja, predviđa se da ona planira, a ne da se bavi samo uklanjanjem posledica. U tom pravcu predviđa se zaštita okoline od štetnih dejstva, kao što je zagađenje od čvrstog komunalnog otpada, građevinskog otpada i dr. koji će biti tretiran putem odvajanja, sortiranja, upravljanja, kao i same reciklaže koja bi se odvijala na samim izvorima nastanka, a dalje u transvernoj stanci KZ Ižance na opštinskom nivou i

dalje na regionalnom nivou kod Gnjilana. Predviđene su i mere za amortizaciju efekata, za zaštitu od zagađivača i druge pretnje po okolinu kao i mere za kvalitetan razvoj.

VAZDUH

- Postavljanje zelenih pojasa i traka sa kapacitetima za apsorpiranje aerosoli, azotskih gasova, sumpornih i ugljenih gasova, teških metala duž glavnih puteva kao što se vidi na mapi;
- Revitalizacija postojećih parkova i podizanje novih parkova na identifikovanim površinama kao slobodnim i mogućim za podizanje ovih parkova;
- Zaštita, razvoj, gajanje kako postojećih, tako i novih šuma;
- Poboljšanje drumskog prometa za izbegavanje velikog saobraćaja vozila po centrima naseljenih mesta gde je koncentrisan najveći deo stanovništva;
- Sprečavanje ispuštanja zagađivača u vazduhu od industrije i pokretnih mašina ugrađivanjem katalizatora i druge opreme u tehničkom pogledu;
- Korišćenje alternativnih energija (uglavnom solarne energije, vodene tokove);
- Minimiziranje korišćenja putničkih vozila i javnog prevoza;
- Promovisanje nemotorizovanog prometa, planirajući biciklističke staze i staze za pešačenje;
- Planiranje tolerantnog nivoa zagađivanja i buke naročito u zonama sa osetljivom delatnošću (blizu škola, bolnica i dr.).
- Rekonstrukcija puteva (obilaznica u urbanom centru, kanalizacija i uklanjanje deponija smeća koje su izvor zagađenja vazduha iz sagorevanja, oksidacije otpada itd.

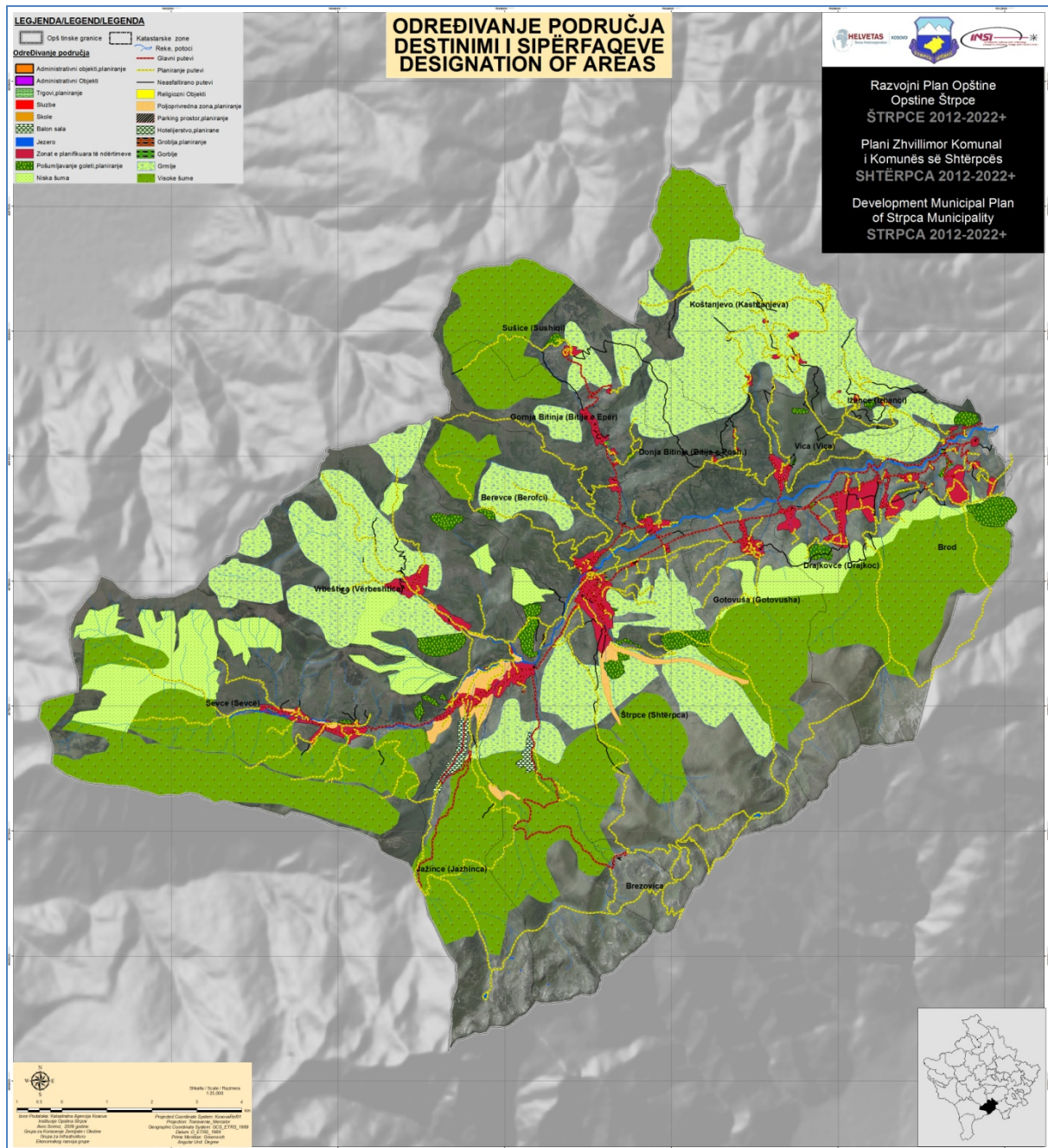
VODA

Na osnovu analize kvaliteta, resursa i izvora voda u Opštini konstatovano je da glavna preokupacija odnosi se na zaštitu kvaliteta istih. Predviđa se razvoj i upravljanje vodenih resursa za ispunjavanje današnjih i budućih potreba.

Prema tome predviđeno je sledeće:

- Svi izvori prirodnih, termalnih i termominralnih voda i drugih podzemnih i površinskih voda štititi kao što se vide na hidrološkoj mapi opštine Štrpce, uz određivanje zona obavezujuće zaštite oko izvora, kaptaža, vodenih tokova i akumulacija, pod određenim režimom zaštite, zavisno od namene objekta. Na ovim zonama ne smeju se izgrađivati objekti i obavljati drugi radovi, kao ni korišćenje zemljišta na način na koji ugrožava količinu i kvalitet vode;
- Preduzimaju se mere za zabranu zagađivanja reka, podzemnih i površinskih voda od otpadnih voda, uz preporuku tretiranja na izlazu sa septičkim jamama i drugim oblicima, ugrađivanjem aparata za prečišćavanje;
- Ubuduće neophodno je preduzeti kratkoročne i dugoročne mere kako bi otpadne vode (urbane, industrijske) pre nego što budu ispuštene, prečistiti u fizičkom, biološkom i hemijskom pogledu. U tom cilju potrebno je sledeće:
  - Tehničko investiciona dokumentacija za nove industrije treba da sadrži i rešenje o čišćenju svih otpadnih voda;

- Rad novih industrijskih kapaciteta ne treba da bude dozvoljen bez prethodne ugradnje aparata koji će obezbediti prečišćavanje zagađenih voda na adekvatan način.
- Potrebe stanovništva za vodu povećavaju se u kontinuitetu. U budućem periodu, obezbeđivanje potrebne zdrave vode za piće za stanovništvo ove Opštine, biće ozbiljan problem. Neka rešenja za Opštinski centar i okolna naselja predviđena su ovim dokumentom. Za obezbeđivanje predviđenih količina vode i dodatnih rezervnih količina, neophodna je zaštita nekih izvora, rečnih tokova i akumulacija. Pored toga, racionalno korišćenje voda u ovoj Opštini je značajan zadatak za sve faktore planiranja i korišćenja vode i prostora;
- Predviđa se posebna zaštita izvora – Bele vode I, Bele vode II, Popov studenac, Durlo potok, Blizumir, Ratnoreka, Bigor, Skok, Popoveglave, Tihadolina, Stojkovakućal, Gobeljinac, Borovski potok, Vlah, Prevadska reka, Berevačka čuka, Obe reke, Vrelo Firaja;
- Posebne mere zaštite voda trebaju obuhvatiti i nekontrolisanu upotrebu veštačkih đubriva za poljoprivredu (nitrati, nitriti, fosfari i drugi nitrienti);
- Ostala zaštita predviđa se i od svih vrsta otpadaka, planirajući deponije koje su organizovane i koje uzimaju u obzir ovaj faktor do planiranja grobnih mesta.

Mapa br. 53. Planirano korišćenje zemljišta u opštini Štrpce

BIODIVERSITET

Nakon izvršenih istraživanja fitodiverziteta Štrpca predviđa se, da se neke vrste sačuvaju i konzerviraju pošto je konstatovano da postoje fitocenozе koje su vrlo bogate i interesantne u ekonomskom, naučnom i medicinskom pogledu.

Što se tiče zoodiverziteta, prema podacima iz ZZP⁴, i analiza radne ekipe, teritorija opštine Štrpce je bogata divljačem među kojima ima i vrsta koja se smatraju ugroženima i u

⁴KIZP- Kosovski institut za zaštitu prirode

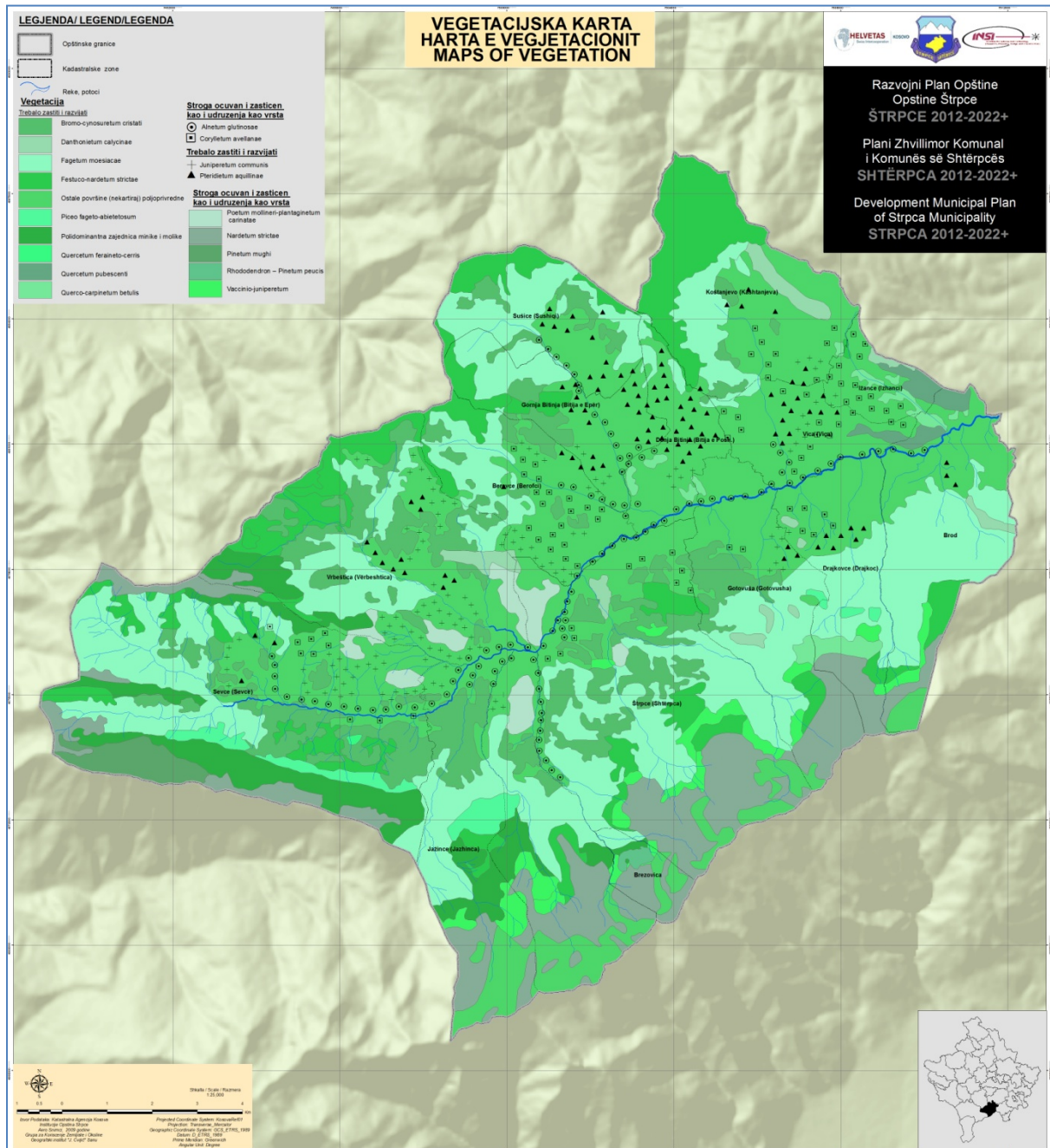

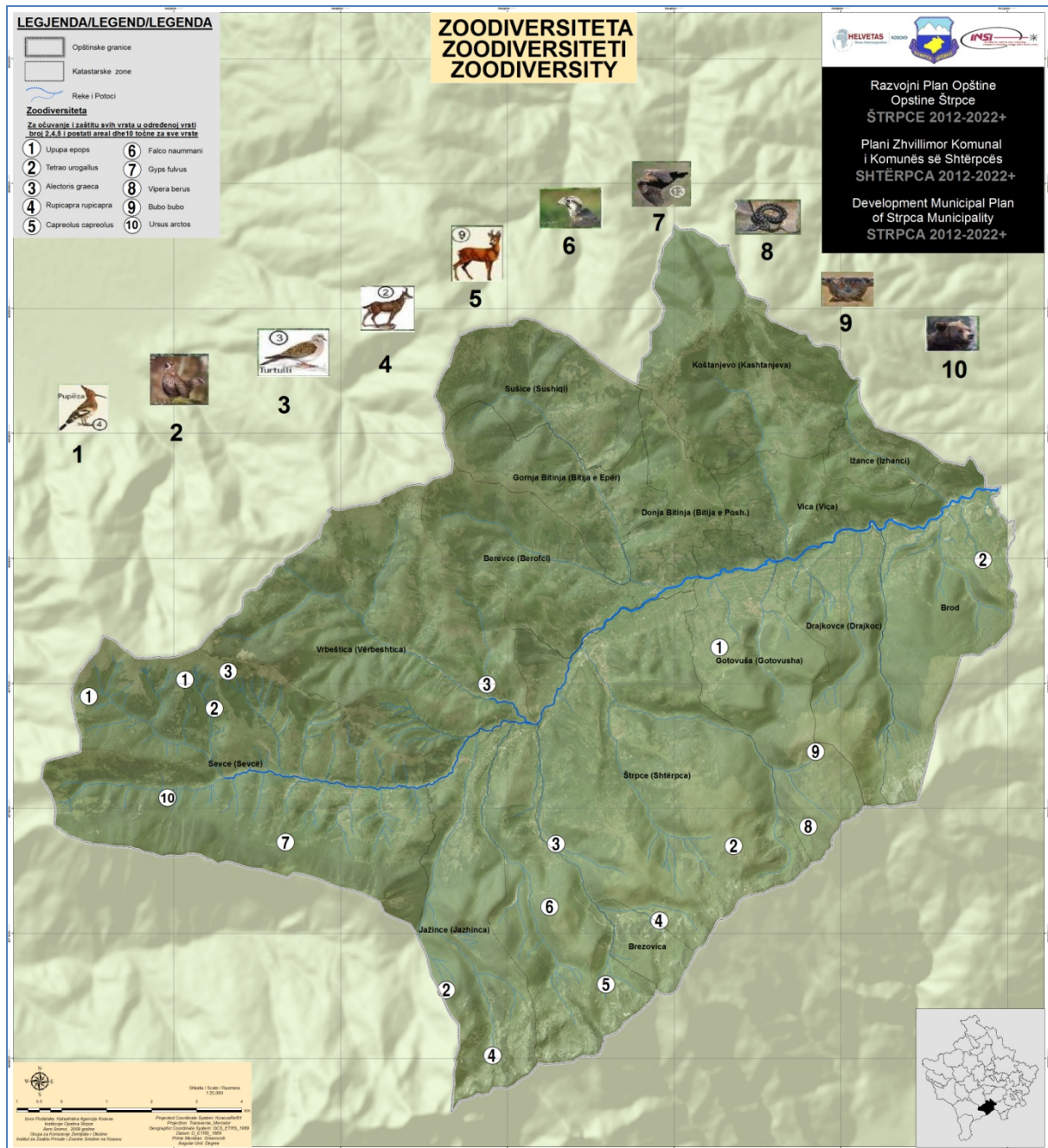
tom pravcu predviđa se zaštita zona gde žive i deluju ove životinje kao i njihova zaštita kao posebnih vrsta.

U oblati biodiverziteta predviđeni su zajednički projekti sa ostalim Opštinama i susednom državom Makedonijom za zaštitu i razvoj nacionalnog parka Šarplanina.

Predviđa se popis flore i faune na celoj teritoriji Opštine sa naznakom šta treba štiti i šta se može koristiti.

U okviru nacionalnog parka, predviđeni su rezervati prirode; predviđa se revitalizacija šumskih ekosistema za sprečavanje uništenja staništa mnogih biljnih i životinjskih vrsta na teritoriji opštine Štrpce. Smatrajući kao značajnim i očuvanje staništa leptira, ptica lešinara i dr. Prikazano na mapi biodiverziteta.

Mapa br. 55. Zoodiverzitet

ZEMLJA

Smatrajući zemlju kao suštinskim izvorom i uglavnom neobnovljivom, na osnovu analize radnih grupa i širinu znanja i shvatanja sistema zemlje i ključne uloge koju igra zemlja unutar šireg sistema sredine, nasavak gubljenja zemljišta imao bi razorne učinke po naš život. Pojoprivreda i šumarstvo i niz aktivnosti su zavisni od zemlje i mogu biti ugroženi, do snabdevanja vodom i hranjivim materijima za odgoj i fizičku podršku bijaka i drugih bića. Niz funkcija je od velikog značaja za očuvanje ekosistema.

Zbog ovog širokog spektra funkcija koje se obavljaju od zemlje i njenog odnosa sa drugom okolinom, komponenta zemlje nije smatrana kao izolovana, stoga je u vazni analize posvećena posebna pažnja i zbog toga se predviđa:

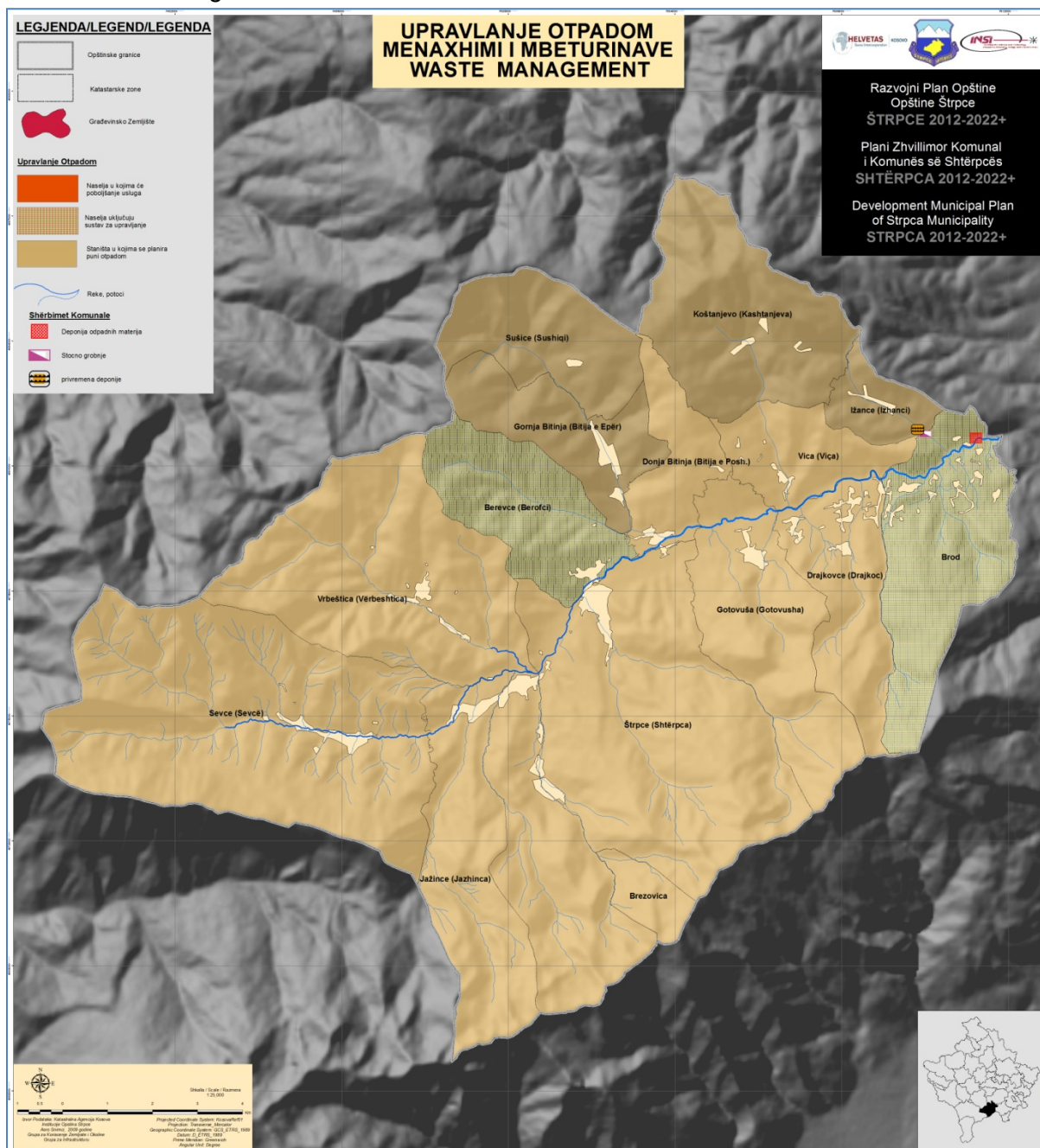
- fizička i kvalitetna zaštita zemlje;
- osim zaštite vazduha i vode – predviđamo i uvođenje politika za zaštitu zemlje za obezbeđivanje „izgubljene veze“ za zaštitu okoline;
- predviđa se zaštita u smislu zemljišnog prostora i zemljišnih resursa od otuđivanja u nepoljoprivredne svrhe uz ograničenje prostiranja gradnje samo u okviru planiranih građevinskih granta (mapa “Koncepti razvoja naselja”);
- Da bi se omogućila redovna i sigurna proizvodnja u cilju zaštite ljudi, biljnog, životinskog sveta i ambijenta, predviđa se zaštita poljoprivrednog zemljišta od zagađenja, kroz zaštitu poljoprivrednog zemljišta od zagađenja ograničavanjem i sprečavanjem od direktnog transporta, transporta vodom i vazduhom štetnih materija i preduzimanja mera za očuvanje i poboljšanje plodnosti;
- Planira se zabrana ispuštanja štetnih i opasnih materija koje oštećuju i menjaju proizvodnu sposobnost poljoprivrednog zemljišta ili kvalitet poljoprivrednih kultura i nepravilna upotreba mineralnih, organskih đubriva i sredstava za zaštitu bilja;
- Planiraju se nadgledanja na stalan način i kontrola plodnosti poljoprivrednog zemljišta;
- Planom se predviđa realizacija druge i treće faze uređivanja poljoprivrednog zemljišta (komasacionim merama: uređivanje teritorije zemljišta u cilju stvaranja većih parcela i urednih da bi se omogućila ekonomičnija obrada zemljišta i stvorili povoljniji uslovi za razvoj naselja poljoprivrednog karaktera, uređivanje granica u cilju stvaranja novih parcela pravilnog oblika i da bi se obuhvatila u sistemu hidromelioracije do katastrskih podataka i redefinisane svojinskog prava na novim parcelama uz korišćenje legalnih sredstava – komasaciju). (Mapa. Planirane granice naselja);
- Predviđa se navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta i druge mere za povećanje stepena boniteta zemljišta koja ima niži bonitet;
- Predviđa se zaštita od poplava regulacijom rečnih korita i potoka (vidi mapu poplava i erozija) kod zemljišta koja ima visok bonitet i ostale mere za zaštitu i povećanje stepena boniteta;
- Predviđa se da u zonama koja su sa drugim namenama (osim stanovanja i za privremene izgradnje) sprovode projekti za rekultivisanje poljoprivrednog zemljišta;
- Predviđa se zaštita od erozije i ispiranja sastavnih elemenata zemljišta, pošumljavanjem i melioracijom degradiranih zona. (Mapa. Pošumljavanje);
- Predviđa se zaštita od prirodne degradacije ili uticaja čoveka;
- Predviđa se zaštita prirodne plodnosti zemljišta, putem biljnog kretanja na poljoprivrednim zemljištima i vraćanja organskih materija (nepsaljivanjem strništa ili biljne ostatke);
- Predviđa se ponovni razvoj zemljišta na zonama pokrivenim divljim deponijama.

UPRAVLJANJE OTPACIMA

Na osnovu analiza koje su uradile radne grupe kao i drugi akteri predviđeno je da se izgradi transferna stanica-deponija inertnih otpadaka gde bi se vršila klasifikacija otpadka u zoni Ižance, gde bi ujedno bilo i mesta za zakopavanje-sahranjivanje životinja, kao i kremiranje istih.

Predviđa se otkup i tretiranje otpadaka koji su odlagani na nekontrolisan način, pre svega na obalama reka i sličnim prostorima.

Naseljena mesta gde uopšte nema menadžiranja otpadaka uvrsti u sistem upravljanja, dok naselja sa delimičnim menadžiranjem proširiti pod punim upravljanjem a na naseljenim mestima u kojima se vrši menadžiranje ojačati sistem upravljanja kroz infrastrukturu i druge sastavne elemente.

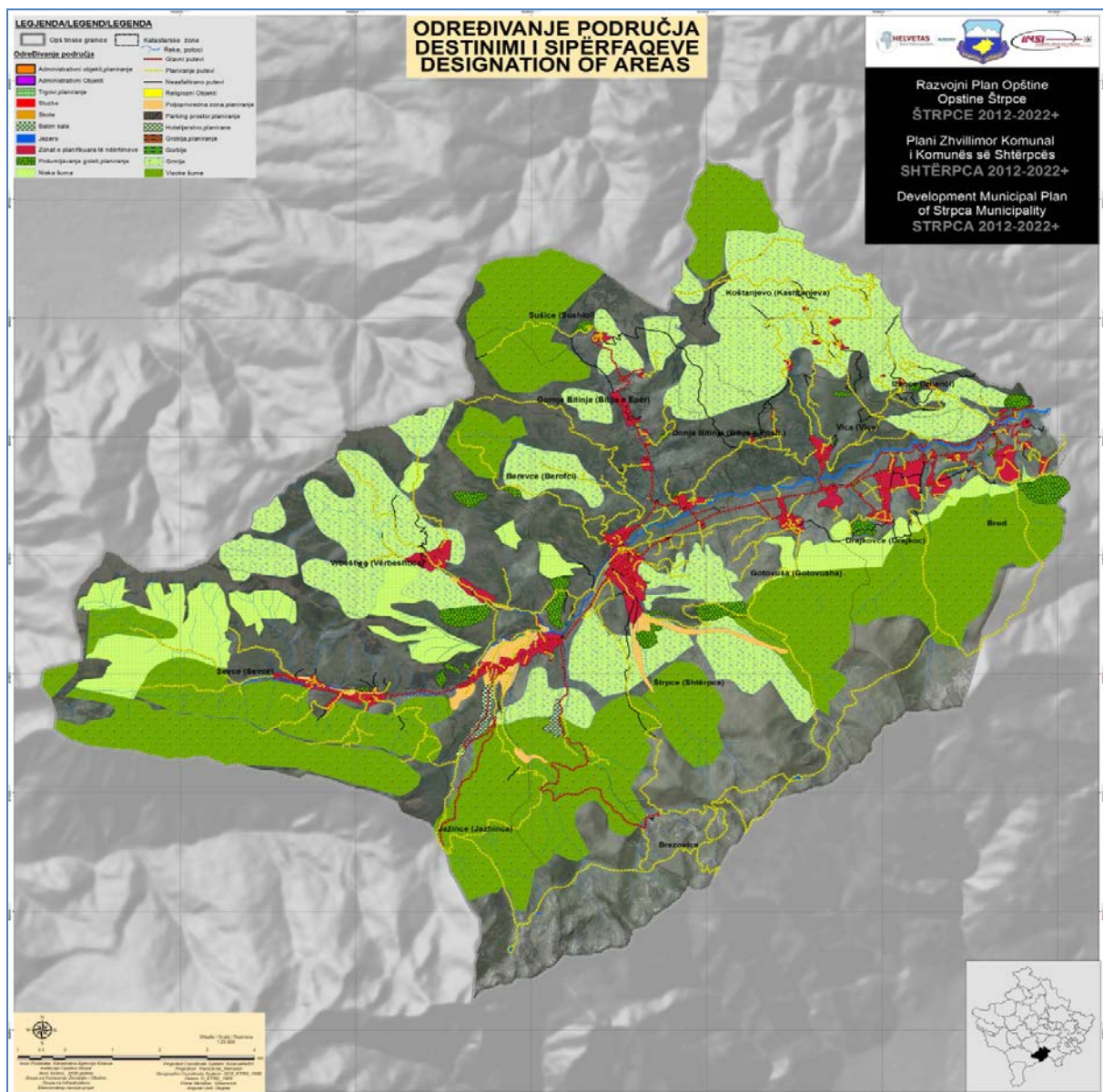
Mapa br.56. Planirano menadžiranje otpadcima u opštini Štrpce

RADIOAKTIVNOST (JONIZIRAJUĆA I NEJONIZIRAJUĆA)

Tokom rada, radne grupe su tretirale i informaciju o mestima koja su bila izložena bombardovanju sa osiromašenim uraninijumom od strane NATO-a tokom poslednjeg rata na Kosovu. Zbog štetnog učinka koji ima zračenje na zdravlje stanovništva i drugih živih bića predviđeno je da se izvrši profesionalna izolacija zone u selu Bitinja na mesto zvano Karadžina i na Ski centru Šara(vidi mapu upravljanja rizikom).

KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA-NAMENA POVRŠINA

Planiranje korišćenja zemljišta za 10 narednih godina u opštini Štrpce, za radne grupe bio je poseban izazov zato što je trebalo da u prostoru obavi tretiranje, identifikaciju sporova i integraciju svih tokova uz utvrđivanje toga da koje aktivnosti korišćenja zemljišta treba da se obavljaju i gde to treba učiniti, upotrebljavajući međunarodne standarde i GIS, olakšan je proces odlučivanja u smislu namene korišćenja prostora i u tom pravcu radne grupe i spektar stručnjaka uključenih u ovom procesu. Previđa se da će zemljište u opštini Štrpce u znatnoj meri biti namenjeno i sačuvano kao poljoprivredno i šumsko zemljište. Ostali delovi biće namenjeni za naselja ili građevinsko zemljište, arheološke zone, groblja, zelenilo, puteve, deponije smeća-transfernu stanicu, obilaznicu, industriju za sve potrebne oblasti i sektore.

ZONE SA POSEBNOM NAMENOM NA OPŠTINSKOM NIVOU (NASELJENA MESTA, PRIRODNE I OSTALE ZONE)

Prema analizama stanja koje su uradile radne grupe na osnovu informacija i analiza urađenih na terenu utvrđene su zone sa posebnom namenom.

Zaštitne zone naselja

Predlažemo da zaštitne zone naselja budu tolike da obeshrabre potencijalne investitore da grade u neposrednoj blizini građevinskog reona naselja. Po našem shvatanju, zaštitna zona naselja treba da bude minimalno 200 m, s tim da se u toj zaštitnoj zoni ne može graditi ništa, izuzev jedne kategorije objekata. Toj kategoriji objekata pripadaju svi privredni i stambeni objekti seoskih domaćinstava, koji su se na dan usvajanja plana našli na tome mestu i kojima treba omogućiti normalan život i uslove za razvoj gazdinstva, tj. izgradnju novih privremenih i stambenih objekata. Svi drugi objekti, a naročito objekti koji spadaju kategoriji zgrada za odmor, tj. vikend zgrade, treba da budu onemogućeni u smislu izgradnje u zaštitnom pojasu.

Zaštitne zone turističko-rekreativnih područja

U cilju zaštite turističko-rekreativnih zona, predlaže se održavanje prirodnog stanja predela, zaštitna zona do granice pejzaža, kako bi se održala iluzija neizgrađene prirode sa što manje čovekovih intervencija.

Zaštitne zone uz izvorišta i vodozahvate

U principu zaštitne zone oko izvorilšta i vodozahvata su dvojake – to su najpre zone neposredne sanitarne zaštite koje će u skladu sa karakterom izvorilšta ili vodozahvata, odrediti nadležna sanitarna inspekcija. Zatim, tu su zone šire zaštite kod kojih se uvažavaju razni specifični zahtevi u odnosu na zaštitu izvorišta, odnosno vodozahvata, s obzirom na njegove karakteristike i određene antropogene činioce. Tako se na pimer, u održenoj zoni koja hrani određenu izdan, može zabraniti, na primer, upotreba pesticida, lokacija određenih industrija, lokacija uređaja za prečišćavanje otpadnih voda, deponija smeća i slično.

Zaštita planirane namene površina

Budući infrastrukturni sistem i izgradnja svih drugih objekata na području opštine Štrpce, zahtevaju rezervisanje potrebnog zemljišta, da bi se onemogućila njihova eventualna neplanska izgradnja i zauzimanje. Na mapama su prikazane sve površine koje se u narednom periodu, po usvajanju PPO Štrpce, pravno štite i koriste na način kako je prikazano.

Zaštita spomenika kulture

Kulturno istorijski spomenici, s obzirom na vrstu i status, imaju veoma različit tretman u procesu planiranja i izgradnje prostora. U svakom slučaju, pre bilo kakvih oblika konkretizacije namene prostora posle Prostornog plana Opštine ili drugih planova, širih teritorija, za uslove zaštite, shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara, treba tražiti mišljenje nadležnog Zavoda za zaštitu spomenika kulture. Ovde se neće navoditi detaljni uslovi zaštite za svaku pojedinačnu kategoriju spomenika, s obzirom na njihovu brojnost, ali će se ući u neke najnužnije konstatacije. Najpre, svi spomenici u naseljima biće tretirani shodno uslovima Zavoda za zaštitu spomenika kulture, koji se moraju ugraditi u detaljne urbanističke planove. Kod objekata koji se nalaze van naselja, zaštitne zone biće veoma različite, s obzirom na karakter spomenika, a najveći zahtevi biće postavljeni u odnosu na spomenike najviše kategorije gde se predlaže zaštita do granice pejzaža, kako bi se maksimalno sačuvao autentični ambijent, naročito kod onih oblika izgradnje koje je teško kontrolisati, kao što su izgradnja kuća za odmor i slično.

Dakle, naglašava se potreba planske zaštite kulturnog nasleđa i ambijentalnih vrednosti, kao i njegovog planskog korišćenja, i to kroz obavezu subjekata planiranja da se tretman, uređenje i korišćenje ovih vrednosti:

- utvrđuje saglasno značaju tih vrednosti za kulturni razvoj opštine Štrpce i šire zajednice;
- određuje primenom važećih zakonskih i drugih kriterijuma za zaštitu ove vrste objekata i lokaliteta;
- usvoji na određen način, kao obaveza od posebnog značaja za ovu Opštinu i širu zajednicu;
- ostvaruje učešćem odgovornih stručnih organizacija sa teritorije ove Opštine na način koji se utvrdi nakon detaljnih istraživanja i usvojenog „Programa uređenja i zaštite kulturno-istorijskih spomenika“ (vrsta, kapacitet, koncept organizacije, itd.).

RURALNO-URBANISTIČKI KONTEKST

Analize dosadašnje urbanističke prakse, pružaju dovoljnu ponudu planskih instrumenata za izgradnju i uređenje naselja i teritorija i to kako po vrsti, tako i po teritorijalnom obuhvatu za očuvanje ruralno-urbane ravnoteže i obezbeđenja održivog i prijatnog razvoja za sredinu.

U narednom periodu je potrebno delovati prioritarno u svim naseljima opštine Štrpce u okviru ekonomskog, socijalnog, infrastrukturnog aspekta i dr. (prikazano na mapama infrastrukture).

Osim administrativnog centra Štrpce, predviđa se i razvoj podcentara Brod, Drajkovce i Sevce, a za sva ostala naseljena mesta treba predvideti kompaktnost razvoja naselja i obaviti tretiranje zona od posebnog značaja.

Proširenje naseljenih mesta vršiće se kako u privatnoj, tako i u opštinskoj svojini, što je predstavljeno na mapi (koncept razvoja naseljenih mesta).

Razvojem izgradnje unutar planiranih građevinskih granica predviđa se razvoj i organizacija poljoprivredne proizvodnje unutar katastarskih zona naselja, ali i građevinskih zona na takozvanim zonama zelenog srca (agrosistem). Takođe, predviđa se proširenje sa sadržajima industrije u onim naseljenim mestima u kojima postoji mogućnost za dobit i korišćenje.

Prilikom izgradnje modernih stambenih i drugih objekata, neophodno je omogućiti valjano raspoređivanje uslužnih delatnosti.

Izgradnjom kuća i druge vrste objekata potrebno je dobiti saglasnost sa poštovanjem specifičnih urbanističkih normi uz angažovanje nadležnih organa, naročito u delovima koji se smatraju još uvek netaknutim (obavezna izrada regulacionog plana).

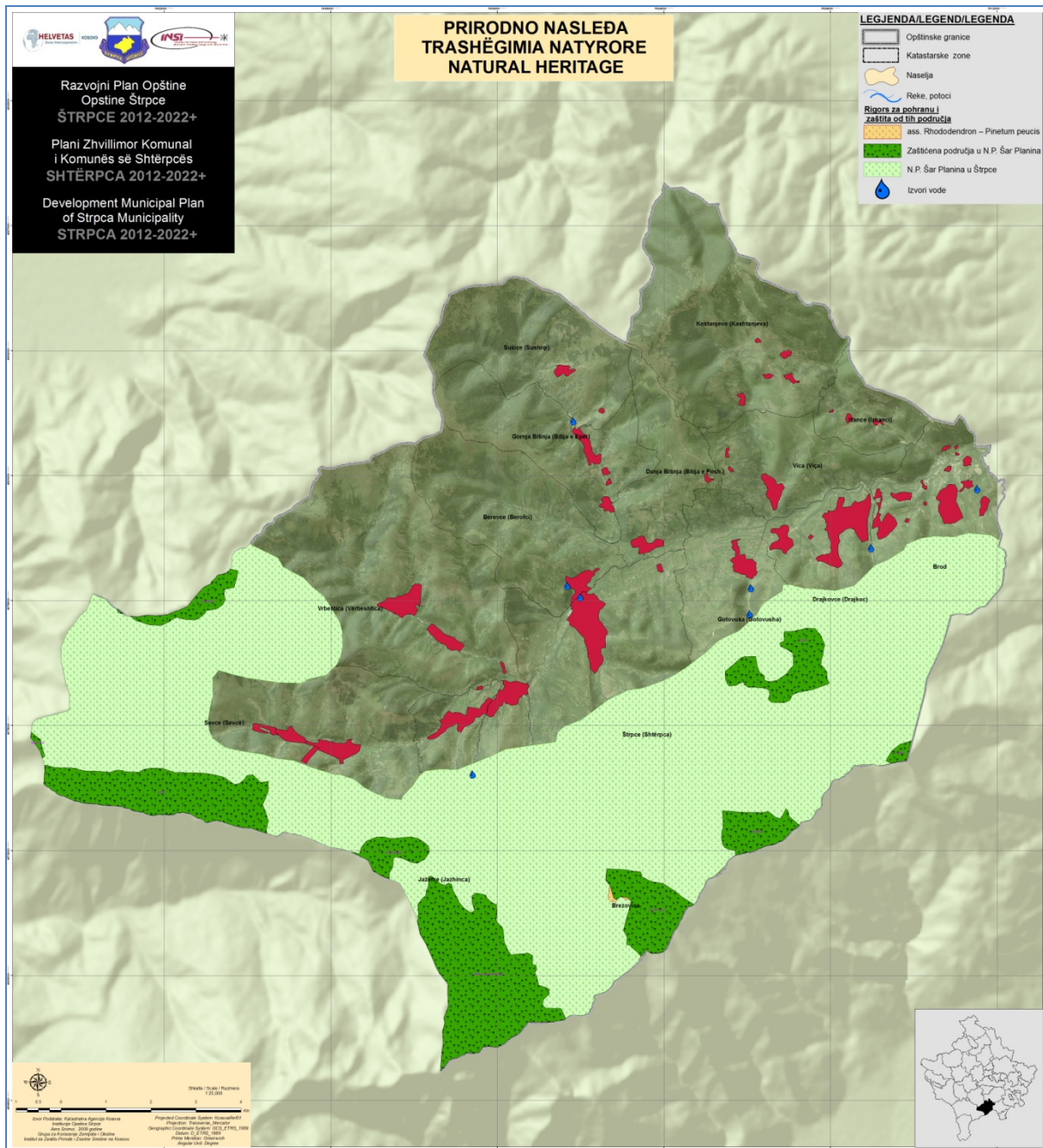
PRIRODNO NASLEĐE

Zakonom o Nacionalnom parku Šar planina iz 1986. godine i predlogom Zakona o nacionalnim parkovima iz 1992. godine predviđena je zaštita zapadnog dela teritorije opštine Štrpce i to u vidu Nacionalnog parka po obodu Siriničke župe i u vidu zaštitne zone oko tog Parka u kojoj se nalaze naselja Sevce, Jažince, Brezovica, Vrbeštica, Berevce i Štrpce.

Navedenim predlogom Zakona su utvrđene privremene granice nacionalnog parka Šar planina koje su i ovim Prostornim planom opštine Štrpce tako tretirane. Ovo se odnosi kako na granice Nacionalnog parka tako i na granicu zaštitne zone oko Parka i na zone različitog stepena zaštite unutar parka (uključujući i prirodne rezervate). Ovim planom su utvrđene i druge obaveze u vezi sa zaštitom prirode i životne sredine u celini obzirom na to da se opština Štrpce tretira kao deo Nacionalnog parka, ali i kao izvoriste za vodosnabdevanje u sistemu Ibar-Lepenac i kao Opština sa izuzetno vrednim prostorima za razvoj turizma.

- Zaštita prirodnih dobara u planskom periodu ostvariće se:
  - u skladu sa odredbama relevantnih zakona i
  - sveobuhvatno i kontinuelno na celoj teritoriji Opštine.
- U planskom periodu neophodno je realizovati sledeće:
  - utvrditi i realizovati programe zaštite prirodnih dobara;
  - utvrditi zaštitne zone i granice svih spomenika prirode, a posebno granice Nacionalnog parka i njegove zaštitne zone, kao i I, II i III zone različitog stepena zaštite unutar parka;
  - organizovati i jačati Javno preduzeće „Nacionalni park Šar planina“;
  - nastaviti sa detaljnim istraživanjima prirodnih vrednosti prostora;
  - doneti Prostorni plan područja Nacionalnog parka;

Mapa br. 58. Prirodno nasleđe

PEJZAŽI

Opštinu Štrpce odlikuju prirodne lepote – pejzaži za koje će se u budućnosti predvideti mere i aktivnosti za njihovo održavnje i unapređivanje.

Pejzaži ove Opštine predstavljaju bitan faktor i jedan su od potencijala koji se mogu svrstati u turističke ponude. Da bi se zaštitili od antropogenih faktora, svaku intervenciju neophodno je svesti na minimalnu meru, naročito zona namenjenih turističkoj ponudi. Minimalne mere koje bi se preduzimale u intervencijama, isključivo bi se svodile na ekološki materijal.

Planirane mere za potencijalne atraktivne turističke ponude, odnose se na uređenje infrastrukture (uređenje pešačkih staza, letnjikovca, mesta za loženje vatre, prostor za kampovanje i dr.) i samog obezbeđivanja i zaštite tog pejzaža.

Planirane mere odnose se na pejzaže u sledećim zonama:

- Govedarska i Kozarska jama,
- Jama Mijatović,
- Glacijalna jezera,
- Careve livade,
- Golem bor,
- cirk Durlov potok,
- Obe reke,
- okolina crkve Sv. Petar,
- Suvi potok (stogodišnje stablo bukve za koje je vezano verovanje isceljenja),
- Stojkova kuća,
- park oko hotela Narcis,
- javni park Rudina.

PRIRODNE I DRUGE NEPOGODE

Mogućnost javljanja elementarnih nepogoda i stihija, ukazuje na potrebu blagovremene intervencije u prostoru, odnosno zahteva takvo usmeravanje prostorne organizacije teritorije, načina izgradnje i sl. koje će umanjiti eventualna štetna dejstva stihija.

Analizirane su sledeće elementarne nepogode: zemljotresi, poplave, lavine, veliki snegovi, jak vetar, grad, led, suša, masovna pojava zaraznih bolesti kod ljudi, stoke, biljaka i ostale nesreće koje izaziva priroda. U okviru ostalih nepogoda analizirane su velike nesreće na drumskom, vazдушnom i železničkom saobraćaju, požari, rušenje brana i ostale ekološke i industrijske nesreće, vanredno urgentno stanje, visoke temperature, tehnički kolaps energetske sistema za snabdevanje električnom energijom, telekomunikacija i informatičke tehnologije, teroristički akti i drugi načini masovnog ugrožavanja, koje izaziva čovek svojim radom i neadekvatnim ponašanjem.

Konstatovano je da u najizazovnije prirodne elementarne nepogodime spada zemljotres. Potrebno je preduzimanje mera u kretanju, počev od kulture reagovanja, do kulture preduzimanja mera za amortizaciju i smanjenja šteta.

Postoji zakonska obaveza Opštine za izvršenje istraživačkih i drugih radova u vezi sa ustanovljenjem mikrosezmičke reonizacije, koja po našem shvatanju treba da obuhvati centar Oštine, sva sela i centralne tj. najvrednije delove budućih funkcionalnih područja raznih vrsta. Sprovođenje ove zakonske obaveze važno je zbog toga što se oština Štrpce nalazi u trusnom području gde se mogu očekivati trusni udari snage do 8° MS. Stim u vezi predlaže se izgradnja sistema opštinskih propisa koji trega da budu oslonjeni na postojeći sistem tehničkih propisa koji regulišu materiju građenja u seizmičkim područjima. Pri tome, izuzetno je važno da se, s obzirom na očekivani nivo individualne stambene izgradnje, posebno dobro instruiraju i upute individualni investiteri odnosno graditelji kojima će ubuduće pripadati pretežni deo stambenog fonda Opštine.

U pogledu drugih mera mislimo da treba održati maksimalnu prohodnost svih puteva opštinskog i višeg ranga, kao i drugih komunikacija, dok u naseljima treba obezbediti prohodnost sistema glavnih naseljskih saobraćajnica radi evakuacije, raščišćavanja i

ukazivanja raznih oblika pomoći. S tim u vezi kod većih naselja na teritoriji Opštine prilikom izvršenja rekonstrukcije treba se opredeljavati za manje gustine i slobodne sisteme izgradnje, saobraćajnice treba dimenzionisati tako da budu prohodne u slučaju zarušavanja objekata, a slobodne površine kako u naseljima tako i u prihradskoj zoni treba osposobiti da u svakom trenutku mogu da prime postradalo stanovništvo.

Što se tiče infrastrukturnih sistema, glavne vodove ne treba postavlјati u nasuta, močvarna i nestabilna zemlјišta, a same vodove trebalo bi graditi od fleksibilnih i na deformacije prilagodljivih materijala. Saobraćajnice treba graditi po principu alternativnih pravaca, zbog evakuacije ljudi i dobara i pristupa ugroženom području.

GRAD

Prema analizi situacije konstatovano je da je grad, opasnost koja često puta ugrožava ekonomiju zemlje, radne ekipe su predviđivaca izgranju protivgradnih stanica na mestima gde su postojale i ranije kao što se vidi na mapama.

SNEŽNI NANOSI, JAKI VETROVI

Snežni nanosi, poledica i jaki vetrovi su analizirani pri čemu je konstatovano da ne predstavljaju veliku opasnost za ekonomiju i stanovništvo, no u svakom slučaju ekipe su smatrale da je potrebno preduzeti mere tokom zimskog perioda i naročito na brdsko-planinskim zonama.

SUŠA

Suša se može smatrati kao opasnost po poljoprivrednim kulturama tokom letnje sezone u glavnom tokom jula i avgusta meseca kada su temperature visoke a padavine ređe, ali su ekipe predvidele sistem navodnjavanja putem kanala iz vodotokova koji protiču neposredno pored poljoprivrednog zemlјišta.

POPLAVE

Konstatovano je da su poplave elementarna nepogoda koja zahteva posebnu pažnju, pošto se pojavljuju kao opasne za život ljudi i nanose znatne materijalne štete. Svesni da poplave ne mogu biti sprečene ali njihove štete mogu da se amortizuju i upravljaju. Ekipe je konstantovala i predvidela sledeće:

Unutar Opštinske teritorije, ima više vodotoka i bujica, čijim uređenjem treba moguće štete od poplava, svesti na najmanju moguću meru. Neki od njih su već delimično uređeni. Sva naselja na području Opštine treba da se zaštite od poplava i bujica, sistemom hidrotehničkih i drugih radova, koje treba organizovano i sistematski preduzimati. U tom smislu savetuje se da se u aluvijumima reka gradi tek posle obezbeđenja od plavljenja, i to sistemom izgradnje nasipa, obaloutvrda i sl. Kote podova objekata i kote komunalnih instalacija, trebalo bi da budu iznad nivoa, najmanje stogodišnjih visokih voda, a poželjno je i hiljadugodišnjih.

U cilju zaštite poljoprivrednog zemlјišta od plavljenja, potrebno je i odgovarajućim sistemima za navodnjavanje i odvodnjavanje, smanjiti mogućnost nastajanja većih šteta, bilo

da se radi o odnošenju poljoprivrednot zemljišta ili zasipanju, bilo da se radi o štetama u pogledu prinosa kultura.

Kao ostale mere predviđene su uklanjanje jakih rečnih krivina i upravljanje rečnim obalama. Zaštita reka od bacanja otpadaka što u ovom slučaju predstavljaju prepreke za slobodan tok vode. Zabrana izgradnje stambenih objekata kao i onih od privrednog karaktera uz rečna korita na daljini od najmanje 10 metara od rečnog korita.

EROZIJE

Regioni u kojima je erozija velikog intenziteta na vodotocima, zemlji, šumama i nepokretnim objektima neophodno je proglasiti erozivnim zonama koje kao takve prema zakonu o kosovskim vodama proglašava Opština.

U cilju sprečavanja erozivne aktivnosti predviđa se preduzimanje konkretnih i urgentnih koraka kao što su:

- zabrana seče i degradacije šuma;
- zabrana ispaše;
- zabrana korišćenja materijalnih dobara koje izazivaju eroziju;
- zabrana korišćenja zemlje, peska i dr.

Kao protiverozivne aktivnosti predviđaju se sledeće hidrotehničke, poljoprivredne i biološke mere.

Hidrotehničke mere

- Izgradnja terasa, plotova i brana na koritama potočića i potoka kao i hidrotehničke zaštitne mere u cilju minimizacije erozivne mase;
- Izgradnja nasipa na rečnim obalama kao preventivna mera erozije;
- Sađenjem šumskih sadnica uz rečna korita;
- Zabrana vađenja inertnih materijala u rečnim koritama.

Poljoprivredne mere

- Održavanje poljoprivrednog zemljišta;
- Adekvatna primena poljoprivrednih praksi;
- Upotreba sistema za navodnjavanje i odvodnjavanje na osnovu uputstava stručnjaka;
- Povećanje investicija za zaštitu zemljišta na rečnim obalama.

Biološke mere

- Zaštita postojećih šuma od nekontrolisanih seča i požara;
- Zabrana ispaše na degradiranim pašnjacima;
- Pošumljavanje goleti i degradiranih površina;
- Stvaranje zelenih pojasa u onim regionima u kojima je stepen erozije visok;
- Erozijska treba da se ograniči na glavnim rečnim obalama sađenjem drveća koje bi pokrivalo pojas na 10 metara daljine od reke.

Predviđa se da je potrebno prioritarno izvršiti protiverozivne intervencije na oko 10.000-15.000 ha koji su ugroženi od srednje i jake erozije i to:

- Protiverozivne intervencije, srednja erozija koja se prostire na površini od 3.000ha u sledećim naseljenim mestima: Sevce, Jažince, Vrbeštica, Sušice, Berevce, Brod, Firaja, Koštanjevo, Ižance.
- Protiverozivne intervencije, jaka erozija koja se prostire na površini od oko 11.000 ha u sledećim naseljenim mestima: Brod, Firaja, Ižance, Sevce i Vrbeštica.

Na osnovu analiza predlažu se sledeće protiverozivne mere:

- Izgradnja zaštitnih pojasa na oštrim padinama;
- Izgradnja otpornih zidova.;
- Melioracija pašnjaka;
- Melioracija šuma;
- Izgradnja ostalih protiverozivnih oblika.

Požari

Prilikom dimenzionisanja vodovodne mreže u naseljima jedan od kriterijuma za njeno dimenzionisanje treba da bude i eventualna potreba za gašenjem požara. U pogledu izgradnje objekata treba se opredelivati za objekte koji će imati što veći stepen vatrootpornosti. Kad se radi o naseljima koja mogu biti zahvaćena požarom, treba obezbediti maksimalnu pristupačnost pojedinim delovima naselja i to naročito onima koji su na požar najosetljiviji, kao što su industrijske i skladišne zone i sl.

Šumske zone treba da budu ispresecane protivpožarnim pojasevima, kako bi se eventualne štete od šumskih požara svele na najmanju meru. U pogledu razmeštaja industrijskih i drugih proizvodnih kapaciteta, treba se opredeliti za disperznu izgradnju, i to paviljonskim sistemom izgradnje, koji pruža određene pogodnosti u smislu zaštite od požara.

Skladišta goriva, eksplozivnih i zapaljivih materija, treba locirati u skladu sa tehničkim propisima i to uglavnom dalje od naselja i važnijih infrastrukturnih sistema.

URBANIZOVANJE NASELJA

Urbana zona Štrpca tretirana je unutar katastarske zone Štrpca za koju je predviđeno proširenje građevinskih granica. Urbanizacijom naselja planira se osnivanje još tri podcentara: Brod, Drajkovce, Sevce. Za sva naselja u Opštini planira se širenje i izrada regulativnih planova.

Izgradnja zona van urbane zone i građevinskih granica naseljenih mesta

Zone na kojima se predviđaju izgradnje van urbane zone su:

- Zone za razvoj industrije: KZ Sevce, KZ Štrpce, KZ Berevce i KZ Firaja.
- Sportske i rekreativne zone: KZ Štrpce i KZ Jažince.
- Veštačko jezero: KZ Jažince (mesto zvano „Gini vode“).
- Izgradnja poljoprivrednih gazdinstava: KZ Štrpce, KZ Jažince, KZ Berevce 1, KZ Koštanjevo
- Vikend zone: KZ Brezovica, KZ Jažince i KZ Koštanjevo.
- Deponija smeća - transversna stanica: KZ Ižance.

Profili naselja opštine Štrpce

Naseljena mesta, prema demografskoj veličini i drugim uslovima u opštini Štrpce možemo kategorizovati na:

- mala ruralna naseljena mesta,
- srednja ruralna naseljena mesta,
- velika ruralna naseljena mesta i
- naseljena mesta urbanog karaktera.

Naseljena mesta urbanog karaktera

Naselje Štrpce

Naselje Štrpce je najveće naselje u Opštini, duže vreme kulturni i administrativni centar same opštine Štrpce. Nalazi se na donjem toku reke „Miljoštice“, pri njenom ušću u reku „Lepenac“, u uvali priklještenoj brdima „Prčevom“ i „Mastakincem“. Naselje Štrpce broji oko 2.770 stanovnika sa oko 900 domaćinstva. Zahvata površinu od 35.301.439,72770 m² (3.530,14 ha) sa građevinskom zonom površine od 939.364,590099 m² (93,93 ha) što znači da po glavi stanovnika iznosi 339,1207906 m² (0,03 ha).

Tipologija naselja

Nekadašnje seosko naselje urbanizovano je već u međuratnom periodu, a proglašenjem za središte Opštine u najnovije doba, dobio je i nekoliko objekata autorskog karaktera. Zbijenog (koncentrisanog) je tipa i jedino je naselje u Opštini koje nosi neke od karakteristika urbanog.

Graditeljsko nasleđe profanog karaktera na teritoriji opštine Štrpce pojavljuje se u dva kulturna sloja: u obliku tradicionalne stambene porodične kuće, seoskog ili gradskog tipa, nasleđenog iz dalje prošlosti i neprilagodljivog savremenom načinu života, kao i u obliku savremeno koncipiranih građevina, privatnog ili javnog karaktera, uz čiju se pomoć značajno

menjaju osobenosti ambijenta, kako prirodnog tako i artificijelnog. Objekti za stanovanje su sagrađeni od čvrstog materijala, gde najčešće dominira spratnost od P, P+1 i P+2. Grejanje se vrši ogrevnim drvetom, isključivo bukovim i manjim delom ugljem.

Samo naselje je administrativni centar opštine Štrpce gde se nalaze zgrada opštine Štrpce, zgrada policijske stanice, socijalna služba, Opštinski sud itd.

U naselju Štrpcu, pored zdravstvenih, obrazovnih, zanatskih, trgovinskih i drugih objekata izgrađeni su i industrijski, „kulturni“ i drugi objekti čije funkcionisanje postepeno povećava atraktivnost naselja za postojeće stanovništvo, kao i za doseljavanje stanovništva iz okolnih naselja u opštini Štrpce.

Zdravstvena služba ostvaruje se preko Doma zdravlja tipa primarne zaštite. Ova služba je adekvatna stvarnim potrebama i odvija se u prikladnim prostorijama koja zadovoljava osnovne standarde. U samom naselju nalazi se glavni centar primarnog zdravstva.

Obrazovni sistem čine srednja ekonomsko-trgovinska škola „Jovan Cvijić“ i osnovna škola „Staja Marković“. Školske obrazovne ustanove raspolažu nastavnim učionicama različitih površina od najmanjih 12 m² pa do 45 m². Od pomoćnih objekata osnovna škola poseduje sportsku halu i otvoreni mini sportski teren, koja se ujedno koriste i za nastavu srednje škole. U okviru obrazovnog sistema u naselju Štrpcu postoji i objekat dečjeg obdaništa „Šarsko Lane“ u kome je smešteno 55 dece.

Od industrijskih objekata naselje Štrpce raspolaže fabrikama „Ivo-Lola-Ribar“ koja se bavila proizvodnjom mašina za obradu metala i kapaciteti za proizvodnju sanitetskog materija u preduzeću „Mediteks“.

Trgovinsku mrežu čine dva preduzeća iz društvenog sektora TRO „Mladost“ i DP „Zadruga“ i oko 100 preduzeća iz privatnog sektora uglavnom mešovitog tipa. U samom naselju postoji i zelena pijaca kapaciteta 60 tezgi.

U naselju Štrpcu poznate su i zanatlije koji se bave uslužnim zanatstvom u oblasti održavanja i popravke proizvoda, opreme objekata kao i vršenja drugih usluga. Poznate su i zanatlije koji se bave domaćom radinošću, odnosno obradom i preradom umetničkih predmeta kao i njihovog uobličavanja kvaliteta koji zavisi od lične umešnosti proizvođača. Takođe postoje zanatlije koje se bave izradom ručnih radova pojedinih proizvoda koje zanatlija uradi sam ili sa članovima porodice.

Dom kulture u kome se odvija niz kulturnih objekata predstavlja jedan kombinovano informativno-rekreativni centar. Ovaj kulturni centar obuhvata sledeće aktivnosti: gradsku biblioteku, filmska prikazivanja, pozorišne predstave, koncerte, galeriju i niz drugih sadržaja.

Njznačajnija kulturna dobra u naselju Štrpcu su crkva Sv. Nikole, crkva Sv. Jovana, spomen obeležje ratnicima iz prvog i drugog svetskog rata i ambijent glavne ulice u starom Štrpcu sa trgovom u vrhu.

Značajnija autorska dela savremenih arhitekata u naselju Štrpcu su zgrada opštine Štrpce i dograđeni Dom kulture, kao i javni objekti: zgrada pošte, banke itd.

Zonu Štrpca preseca regionalni put Uroševac-Prizren u dužini od oko 10 km a samo naselje u dužini od 1 km sa trotoarima i javnom rasvetom. Ukupna dužina lokalnih puteva u naselju iznosi približno 10 km, od kojih je 9 km asfaltirano a 6,80 km je sa javnim osvetljenjem.

Javni prevoz u naselju je deo već postojeće međuseoske i međugradske mreže sa jednim autobuskim stajalištem. U centru naselja se nalazi novoizgrađeni parking servis, kapaciteta 68 vozila, kao i objekat suda i 3 stambena objekta.

U naselju Štrpce postoji PTT centrala kapaciteta 1.500 brojeva fiksne kablovske mreže i 180 parica vazdušnog voda. Takođe, kompletna teritorija naselja je pokrivena mrežom mobilne telefonije, internetom i kablovskom televizijom.

Glavni energetski izvor je Ts 35/10 KW 2 x 4 MVA, koja je locirana u blizini zgrade Opštine. Iz ove trafo stanice prostiru se 10 KW vodovi do lokalnih TS 10 / 0,4 KW u Štrpcu, pretežno kablovskom mrežom i udaljenih STS po okolnim selima isključivo vazdušnom mrežom. Uže područje Štrpca sadrži 8 TS 10 / 0,4 KW od kojih su 6 MWSTS, jedna je kula, a jedna STS. Od ovih 8 TS tri su industrijske, jedna je namenjena za napajanje robne kuće, a ostale su za široku potrošnju.

Vodosnabdevanje u samom naselju vrši se preko novo-izgrađene javne vodovodne mreže iz planinskog izvora kaptiranog u rezervoaru zapremine 300 m³. Na glavnu mrežu priključeno je 95 % domaćinstva, dok se 5 % domaćinstava snabdeva pijaćom vodom iz obližnjih izvora.

Kanalizacioni sistem u naselju Štrpcu svodi se na novo izgrađenu kanalizacionu mrežu koja pokriva kompletno naselje. Pročišćivanje otpadnih voda ne postoji te se kanalizaciona mreža izliva u obližnju reku „Lepenac“.

Tretiranje otpada u naselju vrši NJKP (Novo Javno Komunalno Preduzeće) gde svako domaćinstvo poseduje kantu zapremine 60 l za odlaganje otpadnih materijala. Pored javnih institucija raspoređeni su kontejneri zapremine 1,1 m³ koji služe za odlaganje veće količine otpada.

U katastarskoj zoni Štrpca izvire reka „Miljoštica“, sa svojom pritokom „Bolovankom“, gde se u severnom delu naselja uliva u glavnu reku „Lepenac“. Takođe, u svom ataru Štrpce poseduje ledničko jezero tzv. „Štrbačko“. Reke i potoci u naselju Štrpcu nisu uređeni tako da mogu prihvatiti velike količine vode koje se izlivaaju iz svojih prirodnih rečnih korita i izazivaju poplave.

Trenutni problemi

Naselje Štrpce suočava se sa brojnim problemima koji utiču na razvoj samog naselja. Većina problema odnosi se na infrastrukturu gde su putevi van standarda, industrijski objekti iziskuju rekonstrukciju i njihovo osposobljavanje, objekti energetike su zastareli i malih kapaciteta, problem vazdušnih kablova (gde se ukrštaju provodnici električne energije, telefonskih veza, kablovskih televizija, internet veza i dr.), usluga parkinga je ograničena što ne zadovoljava potrebe samog naselja, ne postoje zelene površine, ne postoji železnički saobraćaj te se međugradski prevoz svodi na drumski saobraćaj koji je u zimskim uslovima veoma otežan, pijaca je malog kapaciteta, ne postoji stočna pijaca, tretiranje otpadnih voda ne postoji, ne adekvatno je održavanje crkava, groblja i kulturnih znamenitosti, vode i vodeni tokovi nisu uređeni i zaštićeni gde postoji opasnost od poplava.

Trenune građevinske granice

Naselje Štrpce koncentričnog je tipa, naseljeno u podnožju okolnih brda, predstavlja centar same Opštine i graniči se sa selom Berevcem gde granicu predstavlja reka Lepenac.

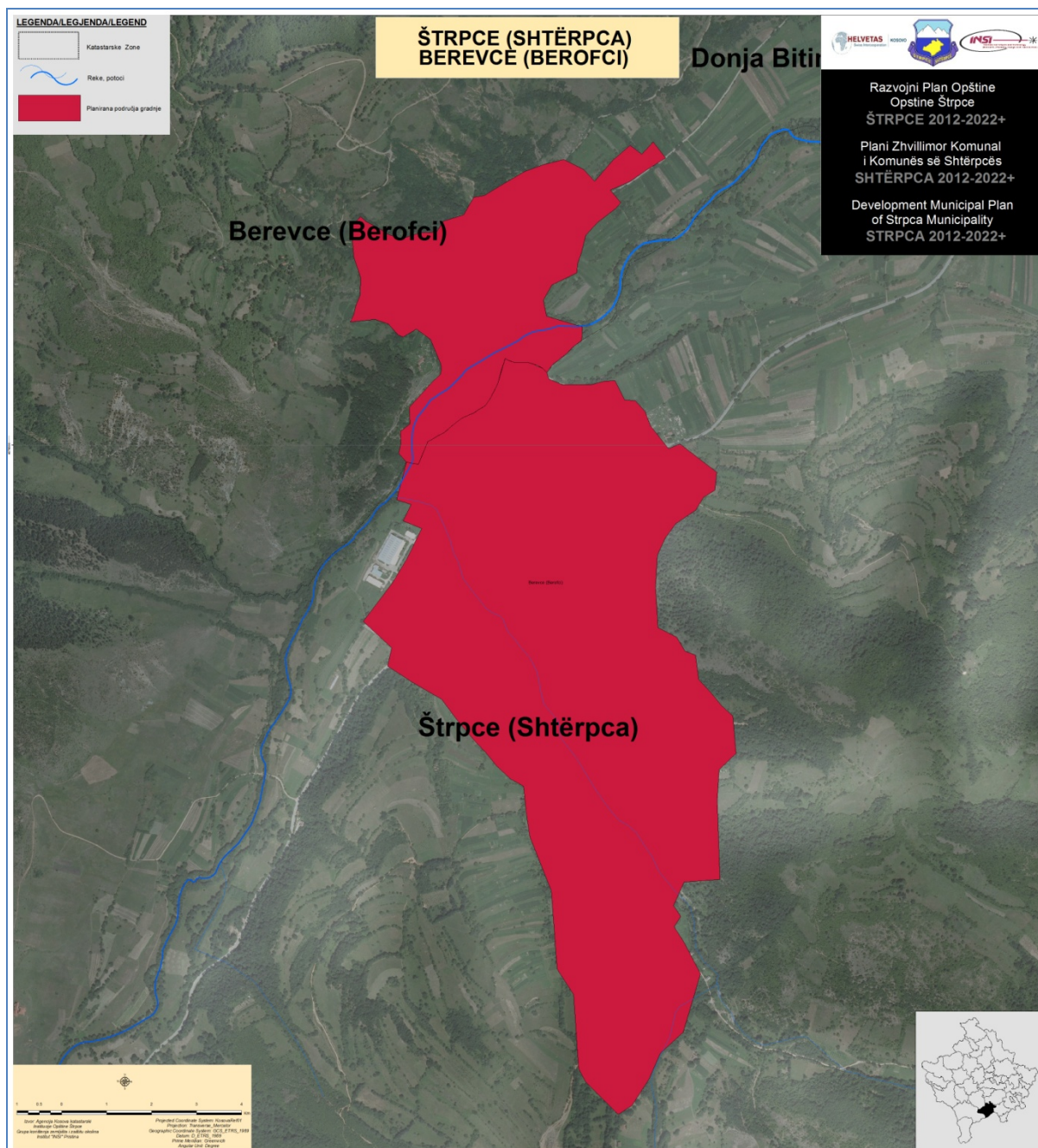

Mapa br. 60. Trenutne granice naselja Štrpca

Planirane građevinske granice

Proširenje građevinske zone naselja biće usmereno u pravcu Brezovice i ski centra.

Mapa br. 61. Planirane granice naselja Štrpca

Glavni razvoj

Razvoj naselja Štrpca ogledava se u više pravaca. Za sam razvoj potrebno je poboljšati putnu infrastrukturu, rasteretiti saobraćaj izgradnjom jedene obilaznice i železnice, proširiti lokalne puteve, postaviti signalizaciju i javnu rasvetu duž samih puteva čime bi se omogućio razvoj drugih oblasti poput industrije u vidu osposobljavanja postojećih fabrika i preduzeća, trgovine, poljoprivrede itd. Prilikom izgradnje novih i rekonstrukcije postojećih puteva, trebalo bi se osvrnuti na rešavanje problema vazdušnih kablova. Kao dugoročno rešenje može se uzeti u obzir izgradnja linije podzemnih kablova. Takođe, zaštita sredine je od velikog značaja kako za same meštane tako i za razvoj turizma, te se u tom pravcu treba osvrnuti na izgradnji kolektora za tretiranje otpadnih voda, zaštititi reke, potoke i vodotokove, duž čijih obala postoje mogućnosti za izgradnju šetališta što bi naselju doprinelo

i na esteckom uobličenju. Za širenje naselja neophodna je izrada regulacionih planova. Zatim, kako je naselje Štrpce bogato kulturnim znamenitostima, potrebno je preduzeti adekvatne mere za zaštitu spomenika, crkava, groblja i drugih kulturno-istorijskih obeležja čime bi se razvoj turizma znatno poboljšao.

Velika ruralna naseljena mesta

Naselje Sevce

Naselje Sevce je drugo selo po veličini, nalazi se visoko ispod Ošljaka i Kodža Balkana u čijoj blizini nastaje reka „Lepenac“. Broji oko 1.400 stanovnika sa oko 240 domaćinstva. Zahvata površinu od 40.963.123,1512 m² (4.096,31 ha) sa građevinskom zonom površine od 561.732,394942 m² (56,17 ha) što znači da po glavi stanovnika iznosi 401,23 m² (0,04 ha).

Tipologija naselja

Osnovna karakteristika naselja je zbijenost kuća u okviru dve mahale i nekoliko izdvojenih skupina. Izgled naselja je veoma slikovit. Samo naselje je linearnog tipa naseljenog duž reke Lepenca.

Objekti za stanovanje su sagrađeni od čvrstog materijala, gde najčešće dominira spratnost od P, P+1 i P+2. Grejanje se vrši ogrevnim drvetom, isključivo bukovim, i manjim delom ugljem.

Zdravstvena služba ostvaruje se preko isturene ambulante tipa primarne zaštite. Ova služba nije adekvatna stvarnim potrebama i odvija se u malim prostorijama sa zastarelom opremom koja ne zadovoljava osnovne standarde.

Obrazovni sistem čini novo izgrađena osnovna škola „Šarski Odred“. Školska obrazovna ustanova raspolaže nastavnim učionicama različitih površina od najmanjih 12 m² pa do 45 m². Od pomoćnih objekata osnovna škola poseduje sportsku halu u školskom objektu i otvoreni mini teniski teren, koji se koriste isključivo za nastavu škole i otvoreni mini sportski teren za rekreaciju lokalnog stanovništva.

Trgovinsku mrežu čine preduzeća iz privatnog sektora uglavnom mešovitog tipa.

U naselju Sevcu poznate su i zanatlije koji se bave uslužnim zanatstvom u oblasti održavanja i popravke proizvoda, opreme objekata kao i vršenja drugih usluga. Poznate su i zanatlije koji se bave domaćom radinošću, odnosno obradom i preradom umetničkih predmeta kao i njihovog uobličavanja kvaliteta koji zavisi od lične umešnosti proizvođača. Takođe, postoje zanatlije koje se bave izradom ručnih radova pojedinih proizvoda koje zanatlija uradi sam ili sa članovima porodice.

Dom kulture u kome se odvija niz kulturnih aktivnosti predstavlja jedan kombinovano informativno-rekreativni centar. U sklopu doma kulture je u toku 2011. godine otvoreno istureno odeljenje opšte administracije.

Crkva Sv. Nikole i crkva Sv. Atanasije predstavljaju pojedinačne spomenike kulture lokalnog značaja kao i groblja.

Zonu Sevca preseca lokalni put u dužini od oko 4,426 km a samo naselje u dužini od 2,127 km.

Javni prevoz u naselju je deo već postojeće međuseoske i međugradske mreže sa dva autobuska stajališta.

Kompletna teritorija naselja je pokrivena mrežom mobilne telefonije, internetom i televizijom.

Vodosnabdevanje u samom naselju vrši se jednim delom preko javne vodovodne mreže iz planinskog izvora dok se drugi deo naselja snabdeva pijaćom vodom iz zasebno izgrađenih malih mreža. Na glavnu mrežu priključeno je 50 % domaćinstva.

Kanalizacioni sistem u naselju Sevca ne postoji te svako domaćinstvo otpadne vode odstranjuje u obližnjoj reci ili u septičkim jamama.

Tretiranje otpada u naselju vrši NJKP (Novo Javno Komunalno Preduzeće) gde svako domaćinstvo poseduje kantu zapremine 60 l za odlaganje otpadnih materijala. Pored kanti u naselju su raspoređeni i kontejneri zapremine 1,1 m³ u koji služe za odlaganje veće količine otpada.

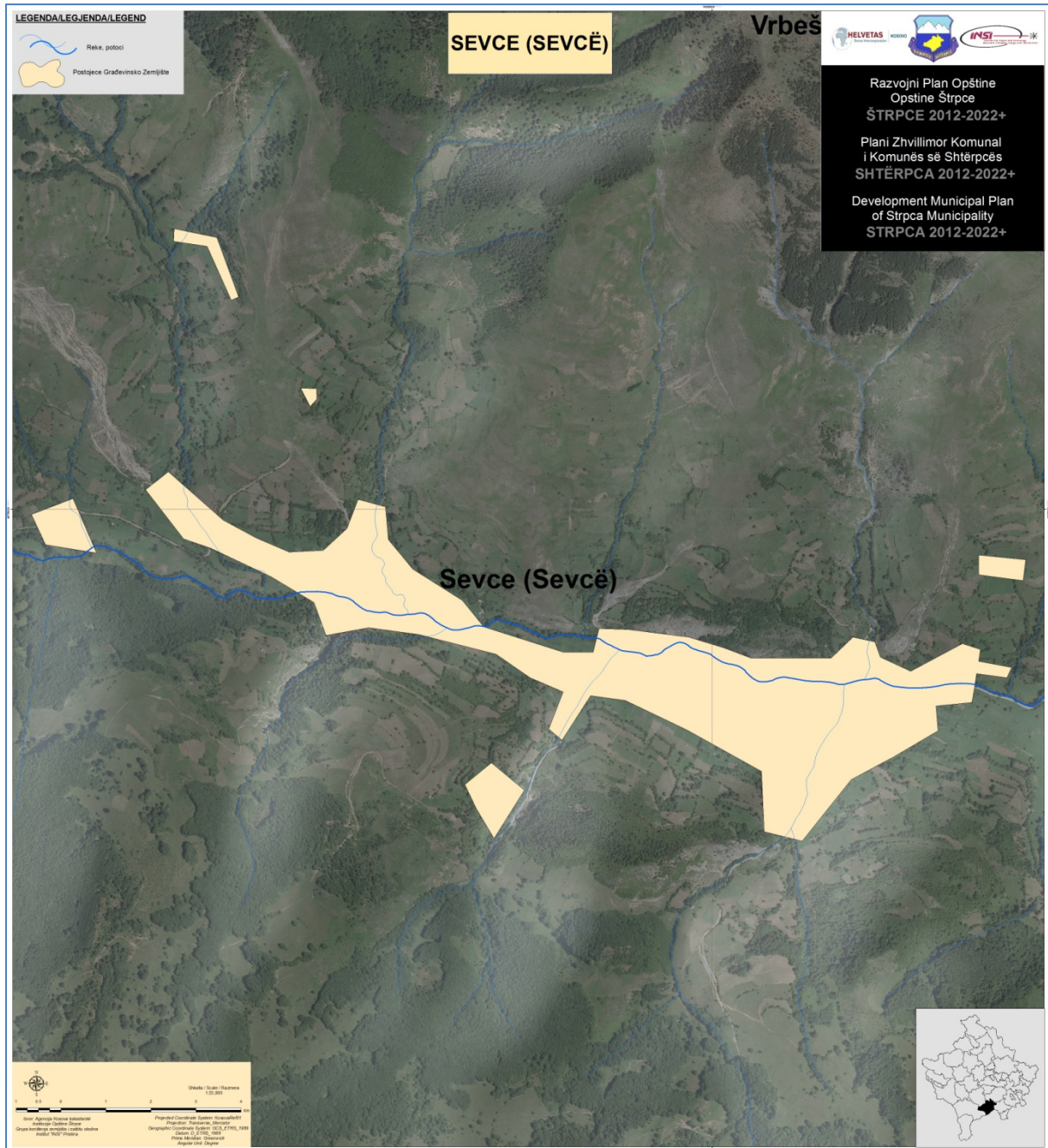
U katastarskoj zoni Sevca izviru reke „Carsiačka“ i „Tisova“ reka koje zajedno sa svojim pritokama čine reku „Lepenac“ i u daljem toku prihvata Sotački potok. Reke i potoci u naselju Sevca nisu uređeni tako da mogu prihvatiti velike količine vode koje se izlivaju iz svojih prirodnih rečnih korita i izazivaju poplave.

Trenutni problemi

Naselje Sevce suočava se sa brojnim problemima koji utiču na razvoj samog naselja. Većina problema odnosi se na infrastrukturu gde su putevi van standarda (uske ulice, većina ne asfaltiranih, bez javne rasvete i signalizacije), ne postoje industrijski objekti iako postoje potencijali ne samo za razvoj industrije već i stočarstva, usluga javnog parkinga ne postoji, ne postoji železnički saobraćaj te se međugradski prevoz svodi na drumski saobraćaj koji je u zimskim uslovima veoma otežan, vodosnabdevanje ne pokriva kompletno naselje, sistem kanalizacione mreže ne postoji, ne adekvatno je održavanje crkava, groblja i kulturnih znamenitosti, vode i vodeni tokovi nisu uređeni i zaštićeni gde postoji opasnost od poplava.

Trenune građevinske granice

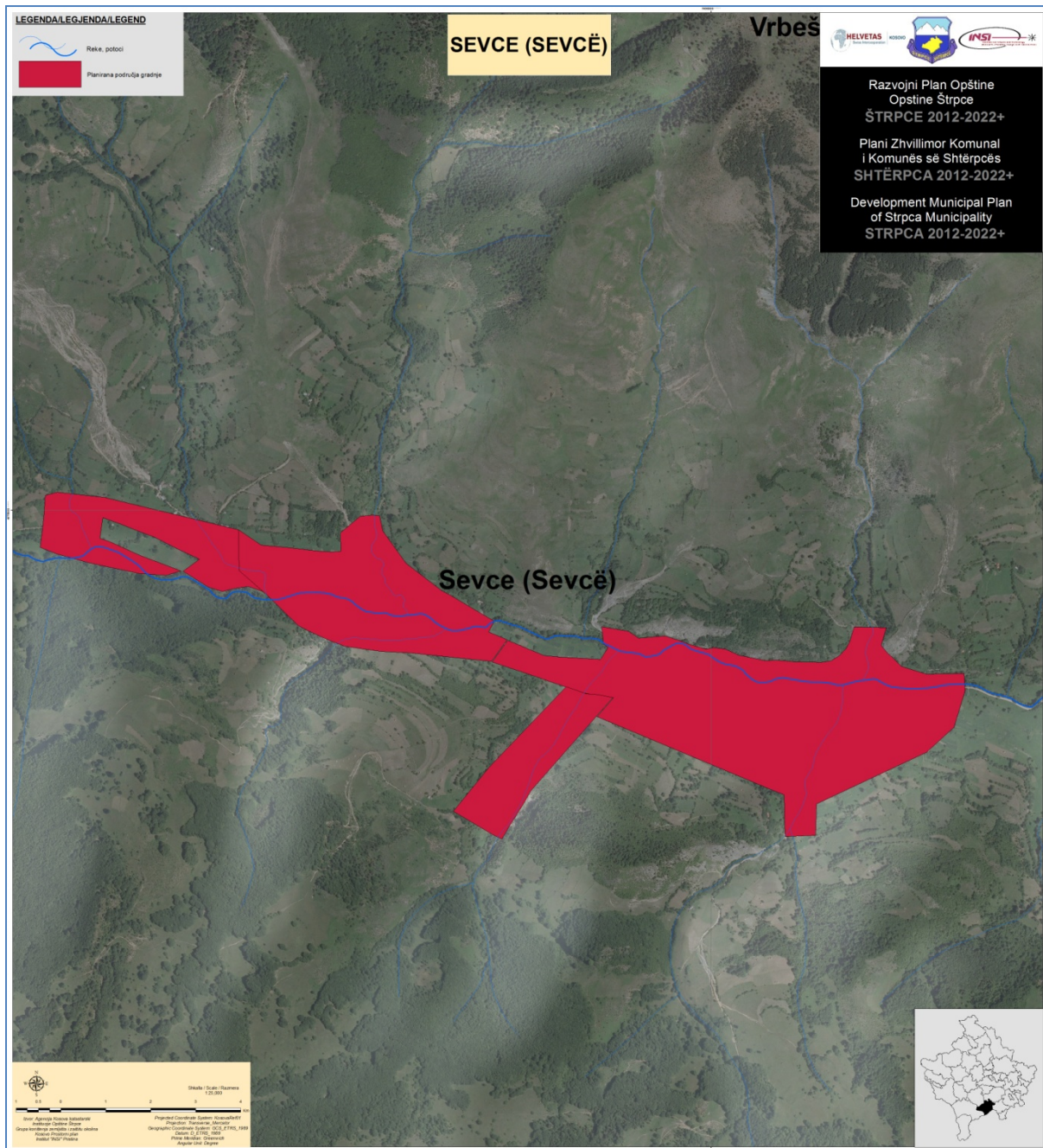
Naselje Sevce linearnog je tipa, naseljeno u dolini reke Lepenca.

Mapa br. 63. Trenutne građevinske granice naselja Sevca

Planirane građevinske granice

Proširenje građevinske zone naselja biće usmereno u svom okviru.

Mapa br. 64. Planirane građevinske granice naselja Sevca

Glavni razvoj

Razvoj naselja Sevca ogledava se u razvoju lake industrije, stočarstva i poljoprivrede. Za sam razvoj potrebno je poboljšati putnu infrastrukturu, proširiti lokalne puteve, postaviti signalizaciju i javnu rasvetu duž samih puteva. Za poboljšanje uslova meštana neophodna je izgradnja vodovonih mreža za kompletno naselje. U pravcu zaštite sredine treba se osvrnuti na izgradnju kanalizacionih mreža sa kolektorima za tretiranje otpadnih voda, zaštititi reke, potoke i vodotokove. Za širenje naselja neophodna je izrada regulacionog plana. Naselje Sevce poseduje kulturne znamenitosti te je potrebno preduzeti adekvatne mere za njihovu zaštitu.

Naselje Firaja

Fshati ka një shtrirje 7 km në lindje të Shtërpcës , është vendbanim i tipit kodrinor i grumbulluar. Ka sipërfaqe 581.789,881083 m² zone ndertimore, dhe zona kadastrale 16.641.942,0143 m². Fshati ndodhet rreze malit te Sharrit, ne fund te Lybetenit, nga pjesa veriore e tij, ndërsa nga ana tjetër e fshatit, kalon lumi Lepenc. Prej Ferizajt eshte larg rreth 23-23 km.

Ne dokumentet e shkruara, per here te pare e hasim ne nje harte austriake te përpiluar ne bazë të shenimeve te vitit 1689, shtë i regjistruar me emrin Popradina (e perkthyer ne gjuhen serbe).

Emrin e ka marre ne baze te llojit te bimës fier, qe rritet aty.

Tipologjia

Fshati ka një shtrirje disperse me një tendencë të shtrirjes lineare e sidomos gjatë kohëve të fundit. Fshati është i shpërndarë në lagje e cila mund të vërehet edhe në ortofoto ku secilën lagje e ndanë rruga ku përsikaj rruge janë të vendosura objektet e banimit, i cili është vendbanim i tipit individual. Fshati ka dy objekte shkollore (filllore dhe të mesme) ku mësimi zhvillohet deri në klasën e 9-të në shkollën filllore, ndërsa nga klasa e 10-të mësimi zhvillohet në shkollën e mesme e cila është afër shkollës filllore. Shërbimet mjekësore kryhen në fshatin e afërt Drajkovc. Fshati ka një xhami të vjetër e shekullit XIV ku edhe më tutje kryhen ritet fetare.

Vendbanimi si i tillë shërben për kryerjen e disa funksioneve themelore të jetës së njerëzve, banimin, jetën në bashkësi, funksionin e punës, furnizimin, arsimimin, argëtimin, pushimin, komunikimin etj.

Fshati për ngrohje kryesisht shfrytëzon drurin. Është fshati i cili 100% me ujë të pijshëm furnizohet nga rrjeti i organizuar. Nuk ekziston sistemi për trajtimin e ujrave të zeza. Rrjeti i kanalizimit është ndërtuar në 50% e vendbanimit.

Shtëpitë në këtë fshat janë të ndërtuara me material të fort.

Në Firajë zhvillohen këto veprimtari: bujqësia, zeytaria (ndërtimtar, makineri, elektrik-elektroteknik, dhe teknologji informative) dhe tregëtia.

Trenutni problemi

Si probleme kryesore në fshatin Firajë më të theksuara janë trajtimi i ujrave të zeza sistemi i kanalizimit, grumbullimi i mbeturinave–deponitë e egra, rrugët e paasfaltuara në disa lagje, mungesa e hapësirave sportive, mungesë e qerdheve, sistemi i furnizimit me rrymë shumë i dobët, rrjeti telefonisë fikse, interneti, rrjeti televiziv i pa depërtueshëm

Trenutne građevinske granice

Fshati Firajë është vendbanim i tipit dispers, zhvillimet janë krejtësisht lineare përgjat rrugës kryesore të fshatit. Shërbimet administrative kryhen në zyret komunale në Drekok rreth 2 – 3km larg fshatit

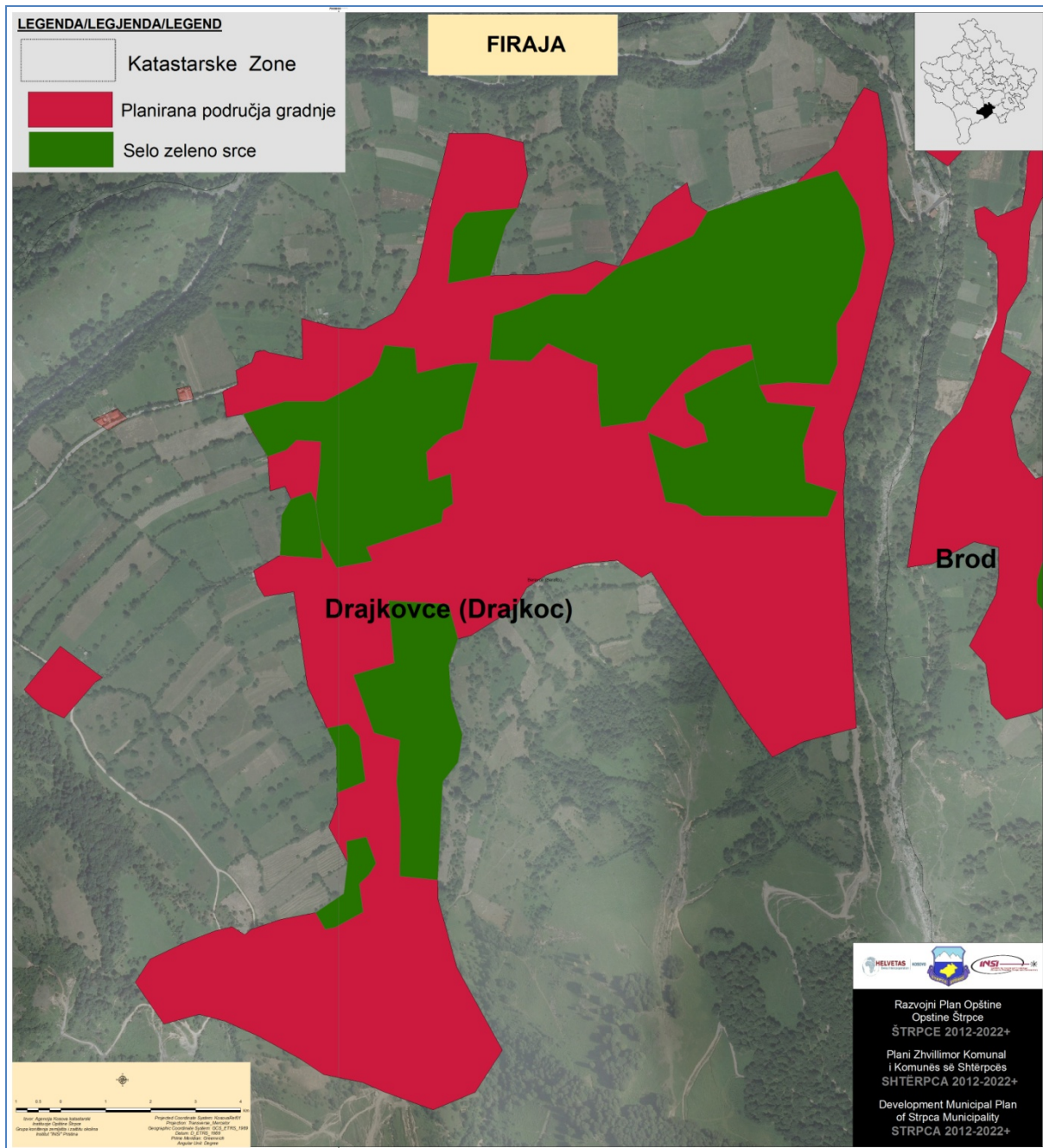

Mapa br. 65. Trenutne građevinske zone naselja Firaja

Predložene građevinske granice

Për shkak të ruajtjes së tokës bujqësore me bonitet mesatarisht të mirë, kullosave dhe kompaktësimit të fshatit jemi të detyruar që ti vëjmë kufijt e ndërtimeve, në disa pjes jemi deturuar që t'i ngrijm ndërtimet.

Mapa. Br. 66. Planirane građevinske granice naselja Firaja

Glavni razvoj

Si zhvillime kryesor në këtë fshat janë: Ndërtimi i rrugës e cila lidhë lagjet e fshatit, rregullimi i ndriqimit publik, shtruarja e trotuareve të rrugve, asfaltimi i rrugëve brenda fshatit, ndërtimi terrenit sportive, ndërtimi i ujësjellësit dhe kanalizimit, shtrimi i rrugëve, ndërtimi i qerdheve, bujqësore dhe pyjore, pyllëzimi i disa sipërfaqeve, , zhvillim i blegtorisë

Naselje Brod

Fshati ka një shtrirje rreth 9 km ne linde te Shterpces. Eshte vendbanim i tipit te sheperndare, i ndare ne disa lagje, qe jane mjaft large nje'ra prej tjetres. Ne tere luginen e lumit Lepenc, ku shtrihet ky vendbanim, ka gjurme te kultures materiale, si edhe ne kodrat perreth. Popullata ka jetuar rreth lumit Lepenc dhe here pas here ato jane shkaterruar nga vershimet e lumit dhe banoret jane detyruar te vendosen me larg lumit, kryesisht afër burimeve te ujit (aty ku edhe sot jane te vendosur). Pastaj, thuhet se ka jetuar popullata ilire e cila ishte nën sundimin romak, por eshte larguar nje kohe per shkak te te ftohtit.

Ky vendbanim i vjetër shqiptar ne dokumentet e shkrura permendet ne regjistrin kadastral osman te Vilajetit Vellk te vitit 1455. ku eshte i regjistruar vendbanimi Punid (Brod) me 38 shtepi, dhe vendbanimi tjetër Prudna me 50 shtepi,. Në defterin kadastral te vitit 1477 me emrin Brodna kishte 23 shtepi., ndersa ne defterin kadastral te vitit 1487. kishte 23 shtepi. Ne regjistrin kadastral te Sanxhakut te Vushtrrise te vitit 1566-1574. kishte 11 shtepi. Ne kete lokalitet jeta gjate periudhave historike ka vazhduar.

Ne nje harte Austriake te perpiluar ne bazë të shenimeve te eshte i regjistruar me emrin Brot.

Me emrin Beri.it. perkatesisht Brot, eshte i regjistruar ne sallnamet e Vilajetit te Kosoves te vitit 1893. (1.311 h) te vitit 1896. (1.314 h) dhe të vitit 1900. (1.318 h).

Shume banore te ketij vendbanimi. duke filluar nga viti 1912., e sidomos prej vitit 1951–1960. jane shperngulur dhe vendosur ne Turqi. shume prej tyre edhe ne Maqedoni etj., posacerisht te lagjes se Shehlerëve.

Ka sipërfaqe 581.789,881083 m² zone ndertimore, dhe zona kadastrale 16.641.942,0143 m²

Tipologjia

Fshati ka një shtrirje disperse me një tendecë të shtrirjes lineare e sidomos gjatë kohëve të fundit. Fshati përbëhet nga 10 lagje të shtrira kryesisht në pjesët kodrinore. Brodi është vendbanim i tipit individual. Fshati ka dy objekte shkollore ku mësimi zhvillohet deri në klasën e 9-të,ka ambulatën e mjekësis familjare, ka dy xhamija në të cilat kryhen ritet fetare. Në fshat ekziston edhe një përmendore e cila është ngritur pas luftës së fundit në Kosovë.Fshti Brod është vendbanim i tipit individual.

Vendbanimi si i tillë shërben për kryerjen e disa funksioneve themelore të jetës së njerëzve, banimin, jetën në bashkësi, funksionin e punës, furnizimin, arsimimin, argëtimin, pushimin, komunikimin etj.

Fshati për ngrohje kryesisht shfrytëzon drurin. Shumica e fshatit për ujë të pijes përdor rrjetin e ujësjellësit të organizuar ndërsa një pjesë e vogël diku rreth 10 % e fshatit furnizohet nga burimet individuale dhe nga puset. Nuk ekziston sistemi për trajtimin e ujërave të zeza.

Shtëpitë në këtë fshat janë të ndërtuara me material të fortë, objekte me rendësi arkitektonike apo me ndonjë rëndësi të veçant nuk ka.

Në Brod zhvillohen këto veprimtari: bujqësia, zejtaria (ndërtimtar, makineri, elektrik-elektroteknik, hidraulik, dhe teknologji informative) dhe tregëtia në masë të vogël.

Trenutni problem

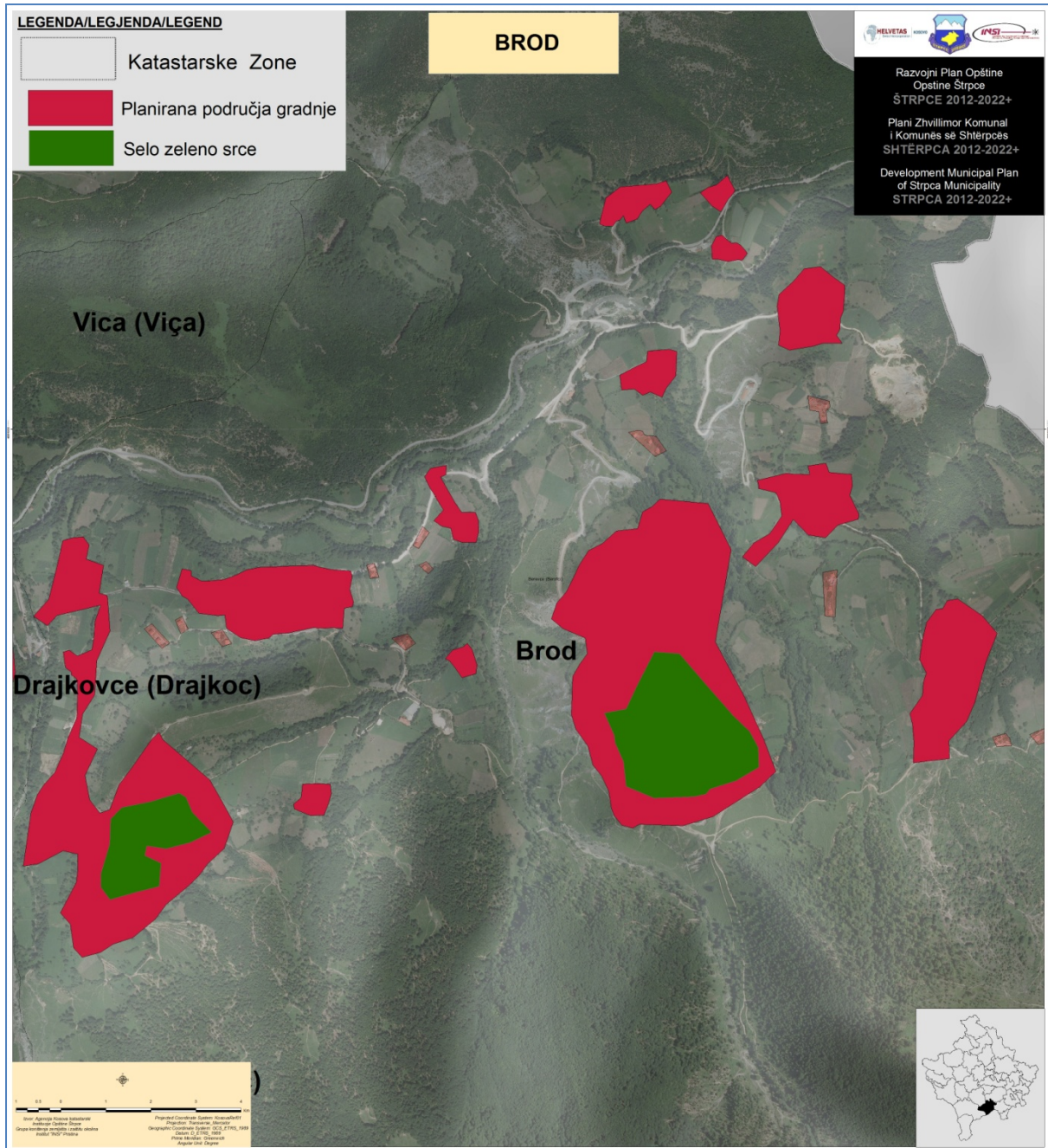
Si probleme kryesore në fshatin Brod më të theksuara janë trajtimi i ujrave të zeza sistemi i kanalizimit, grumbullimi i mbeturinave–deponitë e egra, rrugët e paasfaltuara në disa lagje (e cila pamundëson lidhjen me shkollat fillore në distancë të shkurtë, sistemi i furnizimit me rrymë, rrjeti telefonisë fikse, interneti, rrjeti televiziv).

Trenutne građevinske granice

Fshati Brod është vendbanim i tipit dispers, zhvillimet janë krejtësisht lineare përgjat rrugës kryesore të fshatit. Shërbimet janë në periferi të fshatit.

Predložene građevinske granice

Për shkak të ruajtjes së tokës bujqësore me bonitet mesatarisht të mirë, kullosave dhe kompaktësimit të fshatit jemi të detyruar që ti vëjmë kufijt e ndërtimeve, në disa pjes jemi deturuar që t'i ngrijm ndërtimet.

Mapa br. 68. Planirane građevinske granica naselja Brod

Naselje Brezovica

Naselje Brezovica predstavlja turistički centar Opštine i proteže se duž regionalnog puta Uroševac –Prizren. Broji oko 620 stanovnika sa oko 140 domaćinstva. Ovo naselje pripada katastarskoj zoni Vrbeštica, koja zahvata površinu od 41.819.678,2428 m² (4.181,96 ha) sa građevinskom zonom površine od 894.052,7473 m² (89,40 ha) što znači da po glavi stanovnika iznosi 620,87 m² (0,062 ha).

Tipologija naselja

Naselje Brezovica nema posebno karakterističnih objekata, pa ni posebno zanimljivu urbanističku strukturu. Posebna pojava u neposrednoj blizini naselja je hotel „Narcis“ monumentalni objekat, potpuno izvan razmere prirodnih ili artificijelnih osobenosti ovog područja, hotel „Breza“ i restoran „Velika brvnara“ koji pripadaju kompleksu objekata „INEX“ Brezovica. U naselju se nalazi i uprava Nacionog parka „Šar planina“.

Objekti za stanovanje su sagrađeni od čvrstog materijala, gde najčešće dominira spratnost od P, P+1 i P+2. Grejanje se vrši ogrevnim drvetom, isključivo bukovicima.

Naselje Brezovica nema organizovanu zdravstvenu službu već se usluge primarne zaštite obavljaju u isturenoj ambulanti koja se nalazi u neposrednoj blizini, a pripada katastarskoj zoni sela Jažinca.

Isti je slučaj i sa obrazovnim sistemom koji čini istureno odeljenje osnovne škole „Šarski Odred“ Sevce. Školska obrazovna ustanova raspolaže nastavnim učionicama različitih površina od najmanjih 12 m² pa do 45 m². Od pomoćnih objekata osnovna škola poseduje otvoreni mini fudbalski teren, koji se koristi, kako za nastavu škole tako i za rekreaciju lokalnog stanovništva. Kada govorimo o sportsko – rekreativnim aktivnostima ovog naselja, treba istaći da se u sklopu hotela „Narcis“ nalaze sportska hala, kuglana i bazen.

Trgovinsku mrežu čine preduzeća iz privatnog sektora uglavnom mešovitog tipa.

Što se kulturnih dobara tiče na Brezovici se nalazi Crkva Sv. Stefana koja predstavlja spomenik kulture od velikog značaja.

Ukupna dužina ulica u samom naselju iznosi 5,00 km, a dužina osvetljenih ulica je 3,20 km. Javni prevoz u naselju je deo već postojeće međuseoske i međugradske mreže sa dva autobuska stajališta.

Kompletna teritorija naselja je pokrivena mrežom mobilne telefonije, internetom i televizijom.

Vodosnabdevanje u samom naselju vrši se preko javne vodovodne mreže iz planinskog izvora. Kanalizacioni sistem pokriva veći deo naselja oko 80 % dok ostala domaćinstva otpadne vode odstranjuje u obližnjoj reci ili septičkim jamama.

Tretiranje otpada u naselju vrši NJKP (Novo Javno Komunalno Preduzeće) gde svako domaćinstvo poseduje kantu zapremine 60 l za odlaganje otpadnih materijala. Pored kanti u naselju su raspoređeni i kontejneri zapremine 1,1 m³ u koji služe za odlaganje veće količine otpada.

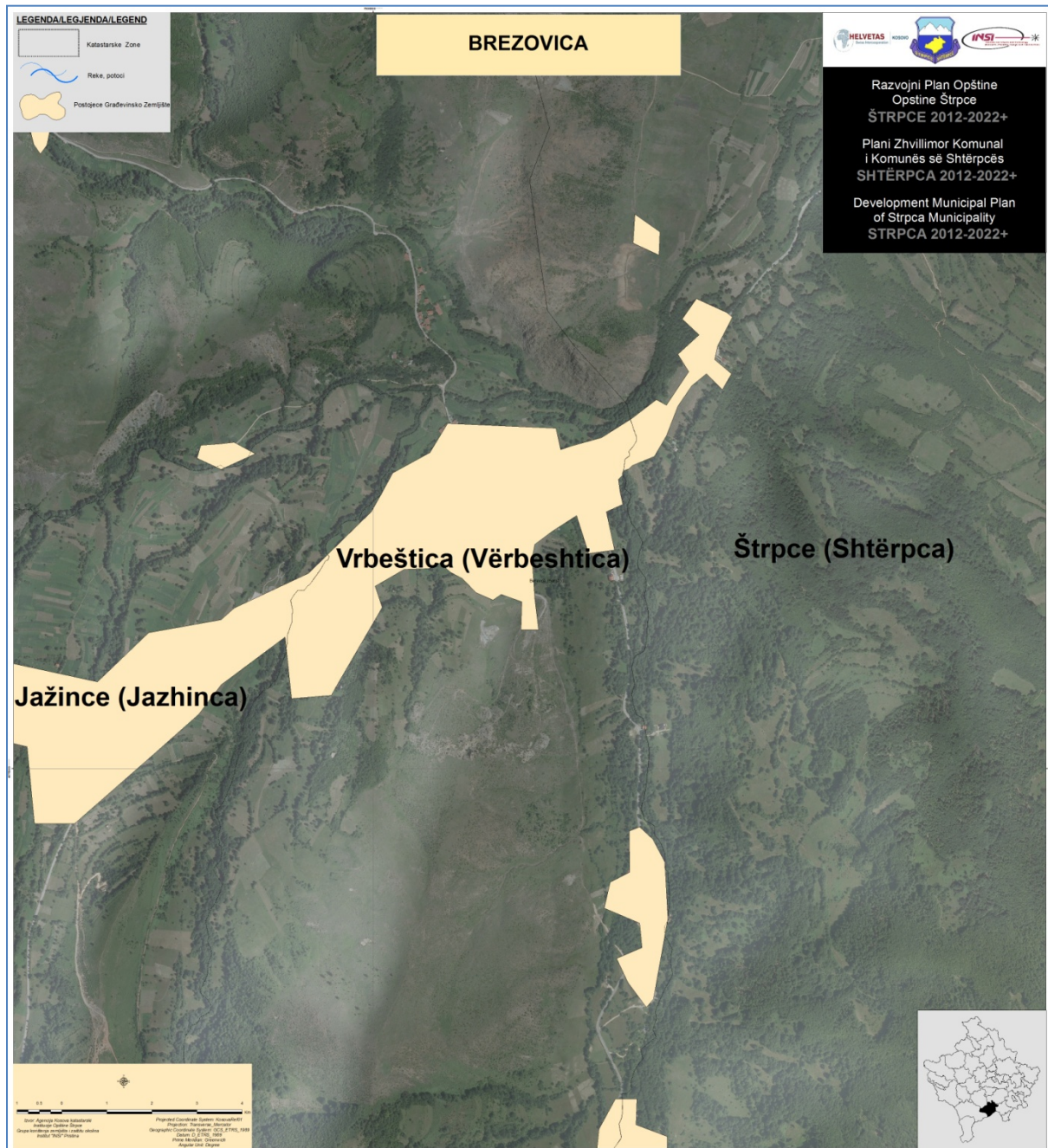
Trenutni problemi

Naselje Brezovica suočava se sa brojnim problemima koji utiču na razvoj samog naselja. Problema se odnosi na infrastrukturu gde je veći deo puteva van standarda (uske

ulice i signalizacije), ne postoje industrijski objekti, nedovoljna iskorišćenost potencijala za razvoj poljoprivrede, ne postoji železnički saobraćaj te se međugradski prevoz svodi na drumski saobraćaj koji je u zimskim uslovima veoma otežan, ne postoji groblje.

Trenutne građevinske granice

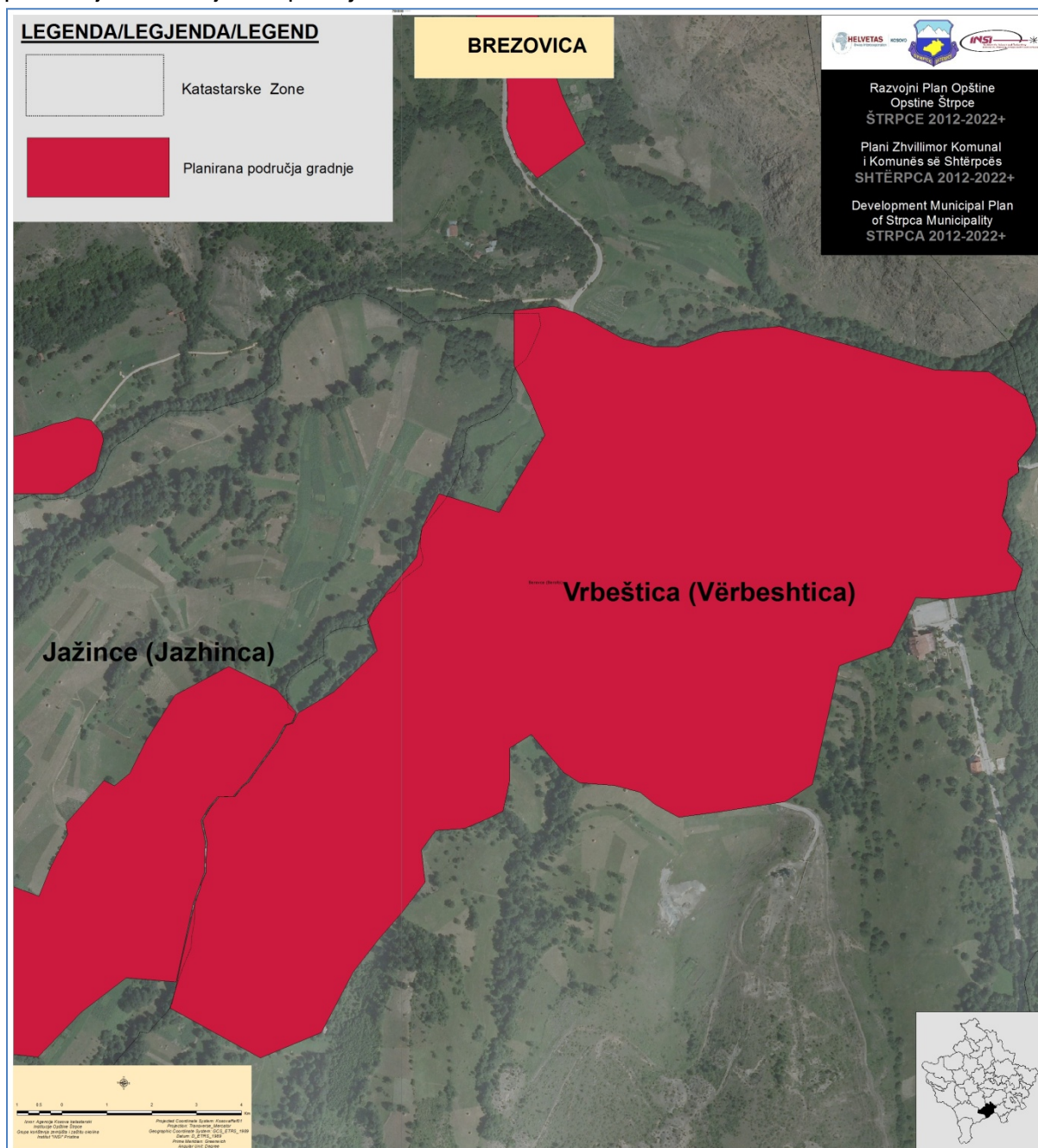
Naselje Brezovica je linearnog tipa i prostire se duž regionalnog puta Uroševac – Prizren.

Mapa br. 69. Trenutne građevinske granice naselja Brezovica

Planirane građevinske granice

Proširenje građevinske zone naselja biće usmereno u pravcu naselja Jažince i Štrpce, sa tendencijom spajanja tih naselja. U katastarskoj zoni Vrbeštica planira se proširenje i uređenje već postojeće vikend zone.

Mapa br. 70. Planirane građevinske granice naselja Brezovica

Glavni razvoj

Razvoj naselja Brezovica ogleda se u razvoju turizma. Za sam razvoj potrebno je poboljšati putnu infrastrukturu, proširiti lokalne puteve, postaviti signalizaciju, rekonstruisati i modernizovati javnu rasvetu duž samih puteva. Za širenje naselja neophodna je izrada regulacionog plana.

U okolini hotela kao i u ataru naselja moguće je zamisliti uvećanje turističkih kapaciteta, pri čemu bi trebalo koristiti tipove tradicionalno građenih stambenih objekata. Sa kulturološkog stanovišta ovaj ambijent ne zahteva posebne mere zaštite, a eventualno proširenje turističkih kapaciteta u tradicionalno oblikovanim strukturama treba shvatiti kao preporuku.

Naselje Brevce

Naselje Brevce nalazi se na levoj obali reke „Lepenac“. Broji oko 810 stanovnika sa oko 190 domaćinstva. Zahvata površinu od 11.844.196,07020 m² (1.184,42 ha) sa građevinskom zonom površine od 232.987,962727 m² (23,29 ha) što znači da po glavi stanovnika iznosi 287,63 m² (0,02 ha).

Tipologija naselja

Osnovna karakteristika naselja je zbijenost kuća, tako da naselje pripada koncentričnom tipu.

Sa povećanjem atraktivnosti naselja Štrpce i sa industrijskim aktiviranjem prostora pored reke Lepenac naselje Brevce sve više se integriše sa centrom Opštine i postepeno postaje sastavni deo naseljske celine Štrpce – Brevce.

Objekti za stanovanje su sagrađeni od čvrstog materijala, gde najčešće dominira spratnost od P, P+1 i P+2. Grejanje se vrši ogrevnim drvetom.

Zdravstvena služba ostvaruje se preko glavne ambulante, kao i obrazovanje koje se odvija u obrazovnim ustanovama u Štrpcu.

Trgovinsku mrežu čine preduzeća iz privatnog sektora uglavnom mešovitog tipa.

U naselju Brevce poznate su i zanatlije koji se bave uslužnim zanatstvom u oblasti održavanja i popravke proizvoda, opreme objekata kao i vršenja drugih usluga. Poznate su i zanatlije koji se bave domaćom radinošću, odnosno obradom i preradom umetničkih predmeta kao i njihovog uobličavanja kvaliteta koji zavisi od lične umešnosti proizvođača, takođe postoje zanatlije koje se bave izradom ručnih radova pojedinih proizvoda koje zanatlija uradi sam ili sa članovima porodice. Od industrijskih kapaciteta posoji samo DOO „Pilana“ gde se vrši prerada drveta.

Na brdu iznad Brevca nalazi se crkva Sv. Petke koja je među najstarijim i najznačajnijim crkvama na teritoriji Opštine. U njenom dvorištu nalazi se i seosko groblje.

Brevce nema kulturni centar, već meštani koriste usluge Doma kulture u Štrpcu.

Kompletna teritorija naselja je pokrivena mrežom mobilne telefonije, internetom i televizijom.

Vodosnabdevanje u samom naselju vrši se preko javne vodovodne mreže iz planinskog izvora. Na glavnu mrežu priključeno je 95 % domaćinstva.

Kanalizacioni sistem svodi se delimično na novo izgrađenu kanalizacionu mrežu koja pokriva donji deo naselja, dok u gornjem delu ne postoji kanalizaciona mreža. Pročišćivanje otpadnih voda ne postoji te se kanalizaciona mreža izliva u obližnju reku „Lepenac“.

Tretiranje otpada u naselju vrši NJKP (Novo Javno Komunalno Preduzeće) gde svako domaćinstvo poseduje kantu zapremine 60 l za odlaganje otpadnih materijala. Pored kanti u naselju su raspoređeni i kontejneri zapremine 1,1 m³ u koji služe za odlaganje veće količine otpada.

Korito reke „Lepenac“ nije uređeno, tako da ne može prihvatiti velike količine vode koje se izlivaju iz svojih prirodnih rečnih tokova i mogu izazvati poplave.

Trenutni problemi

Naselje Berevce suočava se sa brojnim problemima koji utiču na razvoj samog naselja. Većina problema odnosi se na infrastrukturu gde su putevi van standarda (uske ulice, bez javne rasvete i signalizacije), ne postoje industrijski objekti iako postoje potencijali ne samo za razvoj industrije već i poljoprivrede, usluga javnog parkinga ne postoji, ne adekvatno je održavanje crkava, groblja i kulturnih znamenitosti, vode i vodeni tokovi nisu uređeni i zaštićeni gde postoji opasnost od poplava.

Trentune građevinske granice

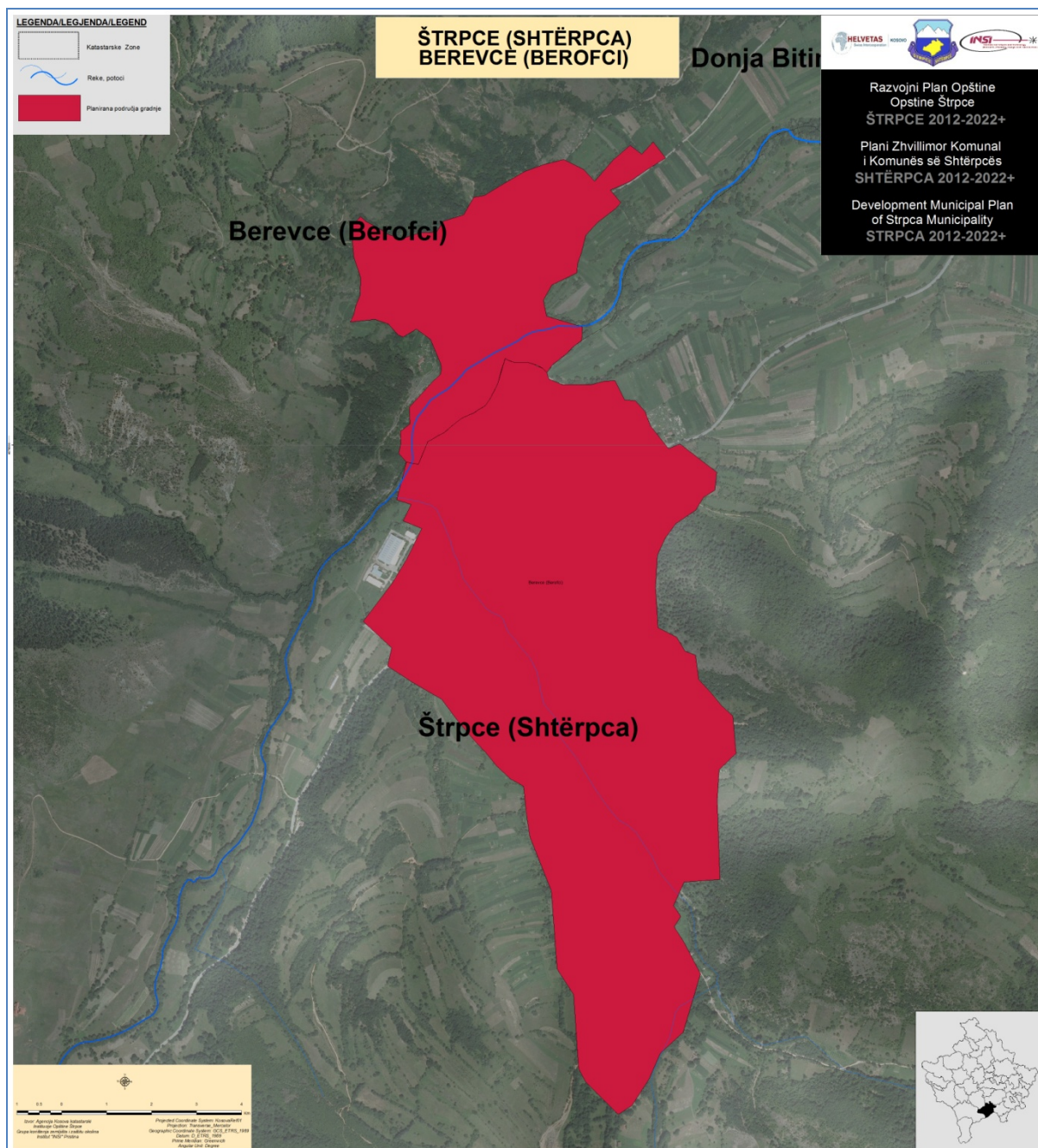
Naselje Bereve je koncentričnog tipa, naseljeno na levoj obali reke Lepenca.

Mapa br. 71. Trenutne građevinske granice naselja Berevce

Planirane građevinske granice

Proširenje građevinske zone naselja biće usmereno u pravcu naselja Štrpce.

Mapa br. 72. Planirane građevinske granice naselja Berevce

Glavni razvoj

Razvoj naselja Berevce ogleda se u razvoju lake industrije i poljoprivrede. Za sam razvoj potrebno je poboljšati putnu infrastrukturu, proširiti lokalne puteve, postaviti signalizaciju i javnu rasvetu duž samih puteva. U pravcu zaštite sredine treba se osvrnuti na izgradnji kolektora za tretiranje otpadnih voda, zaštititi vodotokova. Za širenje naselja neophodna je izrada regulacionog plana. Naselje Berevce poseduje kulturne znamenitosti za koje je potrebno preduzeti adekvatne mere radi njihove zaštite.

Naselje Gotovuša

Naselje Gotovuša nalazi se sa desne strane reke „Lepenac“. Pored naselja prolazi regionalni put Uroševac – Prizren. Broji oko 950 stanovnika sa oko 160 domaćinstva. Zahvata površinu od 16.117.616,6043 m² (1.611,76 ha) sa građevinskom zonom površine od 290.283,106696m² (29,02 ha) što znači da po glavi stanovnika iznosi 305,56 m² (0,03ha).

Tipologija naselja

Osnovna karakteristika naselja je zbijenost kuća u okviru više mahala. Izgled naselja je veoma slikovit, a samo naselje je koncentričnog tipa.

U naselju Gotovuša zadržao se do danas veći broj tradicionalno građenih stambenih objekata značajne kulturne vrednosti. Propadanje ovih objekata, zajedno sa karakterističnom organizacijom dvorišta i monumentalnim drvenim ulazima, nemoguće je radikalno sprečiti, ali bi u rekonstrukciji naselja valjalo razmisliti o uklapanju ovih objekata u nove urbane strukture makar i ponavljanjem oblika i materijala (drvo, kamen).

Objekti za stanovanje novijeg datuma su sagrađeni od čvrstog materijala, gde najčešće dominira spratnost od P, P+1 i P+2. Grejanje se vrši ogrevnim drvetom.

Zdravstvena služba ostvaruje se preko isturene ambulante tipa primarne zaštite. Ova služba nije adekvatna stvarnim potrebama i odvija se u malim prostorijama sa zastarelom opremom koja ne zadovoljava osnovne standarde.

Obrazovni sistem čini osnovna škola „Rajko Urošević“. Školska obrazovna ustanova raspolaže nastavnim učionicama različitih površina od najmanjih 12 m² pa do 45 m². Od pomoćnih objekata osnovna škola poseduje otvoreni mini teren, koji se koriste za nastavu škole i rekreaciju lokalnog stanovništva.

Trgovinsku mrežu čine preduzeća iz privatnog sektora uglavnom mešovitog tipa.

U naselju Gotovuša poznate su i zanatlije koji se bave uslužnim zanatstvom u oblasti održavanja i popravke proizvoda, opreme objekata kao i vršenja drugih usluga. Poznate su i zanatlije koji se bave domaćom radinošću, odnosno obradom i preradom umetničkih predmeta kao i njihovog uobličavanja kvaliteta koji zavisi od lične umešnosti proizvođača, takođe postoje zanatlije koje se bave izradom ručnih radova pojedinih proizvoda koje zanatlija uradi sam ili sa članovima porodice. Takođe postoji udruženje žena i udruženja poljoprivrednika.

Dom kulture u kome se odvija niz kulturnih aktivnosti predstavlja jedan kombinovano informativno-rekreativni centar.

U naselju postoje crkve Sv. Nikole, koja u kategorizaciji zavoda za zaštitu spomenika kulture ima izuzetni značaj, dobila je nedavno neadekvatnu pripratu, građenu bez konzervatorskih uslova i crkva Sv. Bogorodice sa grobljem i trpezarijom koja uživa status kulturnog dobra.

Ukupna dužina ulica u samom naselju iznosi 3,80 km, ukupna dužina osvetljenih ulica je 3,00 km.

Javni prevoz u naselju je deo već postojeće međuseoske i međugradske mreže sa jednim autobuskim stajalištem.

Kompletna teritorija naselja je pokrivena mrežom mobilne telefonije, internetom i televizijom.

Vodosnabdevanje u samom naselju vrši se preko javne vodovodne mreže iz planinskog izvora. Na glavnu mrežu priključeno je 100 % domaćinstva.

Kanalizacioni sistem u naselju pokriva oko 90% domaćinstava. Otpadne vode se slivaju kroz koletkor u reku „Lepenac“.

Tretiranje otpada u naselju vrši NJKP (Novo Javno Komunalno Preduzeće) gde svako domaćinstvo poseduje kantu zapremine 60 l za odlaganje otpadnih materijala. Pored kanti u naselju su raspoređeni i kontejneri zapremine 1,1 m³ u koji služe za odlaganje veće količine otpada.

U katastarskoj zoni Gotovuša izvire reka koja prolazi kroz naselje i uliva se u reku „Lepenac“. Rečno korito nije uređeno.

Trenutni problemi

Naselje Gotovuša suočava se sa brojnim problemima koji utiču na razvoj samog naselja. Većina problema odnosi se na infrastrukturu gde su putevi van standarda (uske ulice, većina ne asfaltiranih, bez javne rasvete i signalizacije), usluga javnog parkinga ne postoji, međugradski prevoz svodi na drumski saobraćaj koji je u zimskim uslovima veoma otežan. U letnjem periodu učestali su problemi sa vodosnabdevanjem, naročito izraženo u gornjrm delu sela. Neadekvatno je odlaganje smeća, što uzrokuje pojavu divljih deponija u pojedinim delovima naselja, kao i neadekvatno održavanje crkava, groblja i kulturnih znamenitosti.

Trenune građevinske granice

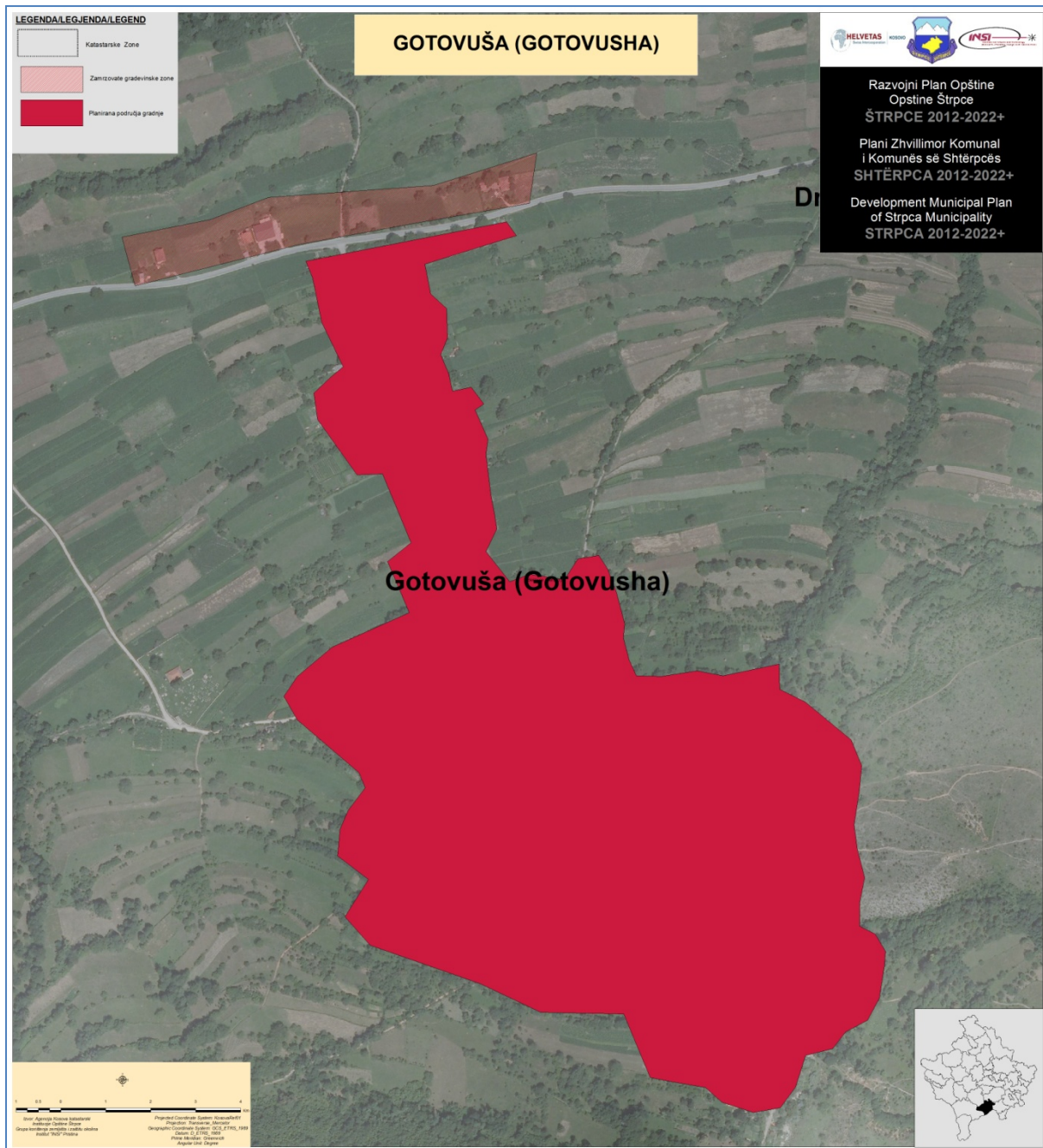
Naselje Gotovuša je koncentričnog tipa, naseljeno sa desne strane reke „Lepenac“.

Mapa br. 73. Trenutne građevinske granice naselja Gotovuša

Planirane građevinske granice

Proširenje građevinske zone naselja biće usmereno u pravcu naselja Donja Bitinja i Drajkovce.

Mapa br. 74. Planirane građevinske granice naselja Gotovuša

Glavni razvoj

Razvoj naselja Gotovuša ogledava se u razvoju poljoprivrede. Za sam razvoj potrebno je poboljšati putnu infrastrukturu, proširiti lokalne puteve, postaviti signalizaciju i javnu rasvetu duž samih puteva i ulica. Za širenje naselja neophodna je izrada regulacionog plana. Naselje Gotovuša poseduje kulturne znamenitosti za koje je potrebno preduzeti adekvatne mere za njihovu zaštitu.

Naselje Vrbeštica

Naselje Vrbeštica prostire se dolinom Vrbeštičke reke. Broji oko 820 stanovnika sa oko 140 domaćinstva. Katastarskoj zoni Vrbeštica pripada naselje Brezovica i zahvata površinu od 41.819.678,2428 m² (4.181,96 ha) sa građevinskom zonom površine od 894.052,7473 m² (89,40 ha) što znači da po glavi stanovnika iznosi 620,87 m² (0,062 ha).

Tipologija naselja

Vrbeštica je naselje longitudinalnog tipa i nema posebno izraženih i sačuvanih graditeljskih vrednosti.

Objekti za stanovanje su sagrađeni od čvrstog materijala, gde najčešće dominira spratnost od P, P+1 i P+2. Grejanje se vrši ogrevnim drvetom.

Zdravstvena služba svoje usluge ostvaruje preko isturene ambulante u vidu primarne zaštite. Ova služba nije adekvatna stvarnim potrebama i odvija se u malim prostorijama sa zastarelom opremom koja ne zadovoljava osnovne standarde.

Obrazovni sistem čini istureno odeljenje osnovne škole „Šarski Odred“ Sevice. Školska obrazovna ustanova raspolaže nastavnim učionicama različitih površina od najmanjih 12 m² pa do 20 m². U naselju se nalazi otvoreni mini sportski teren, koji se koriste za nastavu škole, za rekreaciju lokalnog stanovništva i za održavanja tradicionalnog prvomajskog fudbalskog turnira, osim ovog terena u naselju postoji i otvoreni bazen.

Trgovinsku mrežu čine preduzeća iz privatnog sektora uglavnom mešovito tipa.

U naselju Vrbeštica poznate su i zanatlije koji se bave uslužnim zanatstvom u oblasti održavanja i popravke proizvoda, opreme objekata kao i vršenja drugih usluga. Poznate su i zanatlije koji se bave domaćom radinošću, odnosno obradom i preradom umetničkih predmeta kao i njihovog uobličavanja kvaliteta koji zavisi od lične umešnosti proizvođača, takođe postoje zanatlije koje se bave izradom ručnih radova pojedinih proizvoda koje zanatlija uradi sam ili sa članovima porodice.

U objektu Doma kulture u kome se odvija niz kulturnih aktivnosti, nalazi se i „Radnički univerzitet“.

Od kulturnog značaja je crkva Sv. Ilije, sagrađena krajem XVI veka i seosko groblje, neposredno uz crkvu. Kulturno dobro lokalnog značaja je i kolektivna grobnica boraca iz drugog svetskog rata, neposredno uz put koji vodi od Brezovice ka naselju Vrbeštica. Seosko groblje, potez „Crkvište“, zaštićeno je aktom Pokrajinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture.

Ukupna dužina ulica u samom naselju iznosi 3,80 km, a ukupna dužina osvetljenih ulica je 3,00 km. Javni prevoz u naselju je deo već postojeće međuseoske mreže sa dva autobuska stajališta.

Kompletna teritorija naselja je pokrivena mrežom mobilne telefonije, veći deo internet mrežom i televizijom.

Vodosnabdevanje u samom naselju vrši se preko javne vodovodne mreže iz planinskog izvora. Na glavnu mrežu priključeno je 95 % domaćinstva.

Kanalizacioni sistem u naselju ne postoji te svako domaćinstvo otpadne vode odstranjuje u obližnjoj reci ili u septičkim jamama.

Tretiranje otpada u naselju vrši NJKP (Novo Javno Komunalno Preduzeće) gde svako domaćinstvo poseduje kantu zapremine 60 l za odlaganje otpadnih materijala. Pored

kanti u naselju su raspoređeni i kontejneri zapremine 1,1 m³ u koji služe za odlaganje veće količine otpada.

U katastarskoj zoni izvire „Vrbeštica“ reka koja se sa svojim pritokama uliva u reku „Lepenac“. Reke i potoci u naselju nisu uređeni tako da ne mogu prihvatiti velike količine vode koje se izlivaju iz svojih prirodnih tokova i izazivaju poplave.

Trenutni problemi

Naselje Vrbeštica suočava se sa brojnim problemima koji utiču na razvoj samog naselja. Većina problema odnosi se na infrastrukturu gde su putevi van standarda (uske ulice, većina ne asfaltiranih, ne kompletna javna rasveta i signalizacija), ne postoje industrijski objekti iako postoje potencijali ne samo za razvoj industrije već i stočarstva, usluga javnog parkinga ne postoji, ne postoji železnički saobraćaj te se međuseoski prevoz svodi na drumski saobraćaj koji je u zimskim uslovima veoma otežan, ne adekvatno je održavanje crkava, groblja i kulturnih znamenitosti, vode i vodeni tokovi nisu uređeni i zaštićeni gde postoji opasnost od poplava.

Trenune građevinske granice

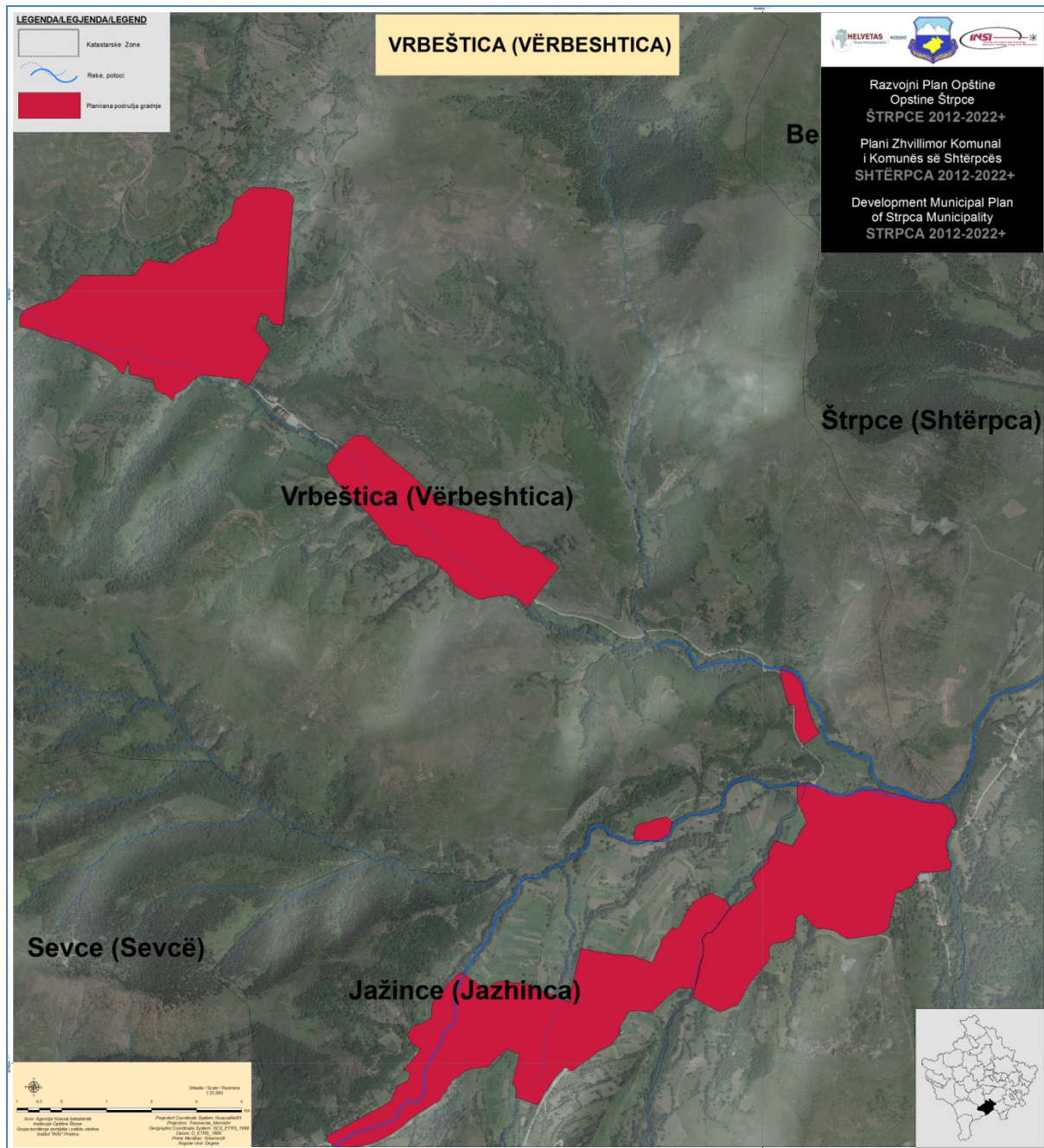
Naselje Vrbeštica je longitudinalnog tipa, naseljeno u dolini „Vrbeštica“ reke.

Mapa br. 75. Trenutne građevinske granice naselja Vrbeštica

Planirane građevinske granice

Proširenje građevinske zone naselja biće usmereno u pravcu naselja Brezovica.

Mapa br. 76. Planirane građevinske granice naselja Vrbeštica

Glavni razvoj

Razvoj naselja Vrbeštica ogleda se u razvoju lake industrije i poljoprivrede sa akcentom na stočarstvo i voćarstvo. Za sam razvoj potrebno je poboljšati putnu infrastrukturu, proširiti lokalne puteve, postaviti signalizaciju i kompletirati javnu rasvetu duž samih puteva. U pravcu zaštite sredine treba se osvrnuti na izgradnju kanalizacionih mreža sa kolektorima za tretiranje otpadnih voda, zaštititi reke, potoke i vodotokove. Za širenje naselja neophodna je izrada regulacionog plana. Naselje Vrbeštica poseduje kulturne znamenitosti te je potrebno preduzeti adekvatne mere za njihovu zaštitu.

Naselje Jažince

Naselja Jažince je većim delom izgrađeno na desnoj strani sliva reke Lepenac, a samo manjim delom na levoj. Zbog povećavanja atraktivnosti turističkog centra Brezovica i glavne opštinske saobraćajnice postepeno se proširuje od lokacije pored reke Lepenac na prostore pored puta Uroševac – Štrpce – Prizren. Broji oko 700 stanovnika sa oko 140 domaćinstva. Zahvata površinu od 15.463.348,6283m² (1.546,33 ha) sa građevinskom zonom površine od 351.754,653849 m² (35,17 ha) što znači da po glavi stanovnika iznosi 502,50 m² (0,05 ha).

Tipologija naselja

Naselje Jažince je gusto zbijene strukture. Stariji građevinski fond je vremenom skoro u potpunosti zamenjen. Dosadašnji stepen urbanizacije je na izuzetno niskom nivou, kako u pogledu urbanističke kompozicije tako i u pogledu urbane higijene. Savremeni tip građevina nema odnosa prema tradiciji. Objekti za stanovanje su sagrađeni od čvrstog materijala, gde najčešće dominira spratnost od P, P+1 i P+2. Grejanje se vrši ogrevnim drvetom, isključivo bukovim.

Zdravstvena služba ostvaruje se preko isturene ambulante tipa primarne zaštite. Ova služba nije adekvatna stvarnim potrebama i odvija se u malim prostorijama sa zastarelom opremom koja ne zadovoljava osnovne standarde.

Obrazovni sistem čini istureno odeljenje osnovne škola „Šarski Odred“ Sevice. Školska obrazovna ustanova raspolaže nastavnim učionicama različitih površina od najmanjih 12 m² pa do 45 m². Od pomoćnih objekata osnovna škola poseduje otvoreni mini fudbalski teren, koji se koristi, kako za nastavu škole tako i za rekreaciju lokalnog stanovništva.

Trgovinsku mrežu čine preduzeća iz privatnog sektora uglavnom mešovitog tipa.

U naselju Jažincu poznate su i zanatlije koji se bave uslužnim zanatstvom u oblasti drvne prerade i popravke drvenih proizvoda.

Dom kulture u kome se odvija niz kulturnih aktivnosti predstavlja jedan kombinovano informativno-rekreativni centar.

Crkva Sv. Petke predstavlja spomenik kulture lokalnog značaja kao i groblja. Od kulturnih dobara značajno mesto zauzima spomenik palim borcima partizanskog odreda u drugom svetskom ratu pod nazivom „U nedrima majke“, koji predstavlja delo istaknutog autora Svetomira Arsića – Basare. Ovaj spomenik je izgrađen u parku koji predstavlja potencijal za razvoj letnjeg turizma i održavanje tradicionalnih manifestacija.

Zonu Jažinca preseca magistralni put Uroševac-Prizren u dužini od 7,8 km i lokalni put u dužini od oko 2,4 km a samo naselje u dužini od 1,8 km.

Javni prevoz u naselju je deo već postojeće međuseoske i međugradske mreže sa dva autobuska stajališta.

Kompletna teritorija naselja je pokrivena mrežom mobilne telefonije, internetom i televizijom.

Vodosnabdevanje u samom naselju vrši se preko javne vodovodne mreže iz planinskog izvora.

Kanalizacioni sistem u naselju, je zbog konfiguracije terena, ne razvijen. Kanalizaciona mreža pokriva 10 % dok ostala domaćinstva otpadne vode odstranjuje u obližnjoj reci ili u septičkim jamama.

Tretiranje otpada u naselju vrši NJKP (Novo Javno Komunalno Preduzeće) gde svako domaćinstvo poseduje kantu zapremine 60 l za odlaganje otpadnih materijala. Pored kanti u naselju su raspoređeni i kontejneri zapremine 1,1 m³ u koji služe za odlaganje veće količine otpada.

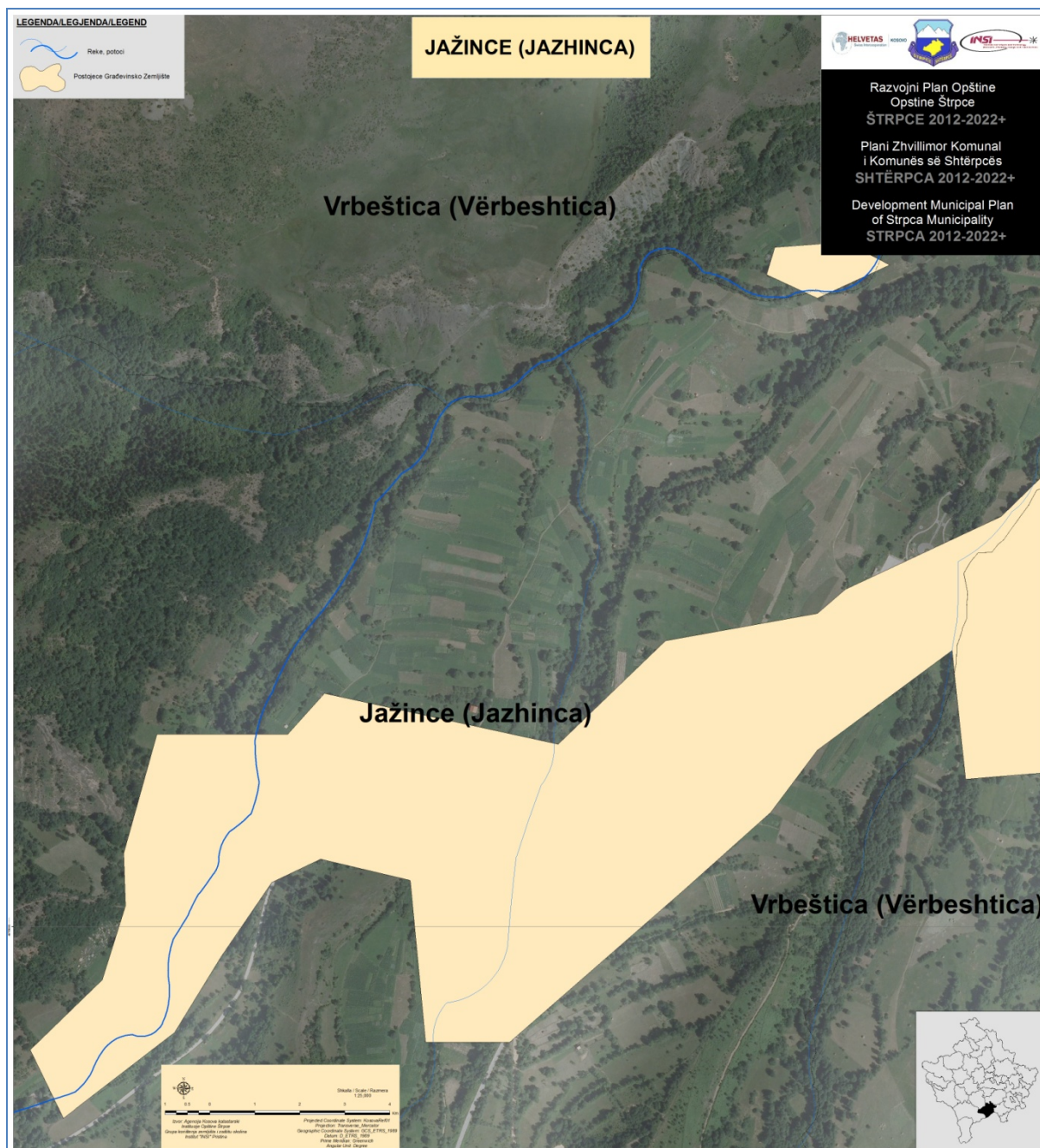
U katastarskoj zoni Jažinca izvire „Suva reka“ koja se uliva u reku „Lepenac“. Reke i potoci u naselju nisu uređeni tako da ne mogu prihvatiti velike količine vode, koje se izlivaju iz svojih prirodnih rečnih korita i izazivaju poplave. Takođe, u zoni naselja postoje dve jame „Govedarska“ i „Kozarska“ koje su deo legende.

Trenutni problemi

Naselje Jažince suočava se sa brojnim problemima koji utiču na razvoj samog naselja. Većina problema odnosi se na infrastrukturu gde su putevi van standarda (uske ulice, bez javne rasvete i signalizacije), ne postoje industrijski objekti. Postoje potencijali za razvoj poljoprivrede sa prioritetom razvoja stočarstva i voćarstva. Usluge javnog parkinga ne postoje, ne postoji železnički saobraćaj te se međugradski prevoz svodi na drumski saobraćaj koji je u zimskim uslovima veoma otežan, vodosnabdevanje ne pokriva kompletno naselje, sistem kanalizacione mreže ne postoji, ne adekvatno je održavanje crkava, groblja i kulturnih znamenitosti, vode i vodeni tokovi nisu uređeni i zaštićeni gde postoji opasnost od poplava.

Trenune građevinske granice

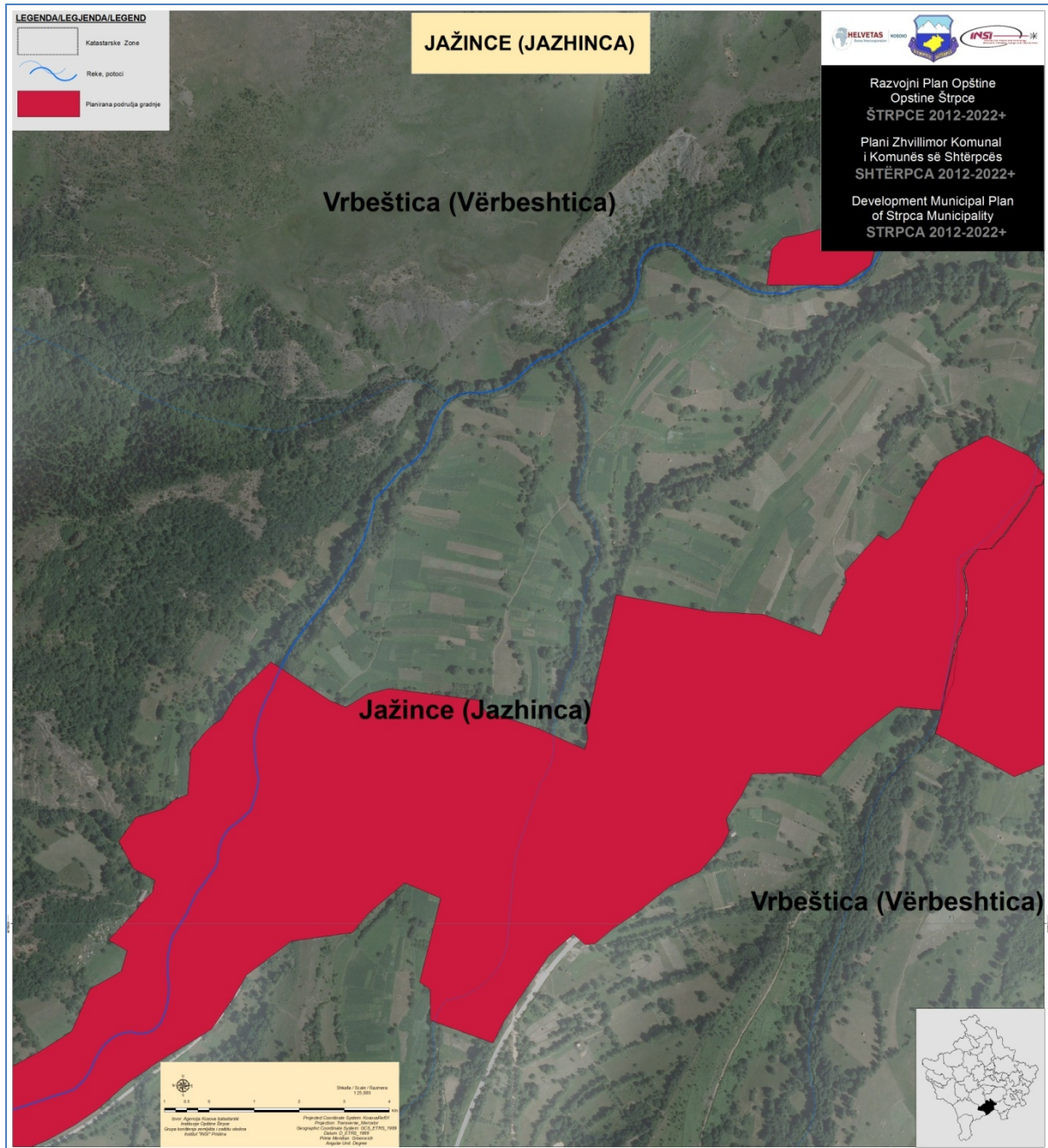
Naselje Jažince je linearnog tipa, prostire se duž lokalnog puta Sevce – Brezovica.

Mapa br. 77. Trenutne građevinske granice naselja Jažince

Planirane građevinske granice

Proširenje građevinske zone naselja biće usmereno u pravcu naselja Brezovica, sa tendencijom spajanja ta dva naselja. U katastarskoj zoni Jažinca planira se vikend zona duž magistralnog puta Uroševac – Prizren.

Mapa br. 78. Planirane građevinske granice naselja Jažince

Glavni razvoj

Razvoj naselja Jažince ogleda se u razvoju poljoprivrede (stočarstvo i voćarstvo). Za sam razvoj potrebno je poboljšati putnu infrastrukturu, proširiti lokalne puteve, postaviti signalizaciju i javnu rasvetu duž samih puteva. Za poboljšanje uslova života meštana neophodna je rešiti problem odstranjivanja i tretiranja otpadnih voda (izgradnja kanalizacione mreže gde konfiguracija terena dozvoljava). U pravcu zaštite sredine treba se osvrnuti na, zaštitu reka, potoka i vodotokova. Za širenje naselja neophodna je izrada regulacionog plana. Naselje Jažince poseduje kulturne znamenitosti te je potrebno preduzeti

adekvatne mere za njihovu zaštitu, kao aktiviranje i uređenje već postojećeg prostora za negovanje tradicionalnih manifestacija koje bi uticale na razvoj letnjeg turizma.

Naselje Donja Bitinja

Naselje Donja Bitinja prostire se duž reke „Lepenac“. Broji oko 830 stanovnika sa oko 140 domaćinstva. Zahvata površinu od 6.520.517,360590 m² (652,05 ha) sa građevinskom zonom površine od 235.878,966762m² (23,58 ha) što znači da po glavi stanovnika iznosi 284,19 m² (0,02 ha).

Tipologija naselja

Osnovna karakteristika naselja je zbijenost kuća, grupisanih u nekoliko mahala, tako da naselje pripada policentričnom tipu.

Primeri starih stambenih objekata u naselju su retki i po svojim karakteristikama ne mogu biti posebno zaštićeni.

Objekti za stanovanje su sagrađeni od čvrstog materijala, gde najčešće dominira spratnost od P, P+1 i P+2. Grejanje se vrši ogrevnim drvetom.

Zdravstvena služba ostvaruje se preko glavne ambulante u Štrpcu, dok se sistem osnovnog obrazovanja obavlja u isturenom odeljenju osnovne škole „Staja Marković“ Štrpce. Od pomoćnih objekata osnovna škola poseduje otvoreni mini fudbalski teren, koji se koristi, kako za nastavu škole tako i za rekreaciju lokalnog stanovništva, takođe se u centru naselja nalazi otvoreni košarkaski teren.

Trgovinsku mrežu čine preduzeća iz privatnog sektora uglavnom mešovitog tipa.

U naselju Donja Bitinja poznate su i zanatlije koji se bave uslužnim zanatstvom u oblasti održavanja i popravke proizvoda, opreme objekata kao i vršenja drugih usluga. Poznate su i zanatlije koji se bave domaćom radinošću, odnosno obradom i preradom umetničkih predmeta kao i njihovog uobličavanja kvaliteta koji zavisi od lične umešanosti proizvođača, takođe postoje zanatlije koje se bave izradom ručnih radova pojedinih proizvoda koje zanatlija uradi sam ili sa članovima porodice.

Najznačajnije kulturno dobro u naselju Donja Bitinja je crkva Sv. Teodora Tirona, opasana kamenim zidom, sa freskama i ikonama iz XVI –XVII veka. Pod u crkvi pokriven je velikim kamenim pločama. Staro groblje je integralni deo ovog kulturnog dobra, a pojedini nadgrobni spomenici zahtevju detaljnije naučno proučavanje i vrednovanje. Crkva Sv. Dimitrija takođe je nastala krajem XVI veka i mora dobiti formalno-pravnu zaštitu. U njenom dvorištu nalazi se i seosko groblje.

Ukupna dužina ulica u samom naselju iznosi 3,10 km gde su sve ulice osvetljene. Javni prevoz u naselju je deo već postojeće međuseoske mreže sa dva autobuska stajališta.

Kompletna teritorija naselja je pokrivena mrežom mobilne telefonije, internetom i televizijom.

Vodosnabdevanje u samom naselju vrši se preko stare vodovodne mreže, jer novo izgrađena mreža nije adekvatna za korišćenje zbog mikrobiološke neispravnosti vode sa izvora.

Kanalizacioni sistem svodi se na novo izgrađenu kanalizacionu mrežu koja pokriva kompletno naselje. Pročišćivanje otpadnih voda ne postoji te se kanalizaciona mreža izliva u obližnju reku „Lepenac“.

Tretiranje otpada u naselju vrši NJKP (Novo Javno Komunalno Preduzeće) gde svako domaćinstvo poseduje kantu zapremine 60 l za odlaganje otpadnih materijala. Pored kanti u naselju su raspoređeni i kontejneri zapremine 1,1 m³ u koji služe za odlaganje veće količine otpada.

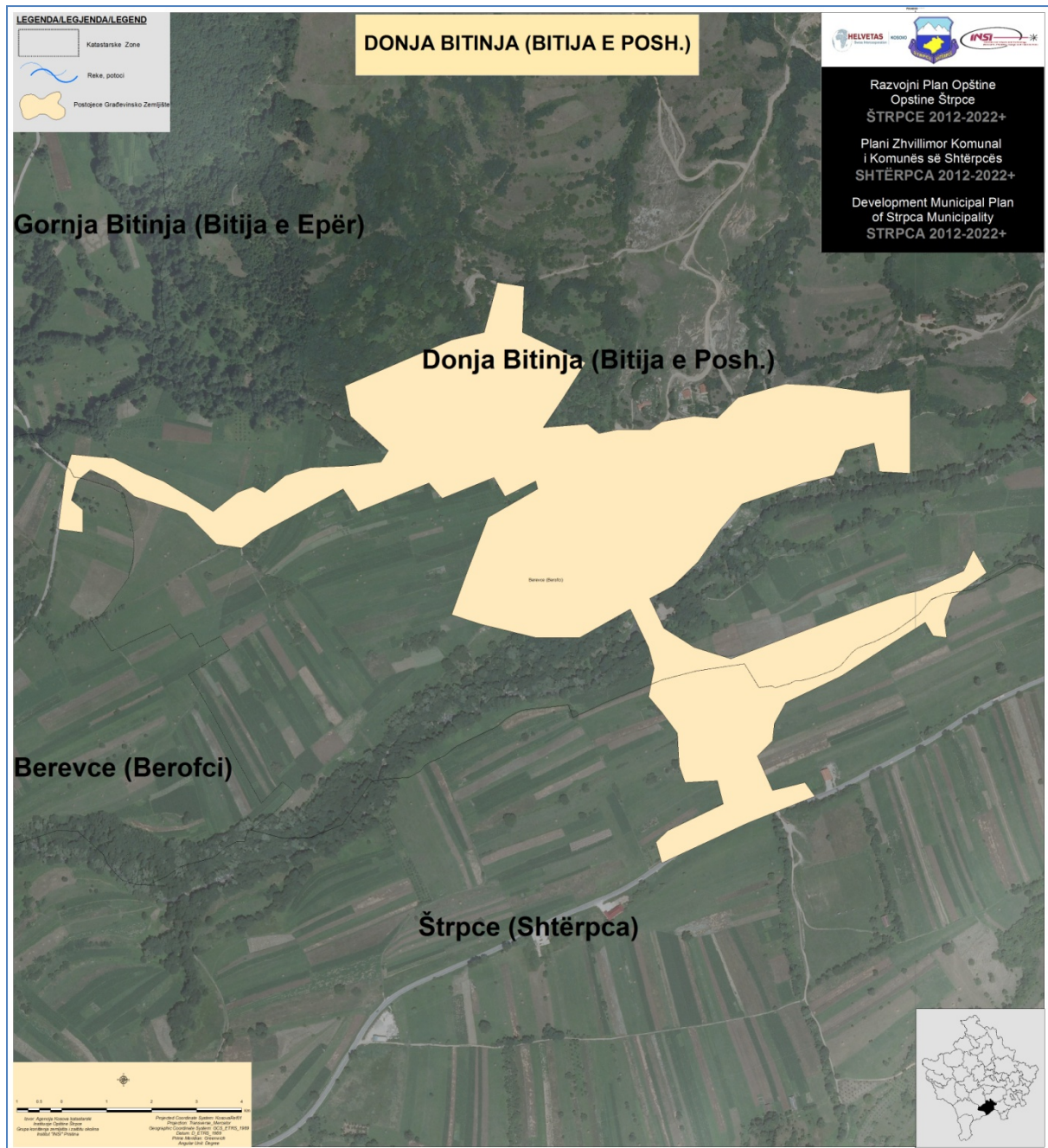
Korito reke „Lepenac“ nije uređeno, tako da ne može prihvatiti velike količine vode koje se izlivaju iz svojih prirodnih rečnih tokova i mogu izazvati poplave.

Trenutni problemi

Naselje Donja Bitinja suočava se sa brojnim problemima koji utiču na razvoj samog naselja. Većina problema odnosi se na infrastrukturu gde su putevi van standarda (uske i neasfaltirane ulice, bez signalizacije), ne postoje industrijski objekti iako postoje potencijali ne samo za razvoj industrije već i poljoprivrede, usluga javnog parkinga ne postoji, ne adekvatno je održavanje crkava, groblja i kulturnih znamenitosti, vode i vodeni tokovi nisu uređeni i zaštićeni gde postoji opasnost od poplava.

Trentune građevinske granice

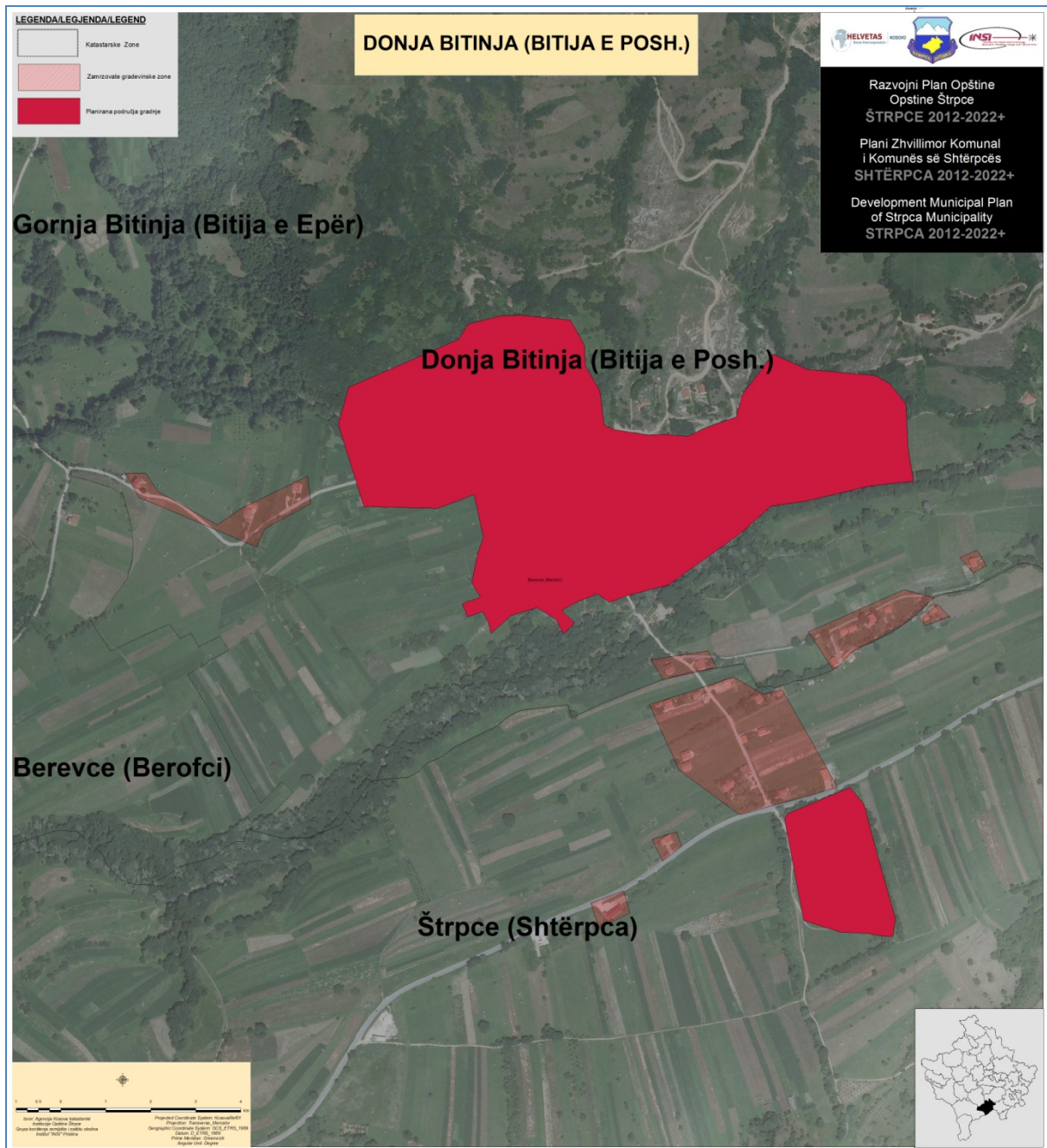
Naselje Donja Bitinja je policentričnog tipa, naseljeno je duž reke „Lepenca“.

Mapa br.79. Trenutne građevinske granice naselja Donja Bitinja

Planirane građevinske granice

Proširenje građevinske zone naselja biće usmereno u pravcu naselja Gornja Bitinja i duž reke „Lepenca“ prema naselju Gotovuša.

Mapa br. 80. Planirane građevinske granice naselja Donja Bitinja

Glavni razvoj

Razvoj naselja Donja Bitinja ogleda se u razvoju lake industrije i poljoprivrede. Za sam razvoj potrebno je poboljšati putnu infrastrukturu, proširiti lokalne puteve, postaviti signalizaciju i javnu rasvetu duž samih puteva. U pravcu zaštite sredine treba se osvrnuti na izgradnji kolektora za tretiranje otpadnih voda, zaštititi vodotokova. Za širenje naselja neophodna je izrada regulacionog plana. Naselje Donje Bitinja poseduje kulturne znamenitosti za koje je potrebno preduzeti adekvatne mere radi njihove zaštite.

Naselj Gornja Bitinja

Naselje Gornja Bitinja prostire se leve strane reke „Lepenac“. Broji oko 540 stanovnika sa oko 90 domaćinstva. Zahvata površinu od 9.341.849,54929 m² (934,18 ha) sa građevinskom zonom površine od 440.076,733276m² (44,00 ha) što znači da po glavi stanovnika iznosi 814,95 m² (0,08 ha).

Tipologija naselja

Osnovna karakteristika naselja je zbijenost kuća, grupisanih u nekoliko mahala, tako da naselje pripada policentričnom tipu.

Primeri starih stambenih objekata u naselju su retki i po svojim karakteristikama ne mogu biti posebno zaštićeni.

Objekti za stanovanje su sagrađeni od čvrstog materijala, gde najčešće dominira spratnost od P, P+1 i P+2. Grejanje se vrši ogrevnim drvetom.

Zdravstvena služba ostvaruje se preko isturene ambulante tipa primarne zaštite. Ova služba nije adekvatna stvarnim potrebama i odvija se u malim prostorijama sa zastarelom opremom koja ne zadovoljava osnovne standarde. Sistem osnovnog obrazovanja obavlja u isturenom odeljenju osnovne škola „Staja Marković“ Štrpce. Od pomoćnih objekata osnovna škola poseduje otvoreni mini fudbalski teren, koji se koristi, kako za nastavu škole tako i za rekreaciju lokalnog stanovništva, takođe se u centru naselja nalazi otvoreni košarkaski teren.

Trgovinsku mrežu čine preduzeća iz privatnog sektora uglavnom mešovitog tipa.

U naselju Donja Bitinja poznate su i zanatlije koji se bave uslužnim zanatstvom u oblasti održavanja i popravke proizvoda, opreme objekata kao i vršenja drugih usluga. Poznate su i zanatlije koji se bave domaćom radinošću, odnosno obradom i preradom umetničkih predmeta kao i njihovog uobličavanja kvaliteta koji zavisi od lične umešnosti proizvođača, takođe postoje zanatlije koje se bave izradom ručnih radova pojedinih proizvoda koje zanatlija uradi sam ili sa članovima porodice.

Demografske promene u ovom naselju ostavile su crkvu Sv. Đorđa kao usamljeni spomenik nacionalne kulture. Sama Crkva izgrađena je 1920. godine na ostacima stare crkve, a ostaci starog živopisa sačuvani su u apsi. Njstariji pomen mesta i crkve je iz 1456. godine, u turskom popisu oblasti Brankovića. U podu crkve postoje dve mermerne ploče sa ornamentima, a iznad crkve, pored stare vodenice, nalazi se i mermerni spomenik sa reljefom i imenima priložnika crkve iz 1592. godine. Ova kamena ploča sa starim grobljem zaslužuje kategoriju spomenika kulture od nacionalnog značaja. Zavod za zaštitu spomenika kulture uvrstio je među evidentirana kulturna dobra i seosku dzamiju. U dvorištu crkve nalazi se i seosko groblje.

Ukupna dužina ulica u samom naselju iznosi 1,5 km, a dužina osvetljenih ulica iznosi 1,00 km. Javni prevoz u naselju je deo već postojeće međuseoske mreže sa dva autobuska stajališta.

Kompletna teritorija naselja je pokrivena mrežom mobilne telefonije, internetom i televizijom.

Vodosnabdevanje u samom naselju vrši se preko nove vodovodne mreže koja pokriva oko 70% domaćinstava.

Kanalizacioni sistem svodi se na novo izgrađenu kanalizacionu mrežu koja pokriva oko 40% domaćinstava. Pročišćivanje otpadnih voda ne postoji te se kanalizaciona mreža izliva u obližnju „Sušičku“ reku.

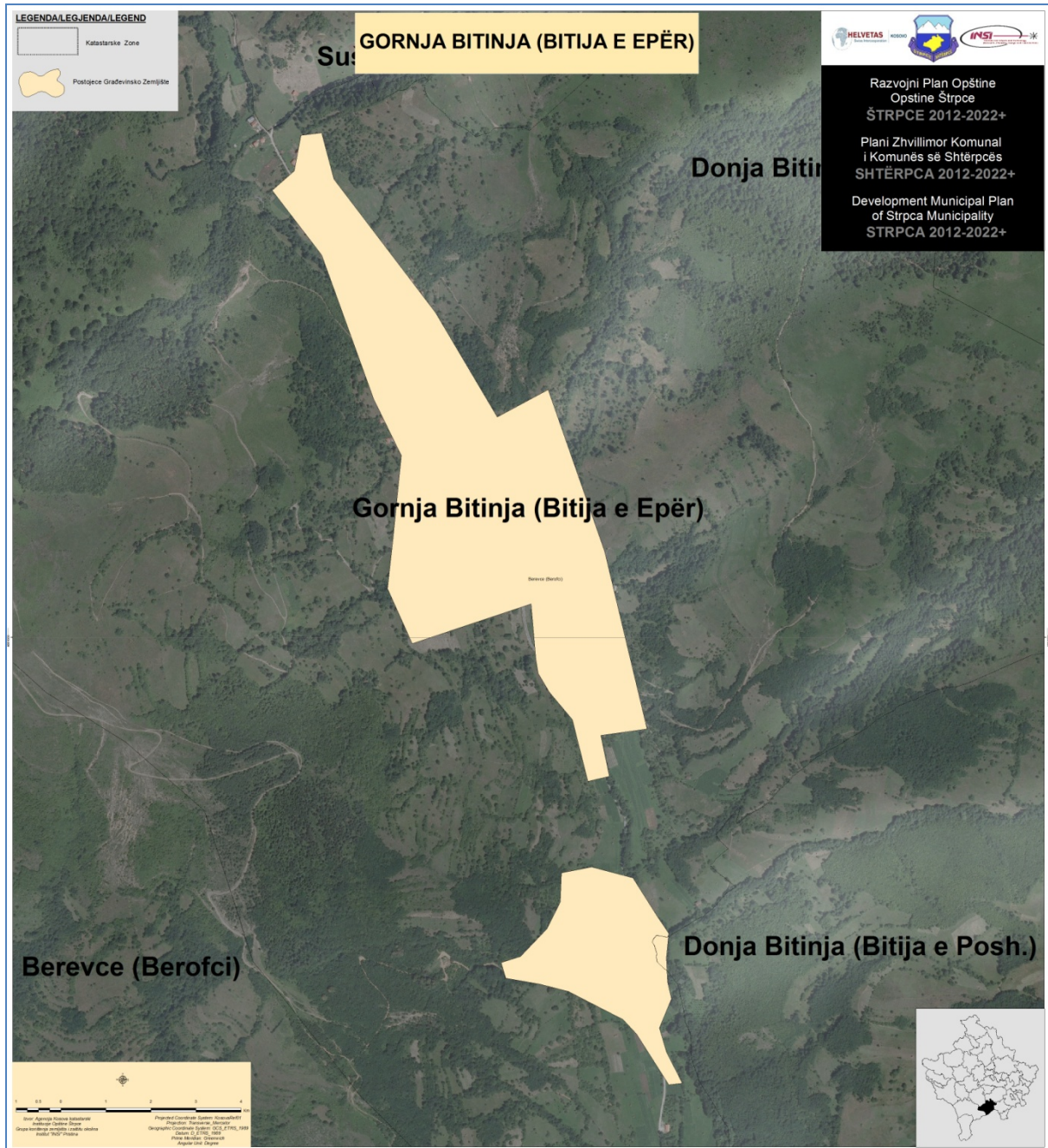
Tretiranje otpada u naselju vrši NJKP (Novo Javno Komunalno Pduzeće) gde svako domaćinstvo poseduje kantu zapremine 60 l za odlaganje otpadnih materijala. Pored kanti u naselju su raspoređeni i kontejneri zapremine 1,1 m³ u koji služe za odlaganje veće količine otpada.

Trenutni problemi

Naselje Gornja Bitinja suočava se sa brojnim problemima koji utiču na razvoj samog naselja. Većina problema odnosi se na infrastrukturu gde su putevi van standarda (uske i neasfaltirane ulice, bez javne rasvete i signalizacije), ne postoje industrijski objekti iako postoje potencijali ne samo za razvoj industrije već i poljoprivrede, usluga javnog parkinga ne postoji, ne adekvatno je održavanje crkava, groblja i kulturnih znamenitosti, vode i vodeni tokovi nisu uređeni i zaštićeni.

Trentune građevinske granice

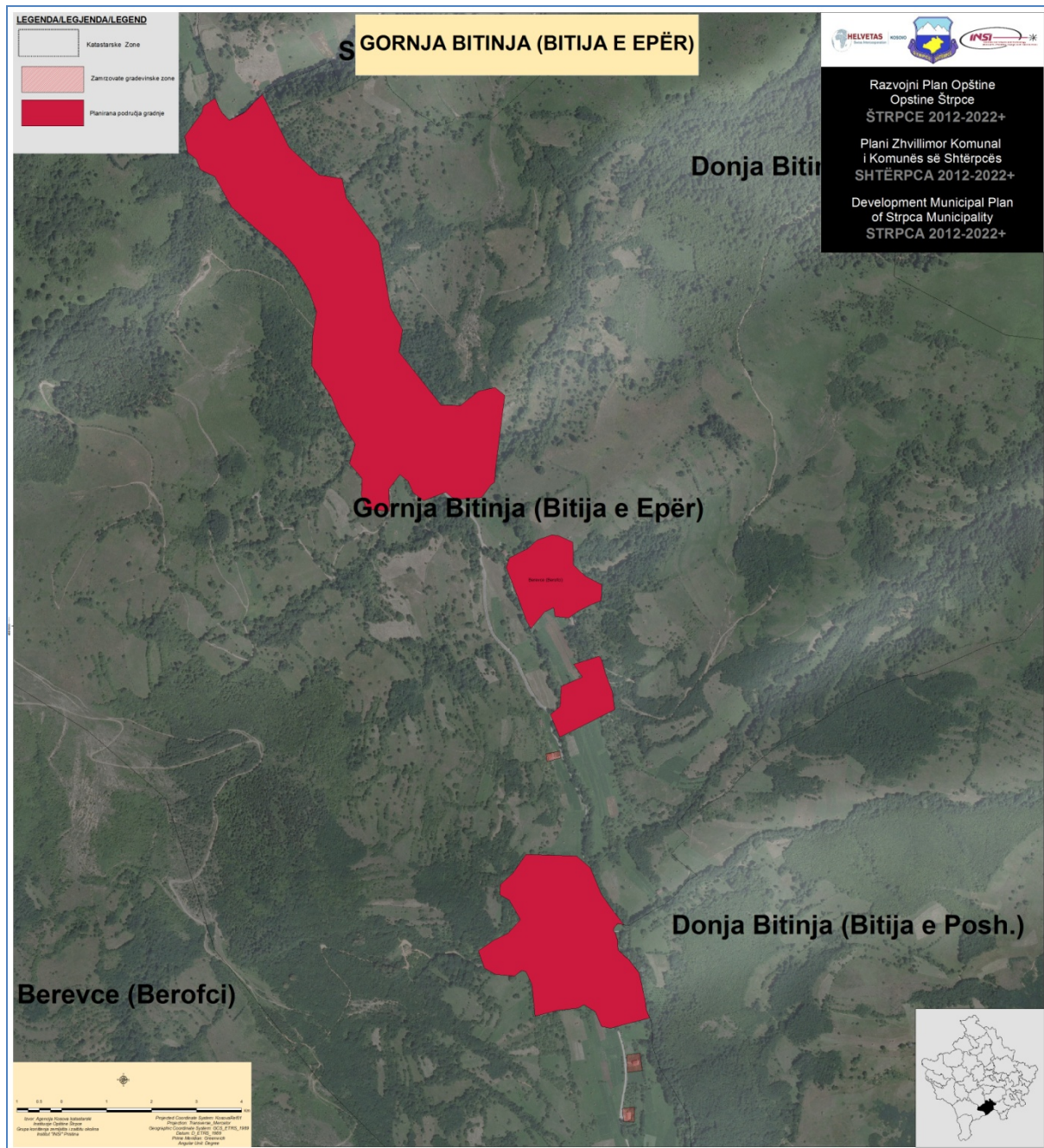
Naselje Gornja Bitinja je policentričnog tipa, naseljeno sa leve strane reke „Lepenca“.

Mapa br. 81. Trenutne grahëvinske granice naselja Gornja Bitinja

Planirane grahëvinske granice

Proširenje grahëvinske zone naselja biće usmereno u pravcu naselja Donja Bitinja i Sušica.

Mapa br. 82. Planirane građevinske granice naselja Gornja Bitinja

Glavni razvoj

Razvoj naselja Gornja Bitinja ogleda se u razvoju zanatstva, industrije i poljoprivrede. Za sam razvoj potrebno je poboljšati putnu infrastrukturu, proširiti lokalne puteve, postaviti signalizaciju i javnu rasvetu duž puteva i ulica. U pravcu zaštite sredine treba se osvrnuti na izgradnju kolektora za tretiranje otpadnih voda, zaštititi vodotokova. Za širenje naselja neophodna je izrada regulacionog plana. Naselje Gornja Bitinja poseduje kulturne znamenitosti za koje je potrebno preduzeti adekvatne mere radi njihove zaštite.

Mala ruralna naseljena mesta

Selo Drajkovce

Shtrihet rreth 4-5 km ne juglinde nga Shterpca. Eshte vendbanim i tipit te grumbulluar, është vendbanim i tipit kodrinor. Ka sipërfaqe 631.100,670288 m² zone ndertimore, dhe zona kadastrale 10.940.410,0488 m², e cila hapësirë është e paraqitur edhe me fshatin Firajë.

Fshati permendet edhe ne librin e kujtimeve te manastirit te Shen Trenise te Mushtishtit, i cili ka filluar te mbahet qe nga viti 1465.

Ne fund te vitit XVIII dhe ne fillim te shek. XIX familja e njohur shqiptare Gjinolli e cila sundoi ne kete treve, duke perfshire kete vendbanim, ndertoi ketu kullen katerkateshe qe sherbente si vezhgim dhe mbrojtje te rrugeve te kesaj ane. Disa familje shqiptare, pas vitit 1912., migrojne ne fshatin Mirosale te Ferizajt dhe ne Terstenik te Vitise

Tipologjia

Fshati ka një shtrirje të koncentruar me një tendecë të rritjes së numrit të banorëve përgjat rrugës në formë lineare ku kanë filluar të shtrihet edhe aktiviteti biznesor. Drajkovci është vendbanim i tipit individual, ka një objekt shkollorë në të cilin zhvillohet mësimi fillorë, ndërsa shkollimi i mesëm zhvillohet në qytezën e Shtërpçës. Shërbimet fetare kryhen në kishën e fshatit e cila gjendet në periferi të këtij fshati.

Vendbanimi si i tillë shërben për kryerjen e funksioneve themelore të jetës së njerëzve, banimin, jetën në bashkësi, funksionin e punës, furnizimin, arsimimin, komunikimin etj.

Fshati për ngrohje kryesisht shfrytëzon drurin. Fshati Drajkovc me ujë të pijshëm furnizohet nga sistemi i ujësjellësit. Mungon sistemi për trajtimin e ujërave të zeza.

Shtëpitë në këtë fshat janë të ndërtuara me material të fort .

Në fshatin Drekoc zhvillohen këto veprimtari: bujqësia, dhe tregëtia ne mase te vogel.

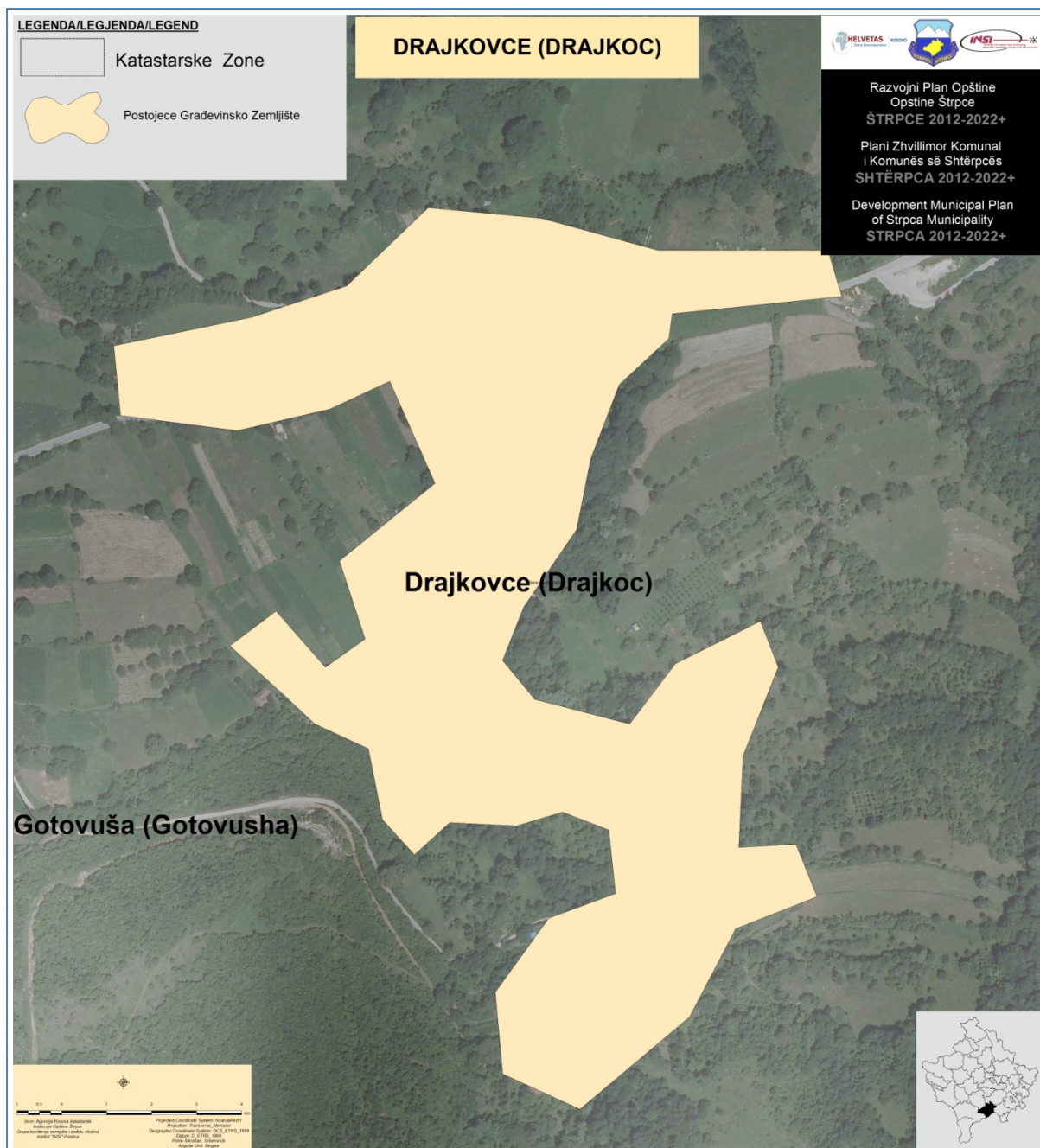
Trenutni problem

Si probleme kryesore në fshatin Drekoc më të theksuara janë trajtimi i ujrave të zeza sistemi i kanalizimit, grumbullimi i mbeturinave–deponitë e egra, rrugët e paasfaltuara,renovimi sistemit të furnizimit me ujë të pijshëm mungesa e hapësirave sportive, mungesë e qerdheve, sistemi i furnizimit me rrymë shumë i dobët, rrjeti televiziv i pa depërtueshëm.

Trenutne građevinske granice

Fshati Drajkovc është vendbanim i tipit të koncentruar, me tendencë të zhvillimit linear përkaj rruge duke përfshirë edhe bizneset e ndryshme. Shërbimet administrative kryhen në zyret komunale në Drekoc në periferi të fshatit.

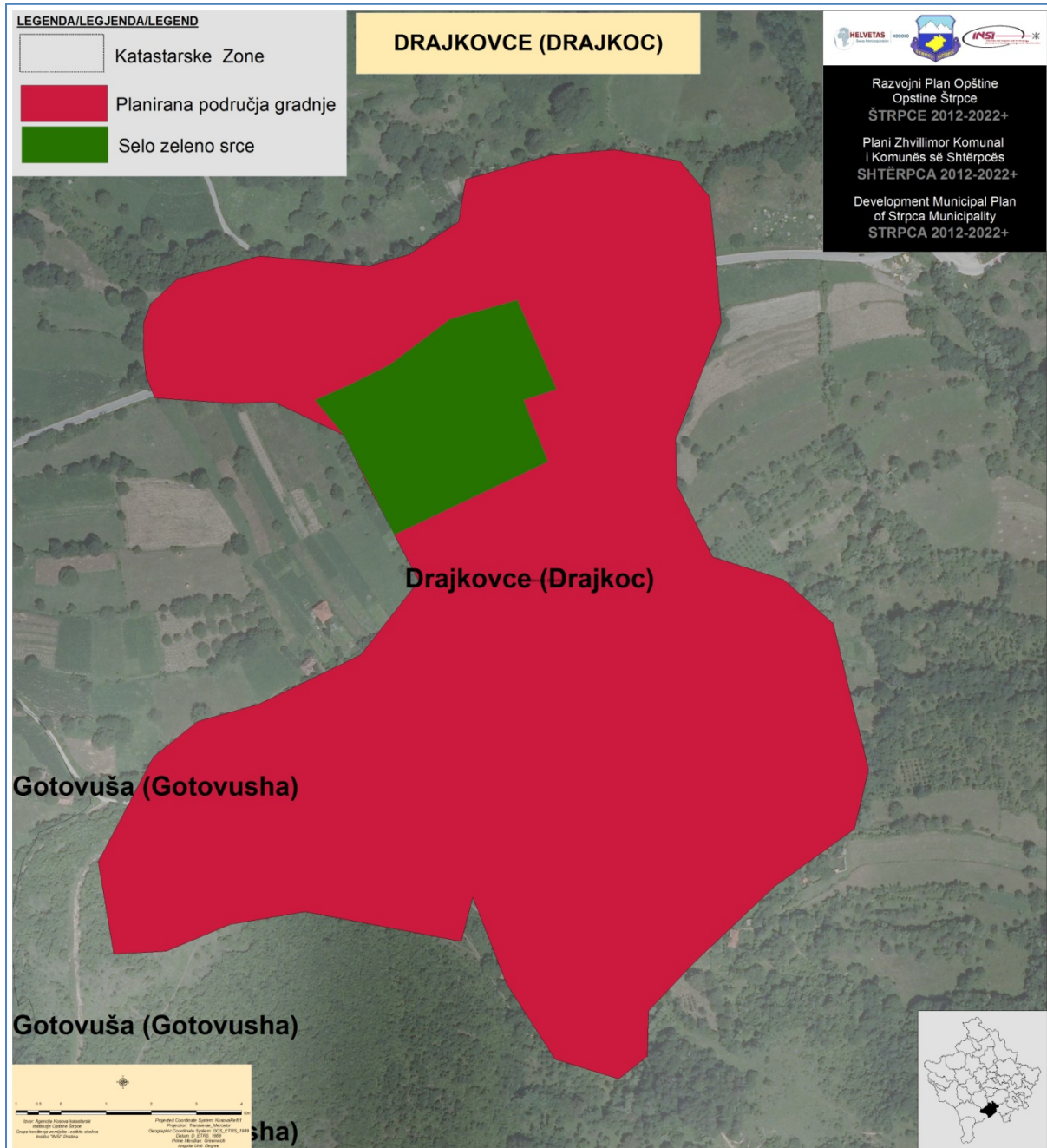

Mapa br. 83. Trenutne građevinske granice sela Drajkovce

Planirane građevinske granice

Për shkak të ruajtjes së tokës bujqësore me bonitet mesatarisht të mirë, kullosave dhe kompaktësimit të fshatit jemi të detyruar që ti vëjmë kufijt e ndërtimeve, në disa pjesë jemi deturuar që t'i ngrijm ndërtimet.

Mapa br. 84. Planirane građevinske granice sela Drajkovca

Glavni razvoj

Si zhvillime kryesor në këtë fshat janë: Ndërtimi i rrugës e cila lidhë lagjet e fshatit, rregullimi i ndriqimit publik, shtruarja e trotuareve të rrugve, asfaltimi i rrugëve brenda fshatit,

ndërtimi terenit sportive, ndërtimi i ujësjellësit dhe kanalizimit, shtrimi i rrugëve, ndërtimi i qerdheve, pyllëzimi i disa sipërfaqeve, zhvillim i blegtorisë.

Selo Viča

Fshati ka një shtrirje 7 km në veri – perëndim të Shtërpcës, karakteristikë e këtij vendbanimi është se i tërë fshati shtrihet në një luginë e cila nga të tri anët e vendbanimit është e rrethuar me kodra. Ka sipërfaqe 631100,67028800000zone ndertimore, dhe zona kadastrale 10940410,0488000000m2, e cila hapësirë është e paraqitur edhe me fshatin Firajë

Tipologjia

Fshati ka një shtrirje të koncentruar me një tendecë të rritjes së numrit të vendbanimit përgjat rrugës në drejtim të Drajkovci në formë lineare. Fshati Viqë është vendbanim i tipit individual, ka dy objekte shkollore ku mësimi zhvillohet deri në klasën e V-të fillore dhe më pas vazhdohet në Firajë, respektivisht Shtërpcë. Fshati është i banuar me popullsi të përzier (sërbë dhe Shqiptar). Shërbimet fetare kryhen në kishën e fshatit e cila gjendet në periferi të këtij fshati, për komunitetin sërbë, ndërsa për komunitetin Shqiptarë në xhaminë e fshatit firajë dhe Brod.

Vendbanimi si i tillë shërben për kryerjen e funksioneve themelore të jetës së njerëzve, banimin, jetën në bashkësi, funksionin e punës, furnizimin, arsimimin, komunikimin etj.

Fshati për ngrohje kryesisht shfrytëzon drurin. Fshati Viqë është i mbuluar me rrjetin e ujësjellësit, mungon sistemi i kanalizimit dhe sistemi për trajtimin e ujërave të zeza.

Shtëpitë në këtë fshat janë të ndërtuara me material të fort.

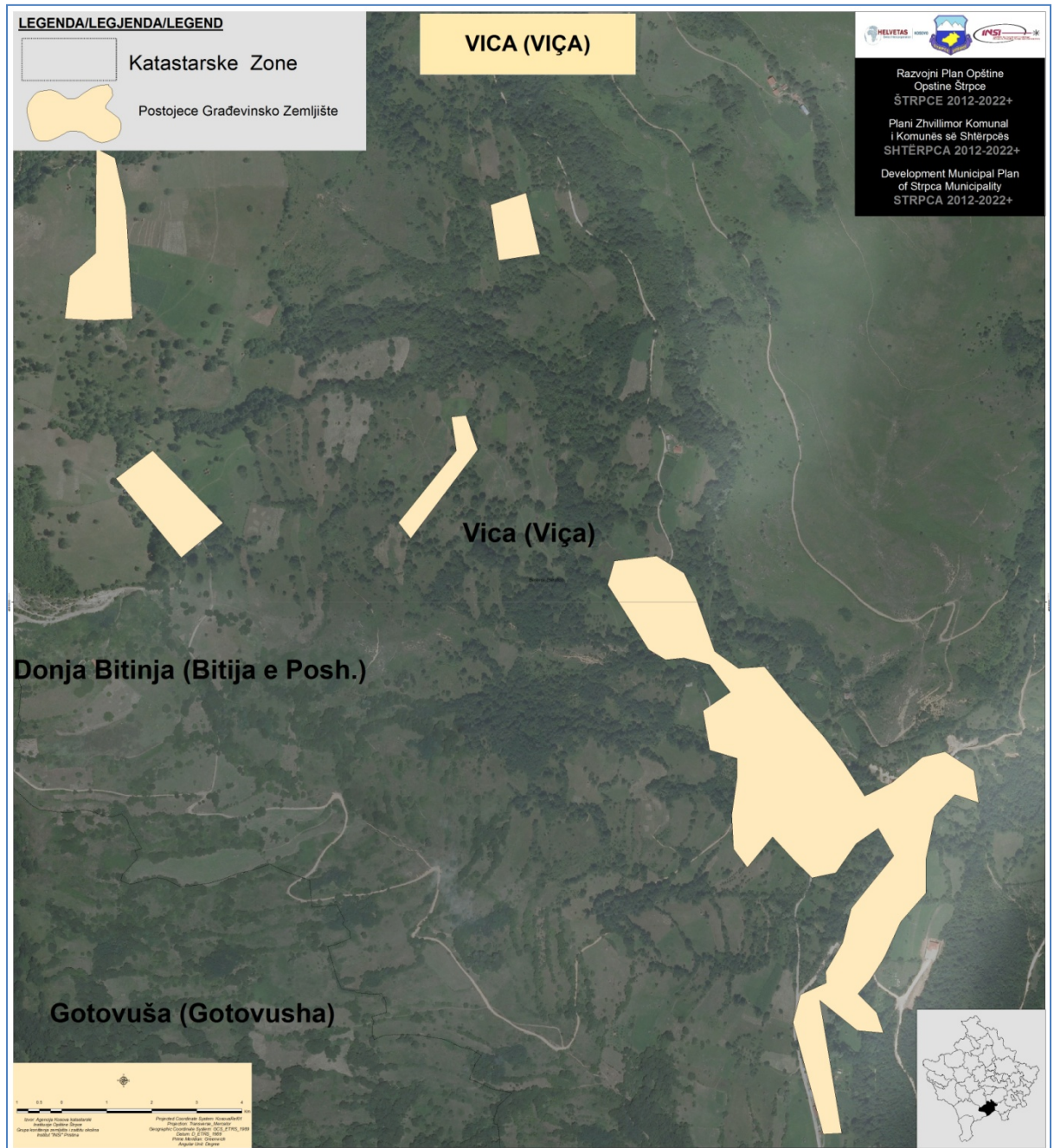
Veprimtaritë kryesore të cilat zhvillohen në fshatin Viqë: bujqësia, blegtoria, zejtaria (ndërtimtar, makineri, teknologji informative) si dhe në masë të vogël tregëtia.

Trenutni problemi

Si probleme kryesore në fshatin Viqë më të theksuara janë trajtimi i ujrave të zeza sistemi i kanalizimit, grumbullimi i mbeturinave–deponitë e egra, rrugët e paasfaltuara, renovimi sistemit të furnizimit me ujë të pijshëm, mungesa e hapësirave sportive, mungesë e qerdheve, sistemi i furnizimit me rrymë shumë i dobët, rrjeti televiziv i pa depërtueshëm, si dhe për shkak të konfiguracionit në masë të vogël depërtojnë valët e telefonisë mobile.

Trenutne građevinske granice

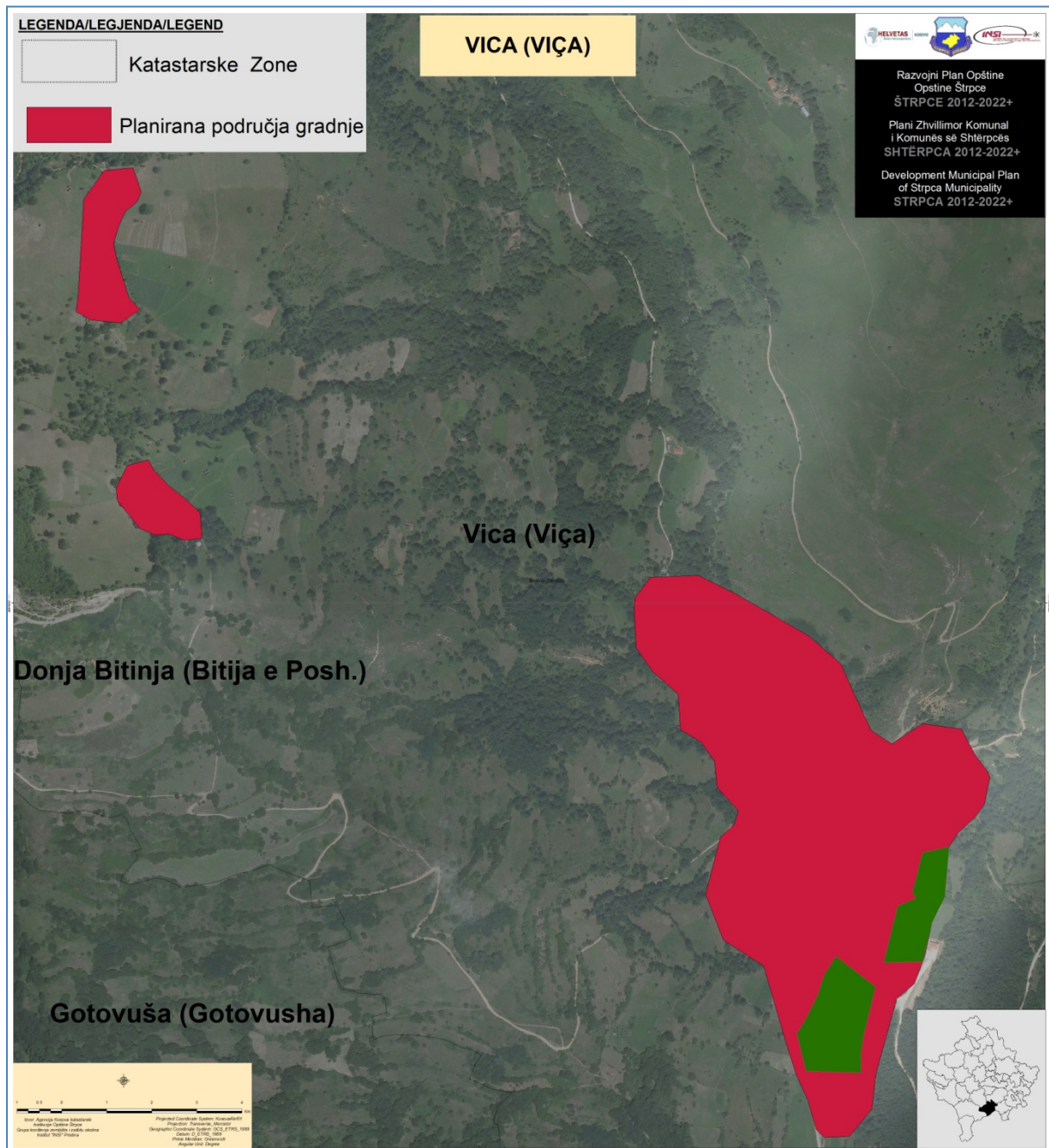
Viqë është vendbanim i tipit të koncentruar, me tendencë të zhvillimit linear përskaaj rruge. Shërbimet administrative kryhen në zyret komunale në Drekoc.

Mapa br. 85. Trenutne građevinske granice sela Viča

Planirane građevinske granice

Për shkak të ruajtjes së tokës bujqësore me bonitet mesatarisht të mirë, kullosave dhe kompaktësimit të fshatit jemi të detyruar që ti vëjmë kufijt e ndërtimeve, në disa pjesë jemi deturuar që t'i ngrijm ndërtimet.

Mapa br.86. Planirane građevinske granice sela Viča

Glavni razvoj

Si zhvillime kryesor në këtë fshat janë: Ndërtimi i rrugës e cila lidhë fshatin, rregullimi i ndriqimit publik në komplet vendbanimin pasi që një pjesë e fshatit është e përfshirë në

ndriqimin publik, shtruarja e trotuareve të rrugve, asfaltimi i rrugëve brenda fshatit, ndërtimi terenit sportive, ndërtimi i sistemit kanalizimit, shtrimi i rrugëve, ndërtimi i qerdheve, pyllëzimi i disa sipërfaqeve, zhvillim i blegtorisë.

Selo Sušice

Sušice je jedno od najmanjih naselje u opštini Štrpce. Nalazi se sa leve strane reke „Lepenac“ iznad Gornje Bitinje. Broji oko 180 stanovnika sa oko 30 domaćinstva. Zahvata površinu od 10.725.611,7279m² (1.072,56 ha) sa građevinskom zonom površine od 61.517,88639m² (6,15 ha) što znači da po glavi stanovnika iznosi 341,76 m² (0,03 ha).

Tipologija naselja

Osnovna karakteristika naselja je zbijenost kuća, tako da naselje pripada koncentričnom tipu.

Primeri starih stambenih objekata u naselju su izraženi i po svojim karakteristikama mogu biti posebno zaštićeni.

Pojedini objekti za stanovanje, koji pripadaju novijem datumu sagrađeni su od čvrstog materijala, gde najčešće dominira spratnost od P, P+1. Grejanje se vrši ogrevnim drvetom.

Zdravstvena služba ostvaruje se preko isturene ambulante tipa primarne zaštite. Ova služba nije adekvatna stvarnim potrebama i odvija se u malim prostorijama sa zastarelom opremom koja ne zadovoljava osnovne standarde. Sistem osnovnog obrazovanja obavlja u isturenom odeljenju osnovne škole „Staja Marković“ Štrpce. Od pomoćnih objekata osnovna škola poseduje otvoreni mini fudbalski teren, koji se koristi, kako za nastavu škole tako i za rekreaciju lokalnog stanovništva.

Trgovinsku mrežu čine preduzeća iz privatnog sektora uglavnom mešovitog tipa.

U naselju Sušice karakteristična je tradicija bavljenja ovčarstvom.

Osim starih objekata koji su karakteristični za ovo područje u naselju ne postoje druge kulturne znamenitosti. U naseju postoji i groblje.

Javni prevoz u naselju je deo već postojeće međuseoske mreže sa početnim autobuskim stajalištem. Kompletna teritorija naselja je pokrivena mrežom mobilne telefonije, internetom i televizijom.

Vodosnabdevanje u samom naselju vrši se preko idividualnih vodovoda i bunara.

Kanalizacioni sistem ne postoji, te se otpadne vode izlivaju u septičke jame.

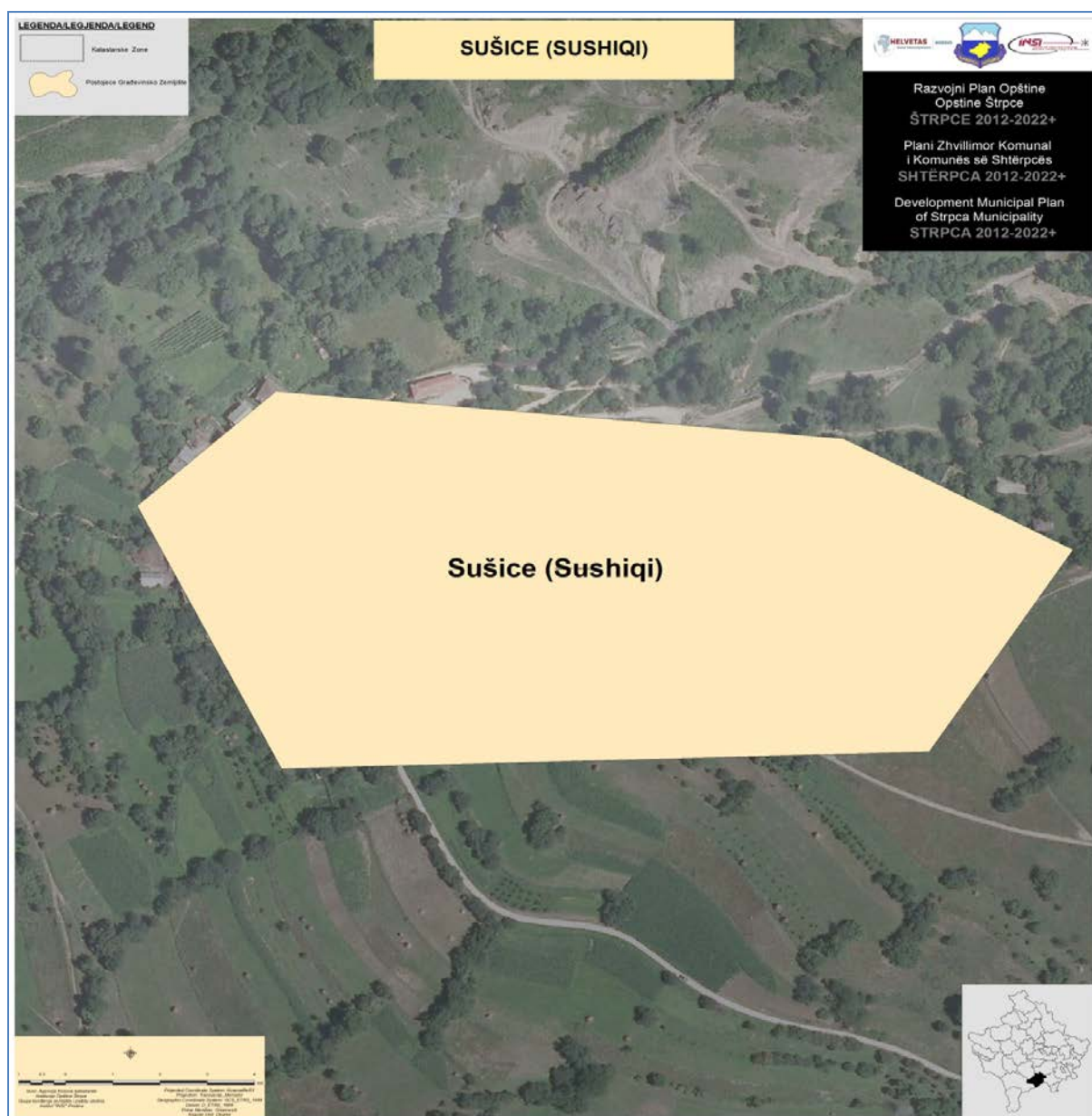
Tretiranje otpada u naselju vrši NJKP (Novo Javno Komunalno Prduzeće) gde svako domaćinstvo poseduje kantu zapremine 60 l za odlaganje otpadnih materijala. Pored kanti u naselju su raspoređeni i kontejneri zapremine 1,1 m³ u koji služe za odlaganje veće količine otpada.

Trenutni problemi

Sušice je najugroženije naselje u opštini Štrpce i suočava se sa brojnim problemima koji utiču na razvoj samog naselja. Većina problema odnosi se na infrastrukturu gde su putevi van standarda (uske i neasfaltirane ulice, bez javne rasvete i signalizacije), ne postoji javni vodovod, kao ni kanalizacija, takođe je ne adekvatno održavanje groblja. Nedovoljno su iskorišćeni potencijali za razvoj poljoprivrede naročito ovčarstva i voćarstva.

Trentune građevinske granice

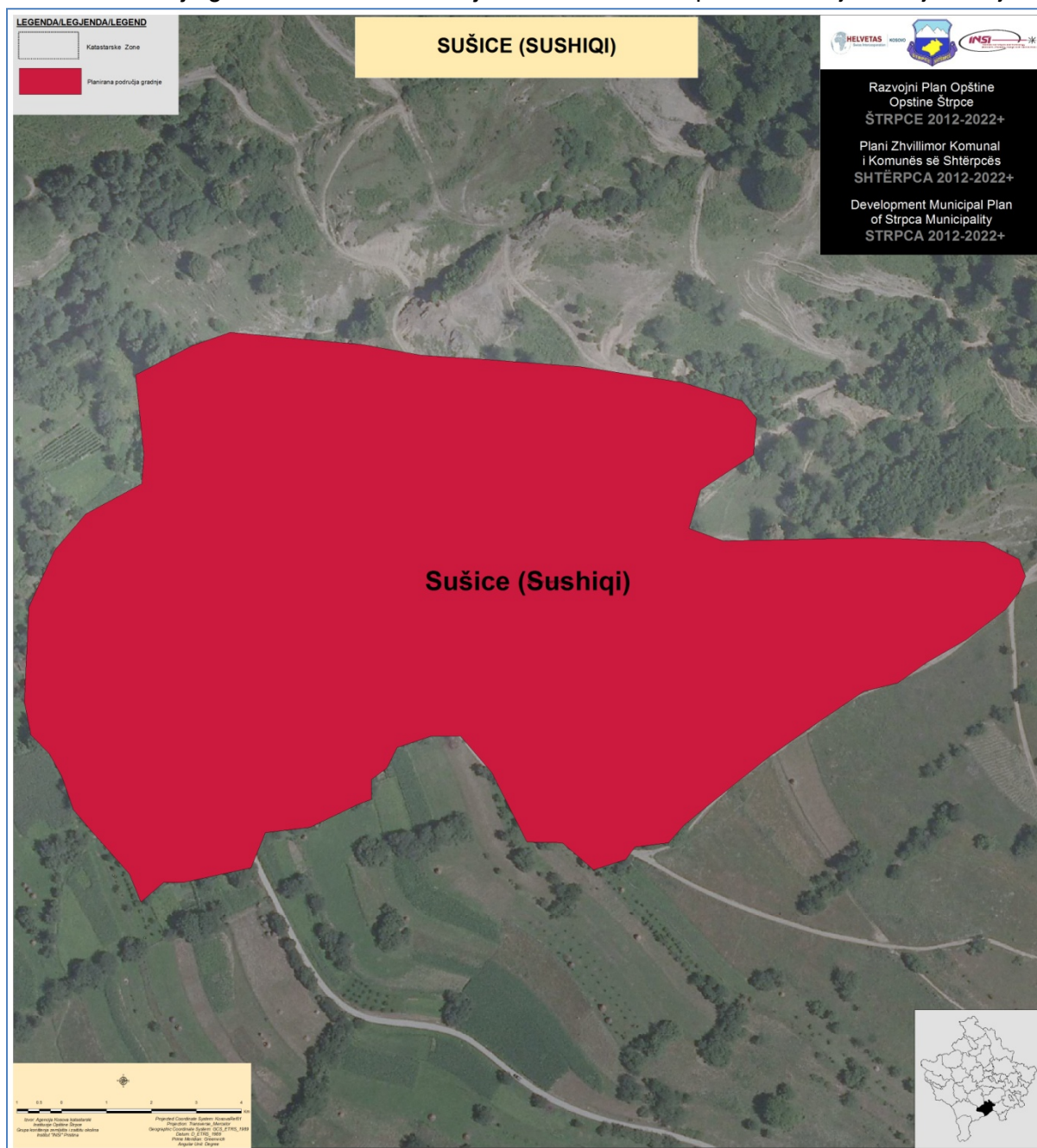
Naselje Sušice je koncentričnog tipa, naseljeno sa leve strane reke „Lepenca“ iznad Gornje Bitinje.

Mapa br. 87. Trenutne građevinske granice sela Sušića

Planirane građevinske granice

Proširenje građevinske zone naselja biće usmereno u pravcu naselja Gornja Bitinja.

Mapa br. 88. Planirane građevinske granice sela Sušića

Glavni razvoj

Razvoj naselja Sušića ogleda se u razvoju zanatstva i poljoprivrede. Za sam razvoj potrebno je poboljšati putnu infrastrukturu, proširiti i asfaltirati lokalne puteve, postaviti signalizaciju i javnu rasvetu duž puteva. Neophodno je izgraditi javnu vodovodnu mrežu, a u pravcu zaštite sredine treba se osvrnuti na izgradnji kanalizacije sa kolektoima za tretiranje otpadnih voda. Za širenje naselja neophodna je izrada regulacionog plana. Naselje Sušiće

poseduje objekte od istorijskog značaja, karakteristične za ovo područje i treba preduzeti adekvatne mere radi njihove zaštite.

Selo Ižance

Fshati ka nje shtrirje 11 km në veri - lindje të Shtërpçës , është vendbanim i tipit kodrinoro-malor. Ka sipërfaqe 150.140,384621 m² zone ndertimore, dhe zona kadastrale 3.770.693,8551 m². Vendbanimi është i larguar rreth 10 km larg qendres komunale.

Sipas tradites, thuhet se ky vendbanim është themeluar para 3 shekujve. Sipas mikrotoponimit, Kisha që ekziston në këto lokalitete mund të thuhet se duhet të jetë vendbanim i vjetër, në të cilin ka jetuar popullata e krishtere e pastaj me vonë e myslimanizuar.

Në sallnamet e Vilajetit të Kosovës të vitit 1893. (1.311 h), të vitit 1896. (1.314 h) dhe të vitit 1900. (1.318 h) është e regjistruar me emrin Isran'a, përkatësisht Ižanca.

Shpërngulje të popullsisë nga ky fshat ishin të perhershme, por me shume në territorin e Kosovës. Këto shpërngulje janë here për çështje ekonomike, nga papunesia, rruget e largësia prej qendres komunale. Shume banorë pas vitit 1912. janë shpërngulur nga ky vendbanim në Turqi, pastaj prej vitit 1931-1934. në Shqipëri, si p.sh. familjet e Bafti Kadriut dhe e Hamdi Kadriut. Pas vitit 1945. nga lagjja e Toshëve dhe e Vladëve janë shpërngulur në Maqedoni 13 familje.

Tipologjia

Fshati ka një shtrirje disperse me një tendencë të zvoglimit të numrit të banorëve. Fshati është i shpërndarë në dhe është vendbanim i tipit individual, ka një objekt shkollorë në të cilin zhvillohet mësimi deri në kl 9-të. Shërbimet kryhen kryesisht jashtë fshatit.

Vendbanimi si i tillë shërben për kryerjen e disa funksioneve themelore të jetës së njerëzve, banimin, jetën në bashkësi, funksionin e punës, furnizimin, arsimimin, komunikimin etj.

Fshati për ngrohje kryesisht shfrytëzon drurin. Pjesa më e madhe e fshatit me ujë të pijshëm furnizohet nga sistemi i ujësjellësit ndërsa pjesa tjetër e cila ka problem me ujë të pijshëm furnizohet nga pusët ose rrjeti individual. Mungon sistemi për trajtimin e ujërave të zeza.

Shtëpitë në këtë fshat janë të ndërtuara me material të fort.

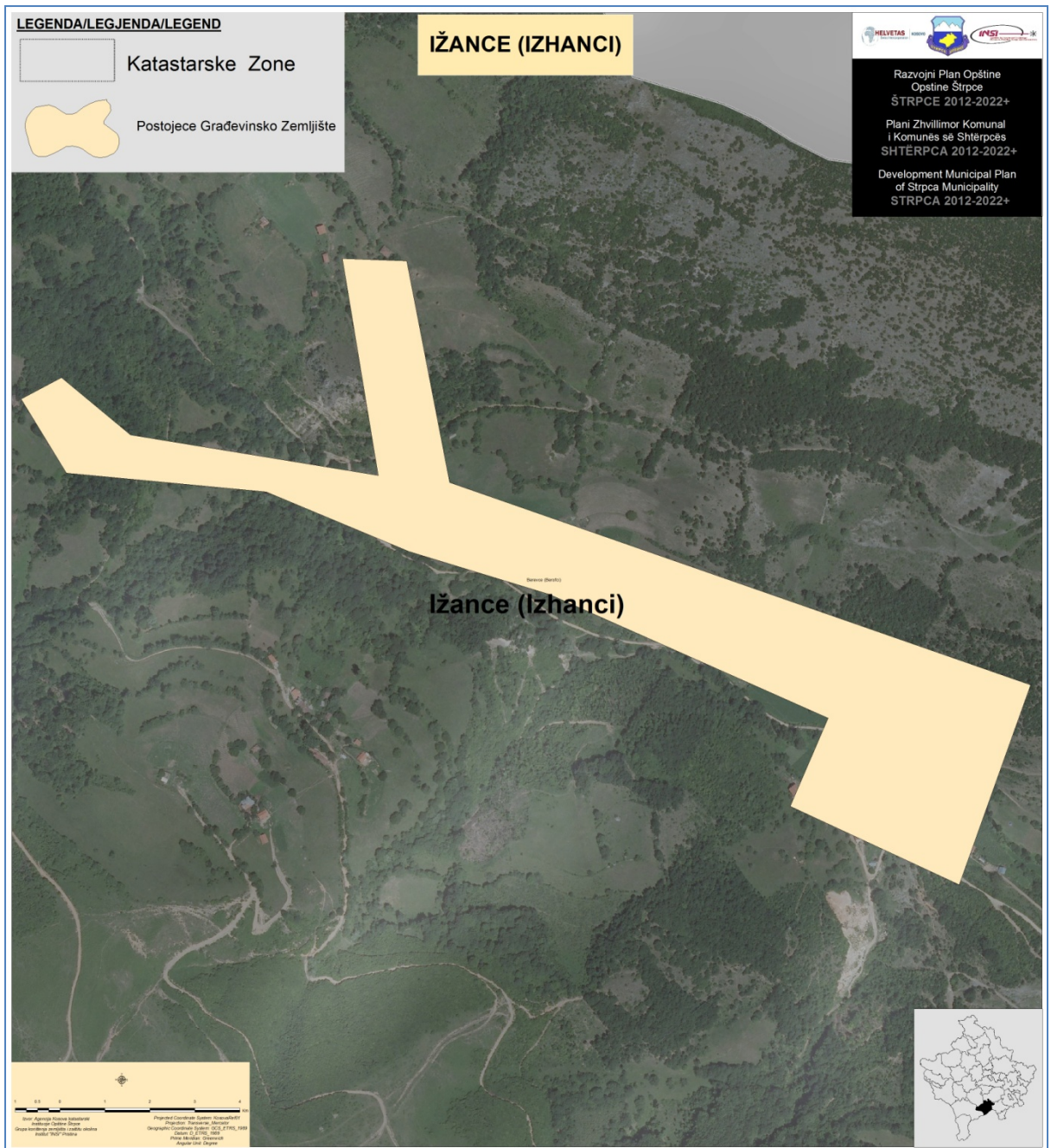
Në fshatin Ižanc zhvillohen këto veprimtari: bujqësia dhe blegtoaria.

Trenutni problemi

Si probleme kryesore në fshatin Izhanc më të theksuara janë trajtimi i ujrave të zeza sistemi i kanalizimit, grumbullimi i mbeturinave – deponitë e egra, rrugët e paasfaltuara, sistemi i furnizimit me ujë të pijshëm mungesa e hapësirave sportive, mungesë e qerdheve, sistemi i furnizimit me rrymë shumë i dobët, rrjeti telefonisë fikse, interneti, rrjeti televiziv i pa depërtueshëm.

Trenutne građevinske granice

Fshati Izhanc është vendbanim i tipit dispers, zhvillimet të reja nuk ka. Shërbimet administrative kryhen në zyret komunale në Drekoç rreth 7 km larg fshatit.

Mapa br. 89. Trenutne građevinske granice sela Ižance

Planirane građevinske granice

Për shkak të ruajtjes së tokës bujqësore me bonitet mesatarisht të mirë, kullosave dhe kompaktësimit të fshatit jemi të detyruar që ti vëjmë kufijt e ndërtimeve, në disa pjes jemi deturuar që t'i ngrijm ndërtimet.

Selo Koštanjevo

Fshati Kashtanjevë ka një shtrirje 11 km në veri – perëndim të Shtërpçës , është vendbanim i tipit kodrinor-malor. Ka sipërfaqe 150.140,38462 m² zone ndertimore, dhe zona kadastrale 3.770.693,8551 m². Fshati shtrihet në një lartësi mbidetare prej 1.000-1.350 m. Është larg qendres komunale rreth 13 km, në rrugën Ferizaj - Brezovice, e cila ndan rrugën në Drejkoc, 7 km nga fshati.

Sipas një versioni, etimologjia e fshatit Kashtanjeve është nga ljala shqipe kashtë. Në fshat janë mbjelle shumë ara me elb, tersher, theker e grure dhe korrje-shirjet kanë zgjatur gjysmë vete me shumë kashtë e pak drithë, vend jopjellor, vend i thate, në të cilin ara s'ka dhënë fryte të mjaftueshëm por me shumë kashtë. Versioni tjetër sipas një gojedhene të pleqve: Emri Kashtanjeve ka mbetur sipas një Geshtenje të madhe e cila ka qene 2 me dy dege, njëra e tjetra e thate. qe ka qendruar dy deri në tre shekuj. Banoret e këtij fshati kryesisht janë marre me blegtori, bujqësi dhe artizanate prej druri.

Autoktonine e fshatit dhe vjetërsinë e tij e tregojnë edhe gjurmët e lashtësi që gjenden edhe sot: Kisha afër shkollës së vjetër (janë themelet e dy kishave: njëra një lindje e tjetra në perëndim të fshatit). Varret e Vogliqeve, Kalaja, Varret e murosura të lagjja e Tafajve dhe e Nuhajve nën rrugën që lidh fshatin me Ferizaj, që supozohet të jenë tipike ilire, etj.

Në dokumentet e shkruara përmendet në defterit osman të Vilajetit Vellk të vitit 1455., me 20 shtëpi e 6 beqare'. Në defterin kadastral osman të Sanxhakut të Vushtrrisë të vitit 1566-1574. ishin të regjistruar 15 shtëpi e 4 beqare.

Siç j flitet në popull, ky vendbanim një kohë ishte i braktisur. Është rithemeluar para 300-400 viteve. Tre vellezer kanë ardhur, dy janë ndalur këtu e një ka vazhduar për në fshatin shumë më vjetër Biti. Aty, në atë kohë, nuk jetonte askush dhe ishte tersisht mal.

Tipologjia

Fshati ka një shtrirje disperse me një tendencë të zvoglimit të numrit të banorëve. Fshati është i shpërndarë në dhe është vendbanim i tipit individual, ka një objekt shkollorë në të cilin zhvillohet mësimi deri në kl 9-të. Shërbimet kryhen kryesisht jashtë fshatit.

Vendbanimi si i tillë shërben për kryerjen e disa funksioneve themelore të jetës së njerëzve, banimin, jetën në bashkësi, funksionin e punës, furnizimin, arsimimin, komunikimin etj.

Fshati për ngrohje kryesisht shfrytëzon drurin. Pjesa më e madhe e fshatit me ujë të pijshëm furnizohet nga sistemi i ujësjellësit ndërsa pjesa tjetër e cila ka problem me ujë të pijshëm furnizohet nga pusët ose rrjeti individual. Mungon sistemi për trajtimin e ujërave të zeza.

Shtëpitë në këtë fshat janë të ndërtuara me material të fort.

Në fshatin Izhanc zhvillohen këto veprimtari: bujqësia dhe blegtoria

Trenutni problemi

Si probleme kryesore në fshatin Kashtanjevë më të theksuara janë trajtimi i ujërave të zeza sistemi i kanalizimit, grumbullimi i mbeturinave–deponitë e egra, rrugët e paasfaltuara, sistemi i furnizimit me ujë të pijshëm mungesa e hapësirave sportive, mungesë e qerdheve, sistemi i furnizimit me rrymë shumë të dobët, rrjeti telefonik fikse, interneti, rrjeti televiziv i pa depërtueshëm.

Trenutne građevinske granice

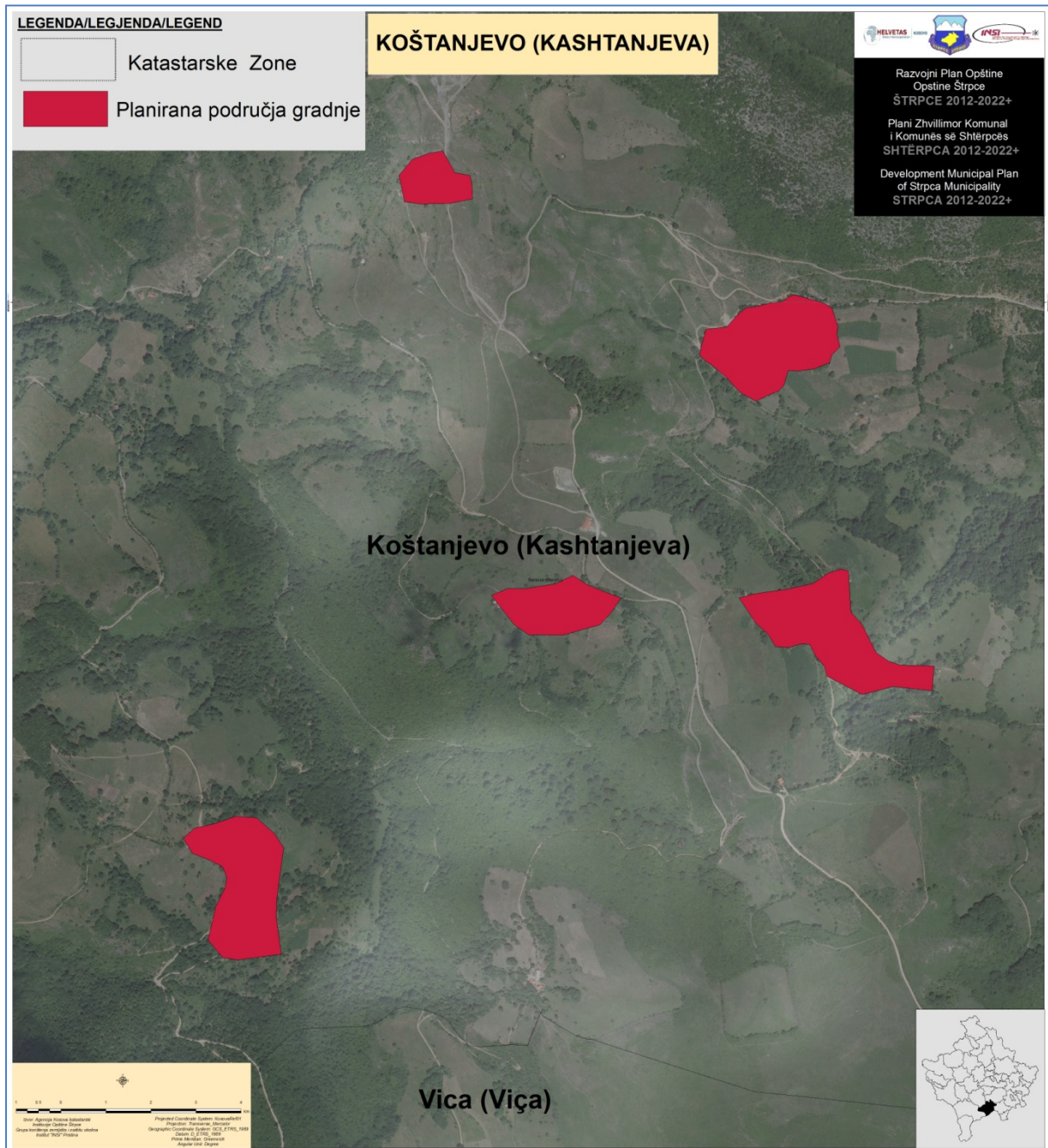
Fshati Kashtanjeve është vendbanim i tipit dispers, Koheve te fundit verehet nje interesim per te ndertuar ne menyre lineare dhe ate per objektet ndertohen kryesisht per pushime sezonale. Shërbimet administrative kryhen në zyret komunale në Drekoc rreth 7km larg fshatit.

Mapa br. 91. Trenutne građevinske granice sela Košťanjeva

Planirane građevinske granice

Për shkak të ruajtjes së tokës bujqësore me bonitet mesatarisht të mirë, kullosave dhe kompaktësimit të fshatit jemi të detyruar që ti vëmë kufijt e ndërtimeve.

Mapa. br. 92. Planirane građevinske granice sela Koštanjeva

Glavni razvoj

Si zhvillime kryesor në këtë fshat janë: Ndërtimi i rrugës e cila lidhë lagjet e fshatit, rregullimi i ndriqimit publik, shtruarja e rrugëve, asfaltimi i rrugëve brenda fshatit, ndërtimi

terenit sportive,ndërtimi i ujësjellësit dhe kanalizimit, pyllëzimi i disa sipërfaqeve, zhvillim i blegtorisë.

STRATEŠKI PROJEKTI OBELEŽAVANJE

Prema Prostornom planu Kosova postoje neki od značajnih tokova koji se tiču regiona o kojima smo vodili računa prilikom izrade Opštinskog razvojnog plana, kao što su posebno zaštićene zone:crkva Svetog Nikole-Štrpce,crkva Svetog Todora-D.Bitinja,crkva Svetog Nikole- Gotovuša,crkva Svete Bogorodice- Gotovuša i crkva Svetog Đorđa-G.Bitinja koje imaju tampon zonu 100 m od njihovog dvorišta. Istovremeno vodeći računa i o zoni Nacionalnog parka koji je od velikog značaja za Opštinu a i šire.

Razvojnim planom posebno je obrađivana i zona novog ski centra koja je obuhvaćena master planom i od velikog značaja kako za samu Opštinu tako i za ceo region podržan od strane EU.

U tom pravcu analizirali smo zone i predložili najracionalnije oblike razvoja i zaštitu istih uz primenu zakonskih okvira utvrđenih iz Ministarstva Životne Sredine i Prostornog Planiranja.U funkciji regionalnog postrojenja za otpadne vode planirana je trasa glavnog vodosabirnika za otpadne vode u pravcu mesta za tretiranje.

PROCENA SOCIO EKONOMSKOG UTICAJA NA OKOLINU PREDLOŽENOG OKVIRA

Znajući da okvir prostornog razvoja izražava željeno prostorno predviđanje za teritoriju Opštine, procena socio-ekonomskog i uticaja na okolinu predviđenih prostornih zbivanja je značajan korak. Ova zbivanja, kao rezultat procesa planiranja manifestuju se uticajem na život ljudi što će u celini biti tretirano kao uticaj na socijalni aspekt, ali će ova zbivanja imati svoj uticaj i na okolinski i ekonomski aspekt. Ova procena obradiće očekivane socio-ekonomske i okvirne uticaje na okolinu, predviđenih i željenih prostornih tokova.

Isto kao u profilu i drugim poglavljima, ova procena će se izvršiti zasnivajući se na tematskim oblastima i to na: ekonomski razvoj, infrastrukturu, demografiju, socijalna pitanja, korišćenje zemljišta i sredine.

Bilo kakvo zbivanje koje je predviđeno u ovim tematskim oblastima, karakteriše se prostornim raspoređivanjem i okolinom koja je okružuje, kao i uticaja koji se koncentrišu na zonama željenog predviđenog razvoja, ali uzimajući u obzir i vezanost sa raznim aktivnostima koji se odvijaju u obližnjim zonama. Stoga je procena fizičkog zauzimanja prostora (zaposjedanje teritorije) značajna dimenzija za procenu.

UTICAJ GLAVNIH KONCEPATA NA EKONOMIJU

Glavni koncept prostornih zbivanja na Opštinskom nivou je koncept „skijaš“, koji u najboljem smislu predstavlja viziju Opštine kao jedan od najznačajnijih turističkih centara u regionu i šire. Glava skijaša je istovremeno i administrativni centar Opštine, naselje Štrpce. Skijaš u konceptualnom smislu sa raširenim rukama predstavlja viziju povezivanja dve regije Prizren-Priština, a krpље štاپova istovremeno predstavljaju policentričan Opštinski koncept, dok zadnji delovi skija predstavljaju stari i novo planirani Ski centar. Na nivou naselja planiran je koncept kompaktnog razvoja.

Procena: U ekonomskom smislu, koncept se može proceniti kao racionalno određeno ekonomsko-prostorno raspoređivanje, koje će omogućiti investicije za domaće i strane investitore. Ovaj koncept predviđa pružanje mnogih usluga bliže građanima, procenjuje se da će koncept omogućiti otvaranje novih radnih mesta, kvalitetnu sredinu i usluge uz manje troškove.

UTICAJ GLAVNIH KONCEPATA NA ZAPOSEDANJE ZEMLJIŠTA

Procena: Jedan od prioriteta glavnih koncepata je zaštita kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta i zabrana gradnje na zemljištima I-IV klase. Procenjuje se da zaštita kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta predstavlja načelo na kojem je zasnivan glavni koncept prostornog razvoja. Procenjuje se pozitivnim minimalno zaposedanje zemljišta za izgradnju novim granicama a naročito proglašenje zamrznutih zona na glavnim putevima što će doprinositi zaustavljanju trenda zaposedanja zemljišta uz ove puteve i sprovođenje koncepta.

U funkciji što manjeg zaposedanja zemljišta, konceptom je predviđena zabrana gradnje na kvalitetnom poljoprivrednom zemljištu, osim u slučajevima opisanih u Zakonu o prostornom planiranju.

UTICAJ GLAVNIH KONCEPATA U ASPEKTU OKOLINE

Procena: U oblasti sredine, koncept policentričnog razvoja sa dva linearna segmenta na opštinskom nivou i onaj kompaktnog razvoja na nivou naselja procenjuje se da utiču pozitivno na kvalitet vazduha (pošto koncept promoviše kompaktni razvoj).

UTICAJ GLAVNIH KONCEPATA U SOCIJALNOM ASPEKTU

Procena: U socijalnom aspektu, sa dva linearna segmenta na opštinskom nivou i onaj kompaktnog razvoja u nivou naselja procenjuje se da utiču pozitivno na kvalitet vazduha (pošto koncept promoviše kompaktni razvoj (brže organizovanje za akcije) i mogućnost razvoja mnogih socijalnih aktivnosti koje će imati neposredan uticaj na kvalitet njegovog života), jednostavno ovaj koncept predstavlja kvalitetniji oblik života i obavezno obezbeđuje šansu više za socijalnu koheziju (siromaštvo, krajnje siromaštvo, jačanje ljudi/osoba kojima je potrebna pomoć, u povećanju mogućnosti za zapošljavanje grupa kojima je potrebna pomoć, u saradnji sa NVO-ima i drugim značajnim akterima) kao i ponovno vraćanje socijalne sigurnosti građana Opštine, odnosa sa samim sobom i okolinom.

OBLAST EKONOMSKOG RAZVOJA

U oblasti ekonomskog razvoja predviđen je razvoj turizma, poljoprivrede, industrije (drvena, prerađivačka i privredna), infrastrukture, građevinarstva, ugostiteljstva, zanatstva, energije, bankarskog sistema, telekomunikacija i drugih uslužnih delatnosti.

Procena: Procena uticaja okvira razvoja ove oblasti u ekonomskom pogledu znači da pruža više mogućnosti efikasnog i održivog razvoja prema zahtevima i ponudama. Okvir pruža više ukoliko se uporedi sa standardom vremena analiziranim i predviđenim tokovima, kreću se u pravcu ispunjavanja standarda vremena za održiv razvoj pružajući predviđene i sveobuhvatne multidimenzionalne aktivnosti i u funkciji sprovođenja ekonomskih politika.

U **socijalnom** procenjuje se da će ekonomski razvoj predviđen ovim okvirom stvoriti osnove za održiviji socijalni razvoj i socijalnu zaštitu uključujući ublažavanja siromaštva i nezaposlenosti, ali i povećanje šansi za obrazovanje i profesionalizaciju do ispunjenja većeg građanskog zadovoljstva u ovoj dimenziji u pogledu **okoline**. Procenjuje se da će ekonomski razvoj predviđen ovim okvirom stvoriti osnove kako bi aktivnosti bile odvijane na način na koji će biti „prijatni“ u odnosu na sredinu uopšte i da uticaj zagađenja vazduha, vode, zemlje bude u dozvoljivim granicama uz predviđanje mera i standarda još od primene za određen razvoj stvorivši takozvani paket urbanih i prostornih uslova.

U **fizičko prostornom** aspektu procenjuje se da će okvir identifikovati i definisati mesta nalaska razvojnih mogućnosti i predvideti zaštitu prostora za ove tokove nastojivši da neophodni minimum prostora bude u funkciji nepoljoprivrednih zbilvanja. U toj funkciji procenjuje se da će najveći uticaj imati namena prostora za turističku zonu razvoja, kao i za koridore. Visoko se procenjuje i urađena i predstavljena analiza u okviru prostornih ali i fizičkih odnosa ekonomskih zbilvanja.

Zbilvanja koja se predviđaju u oblastima demografije, socijale, zdravstva, kulture i obrazovanja a sve u okviru prostornog razvoja putem obogaćivanja infrastrukture, kompletiranja sadržaja novosagrađenih objekata i pratećih sadržaja: u zdravstvu pored postojećih usluga proširiti i na bolničke usluge, u oblasti kulture zaštitu i jačanje duhovnosti, u sportu proširenje sadržaja različitim sportskim aktivnostima.

Procena uticaja okvira razvoja ove oblasti u ekonomskom aspektu znači da pruža mogućnost stručnog osposobljavanja u raznim oblastima sa akcentom na turizam i poljoprivredu, ali i u drugim oblastima što će se odraziti na ekonomski razvoj. Okvir dotiče snažan segment konkretnim aktivnostima i nastoji da kulturna ponuda Opštine bude u skladu sa mogućnostima koje ima Opština što će doprineti ekonomskom razvoju. Aktivnosti u ovoj oblasti mogu se slobodno proceniti kao sve obuhvatne, multidimenzionalne i u funkciji sprovođenja ekonomskih politika.

U **Socijalnom** aspektu procenjuje se da je ovim okvirom najviše analizirana i tretirana ova oblast i zaista je očito da će okvir razvoja ove oblasti snažno uticati na stvaranje osnova za održiv socijalni razvoj i socijalnu zaštitu uključujući proširenje usluga i kvaliteta, ublažavanje siromaštva i nezaposlenosti, ali i povećanje šansi za obrazovanje i stručno osposobljavanje do ispunjenja većeg građanskog zadovoljstva. U ovoj oblasti sa aspekta okoline, procenjuje se da će razvoj demografije i socijalnih pitanja, predviđen ovim okvirom stvoriti osnove da se aktivnosti razvijaju na način na koji će biti prijatne u odnosu na

sredinu i da će uticaj zagađenja vazduha, vode, zemljišta biti u dozvoljenim granicama, međutim, uticaj čoveka na zagađenje je među najsadržajnijim.

U **fizičko prostornom** aspektu procenjuje se da okvir identifikuje i definiše mesta nalaženja mogućnosti za sport, kulturu, obrazovanje, zdravstvo i dr., gde se predviđa zaštita prostora za ove svrhe.

Visoko se procenjuje urađena i predstavljena analiza u okviru prostornih, ali i fizičkih odnosa na zbivanja u ovim oblastima.

U oblasti razvoja **infrastrukture**, u okviru prostornog razvoja predviđeni su: otvaranje novih puteva, koridora, kompletiranje i modernizacija postojeće putne infrastrukture, funkcionalizaciji i modernizaciji vodovoda i kanalizacije, upravljanja otpacima, infrastrukture energetike, telekomunikacija i dr.

Procena: Procena uticaja okvira razvoja ove oblasti u ekonomskom aspektu znači da pruža mogućnost bržeg prometa roba i ljudi uz niske cene, energetska stabilizaciju kao preduslova ekonomskog razvoja i korišćenje novih mogućnosti telekomunikacija za ekonomski razvoj do korišćenja infrastrukture otpadaka i njenog upravljanja za nova radna mesta i određene prerađivačke kapacitete tako da se ova oblast može proceniti kao sveobuhvatna, višedimenzionalna i u funkciji je sprovođenja ekonomske politike.

U **socijalnom** aspektu procenjuje se da ovaj okvir pruža brže i kvalitetnije kretanje, kao i osnove za povećanje kvaliteta mnogih drugih usluga koje neposredno utiču na život. Valja pomenuti da se okvirom predviđa zamena vodovodnih cevi koji su od azbesnog cementa. U pogledu okoline procenjuje se da razvoj putne infrastrukture, a ukoliko se ne preduzmu adekvatne mere može proizvesti zagađenost, tako da su za ove tokove predviđene dodatne mere putem zaštitnih traka i dr. Ostali deo infrastrukture koji je predviđen ovim okvirom, imaće svoj pozitivni povoljan uticaj na sredinu samo ukoliko bude realizovan u skladu sa zahtevima standarda koji se procenjuju neophodnim.

U **firzičkoprostornom** aspektu procenjuje se da je okvir identifikovao i definisao koridore i linije za razvoj infrastrukture i predvideo zaštitu prostora. Visoko se procenjuje urađena i predstavljena analiza u okviru prostornih, ali i fizičkih odnosa, mogućih tokova i sinergija ove oblasti.

U oblasti **korišćenje zemljišta i okoline**, jasno je da se sva predviđena zbivanja odnose na obezbeđenje čistog vazduha, vode, zemljišta, biodiverziteta, upravljanaj otpacima u funkciji sprečavanja zagađenja, korišćenja zemljišta i ruralno-urbanog konteksta, prirodnog nasleđa, pejzaža, elementarnih i drugih nepogoda.

Procena: Uticaj okvira razvoja ove oblasti u ekonomskom aspektu procenjuje se da ima direktan i indirektan uticaj. Visoko se procenjuje prostiranje koncepta u okviru za kretanje od kulture reagovanja na kulturu sprečavanja i amortizacije nesreća što se procenjuje kao ozbiljan pokušaj za zaštitu života ljudi, njihove imovine i ekonomije. Za ostvarivanje ovog standarda bezbednosti potrebno je kvalitetno i kvantitetno angažovanje radne snage što se opet odražava na ekonomske pokazatelje, očuvanje urbano-ruralne ravnoteže i održivo korišćenje zemljišta. Snažno se odražava na ekonomski razvoj i

očuvanje prirodnog nasleđa i pejzaža i njihovo korišćenje za rekreativno-turističke aktivnosti. Aktivnosti ove oblasti mogu se proceniti da su u funkciji sprovođenja ekonomskih politika.

U **socijalnom** aspektu procenjuje se da je ovim okvirom najviše analizirana i tretirana dimenzija fizike bezbednosti populacije u funkciji socijalne dimenzije, ali i u obezbeđenju čistog vazduha, vode i zemljišta kao elementarnih uslova za kvalitetan život, tako da se zaista vidi da će okvir korišćenja zemljišta i sredine uticati na stvaranje osnova za spokojan socijalni razvoj i socijalnu zaštitu uključujući proširenje usluga i kvaliteta sa pejzažima i prirodnim nasleđem što ispunjava dimenziju većeg zadovoljstva građana u pogledu okoline. Procenjuje se da će razvoj predviđen okvirom korišćenja zemljišta i sredine stvoriti glavne osnove da uticaj zagađenja vazduha, vode, zemljišta bude minimalan sa tendencijom povećanja kvaliteta upravljanja otpadom. Opasnosti od zagađivača će biti pod merama sprečavanja, amortizacije i minimiziranja, a u cilju stvaranja prijatnog ambijenta za boravak. Međutim, procenjuje se da ljudski faktor treba biti ograničen u smislu negativnih ponašanja jer analize pokazuju da je uticaj čoveka na poremećaj ravnoteže veliki. Posebno se procenjuje okvir u pogledu predviđenih preventivnih i kaznenih mera.

U **fizičko prostornom** aspektu procenjuje se da je okvir identifikovao i definisao sve zone, aktualna i očekivana zbivanja i predvideo mere zaštite, tretiranja i brige u funkciji bezbednosti i kvaliteta, tako da se smatra da su u ovoj oblasti potrebne striktno mere fizičkih i prostornih dimenzija zbivanja. Procenjuje se da su prostorni, ali i fizički odnosi zbivanja determinanti održivosti ove oblasti, stoga se visoko ocenjuje to da su ovi odnosi dobro realizovani.

STRATEGIJE I AKTIVNOSTI ZA SPROVOĐENJE

Ovaj deo pruža prelaz između postojećeg stanja i prostornog okvira. On formuliše paket strategija aktivnosti za ostvarivanje ciljeva unutar prostornog okvira, određenog roka i postojećeg stanja. Ovaj deo treba da sadrži:

4.1. STRATEGIJE I POSEBNE AKTIVNOSTI ZA IMPLEMENTACIJU ORK-a PREMA TEMATSKIM OBLASTIMA

4.1.1. TEMATSKA OBLAST EKONOMSKOG RAZVOJA

TURIZAM

Strategija 1: Izgradnja ski centra na novoj lokaciji

- Izrada Plana detaljne regulacije za novo planirani ski centar u zoni Jažinca („Ginivode“ i „Preslapa“)
- Opština treba da inicira izgradnju osnovne infrastrukture u planiranom ski centru.
- Pobuđenje interesa za investicije u razvoju novoplaniranog ski centra.

Strategija 2: Promovisanje Brezovice kao omladinskog i kongreskog turizma

- Tokom izrade regulativnih planova potrebno je planirati infrastrukturu za ovu vrstu turizma na Brezovici i odmah početi sa kompletiranjem infrastrukture uz stimulativne mere (prostorije za susrete, rad, konferencije, hotele i dr.).
- Stvaranje generalnog informativnog turističkog sistema (mape, prospekti, web stranica, kritika).
- Izgradnja kontaktnog centra i formiranje borda za turizam koji bi promovisao turističku atrakciju unutar Opštine. Ovaj centar bi takođe trebao da razvija programe poseta i rekreativnih aktivnosti na raznim atraktivnim mestima.
- Edukacija o turizmu kroz razne aktivnosti korišćenjem pozitivnih iskustava.
- Istraživanja i proučavanja o jačanju postojećih i planiranih potencijala za turističke aktivnosti.

Procena: Turizam u opštini Štrpce je glavni potencijal razvoja. Za njegovo razvijanje na održiv način potrebna je dobra organizacija u samom Štrpcu, gde treba raditi na stvaranju informativnog turističkog sistema, stvaranju kapaciteta i pripremanju detaljnijih projekata za predviđene Opštinske turističke zone pod upravljanjem domaćeg borda za turizam.

Strategija 3: Promovisanje Opštine kao mesto kulturnog, ruralnog i agro turizma

- Promovisanje zaštićenih kulturnih znamenitosti gde spadaju crkva Sv. Nikole u Štrpcu, Sv. Nikole i Sv. Bogorodice u Gotovušu, Sv. Teodora Tirona i Sv. Đorđa u Donju Bitinju.
- Promovisanje ostalih kulturnih dobara u opštini Štrpce, organizovanjem različitih sabora i manifestacija.

- Promovisanje spomen parka na Rudini organizovanjem izleta i sajмова.
- Promovisanje izletišta u selu Koštanjevo.
- Pospešivanje promovisanja ruralnog turizma u svim naseljima Opštine.
- Identifikacija, rekonstrukcija i promovisanje „bačila“ na padinama Šar planine.
- Stimulisanje razvoja poljoprivrede (poljoprivrednih proizvoda i stočarstva za agroturizam).

Strategija 4 : Promovisanje sportsko-rekreativnog turizma

- Izgradnja sportskog kompleksa „Livad“ u zoni između Štrpca i Brezoviceobezbediće organizovanje letnjih kampova za pripremu sportista.
- Pospešivanje prilikom organizovanja takmičenja u alpskom i nordiskom skijanju i ostalim mnogobrojnim aktivnostima na snegu u zoni Šar planine.
- Organizovanje sportskih aktivnosti u ostalom periodu godine (proleće, leto, jesen) poput planinarenja, pešačenja, jahanja, planinskog biciklizma i niz drugih planinskih aktivnosti ili jednostavno opuštanje u zdravom planinskom okruženju.

Strategija 5 : Promovisanje izgradnje vikend kuća u zonama namenjenim turizmu

- Pripremanje projekata za vikend zone na Brezovici i novo planirani turistički centar (Gini vode i Presla) i drugim turističkim resursima (Jažince (Rakovo) i Koštanjevo), zatim turističko naselje Muržica (Redžina Tršenja) u okviru zone rekreativnog, zdravstvenog i lovačkog turizma.

Opis: Zbog geografskih uslova i pozicije, opština Štrpce treba da iskoristi mogućnost za razvoj turizma u planiranim Vikend zonama. Za privlačenje turista zbog raznovrsnih atrakcija, kao i radi na očuvanju zaštićenih zona, treba uraditi projekte rezervata za lov divljači, ribolov i sakupljanje lekovitog bilja.

Strategija 6 : Promovisanje arheološkog nasleđa za razvoj turizma

- Opština će nakon usvajanja ovog plana proglasiti zaštićenim sve arheološke zone koje su predviđene u ovom planu.
- Opština će nastaviti sa istraživanjem lokaliteta Gradina u zoni Vrbeštica.
- Planira se organizovanje letnjih arheoloških kampova.
- Opština će u zavisnosti od sugestija nadležnog Zavoda pretvoriti ovaj lokalitet u arheološki park, a može imati opravdanja samo ukoliko se proučavanjima otkriju značajniji ostaci većeg broja građevina.
- Opština će zavisno od vrednosti arheološkog materijala koji predstavlja drevnost života i kulture ovog kraja planirati začetak Zavičajnog muzeja u Štrpcu.

Strategija 7 : Stvaranje turističke strukture

- Opština treba da inicira izgradnju osnovne turističke infrastrukture uključujući infrastrukturu transporta, telekomunikacija, smeštaja i zavisno od zone, specifičnu relevantnu infrastrukturu za zonu gde se mogu obuhvatiti i sadržaji za planinske sportove, pešačke staze, trim staze, planinski biciklizam i jahanje, kao i kompletiranje i jačanje infrastrukture naročito u zonama sa istaknutim prirodnim vrednostima i vrednostima kulturnog nasleđa.

- Prikladan informativni sistem za korišćenje ove mreže, sačinjen od mapi, prospekata i drugih informativnih sredstava, podržao bi razvoj raznih vrsta turizma, zavisno od vrste resursa. Informacija o ponudi na turističkom web sajtu Opštine, mogla bi uticati na pobuđenje interesa za investicije u razvoju turizma.
- Bord za turizam stvorio bi informativne turističke centre. Informativni turistički centar treba da se oformi u Štrpcu, a kasnije na Brezovici i u Brodu.

Procena: Organizovan razvoj turizma treba podržati adekvatnom infrastrukturnom mrežom. Povezivanje turističkih atrakcija kroz razne oblike kretanja/transporta, pristupa se stvaranju uslova za veći broj poseta. Sve veze treba da budu koordinisane preko informativnog turističkog centra.

Strategija 8 : Zaštita prirode i okoline

- Planskim opredeljenjem naglašava se potreba očuvanja i zaštite svih prirodnih vrednosti na teritoriji opštine Štrpce što će, sigurno, biti značajno i za razvoj turizma.
- Promovisanje zaštićenih prirodnih vrednosti od posebnog značaja su strogi prirodni rezervati u zoni Nacionalnog Parka (Careve Livade od Prevalca do Jažinačkog jezera, zatim Jažinačko i Livadičko jezero, kao i šume molike u blizini Stojkove kolibe) i na Ošljaku (Popovo prase-šume molike).
- Izrada plana za obezbeđivanje opreme i potrebnih usluga radi održavanja zaštićenih prirodnih zona, uz kompletiranje sadržajima koje ih čine korisnim.

Procena: Bogate prirodne vrednosti kojima se odlikuje opština Štrpce, potrebno je održavati zaštićenim, što bi doprinelo povećanju interesa turista.

Strategija 9 : Lovački turizam (lov i ribolov)

- Obeležavanje zona za lov i ribolov u okviru rezervata Nacionalnog Parka na Šar planini.
- Za sve utvrđene zone, pripremiće se plan upravljanja lovom i ribolovom, kojim će biti utvrđeni svi akteri upravljanja i potrebne mere zaštite, kao i mere bezbednosti.
- Pospešivanje lovačkog udruženja koje će biti odgovorno za organizovanje i kontrolu lova. Udruženje bi zajedno sa odborom za turizam bilo odgovorno za lovački turizam.
- Opština u saradnji sa lovačkim udruženjem treba da primeni sve mere zaštite biodiverziteta utvrđenih zona za lov.

Procena: Samo organizovanje rekreativnih lovačkih aktivnosti mogu doprineti razvoju ove vrste turizma. Stoga Opština treba da promoviše plan upravljanja zonama utvrđenim za lov i ribolov.

Strategija 10 : Promocija zdravstvenog turizma

- Izrada projekta za izgradnju rehabilitacionog centra na Brezovicu.
- Podsticanje i pronalaženje investitora za izgradnju rehabilitacionog centra u naselju Brezovica.
- Izrada projekata za izgradnju šetališta na padinama Šar planine.

Procena: Ljudi imaju potrebu za lečenjem u prirodi, stoga zdravstveni turizam u zonama opštine Štrpce treba smatrati kao jedan od turističkih potencijala.

POLJOPRIVREDA

Poljoprivreda je sektor koji predstavlja prioritet u ekonomiji Opštine a put za sprovođenje ovog plana u ovoj grani je sadržajan za budućnost, stoga su aktivnosti u nastavku suštinske.

Strategija 1: Povećanje površina poljoprivrednog zemljišta i njeno uključivanje (zaštita poljoprivrednog zemljišta i razvijanje poljoprivrede) u funkciji ekonomskog razvoja

- Nakon usvajanja ovog plana, direkcija za poljoprivredu izradiće plan rada u skladu sa granicama poljoprivrednog zemljišta, utvrđenih ovim planom.
- Prema mapama ekspozicije, erozije i boniteta zemljišta u cilju korišćenja poljoprivrednog zemljišta na efikasan/adekvatan i racionalan način, direkcija za poljoprivredu, zasnivajući se i na mapi „poljoprivreda u ekonomskom razvoju“, usmeriće razvoj poljoprivrede preporučivši tokove koji su rentabilniji naročito u voćarstvu, stočarstvu i lekovitom bilju sa posebnim akcentom na intenzivnu proizvodnju.
- Rehabilitacija degradiranog poljoprivrednog zemljišta od poplava, erozije i klizanja zemljišta kao i nekadašnjih zona deponija. Konsolidacija je potrebna u zonama sa zemljištem od visokog poljoprivrednog kvaliteta, a registrovanje ovih promena u katastru poljoprivrednog zemljišta biće od značaja za zaštitu poljoprivrednog zemljišta.
- Razvoj organske poljoprivrede.
- Izgradnja irigacionih sistema i podizanje brana duž reka koje se upotrebljavaju za navodnjavanje. Ujedno, prilikom povećanja vodostaja u rekama, izlivanjem viška vode u kanale irigacionog sistema, zaštititiće se zemljište od poplava.
- Spajanje parcela individualnih proizvođača kako u obliku partnerstva tako i novim fazama komasacije (mera komasacije koja ima za cilj uređenje poljoprivrednog zemljišta u okviru efektivnih mera za regulisanje poljoprivrednog zemljišta). Ova mera je planirana da bude realizovana u dve faze, gde je neophodno izraditi mape i saradivati sa relevantnim institucijama. Prva faza će se realizovati u nekoliko sela: Štrpce, Berevce, Gotovuša, Brod i Firaja. Druga faza obuhvata sva ostala naselja.
- Ojačanje direkcije za poljoprivredu osobljem i tehnologijom kao i upotreba novih informatičkih sistema za poljoprivredu i obuku farmera što je značajno za njihovu aktivnost u sprovođenju ovog plana.
- Rad na projektima sa zajedničkim inicijativama kako sa privatnim sektorom tako i sa donatorima, gde bi imali za cilj povećanje obradivih poljoprivrednih površina (krčenje površina koje su pokrivene niskim rastinjem, radi obrade zemljišta).
- Povećanje voćarskih površina (jabuke, kruške, šljive i dr.), kao i površina sa zasađenim sitnim plodovima (poput malina, jagoda, lešnika i dr.).
- Proširenje kapaciteta staklenika za proizvodnju povrća i cveća.
- U cilju obezbeđivanja potrebne poljoprivredne mehanizacije i tehnologije, može se planirati osnivanje mašinskog parka kako bi se farmerima omogućio sistem uzimanja u zakup i izbegavanja nepotrebnih troškova za mehanizaciju.

Strategija 2: Stočarstvo

- Povećanje stočnog fonda kao i uvođenje plemenitih rasa sa visokim genetskim potencijalom u cilju poboljšanja proizvodnje mesa i mleka.
- Opštinske institucije i privatni sektor trebaju raditi na izgradnji stočnih farmi za šta postoje uslovi. Opština Štrpce ima uslova za izgradnju najmanje jedne farme sa 100 muznih krava, ovčarske farme, kao i veći broj stočnih mini farmi. Postoje uslovi i za izgradnju pogonskog kapaciteta za proizvodnju stočne hrane.
- Izgradnja sezonskih bačila na padinama Šar Planine, gde postoje izuzetni uslovi za razvijanje istih.
- Treba povećati kvalitet pružanja uslova sa ciljem da proizvodnja mleka i mesa dobije adekvatno mesto na predviđenim tačkama prema planu.
- U okviru razvoja stočarstva, neophodno je povećati broj grla goveda i ovaca koja će zauzimati glavnu ulogu u samom razvoju.

Strategija 3: Šume i pašnjaci

- Opština u saradnji sa agencijom za šumarstvo, treba da pokrene projekte u zonama za pošumljavanje predviđene planom, ponovno pošumljavanje, prelazak sa žbunja na regularne šume i održavanje.
- Opština u saradnji s ostalim nadležnim organima treba da izradi projekte za otvaranje i rekonstrukciju šumskih puteva, kao i njihovo sprovođenje.
- Opština treba da preduzme mere za alternativnu energiju sa ciljem očuvanja šumske mase.
- Upravljanje pašnjacima je značajna karika u lancu proizvodnje hrane pošto smo ovim planom naznačili mesta i definisanje pašnjaka. Direkcija za poljoprivredu izradiće predlog plana za pravilno upravljanje pašnjacima.
- Uvođenje melioracije koja bi obuhvatila izbor visoko produktivnih kultura, poboljšao bi se floristički sastav livada, a samim tim kvalitet i proizvodnja travnog pokrivača.

Strategija 4: Povećanje i jačanje zona za razvoj poljoprivrede

- Ove zone tretiraće se kao zone za intenzivan i raznovrstan poljoprivredni razvoj i olakšaće se proces institucionalne podrške u ovim zonama.
- Zona unutar utvrđenih granica koristiće se samo za poljoprivredu i delatnosti u funkciji poljoprivrednog razvoja.
- Opština će stimulisati spajanje parcela i ujedinjenje farmera u sadržajnijim organizacijama za poljoprivredne delatnosti u smislu spajanja površina i organizovanja za zajednička gajenja u dobrovoljnim oblicima. Takve organizacije i zone tretiraće se statusom razvojnih zona za poljoprivredu. Ovim zonama može rukovoditi bord privatnih vlasnika, prema njihovom sporazumu ili organizovanje u privatne poljoprivredne zadruge.

Strategija 5: Opština treba da olakša privatni sektor kako bi obezbedili bolju osnovu za razvoj prehrambene industrije

- Opština treba da na osnovu analizirane prehrambene proizvodnje predstavljene planom, obezbedi projekte za stimulisavanje, zaštitu i jačanje navedene proizvodnje kroz moderizaciju tehnologije.

- Izgradnja kapaciteta predviđeni planom za skladištenje, preradu i konzervaciju plodova.
- Stimulisanje privatnog sektora preko donacija i stranih investicija u cilju podizanja i proširenja kapaciteta za proizvodnju sira i mlečnih proizvoda, sušara i hladnjača predviđene planom.
- Stvaranje prostora za gajenje, čuvanje i sušenje lekovitog bilja.
- Stimulacija razvoja prehrambene industrije kao glavnog razvojnog sektora uz stvaranje mogućnosti za otvaranje raznovrsnih kapaciteta za preradu hrane i plasiranje lokalnih proizvoda u trgovinama, kao i putem sajmova na regionalnom nivou.
- Opština treba da pruža uslove privatnom sektoru za intenzivniji i kvalitetniji razvoj industrije pića.
- Opština treba da igra ulogu posrednika u procesu obezbeđenja oznake CE od neke akreditovane evropske agencije, kao i da olakša njen izlazak na evropsko tržište.
- Stvaranje platforme interneta za promovisanje proizvoda i obezbeđenje interneta za sve biznise, naročito u industrijskoj zoni.
- Identifikacija mogućih učesnika za procesuiranje i preradu poljoprivrednih proizvoda. Stvaranje sistema saradnje za procesuiranje i preradu hrane kako bi se izdvojila investicija za potrebnu tehnologiju kao i za trgovinu proizvodima. Mogući učesnici ove saradnje zajedno će koristiti zajedničku opremu i tehnologiju, kao i administraciju i marketing.

Strategija 6: Širenje i unapređivanje saznanja i praksi u oblasti poljoprivrede

- Otvaranje srednje poljoprivredne škole na prostorima predviđenim planom.
- Osnivanje centra za obučavanje i osposobljavanje u oblasti poljoprivrede i marketinga. Centar će funkcionisati i kao centar informisanja o poljoprivrednom razvoju kao i o novim proizvodima i tehnologijama u cilju povećanja kapaciteta znanja u vezi kvalitetnijih poljoprivrednih proizvoda. Organizovaće se radne posete na terenu u regionima gde se mogu steći korisna iskustva kako na Kosovu tako i u susjednim zemljama, sa ciljem da se poljoprivrednici upoznaju sa najnovijim dostignućima u ovoj oblasti.

INDUSTRIJA

Strategija 1: Održiva industrija

- Tokom izrade regulativnih planova treba da se funkcionalizuje i ojača infrastruktura postojećih industrijskih kapaciteta.
- Izrada projekata za podršku i jačanje, ali i za stvaranje novih tokova u industriji prerade metala, drveta, hrane, pića, tekstila idr. u funkciji realizacije predviđene prema okviru (vidi mapu industrije i prirodnih bogatstava).
- Izrada regulativnog plana za industrijsku zonu sa planiranom odgovarajućom infrastrukturom i priključenjem na regionalnu putnu mrežu, kao i na planiranu železničku mrežu.

GRAĐEVINARSTVO

Strategija 1: Održivo građevinarstvo

- Izgradnja novih i proširenje postojećih kapaciteta za preradu građevinskog materijala.
- Tokom izrade regulativnih planova utvrđen je razmeštaj za kompanijske kancelarije i projektne biroe, pri čemu treba imati u vidu da se neke prostorije mogu koristiti privremeno za građevinske radove.

ZANATSTVO**Strategija 1: Održivo zanatstvo**

- Predviđa se stvaranje prostora i uslova za sve zanatske delatnosti i to u proizvodnom, uslužnom, umetničkom zanatstvu i domaćoj radinosti.
- Stvaranje adekvatnog udruženja zanatlija za informisanje, obezbeđenje i jačanje tržišta kao i izgradnja zone zanatlija u Štrpcu i pod centrima.
- Stvaranje fizičke i profesionalne infrastrukture za stručno obrazovanje u zanatstvu, savetovanje u korist zanatstva, povećanje sposobnosti preduzetnika, obuka i stručne kvalifikacije zanatlija.
- Određivanje lokacije za kancelariju udruženja zanatlija.

TRGOVINA**Strategija 1: Održiva trgovina**

- Tokom izrade regulativnog plana i uslova za razvoj, utvrđen je razmeštaj sadržaja za trgovinu na veliko u industrijskim zonama.
- Jačanje trgovine na malo koja će se razvijati kako u Štrpcu, tako i u ostalim naseljima Opštine.
- Izrada idejnih i glavnih projekata za proširenje otvorenih pijaca u Štrpcu.
- Izrada idejnih i glavnih projekata za izgradnju stočne pijace, pijace za stočne i pčelarske proizvode i pijacu mešovite robe.
- Izrada projekta za bolje organizovanje transporta i prateće infrastrukture.

UGOSTITELJSTVO

- Izrada idejnih i glavnih projekata prema planu turističkih zona, posebno „Master planu“ koji je sastavni deo ovog plana, za izgradnju ugostiteljskih objekata sa visokim standardom i kvalitetom, objekata za smeštaj (prenoćišta) i objekata za hranu i piće prema sledećim kategorijama:
  - Hoteli: hotel, turističko selo, hotel-apartman, selo apartmana, motel, pansion i dr.
  - Kampovi i ostele vrste ugostiteljskih smeštajnih objekata: kamp, sobe za iznajmljivanje, apartmani, hotel-hostel za omladinu, planinarska kuća, odmaralište, prenoćište i dr.

- Restorani: restoran, taverna, nacionalni restoran, mlečni restoran, kafana, picerija, čevapdžinica, narodna kuhinja, burekdžinica i dr.
- Barovi: bar, noćni bar, disko bar i dr.
- Bifei: Bife, pivnica i dr.
- Kapaciteti za rehabilitaciju i lečenje na Brezovici.

TRANSPORT, TELEKOMUNIKACIJE, PREVOZ I MOBILNOST

- Izrada idejnih i glavnih projekata za korišćenje tehnoloških i netehnoloških mera, kao i za stvaranje jednog sistema održivog i inteligentnog transporta.
- Izrada projekata za poboljšanje pristupačnosti svih naselja centru Opštine i regionu.
- Izrada projekata za povećanje bezbednosti u saobraćaju.
- Izrada projekata za poboljšanje saobraćaja u zonama visokog turizma.
- Izrada projekata za smanjenje negativnih uticaja saobraćaja na okolinu.

Mreža i sistem infrastrukture putnog saobraćaja

- Izrada projekata za poboljšanje kvaliteta kao i prostiranje putne mreže u funkciji povećanja brzine kretanja putnika i roba.
- Postojeći kapaciteti treba da se modernizuju i da odgovaraju kontinuirano potrebama i standardima.
- Izrada projekata za modernizaciju, jačanje i kompletiranje postojeće putne mreže i otvaranje novih linija u pravcu Suve Reke kao i kompletiranje sa ostalom saobraćajnom infrastrukturom (trotuari, parkinzi, garaže, autobuska stajališta, servisi za održavanje i opravku vozila, zgrade za smeštaj određenih usluga i dr.).
- Izrada projekata za izgradnju obilaznice oko centra naselja Štrpce.
- Organizovanje posebnih vidova lokalnog javnog prevoza uvođenjem kolektivnog taksija, minibusa i ostalih vidova kolektivnog prevoza (paratranzit) koji je u funkciji putovanja na posao i školu.
- Izgradnja projekta za razvijanje saobraćajne infrastrukture u funkciji kvalitetnog razvoja visokog turizma (specijalni šinski sistem, gondola, uspinjača, heliodrom) kao i unapređenje postojeće infrastrukture.
- Usklađivanje i razvijanje linija lokalnog, međugratskog i međunarodnog autobuskog saobraćaja.
- Izrada projekata za veći i kvalitetniji promet putnika unutar naseljenih mesta i u pravcu drugih opštinskih podcentara.

SAOBRAĆAJ TELEKOMUNIKACIJA PTK-A I PRIVATNIH OPERATERA

- Izrada glavnih projekata za povećanje broja telefonskih centrala i mobilne telefonije, kao i obima interneta i kablovskih usluga, a da se usluge PTK-a i drugih privatnih operatera modernizuju kao što je predviđeno razvojnim okvirom.
- Izrada projekata za postavljanje novih antena PTK-VALA.
- Izrada projekata za postavljanje nove mreže u naseljenim mestima u kojima je postojeća mreža iz 90-tih godina.
- Izrada projekata za izgradnju poštanskih objekata u naseljima Brod i Sevce, kao i u novo planiranom turističkom centru.
- Izrada projekata za poboljšanje kablovske mreže i televizijskih HD programa.

ENERGIJA

Strategija 1:Modernizacija i kompletiranje energetske infrastrukture

- Razvoj, moderizacija i kompletiranje energetske inferastrukture u funkciji ekonomskog razvoja

Strategija 2: Identifikacija i korišćenje potencijala za obnovljivu energiju.

- Razvoj studija izvodljivosti o potencijalima alternativne i hidro - energije.
- Izrada detaljnih projekata za rekonstrukciju i izgradnju novih dalekovoda.
- Izrada detaljnih projekata za izgradnju novih objekata (povećanje kapaciteta) i pratećih trafostanica.
- Izrada detaljnih projekata za izgradnju minihidroelektrana u kooperaciji sa vladom, pregovori o sprovođenju projekata za hidroenergiju (uz koncesije ili drugim oblicima).
- Studija izvodljivosti korišćenja ivera i drvenih ostataka za poizvodnju paleta i briketa za grejanje.
- Studije izvodljivosti i idejni projekti o mogućnosti korišćenja solarne energije za termičku energiju kao i dobijanje električne energije preko foto-voltskim panelima (kao dugoročni cilj).
- Stimulativni projekti za one koji grade objekte i koriste solarnu energiju za grejanje uz oslobađanje u procentima od taksi i isplata za građevinske dozvole.

BANKARSKI SISTEM

Strategija 1: Banke u funkciji održivog ekonomskog razvoja

- Izrada projekata za kredite od strane banaka za domaćinstva, male biznise i agrobiznise.
- Izrada projekata za koncesionarne investicije počev od sektora za obnovljivu energiju (vrlo dobro je poznato da u EU postoje vrlo jasne direktive o obnovljivoj energiji, stoga se to može smatrati kao velika šansa za opštinu Štrpce.
- Izrada projekata uzimajući u obzir nove mogućnosti učlanjenja Kosova u MMF-u i svetskoj banci u oblastima u kojima oni pomažu (potrebno je istražiti njihove službene stranice).
- Izrada projekata za kreditiranje uz niže kamate i sa širim paketima u oblastima poljoprivrede, industrije i turizma.

MALA I SREDNJA PREDUZEĆA

Strategija 1: Podrška razvoju SMP-a

- Osnivanje centra za stručnu obuku, organizovanje seminara i kurseva za usavršavanje građana o značaju ekonomskog razvoja i marketinga.
- Podrška mladih preduzetnika putem implementacije „inicijalnog centra“, (inkubatora za biznis) gde preduzeća mogu koristiti zajedničku infrastrukturu. Ovaj centar će obezbediti :
  - iznajmljivanje prostora za seminare;
  - zajednički prodajni centar;
  - savetovanja o računovodstvu;
  - pravne savete i savete o taksama.

STRATEGIJE I AKTIVNOSTI ZA TEHNIČKU INFRASTRUKTURU

PUTNA INFRASTRUKTURA

Strategija 1: Postojeći asfaltirani putevi

- Izrada glavnih projekata, u saradnji sa ministarstvom za saobraćaj i post-telekomunikaciju, za proširenje određenih segmenata u skladu sa standardima postojećih puteva (kao prioritet segmenti Uroševac – Štrpce – Prizren i Brezovica – Šar planina (Ski centar)), ali i moderizaciju drugih puteva prema mapi transportne infrastrukture.

Strategija 2: Neasfaltirani putevi

- Izrada glavnih projekata od strane opštine za uređenje i asfaltiranje neasfaltiranih postojećih puteva u skladu sa standardima i normama, vodeći se po mapi transportne infrastrukture.

Strategija 3: Predloženi putevi

- Izrada glavnih projekata, u saradnji sa Ministarstvom za Saobraćaj i post-telekomunikaciju, za izgradnju novih puteva, uzimajući u obzir i njihovo održavanje, gde kao prioritet imamo put Uroševac-Brezovica-Vrbeštica-Suva Reka i put Brezovica-novi ski centar-Prizren.
- Izrada detaljnih projekata za izgradnju novih lokalnih puteva u skladu sa standardima i normama, vodeći se po mapi transportne infrastrukture.

Strategija 4: Rekonstrukcije postojećih puteva

- Nastavak i kompletiranje prema predviđenoj dinamici.

Strategija 5: Šumski i poljski putevi

- Priprema projekata za uređenje postojećih i otvaranje novih šumskih puteva.
- Uređenje puteva u zoni komasacije.
- Priprema projekata za uređivanje postojećih i otvaranje novih poljskih puteva.

Strategija 6: Urbani putevi

- Izrada plana za održavanje puteva u urbanoj zoni.
- Kod postojećih i planiranih puteva nije dozvoljena (prilikom izdavanja građevinskih dozvola) nijedna vrsta gradnje koja bi remetila njihovu funkciju.
- Izrada glavnih projekata za ove puteve na osnovu mape transportne (urbane) infrastrukture.

Strategija 7: Obilazni putevi

- Izrada glavnih projekata, u saradnji sa Ministarstvom za Saobraćaj i post-telekomunikaciju, za izgradnju obilaznica, uzimajući u obzir i njihovo održavanje, gde kao prioritet imamo obilaznice oko centra Štrpca.
- Izrada glavnih projekata za ove puteve na osnovu mape infrastrukture (urbanog) transporta.
- Na trasama predviđenih za izgradnju obilaznih puteva nije dozvoljena nijedna vrsta gradnje koja je suprotna nameni ovih puteva.

Strategija 8: Prateća infrastruktura

- Izrada idejnih i detaljnih projekata za izgradnju i renoviranje autobuskih stanica i zaustavnih mesta.
- Izrada idejnih i detaljnih projekata za uređenje i modernizaciju prateće infrastrukture duž puteva u urbanoj zoni (trotoari, javna rasveta, signalizacija idr.)

ŽELEZNIČKA INFRASTRUKTURA

Strategija 1: Razvoj šinskog sistema

- Izrada studije izvodljivosti za obnovu šinskog sistema na liniji Brod-Štrpce-Sevce.
- Konsultacije sa predstavnicima Ministarstva za saobraćaj i post-telekomunikaciju o početku izrade idejnog projekta za ponovno razvijanje šinskog sistema.

Strategija 2 :Prateća infrastruktura

- Konsultacije sa predstavnicima Ministarstva za saobraćaja i post-telekomunikaciju o pokretanju izrade idejnog projekta za železničke stanice i zaustavna mesta.

ŽIČARE

Strategija 1: Korišćenje žičara u svrhe transporta

- Izrada projekta za izgradnju novih i rekonstrukciju postojećih žičara, vodeći se po mapi transportni saobraćaj.

Strategija 2: Korišćenje žičara u okviru ski centra

- Rekonstrukcija i modernizacija postojećih žičara na postojećem ski centru.
- Izrada detaljnih projekata za izgradnju novih žičara, kako na postojećem tako i na planiranom ski centru, vodeći se po Master planu koji je sastavni deo ovog plana.

d) osnovni pravci žičare

- Firaja-Ljuboten
- Štrpce-vrh "Tumba"
- "Dubliče" - "Štrbačka crna čuka"
- Vikend Zona - "Štrbačka crna čuka"
- Vikend Zona (Lahor) – "Berevački potok"
- Viča – Koštanjevo (Vikend Zona)

e) Bočni pravci žičare

- "Kaludžerski kamen" - "Guvništa"
- "Tumba" – "Bunar"
- "Tumba" – "Livadica"
- "Štrbačka crna čuka" – "Virovi"
- "Štrbačka crna čuka" – "Meanče"
- "Meanče" – "Piri breg"
- "Virovi" - "Meanče"
- "Virovi" - "Livadica"
- "Berevački potok" - "Štrbačka crna čuka"
- "Stojkova kuća" – "Berevačka planina"

INFRASTRUKTURA VODOSNABDEVANJA

Strategija 1: Rešenje snabdevanja vodom graničnog kapaciteta razvoja

- Aktiviranje postojećeg nekaptiranog izvora za turistički punkt „Careve Livade,, iz Jažinačkog jezera izdašnosti 40 l / s.

Strategija 2: Unapređenje, modernizovanje i zaštita postojeće infrastrukture vodosnabdevanja

- Izrada projekta za renoviranje kaptiranih izvora uz mogućnost povećanja kapaciteta.
- Izrada projekta za renoviranje svih psotojećih mreža koje su od azbest-cementa i povećanje prečnika cevi u nekim segmentima.
- Izrada projekta za snabdevanje vodom iz jednog sistema koji može biti sadržajno centralni od mogućeg izvora na Šar planini, zavisno od rezultata iz studije o mogućnosti planirane pokrivenosti naseljenih mesta i prema konceptu planiranog prostiranja, uglavnom kao sastavni deo putnih linija.
- zaštita mineralnih voda i zaštita podezemnih voda kako u pogledu uklanjanja mogućnosti zagađenja, tako i u pogledu nekontrolisane izgradnje i ugrožavanja prostora.
- zaštite oko izvora, kaptaza, vodenih tokova i akumulacija, pod određenim režimom zaštite, zavisno od namene objekta.
- Obeležavanje i zaštita izvora – Bele vode I, Bele vode II, Popov studenac, Durlov potok, Blizumir, Ratnoreka, Bigor, Skok, Popoveglave, Tihadolina, Stojkova kućall, Gobeljinac, Borovski potok, Vlah, Prevadska reka, Berevačka čuka, Obe reke, Vrelo, Firaja.

Strategija 3: Planiranje proširenja i prostiranja vodovodne mreže u naseljenim mestima koja nemaju ili su delimično pokrivena sistemom vodosnabdevanja

- Izrada projekta za proširenje mreže vodosnabdevanja u naseljima Sevce, Brod, Firaja i Koštanjevo. (vidi mapu infrastruktura snabdevanje vodom).
- Izrada projekta za izgradnju novih mreža sistema vodosnabdevanja u naseljima D. Bitinja i Sušiće.
- Izrada projekta za izgradnju sistema vodovodne mreže za potrebe stambenih zgrada i bolnice u Donjoj Bitinji.
- Izrada projekta za izgradnju sistema vodovodne mreže za potrebe sportskog kompleksa „Livad“.
- Izgrada projekta za izgradnju sistema vodosnabdevanja za potrebe industrijskih i turističkih zona.
- Studija izvodljivosti za izgradnju sistema vodovodne mreže sa izvora na Šar planini do najniže tačke u naselju Brod koja bi pokrivala veliki deo same Opštine.

Strategija 4: Regulacija režima voda

- Predviđa se uređenje i režim voda u rečnom koritu reke Miljoštice (izgradnjom brana, kaskada, keja i dr.).
- Početak konsultacija i pregoravanja sa raznim sektorim i akterima o mogućnosti izgradnje ovih brana u funkciji regulisanja režima voda.
- Početak sprovođenja zajedno sa izabranima.
- U ostalim vodotocima planira se uređivanje rečnih korita zemljom, urbanom regulacijom, održavanjem i čišćenjem radi zaštite od poplava (otvaranje kanala za odvođenje vode).

- Početak konsultacija i pregovora sa raznim sektorima i akterima o mogućnosti početka radova na: (regulaciji od zemlje, urbanoj regulaciji održavanju i čišćenju), (vidi mapu „Mere za poplave i erozije“).
- Izrada glavnih projekata za sprovođenje ovih mera (regulacija od zemlje, urbana regulacija održavanja i čišćenja) voditi se po mapi mere u slučaju poplava i erozije.
- Početak sprovođenja zajedno sa izabranim (vidi mapu „Mere za poplave i erozije“).

SISTEM KANALIZACIJE I DEPONIJE

Strategija 1: Kompletiranje, poboljšanje postojeće i izgradnja nove mreže sistema kanalizacije

- Priprema projekata za poboljšanje postojeće kanalizacione mreže u naseljima sa sistemom polukanalizacije (voditi se po mapi kanalizacija).
- Priprema projekata za izgradnju nove kanalizacione mreže u zonama koje nisu pokrivene sistemom kanalizacije (voditi se po mapi kanalizacija).
- Otvaranje septičkih jama u naseljima gde izgradnja kanalizacione mreže nije moguća (naselje Ižance i Viča).
- Obeležavanje i zaštita trase kanalizacione linije za priključenje od izlaza naselja u pravcu glavnog kolektora (buduće poveziavnje na glavnu mrežu).
- Priprema projekata za priključak od izlaza naselja u pravcu glavnog kolektora (buduće povezivanje na glavnu mrežu).
- Priprema projekta za izgradnju glavne kanalizacione mreže na Opštinskom nivou u pravcu Jažince-Brod, u saradnji sa Ministarstvom sredine i prostornog planiranja i Ministarstvom javnih službi.
- Izrada projekta za izgradnju sistema kanalizacione mreže za potrebe stambenih zgrada i bolnice u Donjoj Bitinji.
- Obeležavanje i zaštita prostora namenjenog za izgradnju kanalizacione infrastrukture za potrebe sportskog kompleksa u Livad, za potrebe industrijske i turističke zone i za potrebe stambenih zgrada i bolnice u Donju Bitinju.
- Izrada projekta za izgradnju kanalizacione infrastrukture za potrebe sportskog kompleksa „Livad“.
- Izrada projekta za izgradnju kanalizacione infrastrukture za potrebe industrijskih i turističkih zona.
- Izrada projekta za izgradnju kanalizacione infrastrukture za potrebe sambenih zgrada i bolnice u Donju Bitinju.
- Obeležavanje i zaštita prostora za izgradnju glavnog postrojenja za tretiranje otpadnih voda na nivou Opštine.
- Izrada projekta za izgradnju opštinskog postrojenja za tretiranje otpadnih voda u Brodu, u saradnji sa Ministarstvom sredine i prostornog planiranja i Ministarstvom javnih službi.
- Obeležavanje i zaštita prostora za izgradnju kanalizacione infrastrukture kao i infrastrukture za tretiranje otpadnih voda na planiranom ski centru, vodeći se po Master planu koji je stastavni deo ovog plana.

Strategija 2: Izgradnja novog sistema odvoda atmosfernih voda

- STS 10 / 0,4 KW Brezovica 100 KW - Domaćinstva ovog sela su vrlo raštrkana, a time su i vodovi dugački i loša je naponska situacija, te bi podizanje nove STS tu situaciju znatno poboljšala bez intervencije na nisko-naponskoj mreži.
  - STS 10 / 0,4 KW Vrbeštica - Domaćinstva ovog sela su vrlo raštrkana, a time su i vodovi dugački i loša je naponska situacija, te bi podizanje nove STS tu situaciju znatno poboljšala bez intervencije na nisko-naponskoj mreži.
  - STS 10 / 0,4 KW Popovce 100 KW - Domaćinstva ovog sela su vrlo raštrkana, a time su i vodovi dugački i loša je naponska situacija, te bi podizanje nove STS tu situaciju znatno poboljšala bez intervencije na nisko-naponskoj mreži.
  - STS 10 / 0,4 KWA Jažince - Postojeća STS od 100 KWA trebalo bi da se demontira jer je preopterećena i umesto nje da se postavi nova STS od 250 KWA.
  - Ostale trafostanice (postojeće) ostaju u upotrebi i, prema potrebi, zamenjivaće se.
- Početak postepenog prelaska sa distributivne mreže od 10 kW na distri butivnu mrežu od 30 kW.
  - U celini posmatrano u planskom periodu je za potrebe turizma, skijališta (žičara), industrije i drugih delatnosti u opštini Štrpce neophodno obezbediti još oko 45.000 – 50.000 KWA koji će se pokriti:
    - iz sistema mini hidroelektrana
    - rekonstrukcijom postojeće TS 35 / 10 KW i napojnog 35 KW voda iz Uroševca, što predstavlja sa ekonomskog aspekta najpovoljnije rešenje.
    - u TS 35 / 10 KW umesto transformatora 2x4 MWA ugraditi 2 x 12 MWA = 24 MW što će sa ukupnom snagom iz mini hidrocentrala izneti 24 MW + 20 MW = 44 MW ,
    - Manjak snage od 6 MW nadoknadiće se na taj način što bi zagrevanje turističkih objekata mogli vršiti alternativnom energijom, odnosno, „skinuli,, bi grejanje kotlova sa elektro izvora.
  - Alternativno napajanje se mora sprovesti i iz razloga sigurnosti, a takođe i razloga što se predviđa razvoj turističkog centra kao i ostalih delatnosti. Ova napajanja se mogu realizovati na dva načina i to:
    - izgradnjom dalekovoda 110 KW (35 KW) od strane Prizrena 3x310 mm² Al –Če / 100 MWA odnosno 34 MWA;
    - izgradnjom niza minihidroelektrana u području ove opštine (oko 20 MWA).
  - Početak izrade plana zamene vazdušnih linija 230/400V sa pletenim kablom ili podzemnim kablom.
  - Realizacija plana zamene vazdušnih linija 230/400 V sa pletenim kablom ili podzemnim kablom.
  - Potrebno je pripremiti projekte na način na koji mreže niskog napona treba planirati takođe betonskim stubovima i samo nosivim aluminskim kablovima.
  - Priprema projekta za instaliranje ulične rasvete u svim naseljima na postojećim stubovima električne mreže.
  - Priprema projekata za instaliranje javne rasvete u glavnim seoskim ulicama koja će biti sa natrijumovim lampama snage do maksimalnih 150 W. Uključenje i isključenje lampi biće automatsko, a za vreme kada ulice nisu tako frekventirane (posle ponoći), lampe će se automatski uključiti sa polovinom nominalne snage.
  - Izgradnja energetske infrastrukture na planiranom ski centru vodeći se po Master planu, koji je sastavni deo ovog plana.

Strategija 2: Jačanje i proširenje telekomunikacija na celoj teritoriji Opštine

- Saradnja u funkciji povećanja broja pošta, broja telefonskih linija i drugih aparata kao i obima internet i kablovskih usluga a usluge PTK-a i drugih privatnih operatera modernizovati.
- Priprema projekta za naseljena mesta na kojima postojeća mreža potiče iz 90-tih godina, treba postaviti novu mrežu.
- Prostiranje telekomunikacione mreže u selima optičkim kablovima i vlaknima koje omogućavaju vezu se internetom i kablovskom televizijom.
- Priprema projekta za postavljanje novih antena PTK-VALA u zonama Štrpca i Sevca.
- Priprema projekta za izgradnju poštanskih objekata u selima Brod, Svece i novom planiranom turističkom centru.
- Priprema projekta za pokrivanje cele teritorije mrežom fiksne telefonije kao i prelazak sa vazdušne na podzemnu mrežu.
- Priprema za pružanje televizijskih HD programa putem kablovske mreže.
- Priprema projekta za postavljanje javnih govornica u svim naseljenim mestima gde postoji mreža fiksne telefonije kao i umestima gde se planira proširenje navedene mreže.

TEMATSKA OBLAST DEMOGRAFIJA I SOCIJALNA PITANJA

SRATEGIJE I AKTIVNOSTI ZA SOCIJALNU INFRASTRUKTURU

Stanovništvo, stanovnje i naselja

Stanovništvo

Strategija 1: Stvaranje povoljnih uslova za poboljšanje opštinskog indeksa ljudskog razvoja (ILJR) u daljem razvoju same Opštine Štrpce

- Plan za uravnoteženje populacionog rasta po pojedinim prostornim celinama u grupama naselja, te postizanje ravnomernije gustine naseljenosti u Župi u zavisnosti sa ukupnim prirodnim potencijalima.
- Plan za postizanje humane prirodne reprodukcije stanovništva sa kontrolisanim rađanjem i manjim gubicima u mortalitetu, posebno u mortalitetu odojčadi, treba da dovede do humane ali i biološki, ekonomski, socijalno, kulturno, zdravstveno racionalne reprodukcije.
- Plan za utvrđivanje ciljeva u politici migracija stanovništva treba da vodi zaustavljanju iseljavanja stanovništva i njihovom povratku na ovo područje, kao i obezbeđenju slobodnije cirkulacije ljudi različitog obrazovnog nivoa, aktivnosti i zanimanja.
- Plan za snažnije promene ekonomske strukture stanovništva razvoje primarnog, sekundarnog i tercijarnog sektora privređivanja.
- Snažniji razvoj urbanog centra, širenje procesa urbanizacije i polifunkcionalnog razvoja pojedinih naselja. Priprema i sprovođenje projekata za koordinisani razvoj prostornog raspoređivanja prema predviđenom broju stanovništva na svim naseljima predviđenog

na mapi „Koncept razvoja naselja opštine Štrpce” uz podršku proširenja infrastrukturne mreže. Projekti za integrisanje zajednica sa niskim dohocima i zajednica koja žive u neformalnim zonama.

- Plan za poboljšanje stope pisanja – čitanja odraslih (iznad 15 god.).
- Izrada projekata za kompletiranje kvaliteta infrastrukture sistema zdravstva sa uticajem na povećanje životnog veka stanovnika opštine Štrpce.
- Izrada projekata za kompletiranje u oblasti ekonomskog razvoja i ublažavanja siromaštva tako što bi ekonomsko blagostanje, mereno dohotcima po glavi stanovnika bilo poboljšano.
- Izrada projekata predviđenih ovim planom za povećanje zelenih površina u gradu i na drugim naseljenim mestima putem preobrađivanja površina koje su aktuelno slobodne i neiskorišćene kao i stvaranja novih zelenih zona unutar i oko neseljenih mesta u celoj Opštini.
- Izraditi projekte za povećanje osećajnosti stanovnika prema socio-kulturnim pogledima, ali i sredine u funkciji kvaliteta života.
- Izraditi projekte koji bi na strateški način ojačali kapacitete ljudskih resursa u opštini kako bi odgovarali realizaciji vizije za budućnost Opštine Štrpce, kao i ostvariti polnu i etničku ravanopravnost.

Stanovanje

Strategija 1: Povećanje količine i kvaliteta stanovanja

- Izrada regulativnih planova poštujući koncepte u funkciji obezbeđenja dovoljnog obima stanovanja za sve slojeve stanovništva.
- Izrada i realizacija glavnih projekata infrastrukture i usluga na osnovu mapa infrastrukture (voda, kanalizacija, grejanje, parking, zelenilo) u cilju poboljšanja kvaliteta stanovanja.
- Priprema glavnih projekata o javnim sadržajima koji utiču na poboljšanje uslova stanovanja.
- Izrada projekata i primena standarda o stambenim prostorima i održavanju postojeće strukture kao i eliminisanju fizičke degradacije postojećih stambenih struktura koje su neplanski izgrađene.

Naselja

Strategija 1: Budući razvoj opštine Štrpce u skladu sa konceptom policentričnog prostornog razvoja

- Izrada regulativnih planova za naselje Štrpce, zatim naseljena mesta kao zone od posebnog interesa za opštinu i podcentre ili sekundarne centre unutar opštine kao što

su Sevce, Drajkovce i Brod, u okviru čega se mogu povećati potrebe svakog gravitirajućeg naselja kao celine u tom podcentru.

- Izrada regulativnih planova za industrijske zone predviđene ovim planom.
- Prioritetno tretiranje sela blizu naselja Štrpca i onih koje se nalaze u zonama okosnica razvoja turizma Vikend naselje, Brezovica i Jažince.
- Stimulisanje izgradnje unutar planiranih zona.
- Nadgledanje i zabrana gradnje van građevinskih granica i zona zamrznutim za izgradnju.
- Formiranje borda za rušenje izgrađenih objekata van predviđenih granica.

Strategija 2: Obezbeđenje da budući razvoj naselja bude u skladu sa konceptom kompaktnih naselja.

- Regulativni planovi za predviđena naselja moraju biti u skladu sa ciljem kompaktnog razvoja naselja.
- Za sva naselja za koja se ne planiraju regulativni planovi, kompaktni razvoj naselja biće zadatak nadležnih opštinskih institucija radnim projektima ali i drugim merama (uz davanje građevinske dozvole uz stimulatívni potsticaj za razvoj u praznim zonama, neizgrađivši infrastrukturu van zona definisanih za izgradnju, osim za funkcije utvrđenih članom 17.3 Zakona o prostornom planiranju itd.).
- Opština je obavezna za informisanje i saradnju sa ostalim naseljenim mestima koje imaju manje interesa o ovom konceptu, uzimajući u obzir sve mogućnosti za razvoj koncepta kompaktnih naselja, gde će se upotrebiti sva moguća sredstva koja su u nadležnosti Opštine.
- Poštovanje zabrane bilo kakve gradnje u zamrznutim zonama predviđene planom, primenjivanjem adekvatnih mera.
- Preduzimanje svih mera za sprečavanje negativnog iskorišćavanja zelenih zona predviđene planom, izuzev korišćenja u poljoprivredne svrhe.

OBRAZOVANJE

Strategija 1: Proširenje obima, sadržaja i povećanje kvaliteta infrastrukture sistema obrazovanja na svim nivoim u skladu sa konceptom policentričnog razvoja sa dva linearna segmenta

- Izrada projekata za renoviranje postojećih obrazovnih ustanova i kompletiranje pratećom infrastrukturom koja važi za kompletan prostor opštine Štrpce u cilju adekvatnog funkcionisanja obrazovanog sistema.
- Obezbeđivanje javnog prevoza za osnovno i srednje obrazovanje u svim naseljima Opštine.
- Izrada projekta za izgradnja novih objekata vrtića u većim naseljima (podcentrima) i to: Drajkovce, Brod, Sevce.
- Otvaranje specijalnog odeljenja za decu sa ograničenim sposobnostima i specijalnim potrebama u već postojećim obrazovnim objektima.
- Obeležavanje i očuvanje prostora za obdaništa i ostale obrazovne institucije kako je specificirano u okviru prostornog razvoja na mapi „Školske i sportske prostorije“.

- Priprema idejnih i glavnih projekata za obdaništa.
- Plan za povezivanje svih obrazovnih objekata na vodovodnu i kanalizacionu mrežu.
- Poboljšanje bezbednosti učenika putem postavljanja sistema za nadgledanje i osnivanje multifunkcionalnih škola ostvarivši aktivnosti za decu, mlade i ostale grupe građana.
- Stvaranje ravnopravnog sistema obrazovanja, integrisanje dece sa ograničenim sposobnostima i organizovanje raznih oblika edukacije za roditelje.
- Efikasno upravljanje školama i školskom mrežom prema demografskim promenama i stvaranje centralizovanog sistema za upravljanje finansijama obrazovnih institucija.
- Poboljšanje saradnje između škola i roditelja.
- Stvaranje uslova u školama za dnevni boravak (osnivanje školskih kuhinja).
- Adekvatna saradnja Opština – Ministarstvo za obrazovanje – Ministarstvo rada i socijalne zaštite.
- Saradnja Opštine sa ostalim Opštinama o razmeni iskustava i kadrova za povećanje kvaliteta obrazovanja.
- Stvaranje olakšavajućih okolnosti za razvoj privatnog obrazovanja, obezbeđenje lokacija za saradnju sa drugim državama i organizacijama koje imaju svoja odeljenja po svetu za stručno osposobljavanje.

ZDRAVSTVO

Strategija 1: Pružanje zdravstvenih sadržaja u naseljima u skladu sa njihovom funkcijom i hierarhijom

- Modernizacije sistema i prilagođavanju organizacionim formama i standardima, bazirajući se na najuspešnije savremena iskustva.
- U narednom periodu planira se završetak izgradnje i otvaranje bolničkog centra koji će pružati sekundarne zdravstvene usluge kako za stanovništvo opštine Štrpce, tako i šire. U bolničkom centru predviđaju se sledeća odeljenja: odeljenje za ginekologiju, interno odeljenje, pediatria, hirurgija, ortopedija i urgentna služba.
- Izrada detaljnog projekta za izgradnju rehabilitacionog Centra u naselju Brezovica.
- Kompletiranje infrastrukture u (CPM) Drajkovce (izgradnja kanalizacije i parking prostora), zatim u Jažincu (nedostaje parking prostor) i izgradnja novih objekata u naseljima Sevce, Vrbeštica, Gornja i Donja Bitinja, Sušiče gde se centri porodične medicine nalaze u privatnim objektima i u naseljima Koštanjevo, postojeći ski centar i novo planirani ski centar gde još uvek ne postoje zdravstveni objekti.

KULTURA

Strategija 1: Pružanje uslova i sadržaja za očuvanje, konzervaciju i stalno održivo korišćenje kulturnog nasleđa

- Izrada projekta za izgradnju doma kulture u naseljima Firaja, Brod, Viča i Brezovica.
- Izrada projekta za rekonstrukciju i proširenje domova kulture u naseljima Sevce, Jažince i Vrbeštica.

- Izrada projekata za izgradnju letnjih pozornica predstavljenim na mapi „Administrativni i kulturni objekti“.
- Stvaranje prostora i uslova za biblioteke u okviru Doma kulture u Štrpcu.
- Stvaranje uslova za funkcionisanje kulturno umetničkih ansambala i društava kao i osnivanje novih.
- Stvaranje uslova za tradicionalne manifestacije “Ženidba Kraljevića Marka”, Likovne kolonije“ u Štrpcu, Dani “Narcisa” na Brezovicu itd.
- Stvaranje uslova za godišnje organizovanje sajma knjiga, funkcionisanje kluba umetnika slikara kao i reaktiviranje gradskog bioskopa u Domu Kulture u Štrpcu.
- Usvajanjem ovog plana sve vrednosti naznačenih u mapi nasleđa stavljaju se pod zaštitom Opštine/Države.
- Sprečavanje akteulnih pojava koje ugrožavaju kulturno nasleđe, tehničkim, stručnim i zakonskim merama (predstavljenih na mapi „Kulturno-istorijsko nasleđe“).
- Obeležavanje zona, objekata i vrednosti kulturnog nasleđa na prostoru cele teritoriji opštine Štrpce.
- Izrada projektne dokumentacije za sve kulturno istorijske objekte prilikom intervencija (rušenje, građenje, radovi komunalnog karaktera, urbana oprema i sl.) pod kontrolom službe zaštite.
- Uređenje groblja i radovi na starim crkvama moraju biti projektovani i izvođeni na osnovu posebnih konzervatorskih uslova.
- Istraživanje starog groblja u Jažincu i donošenje formalno-pravnog akta o zaštiti.
- Urbanizovanje prilaza kod crkve Sv. Ilije u Vrbeštici i povezivanje sa postojećim putem.
- Pored konzervatorskih uslova za tehničku zaštitu zaštićenih kulturnih dobara neophodno je formalno-pravnim dokumentima zaštititi i ostala evidentirana kulturna dobra u naselju Štrpcu (Crkva Sv. Jovana, spomen piramida i spomen grobnica ispred crkve Sv. Jovana, spomen-česma na putu između Štrpca i Brezovice kao i prostorna urbanističko-arhitektonska celina glavne ulice u starom Štrpcu i Trga oslobođenja) i generalnim planom razvoja naselja predvideti njihov dalji tretman. Posebna briga mora se iskazati prema neposrednoj okolini Crkve Sv. Nikole, objekta koji je neophodno uvrstiti u red nacionalnih kulturnih dobara.
- Arheološka istraživanja kao i detaljno-stručno i naučno proučavanje lokaliteta Gradina.
- Ukoliko se prilikom istraživanja utvrde značajani ostaci većeg broja građevina na lokalitetu Gradina sugestijom nadležnog Zavoda vršiće se pretvaranju ovog lokaliteta u arheološki park.
- Upotreba pokretnog arheološkiogmaterijala kao začetak Zavičajnog muzeja u Štrpcu.
- Uvođenje strogih mera zaštita za Kamen ploču i staro groblje u naselju Gornja Bitinja.
- Plan uređenja kompleksa crkve Sv. Teodora Tirona,što zahteva poseban konzervatorski elaborat.
- Pravna zaštita crkve Sv. Dimitrije u Donjoj Bitinji.
- Izrada plana za rekonstrukciju,uređenje,dogradnju priprate crkve Sv. Nikole i groblja u Gotovušu uz posebne konzervatorske uslove.
- Izrada plana za uređenje crkvene porte i groblja Crkve Sv. Bogorodice,uz posebne konzervatorske uslove za ove radove .

- Dograđivanja crkve Sv. Mladenaca uz posebne konzervatorske uslove.
- Izrada plana za posebno tretiranje prostorne celine starog dela naselja Štrpce i usaglašavanje starih i novih struktura u naselju Gotovuša.
- Izrada plana za rekonstrukciju, uređenje i posebno tretiranje Kula Ibrahima Mule iz XIX veka u Firaju uz posebne konzervatorske uslove.
- Tretiranje svih kulturnih dobara u skladu sa Zakonom o kulturnim dobrima, odnosno preporukama o merama zaštite, iznetim u ovom elaboratu.
- Izrada glavnih projekata i početak sprovođenja u funkciji spašavanja, rehabilitacije i upotrebe kulturne-istorijskih vrednosti i od kulturne, društvene, ekonomske, naučne, edukativne, ekološke koristi i koristi kulturnog turizma.

ADMINISTRACIJA I JAVNE INSTITUCIJE

Strategija 1: Pružanje uslova i sadržaja za javnu transparentnu i efikasnu administraciju i institucije.

Pošto su okvirom prostornog razvoja kao željena zbivanja u ovoj oblasti predviđeni novi objekti za Opštinsku administraciju i mogućnost razmeštaja suda, socijalne službe i policije u novoj zoni, kao strategija za sprovođenje ovog plana u ovoj oblasti predviđa se stvaranje sledećih uslova:

- Početak sprovođenja projekta za izgradnju objekta socijalne usluge na prostoru određenom na mapi „Socijalne usluge“.
- Početak sprovođenja projekta za izgradnju objekta suda na prostoru određenom na mapi „Administrativni objekti“.
- Početak decentralizacije pojedinih funkcija administracije u pod centrima Brod, Drajkovce i Sevce i nastavak sprovođenja elektronskog sistema upravljanja uslugama.

SPORT I REKREACIJA

Strategija 1: Pružanje sportskih i rekreativnih sadržaja u naseljenim mestima u skladu sa njihovim funkcijama i hierarhijom.

- Nastavak realizacije projekta izgradnje sportske hale u saradnji sa Ministarstvom za sport i kulturu i Ministarstvom za Povratak i Zajednice, u zoni predviđenoj ovim planom, mapa „Škole i sportski objekti“.
- Izrada glavnih projekata za izgradnju sportskih hala u okviru osnovne škole Rajko Urošević u Gotovušu, osnovne škole Razim Cokli u Brodu, osnovne i srednje škole u Firaju, osnovne škole Osman Mani u Viču i osnovne škole Anton Santori u Bitinju, predstavljene na mapi „Škole i sportski objekti“.
- Izrada glavnih projekata za izgradnju sportskih balon sala u naseljima Jažince, Bitinja i Sevce.
- Izrada projekta za renoviranje, proširenje i modernizaciju postojeće sportske hale u okviru osnovne škole Staja Marković u Štrpcu.

- Izrada projekata i početak sprovođenja izgradnje sportskog kompleksa u zoni Livad gde se uključuju fudbalska igrališta, igrališta za odbojku, košaraku, bazeni i dr., predstavljenim na mapi Škole i sportski objekti“.
- Izrada detaljnih projekata za izgradnju manjih sportskih terena u svim naseljima.
- Izrada projekata i početak izgradnje poligona za hodanje i rekreaciju (trim staza) Štrpce – Brezovica, Štrpce – Vrbeštica i svim planinskim predelima iznad ski centra, predstavljenim na mapi Putna infrastruktura.
- Izrada projekata za izgradnja teniskih terena u Štrpcu (Obe reke i Livad).
- Izrada projekata za izgradnju biciklističkih staza na padinama Šar planine predstavljenim na mapi Putna infrastruktura.

OMLADINA

Strategija 1: Pružanje sadržaja za omladinski život

- Podizanje kapaciteta za sport, kulturu i angažovanje što više mladih u ovim aktivnostima.
- Stvaranje uslova za aktiviranje što većeg broja omladinskih organizacija i povećanje saradnje sa Opštinskim institucijama.
- Pospešivanje takmičarskog duha u mnogim oblastima (sport, umetnost, nauka u osnovnim i srednjim školama isl.).
- Stvaranje uslova za grupno angažovanje recitatora, dramskih i muzičkih grupa u svim osnovnim i srednjim školama.
- Otvaranje omladinskih klubova, čije prostorije mogu biti u okviru osnovnih škola.
- Stvaranje prostora za sport i rekreaciju u svakom naselju koji će se koristiti i za omladinske aktivnosti.

LOKALNI CENTRI ZA ZAJEDNICE

Strategija 1: Obezbeđenje centara za zajednice u okviru lokalnih centara

- Osnivanje centara za zajednice u svim lokalnim centrima gde oni nedostaju i njihov smeštaj u prostorijama javnih institucija.

NEZAPOSLENOST I SIROMAŠTVO

Strategija 1: Minimiziranje stope nezaposlenosti i siromaštva

- Za poboljšanje ovog stanja predložene su mere u okviru prostornog ekonomskog razvoja i strategije za sprovođenja plana u oblasti „Demografija i socijalna pitanja, analizirane su nezaposlenost i siromaštvo i traži se preduzimanje konkretnih mera koje se odnose na povećanje broja zaposlenih i povećanje dohotka po glavi stanovnika što će uticati na poboljšanje životnog standarda. Putem unapređenja ekonomskog i

socijalnog razvoja može se smanjiti stopa nezaposlenosti, stoga se traži da se stimulišu i podrže mali i srednji biznisi, stvaranje boljih mogućnosti za donatore i obezbeđivanje sezonskih poslova.

- Izrada projekata i stvaranje uslova za organizovanje stručnih obuka prema zahtevima tržišta.
- Izrada projekata i stvaranje uslova za obezbeđenje sezonskog posla.
- Izrada projekata i stvaranje uslova za podršku istimulaciju mladih preduzetnika.

TEMATSKA OBLAST KORIŠĆENJE ZAMLJIŠTA I OKOLINE

Oblast korišćenja zemljišta i okoline je oblast koja predstavlja prioritet u planu za uređivanje, korišćenje i razvoj prostora. Strategija za sprovođenje ovog plana u ovoj oblasti je najsadržajnija u perspektivi, stoga su dole nabrojene suštinske aktivnosti.

VAZDUH

Strategija 1: Čist vazduh, minimalna zagađenja

- Izrada projekata zelenih pojaseva i traka sa kapacitetima za apsorpiranje aerosoli, azotskih gasova, sumpornih i ugljenih gasova, teških metala duž glavnih puteva kao što se vidi na mapi.
- Izrada projekata za revitalizaciju postojećih parkova i podizanje novih parkova na identifikovanim površinama kao slobodnim i mogućim za podizanje ovih parkova.
- Izrada projekata za zaštitu, razvoj, gajanje kako postojećih, tako i novih šuma.
- Izrada projekata za poboljšanje drumskog prometa za izbegavanje velikog saobraćaja vozila po centrima naseljenih mesta gde je koncentrisan najveći deo stanovništva.
- Primena pravilnika o sprečavanju ispuštanja zagađivača u vazduhu od industrije i pokretnih mašina ugrađivanjem katalizatora i druge opreme u tehničkom pogledu.
- Izrada projekata o korišćenju alternativnih obnovljivih vidova energija (uglavnom solarne energije, vodene tokove i energije vetra).
- Stimulisanje oslobađanjem taksi do 50% onih koji traže građevinske dozvole i koriste alternativnu energiju.
- Stimulisanje za minimiziranje korišćenja putničkih vozila i javnog prevoza.
- Izrada projekata za biciklističke staze i staze za pešačenje.
- Primenjivanje kaznenih mera za sva fizička i pravna lica koji prekoračuju dozvoljeni nivo zagađenja i buke, naročito u zonama sa osetljivom delatnošću (blizu škola, bolnica i dr.).
- Izrada projekata za rekonstrukciju puteva (obilaznica u urbanom centru, kanalizacija i uklanjanje deponija smeća koje su izvor zagađenja vazduha iz sagorevanja i oksidacije otpada itd.

VODA

Strategija 1: Poboljšanje kvaliteta vode i prostora bogatih vodom

- Obeležavanje i izrada projekata svih izvora prirodnih, termalnih i termomineralnih voda i drugih podzemnih i površinskih voda štititi kao što se vide na hidrološkoj mapi Opštine

Štrpce, uz određivanje zona obavezujuće zaštite oko izvora, kaptaža, vodenih tokova i akumulacija, pod određenim režimom zaštite, zavisno od namene objekta. Na ovim zonama ne smeju se izgrađivati objekti i da se obavljaju drugi radovi niti da se koristi zemljište na način na koji ugrožava količinu i kvalitet vode.

- Izrada projekata uz primenu zakonskih mera za nedozvoljavanje zagađivanja podzemnih i površinskih voda uz preporuku tretiranja na izlazu sa septičkim jamama i drugim oblicima, ugrađivanjem aparata za prečišćavanje.
- Izrada projekata za ugrađivanje i kompletiranje aparata za čišćenje upotrebljivih industrijskih voda.
- Izrada projekata za obezbeđenje potrebne zdrave vode za piće, kao i zaštita nekih izvora, rečnih tokova i akumulacija. Pored toga, racionalno korišćenje voda u ovoj opštini je značajan zadatak za sve faktore planiranja i korišćenja vode i prostora.
- Izrada projekata za posebnu zaštitu izvora – Bele vode I, Bele vode II, Popov studenac, Durlov potok, Blizumir, Ratnoreka, Bigor, Skok, Popove glave, Tiha dolina, Stojkova kuća II, Gobeljinac, Borovski potok, Vlah, Prevadaska reka, Berevačka čuka, Obe reke, Vrelo Firaja.
- Izrada projekata za posebnu zaštitu voda od nekontrolisane upotrebe veštačkih đubriva za poljoprivredu (nitrati, nitriti, fosfati i drugi nitrienti).
- Izrada idejnih i glavnih projekata za organizovane deponije i mesta ukopavanja životinja u urgentnim slučajevima, kao i za zaštitu od ilegalnih otpadaka (sve vrste otpadaka).

ZEMLJA

Strategija 1: Zaštita kvaliteta i kvantiteta zemljišta (čisto zemljište, minimalna kontaminacija)

- Priprema projekata za stalno nadgledanje i kontrolu plodnosti poljoprivrednog zemljišta.
- Priprema projekata za zaštitu od poplava na osnovu mapa predstavljenih u okviru funkcije zaštite i poboljšanja stepena boniteta.
- Izrada projekata za posebnu zaštitu zemljišta od nekontrolisane upotrebe veštačkih đubriva u poljoprivrede (nitrati, nitriti, fosfati i ostali nitrienti).
- Izrada projekata za zaštitu zemljišta od svih vrsta otpadaka.
- Izrada projekata za rekultivaciju zemljišta na svim divljim deponijama.
- Izrada projekata i preduzimanje mera za zaštitu od erozija zbog ispiranja sastavnih elemenata zemljišta, kao što se vidi na mapi pošumljavanja.
- Potrebno je inicirati projekte, stvoriti uslove i mehanizme za preduzimanje mera zaštite od degradacije usled ljudskog uticaja.
- Potrebno je izraditi prioritetne projekte za neobrađene površine i za zemljište niskog poljoprivrednog kvaliteta.

Strategija 2: Upravljanje zemljištem

- Potrebno je organizovati informativnu kampanju za građane (o novim građevinskim granicama, zamrznutim zonama za izgradnju i zonama proširenja) u cilju zaštite zemljišnog prostora i zemljišnih resursa od otuđivanja u nepoljoprivredne svrhe uz ograničenje prostiranja gradnje samo u okviru građevinskih planiranih granica (Mapa „Koncepti razvoja naselja”) kao i sprovođenje razvojnih smernica u planiranim zonama.
- Priprema projekta za kompletiranje katastra u zonama gde je planirana komasacija.
- Priprema projekta prve i druge faze regulacije poljoprivrednog zemljišta (komasacionim merama).

- Poboljšanje sistema kontrole prema novim građevinskim poduhvatima u još uvek ne izgrađenim zonama Opštine.
- Predstavljanje i konsolidacija kaznenih mera kao i organizovanje kampanje upoznavanja fizičkih i pravnih lica sa ovim merama.
- Stimulisati i nastaviti procese izrade regulativnih planova za sve zone koje su predviđene ORP-om i URP-om.

KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTE

Strategija 1: Obezbeđenje korišćenja zemljišta za planirane namene

- Adekvatno informisanje fizičkih i pravnih lica o namenama i granicama.
- Razvoj, definisanje namena predviđenih na terenu, koje su predstavljene na mapama.
- Izrada planova nižeg reda, idejnih i glavnih projekata u nameni korišćenja zemljišta (poljoprivredno, šumsko zemljište, građevinsko zemljište, arheološka zona, groblje, zelenilo, put, deponija smeća, industrija i sve potrebne oblasti i sektori).
- Izrada projekata da bi se obezbedio kvalitet javnih prostora.
- Razvoj primene mehanizama za praćenje i kontrolu na celoj teritoriji opštine.
- Podizanje ljudskih resursa opštine.
- Razvoj kaznenih mehanizama za prekršioce koji bi pokušali otuđenje zemljišta nepredviđenim ovim dokumentom.

ZONE OD POSEBNE NAMENE

Strategija 1: Zone sa posebnom namenom na opštinskom nivou (naseljena mesta, prirodne i ostale zone) obezbediti i tretirati na adekvatan način.

- Priprema odgovarajućih planova za sva naseljena mesta u opštini Štrpce.
- Definisanje, označavanje i signalizacija arheoloških zona (tretiranih kao zone od posebnog interesa za opštinu).
- Razvoj geofizičkih snimanja kao i priprema projekta za razvoj arheoloških zona (Gradište).
- Definisanje označavanje i signalizacija zaštićene zone na nivou Kosova prema Ahtisarijevom Planu (crkve Sv. Nikola u Štrpcu, Sv. Bogorodica i Sv. Spasa u Gotovuši i Sv. Teodora Tirona u D. Bitinja i Sv. Đorđa u G. Bitinji).
- Zabrana svake vrste gradnje u zonama predviđenim Ahtisarijevim planom.
- Izrada projekta za zaštićene zone u skladu sa predviđenom namenom, normama i pravilima.
- Označavanje i signalizacija I, II i III zone zaštite u Nacionalnom parku Šarplanina.
- Definisanje, označavanje i signalizacija zona sa mineralnim bogatstvom (Šaldare i Ostrvica).
- Izrada projekta za razvoj zona sa mineralnim bogatstvom (Šaldare i Ostrvica).
- Razvoj pratećih mehanizama za sprovođenje i kontrolu.
- Podizanje ljudskih resursa opštine.
- Primena kaznenih mehanizama.

MREŽA NASELJA I URBANO RURALNI KONTEKST

Strategija 1: Funkcionalna mreža naselja i ravnoteža urbano-ruralnog razvoja

- Izrada prioritetnih projekata zasva naselja opštine Štrpce u okviru ekonomskog, socijalnog, infrastrukturnog aspekta i dr. (prikazano na mapama infrastrukture).
- Priprema planova Štrpca i podcentara (Brod, Drajkovce i Sevce) u funkciji mreže naselja.
- Priprema planova za proširenje naseljenih mesta kako u privatnoj, tako i u opštinskoj svojini, što je predstavljeno na mapi (koncept razvoja naseljenih mesta).
- Priprema projekata za kompletiranje naselja urbanom infrastrukturom.
- Priprema planova i pravilnika o izgradnji unutar planiranih građevinskih granica.
- Priprema projekata za poljoprivredni razvoj u zonama takozvanim zeleno srce (agrosistem).
- Priprema projekata za proširenje sa sadržajima industrije u onim naseljenim mestima u kojima postoji mogućnost za dobit i korišćenje.
- Priprema uslova procesa dobijanje dozvole za izgradnju objekata, gde je potrebno dobiti saglasnost sa poštovanjem specifičnih urbanističkih normi uz angažovanje nadležnih organa, naročito u delovima koji se smatraju još uvek netaknutim (obavezna izrada regulacionog plana).
- Identifikacija bespravno izgrađenih objekata.
- Priprema uslova zakonske osnove za adekvatno tretiranje bespravne gradnje.

PRIRODNO NASLEĐE

Strategija 1: Zaštita prirodnog nasleđa

- Priprema projekata za zaštitne zone i granice svih spomenika prirode, a posebno granice Nacionalnog parka i njegove zaštitne zone, kao i I, II i III zone različitog stepena zaštite unutar Parka.
- Izrada planova za detaljno istraživanje prirodnih vrednosti prostora.
- Izrada plana za integrisanu zaštitu prirodnih i kulturnih znamenitosti.
- Izrada plana za zaštitu prirodnih dobara, koji će se ostvariće u skladu sa odredbama relevantnih zakona, sveobuhvatno i kontinualno na celoj teritoriji opštine.

Strategija 2: Zaštita i uređenje pejzaža.

- Izrada projekata za zaštitu i uređenje pejzaža u zonama: Govedarska i Kozarska jama, Jama Mijatović, Glacijalna jezera, Careve livade, Golem bor, cirk Durlov potok, Obe reke, okolina crkve Sv. Petar, Suvi potok (stogodišnje stablo bukve za koje je vezano verovanje isceljenja), Stojkova kuća, park oko hotela Narcis, javni park Rudina.
- Priprema projekta za uređenje korita reke Miljoštica. Izrada projekata za funkcionalizaciju i održavanje poljoprivrednih pejsaža.
- Izrada i sprovođenje projekata sađenja visoko produktivnih vrsta biljaka na livadama i pašnjacima.
- Izrada projekata za preduzimanje mera zaštite od nekontrolisane seče šuma, požara i erozije.
- Jačanje saradnje sa MSPP.
- Ograničenje razvoja u zonama sa kvalitetnim poljoprivrednim zemljištem kao i na slikovitim pejsažima.

Strategija 3: Poboljšanje kvaliteta zelenih površina

- Povećanje broja parkova i zelenih površina u gusto naseljenim mestima.
- Izgradnja novog parka u Štrpcu.
- Izrada projekata za uređenje zelenih površina duž reka Miljoštice, Muržice i Lepenca, kao i zaštita od građevinskih delatnosti.

BIODIVERZITET

Strategija 1: Održiv razvoj biodiverziteta

- Priprema projekata za zatitu, očuvanju i konzervaciju nekih vrsrta fitocenoza koje su vrlo bogate i interesantne u ekonomskom, naučnom i medicinskom pogledu.
- Priprema projekata za zaštitu zoodiverziteta, među kojima ima i vrsta divljači koje se smatraju ugroženima i u tom pravcu predviđa se zaštita zona gde žive i deluju ove životinje i njihova zaštita kao posebnih vrsta.
- Priprema projekata u oblasti biodiverziteta predviđa se zajedno sa ostalim opštinama i susednom državom BRJ Makedonijom za zaštitu i razvoj nacionalnog parka Šarplanina.
- Priprema projekata za popis flore i faune na celoj teritoriji opštine sa naznakom šta treba štiti i šta se može koristiti.
- Priprema projekata za predviđene rezervate prirode u okviru Nacionalnog parka.
- Priprema projekata za revitalizaciju šumskih ekosistema za sprečavanje uništenja staništa mnogih biljnih i životinjskih vrsta na teritoriji opštine Štrpce, smatrajući kao značajnim i očuvanje staništa leptira, ptica lešinara i dr. Vidi mapu biodiverziteta.
- Razvoj mehanizama za praćenje sprovođenje i kontrolu.
- Podizanje ljudskih resursa opštine.
- Razvoj kaznenih mehanizama.

UPRAVLJANJE OTPACIMA

Strategija 1: Minimalan stvoreni obim otpadaka, ponovna upotreba i recikliranje otpadaka

- Definisane, označavanje i signalizacija zona namenjenih za transferne stanice-deponije internih otpadaka i mesta zakopavanja-sahranjivanja životinja, kao i kremiranja istih.
- Priprema projekata za izgradnju transferne stanice-deponije inertnih otpadaka gde bi se vršilo sortiranje otpadka, kao i mesta za zakopavanje-sahranjivanje životinja i kremiranje istih, koje se planira u zoni Ižanca.
- Priprema projekata za otkup i tretiranje otpadaka koji su bacani na nekontrolisan način, pre svega na obalama reka i na sličnim prostorima.
- Priprema projekata za upravljanje otpacima u naseljenim mestima koja su delimično u sistemu upravljanja otpacima potrebno je staviti pod punim upravljanjem.
- Preduzimanje kaznenih mera.

ELEMENTARNE I DRUGE NEPOGODE

Strategija 1: Pomak sa kulture reagovanja na kulturu amortizovanja i sprečavanja

Zemljotresi

- Izrada sistema opštinskih propisa koji treba da budu oslonjeni na postojeći sistem tehničkih propisa koji regulišu materiju građenja u seizmičkim područjima.
- Izrada opštinskih propisa infrastrukturnih sistema, gde glavne vodove ne treba postavljati u nasuta, močvarna i nestabilna zemljišta, a same vodove trebalo bi graditi od fleksibilnih i na deformacije prilagodljivih materijala. Takođe, saobraćajnice treba graditi po principu alternativnih pravaca, zbog evakuacije ljudi i dobara i pristupa ugroženom području.

Grad

- Priprema projekata za izgradnju protivgradnih stanica na mestima gde su postojale i ranije, kao što se vidi na mapama.

Snežni nanosi, jaki vetrovi i poledica

- Priprema projekata za preduzimanje mera u zimskom periodu, a naročito u brdsko-planinskim zonama.

Suša

- Priprema projekta za sistem navodnjavanja putem kanala iz vodotokova koji protiču neposredno pored poljoprivrednog zemljišta.

Poplave

- Priprema projekata za otvaranje kanala, čišćenje i održavanje.
- Preduzimanje mera za uklanjanje oštih krivina reka i upravljanje rečnim obalama.
- Preduzimanje mera za zaštitu reka od bacanja otpadaka, što u ovom slučaju predstavljaju prepreke za slobodan tok vode.
- Preduzimanje mere za zabranu izgradnje stambenih objekata kao i onih od privrednog karaktera pri rečnim obalama na daljini od najmanje 10 metara od rečnog korita.

Erozije

- Preduzimanje mera od strane opštine za proglašenje erozivnih zona u regionima gde je erozija velikog intenziteta na vodotocima, zemlji, šumama i nepokretnim objektima prema zakonu o kosovskim vodama.

Preduzimanje konkretnih i urgentnih mera za sprečavanje erozivne aktivnosti kao što su:

- Zabrana seče i degradacije šuma.
- Zabrana prekomerne ispaše.
- Zabrana korišćenja materijalnih dobara koji izazivaju eroziju.
- Zabrana korišćenja zemljišta, peska i dr.

Preduzimanje protiverozivnih hidrotehničkih mera.

- Izrada projekata za izgradnju terasa, plotova i brana na koritama potočića i potoka kao i hidrotehničke zaštitne mere u cilju minimizacije erozivne mase.
- Izrada projekata za izgradnju nasipa na rečnim obalama kao preventivna mera erozije.
- Izrada projekata za sađenje šumskih sadnica uz rečna korita.
- Preduzimanje mera za zabranu vađenja inertnih materijala iz rečnih korita.
- Preduzimanje protiverozivnih i poljoprivrednih mera.

- Izrada projekata za održavanje poljoprivrednog zemljišta.
- Preduzimanje mera za adekvatnu primenu poljoprivrednih praksi.
- Izrada projekata za sistem navodnjavanja i odvodnjavanja.
- Iniciranje i obezbeđivanje investicija za zaštitu zemljišta na rečnim obalama.

Preduzimanje bioloških protiverozivnih mera.

- Preduzimanje mera zaštite postojećih šuma od nekontrolisane seče i požara.
- Preduzimanje mera za zabranu ispaše na degradiranim pašnjacima.
- Izrada projekata za pošumljavanje goleti i degradiranih površina.
- Izrada projekata za postavljanje zelenih pojasa u onim regionima gde je stepen erozije visok.
- Izrada projekata sađenja drveća na glavnim rečnim obalama koja bi pokrivala pojas na 10 metara udaljenosti od obale.
- Izrada prioriternih protiverozivnih projekata za srednju eroziju koja se prostire na površini od 3000ha u sledećim naseljenim mestima: Sevce, Jažince, Vrbeštica, Sušice, Berevce, Brod, Firaja, Koštanjevo, Ižance.

- Izrada protiverozivnih projekata za jaku eroziju koja se prostire na površini od oko 11000ha u sledećim naseljenim mestima: Brod, Firaja, Ižance, Sevce i Vrbeštica.

Preduzimanje ostalih mera

- Izrada projekata za izgradnju zaštitnih pojasa na oštrim padinama.
- Izrada projekata za izgradnju otpornih zidova.
- Izrada projekata za melioraciju pašnjaka.
- Izrada projekata za melioraciju šuma.
- Izrada projekata ostalih protiverozivnih oblika.

Radioaktivnost (jonizirajuća i nejonizirajuća)

- Izrada projekta za stručnu izolaciju zona koje su bile izložene bombardovanju sa osiromašenim uraninijumom od strane NATO-a tokom poslednjeg rata na Kosovu. Zbog štetnog učinka koji ima zračenje na zdravlje stanovništva i drugih živih bića predviđeno je da se izvrši profesionalna izolacija zone u selu Bitinja na mesto zvano Karadžina i na Ski centru Šara (vidi mapu upravljanja rizikom).

Požari

- Preduzimanje mera uvođenjem standarda u pogledu izgradnje objekata gde se treba opredeljavati za objekte koji će imati što veći stepen vatrootpornosti.
- Izrada projekata za tampon zone između šumskih zona, koje treba da budu ispresecane protivpožarnim pojasevima, kako bi se eventualne štete od šumskih požara svele na najmanju meru.
- Izrada projekata za ostale zone, gde se treba opredeliti za disperznu izgradnju, i to paviljonskim sistemom izgradnje, koji pruža određene pogodnosti u smislu zaštite od požara.
- Izrada projekata za postavljanje što više hidranata i akumulacija vode na većem broju mesta i naselja.
- Izrada projekata za bolji pristup vatrogasnih vozila do svake stambene jedinice u Opštini. Kad se radi o naseljima koja mogu biti zahvaćena požarom, treba obezbediti maksimalnu pristupačnost pojedinim delovima naselja i to naročito onima koji su na požar najosetljiviji, kao što su industrijske i skladišne zone i sl.
- Uvođenje kontrolnih i kaznenih protivpožarnih mera.

PROCENE STRATEGIJA PO OSNOVU KRITERIJUMA UTVRĐENIH NAČELIMA (VIDI ČL.2/2.2), POLITIKAMA I ZAKONIMA

Znajući da **strategije i aktivnosti za sprovođenje** pružaju prelazak sa postojećeg stanja u pravcu okvira željenih prostornih zbijanja, formulišući paket strategija i aktivnosti za realizaciju ciljeva unutar prostornog okvira, određenih rokova i postojećeg stanja.

Procena ovih strategija (koje takođe predstavljaju odgovor na pitanja o tome koje aktivnosti i korake treba preduzeti da bi se stiglo do predviđenog okvira, šta više, koje predstavljaju i još jedno sredstvo za prelazak sa postojećeg stanja na planirano stanje) zasnivajući se na utvrđene kriterijume, opštim načelima razvoja-zaštite, politikama i zakonima od značajne vrednosti je korak za procenu da da li ćemo ovim strategijama biti sigurni da se može sprovesti ovaj dokument.

PROCENA STRATEGIJA ZA SPROVOĐENJE IZ OBLASTI EKONOMSKOG RAZVOJA

Merenje učinka **strategije za sprovođenje iz oblasti ekonomskog razvoja**, je vrlo značajna za dedukciju u kompletnu anлізу koja bi otkrila jake i slabe tačke, ali i mogućnosti i opasnosti istovremeno sa prostornog aspekta ali i sa drugih aspekata navedenog razvoja.

Sve predložene strategije od stručnih ekipa procenjuje se da mogu imati slabe tačke, ali uopšte se mogu smatrati realnim u smislu mogućnosti za sprovođenje, promovišu načela održivog kompaktnog i intenzivnog razvoja. Ove strategije predstavljaju integrisan i strateški pristup, poštujući zakone države tako da ako nadležni organi stvaraju uslove za ostvarivanje ovih strategija opština Štrpce će biti lider u oblasti turizma kao glavne grane ekonomskog razvoja.

Strategije za sprovođenje dokumenta predviđaju sledeće aktivnosti

Predviđene su konkretne aktivnosti u okviru strategija za izgradnju novog ski centra u zoni Jažinca („Ginivode“ i „Preslap“), promovisanje Brezovice kao naselja omladinskog i kongresnog turizma, promovisanje opštine kao mesto za razvoj kulturnog, ruralnog i agroturizma, promovisanje sportsko-rekreativnog turizma kako na ski centrima tako i u novo planiranom sportskom kompleksu „Livad“ u zoni između Štrpca i Brezovice, promovisanje izgradnje vikend kuća u zonama namenjenim turizmu, promovisanje arheološkog nasleđa za razvoj turizma, stvaranje turističke strukture, zaštitu prirode i okoline, lovački turizam, promovisanje zdravstvenog turizma i ugostiteljstva.

Procena: Razvoj turizma u opštini Štrpce ima veliki potencijal, procenjuje se da će sprovođenje aktivnosti predviđenih u okviru strategije za sprovođenje podražiti sam razvoj turizma na jedan održiv način kroz dobru organizaciju i širu turističku ponudu. Stvaranje turističkog informativnog sistema, stvaranje kapaciteta i turističkog plana. Uočava se da je i u okviru ali i strategiji poseban značaj posvećen zaštiti prirode i okoline i korišćenju ovih vrednosti u svrhe turizma. Vrednosti se predstavljaju značajnim za opštinu, ali i njihovim razvojem mogu biti značajne za Kosovo i šire.

Povećanje interesa za prirodni turizam podstiče mogućnost za razvoj opštine koji teže aktivnostima prema proceni. U okviru strategije uočavaju se idejni i glavni projekti za izgradnju ski centra i prirodne atrakcije, zaštita kroz obeležavanje i proglašenje istih kao zaštićene vrednosti (u skladu sa načelima i zakonima) i korišćenje kulturnog, arheološkog nasleđa za razvoj turizma. Međutim, u strategijama za sprovođenje uočava se da je posvećen značaj i primarnoj infrastrukturi koja čini osnov za iniciranje investitora, zatim održavanje prirode čistom i sigurnom, kao i koordinacija preko informativnog turističkog centra u naselju Brezovica.

Uočava se da je u strategiji za sprovođenje naglašen značaj sportsko-rekreativnih zona, koje će značajno doprineti razvoju letnjeg turizma.

Navedene aktivnosti u sprovođenju strategije lovačkog i ribolovačkog turizma privukle su dosta pažnje koje bi zajedno sa planom upravljanja zonama određenim za lov icali na bezbednost i kvalitet ponuda.

Zdravstveni turizam, takođe, smatra se vrlo značajnim u predviđenim aktivnostima s obzirom na smeštajne kapacitete, prirodne rezervate šuma i zdravog vazduha na Šar planini predstavljaju snažnu osnovu budućeg razvoja zdravstvenog turizam za ljude kojima je potrebno lečenje u prirodi.

Zaštićene i ostale kulturne vrednosti tretirane su na vrlo poseban način – crkve Sv. Nikola u Štrpcu, Sv. Nikola i Sv. Bogorodica u Gotovušu, Sv. Todor u Donjoj Bitinji, Spomen ploča kod crkve Sv. Đorđa u Gornjoj Bitinji i mnogobrojne druge kulturne vrednosti čine optinu Štrpce posebnim prilikom procene strategije u oblasti ekonomskog razvoja, upravo

zbog toga što je jasno uočljivo da su autori ovog plana predvideli aktivnosti za zaštitu, konzervaciju, razvoj i iskorišćavanje ovih vrednosti u okviru razvoja turizma.

U narednim godinama, izrada plana rada u skladu sa granicama poljoprivrednog zemljišta utvrđenih ovim planom usmeriće razvoj poljoprivrede preporučivši tokove koji su rentabilniji naročito u voćarstvu, stočarstvu i lekovitom bilju sa posebnim akcentom na intenzivnu proizvodnju, izvršiti rehabilitaciju i zaštitu degradiranog poljoprivrednog zemljišta od poplava, erozije i klizanja zemljišta kao i nekadašnjih zona deponija, razvoj organske poljoprivrede, izgradnja irigacionih sistema i podizanje brana duž reka koje se upotrebljavaju za navodnjavanje, spajanje parcela individualnih proizvođača kako u obliku partnerstva tako i novim fazama komasacije, ojačanje direkcije za poljoprivredu osobljem i tehnologijom kao i upotreba novih informacionih sistema, rad na projektima zajedničkih inicijativa sa privatnim sektorom i donatorima, povećanje voćarskih površina (jabuke, kruške, šljive i dr.), kao i površina sa zasađenim sitnim plodovima (poput malina, jagoda, lešnika i dr.), obezbeđivanje potrebne poljoprivredne mehanizacije i tehnologije osnivanjem mašinskog parka za iznajmljivanje ili zakup mašina na određeno vreme, povećanje stočnog fonda, izgradnje stočnih farmi, izgradnja sezonskih bačila na padinama Šar Planine, povećanje kvaliteta pružanja uslova sa ciljem da proizvodnja mleka i mesa dobije adekvatno mesto na predviđenim tačkama prema planu, pokretanje projekata u zonama za pošumljavanje predviđene planom, ponovno pošumljavanje, prelazak sa žbunja na regularne šume i održavanje, izradi projekte za otvaranje i rekonstrukciju šumskih puteva i njihovo sprovođenje, upravljanje pašnjaka, uvođenje melioracije, proširenje, zaštita i jačanje razvojnih poljoprivrednih zona, opština će stimulisati spajanje parcela i ujedinjenje farmera u sadržajnijim organizacijama za poljoprivredne delatnosti u smislu spajanja površina i organizovanja za zajednička gajenja u dobrovoljnim oblicima Proširenje i unapređenje znanja i praksi u oblasti poljoprivrede, obezbeđivanje projekata za stimulisanje, zaštitu i jačanje navedene prehrambene proizvodnje kroz moderizaciju tehnologije, izgradnja kapaciteta predviđeni planom za skladištenje, preradu i konzervaciju plodova, stimulisanje privatnog sektora preko donacija i stranih investicija, stvaranje prostora za gajenje, čuvanje i sušenje lekovitog bilja, otvaranje srednje poljoprivredne škole na prostorima predviđenim planom, osnivanje centra za obučavanje i osposobljavanje u oblasti poljoprivrede i marketinga.

Procena: Sve predviđene aktivnosti počev od obrazovanja i stalnog (doživotnog) učenja u poljoprivredi, stočarstvu, zatim proizvodnju mlečnih proizvoda i prerade voća doprineće povećanje obima, stvaranje kvalitetnih proizvoda i povećanje mogućnosti za marketing. Može se proceniti da će mere i aktivnosti strategija koje se odnose na komasacije ili druge oblike spajanja parcela omogućiti racionalno, efikasno i održivo korišćenje poljoprivrednog zemljišta i isto tako omogućiti intenzivnije proizvode i jačanje kako domaćeg tako i međunarodnog tržišta. Mere za navodnjavanje i zaštitu od poplava u cilju povećanja prinosa, kvaliteta i sniženja cene rada ali i zaštite od erozije, mere predviđene za razvoj stočarstva, šumarstva i očuvanje pašnjaka, zatim zonama poljoprivrednog razvoja i ostale aktivnosti koje su deo strategije za poljoprivredu mogu povećati prihode i samim tim poljoprivredu učiniti značajnom granom u okviru ekonomskog razvoja, kao i omogućiti da opština Štrpce bude konkurentna na kosovskom i regionalnom tržištu.

Na osnovu domaćih ali i međunarodnih kriterijuma i standarda predviđene aktivnosti u ovoj strategiji za sprovođenje predviđene u razvojnom okviru, mogu potstaći vladu da kreće sa indirektnom politikom podrške koje su uočene tokom prošlog perioda (politike za poljoprivredu bile su usmerene na obnavljanju poljoprivredne infrastrukture, stvaranje prostora za razvoj biznisa, podršku za povećanje kvaliteta usluga fermerima, institucionalno

jačanje, što je do sada bilo na izuzetno niskom nivou) na direktnije politike odnosno davanja kredita i grantova koji preko vlade idu za farmere.

Za ostvarenje okvira u oblasti ekonomskog razvoja predviđena su mnoga zbivanja za koja su u okviru strategije za sprovođenje predviđene aktivnosti i to u oblasti razvoja industrije, građevinarstva, zanatstva, trgovine i ugostiteljstva.

Procena: Sve predviđene aktivnosti doprinće očuvanju mineralnih resursa, razvoju projekata za njihovo iskorišćavanje, proizvodnju građevinskog materijala, razvoj industrije za preradu metala, drveta, hrane, pića, tekstila idr. Izrada regulativnog plana za industrijsku zonu sa planiranom odgovarajućom infrastrukturom i priključenjem na regionalnu putnu mrežu, kao i na planiranu železničku mrežu, stvaranje zona i kapaciteta za zanatstvo, stvaranje prostora za trgovinu na veliko i malo, pa sve do otvaranje zelenih i stočnih pijaca, funkcionalne industrijske zone, stalnog osposobljavanja, inkubatori za biznise kao i uslovi za jačanje građevinskih firmi, prostora za skladišta, naročito u industrijskoj zoni i za kancelarije za projektovanje i nadgledanje u podcentrim, izrada idejnih i glavnih projekata prema planu turističkih zona, posebno „Master planu“ koji je sastavni deo ovog plana, za izgradnju ugostiteljskih objekata sa visokim standardom i kvalitetom, objekata za smeštaj (prenočišta) i objekata za hranu i piće jesu jedne od važnih aktivnosti za sprovođenje strategije u okviru ekonomskog razvoja.

Predviđene su i druge aktivnosti za: automobilski saobraćaj, gradski saobraćaj, telekomunikacije, i drugih privatnih operatera, modernizaciju i kompletiranje energetske infrastrukture, identifikaciju i korišćenje potencijala obnovljive energije, banke u funkciji održivog ekonomskog razvoja i podršku razvoja MSP-a.

Procena: U svim aktivnostima predviđen je efikasan javni prevoz u svim naseljima što se procenjuje da ima uticaja na kvalitet života i može sprečiti migracije i depopulaciju udaljenih planinskih zona, kao i na poboljšanje pružanja usluga stanovnicima. Alternativni načini prevoza procenjuje se da će doprineti poboljšanju kretanja i smanjenju zagađenja. To takođe, može pružiti mogućnost za posetu nacionalnog parka kao dela turističke ponude opštine. Otvaranje novih koridora, kompletiranje i jačanje onih postojećih što je sadržajni deo u okviru strategija. Procenjuje se da ima ulogu u bržem i jeftnijem prevozu roba i ljudi, kao jedan održiv način u funkciji ekonomskog razvoja.

Kompletiranje, rekonstrukcija i modernizovanje energetske infrastrukture kao i istraživanje za primenu alternativne energije visoko se procenjuje, tako da većina aktivnosti ide u tom pravcu. Smatra se da na osnovu ovog okvira i strategije za sprovođenje, opština Štrpce može proizvesti hidroenergiju i energiju od biomase što se vidi u nekim aktivnostima za sprovođenje dokumenta zajedno sa politikama stimulanja alternativnih energija, naročito one solarne uz oslobađanje taksi do 50% što ide u prilog načela održivog razvoja, ispunjavanja standarda za alternativnu energiju kao i ispunjavanje nekih zakona i aspekata okoline.

Procenjuje se da neke aktivnosti zahtevaju detaljnije analize i potrebno je širiti bliže informacije o alternativnim metodama energije i konceptu štednje energije.

Procenjuje se da stabilno snabdevanje energijom obezbeđuje ekonomsku snagu u industrijskoj zoni kao i potencijal obnovljive energije smanjuje (ili eliminiše) zavisnost od centralnog snabdevanja i ojačati položaj održive energije u Opštini. Specijalizovana preduzeća imaće odgovornost za podizanje svesti građana o efikasnosti energetskih sistema.

U nekim aktivnostima procenjuje se da je organizovani biznis dokazan kao najuspešniji. Za povećanje broja biznisa potrebno je pružanje povoljnijih uslova za MSP, podizanje kapaciteta putem obuka i specijalizacijom omogućivši uslove mladim osobama za otvaranje novih biznisa, ali i istraživanje mogućnosti od strane banaka.

PROCENA STRATEGIJE ZA SPROVOĐENJE IZ OBLASTI DEMOGRAFIJE I SOCIJALNIH PITANJA

Merenje delotvornosti strategija za sprovođenje iz oblasti demografije i socijalnih pitanja predstavlja vrlo značajan korak u proceni i fazama realizacije.

Sve strategije predložene od strane stručnih ekipa u ovoj oblasti, promovišu načela održivog, kompaktnog i intenzivnog razvoja. Predstavljaju integrisan i strateški pristup, poštujući zakone države i pružaju verodostojnu osnovu u sprovođenju strategija za prelazak sa trenutnog stanja na stanje predviđenim u okviru ovog plana.

Strategije za sprovođenje dokumenta predviđene su brojne aktivnosti kao što su: Stvaranje što povoljnijih uslova za poboljšanje opštinskog indeksa ljudskog razvoja (OIRLJR) u daljem razvoju opštine Štrpce, povećanje kvantiteta i kvaliteta stanovanja, obezbeđivanje uslova za budući razvoj opštine u skladu sa konceptom policentričnog prostornog razvoja sa tri podcentra, obezbeđivanje uslova za razvoj budućih naselja u skladu sa konceptom **kompaktnih naselja**, proširenje obima, sadržaja i povećanje kvaliteta infrastrukture sistema obrazovanja na svim nivoima u skladu sa konceptom policentričnog razvoja sa tri podcentra, pružanje zdravstvenih sadržaja u naseljima u skladu sa njihovom funkcijom i hierarhijom, pružanje uslova i sadržaja za očuvanje, konzervaciju i neprekidnu održivu upotrebu kulturnog nasleđa, pružanje uslova i sadržaja administraciji i transparentnim efikasnim javnim institucijama, pružanje sportskih i rekreativnih sadržaja u naseljima u skladu sa njihovom funkcijom i hijerarhijom, pružanje sadržaja za život mladih, smanjenje stope nezaposlenosti i siromaštva, obezbeđivanje Centara za zajednice u okviru lokalnih centara, Centara za starce, siročad i beskućnike i pristup za hendikepirana lica.

Procena: Strategija za sprovođenje ovog dokumenta u okviru ove oblasti, kao što se vidi iz navedenih glavnih aktivnosti, pruža koordinisan razvoj prostornog raspoređivanja prema predviđenom broju stanovništva, bogatiji socijalno-kulturni život, integrisanje zajednica sa niskim prihodima, kvalitet infrastrukture obrazovnog sistema, izrada projekata za kompletiranje kvaliteta infrastrukture sistema zdravstva sa uticajem na povećanje životnog veka stanovnika, ublažavanje siromaštva tako da socijalno blagostanje mereno na osnovu dohotka po glavi stanovnika bude poboljšano, obezbeđivanje dovoljnog prostora za stanovanje svih slojeva i poboljšanje kvaliteta stanovanja primena standardu stambenih prostora. Na osnovu predviđenih regulativnih planova procenjuje se da ćemo imati funkcionalnost i kompaktna naselja, zabranu bilo kakve gradnje u zamrznutim zonama. Procenjuju se i aktivnosti koje proističu iz oblasti zdravstva, kao što je Centar za rehabilitaciju bolesnika, predstavljajući jaku tačku opštinskog zdravstva i šire. Zaštita, razvoj i korišćenje kulturnih nasleđenih vrednosti opštine Štrpce predstavljaju potencijal koji će se proceniti i kao osnova za razvoj turizma u okviru ekonomskog razvoja. Vidi se da strategija za sprovođenje aktivnosti u ovoj oblasti (demografija i socijalna pitanja) predviđa očuvanje zona i postavljanje administrativnih objekata za policiju, sud i socijalne usluge. Takođe, procenjuju se mogućnosti za očuvanje (razvoj, kompletiranje i modernizaciju) i izgradnju sportskih centara kako bi bili u službi mladih sportista i u okviru ekonomskog razvoja. Osnivanje centara za zajednice u svim naseljima takođe predstavlja značajnu aktivnost koja jača ovu strategiju zajedno sa prostorima za starije osobe, siročad, ali i adekvatan pristup i signalizaciju za hendikepirane kao dodatne vrednosti. Preduzimanje konkretnih mera koja se odnose na povećanje broja zaposlenih, povećanje dohotka po glavi stanovnika utičaću na podizanje životnog standarda. Povećanje ekonomskog i socijalnog razvoja, smanjene stope nezaposlenosti putem stimulisanja i podrške malim i srednjim biznisima, koristeći donatore i obezbeđenje sezonskog posla, procenjuje se kao vrlo značajna komponenta ove strategije koja zahteva angažovanje svih nadležnih organa i nivoa za sprovođenje, zajedno sa ostalim delovima strategije.

PROCENA STRATEGIJE ZA SPROVOĐENJE IZ OBLASTI INFRASTRUKTURE

Merenje delotvornosti strategije za sprovođenje, iz oblasti infrastrukture, je vrlo značajna.

Procena strategija i aktivnosti za ostrvarivanje ciljeva unutar prostornog okvira u oblasti infrastrukture: Sve strategije predložene od stručnih ekipa promovišu načela održivog i kompaktnog razvoja koje predstavljaju integrisani strateški pristup, poštujući zakone države. Ako svi nadležni akteri stvore uslove za realizaciju ovih strategija može se verovati da će opština Štrpce i u oblasti razvoja infrastrukture biti u snažnoj poziciji počev od infrastrukture puteva, vodosnabdevanja, uklanjanja otpadnih voda i njihovo tretiranje, elektroenergetske mreže i opreme, sistema deponija, železničkog i drumskog saobraćaja do telekomunikacione infrastrukture.

U strategiji ove oblasti predviđeni su sledeći koraci: priprema projekata za poboljšanje postojećih mreža.

Procena: Ova aktivnost je predviđena za sprovođenje određenih segmenata prostornog okvira koji su rezultirali kao posledica slabog održavanja što iziskuje renoviranje sistema koji je u upotrebi.

Takođe, uočene su aktivnosti koje zahtevaju studije opravdanosti.

Procena: Iako su neki projekti u okviru strategije predviđeni kao značajni gde su ujedno i definisani prostori za njihovu realizaciju, za sprovođenje zahtevaju se dublje analize (ekonomske, finansijske, socijalne i uticaj na okolinu) o glavnom projektu, gde će se na osnovu studija opravdanosti utvrditi kapacitet i racionalnije rešenje.

Ostale aktivnosti su obeležavanje i zaštita trasa za razvoj infrastrukture.

Procena: Vrlo je značajno to što osim što su predviđene u okviru neka zbivanja, u strategiji za sprovođenje predviđa se obeležavanje na terenu kao aktivnost koja će još više objasniti i mesto zbivanja i stvoriti uslove za zaštitu prostora za tu namenu.

Priprema idejnih i detaljnih projekata predstavlja značajnu aktivnost u pravcu sprovođenja strategije.

Procena: Iako su okvirom predviđena sva dešavanja, priprema idejnih i detaljnih projekata predstavlja značajnu aktivnost u pravcu sprovođenja. Stoga opština treba da pripremu projekata izvrši u skladu sa adekvatnom dinamikom.

Ostale aktivnosti predviđene u strategiji za sprovođenje plana su konsultacije.

Procena: Postoje određeni projekti koji su predviđeni da se u fazi realizacije sprovede zajedno sa drugim akterima kako iz privatnog sektora tako i sa akterima na centralnom nivou (odgovarajućim ministarstvima), međunarodnim donatorima i dr. Radi sprovođenja ovih projekata infrastrukture, ove konsultacije kao aktivnosti su vrlo značajne u smislu definisanja nadležnosti, odgovornosti i vremenskih rokova uz finansijske implikacije po razne aktere u vezi sa ovim projektima (kao što je obilaznica, regionalni put, železnica, dalekovod od 110 i 400 kW, i dr.).

Dalja aktivnost u pravcu sprovođenja plana u okviru strategije je početak sprovođenja.

Procena: Ova aktivnost je među poslednjima u procesu kada nakon izbora izvođača počinje realizacija predviđenih projekata.

Kako bi ova strategija bila kompletna za njeno sprovođenje, predviđeno je i stvaranje javnih ili privatnih mehanizama za upravljanje.

Procena: Procenjuje se da je ova aktivnost od velikog značaja za kvalitetno sprovođenje okvira. Ova aktivnost u nekim slučajevima koristiće se kao sredstvo za upravljanje do traženog kvaliteta projekata (npr. privremenih deponija stvorivši predlog za upravljanje).

Delotvorno sprovođenje strategije za primenu u oblasti infrastrukture zahteva da se predviđena zbivanja uključe u trogodišnje budžetsko planiranje (zasnivajući se i na dinamičkom planu, kao pokušaj i procena investicionih kapaciteta), podizanje

transparentnosti procesa, informisanje i podizanje svesti javnosti, zakonskog, političkog i operativnog kadra.

Ovaj dokumenat, je po karakteru, prostorni dokumenat u kome nisu analizirane procedure, kao što je eksproprijacija i drugi aspekti kao deo strategije za sprovođenje što se može smatrati kao slaba tačka, ali za sprovođenje treba da bude izvršena kao aktivnost.

Zakon jasno definiše ko je nadležan za izvršenje eksproprijacije kao i za nadoknadu svih dešavanja u svim oblastima, uključujući i oblast infrastrukture.

Opšta procena je da će sprovođenje aktivnosti iz strategije omogućiti: integrisane i funkcionalne sisteme vodovodnih mreža, fekalne i atmosferske kanalizacije, elektro-energetske sisteme, sisteme za upravljanje otpadcima, telekomunikacije pa sve do putne i železničke infrastrukture uz poboljšanje trenutnih i izgradnju novih linija kao što je predviđeno okvirom.

PROCENA STRATEGIJA ZA SPROVOĐENJE IZ OBLASTI KORIŠĆENJA ZEMLJIŠTA I OKOLINE

Procena strategija i aktivnosti za realizaciju ciljeva unutar prostornog okvira u oblasti korišćenja zemljišta i okoline je vrlo sadržajna za budućnost. U nastavku su navedene važne aktivnosti za sprovođenje strategije.

U ovoj oblasti, sve strategije predložene od strane stručnih ekipa promovišu načela održivog i kompaktnog razvoja okoline gde predstavljaju integrisani i strateški pristup, poštujući zakone države (zakone koji pokrivaju oblast okoline, vazduha, vode, zemljišta i dr.).

Strategija za sprovođenje dokumenta predstavlja brojne aktivnosti koje su u funkciji obezbeđivanja čistog vazduha i minimalnog zagađenja, poboljšanja kvaliteta vode i prostora bogatim vodom, zaštita kvaliteta i kvantiteta zemljišta (čistog zemljišta, minimalno kontaminiranog), upravljanja zemljištem, obezbeđivanjem korišćenja zemljišta za planiranu namenu, obezbeđivanje zona od posebne namene na opštinskom nivou (prirodne zone, naselja i ostale zone) i njihovo tretiranje na adekvatan način, funkcionalne mreže naselja i ravnoteže urbano-ruralnog razvoja, zaštite prirodnog nasleđa, zaštite i jačanje pejzaža, poboljšanja kvaliteta zelenih površina, održivog razvoja i biodiverziteta, minimalnog obima otpadaka i ponovne upotrebe i recikliranje otpadaka, kretanje sa kulture reagovanja na kulturu amortizacije i sprečavanja nesreća i erozije.

Procena: Obeležavanje i zaštita tokom realizacije projekata za uređivanje zelenih površina, parkova, razvoja šuma, poboljšanje drumskog saobraćaja, uspostavljanje kriterijuma za tretiranje zelenih površina i dr., su deo aktivnosti za sprovođenje strategije i mogu se smatrati dovoljnim za garantovanje kvaliteta vazduha. Takođe, mere i aktivnosti koje su vezane za vodu, mogu se smatrati kao adekvatan odgovor na zakonske zahteve u funkciji obezbeđivanja kvaliteta i održivog kontinuiteta površinskih i podzemnih voda. Procenjuje se da su i za zemljište predviđene sve aktivnosti koje obezbeđuju minimalno zagađenje, plodnost, ponovno osposobljavanje i adekvatno upravljanje uz predviđene kontrole, kaznene mere i racionalno korišćenje zemljišta. Predviđene aktivnosti garantuju dobar plan za iskorišćavanje i namenu zemljišta u skladu sa predviđenim potrebama. Na temu mreže naselja i urbano-ruralnog konteksta, procenjuju se da su predviđene sve aktivnosti za obezbeđivanje kompaktnog razvoja naselja, funkcionalne mreže, ravnoteže u ovim tokovima, izrade regulativnih planova i projekata koji favorizuju zone sa negativnim trendovima razvoja. Kod prirodnog nasleđa predviđene su aktivnosti počev od proglašenja zona kao zaštićenim, pošto predstavljaju pejzaže sa istaknutim vrednostima kao najznačajnijim turističkim atrakcijama opštine Štrpce. Obezbeđivanju zelenih zona posvećena je pažnja u funkciji poboljšanja, naročito u urbanoj zoni. Novi parkovi, zelene površine duž vodotoka, zaštita slobodnih prostora i ostale predviđene aktivnosti imaće uticaj

kako na kvalitet života stanovništva tako i na razvoj turizma. U oblasti biodiverziteta predviđene su aktivnosti koje obezbeđuju održiv biodiverzitet.

Za temu upravljanje otpadcima procenjuje se da su predloženi glavni koraci u adekvatnoj obradi koncepata i okvira uz detaljan opis svakog koraka u pravcu obezbeđivanja i upravljanja privremenim deponijama, kao i kontrolnih i kaznenih mera tokom mehanizama upravljanja.

Za reagovanja nakon nesreća u pravcu sprečavanja daljeg širenja obrađene su sve vrste nepogoda uz predlaganje standarda za izgradnju i pravilnika u slučaju zemljotresa, projekata u vidu mera zaštite za tampon zone, kao i druge aktivnosti.

Procena : Prilikom određivanja strategije za zaštitu od erozija predviđene su aktivnosti koje jačaju ulogu svih stanovnika korisnika poljoprivrednog planinskog zemljišta, šuma, voda i drugih prirodnih resursa. U funkciji sprečavanja, predložene su preventivne mere za zaštitu od erozija: protiv erozivne mere, hidrotehničke, poljoprivredne protiv erozivne mere, biološke protiverozivne i druge mere za zaštitu prirodnih resursa kao što su poljoprivredno zemljište, vodotoci, šume, prirodni pejzaži, ali takođe i za resurse koje je stvorio čovek, naselja, putnu infrastrukturu.

ROKOVI, FINANSIJSKE IMPLIKACIJE, INSTITUCIONALNI OKVIRI

TEMATSKA OBLAST EKONOMSKI RAZVOJ				
Strategija	Finansijske implikacije (niski, srednji, visoki)	Vremenski ovir / interval planiranja (kratkoročni, srednjoročni, dugoročni, u kontinuitetu)	Institucionalni okvir subjekat / telo (opština, investitor, Privatni sektor...)	Prioritet (1,2,3)
TURIZAM				
Strategija 1: Izgradnja ski centra na novoj lokaciji				
Izrada Plana detaljne regulacije za novo planirani ski centar u zoni Jažinca („Ginivode“ i „Preslapa“)	VISOKI	DUGOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Iniciranje izgradnje osnovne infrastrukture u planiranom ski centru.	VISOKI	DUGOROČNI	OPŠTINA	1
Pobuđenje interesa za investicije u razvoju novoplaniranog ski centra.	VISOKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Strategija 2: Promovisanje Brezovice kao omladinskog i kongresnog turizma				

Tokom izrade regulativnih planova planiranje infrastrukture za ovu vrstu turizma na Brezovici i početak kompletiranja infrastrukture uz stimulativne mere (prostorije za susrete, rad, konferencije, hotele i dr.).	SREDNJI	DUGOROČNI	PRIVATNI INVESTITORI	2
Stvaranje generalnog informativnog turističkog sistema (mape, prospekti, web stranica, kritika).	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Izgradnja kontaktnog centra i formiranje borda za turizam koji bi promovisao turističku atrakciju unutar Opštine. Ovaj centar bi takođe trebao da razvija programe poseta i rekreativnih aktivnosti na raznim atraktivnim mestima.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	INVESTITOR	2
Edukacija o turizmu kroz razne aktivnosti korišćenjem pozitivnih iskustava.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA INVESTITOR	1
Istraživanje i proučavanju cilju jačanja postojećih i planiranih potencijala za turističke aktivnosti.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	INVESTITOR	2
Strategija 3: Promovisanje Opštine kao mesto kulturnog, ruralnog i agro turizma				
Promovisanje zaštićenih kulturnih znamenitosti gde spadaju crkva Sv. Nikole u Štrpcu, Sv. Nikole i Sv. Bogorodice u Gotovušu, Sv. Teodora Tirona i Sv. Đorđa u Donju Bitinju.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Promovisanje ostalih kulturnih dobara u opštini Štrpce, organizovanjem različitih sabora i manifestacija.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Promovisanje spomen parka na Rudini organizovanjem izleta i sajмова.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Promovisanje izletišta u selu Koštanjevo.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1

Pospešivanje promovisanja ruralnog turizma u svim naseljima Opštine.	VISOKI	SREDNJOROČNI	INVESTITOR, PRIVATNI SEKTOR	2
Identifikacija, rekonstrukcija i promovisanje „bačila“ na padinama Šar planine.	VISOKI	DUGOROČNI	INVESTITOR, OPŠTINA	1
Stimlisanje razvoja poljoprivrede (poljoprivrednih proizvoda i stočarstva za agroturizam).	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Strategija 4: Promovisanje sportsko-rekreativnog turizma				
Izgradnja sportskog kompleksa „Livad“ u zoni između Štrpca i Brezovice obezbediće organizovanje letnjih kampova za pripremu sportista.	VISOK	DUGOROČNI	INVESTITOR	2
Pospešivanje prilikom organizovanja takmičenja u alpskom, nordiskom skijanju i ostalim mnogobrojnim aktivnostima na snegu u zoni Šar planine.	VISOK	DUGOROČNI	INVESTITOR, OPŠTINA	2
Organizovanje sportskih aktivnosti u ostalom periodu godine (proleće, leto, jesen) poput planinarenja, pešačenja, jahanja, planinskog biciklizma i niz drugih planinskih aktivnosti ili jednostavno opuštanje u zdravom planinskom okruženju.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Strategija 5: Promovisanje izgradnje vikend kuća u zonama namenjenim turizmu				
Pripremanje projekata za vikend zone na Brezovici, novo planiranom turističkom centru (Gini vode i Presla) i drugim turističkim resursima (Jažince (Rakovo) i Koštanjevo), zatim turističko naselje Muržica (Redžina Tršenja) u okviru zone rekreativnog, zdravstvenog i lovačkog turizma.	SREDNJI	KRATKOROČNI	INVESTITOR	1
Strategija 6: Promovisanje arheološkog nasleđa za razvoj turizma				
Proglašenje zaštićenim zonama sve	VISOK	KRATKOROČNI	OPŠTINA,	1

arheološke zone koje su predstavljene planom.			INVESTITOR	
Nastavak istraživanja lokaliteta Gradina u zoni Vrbeštice.	VISOK	DUGOROČNI	OPŠTINA	2
Organizovanje letnjih arheoloških kampova.	NISKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	1
U zavisnosti od sugestija nadležnog Zavoda pretvoriti lokalitet Gradina u arheološki park, a može imati opravdanja samo ukoliko se proučavanjima otkriju značajniji ostaci većeg broja građevina.	VISOK	DUGOROČNI	INVESTITOR	3
Otvaranje zavičajnog muzeja u Štrpcu.	VISOK	DUGOROČNI	INVESTITOR, OPŠTINA	2
Strategija 7: Stvaranje turističke strukture				
Iniciranje izgradnje osnovne turističke infrastrukture uključujući infrastrukturu transporta, telekomunikacija, smeštaja i zavisno od zone, specifičnu relevantnu infrastrukturu za zonu gde se mogu obuhvatiti i sadržaji za planinske sportove, pešačke staze, trim staze, planinski biciklizam i jahanje, kao i kompletiranje i jačanje infrastrukture naročito u zonama sa istaknutim prirodnim vrednostima i vrednostima kulturnog nasleđa.	VISOK	DUGOROČNI	INVESTITOR, OPŠTINA, PRIVATNI SEKTOR	1
Osposobljavanje informativnog sistema za korišćenje ove mreže, sačinjen od mapi, prospekata i drugih informativnih sredstava, koji će podržati razvoj raznih vrsta turizma, zavisno od vrste resursa. Informacija o ponudi na turističkom web sajtu Opštine, uticaće na pobuđenje interesa za investicije u razvoj turizma.	VISOK	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	1
U saradnji sa bordom za turizam otvaranje informativnog turističkog	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2

centar u Štrpcu, a kasnije na Brezovici i u Brodu.				
Strategija 8: Zaštita prirode i okoline				
Očuvanja i zaštita svih prirodnih vrednosti na teritoriji opštine Štrpce što će biti značajno i za razvoj turizma.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	PRIVATNI SEKTOR	3
Promovisanje zaštićenih prirodnih vrednosti od posebnog značaja (prirodni rezervati u zoni Nacionalnog Parka (Careve Livade od Prevalca do Jažinačkog jezera, zatim Jažinačko i Livadičko jezero, kao i šume molike u blizini Stojkove kolibe) i na Ošljaku (Popovo prase-šume molike)).	SREDNJI	SREDNJOROČNI	INVESTITOR	2
Izrada plana za obezbeđivanje opreme i potrebnih usluga radi održavanja zaštićenih prirodnih zona, uz kompletiranje sadržajima koje ih čine korisnim.	VISOK	DUGOROČNI	INVESTITOR, OPŠTINA	2
Strategija 9: Lovački turizam (lov i ribolov)				
Obeležavanje zona za lov i ribolov u okviru rezervata Nacionalnog Parka na Šar planini.	NISKO	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada planaza upravljanje lovom i ribolovom, kojim će biti utvrđeni svi akteri upravljanja i potrebne mere zaštite, kao i mere bezbednosti.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Pospešivanje lovačkog udruženja koje će biti odgovorno za organizovanje i kontrolu lova.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Primeni svih mera zaštite biodiverziteta utvrđenih zona za lov.	NISKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	3
Strategija 10: Promocija zdravstvenog turizma				
Izrada projekta za izgradnju rehabilitacionog centra na Brezovicu	VISOKI	DUGOROČNI	INVESTITOR	1
Podsticanje i pronalaženje investitora za izgradnju	SREDNJI	DUGOROČNI	OPŠTINA	1

rehabilitacionog centra u naselju Brezovica.				
Izrada projekata za izgradnju šetališta na padinama Šar planine.	VISOK	DUGOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
POLJOPRIVREDA				
Strategija 1: Povećanje površina poljoprivrednog zemljišta i njeno uključivanje (zaštita poljoprivrednog zemljišta i razvijanje poljoprivrede) u funkciji ekonomskog razvoja				
Izrada plana rada u skladu sa granicama poljoprivrednog zemljišta, utvrđenih ovim planom.	SREDNJI	DUGOROČNI	OPŠTINA	1
Usmeravanje poljoprivrede preporučivši tokove koji su rentabilniji naročito u voćarstvu, stočarstvu i lekovitom bilju sa posebnim akcentom na intenzivnu proizvodnju, prema mapama ekspozicije, erozije i boniteta zemljišta u cilju korišćenja poljoprivrednog zemljišta na efikasan/adekvatan i racionalan način.	VISOK	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Rehabilitacija degradiranog poljoprivrednog zemljišta od poplava, erozije i klizanja zemljišta kao i nekadašnjih zona deponija. Konsolidacija je potrebna u zonama sa zemljištem od visokog poljoprivrednog kvaliteta, a registrovanje ovih promena u katastru poljoprivrednog zemljišta biće od značaja za zaštitu poljoprivrednog zemljišta.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Razvoj organske poljoprivrede	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR, PRIVATNI SEKTOR	3
Izgradnja irigacionih sistema i podizanje brana duž reka koje se upotrebljavaju za navodnjavanje. Ujedno, prilikom	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1

povećanja vodostaja u rekama, izlivanjem viška vode u kanale irigacionog sistema, zaštitice se zemljište od poplava				
Spajanje parcela individualnih proizvođača kako u obliku partnerstva tako i novim fazama komasacije (mera komasacije koja ima za cilj uređenje poljoprivrednog zemljišta u okviru efektivnih mera za regulisanje poljoprivrednog zemljišta). Ova mera je planirana da bude realizovana u dve faze, gde je neophodno izraditi mape i saradivati sa relevantnim institucijama. Prva faza će se realizovati u nekoliko sela: Štrpce, Berevce, Gotovuša, Brod i Firaja. Druga faza obuhvata sva ostala naselja.	SREDNJI	DUGOROČNI	INVESTITOR, PRIVATNI SEKTOR	2
Ojačanje direkcije za poljoprivredu osobljem i tehnologijom kao i upotreba novih informatičkih sistema za poljoprivredu i obuku farmera što je značajno za njihovu aktivnost u sprovođenju ovog plana.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	3
Priprema projekata sa zajedničkim inicijativama kako sa privatnim sektorom tako i sa donatorima, gde bi imali za cilj povećanje obradivih poljoprivrednih površina (krčenje površina koje su pokrivene niskim rastinjem, radi obrade zemljišta).	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, PRIVATNI SEKTOR, INVESTITOR	3
Povećanje voćarskih površina (jabuke, kruške, šljive i dr.), kao i površina sa zasađenim sitnim plodovima (poput malina, jagoda, lešnika i dr.).	NISKI	DUGOROČNI	OPŠTINA, PRIVATNI SEKTOR, INVESTITOR	1
Proširenje kapaciteta staklenika za proizvodnju povrća i cveća.	NISKI	KRATKOROČNI	PRIVATNI SEKTOR, INVESTITOR	3
U cilju obezbeđivanja potrebne poljoprivredne mehanizacije i tehnologije, osnivanje mašinskog	SREDNJI	KRTKOROČNI	OPŠTINA, PRIVATNI SEKTOR	2

parka kako bi se farmerima omogućio sistem uzimanja u zakup i izbegavanja nepotrebnih troškova za mehanizaciju.				
Strategija 2 : Stočarstvo				
Povećanje stočnog fonda kao i uvođenje plemenitih rasa sa visokim genetskim potencijalom u cilju poboljšanja proizvodnje mesa i mleka.	NISKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, PRIVATNI SEKTOR	1
Izgradnji stočnih farmi. Opština Štrpce ima uslova za izgradnju najmanje jedne farme sa 100 muznih krava, ovčarske farme, kao i veći broj stočnih mini farmi. Postoje uslovi i za izgradnju pogonskog kapaciteta za proizvodnju stočne hrane.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, PRIVATNI SEKTOR	2
Izgradnja sezonskih bačila na padinama Šar Planine, gde postoje izuzetni uslovi za razvijanje istih.	NISKI	KRATKOROČNI	PRIVATNI SEKTOR, INVESTITOR	1
Povećanje kvaliteta pružanja uslova sa ciljem da proizvodnja mleka i mesa dobije adekvatno mesto na predviđenim tačkama prema planu.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, PRIVATNI SEKTOR	3
Strategija 3 : Šume i pašnjaci				
Pokretanje projekata u zonama za pošumljavanje predviđene planom, ponovno pošumljavanje, prelazak sa žbunja na regularne šume i za održavanje, saradnji sa agencijom za šumarstvo,	VISOKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	1
Izradi projekata za otvaranje i rekonstrukciju šumskih puteva, kao i njihovo sprovođenje, u saradnji s ostalim nadležnim organima.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Preduzimanje mere za alternativnu energiju sa ciljem očuvanja šumske mase.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1

Izrada predlog plana za pravilno upravljanje pašnjacima.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Uvođenje melioracije koja bi obuhvatila izbor visoko produktivnih kultura, poboljšao bi se floristički sastav livada, a samim tim kvalitet i proizvodnja travnog pokrivača.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Strategija 4 : Povećanje i jačanje zona za razvoj poljoprivrede				
Tretiranje određenih zona za intenzivan i raznovrstan poljoprivredni razvoj, gde će se olakšati proces institucionalne podrške u pomenutim zonama.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Korišćenje zona unutar utvrđenih granica samo za poljoprivredu i delatnosti u funkciji poljoprivrednog razvoja.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Stimulisanje spajanje parcela i ujedinjenje farmera u sadržajnijim organizacijama za poljoprivredne delatnosti u smislu spajanja površina i organizovanja za zajednička gajenja u dobrovoljnim oblicima. Takve organizacije i zone tretiraće se statusom razvojnih zona za poljoprivredu. Ovim zonama može rukovoditi bord privatnih vlasnika, prema njihovom sporazumu ili organizovanje u privatne poljoprivredne zadruge.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	1
Strategija 5 : Opština treba da olakša privatni sektor kako bi obezbedili bolju osnovu za razvoj prehrambene industrije				
Obezbeđivanje projekata za stimulisanje, zaštitu i jačanje prehrambene proizvodnje kroz moderizaciju tehnologije.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2
Izgradnja kapaciteta predviđeni planom za skladištenje, preradu i konzervaciju plodova.	SREDNJI	KRATKOROČNI	INVESTITOR, PRIVATNI SEKTOR	2

Stimulisanje privatnog sektora preko donacija i stranih investicija u cilju podizanja i proširenja kapaciteta za proizvodnju sira i mlečnih proizvoda, sušara i hladnjača predviđene planom.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	INVESTITOR	2
Stvaranje prostora za gajenje, čuvanje i sušenje lekovitog bilja.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	PRIVATNI SEKTOR	2
Stimulacija razvoja prehrambene industrije kao glavnog razvojnog sektora uz stvaranje mogućnosti za otvaranje raznovrsnih kapaciteta za preradu hrane i plasiranje lokalnih proizvoda u trgovinama, kao i putem sajмова na regionalnom nivou.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	PRIVATNI SEKTOR, INVESTITOR	2
Pružanje uslova privatnom sektoru za intenzivniji i kvalitetniji razvoj industrije pića.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
obezbeđivanje oznake CE od neke akreditovane evropske agencije, kao i olakšanje njenog izlaska na evropsko tržište.	VISOKI	DUGOROČNI	INVESTITOR	2
Stvaranje platforme interneta za promovisanje proizvoda i obezbeđenje interneta za sve biznise, naročito u industrijskoj zoni.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	1
Identifikacija mogućih učesnika za procesuiranje i preradu poljoprivrednih proizvoda. Stvaranje sistema saradnje za procesuiranje i preradu hrane kako bi se izdvojila investicija za potrebnu tehnologiju kao i za trgovinu proizvodima. Mogući učesnici ove saradnje zajedno će koristiti zajedničku opremu i tehnologiju, kao i administraciju i marketing.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	1
Strategija 6 : Širenje i unapređivanje saznanja i praksi u oblasti poljoprivrede				
Otvoravanje srednje poljoprivredne škole na prostorima predviđenim planom.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2

Osnivanje centra za obučavanje i osposobljavanje u oblasti poljoprivrede i marketinga.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
INDUSTRIJA				
Strategija 1 : Održiva industrija				
Funkcionalizacija i jačanje infrastrukture postojećih industrijskih kapaciteta.	SREDNJI	DUGOROČNI	OPŠTINA, INVESTOR	1
Izrada projekata za podršku i jačanje, ali i za stvaranje novih tokova u industriji prerade metala, drveta, hrane, pića, tekstila idr. u funkciji realizacije predviđene prema okviru (vidi mapu industrije i prirodnih bogatstava).	VISOK	DUGOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	3
Izrada regulativnog plana za industrijsku zonu sa planiranom odgovarajućom infrastrukturom i priključenjem na regionalnu putnu mrežu, kao i na planiranu železničku mrežu.	VISOK	DUGOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	3
GRAĐEVINARSTVO				
Strategija 1 : Održivo građevinarstvo				
Izgradnja novih i proširenje postojećih kapaciteta za preradu građevinskog materijala.	VISOK	DUGOROČNI	INVESTITOR	3
Razmeštaj kompanijskih kancelarija i projektnih biroa, pri čemu treba imati u vidu da se neke prostorije mogu koristiti privremeno za građevinske radove.	SREDNJI	DUGOROČNI	INVESTITOR	3
ZANATSTVO				
Strategija 1 : Održivo zanatstvo				
Stvaranje prostora i uslova za sve zanatske delatnosti i to u proizvodnom, uslužnom, umetničkom zanatstvu i domaćoj radinosti.	VISOK	DUGOROČNI	INVESTITOR	3

Stvaranje adekvatnog udruženja zanatlija za informisanje, obezbeđenje i jačanje tržišta kao i izgradnja zone zanatlija u Štrpcu i pod centrima.	SREDNJI	DUGOROČNI	OPŠTINA	2
Stvaranje fizičke i profesionalne infrastrukture za stručno obrazovanje u zanatstvu, savetovanje u korist zanatstva, povećanje sposobnosti preduzetnika, obuka i stručne kvalifikacije zanatlija.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Određivanje lokacije za kancelariju udruženja zanatlija	NISKI	KRATKOROČNI	INVESTITOR	2
TRGOVINA				
Strategija 1 : Održiva trgovina				
Razmeštaj sadržaja za trgovinu na veliko u industrijskim zonama.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2
Jačanje trgovine na malo koja će se razvijati kako u Štrpcu, tako i u ostalim naseljima Opštine	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, PRIVATNI SEKTOR, INVESTITOR	2
Izrada idejnih i glavnih projekata za proširenje otvorenih pijaca u Štrpcu.	NISKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2
Izrada idejnih i glavnih projekata za izgradnju stočne pijace, pijace za stočne i pčelarske proizvode i pijacu mešovite robe.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Izrada projekta za bolje organizovanje transporta i prateće infrastrukture.	NISKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2
UGOSTITELJSTVO				
Strategija 1:				
Izrada idejnih i glavnih projekata prema planu turističkih zona za izgradnju sa visokim standardom i kvalitetaom ugostiteljskih objekata,	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, PRIVATNI SEKTOR	1

objekata za smeštaj (prenoćenje) i objekata za hranu i piće				
TRANSPORT, TELEKOMUNIKACIJE, PREVOZ I MOBILNOST				
Strategija 1:				
Izrada idejnih i glavnih projekata za korišćenje tehnoloških i netehnoloških mera, kao i za stvaranje jednog sistema održivog i inteligentnog transporta.	SREDNJI	DUGOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada projekata za poboljšanje pristupačnosti svih naselja centru Opštine i regionu	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2
Izrada projekata za povećanje bezbednosti u saobraćaju.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	INVESTITOR	1
Izrada projekata za poboljšanje saobraćaja u zonama visokog turizma.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	INVESTITOR	1
Izrada projekata za smanjenje negativnih uticaja saobraćaja na okolinu.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	1
MREŽA I SISTEM INFRASTRUKTURE PUTNOG SAOBRAĆAJA				
Strategija 1:				
Izrada projekata za poboljšanje kvaliteta kao i prostiranje putne mreže u funkciji povećanja brzine kretanja putnika i roba.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	INVESTITOR	1
Modernizovanje postojećih kapaciteta kontinuirano potrebama i standardima.	VISOKI	DUGOROČNI	INVESTITOR	1
Izrada projekata za modernizaciju, jačanje i kompletiranje postojeće putne mreže i otvaranje novih linija u pravcu Suve Reke kao i kompletiranje sa ostalom saobraćajnom infrastrukturom (trotoari, parkinzi, garaže, autobuska stajališta, servisi za održavanje i opravku vozila, zgrade za smeštaj određenih usluga i dr.).	VISOKI	U KONTINUITETU	INVESTITOR	1

Izrada projekata za izgradnju obilaznice oko centra naselja Štrpce.	VISOKI	U KONTINUITETU	INVESTITOR	1
Organizovanje posebnih vidova lokalnog javnog prevoza uvođenjem kolektivnog taksija, minibusa i ostalih vidova kolektivnog prevoza (paratranzit) koji je u funkciji putovanja na posao i školu.	VISOKI	U KONTINUITETU	INVESTITOR	1
Izgradnja projekta za razvijanje saobraćajne infrastrukture u funkciji kvalitetnog razvoja visokog turizma (specijalni šinski sistem, gondola, uspinjača, heliodrom) kao i unapređenje postojeće infrastrukture.	VISOKI	U KONTINUITETU	INVESTITOR	1
Usklađivanje i razvijanje linija lokalnog, međugraskog i međunarodnog autobusnog saobraćaja.	VISOKI	U KONTINUITETU	INVESTITOR	1
Izrada projekata za veći i kvalitetniji promet putnika unutar naseljenih mesta i u pravcu drugih opštinskih podcentara.	VISOKI	U KONTINUITETU	INVESTITOR	1
SAOBRAĆAJ TELEKOMUNIKACIJA PTK-A I PRIVATNIH OPERATERA				
Strategija 1:				
Izrada glavnih projekata za povećanje broja telefonskih centrala i mobilne telefonije, kao i obima interneta i kablovskih usluga, a da se usluge PTK-a i drugih privatnih operatera modernizuju kao što je predviđeno razvojnim okvirom.	VISOKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Izrada projekata za postavljanje novih antena PTK-VALA.	VISOKI	U KONTINUITETU	INVESTITOR	1
Izrada projekata za postavljanje nove mreže u naseljenim mestima u kojima je postojeća mreža iz 90-tih godina.	VISOKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Izrada projekata za izgradnju poštanskih objekata u naseljima	VISOKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA,	2

Brod i Sevce, kao i u novo planiranom turističkom centru.			INVESTITOR	
Izrada projekata za poboljšanje kablovske mreže i televizijskih HD programa.	VISOKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
ENERGIJA				
Strategija 1: Modernizacija i kompletiranje energetske infrastrukture				
Razvoj, moderizacija i kompletiranje energetske inferastrukture u funkciji ekonomskog razvoja.	VISOKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	3
Strategija 2: Identifikacija i korišćenje potencijala za obnovljivu energiju				
Razvoj studija izvodljivosti o potencijalima alternativne i hidro - energije	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Izrada detaljnih projekata za rekonstrukciju i izgradnju novih dalekovoda.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada detaljnih projekata za izgradnju novih objekata (povećanje kapaciteta) i pratećih trafostanica.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada detaljnih projekata za izgradnju minihidroelektrana.	VISOKI	DUGOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
U kooperaciji sa vladom, pokretanje pregovora o sprovođenju projekata za hidroenergiju (uz koncesije ili drugim oblicima).	VISOKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Studija izvodljivosti korišćenja ivera i drvenih ostataka za proizvodnju paleta i briketa za grejanje.	SREDNJI	DUGOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Studije izvodljivosti i idejni projekti o mogućnosti korišćenja solarne energije za termičku energiju kao i dobijanje električne energije preko foto-voltskim panelima (kao dugoročni cilj).	SREDNJI	DUGOROČNI	OPŠTINA	2
Priprema stimulativnih projekata za one koji grade objekte i koriste	SREDNJI	DUGOROČNI	OPŠTINA	2

solarnu energiju za grejanje uz oslobađanje u procentima od taksi i isplata za građevinske dozvole.				
Strategija 2: Identifikacija i korišćenje potencijala za obnovljivu energiju				
Razvoj studija izvodljivosti o potencijalima alternativne i hidro – energije.	VISOKI	DUGOROČNI	OPŠTINA	1
BANKARSKI SISTEM				
Strategija 1: Banke u funkciji održivog ekonomskog razvoja				
Izrada projekata za kredite od strane banaka za domaćinstva, male biznise i agrobiznise	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2
Izrada projekata za koncesionarne investicije počev od sektora za obnovljivu energiju (vrlo dobro je poznato da u EU postoje vrlo jasne direktive o obnovljivoj energiji, stoga se to može smatrati kao velika šansa za opštinu Štrpce).	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2
Izrada projekata uzimajući u obzir nove mogućnosti učlanjenja Kosova u MMF-u i svetskoj banci u oblastima u kojima oni pomažu (potrebno je istražiti njihove službene stranice).	SREDNJI	DUGOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Izrada projekata za kreditiranje uz niže kamate i sa širim paketima u oblastima poljoprivrede, industrije i turizma.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2
MALA I SREDNJA PREDUZEĆA				
Strategija 1: Podrška razvoju SMP-a				
Osnivanje centra za stručnu obuku, organizovanje seminara i kurseva za usavršavanje građana o značaju ekonomskog razvoja i marketinga.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2
Podrška mladih preduzetnika putem implementacije „inicijalnog centra“, (inkubatora za biznis) gde preduzeća mogu koristiti zajedničku	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2

infrastrukturu.				
-----------------	--	--	--	--

TEMATSKA OBLAST INFRASTRUKTURA				
STRATEGIJE I AKTIVNOSTI U VEZI TEHNIČKE INFRASTRUKTURE				
PUTNA INFRASTRUKTURA				
Strategija 1: Postojeći asfaltirani putevi				
Izrada glavnih projekata,u saradnji sa ministarstvom za saobraćaj i post-telekomunikaciju, za proširenje određenih segmenata u skladu sa standardima postojećih puteva (kao prioritet segmenti Uroševac – Štrpce – Prizren i Brezovica – Šar planina(Ski centar)), ali i moderizaciju drugih puteva prema mapi transportne infrastrukture.	VISOKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR, CENTRALNE INSTITUCIJE	1
Strategija 2: Neasfaltirani putevi				
Izrada glavnih projekata od strane opštine za uređenje i asfaltiranje neasfaltiranih postojećih puteva u skladu sa standardima i normama,vodeći se po mapi transportne infrastrukture.	VISOKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITORI, CENTRALNE INSTITUCIJE	1
Strategija 3: Predloženi putevi				
Izrada glavnih projekata,u saradnji sa Ministarstvom za Saobraćaj i post-telekomunikaciju, za izgradnju novih puteva,uzimajući u obzir i njihovo održavanje,gde kao prioritet imamo put Uroševac-Brezovica-Vrbeštica-Suva Reka i put Brezovica-novi ski centar-Prizren.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITORI i CENTRALNE INSTITUCIJE	1
Priprema i realizacija projeakta za izgradnju novih lokalnih puteva u skladu sa standardima i normama,vodeći se po mapi transportne infrastrukture.	VISOKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Strategija 4: Rekonstrukcije postojećih puteva				
Nastavak i kompletiranje prema predviđenoj dinamici	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1

Strategija 5: Šumskii poljski putevi				
Uređenje postojećih i otvaranje novih šumskih puteva u Sušice, G.Bitinja, Koštanjevo, Sevce, Štrpce, Gotovuša i Jažince.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Uređenje puteva u zoni komasacije.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Uređivanje postojećih i otvaranje novih poljskih puteva.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Strategija 6: Putevi u urbanoj zoni				
Izrada plana za održavanje puteva u urbanoj zoni.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Priprema i realizacija projekata za puteve na osnovu mape transportne (urbane) infrastrukture.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Strategija 7: Obilazni putevi				
Priprema i realizacija projekata, u saradnji sa Ministarstvom za Saobraćaj i post-telekomunikaciju, za izgradnju obilaznica uzimajući u obzir i njihovo održavanje, gde kao prioritet imamo obilaznice oko centra Štrpca.	VISOKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Strategija 7: Prateća infrastruktura				
Priprema i realizacija projekata za izgradnju i renoviranje autobuskih stanica i zaustavnih mesta.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Priprema i realizacija projekata za uređenje i moderizaciju prateće infrastrukture duž puteva u urbanoj zoni (trotoari, javna rasveta, signalizacija idr.)	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
ŽELEZNIČKA INFRASTRUKTURA				
Strategija 1: Razvoj šinskog sistema				
Izrada studije izvodljivosti za obnovu šinskog sistema na liniji Brod-Štrpce-Sevce.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Konsultacije sa predstavnicima	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2

Ministarstva za saobraćaj i post-telekomunikaciju o početku izrade idejnog projekta za ponovno razvijanje šinskog sistema.				
Strategija 2 : Prateća inferaструктура				
Priprema i realizacija projekta za izgradnju novih i rekonstrukciju postojećih žičara,vodeći se po mapi transportni saobraćaj.	VISOKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Strategija 3 : Korišćenje žičara u okviru ski centra				
Modernizacija postojećih žičara na postojećem ski centru.	VISOKI	KRATKOROČNI	INVESTITOR	1
Priprema i realizacija projekata za izgradnju novih žičara,kako na postojećem tako i na planiranom ski centru,vodeći se po Master planu koji je sastavni deo ovog plana.	VISOKI	SREDNJOROČNI	INVESTITOR	1
INFRASTRUKTURA VODOSNABDEVANJA				
Strategija 1:Rešenje snabdevanja vodom graničnog kapaciteta razvoja.				
Aktiviranje postojećeg nekaptiranog izvora za turistički punkt „Careve Livade“ iz „Jažinačkog jezera“ izdašnosti 40 l / s.	VISOKI	DUGOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Strategija 2. Unapređenje, modernizovanje i zaštita postojeće infrastrukture vodosnabdevanja				
Priprema i realizacija projekta za renoviranje kaptiranih izvora uz mogućnost povećanja kapaciteta	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Priprema i realizacija projekta za renoviranje svih psotojećih mreža koje su od azbest-cementa i povećanje prečnika cevi u nekim segmentima.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Priprema i realizacija projekta za snabdevanje vodom iz jednog sistema koji može biti sadržajno centralni od mogućeg izvora na Šar planini, zavisno od rezultata iz studije o mogućnosti planirane pokrivenosti naseljenih mesta i prema konceptu planiranog prostiranja, uglavnom kao sastavni deo putnih linija.	VISOKI	DUGOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1

Zaštita mineralnih voda i zaštita podezemnih voda kako u pogledu uklanjanja mogućnosti zagađenja, tako i u pogledu nekontrolisane izgradnje i ugrožavanja prostora.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Obeležavanje i zaštita izvora – Bele vode I, Bele vode II, Popov studenac, Durlov potok, Blizumir, Ratnoreka, Bigor, Skok, Popoveglave, Tihadolina, Stojkova kućall, Gobeljinac, Borovski potok, Vlah, Prevadska reka, Berevačka čuka, Obe reke, Vrelo, Firaja.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Strategija 3. Planiranje proširenja i prostiranja vodovodne mreže u naseljenim mestima koja nemaju ili su delimično pokrivena sistemom vodosnabdevanja				
Prprema i realizacija projekta za proširenje mreže vodosnabdevanja u naseljima Sevce, Brod, Firaja i Koštanjevo. (vidi mapu infrastruktura snabdevanje vodom).	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Priprema i realizacija projekta za izgradnju novih mreža sistema vodosnabdevanja u naseljima D. Bitinja i Sušiče.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Priprema i realizacija projekta za izgradnju sistema vodovodne mreže za potrebe stambenih zgrada i bolnice u Donjoj Bitinji.	VISOKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Priprema i realizacija projekta za izgradnju sistema vodovodne mreže za potrebe sportskog kompleksa „Livad“.	VISOKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Priprema i realizacija projekta za izgradnju sistema vodosnabdevanja za potrebe industrijskih i turističkih zona	VISOKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Studija izvodljivosti za izgradnju sistema vodovodne mreže sa izvora na Šar planini do najniže tačke u naselju Brod koja bi pokrivala veliki deo same Opštine.	VISOKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Strategija 4: Regulacija režima voda				
Uređenje i režim vode u rečnom koritu Miljoštice (izgradnjom brana, kaskada, keja i dr.).	VISOKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Početak konsultacija i pregoravanja sa	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1

raznim sektorima i akterima o mogućnosti izgradnje ovih brana u funkciji regulisanja režima voda.				
Uređivanje rečnih korita zemljom, urbanom regulacijom, održavanjem i čišćenjem radi zaštite od poplava (otvaranje kanala za odvođenje vode).	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Početak konsultacija i pregovora sa raznim sektorima i akterima o mogućnosti početka radova na: (regulaciji od zemlje, urbanoj regulaciji, održavanju i čišćenju), (vidi mapu „Mere za poplave i erozije“).	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
SISTEM KANALIZACIJE I DEPONIJE				
Strategija 1: Kompletiranje, poboljšanje postojeće i izgradnja nove mreže sistema kanalizacije				
Priprema i realizacija projekata za poboljšanje postojeće kanalizacione mreže u naseljima sa sistemom polukanalizacije (voditi se po mapi kanalizacija).	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Priprema i realizacija projekata za izgradnju nove kanalizacione mreže u zonama koje nisu pokrivene sistemom kanalizacije (voditi se po mapi kanalizacija)	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Otvaranje septičkih jama u naseljima gde izgradnja kanalizacione mreže nije moguća (naselje Ižance i Viča)	NISKI	KRATKOROČNI	PRIVATNI SEKTOR	2
Obeležavanje i zaštita trase kanalizacione linije za priključenje od izlaza naselja u pravcu glavnog kolektora (buduće poveziavnje na glavnu mrežu).	NISKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	1
Priprema i realizacija projekata za priključak od izlaza naselja u pravcu glavnog kolektora (buduće povezivanje na glavnu mrežu).	NISKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	1
Priprema i realizacija projekta za izgradnju glavne kanalizacione mreže na opštinskom nivou u pravcu Jažince-Brod, u saradnji sa Ministarstvom sredine i prostornog planiranja i Ministarstvom javnih službi. Izrada projekta za izgradnju sistema vodovodne mreže za potrebe stambenih	VISOKI	DUGOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2

zgrada i bolnice u Donjoj Bitinji.				
Obeležavanje i zaštita prostora namenjenog za izgradnju kanalizacione infrastrukture za potrebe sportskog kompleksa u Livad, za potrebe industrijske i turističke zone i za potrebe stambenih zgrada i bolnice u Donju Bitinju.	NISKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	1
Priprema i realizacija projekta izgradnja kanalizacione infrastrukture za potrebe sportskog kompleksa „Livad“.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Priprema i realizacija projekta izgradnja kanalizacione infrastrukture za potrebe industrijskih i turističkih zona.	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Priprema i realizacije projekta izgradnja kanalizacione infrastrukture za potrebe sambenih zgrada i bolnice u Donju Bitinju.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Obeležavanje i zaštita prostora za izgradnju glavnog postrojenja za tretiranje otpadnih voda na nivou Opštine.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada projekta za izgradnju opštinskog postrojenja za tretiranje otpadnih voda u Brodu, u saradnji sa Ministarstvom sredine i prostornog planiranja i Ministarstvom javnih službi.	VISOKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Obeležavanje i zaštita prostora za izgradnju kanalizacione infrastrukture kao i infrastrukture za tretiranje otpadnih voda na planiranom ski centru, vodeći se po Master planu koji je stastavni deo ovog plana.	VISOKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Strategija 2: Izgradnja novog sistema odvoda atmosferskih voda				
Priprema i realizacija projekata za izgradnju nove mreže atmosferske kanalizacije odvojene od kanalizacije otpadnih voda (u skladu sa konceptom uklanjanja u pravcu najbližih vodotoka, potoka ili reka).	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Priprema i realizacija projekata gde će svako naselje posedovati zasebni sistem atmosferske kanalizacije sa ispustima u	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2

najbližim vodotokovima, potocima ili rekama.				
Priprema i realizacija projekata za izgradnju novih mreža atmosferskih kanalizacija duž puteva.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Strategija 3: Izgradnja sistema deponija i njihovo adekvatno upravljanje				
Obeležavanje i zaštita prostora predviđenog za izgradnju transferne stanice na opštinskom nivou u selu Ižancu (voditi se po mapi upravljanje otpadom).	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Priprema i realizacija projekata za izgradnju transferne deponije u selu Ižancu (voditi se po mapi upravljanje otpadom).	VISOKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Obeležavanje i zaštita prostora predviđenog za izgradnju privremene deponije građevinskih i industrijskih otpadaka (voditi se po mapi upravljanje otpadom).	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada projekta za izgradnju privremene deponije građevinskih i industrijskih otpadaka uz mogućnost recikliranja na opštinskom nivou (voditi se po mapi upravljanje otpadom).	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OŠTINA	2
Obeležavanje i zaštita prostora predviđenog za privremenu deponiju inteligentnih otpadaka za eintelegentne otpatke (voditi se po mapi upravljanje otpadom).	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada projekta za izgradnju privremene deponije inteligentnih otpadaka (voditi se po mapi upravljanje otpadom).	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2
Obeležavanje i zaštita prostora predviđenog za sahranjivanje stoke i mogućnosti masivnog uništenja u hitnim slučajevima zbog bolesti i drugih razloga kod stoke i živine (voditi se po mapi upravljanje otpadom).	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada projekta za izgradnju groblja za sahranjivanje uginulih životinja i mogućnosti masovnog uništenja u hitnim slučajevima zbog bolesti i drugih razloga	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1

kod stoke i živine (voditi se po mapi upravljanje otpadom).				
<p>FUNKCIONALIZACIJA SNABDEVANJA ELEKTRIČNOM ENERGIJOM I JAČANJE MREŽE TELEKOMUNIKACIJA</p> <p>Strategija 1: Rekonstrukcija postojećih dalekovoda, izgradnja novih i rekonstrukcija postojećih trafostanica</p>				
<p>Izrada plana za rekonstrukciju dalekovoda TS 10 / 0, 4 KW, a pre svega:</p> <p>Dalekovod 10 KW Brezovica – Sevce 1 = 5 km</p> <p>Dalekovod 10 KW Brezovica – Trševina 1 = 3 km</p> <p>Dalekovod 10 KW Brezovica – Brod 1 = 9 km</p>	VISOKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Izgradnja STS 10 / 0,4 KW Štrpce 250 KWA	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Izgradnja STS 10 / 0,4 KW Gotovuša 250 KWA	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Izgradnja STS 10 / 0,4 KW Brezovica 100 KW bez intervencije na nisko-naponskoj mreži.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Podizanje nove STS 10 / 0,4 KW Vrbeštica bez intervencije na nisko-naponskoj mreži.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Podizanje nove STS 10 / 0,4 KW Popovce 100 KW -bez intervencije na nisko-naponskoj mreži.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Demontiranje postojeće STS od 100 KWA radi preopterećenja i postavljanje nove STS od 250 KWA.1	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Početak postepenog prelaska sa distributivne mreže od 10 kW na distributivnu mrežu od 30 kW.	SREDNJI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Priprema i realizacija projekta rekonstrukcije postojeće TS 35 / 10 KW i napojnog 35 KW voda iz Uroševca za potrebe turizma, skijališta (žičara), industrije i drugih delatnosti u opštini	VISOKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1

Štrpce. Priprema i realizacija projekta za ugradnju 2 x 12 MWA = 24 MWu TS 35 / 10 KW umesto transformatora 2x4 MWA.				
Sprovođenje alternativne energije izgradnjom dalekovoda 110 KW (35 KW) od strane Prizrena 3x310 mm ² Al –Če / 100 MWA odnosno 34 MWA.	VISOKI	DUGOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Sprovođenje alternativne energije izgradnjom niza minihidroelektrana u području ove opštine (oko 20 MWA).	VISOKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Priprema i realizacija projekta zamene vazdušnih linija 230/400V sa pletenim kablom ili podzemnim kablom.	VISOKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Priprema i realizacija projekta za postavljanje mreže niskog napona na betonske stubove sa samonosećim aluminijumskim kablovima.	VISOKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Priprema i realizacija projekta za instaliranje ulične rasvete u svim naseljima na postojećim stubovima električne mreže.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOTR	1
Priprema i realizacije projekata za instaliranje javne rasvete u glavnim seoskim ulicama koja će biti sa natrijumovim lampama snage do maksimalnih 150 W. Uključenje i isključenje lampi biće automatsko, a za vreme kada ulice nisu tako frekventirane (posle ponoći), lampe će se automatski uključiti sa polovinom nominalne snage.	SREDNJI	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Izgradnja energetske infrastrukture na planiranom ski centru vodeći se po Master planu, koji je sastavni deo ovog plana.	VISOKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Strategija 2: Jačanje i proširenje telekomunikacija na celoj teritoriji opštine				
Povećanje broja pošta, broja telefonskih linija i drugih aparata kao i obima internet i kablovskih usluga a usluge PTK-a i drugih privatnih operatera modernizovati.	SREDNJI	KRATKOROČNI	INVESTITOR	2
Priprema projekta za zamenu postojećih	SREDNJI	KRATKOROČNI	INVESTITOR	2

mreža u naseljima koja potiče iz 90-tih godina, novom mrežom.				
Prostiranje telekomunikacione mreže u selima optičkim kablovima i vlaknima koje omogućavaju vezu se internetom i kablovskom televizijom.	VISOKI	U KONTINUITETU	INVESTITOR	2
Priprema projekta za postavljanje novih antena PTK-VALA u zonama Štrpca i Sevca.	SREDNJI	KRATKOROČNI	INVESTITOR	1
Priprema projekta za izgradnju poštanskih objekata u selima Brod, Svece i novom planiranom turističkom centru.	SREDNJI	KRATKOROČNI	INVESTITOR	1
Priprema projekta za pokrivanje cele teritorije mrežom fiksne telefonije kao i prelazak sa vazdušne na podzemnu mrežu.	VISOKI	U KONTINUITETU	INVESTITOR	1
Priprema projekata za pružanje televizijskih HD programa putem kablovske mreže.	SREDNJI	U KONTINUITETU	INVESTITOR	1
Priprema projekta za postavljanje javnih govornica u svim naseljenim mestima gde postoji mreža fiksne telefonije kao i u mestima gde se planira proširenje navedene mreže.	NISKI	KRATKOROČNI	INVESTITOR	1
TEMATSKA OBLAST DEMOGRAFIJA I SOCIJALNA PITANJA				
SRATEGIJE I AKTIVNOSTI ZA SOCIJALNU INFRASTRUKTURU				
STANOVNIŠTVO ,STANOVANJE I NASELJA				
STANOVNIŠTVO				
Strategija 1: Stvaranje povoljnih uslova za poboljšanje opštinskog indeksa ljudskog razvoja (ILJR) u daljem razvoju same Opštine Štrpce				
Izrada plan za uravnoteženje populacionog rasta po pojedinim prostornim celinama u grupama naselja, te postizanje ravnomernije gustine naseljenosti u Župi u zavisnosti sa ukupnim prirodnim potencijalima	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Plan za postizanje humane prirodne reprodukcije stanovništva sa	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1

kontrolisanim rađanjem i manjim gubicima u mortalitetu, posebno u mortalitetu odojčadi, treba da dovede do humane ali i biološki, ekonomski, socijalno, kulturno, zdravstveno racionalne reprodukcije.				
Plan za utvrđivanje ciljeva u politici migracija stanovništva treba da vodi zaustavljanju iseljavanja stanovništva i njihovom povratku na ovo područje, kao i obezbeđenju slobodnije cirkulacije ljudi različitog obrazovnog nivoa, aktivnosti i zanimanja	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Plan za snažnije promene ekonomske strukture stanovništva razvojem primarnog, sekundarnog i tercijarnog sektora privređivanja.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Snažniji razvoj urbanog centra, širenje procesa urbanizacije i polifunkcionalnog razvoja pojedinih naselja	VISOKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Priprema i sprovođenje projekata za koordinisani razvoj prostornog raspoređivanja prema predviđenom broju stanovništva na svim naseljima predviđenog na mapi "Koncept razvoja naselja opštine Štrpce" uz podršku proširenja infrastrukturne mreže	SREDNJI	U KONTINUITETU	OPŠTINA, PRIVATNI SEKTOR	1
Projekti za integrisanje zajednica sa niskim dohocima i zajednica koja žive u neformalnim zonama	NISKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	1
Plan za poboljšanje stope pisanja – čitanja odraslih (iznad 15 god.)	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Izrada projekata za kompletiranje kvaliteta infrastrukture sistema zdravstva sa uticajem na povećanje životnog veka stanovnika opštine Štrpce	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Izrada projekata za kompletiranje u oblasti ekonomskog razvoja i ublažavanja siromaštva tako što bi ekonomsko blagostanje, mereno dohotcima po glavi stanovnika bilo poboljšano	SREDNJI	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Izrada projekata predviđenih ovim planom	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA,	1

za povećanje zelenih površina u gradu i na drugim naseljenim mestima putem preobrađivanja površina koje su aktuelno slobodne i neiskorišćene kao i stvaranja novih zelenih zona unutar i oko neseljenih mesta u celoj Opštini			INVESTITOR	
Izraditi projekte za povećanje osećajnosti stanovnika prema socio-kulturnim pogledima, ali i sredine u funkciji kvaliteta života	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	2
Izraditi projekte koji bi na strateški način ojačali kapacitete ljudskih resursa u opštini kako bi odgovarali realizaciji vizije za budućnost Opštine Štrpce, kao i ostvariti polnu i etničku ravanopravnost	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	2
STANOVANJE				
Strategija 1: Povećanje količine i kvaliteta stanovanja				
Izrada regulativnih planova poštujući koncepte u funkciji obezbeđenja dovoljnog obima stanovanja za sve slojeve stanovništva	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada i realizacija glavnih projekata infrastrukture i usluga na osnovu mapa infrastrukture (voda, kanalizacija, grejanje, parking, zelenilo) u cilju poboljšanja kvaliteta stanovanja	VISOKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Priprema glavnih projekata o javnim sadržajima koji utiču na poboljšanje uslova stanovanja	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Izrada projekata i primena standarda o stambenim prostorima i održavanju postojeće strukture kao i eliminisanju fizičke degradacije postojećih stambenih struktura koje su neplanski izgrađene	SREDNJI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
NASELJA				
Strategija 1: Budući razvoj opštine Štrpce u skladu sa konceptom policentričnog prostornog razvoja				
Izrada regulativnih planova za naselje Štrpce, zatim naseljena mesta kao zone od posebnog interesa za opštinu i podcentre ili sekundarne centre unutar	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1

opštine kao što su Sevce, Drajkovce i Brod, u okviru čega se mogu povećati potrebe svakog gravitirajućeg naselja kao celine u tom podcentru				
Izrada regulativnih planova za industrijske zone predviđene ovim planom	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Stimulisanje izgradnje unutar planiranih zona	SREDNJI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Nadgledanje i zabrana gradnje van građevinskih granica i zona zamrznutim za izgradnju	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Formiranje odbora za rušenje izgrađenih objekata van predviđenih granica	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Strategija 2: Obezbeđivanje budućeg razvoja naselja u skladu sa konceptom kompaktnih naselja.				
Informisanje i saradnja sa ostalim naseljenim mestima koje imaju manje interesa o ovom konceptu, uzimajući u obzir sve mogućnosti za razvoj koncepta kompaktnih naselja, gde će se upotrebiti sva moguća sredstva koja su u nadležnosti opštine	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Sprovođenje mera o zabranjivanju gradnje u zamrznutim zonama predviđene planom.	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Preduzimanje svih mera za sprečavanje negativnog iskorišćavanja zelenih zona predviđene planom, izuzev korišćenja u poljoprivredne svrhe	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
OBRAZOVANJE				
Strategija 1: Proširenje obima, sadržaja i povećanje kvaliteta infrastrukture sistema obrazovanja na svim nivoim u skladu sa konceptom policentričnog razvoja sa dva linearna segmenta.				
Izrada projekata za renoviranje postojećih obrazovnih ustanova i kompletiranje pratećom infrastrukturom koja važi za kompletan prostor opštine Štrpce u cilju adekvatnog funkcionisanja obrazovanog sistema	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Obezbeđivanje javnog prevoza za osnovno i srednje obrazovanje u svim naseljima Opštine.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1

Izrada projekta za izgradnja novih objekata vrtića u većim naseljima (podcentrima) i to: Drajkovce, Brod, Sevce	VISOKI	KRATKOROČNI	INVESTITOR	1
Otvoranje specijalnog odeljenja za decu sa ograničenim sposobnostima i specijalnim potrebama u već postojećim obrazovnim objektima	VISOKI	KRATKOROČNI	INVESTITOR	1
Obeležavanje i očuvanje prostora za obdaništa i ostale obrazovne institucije kako je specificirano u okviru prostornog razvoja na mapi „Školske i sportske prostorije“	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Priprema idejnih i glavnih projekata za obdaništa	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada plana za povezivanje svih obrazovnih objekata na vodovodnu i kanalizacionu mrežu	VISOKI	SREDNJOROČNI	INVESTITOR	2
Poboljšanje bezbednosti učenika putem postavljanja sistema za nadgledanje i osnivanje multifunkcionalnih škola ostvarivši aktivnosti za decu, mlade i ostale grupe građana	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Stvaranje ravnopravnog sistema obrazovanja, integrisanje dece sa ograničenim sposobnostima i organizovanje raznih oblika edukacije za roditelje	NISKI	KRATKOROČNI	PRIVATNI SEKTOR	2
Upravljanje školama i školskom mrežom prema demografskim promenama i stvaranje centralizovanog sistema za upravljanje finansijama obrazovnih institucija	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Poboljšanje saradnje između škola i roditelja	NISKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2
Stvaranje uslova u školama za dnevni boravak (osnivanje školskih kuhinja)	NISKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2
Aдекватna saradnja Opština – Ministarstvo za obrazovanje – Ministarstvo rada i socijalne zaštite	NISKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2

Saradnja Opštine sa ostalim opštinama o razmeni iskustava i kadrova za povećanje kvaliteta obrazovanja	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2
Stvaranje olakšavajućih okolnosti za razvoj privatnog obrazovanja, obezbeđenje lokacija za saradnju sa drugim državama i organizacijama koje imaju svoja odeljenja po svetu za stručno osposobljavanje	SREDNJI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2
ZDRAVSTVO				
Strategija 1: Pružanje zdravstvenih sadržaja u naseljima u skladu sa njihovom funkcijom i hierarhijom				
Modernizacije sistema i prilagođavanje organizacionim formama i standardima, bazirajući se na najuspešnije savremena iskustva	VISOKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Završetak izgradnje i otvaranje bolničkog centra koji će pružati sekundarne zdravstvene usluge kako za stanovništvo opštine Štrpce, tako i šire. U bolničkom centru predviđaju se sledeća odeljenja: odeljenje za ginekologiju, interno odeljenje, pediatria, hirurgija, ortopedija i urgentna služba	VISOKI	KRATKOROČNI	VLADA, INVESTITOR	1
Izrada detaljnog projekta za izgradnju rehabilitacionog Centra u naselju Brezovica	VISOKI	DUGOROČNI	INVESTITOR	3
Kompletiranje infrastrukture u (CPM) Drajkovce (izgradnja kanalizacije i parking prostora), zatim u Jažincu (nedostaje parking prostor) i izgradnja novih objekata u naseljima Sevce, Vrbeštica, Gornja i Donja Bitinja, Sušiče gde se centri porodične medicine nalaze u privatnim objektima i u naseljima Koštanjevo, postojeći ski centar i novo planirani ski centar gde još uvek ne postoje zdravstveni objekti	VISOKI	DUGOROČNI	INVESTITOR	2
KULTURA				
Strategija 1: Pružanje uslova i sadržaja za očuvanje, konzervaciju i stalno održivo korišćenje kulturnog nasleđa				
Izrada projekta za izgradnju doma kulture	VISOKI	KRATKOROČNI	INVESTITOR	1

u naseljima Firaja, Brod, Viča i Brezovica				
Izrada projekta za rekonstrukciju i proširenje domova kulture u naseljima Sevce, Jažince i Vrbeštica	NISKI	SREDNJOROČNI	INVESTITOR	2
Izrada projekata za izgradnju letnjih pozornica predstavljenim na mapi „Administrativni i kulturni objekti“	NISKI	SREDNJOROČNI	INVESTITOR	2
Stvaranje prostora i uslova za biblioteke u okviru Doma kulture u Štrpcu	SREDNJI	SREDNJOROČNI	INVESTITOR	2
Stvaranje uslova za funkcionisanje kulturno umetničkih ansambala i društava kao i osnivanje novih	VISOKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Stvaranje uslova za tradicionalne manifestacije “Ženidba Kraljevića Marka”, Likovne kolonije“ u Štrpcu, Dani “Narcisa” na Brezovicu itd.	VISOKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Stvaranje uslova za godišnje organizovanje sajma knjiga, funkcionisanje kluba umetnika slikara kao i reaktiviranje gradskog bioskopa u Domu Kulture u Štrpcu.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Zaštita svih vrednosti naznačenih u mapi nasleđa od strane Opštine i države.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Sprečavanje akuelnih pojava koje ugrožavaju kulturno nasleđe, tehničkim, stručnim i zakonskim merama (predstavljenih na mapi „Kulturno-istorijsko nasleđe“)	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Obeležavanje zona, objekata i vrednosti kulturnog nasleđa na prostoru cele teritoriji opštine Štrpce	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada projektne dokumentacije za sve kulturno istorijske objekte prilikom intervencija (rušenje, građenje, radovi komunalnog karaktera, urbana oprema i sl.) pod kontrolom službe zaštite .	NISKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	1
Uređenje grobalja i radovi na starim crkvama moraju biti projektovani i izvođeni na osnovu posebnih konzervatorskih	VISOKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1

uslova.				
Istraživanje starog groblja u Jažincu i donošenje formalno-pravnog akta o zaštiti	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	2
Urbanizovanje prilaza kod crkve Sv. Ilije u Vrbeštici i povezivanje sa postojećim putem	NISKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2
Pored konzervatorskih uslova za tehničku zaštitu zaštićenih kulturnih dobara neophodno je formalno-pravnim dokumentima zaštititi i ostala evidentirana kulturna dobra u naselju Štrpcu (Crkva Sv. Jovana, spomen piramida i spomen grobnica ispred crkve Sv. Jovana, spomen-česma na putu između Štrpca i Brezovice kao i prostorna urbanističko-arhitektonska celina glavne ulice u starom Štrpcu i Trga oslobođenja) i generalnim planom razvoja naselja predvideti njihov dalji tretman. Posebna briga mora se iskazati prema neposrednoj okolini Crkve Sv. Nikole, objekta koji je neophodno uvrstiti u red nacionalnih kulturnih dobara	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Arheološka istraživanja kao i detaljno-stručno i naučno proučavanje lokaliteta Gradina	VISOKI	DUGOROČNI	INVEASTITOR	3
Ukoliko se prilikom istraživanja utvrde značajani ostaci većeg broja građevina na lokalitetu Gradina sugestijom nadležnog Zavoda vršiće se pretvaranju ovog lokaliteta u arheološki park	VISOKI	DUGOROČNI	INVEASTITOR	3
Upotreba pokretnog arheološkog materijala kao začetak Zavičajnog muzeja u Štrpcu	VISOKI	DUGOROČNI	INVEASTITOR	3
Uvođenje strogih mera zaštita za Kamen ploču i staro groblje u naselju Gornja Bitinja	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	3
Plan uređenja kompleksa crkve Sv. Teodora Tirona, što zahteva poseban konzervatorski elaborat	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	3
Pravna zaštita crkve Sv. Dimitrije u Donjoj Bitinji	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1

Izrada plana za rekonstrukciju, uređenje, dogradnju priprete crkve Sv. Nikole i groblja u Gotovušu uz posebne konzervatorske uslove	VISOKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Izrada plana za uređenje crkvene porte i groblja Crkve Sv. Bogorodice, uz posebne konzervatorske uslove za ove radove	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Uređenje crkve Sv. Mladenaca uz posebne konzervatorske uslove	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Izrada plana za posebno tretiranje prostorne celine starog dela naselja Štrpce i usaglašavanje starih i novih struktura u naselju Gotovuša	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Izrada plana za rekonstrukciju, uređenje i posebno tretiranje Kula Idbrahima Mule iz XIX veka u Firaju uz posebne konzervatorske uslove	VISOKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Tretiranje svih kulturnih dobara u skladu sa Zakonom o kulturnim dobrima, odnosno preporukama o merama zaštite, iznetim u ovom elaboratu	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Izrada glavnih projekata i početak sprovođenja u funkciji spašavanja, rehabilitacije i upotrebe kulturne-istorijskih vrednosti i od kulturne, društvene, ekonomske, naučne, edukativne, ekološke koristi i koristi kulturnog turizma	VISOKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	1
ADMINISTRACIJA I JAVNE INSTITUCVIJE				
Strategija 1: Pružanje uslova i sadržaja za javnu transparentnu i efikasnu administraciju i institucije				
Priprema i realizacija projekta izgradnje objekta socijalne usluge na prostoru određenom na mapi „Socijalne usluge“	SREDNJI	KRATKOROČNI	INVESTITOR	1
Priprema i sprovođenje projekta izgradnje objekta suda na prostoru određenom na mapi „Administrativni objekti“	SREDNJI	KRATKOROČNI	INVESTITOR	1
Početak decentralizacije pojedinih funkcija administracije u pod centrima Brod, Drajkovce i Sevce i nastavak sprovođenja elektronskog sistema	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INVESTITOR	1

upravljanja usluga				
SPORT I REKREACIJA				
Strategija 1: Pružanje sportskih i rekreativnih sadržaja u naseljenim mestima u skladu sa njihovim funkcijama i hierarhijom				
Nastavak realizacije projekta izgradnje sportske hale u saradnji sa Ministarstvom za sport i kulturu i Ministarstvom za Povratak i Zajednice, u zoni predviđenoj ovim planom, mapa „Škole i sportski objekti“	VISOKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Izrada glavnih projekata za izgradnju sportskih hala u okviru osnovne škole Rajko Urošević u Gotovušu, osnovne škole Razim Cokli u Brodu, osnovne i srednje u Firaju, osnovne škole Osman Mani u Viču i osnovne škole Anton Santori u Bitinju, predstavljene na mapi „Škole i sportski objekti“	VISOKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Izrada glavnih projekata za izgradnju sportskih balon sala u naseljima Jažince, Bitinja i Sevce	VISOKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Izrada projekata za renoviranje, proširenje i modernizaciju postojeće sportske hale u okviru osnovne škole Staja Marković u Štrpcu	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	3
Izrada projekata i početak sprovođenja izgradnje sportskog kompleksa u zoni Livad gde se uključuju fudbalska igrališta, igrališta za odbojku, košaraku, bazeni i dr, predstavljenim na mapi „Škole i sportski objekti“.	VISOKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Izrada detaljnih projekata za izgradnju manjih sportskih terena u svim naseljima.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	3
Izrada projekata i početak izgradnje poligona za hodanje i rekreaciju (trim staza) Štrpce – Brezovica, Štrpce – Vrbeštica i svim planinskim predelima iznad ski centra, predstavljenim na mapi Putna infrastruktura	VISOKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INVESTITIOER	1
Izrada projekata za izgradnja teniskih	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA,	2

terena u Štrpcu (Obe reke i Livad)			INVESTITOR	
Izrada projekta za izgradnju biciklističkih staza na padinama Šar planine predstavljenim na mapi Putna infrastruktura	SREDNJI	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INVESTITOR	2
OMLADINA				
Strategija 1: Pružanje sadržaja za omladinski život				
Podizanje kapaciteta za sport, kulturu i angažovanje što više mladih u ovim aktivnostima	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Stvaranje uslova za aktiviranje što većeg broja omladinskih organizacija i povećanje saradnje sa Opštinskim institucijama	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Pospešivanje takmičarskog duha u mnogim oblastima (sport, umetnost, nauka u osnovnim i srednjim školama)	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Stvaranje uslova za grupno angažovanje recitatora, dramskih i muzičkih grupa u svim osnovnim i srednjim školama	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Otvaranje omladinskih klubova, čije prostorije mogu biti u okviru osnovnih škola	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, PRIVATNI SEKTOR	1
Stvaranje prostora za sport i rekreaciju u svakom naselju koji će se koristiti i za omladinske aktivnosti	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
LOKALNI CENTRI I ZAJEDNICE				
Strategija 1: Obezbeđivanje centara za zajednice u okviru lokalnih centara				
Osnivanje centara za zajednice u svim lokalnim centrima gde oni nedostaju i njihov smeštaj u prostorijama javnih institucija	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
NEZAPOSLENOST I SIROMAŠTVO				
Strategija 1: Minimiziranje stope nezaposlenosti i siromaštva				
Izrada projekata i stvaranje uslova za organizovanje stručnih obuka prema zahtevima tržišta	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1

Izrada projekata i stvaranje uslova za obezbeđenje sezonskog posla	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Izrada projekata i stvaranje uslova za podršku istimulaciju mladih preduzetnika	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INVESTITORI	1
TEMATSKA OBLAST KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA I OKOLINA				
SRATEGIJE I AKTIVNOSTI ZA KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA I OKOLINU				
VAZDUH				
Strategija 1: Čist vazduh, minimalna zagađenja				
Izrada projekata zelenih pojaseva i traka sa kapacitetima za apsorpiranje aerosoli, azotskih gasova, sumpornih i ugljenih gasova, teških metala duž glavnih puteva kao što se vidi na mapi	SREDNJI	DUGOROČNI	OPŠTINA	2
Izrada projekata za revitalizaciju postojećih parkova i podizanje novih parkova na identifikovanim površinama kao slobodnim i mogućim za podizanje ovih parkova	SREDNJI	DUGOROČNI	INVESTITOR	1
Izrada projekata za zaštitu, razvoj, gajanje kako postojećih, tako i novih šuma	VISOKI	DUGOROČNI	OPŠTINA	2
Izrada projekata za poboljšanje drumskog prometa za izbegavanje velikog saobraćaja vozila po centrima naseljenih mesta gde je koncentrisan najveći deo stanovništva	VISOKI	DUGOROČNI	OPŠTINA	1
Primena pravilnika o sprečavanju ispuštanja zagađivača u vazduhu od industrije i pokretnih mašina ugrađivanjem katalizatora i druge opreme u tehničkom pogledu	NISKI	DUGOROČNI	PRIVATNI SEKTOR	1
Izrada projekata o korišćenju alternativnih obnovljivih vidova energija (uglavnom solarne energije, vodene tokove i energije vetra)	SREDNJI	DUGOROČNI	INVESTITOR	2
Stimulisanje oslobađanjem taksi do 50% onih koji traže građevinske dozvole i koriste alternativnu energiju	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Stimulisanje za minimiziranje korišćenja	SREDNJI	U	PRIVATNI	2

putničkih vozila i javnog prevoza		KONTINUITETU	SEKTOR	
Izrada projekata za biciklističke staze i staze za pešačenje	VISOKI	DUGOROČNI	OPŠTINA	3
Primenjivanje kaznenih mera za sva fizička i pravna lica koji prekoračuju dozvoljeni nivo zagađenja i buke, naročito u zonama sa osetljivom delatnošću (blizu škola, bolnica i dr.)	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Izrada projekata za rekonstrukciju puteva (obilaznica u urbanom centru, kanalizacija i uklanjanje deponija smeća koje su izvor zagađenja vazduha iz sagorevanja i oksidacije otpada itd.	SREDNJI	U KONTINUITETU	OPŠTINA, PRIVATNI SEKTOR	1
VODA				
Strategija 1: Poboljšanje kvaliteta vode i prostora bogatih vodom				
Obeležavanje svih izvora prirodnih, termalnih i termominralnih voda i drugih podzemnih i površinskih voda štiti kao što se vide na hidrološkoj mapi Opštine Štrpce, uz određivanje zona obavezujuće zaštite oko izvora, kaptaza, vodenih tokova i akumulacija, pod određenim režimom zaštite, zavisno od namene objekta. Na ovim zonama ne smeju se izgrađivati objekti i da se obavljaju drugi radovi niti da se koristi zemljište na način na koji ugrožava količinu i kvalitet vode	NISKI	DUGOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada projekata uz primenu zakonskih mera za sprečavanje zagađivanja podzemnih i površinskih voda uz preporuku tretiranja na izlazu sa septičkim jamama i drugim oblicima, ugrađivanjem aparata za prečišćavanje	SREDNJI	DUGOROČNI	OPŠTINA, PRIVATNI SEKTOR	2
Izrada projekata za ugrađivanje i kompletiranje aparata za čišćenje upotrebljivih industrijskih voda	SREDNJI	SREDNJOROČNI	PRIVATNI SEKTOR	2
Izrada projekata za obezbeđenje potrebne zdrave vode za piće, kao i zaštita nekih izvora, rečnih tokova i akumulacija. Pored toga, racionalno korišćenje voda u ovoj opštini je značajan zadatak za sve faktore	NISKI	DUGOROČNI	OPŠTINA	1

planiranja i korišćenja vode i prostora				
Izrada projekata za posebnu zaštitu izvora – Bele vode I, Bele vode II, Popov studenac, Durlav potok, Blizumir, Ratnoreka, Bigor, Skok, Popove glave, Tiha dolina, Stojkova kuća II, Gobeljinac, Borovski potok, Vlah, Prevadska reka, Berevačka čuka, Obe reke, Vrelo, Firaja	NISKI	DUGOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada projekata za posebnu zaštitu voda od nekontrolisane upotrebe veštačkih đubriva za poljoprivredu (nitrati, nitriti, fosfati i drugi nitrienti).	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Izrada idejnih i glavnih projekata za organizovane deponije i mesta ukopavanja životinja u urgentnim slučajevima, kao i za zaštitu od ilegalnih otpadaka (sve vrste otpadaka).	SREDNJI	DUGOROČNI	INVESTITOR, PRIVATNI SEKTOR	2
ZEMLJA				
Strategija 1: Zaštita kvaliteta i kvantiteta zemljišta (čisto zemljište, minimalna kontaminacija)				
Priprema projekata za stalno nadgledanje i kontrolu plodnosti poljoprivrednog zemljišta	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Priprema projekata za zaštitu od poplava na osnovu mapa predstavljenih u okviru funkcije zaštite i poboljšanja stepena boniteta	NISKI	DUGOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada projekata za posebnu zaštitu zemljišta od nekontrolisane upotrebe veštačkih đubriva u poljoprivrede (nitrati, nitriti, fosfati i ostali nitrienti)	NISKI	DUGOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada projekata za zaštitu zemljišta od svih vrsta otpadaka	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, PRIVATNI SEKTOR	1
Izrada projekata za rekultivaciju zemljišta na svim divljim deponijama	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, PRIVATNI SEKTOR	2
Izrada projekata i preduzimanje mera za zaštitu od erozija zbog ispiranja sastavnih	VISOKI	DUGOROČNI	INVESTITOR,	3

elemenata zemljišta, kao što se vidi na mapi pošumljavanja			OPŠTINA	
Stovaranje uslova i mehanizme za preduzimanje mera zaštite od degradacije usled ljudskog uticaja	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Izrada prioriternih projekata za neobrađene površine i zemljište niskog poljoprivrednog kvaliteta.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	3
Strategija 2: Zaštita kvaliteta i kvantiteta zemljišta (čisto zemljište, minimalna kontaminacija)				
Organizovanje informativne kampanje za građane (o novim građevinskim granicama, zamrznutim zonama za izgradnju i zonama proširenja) u cilju zaštite zemljišnog prostora i zemljišnih resursa od otuđivanja u nepoljoprivredne svrhe uz ograničenje prostiranja gradnje samo u okviru građevinskih planiranih granica (Mapa "Koncepti razvoja naselja") kao i sprovođenje razvojnih smernica u planiranim zonama.	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Priprema projekta za kompletiranje katastra u zonama gde je planirana komasacija	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Priprema projekta prve i druge faze regulacije poljoprivrednog zemljišta (komasacionim merama)	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Poboljšanje sistema kontrole prema novim građevinskim poduhvatima u još uvek ne izgrađenim zonama Opštine	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Predstavljanje i konsolidacija kaznenih mera kao i organizovanje kampanje upoznavanja fizičkih i pravnih lica sa ovim merama	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Stimulisanje i izrada regulativnih planova za sve zone koje su predviđene ORP-om.	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA				
Strategija 1: Obezbeđivanje korišćenja zemljišta za planirane namene				
Adekvatno informisanje fizičkih i pravnih	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1

lica o namenama i granicama				
Razvoj, definisanje i namena predviđenih na terenu, koje su predstavljene na mapama	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Izrada planova nižeg reda, idejnih i glavnih projekata u nameni korišćenja zemljišta (poljoprivredno, šumsko zemljište, građevinsko zemljište, arheološka zona, groblje, zelenilo, put, deponija smeća, industrija i sve potrebne oblasti i sektori).	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Izrada projekata da bi se obezbedio kvalitet javnih prostora	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Razvoj primene mehanizama za praćenje i kontrolu na celoj teritoriji Opštine	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Podizanje ljudskih resursa Opštine	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	2
Razvoj kaznenih mehanizama za prekršioce koji bi pokušali otuđenje zemljišta nepredviđenim ovim dokumentom	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
ZONE OD POSEBNE NAMENE				
Strategija 1: Obezbeđivanje i tretiranje zona sa posebnom namenom (naseljena mesta, prirodne i ostale zone) na adekvatan način				
Priprema odgovarajućih planova za sva naseljena mesta u opštini Štrpce	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Definisanje, označavanje i signalizacija arheoloških zona (tretiranih kao zone od posebnog interesa za opštinu)	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Razvoj geofizičkih snimanja kao i priprema projekta za razvoj arheoloških zona (Gradište)	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Definisanje, označavanje i signalizacija zaštićene zone na nivou Kosova prema Ahtisarijevom Planu (crkve Sv. Nikola u Štrpcu, Sv. Bogorodica i Sv. Spasa u Gotovuši i Sv. Teodora Tirona u D. Bitinja i Sv. Đorđa u G. Bitinji)	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1

Zabrana svake vrste gradnje u zonama predviđenim Ahtisarijevim planom	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Izrada projekta za zaštićene zone u skladu sa predviđenom namenom, normama i pravilima	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Označavanje i signalizacija I,II i III zone zaštite u Nacionalnom parku Šarplanina	SREDNJI	DUGOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Definisanje, označavanje i signalizacija zona sa mineralnim bogatstvom (Šaldare i Ostrvica)	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Izrada projekta za razvoj zona sa mineralnim bogatstvom (Šaldare i Ostrvica)	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Razvoj pratećih mehanizama za sprovođenje i kontrolu	SREDNJI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Podizanje ljudskih resursa Opštine	VISOKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Primena kaznenih mehanizama	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
MREŽA NASELJA I URBANO RURALNI KONTEKST				
Strategija 1: Funkcionalna mreža naselja i ravnoteža urbano-ruralnog razvoja.				
Izrada prioriternih projekata za sva naselja opštine Štrpce u okviru ekonomskog, socijalnog, infrastrukturnog aspekta i dr. (prikazano na mapama infrastrukture)	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Priprema planova Štrpca i podcentara (Brod, Drajkovce i Sevce) u funkciji mreže naselja	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Priprema planova za proširenje naseljenih mesta kako u privatnoj, tako i u opštinskoj svojini, što je predstavljeno na mapi (koncept razvoja naseljenih mesta)	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Priprema projekata za kompletiranje naselja urbanom infrastrukturom	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Priprema planova i pravilnika o izgradnji unutar planiranih građevinskih granica	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1

Priprema projekata za poljoprivredni razvoj u zonama takozvanim zeleno srce (agrosistem)	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Priprema projekata za proširenje sa sadržajima industrije u onim naseljenim mestima u kojima postoji mogućnost za dobit i korišćenje	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Priprema uslova procesa dobijanje dozvole za izgradnju objekata, gde je potrebno dobiti saglasnost sa poštovanjem specifičnih urbanističkih normi uz angažovanje nadležnih organa, naročito u delovima koji se smatraju još uvek netaknutim (obavezna izrada regulacionog plana).	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Identifikacija bespravno izgrađenih objekata	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Priprema uslova zakonske osnove za adekvatno tretiranje bespravne gradnje	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
PRIRODNO NASLEĐE				
Strategija 1: Zaštita prirodnog nasleđa				
Priprema projekata za zaštitne zone i granice svih spomenika prirode, a posebno granice Nacionalnog parka i njegove zaštitne zone, kao i I, II i III zone različitog stepena zaštite unutar Parka	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada planova za detaljno istraživanje prirodnih vrednosti prostora	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Izrada plana za integrisanu zaštitu prirodnih i kulturnih znamenitosti	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Izrada plana za zaštitu prirodnih dobara, koji će se ostvariće u skladu sa odredbama relevantnih zakona, sveobuhvatno i kontinualno na celoj teritoriji opštine	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Strategija 2: Zaštita i uređenje pejzaža				
Izrada projekata za zaštitu i uređenje pejzaža u zonama: Govedarska i Kozarska	SREDNJI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	2

jama, Jama Mijatović, Glacijalna jezera, Careve livade, Golem bor, cirk Durlov potok, Obe reke, okolina crkve Sv. Petar, Sivi potok (stogodišnje stablo bukve za koje je vezano verovanje isceljenja), Stojkova kuća, park oko hotela Narcis, javni park Rudina				
Priprema projekta za uređenje korita reke Miljoštica	VISOKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Izrada projekata za funkcionalizaciju i održavanje poljoprivrednih pejzaža	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	2
Izrada i sprovođenje projekata sađenja visoko produktivnih vrsta biljaka na livadama i pašnjacima	SREDNJI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	3
Izrada projekata za preduzimanje mera zaštite od nekontrolisane seče šuma, požara i erozije	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Jačanje saradnje sa MSP	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Ograničenje razvoja u zonama sa kvalitetnim poljoprivrednim zemljištem kao i na slikovitim pejzažima	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Strategija 3: Poboljšanje kvaliteta zelenih površina				
Povećanje broja parkova i zelenih površina u gusto naseljenim mestima	VISOKI	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Izgradnja novog parka u Štrpcu	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Izrada projekata za uređenje zelenih površina duž reka Miljoštice, Muržice i Lepenca, kao i zaštita od građevinskih delatnosti	VISOKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
BIODIVERZITET				
Strategija 1: Održiv razvoj biodiverziteta				
Priprema projekata za zatitu, očuvanju i konzervaciju nekih vrsta fitocenoza koje su vrlo bogate i interesantne u ekonomskom, naučnom i medicinskom pogledu	NISKI	DUGOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1

Priprema projekata za zaštitu zoodiverziteta, među kojima ima i vrsta divljači koje se smatraju ugroženima i u tom pravcu predviđa se zaštita zona gde žive i deluju ove životinje i njihova zaštita kao posebnih vrsta	NISKI	DUGOROČNI	OPŠTINA	1
Priprema projekata u oblasti biodiverziteta predviđa se zajedno sa ostalim opštinama i susednom državom BRJ Makedonijom za zaštitu i razvoj nacionalnog parka Šarplanina	NISKI	DUGOROČNI	OPŠTINA	1
Priprema projekata za popis flore i faune na celoj teritoriji opštine sa naznakom šta treba štititi i šta se može koristiti	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Priprema projekata za predviđene rezervate prirode u okviru Nacionalnog parka	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Priprema projekata za revitalizaciju šumskih ekosistema za sprečavanje uništenja staništa mnogih biljnih i životinjskih vrsta na teritoriji opštine Štrpce, smatrajući kao značajnim i očuvanje staništa leptira, ptica lešinara i dr. Vidi mapu biodiverziteta	NISKI	DUGOROČNI	OPŠTINA	1
Razvoj mehanizama za praćenje sprovođenje i kontrolu	SREDNJI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Podizanje ljudskih resursa opštine	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA, PRIVATNI SEKTOR	1
Razvoj kaznenih mehanizama	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
UPRAVLJANJE OTPACIMA				
Strategija 1: Minimalan stvoreni obim otpadaka, ponovna upotreba i recikliranje otpadaka				
Definisanje, označavanje i signalizacija zona namenjenih za transferne stanice-deponije internih otpadaka i mesta zakopavanja-sahranjivanja životinja, kao i kremiranja istih	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Priprema projekata za izgradnju transferne	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA,	1

stanice-deponije inertnih otpadaka gde bi se vršilo sortiranje otpadka, kao i mesta za zakopavanje-sahranjivanje životinja i kremiranje istih, koje se planira u zoni Ižanca			INVESTITOR	
Priprema projekata za otkup i tretiranje otpadaka koji su bacani na nekontrolisan način, pre svega na obalama reka i na sličnim prostorima	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Priprema projekata za upravljanja otpacima u naseljenim mestima koja su delimično u sistemu upravljanja otpacima potrebno je staviti pod punim upravljanjem	NISKI	U KONTIKUITETU	OPŠTINA, PRIVATNI SEKTOR	1
Preduzimanje kaznenih mera	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
ELEMENTARNE I DRUGE NEPOGODE				
Strategija 1: Pomak sa kulture reagovanja na kulturu amortizovanja i sprečavanja				
Zemljotresi				
Izrada sistema Opštinskih propisa koji treba da budu oslonjeni na postojeći sistem tehničkih propisa koji regulišu materiju građenja u seizmičkim područjima	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Izrada Opštinskih propisa infrastrukturnih sistema, gde glavne vodove ne treba postavljati u nasuta, močvarna i nestabilna zemljišta, a same vodove trebalo bi graditi od fleksibilnih i na deformacije prilagodljivih materijala. Takođe, saobraćajnice treba graditi po principu alternativnih pravaca, zbog evakuacije ljudi i dobara i pristupa ugroženom području	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Grad				
Priprema projekata za izgradnju protivgradnih stanica na mestima gde su postojale i ranije, kao što se vidi na mapama	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Snežni nanosi, jaki vetrovi i poledica				
Priprema projekata za preduzimanje mera u zimskom periodu, a naročito u brdsko-planinskim zonama	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2

Suša				
Priprema projekta za sistem navodnjavanja putem kanala iz vodotokova koji protiču neposredno pored poljoprivrednog zemljišta	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Poplave				
Priprema projekata za otvaranje kanala, čišćenje i održavanje	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Preduzimanje mera za uklanjanje oštih krivina reka i upravljanje rečnim obalama	VISOKI	DUGOROČNI	INVESTITOR	2
Preduzimanje mera za zaštitu reka od bacanja otpadaka, što u ovom slučaju predstavljaju prepreke za slobodan tok vode	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Preduzimanje mere za zabranu izgradnje stambenih objekata kao i onih od privrednog karaktera pri rečnim obalama na daljini od najmanje 10 metara od rečnog korita	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Erozije				
Strategija 1: Preduzimanje konkretnih i urgentnih mera za sprečavanje erozivne aktivnosti				
Preduzimanje mera od strane Opštine za proglašenje erozivnih zona u regionima gde je erozija velikog intenziteta na vodotocima, zemlji, šumama i nepokretnim objektima prema zakonu o kosovskim vodama	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Strategija 2: Preduzimanje konkretnih i urgentnih mera za sprečavanje erozivne aktivnosti				
Zabrana seče i degradacije šuma	SREDNJI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Zabrana prekomerne ispaše	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Zabrana korišćenja materijalnih dobara koji izazivaju eroziju	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Zabrana korišćenja zemljišta, peska i dr	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Strategija 3: Preduzimanje protiverozivnih hidrotehničkih mera				

Izrada projekata za izgradnju terasa, plotova i brana na koritama potočića i potoka kao i hidrotehničke zaštitne mere u cilju minimizacije erozivne mase	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Izrada projekata za izgradnju nasipa na rečnim obalama kao preventivna mera erozije	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Izrada projekata za sađenje šumskih sadnica uz rečna korita	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Preduzimanje mera za zabranu vađenja inertnih materijala iz rečnih korita	NISKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Strategija 4: Preduzimanje protiverozivnih i poljoprivrednih mera				
Izrada projekata za održavanje poljoprivrednog zemljišta	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Preduzimanje mera za adekvatnu primenu poljoprivrednih praksi	SREDNJI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Izrada projekata za sistem navodnjavanja i odvodnjavanja	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Iniciranje i obezbeđivanje investicija za zaštitu zemljišta na rečnim obalama	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	2
Strategija 5: Preduzimanje bioloških protiverozivnih mera				
Preduzimanje mera zaštite postojećih šuma od nekontrolisane seče i požara	VISOKI	U KONTINUITETU	OPŠTINA	1
Preduzimanje mera za zabranu ispaše na degradiranim pašnjacima	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada projekata za pošumljavanje goleti i degradiranih površina	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Izrada projekata za postavljanje zelenih pojasa u onim regionima gde je stepen erozije visok	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Izrada projekata sađenja drveća na glavnim rečnim obalama koja bi pokrivala pojas na 10 metara udaljenosti od obale	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2
Izrada prioriternih protiverozivnih projekat za srednju eroziju koja se prostire na površini od 3000ha u sledećim naseljenim	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2

mestima: Sevce, Jažince, Vrbeštica, Sušiče, Berevce, Brod, Firaja, Koštanjevo, Ižance				
Izrada protiverozivnih projekata za jaku eroziju koja se prostire na površini od oko 11.000ha u sledećim naseljenim mestima: Brod, Firaja, Ižance, Sevce i Vrbeštica	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	3
Strategija 6: Preduzimanje ostalih mera				
Izrada projekata za izgradnju zaštitnih pojasa na oštrim padinama	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada projekata za izgradnju otpornih zidova	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	3
Izrada projekata za melioraciju pašnjaka	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	3
Izrada projekata za melioraciju šuma	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada projekata ostalih protiverozivnih oblika	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	3
Radioaktivnost (jonizirajuća i nejonizirajuća)				
Izrada projekta za stručnu izolaciju zona koje su bile izložene bombardovanju sa osiromašenim uraninijumom od strane NATO-a tokom poslednjeg rata na Kosovu	SREDNJI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Zbog štetnog učinka koji ima zračenje na zdravlje stanovništva i drugih živih bića predviđeno je da se izvrši profesionalna izolacija zone u selu Bitinja na mesto zvano Karadžina i na Ski centru Šara(vidi mapu upravljanja rizikom).	VISOKI	DUGOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Požari				
Preduzimanje mera uvođenjem standarda u pogledu izgradnje objekata gde se treba opredeljavati za objekte koji će imati što veći stepen vatrootpornosti	VISOKI	U KONTINUITETU	INVESTITOR, OPŠTINA, PRIVATNI SEKTOR	2
Izrada projekata za tampon zone između šumskih zona, koje treba da budu ispresecane protivpožarnim pojasevima, kako bi se eventualne štete od šumskih požara svele na najmanju meru	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1

Izrada projekata za ostale zone, gde se treba opredeliti za disperznu izgradnju, i to paviljonskim sistemom izgradnje, koji pruža određene pogodnosti u smislu zaštite od požara	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITOR	1
Izrada projekata za postavljanje što više hidranata i akumulacija vode na većem broju mesta i naselja	NISKI	KRATKOROČNI	INVESTITOR	1
Izrada projekata za bolji pristup vatrogasnih vozila do svake stambene jedinice u Opštini. Kad se radi o naseljima koja mogu biti zahvaćena požarom, treba obezbediti maksimalnu pristupačnost pojedinim delovima naselja i to naročito onima koji su na požar najosetljiviji, kao što su industrijske i skladišne zone i sl	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Uvođenje kontrolnih i kaznenih protivpožarnih mera	NISKI	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1

ODREDBE ZA SPROVOĐENJE

Opštinski razvojni plan opštine Štrpce je osnovni dokumenat koji predviđa uređenje, korišćenje i željeni prostorni razvoj u buduće. Polazeći od postojećeg stanja i vizije za budućnost opštine, kao i od ciljeva koje treba ostvariti, takođe je predložen okvir opštinskog razvoja prema kojem će se ostvariti policentrični koncept sa dve značajne turističke zone, kompaktnim tokovima na nivou naselja i razvijenim putem Priština - Uroševac – Prizren.

Okvir prostornog razvoja je urađen imajući kao determinante tematske oblasti, a za iste su urađena predviđanja prostornih zbivanja, strategija za sprovođenje predstavlja aktivnost u sprovođenju okvira prostornog razvoja, odnosno aktivnosti za prelazak sa postojećeg stanja na planirano stanje. Plan je realan i verujemo da će biti sprovodljiv. Konkretno sprovođenje ovog plana je predstavljeno o delu gde se opisuju odredbe za sprovođenje, kojima se opisuje zakonski aspekt i mere sprovođenja. Ovaj deo obuhvata elemente sprovođenja od obavezujućeg karaktera i definisanje suštinskim elementima povezanih sa opštinskim nivoom. Odnosi se na odredbe i elemente koji upravljaju sprovođenjem zakona. To sadrži:

UPUTSTVA O PITANJIMA TUMAČENJA OPŠTINSKOG RAZVOJNOG PLANA TOKOM IZRADE REGULATIVNIH I DRUGIH PLANOVA

- **Opštinski razvojni plan** tumači se kao dokument opštine Štrpce.
- **Opštinski razvojni plan** može se tumačiti kao dokument koji predviđa uređenje, korišćenje i željeni prostorni razvoj u buduće.
- **Koncept prosrotnog razvoja** (policentrični koncept sa dve značajne turističke zone, kompaktnim tokovima na nivou naselja i razvijenim putnim pravcem Priština - Uroševac

– Prizren). U ovom konceptu osnovu predstavlja turizam i to u dve zone stari i novi ski - centar, koji će se sa svim svojim propratnim elementima razvijati ne samo u regiji već i šire. Za kompletiranje urbane mreže naseljenih mesta funkcijama i sadržajima i za uravnoteženiji prostorni razvoj teritorije opštine Štrpce, kao prioritetno se procenjuje brz razvoj naselja Štrpca, Sevce, Brod kao u funkciji veza, usluga, gustine i vršenja drugih dopunskih socijalnih, ekonomskih i funkcija u cilju zaštite sredine.

- ORP je baziran na **Nacrtu prostornog plana Kosova** i u slučaju spora o nekom eventualnom pitanju, konačno tumačenje je ono koje se nalazi u Nacrtu prostornog plana Kosova koji treba da se poštuje u celini.
- URP opštine Štrpce bazira se na **Opštinskom razvojnom planu** i u slučaju spora o nekom eventualnom pitanju konačno tumačenje je ono koje se nalazi u opštinskom razvojnom planu koji treba da se poštuje u celini.
- RUP Štrpca zasniva se na razvojnom urbanističkom planu opštine Štrpce, a u slučaju spora o nekom eventualnom pitanju, konačno tumačenje je ono koje se nalazi u **Razvojnom urbanističkom planu opštine Štrpca**.

Tokom izrade planova nižih reda može se naići na termin „**Zamrznuta zona**“ koja treba da se protumači kao zona u kojoj trenutno ima razvoja, bilo stambenih objekata ili drugih objekata, a u kojoj se u buduću neće dozvoliti nikakva gradnja u smislu stambenog, ekonomskog ili objekata drugog karaktera. U toj zoni može biti planirana neka vrsta infrastrukture od opštinskog interese, a koja neće biti u funkciji zone.

Tokom izrade plana nižeg reda može se nailaziti na termin „**Zona za proširenje**“ koja će se u buduću tretirati kao zona u kojoj se mogu proširiti naselja. Ove zone su sa zemljištem niskog boniteta, u javnom ili privatnom vlasništvu, a realizovaće se glavnim projektima u kojima će se definisati način sticanja prava izgradnje i građevinski uslovi.

Tokom izrade planova nižeg reda u zoni za proširenje, planiraće se infrastruktura, ako se zona nalazi u naseljima za koja je predviđeno pripremanje regulativnih planova, u suprotnom, daju se prostorni uslovi od strane skupštine opštine na osnovu **Opštinskog razvojnog plana**.

Tokom izrade planova nižeg reda može se naići na termin „**Zona sa koordinisanim razvojem**“ koja se tumači kao zona u kojoj može biti prošireno naselje, a gde je trenutno zamrznuta izgradnja. Ove zone su sa zemljištem niskog boniteta, a za planiranje proširenja prostora u buduću mora biti koordinisanih aktivnosti između opštine i zajednice. Ove zone su u javnom ili privatnom vlasništvu i razvijaće se prema glavnim projektima u kojima se definiše način sticanja prava na gradnju i građevinski uslovi.

Tokom izrade planova nižeg reda u zoni za proširenje, planiraće se infrastruktura, ako se zona nalazi u naseljima za koja je predviđeno pripremanje regulativnih planova, u suprotnom, daju se prostorni uslovi od strane skupštine opštine na osnovu **Opštinskog razvojnog plana**.

Tokom izrade planova nižeg reda može se naići na termin „**Zelena Srce**“, koje se tumači kao zona u kojoj će se razvijati organska poljoprivreda. Ona će biti integralni deo naselja i upotpuniće koncept kompaktnog razvoja naselja (naselje će biti razvijeno unutar građevinskih granica na kompaktan način).

Tokom izrade planova nižeg reda, planiraće se infrastruktura, ako se zona nalazi u naseljima za koja je predviđeno pripremanje regulativnih planova u funkciji razvoja poljoprivrede, a u suprotnom infrastrukturu za razvoj poljoprivrede planira opština na osnovu **opštinskog razvojnog plana**.

Tokom izrade planova nižeg reda može se naići na termin „**Industrijska zona**“ koja se tumači kao zona u kojoj se može razvijati industrija. Ova zona će se razviti na osnovu regulativnog plana izrađenog od strane opštine Štrpce, a u saradnji sa Ministarstvom trgovine i industrije.

Tokom izrade planova nižeg reda može se naići na termin „**Zona od posebnog interesa**“ koja se tumači kao zona koju opština ima interes da zaštiti, koristi i razvije, tako da će se za ove zone pripremiti regulativni planovi od strane opštine Štrpce.

Tokom izrade planova nižeg reda može se naići na termin „**Zone za razvoj industrije**“ koje se tumače kao zone prirodnih resursa u kojima se može razviti industrija eksploatacije i prerade.

Tokom izrade planova nižeg reda može se naići na termin „**Posebno zaštićena zona**“ koja se tumači kao identifikovana zona proglašena Zakonom o posebnim zaštićenim zonama. Ove zone biće kao takva utvrđena mapom ili određenom zonom koja okružuje neki monumantalni objekat, grupu objekata, selo ili istorijski centar grada koji se može zaštititi od daljeg razvoja ili aktivnosti koje mogu oštetiti njegov istorijsko, kulturno - arhitektonski ili arheološki kontekst, prirodnu okolinu ili vizualni i estetski prizor.

Tokom izrade planova nižeg reda može se naići na termin „**Master plan**“ koji se tumači kao plan prioriteta sa mogućnostima realizacije razvoja jednog turističkog mesta u određenom vremenskom periodu koje će uskoro dobiti I Brezovica.

Master plan je od velikog značaja za dalji razvoj opštine Štrpce i u praksi on predstavlja strategiju i realizaciju razvoja turizma. U okviru Master plana Brezovice, definiše se prioritete sa mogućnostima realizacije razvoja. Strategijom je opština Štrpce sagledana kao jedno perspektivno turističko mesto.

USLOVI UTVRĐENI OD LOKALNIH VLASTI O ZNAČAJNIM PITANJIMA ZA RAZVOJ I KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA U OPŠTINI

USLOVI ZA UTVRĐIVANJE NAMENE POVRŠINA NA TERITORIJI OPŠTINE

- Ovim Planom utvrđena je i namena površina uz uslove ispunjavanja potreba sadašnje generacije, a pri tome ne ugrožavajući buduće generacije;
- Ispunjavanje zakonskih zahteva i načela predstavljenih u poglavlju II;
- Poštovanja razvojnih koncepata;
- Održivog ekonomskog razvoja;
- Održivog socijalnog razvoja poštujući demografski aspekt kao i aspekt razvoja okoline u skladu sa prirodom korišćenjem okoline;
- Poštovanja nivoa kapaciteta zagađivanja, koju okolina može da apsorbuje;
- Očuvanja i unapređenja prirodnih resursa kako bi oni bili obnovljeni i korišćeni na što racionalniji način;
- Obezbeđivanje zaštite i neometanog funkcionisanja zaštićenih prirodnih vrednosti zajedno sa njihovom okolinom, kao i očuvanja staništa divljih životinjskih vrsta i njihovih zajednica;
- Obezbeđivanje i zaštita izgrađenog prostora;
- Stvaranje uslova za odmor i rekreaciju ljudi.

Sve gore navedeno, formulisalo je osnovu za utvrđivanje uslova o pitanjima korišćenja zemljišta i razvoja. U tom pravcu odredili smo namene površina za korišćenje, a to su:

- Poljoprivredno zemljište;
- Naselja (građevinske zone);
- Zone od posebne namene;
- Zaštićene zone;
- Saobraćajni koridori;
- Zeleni pojasevi;
- Rekreacija;
- Sport;
- Pašnjaci i livade;
- Šume;

- Pošumljavanje;
- Kamenolom;
- Vodotoci-reke;
- Deponije smeća;
- Groblja.

USLOVI ZA UREĐIVANJE POVRŠINA

- Izgradnja će se dozvoliti samo u zonama namenjenim za izgradnju, utvrđenih ORP-om.
- Razvoj Štrpca, podcentara i zona sa posebnim namenama treba da se uređuju regulativnim urbanističkim planovima.
- Javna infrastruktura obezbediće se samo u zonama namenjenih za izgradnju.
- U zonama u kojima regulativni urbanistički planovi nisu usvojeni, potrebno je sprovesti istraživanje o zahtevima, mogućnostima i pružanju infrastrukture, bazirajući se na uslovima iz planova višeg reda.
- Izgradnja na poljoprivrednom zemljištu dozvoliće se samo na zemljištu niskog kvaliteta (klasifikovanog kao V-VIII klasa), neobrađenim površinama i samo u posebnim slučajevima – za dešavanja koja podržavaju poljoprivrednu delatnost.
- Razvoj na slobodnoj površini (prirodnom pejzažu) treba zasnivati na pravilima okoline o zaštiti prirode i pejzaža. U nedostatku regulativnog urbanističkog plana, opština treba da donosi odgovarajuća uputstva obavezujućeg karaktera.
- U zonama gde je dozvoljena gradnja, uslovi lokacije treba da utvrđuju sledeće:
  - (a) oblik i veličinu zone razvoja;
  - (b) način korišćenja ili upotrebe;
  - (c) pravila o izgradnji;
  - (d) pravila o priključenju u mrežu infrastrukture;
  - (e) mere za zaštitu okoline i zaštitu celine kulturnog nasleđa.

OBJEKTI OD ZNAČAJA ZA OPŠTINU ŠTRPCE I KOSOVO

- Opština će preuzeti punu odgovornost koja proističe iz nacrtu prostornog plana Kosova za zaštitu zona oko crkve Sv. Nikola u Štrpcu, Sv. Bogorodica i Sv. Spasa u Gotovuši i Sv. Teodora Tirona u D. Bitinja i Sv. Đorđa u G. Bitinji, na osnovu Ahtisarijevog plana i odgovarajućih uputstava od strane MSPP-a i u konsultaciji sa Srpskom pravoslavnom crkvom.

GRAĐEVINSKE ZONE NASELJA

- Građevinske zone utvrđene su Opštinskim razvojnim planom opštine Štrpce. Izgradnja je dozvoljena samo u utvrđenim zonama za razvoj naselja (građevinskom zemljištu).
- Nove granice građevinskog zemljišta planiranih u grafičkom delu ORP-a predstavljaju apsolutne granice za razvoj naselja.
- Kako razvoj u velikoj meri treba da zauzima mesto u postojećim naseljima, treba dozvoliti razvoj i dodatnu izgradnju.
- Gusta izgradnja i građevinske metode za što racionalnije korišćenje zemljišta će se češće primenjivati.
- Definisane odgovarajućih osobina i karaktera objekata u ograničenim zonama koje imaju uticaja na pejzaž, treba utvrditi regulativnim urbanističkim planovima.
- Regulativne urbanističke planove, kao instrumente planiranja treba upotrebiti za ostvarivanje prikladnosti građevinskih celina sa okolinom.
- Infrastrukturne usluge treba da budu pružene u novim građevinskim zonama (električna energija, sistem kanalizacije, vodovoda) – postepeno na osnovu zahteva i u skladu sa

- finansijskim mogućnostima Opštine. Ostale alternative, kao što je javno-privatno partnerstvo ili privatne šeme finansiranja treba dogovoriti sa opštinom.
- Vlasnik zgrade treba da uplati takse za infrastrukturu a način raspodele treba da se elaboriše.
  - U zonama proglašenim kao zamrznutim neće se dozvoliti nastavak izgradnje bilo koje vrste infrastrukture koja bi služila toj zoni, osim infrastrukture predviđene ORP-om.
  - U predviđenim zonama za priširenje naselja uradiće se konkretni projekti i utvrditi uslovi za pružanje usluga u službi građana.
  - U zonama tretiranim kao zelena srca u okviru naselja, može se odvijati samo poljoprivredna delatnost (čisti proizvodi bez pesticida).

STRUKTURE IZGRAĐENE VAN NASELJA

- Za zone koje su u opštinskom razvojnom planu utvrđene kao slobodne od bilo koje vrste razvoja i zaštićene od izgradnje, potrebno je garantovati:
  - a) zaštitu zona za kontinuiran razvoj poljoprivrede i šumarstva;
  - b) zone od posebne ekološke vrednosti;
  - c) zaštitu prirodnog pejzaž, lokaciju nasleđa i povezane prirodne zone za rekreaciju (ne protiviti se razvoju naselja).
- Van građevinske zone dozvoliće se samo objekti koji će biti uvršćeni zakonom o prostornom planiranju:
  - a) javne zgrade za zaštitu ili civilnu zaštitu;
  - b) zgrade za zaštitu od požara i štetnih materijala-eksploziva i dr.
  - c) zgrade za upravljanje hidroresursima;
  - d) infrastruktura;
  - e) zgrade za istraživanje i korišćenje eksploatisanog mineralnog materijala;
  - f) rekreacija i ruralni turizam.
- Opština neće biti odgovorna za pružanje infrastrukture van naselja. Na osnovu utvrđenog korišćenja zemljišta, pružanje infrastrukture za novi razvoj biće kao odgovornost vlasnika ili preduzetnika.

USLOVI RAZMEŠTAJA PRIVREDNIH DELATNOSTI

- Opština je izdvojila dovoljno zemljišta za podršku razvoja biznisa koji je baziran na korišćenju domaće radne snage pod uslovom da se smeste na prostorima i zonama predviđenih za ovu namenu.
- Opština može dozvoliti i privremenu promenu namene poljoprivrednog zemljišta za ekonomski razvoj:
  - Korišćenje poveršinskih minerala, deponija smeća, deponije za otpatke drvne industrije, korišćenje peska, šljunka i kamena pod uslovom da nakon okončanja korišćenja ili isteka utvrđenog roka za privremenu promenu namene, zemljište vrati na prethodno stanje (pored zahteva za izdavanje građevinske dozvole za privredmeno korišćenje poljoprivrednog zemljišta za druge namene kao i za privremenu gradnju zbog koje dolazi do oštećenja oko poljoprivrednog zemljišta, korisnik je obavezan da podnosi projekat za rekultivisanje koji se uređuje u skladu sa tehničkom građevinskom dokumentacijom, odnosno investitor je obavezan da pre početka vršenja poslova na poljoprivrednom zemljištu, ukloni i očuva sloj potencijalno plodnog zemljišta za potrebe rekultivisanja zemljišta).
- Opština će podržati osnivanje inkubatora biznisa za obezbeđenje prostora za ekonomski razvoj novih biznisa pod uslovom korišćenja od strane početnih biznisa.

- Opština će obezbediti zemljište informativnom centru za poljoprivredu sa potrebnom infrastrukturom. Lokacija treba da ispuni sve uslove što se tiče veličine parcele, zaštitne zone, usmerenja pristupa sistemu javnog saobraćaja.
- U zonama utvrđenim za biznis i industriju dozvoliće se samo izgradnja čistih sadržaja za poljoprivrednu i industrijsku proizvodnju, magacine, usluge i trgovinske sadržaje koji nemaju negativnog uticaja na okolinu.
- Lokacija za čiste sadržaje proizvodnje i odgovarajuće komercijalno korišćenje može se razviti u okviru naselja samo ako to ne izaziva negativan uticaj na okolinu koja ih okružuje (emisija gasova, zagađenje vazduha, buka, saobraćaj).
- Industrijski i komercijalni biznisi sa izraženim zagađenjem neće se dozvoliti ni u kom slučaju.
- Proširenje zone za industriju i biznis samo ako je održivost zone prethodno dokazana i ako je u opštem interesu, kao u slučaju urgencije i nedostatka prikladnog prostora za razmeštaj.
- Opština će koordinisati izradu regulativnog plana za industrijsku zonu uz senzitivno određenje, odgovarajuću infrastrukturu i povezivanje sa regionalnom mrežom puteva na osnovu sledećih kriterijuma:
  - a) dobar pristup putnim koridorima-ne kroz naselja;
  - b) raspoloživost zemljišta niske cene;
  - c) smanjenje štetnih uticaja na naselje i pejzaž;
  - d) potencijal za razvoj, zemljište, odgovarajuća infrastruktura (kanalizacija, voda, električna energija, komunikacije, grejanje);
  - e) maksimum indeksa korišćenja parcele ne sme preći 45% parcele i najmanje 20% površine treba da bude pod zelenilom.
- Nove zone gde se mogu razviti neke industrije treba da dokazuju samoodrživo energetske snabdevanje proizvodnjom energije iz obnovljenih izvora ako se oni nalaze u blizini visokog potencijala za obnovljivu energiju.
- Biće dozvoljena izgradnja malih smeštajnih kapaciteta sa maksimalno 20 ležajeva za turiste u naseljima, ako oni u celini poštuju uslove okoline.
- Opština će dozvoliti izgradnju infrastrukture koja podržava turističke atrakcije i rekreativne aktivnosti koje nemaju nikakvog negativnog uticaja na okolinu – staze za planinare i bicikliste, mesta za posetu i dr.

4.2.1. USLOVI ZA RAZMEŠTAJ JAVNIH DELATNOSTI

- Javne zelene površine u naseljima i u delovima obuhvaćenim Opštinskim razvojnim planom, mogu se izgraditi i održavati samo ako omogućuju očuvanje i unapređenje prirodnih i stvorenih vrednosti.
- Ukoliko, zbog razmeštaja javnih delatnosti dodje do oštećenja javne zelene površine, to treba nadoknaditi prema uslovima i načinu koje utvrđuje opština.
- U cilju zaštite zone infrastrukture od interesa za opštinu, vodiće se jasna i mudra politika od strane Opštine.
- Uslovi za razmeštaj javnih objekata za starije osobe, siročad, hendikepirane osobe treba da ispunjavaju prostorne, funkcionalne kriterijume i kriterijume kretanja ovih kategorija uz ispunjavanje ostalih pratećih funkcija.
- Uslovi za proširenje zona javnih aktivnosti treba da budu u skladu sa funkcijom naselja-glavnog centra, podcentara, lokalnog centra naselja.
- Opština će izdvojiti prostor za obrazovne institucije uz uslove obezbeđivanja zaštitnog pojasa i pristupa javnom saobraćaju. Parcele izdvojene za ovu izgradnju treba da ispune sledeće kriterijume:
  - a) predškolske institucije, standardne površine/deca;

- b) osnovne škole, standardne površine/deca.
- Opština može izdvojiti zajedničku parcelu za izgradnju sledećih sadržaja: Obrazovanje, kultura, zdravstvo i socijalne usluge, centri za zajednice. To je posebno važno za podcentre i lokalne centre.
  - Zone namenjene za sport i rekreaciju treba da budu opremljene stazama, infrastrukturom i zelenilom. U okviru ovih zona dozvolice se samo izgradnja otvorenih i zatvorenih školskih objekata, prostora za parking, male restorane i prodavnice sa sportskom i rekreativnom opremom. Maksimum indeksa zauzimanja parcele ne sme preći 10% površine parcele.

USLOVI ZA POSTAVLJANJE KORIDORA ILI TRASA KOMUNIKATIVNIH POVRŠINA I DRUGIH SISTEMA INFRASTRUKTURE

- Putni koridori treba da budu na prikladnom stepenu u skladu sa funkcijom centara i zahteva na kosovskom i regionalnom nivou.
- Tokom procesa definisanja građevinskih zona potrebno je dokazati da su izbegnuti visoki troškovi u razvojnim merama i sadržajima. Izgradnja treba da poštuje regulativu za održivu izgradnju – orijentacija, klimatski uslovi i dr.
- Detaljan koncept mobilnosti (uključujući i javni saobraćaj, kretanje pešaka i biciklista) za Opštinu, treba da bude produbljen elaboratom. Ovaj koncept treba da bude praćen detaljnim planom razvoja.
- Tehnički problemi u odnosu na bezbednost puteva (širina puteva, opasni prelasci, padina i dr.) treba da budu izbegnuti i olakšani prikladnim merama.
- Direktna pristup za razvoj glavnih puteva (npr. kategorija 1, uz ograničavanje brzine do 60 Km/h.)
- Ministarstvo saobraćaja i posttelekomunikacija odgovorno je za glavne i regionalne puteve, tako da su tehnički pravilnici i standari izdati od strane ministarstva.
- U opštini Štrpce, glavni, lokalni i ostali putevi trebaju biti takvih dimenzija da dozvoljavaju odvijanje bezbednog saobraćaja za sva vozila pod bilo kakvim atmosferskim uslovima. Kolovozne trake treba da poštuju postojeća pravila i treba da budu šireine najmanje 3.0 m. Tamo gde terenski uslovi to ne dozvoljavaju (fizičke barijere), kolovozne trake mogu biti sužene.
- Ako finansijski položaj Opštine ne može obezbediti izgradnju puteva sa trotoarima – u stambenim zonama, preporučuje se da put sadrži staze za pešake.
- Put za pristup građevinskim parcelama treba da bude od 3.0m do 6.0m širine.
- Sve rasrksnice na nivou terena treba da obezbeđuju preglednost u svom pravcima.
- Biclističke staze u jednom pravcu, ako su odvojene, treba da budu široke 0,8 m. Ukoliko su prostori za bicikliste odvojeni, u tom slučaju zelena staza treba biti široka najmanje 0,35 m.
- U zonama koje služe za javni saobraćaj, mesto za stajanje autobusa treba da bude široko 2.0 m.
- Standardi za parking su sledeći:
  - a) stambena kuća za jednu porodicu (1PM/kuća) na parceli;
  - b) stambeni objekat sa više porodica (1PM/ sprat na parceli ili slično);
  - c) Kancelarije: 1 PM na 75 m² btto zone; (12 PM/1000 m² btto);
  - d) Radnje; 1 PM na 50 m² btto zone; (20 PM/1000 m² btto);
  - e) Trgovinski centar: 1 PM na 40 m² btto zone; (25 PM/1000 m² btto);
  - f) Industrija i skladišta: 1 PM/5 zaposlenih;
  - g) Usluge 1 PM / 3 zapolsenih;
  - h) Restorani 1PM/1 stol;
  - i) Sportski objekti 1 PM/20 sedišta;

- j) Škole i sirotišta: 1 PM/razred i dečije grupe;
- k) Usluge zdravstva: 1 PM/40 m² btto . (25 VP/1000 m² btto).

- Na putnom koridoru glavnih regionalnih puteva dozvoljena je izgradnja sledećih objekata:
  1. Benzinske pumpe sa radnjama, restoranom i uslužnim sadržajima;
  2. Pranje vozila i tehničke usluge.

4.3. MERE ZA ZAŠTITU PEJZAŽA, PRIRODNIH VREDNOSTI I KULTURNO-ISTORIJSKIH CELINA

- Zaštićene prirodne vrednosti mogu se upotrebiti i unaprediti na način koji omogućuje njihovu dugoročnu zaštitu i unapređenje u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode.
- U zatvorenom delu prirode ne mogu se odvijati aktivnosti koje ugrožavaju prirodnu ravnotežu, biološku i pejzažnu raznovrsnost, hidrografiju, geomorfologiju, geologiju, kulture vrednosti ili koje na bilo koji način degradiraju kvalitet i osobine prirodnih vrednosti.
- Potrebno je preduzeti posebne mere za očuvnje i korišćenje zaštićenih kulturnih i privatnih vrednosti.
- Svaki rad u modifikaciji, demoliranju ili neka aktivnost konzervacije ili restauracije za spoljnu fasadu zgrada obuhvaćenih u ansamblu ili u konzervisanim arhitektonskim zonama, zahteva pismenu saglasnost nadležne institucije.
- Arhitektonsko nasleđe pod zaštitom, jasno se označava vidljivom oznakom. Postavljanje reklamnih materijala na arhitektonskim monumentima, na zgradama ansambla ili unutar prostora za arhitektonsku konzervaciju, vrši se pismenom dozvolom od strane nadležne institucije.
- Zabranjuje se pomeranje ili kompletno razmeštenje nekog dela zaštićenog arhitektonskog nasleđa pod privremenom ili stalnom zaštitom.
- Podnosilac zahteva za dozvolu u arheološkoj zoni ne može dobiti dozvolu za početak rada pre nego što bude postignut sporazum sa nadležnom institucijom za preduzimanje studije o proceni arheološkog nasleđa. Visina troškova koju podnosi aplikant za ovu svrhu utvrđuje se formulom datoj u podzakonskom aktu.
- Tokom građevinskih radova, ukoliko dodje do nekog arheološkog otkrića, pronalazač ili investitor treba da odmah informiše nadležnu uinstituciju, ali najkasnije do narednog dana od dana otkrivanja. Nadležna institucija ima pravo da odmah zaustavi započete građevinske radove i da pokrene studiju arheološke procene mesta na određeno vreme.
- Arheološka istraživanja mogu se izvoditi samo uz pismenu dozvolu nadležne institucije, a odluka o tome izdaje se u roku od 30 dana od dana zahteva.
- Nadležna institucija preduzima mere za konzervaciju, zaštitu i očuvanje nepokretnog nasleđa pod zaštitom.
- Duhovno kulturno nasleđe u raznim oblicima dokumentovanja i registracija štiti se, čuva i promoviše u skladu sa ovim zakonom i međunarodnim načelima, standardima i sudskim praksama.
- Opština zajedno sa institucijama centralnog nivoa treba da pripremi plan upravljanja za integrisanu zaštitu prirode i kulturnog elemenat. Plan treba da štiti bilo kakvo zbivanje koje bi uticalo na vrednosti monumenata, osim onih koje služe da ih zaštite.
- Opština zajedno sa kosovskim autoritetom za šume, organizovaće sanitarno čišćenje drveća u šumskim zonama radi zaštite pejzaža i može ih nuditi za proizvodnju briketa.
- Opština u tesnoj saradnji sa Ministarstvom sredine i prostornog planiranja izradiće regulativne plavnove za rečnu obalu kao javne površine u cilju zaštite vrednosti pejzaža.
- Opština u sardnji sa odgovarajućim institucijama treba da štiti istorijske vrednosti i da ih unapredi.

- Opština u saradnji sa odgovarajućim institucijama, treba da štiti istorijske zone i da ne dozvoli nikakav razvoj koji bi štetio istorijski kontekst.

4.4. NAČIN TRETIRANJA OTPADAKA

- a) sprečavanje ili smanjenje proizvodnje otpadaka ili opasnih karakteristika, uključujući i smanjenje količine ranije proizvedenih otpadaka, tokom proizvodnog ciklusa treba da bude deo sistema upravljanja;
- b) tretiranje otpadaka treba da se obavi metodama koje omogućuju potpunu ili delimičnu ponovnu upotrebu otpadaka;
- c) treba uzeti u obzir recikliranje otpadaka;
- d) takođe treba sagledati i mogućnost korišćenja korisnih vrednosti otpadaka (uključujući kompresiju otpadaka kao izvora energije i dr.);
- e) incenerisanje bez dobijanja energije (termičko tretiranje);
- f) treba upravljati na način na koji bi se vršilo deponiranje otpadaka u deponiji bez izazivanja štetnih uticaja na okolinu.

Za objekte, mesta i opreme za koja je potrebna ekološka dozvola treba tražiti donošenje Plana za UPRAVLJANJE OTPACIMA:

- a) javne kompanije treba da raspoložu dokumentacijom sa podacima o proizvedenim, korišćenim otpacima i o otpacima koje deponuje samo preduzeće (vrsti, sastavu i količini otpadaka);
  - b) mere koje sprovodi preduzeće, u cilju smanjenja otpadaka u procesu rada, naročito smanjenja opasnih otpadaka;
  - c) odvajanju otpadaka, naročito opasnih otpadaka i otpadaka koji se mogu ponovo upotrebiti, u cilju smanjenja otpadaka koje treba deponirati;
  - d) sprovođenje mera za zaštitu okoline i ljudskog zdravlja;
  - e) opis načina koji se upotrebljavaju za skladištenje, tretiranje i deponovanje otpadaka i
  - f) svako drugo relevantno pitanje.
- Detaljan koncept upravljanja otpacima u urbanoj zoni Štrpca i u podcentrima treba da bude detaljnije obrađen u prvoj fazi i da se nastavi pokrivanje kompletne teritorije u drugoj fazi upravljanja otpacima.
  - Otpacima prikupljenih po mestima utvrđenim planom, upravljaće se od strane javne kompanije ili neke druge kompanije i svake nedelje će se uputiti u pravcu regionalne deponije koja se nalazi u Gnjilanskoj opštini.
  - Opština treba da razradi politiku prikupljanja materijala drugog reda, kao i za recikliranje otpadaka.
  - Opština Štrpce, zajedno sa javnom i regionalnom kompanijom za MENADŽIRANJE OTPADAKA, treba da organizuje odvajanje, otkup i recikliranje otpadaka.
  - Tretiranje otpadaka i otpadnih voda treba da se uradi najodrživijim metodama, usredsredivši se na proizvodnju obnovljive energije i energije iz biomase u zonama definisanim kao mogućim zonama za proizvodnju obnovljive energije.

4.5. MERE ZA SPREČAVANJE ŠTETNIH UTICAJA PO OKOLINU

- Za sprečavanje štetnih uticaja po okolinu treba promovisati „**Integrirani sistem za zaštitu okoline**“ koji obavezuje javne autoritete da sarađuju i koordinišu međusobne poslove u izradi i sprovođenju svake mere, standarda ili aktivnosti u cilju zaštite okoline.
- Potrebno je ojačati sprovođenje zakona i izvršiti inspekcijsku kontrolu nad sprovođenjem zakona koji se odnosi na zaštitu okoline i održiv razvoj unutar teritorije opštine Štrpce.
- Potrebno je pripremiti i osigurati informacije za građane u vezi sa zaštitom okoline i održivim razvojem;

- Nikome se ne može izdati dozvola za korišćenje prirodnih resursa bez saglasnosti o sredini, za projekat koji treba da sadrži mere zaštite i rehabilitaciju okoline.
- Strategije za MENADŽIRANJE OTPADAKA treba da budu kontrolisane od strane Opštine da bi se izbegli uticaji na okolinu.
- Razvojni projekti na površini od 5 hektara treba da budu takvi da ne izazivaju uticaj na okolinu.
- Prilikom izdavanja dozvola za planiranje ekonomskih razvojnih objekata, ako je to potrebno u skladu sa pravilima o okolini, neophodno je obezbediti preventivne mere o negativnim uticajima na okolinu, kao što su zagađenje vazduha i buka, vibracije, zračenje, zagađenje vode i uticaji od čvrstih otpadaka. Procena uticaja na okolinu je potrebna za proizvodne sadržaje.

4.5.1. ZAŠTITA VODE

U cilju održavanja rečnih korita i obala, vodotoka, korita odvodnih perifernih kanala, korita i obala veštačkih akumulacija, zabranjeno je:

- Promena pravca vodotoka reka i kanala, kao i stvaranje prepreka na vodotocima.
- Vađenje, polaganje zemljišta, bacanje smeća, drugih čvrstih i tečnih materijala u vodotocima, akumulacijama i na njihovim obalama.
- Izgradnja ostalih objekata koji ne služe zaštiti od poplava na daljini od najmanje 10 metara od linije visokih plotova vodenih tokova i akumulacija.
- Obavljanje radova, koji mogu oštetiti rečna korita i obale vodotoka, jezera, korita kanala, akumulacija ili ometati slobodan tok voda.
- Obavljanje radova u blizini vodotoka, akumulacija, koji bi mogli ugroziti stabilnost zaštitnih objekata ili njihovu upotrebu.
- Vodeni izvori treba da se štite. Prilikom izdavanja dozvola za planiranje i izgradnju, potrebno je utvrditi mere zaštite kako bi podzemne vode bile zaštićene:
  - Izgradnja sistema otpadnih voda sa neprobojnim elementima od vode;
  - Atmosferske vode treba da se iskanališu na poseban sistem drenaže;
  - Posebna pažnja treba biti posvećena drenaži atmosferskih voda u grobljima;
  - Da bi se zaštitio tok reka, potrebno je kontrolisati sva ispuštanja i uraditi inventar zagađivača.
- Zabranjuje se i upotreba organskih i neorganskih supstanci za prehranjivanje zemljišta i za zaštitu biljaka u vodenim resursima i obalama na daljini od 15 metara od granice rečne obale prve klase i na daljini od 5 metara vodene obale druge klase.
- Zabranjuje se bacanje supstanci i otpadaka koji zbog fizičkih, hemijskih i bioloških osobina mogu ugroziti javno zdravlje, vodene i poluvodene organizme, otežati vodotok, ugroziti opremu ili hidroinstalacije.
- Zabranjuje se bacanje supstanci opasnih otpadaka u vodenim resursima.
- Kada mogu biti ugroženi kvalitativni ili kvantitativni uslovi u zaštitnoj vodenoj zoni mogu se zabraniti ili ograničiti aktivnosti vlasnika ili posrednika zemljišta.

4.5.2. ZAŠTITA OD BUKE

Da bi se naselja štitila od prekoračenja nivoa dozvoljene buke, potrebno je postaviti prepreke i zelene pojaseve između koridora motornih vozila i naselja.

- Korisnik opreme koja proizvodi buku ili vibracije može staviti u promet ili upotrebiti opremu prema predviđenim uslovima o primeni zaštitnih mera za smanjenje buke i vibracija, odnosno da upotrebljava postrojenja, opremu, mašine, prevozna sredstva i aparate koji proizvode buku do nivoa predviđenog posebnim zakonom.

- Zgrade treba da budu projektovane i izgrađene na način na koji će buka koju čuju stanovnici u blizini ili u zgradi, biti takve jačine da ne ugrožava zdravlje ljudi i da obezbedi mir i prikladne uslove za odmor i rad prema zakonu o izgradnji.
- Prilikom zahteva za održavanje javnih skupova, organizovanje rekreativnih sportskih manifestacija i drugih aktivnosti na otvorenim i zatvorenim javnim mestima, za domaće stanovnike ili goste, u slučajevima kada postoje mogućnosti prekoračenja nivoa dozvoljene buke, lokalne jedinice upravljanja, odlukom nadležnih organa mogu odrediti neku ulicu, deo ulice ili deo grada, trg ili drugu prikladnu lokaciju, u takve svrhe.
- Opštinskim pravilnikom treba zabraniti vršenje poslova, delatnosti i druge aktivnosti koje bukom narušavaju mir i odmor ljudi, na otvorenim ili zatvorenim mestima, za određeno vreme i određene delatnosti.

4.5.3. ZAŠTITA VAZDUHA

- da bi se ostvarila zaštita vazduha, potrebno je da se svi izvori zagađivanja (statični, pokretni, mali izvori zagađenja ili difuzivni izvori), obavežu na očuvanje kvaliteta vazduha od zagađenja, koje mogu izazvati tokom delatnosti koju obavljaju.
- Tokom delatnosti koja se vrši na teritoriji opštine Štrpce, radi zaštite obavezni su da:
  - smanje emisiju zagađivača i smrada;
  - ne prekoračuju granične vrednosti emisije.
- Operateri izvora zagađivanja obavezni su da:
  - ove izvore upotrebljavaju samo u tehničkim uslovima i u uslovima postavljenih u integrisanoj dozvoli ili dozvoli za okolinu;
  - pripreme tehničke pravilnike o funkcionisanju izvora zagađenja;
  - vrše nadgledanje emisije gasova u vazduh, a podaci se dostavljaju Ministarstvu prema pravilima predviđenim posebnim aktom koji donosi ministarstvo;
  - operateri izvora zagađenja treba da pripreme spisak tehničkih, operativnih parametara i tehnicko-organizacionih mera za izvore zagađenja.

4.5.4. ZAŠTITA BIODIVERZITETA

- Kako je opština Štrpce bogata raznim vrstama biljaka i životinja, potrebna je kontrola eksploatacije biljaka i lova, naročito endemičnih i ugroženih vrsta da bi se sprečilo njihovo uništenje.
- U cilju očuvanja nekih životinjskih vrsta u rekama opštine Štrpce, potrebno je čišćenje od otpadaka i otpadnih voda. U šumama je potrebno obavljati nadgledanje zona u kojima postoje retke vrste životinja.
- Za zaštitu biljnih vrsta potrebna je identifikacija osetljivih zona, očuvanje nekih lekovitih vrsta kojima preti opasnost uništenja. Takodje je potrebno proglašenje i animiranje

zaštićenih zona, pejzaža i starih panjeva koji imaju naučni, okolinski, kulturni, istorijski značaj i dr.

4.6. MERE ZA SPREČAVANJE NEGATIVNOG SOCIJALNOG UTICAJA

- Opština treba da pruža potrebnu socijalnu infrastrukturu (obrazovne, zdravstvo, kultura, sport i dr.) da se izbegavao negativni socijalni uticaj razvoja. Niz mera za infrastrukturu treba da budu primenjene prema funkciji naselja (glavni centar, podcentri, lokalni centri).
- Gustina naselja treba da bude u skladu sa socijalnim dešavanjima.
- Opština treba da se suočava sa bespravnom gradnjom, u skladu sa novim zakonom o bespravnoj gradnji. Iz tog razloga stvorice se baza podataka koja će za svaku parcelu sadržati potrebne informacije u vezi sa izdatom dozvolom.
- Za objekte smatrane kao ilegalnim, prema novom zakonu o bespravnoj gradnji, Opština će početi proceduru legalizacije. Za proces legalizacije i izdavanja validnih dozvola za objekte opština će naplatiti taksu.

4.7. MERE ZA SPROVOĐENJE PLANA

4.7.1. OBAVEZE IZRADE PLANA

- Prema zakonu, plan treba da se preispita svakih 5 godina. Opštinski razvojni plan treba da bude preispitivan ukoliko su opšti uslovi izmenjeni suštinski.
- Urbani razvojni plan sledi opštinski razvojni plan.
- Urbanistički regulativni planovi treba da se izrađuju za urbanu zonu Štrpca, podcentara i vikend zonu.
- Prioritet treba dati zonama u kojima prostorni problemi treba da budu urgentno razmatrani. To obuhvata zone u kojima se traži unutrašnji razvoj ili gde se naselje širi na nekontrolisan i neorganizovan način i gde je obnavljanje javnih površina kao prioritetan zadatak.

4.7.2. PRIMENA RAZVOJNIH I OSTALIH MERA

- Obradi modernog katastra kao osnove za izradu regulativno urbanističkih planova i dalji razvoj opštine Štrpce, podcentara i zona od posebnog interesa, davaće se prioritet.
- Prilikom odlučivanja o razvoju, kao prioritet treba odrediti tokove razvoja ili postepenog proširenja i postojećih zona za izgradnju.
- Regulativni planovi treba da pružaju mere protivpožarne zaštite. Ove mere obuhvataju mrežu za gašenje požara u svim pozicijama objekata, lak pristup za vatrogasna vozila i prostor za manevrisanje tehnologije protivpožarne zaštite prema postojećim pravilima o protivpožarnoj zaštiti.

4.7.3. REKONSTRUKCIJA OBJEKATA ČIJA JE NAMENA U SUPROTNOSTI SA PLANIRANOM NAMENOM

- Postojeći objekti u zelenim zonama ne treba da se proširuju prema kategoriji rekonstrukcije.
- Rušenje objekata može doći u obzir u onim slučajevima u kojima se ilegalne gradnje ne mogu legalizovati prema Zakonu o bespravnoj gradnji.
- Opština će obezbediti lokaciju za izgradnju novih kuća za ljude koji treba da napuste svoje kuće u slučaju rušenja. Tokom sprovođenja plana, ako to bude zatraženo, legalno

izgrađeni objekti mogu se udaljiti nakon eksproprijacije ili sporazuma sa vlasnikom. U ovom slučaju, opština će pružiti zadovoljavajuću nadoknadu.

4.7.4. ODREDBE O SARADNJI

- Da bi se obezbedilo sprovođenje plana, opština će, prema postojećim administrativnim procedurama uspostaviti potrebnu saradnju između raznih lokalnih institucija i odeljenja, kao i institucija na centralnom nivou.
- Opština će prema interesu zaključiti sporazume o saradnji sa susednim opštinama i opštinama u regionu sa ciljem rešavanja zajedničkih značajnih pitanja po život stanovnika.
- Opština će saradivati sa nacionalnim institucijama – razvojnim i istraživačkim institutima koji mogu doprineti procesu sprovođenja plana.
- Opština će uspostaviti adekvatnu saradnju sa udruženjima civilnih organizacija sa ciljem obezbeđenja transparentnog postupka procesa planiranja.
- Saradnja sa KAP-om – Kosovskom agencijom za privatizaciju. Agencija će biti nadležna za upravljanje preduzećima u društvenom ili javnom vlasništvu koja su registrovana kao takva na Kosovu (da li je ili nije to preduzeće bilo subjekt transformacije).
- Opština će pregovarati sa KAP-om o zemljišnim površinama, o javnim objektima i drugim interesima, koji su bili tretirani i namenjeni planom, na osnovu važećih zakona i procedura za razmenu posebnim sporazumom.
- Sprovođenje razvojnih planova i regulativnih planova biće uspešno samo ako opština dokazuje spremnost za saradnju i poverenje između njenih građana i njihovih potreba.
- Medijska kampanja biće organizovana da bi se povećalo saznanje građana i povećala njihova podrška planiranju i sprovođenju planova.
- Prostorne informacije na raspolaganju nastaviće da se digitalizuju i centralizuju saradivajući sa relevantnim institucijama, takođe treba da nastave sa integrisanjem u jednoj bazi podataka GIS-a.
- Opština će staviti na raspolaganje podatke koji će biti pristupačni za sve direkcije opštinske administracije, ali i za javnost u GIS formatu, preko interneta.
- Proces izdavanja građevinskih dozvola, povećavajući saradnju i transparentnost za sve interesne grupe.

4.7.5. ODREDBE O HRONOLOŠKOM REDU ILI ETAPAMA IMPLEMENTACIJE

- Nakon usvajanja ORP u roku od tri meseca, Opština će preispitati sve sektorske politike sa ciljem da ih uskladi sa odredbama Opštinskog razvojnog plana.
- U roku od tri meseca po konačnom usvajanju oba plana – opštinskog razvojnog plana i urbanističkog razvojnog plana, Skupština opština treba da usvoji dodatni plan budžeta koji će jasno prikazati kako će sprovedeni planovi biti finansirani u naredne tri godine. Ovaj plan budžeta definisaće finansiranje i proces izrade regulativnih planova i dodatne dokumente o politikama i potrebnim studijama za sprovođenje plana.
- Fizička komponenta koja kao osnovu ima zone, linije i koridore, počinje sa sprovođenjem odmah nakon stupanja na snagu ovog plana.
- Izrada opštinskog budžeta za naredne godine treba da se obavi na osnovu opštinskog razvojnog plana.
- Sva ostala zbivanja zasnivaće se na dinamičnom planu i prioritetima: visok prioritet (1), srednji prioritet (2) i nizak prioritet (3) i vremenski rokovi (kratkoročno (1-3 god.), srednjoročno (3-5 god.), i u kontinuitetu (1-10 god.).

4.8. ELEMENTI I UPUTSTVA ZA ISTRAŽIVANJA

Opštinski razvojni plan predstavlja radni okvir za dalje studije u razvoju opštine, što olakšava sprovođenje plana. U nastavku su date teme potrebnog proučavanja, da bi se nastavilo i sa sprovođenjem plana:

- Istraživanja o funkciji kompletiranja katastra za zone koje su pod merama komasacije.
- Istraživanja o funkciji kompletiranja podzemnog katastra.
- Istraživanja o funkciji kompletiranja katastra zagađivača vazduha.
- Produbljivanje istraživanja o zemljišnim zagađenim zonama i drugim zagađivačima.
- Produbljivanje i istraživanja za regulaciju režima voda.
- Produvljivanje i istraživanja za popis organskih vrsta.
- Produbljivanje i istraživanja o zonama sa podzemnim bogatstvom.
- Produbljivanje i istraživanja u preciziranju mape boniteta zemljišta.
- Proučvanje pozemnih bogatstava.
- Istraživanja u koncept planu o razvoju turizma.
- Produbljivanje istraživanja o arheolškom kulturnom nasleđu.
- Istraživanja na planu mobilnosti i saobraćaja.
- Istraživanja na koncept planu ekonomskog razvoja.
- Procena o proizvodnji alternativne energije uključujući studiju opravdanosti o zbivanjima na niskom stepenu biomase, solarne energije i drugih obnovljivih energija.

4.9. ZAVRŠNE ODREDBE

4.9.1. STUPANJE NA SNAGU

- Ovaj plan će dejstvovati osam dana od dana objavljivanja u Službenom listu Kosova.

4.9.2. VALIDNOST / VAŽNOST

- Ovaj Plan će važiti najmanje 5 (10) godina.

4.9.3. PROCENA

- ORP proceniće se redovno, npr., jednom u dve godine.
- Takođe će se uzeti u obzir aktuelna zbivanja i demografski sadašnji podaci, potrebe za stanovanjem i ekonomska zbivanja. Procene će utvrditi seriju sprovođenja akcionih planova i strategija.
  - Redovna procedura preispitivanja je na period od pet godina.

4.10. KORIŠĆENA LITERA

- Grupa autora: GENERALNI URBANISTIČKI PLAN NASELJA ŠTRPCE – BREZOVICA; Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije - Beograd, januar 1993.
- Grupa autora: PROSTORNI PLAN OPŠTINE ŠTRPCE; Institut za arhitekturu i urbanizam – Piština, 2005. god.
- Grupa autora: Opština Štrpce – Sirinička župa, Odlike prirodne sredine, Posebna izdanja, knjiga 37 / I Geografski institut „Jovan Cvijić,, SANU, Beograd, 1990. god.
- Grupa autora: Opština Štrpce – Sirinička župa, Demografske odlike, Posebna izdanja knjiga 37 / II, Geografski institut „Jovan Cvijić,, SANU, Beograd, 1990. god.

- Grupa autora: Opština Štrpce – Sirinička župa, Društveno-ekonomski razvoj, organizacija i korišćenje prostora, Posebna izdanja knjiga 37 / III, Geografski institut „Jovan Cvijić“, SANU, Beograd, 1991. god.
- Grupa autora: Program razvoja turizma opštine Štrpce, Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, Beograd, 1991. god.
- Grupa autora: Društvena opravdanost proglašenja dela Šar planine u SAP Kosovo za nacionalni park, Pokrajinski zavod za zaštitu prirode, Priština, 1982. god.
- Dušan Krivokapić: ŠAR - PLANINA. Turističko - geografski prikaz predela i naroda, Turistička štampa, 1969. godine, Beograd

Dodataka Dokumenta

- AnalizastanjarijekauopstiniVitina;
- Materijalzapaljoprivrednisektor;
- StratifikacijabesplatnosploveuopstiniVitia;
- Katalogpotresa;
- PredstavljajnenemetalnihmineralaPolimetaleveioptiniVitina;
- EnergetskaRrejetagodine;
- Proširenje u selje uOpstineVitina ;
- OstavštinaViti;
- NaseljauopstiniViti;
- Vler.mes. Kiša, temperature, vjetra, tlaka;
- ProcjenaopstineSWOT;
- korištenjeZemljeu Vitini;
- DemografskirazvojuopćiniVitina;
- Mrežniplan ulaganjazakanalizaciju iopskrbu vodomzaCDI-u;

REFERENCE

MSPP – Institut za prostorno planiranje, Nacrt prostornog plana Kosova.

1. Predlog prostornog plana Republike Kosova iz 1975 .god. U originalu na srpskohrvatskom jeziku (Predlog prostornog plana Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosova).
2. Prostorni plan Republike Kosova iz 1973.god., u originalu na albanskom jeziku (Prostorni plan Socijalističke autonomne pokrejine Kosova).

Osnovna studija – faza B

- Hidroprivreda,
- Poljoprivreda

2.1. Perspektiva razvoja do 2000.god.

3. Prostorni regionalni plan

Osnovna studija – faza B

- Šumarstvo
  - Drvena industrija
  - Konzervacija i regulacija zemljišta i vodotoka izvora iz 1971.god.
- 3.1. Energetika, na srpskohrvatskom jeziku i prostorni regionalni planovi, osnovne studije, na srpskohrvatskom jeziku.
4. Regionalni prostorni plan Metohije, Kosova i Pomoravlja.
- osnovni materijal – proučavanje zaštitnih mera prirode i ljudske okoline iz 1976.god., na srpskohrvatskom jeziku.
5. Zavod za urbanizam i planiranje-Priština: Regionalni prostorni plan iz 1977.god.
  6. Prethodna identifikacija zona kod Natura 2000 na Kosovo. Mustafa., B.
  7. Statistički zavod Kosova 2006.god.
  8. UNFP, SZK, IOM (2001): Demografska, socijalna, ekonomska situacija i reprodukciono zdravlje na Kosovu nakon sukoba iz 1999.god. Rezultati ankete domaćinstava, novembar 1999-februar 2000. Januar 2001.god.
  9. Svetska banka (2001): procena siromaštva, Kosovo. Tom I: glavni izvštaj, 20 decembar 2001.god. Prema AMSJ 2000.god.
  10. SZK, UNICEF, TADEST (2002): Statistika obrazovanja na Kosovo 2001. Verzija 2, juli 2002.god. SZK (2004): Tabela ADŠ 2003. Februar 2004.god.
  11. Statistika o obrazovanja na Kosovu 2004-2005.god.
  12. Statistika kulture 2004, 2005, 2006, 2008.god.
  13. Statistika rođenja na Kosovu 2007, 2008.god.
  14. Statistika socijalne zaštite 2004-2008.god.
  15. Statistika zdravstva 2004-2007.god.
  16. Statistika životnog standrda 2003-2005.god.
  17. Statistika umrlih na Kosovo 2007-2008.god.
  18. Potrošnja domaćinstava na Kosovu 2003-2005-god.
  19. Demografske promene 1948-2006.god.
  20. OSBO – Popis stanovništva 2004.god.
  21. HDU „Majka Tereza“ Vitina.
  22. Institut za vodoprivredu, „Jeroslav Černi“ Beograd 1974.god.
  23. Spisak evidentiranih zona u opštini Vitina od KZP 2005.god.
  24. ORP- Gnjilane 2008.god.
  25. Izveštaj o ljudskom razvoju – Kosovo 2004.god.
  26. Važeći kosovski zakoni.

Nazim Gafurri 33
PO Box no.2
10000 Pristina, Kosovo
www.helvetas-ks.org
<https://www.facebook.com/logosproject>

Tel: +381(0) 38 51 77 15
Tel: +381(0) 38 51 66 44
Fax: +381(0) 38 51 88 33
info@helvetas-ks.org